

**Semiotice physiologicam et pathologicam generalem complexa / ...
conscriptit Christ. Godofr. Gruner.**

Contributors

Gruner, Christian Gottfried, 1744-1815.

Publication/Creation

Halae Magdeburgicae : Impensis Viduae Gebaueri et Filii, 1775.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/devwfd8w>

License and attribution

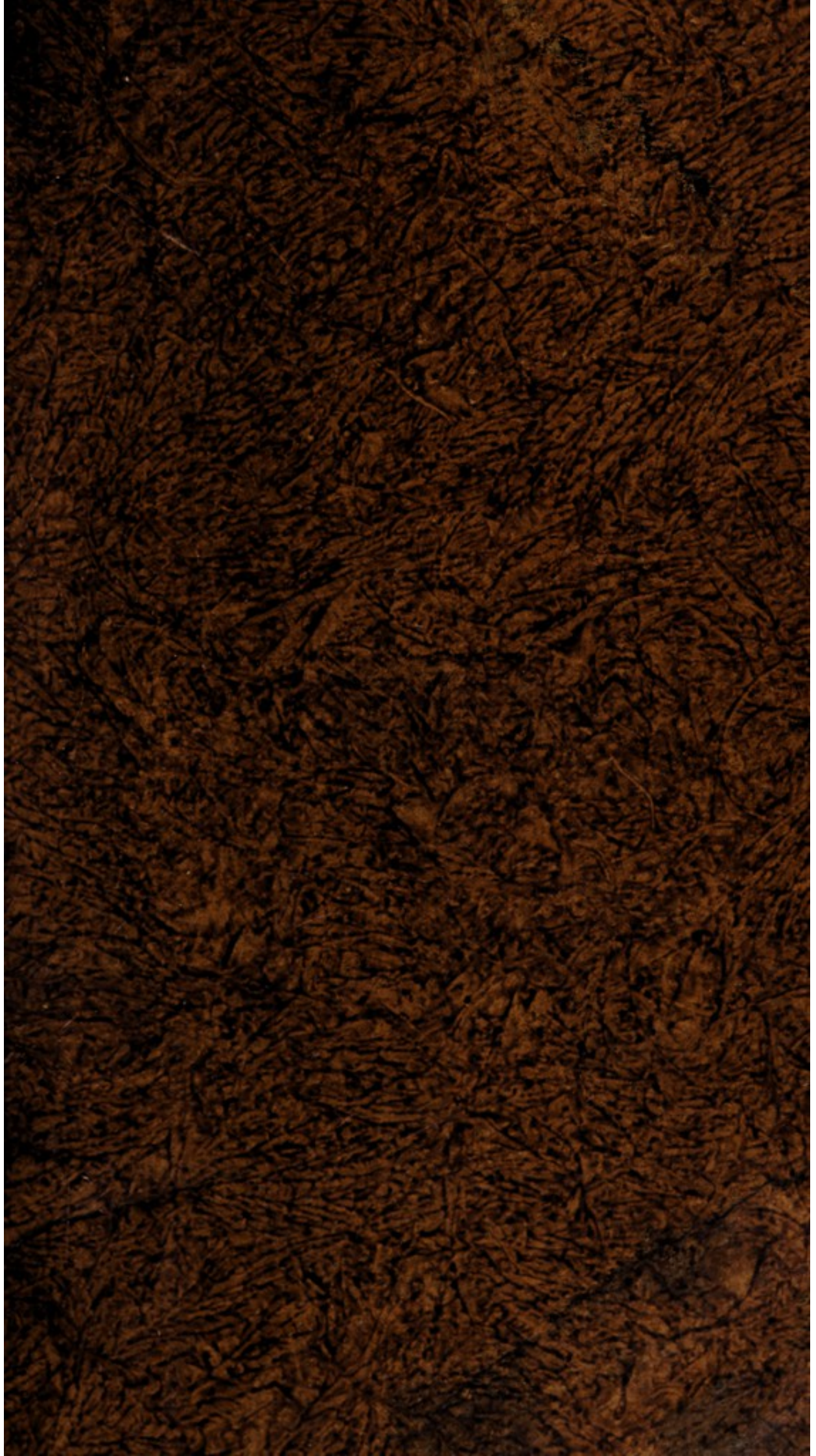
This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

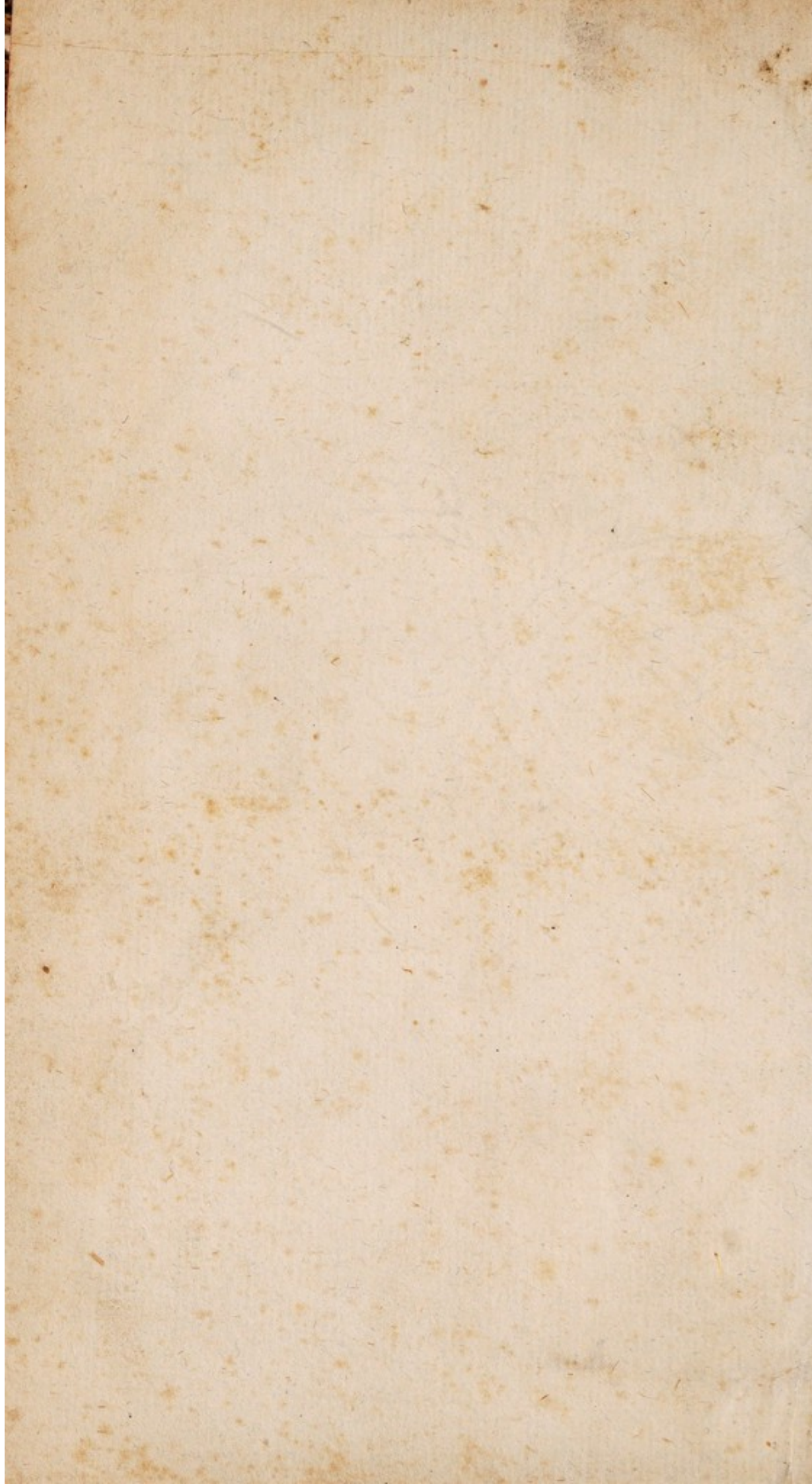
25,886/B

A. af.

Joh. Kratk
med. Dr.
1796.

II 12.

55150

SEMIOTICE
PHYSIOLOGICAM
ET
PATHOLOGICAM
GENERALEM
COMPLEXA.

IN VSVM
PRAELECTIONVM
ACADEMICARVM

CONSCRIPSIT
CHRIST. GODOFR. GRVNER
MEDICINAE DOCTOR

BOTANICES AC THEORIAE MEDICAE IN VNIVER-
SITATE LITTERARIA IENENSI PROFESSOR PV-
BLICVS ORDINARIVS, FACVLTATIS MEDICAE
ET ACADEMIAE ELECTORALIS MOGVNTINAE
SCIENTIARVM VTILIVM ADSESSOR, SOCIETA-
TIS LATINAE IENENSIS SODALIS
HONORARIVS.

HIPP.

Praeterita dicito, praesentia cognoscito,
futura praedicito.

CVM PRIVILEGIO SAXONICO ELECTORALI.

HALAE MAGDEBVRGICAE
IMPENSIS VIDVAE GEBAVERI ET FILII.
MDCCLXXV.

VIRO
ILLVSTRI
EXCELLENTISSIMO,
EXPERIENTISSIMO
DAN. GVILIELMO
TRILLERO

PHILOSOPHIAE ET MEDICINAE
DOCTORI

CONSILIARIO AVLICO ELECTORIS SAXO-
NIAE, MEDICINAE PROFESSORI PRIMARIO
IN ACADEMIA VITEBERGENSI, ET ILLV-
STRIS ACADEMIAE SCIENTIARVM
BONONIENSIS SODALI

PATRONO
ATQVE FAVTORI SVO
SVMMOPERE COLENDO

VIRO

ILLUSTRI

EXCELLENTISSIMO

EXPERIENTISSIMO

DANI. GAVILIELLO

TRIPLERO

PHILOSOPHAE ET MEDICINAE

DOCTORI

CONSILIARIO AULICO ELECTORIS SAXONIAE

IN MEDICINA PROFESSORI PUBLICO

IN ACADEMIA VITAE BENIGNAE ET LIBERAE

STIRIAE ACADEMIAE BOHEMIAE

BOHEMIAE SOCIETATIS

PATRONO

ATQVE FAVORI SVO

AVVOCARE COLEBO

VIRO
ILLVSTRI
EXCELLENTISSIMO,
EXPERIENTISSIMO
ERN. GODOFREDO
BALDINGER

PHILOSOPHIAE ET MEDICINAE
DOCTORI

PROFESSORI MEDICINAE IN VNIVERSI-
TATE LITTERARIA GOTTINGENSI, ET FA-
CVLTATIS MEDICAE ADSESSORI, ACADE-
MIAE ELECTORALIS MOGVNTINAE SCIEN-
TIARVM VTILIVM, ACADEMIAE NATVRAE
CVRIOSORVM ET SOCIETATIS HAS-
SIACAE SODALI

CET.

PATRONO
ATQVE FAVTORI SVO
OPTIMO

WIR

INSTR

EXCELLENTISSIMO

EXPERIENTISSIMO

FRANZ GODOFRIDO

BALLINGER

PHILOSOPHIAE ET MEDICINAE

SENIORIS MAGISTRI

PROFESSORI MEDICINAE IN UNIVERSITATE

LITTERARIA GOTTINGENSIS, ET PA-

ULATIS MEDICAE ACADEMIAE, ACADE-

MIAE ELECTORALIS MONTANIAE SCIENTI-

ARUM VITAE, ACADEMIAE NATURALI-

CURIOSORVM ET SOCIETATIS HAS-

SIACAE SOCIET.

GET.

PATRONVS

ET

FAVORI TRAE CETERIS

PATRONVS

ATQVE FAVORI SVO

OPTIMO

VIRO
ILLVSTRI
EXCELLENTISSIMO,
EXPERIENTISSIMO
IOANNI FRIDERICO
HVFELAND

MEDICINAE DOCTORI
SERENISSIMAE DOMVS VINARIENSIS ET
ISENACENSIS CONSILIARIO AVLICO
ET ARCHIATRO

CET.

PATRONO
ET
FAVTORI PRAE CETERIS
COLENDO

VIRIS
ERVDITIONIS PROBITATISQUE
LAVDE CONSPICVIS,
VETERIS AC NOVAE MEDICINAE
GNARISSIMIS

HINC
IUSTIS VTRIVSQUE AESTIMATORIBVS,

VIRIS
DE
REPVBLICA LITTERARIA,
PATRIA
ET DE SE IPSO BENE MERITIS

HANC
SEMIOTICEN GENERALEM
D. D. D.

VNAQVE
SE RESQVE SVAS DE MELIORI NOTA
COMMENDAT

AVCTOR.

PRAEFATIO.

Est semiotices praestantia atque utilitas, ut, qui de ea iure meritoque dubitare possit, sciam neminem. In ea enim omnis quasi disciplinarum medicarum communio est, et omnis medici vis cernitur, quippe multum eius interesse debet scire, ex iis, quae iam in aëgro accidunt, qui qualisque morbus sit, periculum habeat, nec ne, medicamentis opus sit, an solo victu, moliendum aliquid videatur, an praestet spectatorem agere, et morbi vim ita refrænare ac moderari, ut solius naturae beneficio superata conquiescat, et corpus integrum dimittat. Sed ista signorum scientia etiam ad medici fidem et dignitatem spectat, si et praesentem morbum discernere

valet, et futurum euentum praefagire. Hac via sola efficiet, vt aeger et illi libenter obsequatur, et, sanitate reddita sic, vt medicus praedixerat, laude debita eum cumulet, tantique habeat, quanti vix vllum alium.

Hinc magnus semper fuit, est, erit HIPPOCRATIS, et omnium omnino veterum honos atque gloria, qui, etsi multis adiumentis carerent, quibus hodie fere abundamus, tamen curatius morborum naturam ex quibusdam notis intellexerant, quippe ea, quae sedulitatem exigunt, non veriti didicerunt naturae mysteria inuestigare, et quae instructi et adiuti certa indubitataque experientia, non illa temeraria et ridicula, quam nostri empirici et practici Zimmermanniani identidem iactitant, saepius verissima obseruarant, ea operose colligere, et in posterorum commoda fideliter litteris consignare. Qua de re nec mirum cuiquam esse debet, quod signa illa, quae Celsus senex annotarat, quae CAELII AVRELIANI et GALENI studium adiecerat, quae posteriorum medicorum opera et diligentia vel confirmarat, vel restrinxerat, hodiernum salua, facta, tecta, vtilissimaque reperiantur ad morborum genera varia dignoscenda et praefagia iusta efficienda, eamque accuratorem, qua nihil maius vel laudabilius est, maiorum patrumque nostrorum memoria tanti aestima-

aestimata est, ut in hos, tanquam exempla, intuerentur, eorumque vestigiis ulterius insistere allaborarent. Hinc non poterant non proxime ab archetypis abesse, et optimum quemuis cum in admirationem rapere, tum ad imitandum concitare. Est certe mihi tam persuasum, quam quod persuasissimum, priscos illos medicos, quos hodie multi incusant et contemnendos indicta causa existimant, etsi ob utilitatem, quam praestant, meliori fato dignissimi sint, hac sola necessaria et plausibili praedicendi arte commendabiles cuicunque medico esse, et futurum neminem, qui ab eorum lectione non doctior et ad artis ministeria instructior recedat. Quae medicinae pars, quia multum studii, laboris temporisque desiderat, fere a permultis negligitur, et satius esse videtur farraginem medicamentorum nosse, quam eas notas, et quid quovis in morbo denuncient, diligenter animo imprimere. Haec praecipua causa est, cur ista ars inde ab diuino HIPPOCRATE parum incrementi cepit, et multi, dum medici personam tueri debent, se identidem dant turpiter, praesertim si de morbi euento sermo est. De quo praeclare LOMMIVS *): *Multis satias est, compendia quaedam medendi quaerere, et his cumulare opes, atque miserrum caedes miscere, quam longe sudoribus indefessa-*

*) In Epist. ad Senat. Bruxell.

defessaque mentis intentione morbos studere cognoscere, atque aestimare, ac tum primum his ipsis incolumi conscientia auxiliari. Fit adeo ex ignoratione rerum harum, ut temere illi vel in rebus desperatis salutem promittant, vel in securis omnia metu terroreque compleant. Memini ego complures me videre haud infimae notae medicos, qui per acutam febrem, etsi multa essent virium infirmarum atque exitii signa verisimilia, magnificis tamen salutis promissis (quoniam id forte temporis urina utcunque maturuerat) miseros consolarentur. Verum post ut morbi exitus aegro calamitosus, ita ignominiosus medico erat. Plures his sunt, qui cum febricitantem vident sub grauissima accessione desipere, et loqui aliena simulque, brachia et pedes nudare, ac varie spargere, tum e cubili magno impetu magnisque vocibus exsilire, verberare proximos quosque, neque necessarios, neque familiares agnoscere, caloribus extorrequi, acutissimis doloribus affici, ac siti prope enecari; haec, inquam, cum vident, concocta quantumvis naturae viribus ea, unde morbus est, materia, exterrentur, et more pauidarum muliercularum ad extremum rem redisse omnem pronunciant. Verum facessentibus per iudicationem (*κρίσις* graece dicunt) turbis his illico resolui morbus incipit, ac vani metus leuari, magno falsi praesagii contemptu. —

Negare equidem non ausim, dari hoc tempore viros multos, eosque clarissimos, qui observationes medicas conscribant, conscriptasque in vulgus dent, et hac via, dum curatius et ad viuum varia morborum genera exprimunt, pomperia artis nostrae prorogare tentent. Id vnum tamen in votis est, exsurgat tandem aliquis, qui ex hac observationum silua signa sola, quatenus ad morbum praesentem vel futurum pertinent, quasi excerpant et in usus communes prodire iubeat. Ex quo et utilitatis plurimum in artis medicinalis studiosos, et haud parum laudis in auctores tantae tamque praeclarae rei redundare debet, quippe sic ea, quae a medico in artis exercitio prae ceteris requiruntur, cognitio morbi futurique exitus praesagitio, semper quasi ad manus habere resque suas feliciter peragere potest.

Dolendum ergo est, tyronum studiis hac in re nullo fere modo prouisum esse, et signorum doctrinam ita neglectam atque posthabitam, ut vix ac ne vix quidem haberent, quos in addiscenda perardua illa et pernecessaria medicinae parte auctores atque duces sequerentur. Non me fugit, prostare praeter veteres PROSPERVM ALPINVM, LOMMIVM, VATERVM, WVCHERERVM et fortasse quosdam alios, qui omnem semiotices ambitum

bitum complexi fuisse putantur; Quorum meritis detrahere, nefas foret; Id tamen aperte confiteri liceat, eorum libris inesse multa obsoleta, multa, quae secula praeterita eorumque opiniones redolent, multa manca, nec satis limata, multa sine ordine ac certa auctorum fide proferri, multa denique deficere, quae hac nostra demum aetate curatius descripta et explicata sunt. Si quā vero bene ac singulatim percensentur, tantum non semper ad semioticen specialem spectant, quae etiamsi sua vtilitate non destituatur, et passim, cum morbi singuli a magistris pertractantur, simul doceatur, tamen, me quidem iudice, felicius in ea versabitur, qui generalem ante perspexerit, quam ad illam audientiam se accingat.

Foret ergo de medicis tyronibus actum, nisi veterani et magistri hanc curam notarum medicarum in se susciperent, iisque novis, quae subinde accesserunt, in molem aliquam effingendis, discipulis copiam facerent et potiora indicia vno quasi obtutu peruidendi, et, magistro verbis praeeunte, vera a falsis, certa ab incertis, manca et mutila a perfectis discernendi.

Haec Te praemonere volui L. B. ne nostram operam superuacuum putes, leuem quidem illam et propter temporis angustias
omni-

omnibus numeris non absolutam, at omni, qua par est, diligentia et accuratione conscriptam. Ego certe de semiotice generali nunquam cogitassem, si quis libellus exstitisset, quem inter praelegendum sequi potuisssem, aut certe amicissimus BALDINGERVS perfectum de notis medicis opus edidisset. Interea commilitonibus carissimis obsequi et debui, et volui, cum praeterito semestri aestiuo meam operam et studium precibus efflagitarent, ideoque collegi, quae passim apud HIPPOCRATEM, GALENUM, PROSPERUM, LOMMIUM ceterosque omnis aevi medicos praestantissimos commemoratu dignissima videbantur, digessi, ordinaui, et tandem, praelectionibus finitis, in eo laborem meum consumendum censui, ut testes enunciationum mearum adferrem locupletissimos. In ea enim semper opinione fui, ut in historia multum interest scire, quis rem aliquam attestetur, ita etiam in semiotice quaerendum auctorem esse, a quo talis observatio profecta est. Qua de re aequi harum rerum iudices et arbitri, spero, non inique ferent auctorum locos adscriptos, quippe exinde facile iudicare poterunt, fides habenda sit, nec ne.

Praeter haec eam legem mihi scripsi, ut nec necessaria oscitanter negligerem, nec minutias captasse viderer, vnaque, dum pulsus
Sinen-

Sinenfium et recentiorum Gallorum breuibus explicandi erant, ne qua in re officio meo defuisse iudicaretur, temperari mihi non potui, quin potiora pulfuum genera, prouti ab auctoribus commemorantur, aeri incidenda curarem, vt haberent auditores ceterique lectores iuftas imagines, fine quibus ifta pulfuum doctrina perobfcura eft.

Recenfum eorum virorum, qui in femiotice ante me verfati funt, agere nec volui, ne in eorum merita iniurius eſſe viderer, neque etiam potui, ſiquidem multi hoc de argumento libelli nondum ad manus perue-
nerant.

De reliquo clariffimos quosque medicos, in primisque celeberrimos artis noſtræ profeſſores, oro rogoque, vt, ſi qua in re deliquerim, me perhumaniter hortentur, moneant, corrigant, ſibi que habeant perſuaſiſſimum, me omnem moturum lapidem, vt et tanto fauore dignus videar, et eorum confilio libellus meus limatior fiat.

Vale igitur, L. B. et coeptis noſtris fauere perge. Scripſi Ienae d. VI. Calend. Maias
clo lo cclxxv.

PROOEMIUM.

§. 1.

Semiotice f. *Semiologia* ea medicinae pars est, qua quaevis vitae, sanitatis, morbi, mortis, signa, siue bona, siue mala sint, ex corporis humani natura medicorumque decretis eruuntur, recensentur, diiudicantur, exindeque omnes omnino corporis actiones atque euentus morborum praefagiuntur.

§. 2.

Ex his colligitur, hanc artem sanorum quidem salutis prospicere, sed potissimum eo cerni, ut ea morborum genera, quae iam aegrum exercent, ex praeteritis quasi eliciantur, futurorumque praedicta, nec non futura morborum symptomata, diuturnitas, breuitas, exitus in salutem, aut mortem, cum vel sine periculo, aut cum recidiui mali metu, naturae perapposite fiant.

Grum. Semiot.

A

§. 3.

§. 3.

Quae cum ita sint, haec certe doctrinae medicae pars medico videbitur esse *pernecessaria*, nec sine ea medicus verus magnusque vlllo modo aliquis esse poterit. Morbus enim quisque adiuncta habet sua symptomata, quae aut communia sunt, aut propria quasque indiuidua. Priora genus morbi, posteriora formas constituunt. Hinc conficitur, medicum felicem vereque doctum non nisi eum fore, qui haec signa memoria complectitur, atque singula suo loco et tempore adhibere didicit; bonum vero medicum neminem, qui haec ignorat, quoniam sine illis nec medicamentorum farrago et pyxides multum profunt, nec morborum nomina.

§. 4.

Porro est semiotice perquam *utilis*, cum medico, tum aegroto. Hic enim scire auet, salusne speranda sit, an prorsus desperanda. Quo audito, si sanae mentis est, eo facilius imperanti medico morrem gerit, et hac via aut breui ad vitam sanitatemque reuertitur, aut etiam, rebus conclamatis, salutis suorum et suae ipsius post fata exspectandae prospicere potest. At vero Medicus si vniuersa et singula morbi cuiusque signa cognita habuerit, hac ex disciplina id commodi consequitur, vt et eius naturam, indolem, formam, bene intelligat et a ceteris internoscat, atque, praeuisis iis, quae fieri ex naturae lege possint vel debeant, eliget curationis rationem accommodatam ac profuturam, ideoque prudenter praesagiendo honori consulat: Hac enim sola via medenti datum est culpa se atque ignorantia liberare.

Schol. Caueant medici, ne quid nimis. Sunt enim medici, qui omnem signorum materiem negligant, adeoque nullius frugis.

Sunt

Sunt alii, qui sine vlla cognitione ac dilectu, si qui acuto morbo aut febre cum eruptionibus corripitur, eum desperatum ac conclamatum censeant, et signa morbi a signis iudicationis discernere haud valeant. Hinc error multiplex et famae maculae crebrae, artis contra medicinalis conuicia multa, quasi vero eius esset, ignaros huius rei tam arduae atque praestantissimae vel inuitos corrigere. Sunt denique medici, iique vere *Hippocratici*, qui omnem signorum ambitum scienter dimetiantur, atque signa bona a malis, fallacia et insidiosa a tutis ac veris, certa ab incertis propria, nec separabilia a temporariis atque subitis, decretoria a naturalibus cet. discernere noverunt. Quamobrem prudens medicus aut nunquam errare fallique poterit, aut certe perraro, et si quando fiat, citra culpam suam atque damnum aegri errabit.

§. 5.

Neque *iucunditate* sua destituitur ista signorum medicorum scientia. Etenim nihil suavius esse debet, quam perspicere, ac prouidere, quae sint abstrusiores morborum latebrae, quae insidiae, quae indubitata indicia, quae vires naturae ac morbi, quae incrementi, status, decrementi ratio, qui denique exitus futurus sit. Nam, monente *GALENO* ^{a)}, *generosi medici atque arte Hippocratica digni est officium, futurum statum praecognoscere, cum omnem victus rationem ad ipsum inspiciens instituat. Eadem ratione principium morbi*

A 2

atque

a) De Crisib. I. 3. p. 485. T. IV. Opp. ed. Froben.
1549.

atque augmentum, non ubi iam perfecta sunt, cognoscere, sed multo antea praestabat agnoscere. Accedit voluptas summa, quae hac ex re atque bene factorum conscientia oritur, gloria denique, dignitas ac fiducia aegri certissima, modo euentus praedictis respondeat.

§. 6.

Quibus se ita habentibus, sequitur, ut hac signorum scientia sola *medici praestantia* contineri debeat. Qui si hisce armis probe instructus est, verus profecto est vitae necisque arbiter, sapiente Stoicorum sapientior, regibus potentior, quoniam prudenter et praeceptis artis apposite agendo, moliendo, mouendo, pericula ut plurimum propulsat, at vero inscienter pugnando, morbi natura eiusque indiciis aut non cognitis, aut temere neglectis, aegros iugulat.

§. 7.

Sunt autem duo potissimum consideranda medico, primum, ut sciat, unde haec signa peti debeant, deinde ut ea bene ordinare atque prudenter adhibere didicerit.

§. 8.

In corpore hominis semper adsunt quaedam incommoda, quae instar hostis aut aperte infestant, aut per insidias. His residuae naturae vires resistunt; Quae si suppetunt morbo profligando, sanitas pristina recuperatur; Sin vero impares sunt, hoc ex conflictu oritur nouus morbus, aut ipsa mors sequitur. Porro ex hac morbi viriumque proportionem repetuntur praesagia ut salutis ac mortis, ita etiam breuioris longiorisue temporis, quo malum finietur. Haec in vniuersum corporis animique mala pro signis habentur, et partim *sensibus apprehendi*

hendi possunt, partim cogitando reperiri, partim coniectando erui.

§. 9.

Haec signa varia varie a medicis ordinantur, variaque habent nomina. Sunt enim aut *propria morbi*, aut *communia* f. *συνηγεύοντα*. Haec vero iterum vel *in unum ac solum morbum* competunt, sed *non semper*, vel *semper* quidem, sed *non soli* conueniunt, vel etiam *nec soli, nec semper* quidem. Illa contra sunt, quae *in unum morbum semper* atque ubiuis accidunt, eumque ab reliquis interno-scendum praebent. Sed profecto paucissimis morbis illa interfunt. Diuiduntur etiam signa in

- a) *Anamnēstica*, quae vel ab commutationibus morbum antegressis repetuntur, vel, tanquam praesentia mala, adhibentur a medico ad praeterita detegenda.
- b) *Diagnosticā* f. *Demonstratiua*, quae ex iis, quae iam in aegro eueniunt, elucet, atque praesentis morbi conditionem naturamque declarant. Est tamen saepenumero, ubi sine anamnesticis disci non possunt. In his unum interdum quasi eminet; quo viso, illico morbus ipse cognoscitur: id quod appellant *pathognomonicum*. v. c. flauus oculi color indicat morbum regium.
- c) *Prognostica*, quae aliquanto post initium morbi apparent, quibusque euentus cernitur. Etenim non male *Galenus* ^{b)}: *Praesentium cognitio nihil aliud est, ac affectuum inuentio: cognitio praeteritorum nihil etiam aliud, atque inuentio caussarum, quae affectus inducunt: — Haec si inter se conferantur, futura praesentiuntur.*

tiuntur. At *Diagnosticæ* denuo multis esse videntur aut *generalia* s. *indicatiua*, quæ morbi præsentis causas, symptomata, et locum affectum declarant, suntque illa iterum *coniecturalia* s. *communia* et *assidentia*, quæ sæpius adsunt, absunt, aliis demum superueniunt; aut *Demonstratiua*, *propria*, *pathognomonica*, quæ semper morbum aliquem comitantur: Haec vero putantur esse *inseparabilia*, quæ adiuncta vni eidemque morbo semper sunt, vel *separabilia* s. *propria late sic dicta*, quæ morbo cuidam sæpius quidem accidunt, at non semper, nec eo gradu, quo opus ad internoscendum foret. Semper tamen hæc indicare debent actionem corporis læsam, adeoque causam ipsam morbi primariam. Ex his etiam intelligitur signorum diuisio in *essentialia*, et *accidentalia*, interdum *æquiuoca*.

Aliis hæc signa ita ordinare placet, vt sint morbi

<i>Praesentis</i>	<i>Praeteriti</i>	<i>Futuri</i>
<i>Diagnosticæ</i>	<i>Anamnesticæ</i>	<i>Prognosticæ</i>
<i>Certa</i> vel <i>Incerta</i>		
<i>Pathognomonicum</i> s. <i>non</i> . Apud veteres <i>Assidens</i> dicitur.		
<i>Vni morbo appositum</i>		s. <i>Pluribus</i> .
<i>Pathognom. proprium</i> s. <i>Characteristicum</i> aut <i>Commune</i> .		
<i>Ex multis signis constans</i> , vel <i>Non</i> .		
<i>Compositum</i>		<i>Simplex</i> .

Porro

Porro a *natura* sua et indole dicuntur *bona*, si res aegri in vado sunt aut certe non desperandae; *mala* vero s. *maligna*, si contrarium fiat. Vtriusque vero gradus varios variaque inde deducta nomina vide apud *Donatium* ^{c)}. Similiter *salutaria* et *exitiosa* explicanda sunt: a *modo et tempore*, quo aegros exercent, aut *ordinaria* vocantur, aut *accessoria*.

Restat diuisio signorum in 1) *Iudicatoria* s. *decretoria* i. e. quae in morbis subitam rerum commutationem ac perturbationem inducunt, et aut veluti caussae et signa considerari debent, v. c. vomitus, alui deiectio, aut tantum pro signis haberi, v. c. caligatio oculorum, inquietas, vigiliae, delirium cet. et 2) In *Symptomata iudicatoria*, i. e. quae post morbum sequuntur, nec per se iudicant: Ab HIPPOCRATE ^{d)} magno dicuntur *decretoria non iudicantia*.

Schol. Apud HIPPOCRATEM distinguuntur τεκμήρια et σημεῖα. Illa sunt *signa propria* s. *pathognomonica*, haec *communia*. Qua de causa praeclare GALENVS ad h. l. Progn. Comm. III. 41. p. 817. IV. De accidentibus decretoriis afferri verbum, *SIGNVM*, conuenit, *INDICIUM* vero nequaquam conuenit. Sola enim signa simul et iudicia nominantur, ex quibus licet certo coniecere aliquid de salute et intereptione aegri cet.

§. 10.

Debent igitur *signa anamnestic*a a medico non negligi, quoniam illorum ministerio facile ad prae-

A 4

fentis

c) Rei Med. Stipend. II. 20. p. 53. seq.

d) Cf. Lemos. De Opf. Praedic. Rat. III. 6. p. 102. a et L. II. r. p. 39. b.

fentis morbi cauffas, fedem atque naturam intelligendam peruenire potest, idque cum maxime tum, cum coniecturali opus est cognitione.

§. II.

Signa diagnostica sunt morbi

- 1) *Imminentis*, quae ab corporis functionibus aut labascentibus, aut prorsum sublatis, a viribus naturae fractis aut infirmatis, a morbo quodam populariter grassante cet. sumuntur.
- 2) *Praesentis*, quae facile intelliguntur ex iis, quae iamiam in aegro fiunt, vel ex cauffis antegressis, ex iis, quae morbo comitantur, ex signis istis, quae cuidam morbi generi propria et consequentia sunt, siue a cauffis proficiuntur, siue ab humoribus sordibusque excretis, ex victus ratione, sensuum internorum exterorumue laesione, habitu corporis commutato cet. Quae certe docere possunt medicum, *interna* sint, an *externa* vocanda, quae pars affecta sit, quo tempore morbus finiri debeat. Etenim quo plura et vehementiora symptomata vrgent, eo breuior habendus morbus erit; et contra. His praeceptis, tanquam fundamento, innituntur cum maxime in febribus acutis
- a) *Signa cruditatis*, i. e. quae a principio morbi apparent, sumunturque a tempore, quo duravit, legibus medicis, humorum excretorum indole; v. c. vrina, sudore cet.
- b) *Signa coctionis*, i. e. quae humidorum solidorumque mutationes serius declarant, et partim repetuntur a tempore, partim ab ipsis symptomatis, partim ab humoribus excretis.

c) *Signa*

c) *Signa iudicationis, f. decretoria, indicatoria,* quae statis diebus, inde ab HIPPOCRATE hac de re insignibus, vfu veniunt, coctione praegressa, cum impetu et incremento quodam morbi subito, laesione corporis animae functionum magna, bonis cum aegri rebus ac leuamine cet. Vnde intelligitur ratio, cur nonnulli medici etiam adferant *signa principii, incrementi, status f. vigoris, decrementi.* Sed de his alio loco pluribus.

§. 12.

Signa prognostica deriuantur a morbi natura, siue corpus vnuerfum teneat, siue partem, a symptomatum vehementia, clementia, bonitate, malignitate, a caussarum magnitudine ac multitudine, ab humoribus excretis ac suppressis, eorumque conditione in cruditate, coctione, iudicatione, a virium vitalium modo, ab habitu corporis, moribus cet.

§. 13.

Reliquum est, vt medici hanc signorum congeriem *scienter adhibeant.* Fieri vero illud omnium optime poterit, si sedulo ac diligenter in eo allaborent, vt quorumuis signorum vim ac potestatem perspiciant, ex veterum recentiorumque medicorum scriptis praecipua deligant, et memoriter apprehendant, ac potissimum sciant, quae vel generi, vel formae morbi consentanea sint, semper, an interdum respondeant.

§. 14.

Sunt vero, vt omnis medicinae, ita et semiotices auctores ac magistri *veteres medici,* siquidem cum natura ipsa illi habitauerunt et consenuerunt. Qua ex re factum est, vt, quicquid signorum litteris consignatum reliquerunt, illud, natura duce ac

comite, ad viuum exscripserint, nihil temere, nihil praeiudicata opinione, nihil denique aut perraro certe, sumtionibus precariis deriuarint. Magna hinc eorum principum, nec interitura gloria, dignique illi habiti sunt inde a priscis temporibus, in quos, tanquam in exemplum, intuearis, et in obseruando imiteris. Nec iniuria. Latent enim in eorum monimentis optima quaeuis femiotices sanioris femina, quae non possint non commodo esse, modo ea rite perspecta habeas, iisque vti suo tempore sapienter scias.

v. IO. FREIND Comment. de febribus, p. 4. sq. Opp. ed. Paris. 1735. THOM. GLASS Comm. de febribus ad Hippocratis disciplinam accommodati, Ien. 1771. et HENR. COPE Demonstratio Medico-pract. Prognosticorum Hippocratis, cet. Ien. 1772. ed. BALDING.

§. 15.

Sed cautio adhibenda hac in praesagiendi arte multa est, ne fallaris. Multum enim

1) Interest scire, vndenam terrarum haec medicorum decreta profecta sint, quae regionum, caeli, victus, vitae generis cet. sit ratio, eaque via sola scopuli subterfugi ac deuitari possunt, quibus illi forte adhaerescant, qui si quod signum aut vniuerse dictum a veteribus videant, quod particulatim verum est, aut aliquid quasi otiosum ac improbabile, illico eos ridendos negligendosque putant.

2) Ne sis inter legendum nimis credulus et ad approbandum faciliior. Multa enim a medicis signa proferuntur, quae nec sunt, aut saltem adhibita aliqua lege ac conditione sunt, praefertim

fertim si sectam spectes. Exempla prae-
bent Pneumatici, Galenici, Paracelsistici et Helmon-
tiani, Chymici, Stahliani, Mechanici, Eclectici.

3) *Signa generalia a singularibus* rite discerni de-
bent, itemque *signorum gradus*, semper, an
interdum cum morbo fiant; Quod dum obser-
vat HIPPOCRATES ^{e)}, in lectione eius
bene attendas epitheta, quibus usus est ad pe-
riculi magnitudinem vel paruitatem declaran-
dam. Sed longe aliter sentiunt multi nostrae
aetatis medici, seque dant turpiter. Negari
quidem non potest, in quavis morbi specie
signa quaedam apprehendi oportere, quae ge-
neri respondeant, sed nihilo fecius opus est
dilectu eorum, quae propriam mali naturam re-
ferunt, et ad internoscendum valent pluri-
mum. Quam legem si secutus fueris, poteris
facile cum morbi genus reperire, tum formam
ipsam constituere, ideoque meliorem ac tutio-
rem curationis viam adhibere.

4) Caue, ne ex *signis communibus* morbi nomen
praedictaque repetas: Haec enim sine propriis
saepenumero minus tuta et fallacia sunt, et,
auctore GALENO ^{f)}, *unum forte multis
debilibus fidelius existit*, etsi negare non ausim,
plura communia haud raro posse in proprio-
rum locum succedere. Sed hic ingenio et iu-
dicio opus est.

5) Consi-

^{e)} Ap. Galen. de Cris. I. 13. p. 502. IV. Taurell.
Method. Med. Praedict. P. III. p. 334. Prae ceteris
vero haec explicuit Lemosius de Opt. Praedic. Rat.
III. 2. p. 94. b. seq.

^{f)} De Cris. I. 13. p. 502. IV.

5) Consideranda est curatius signorum natura: Non enim omnibus eadem vis atque potestas est aut ad salutem, aut ad mortem, neque, si qua per se bona sunt, hanc ob causam certa valitudinis documenta sunt, etsi mala semper magis metuenda. Quare in hoc iudicio spectari debent aër, anni morbique tempora, regio, victus, aetas, consuetudo, vires, functionum integritas ac laesio, morbi forma, magnitudo, accessiones cet. Sine his nunquam certa praedictio est.

6) Vide, ne signa, quae coniuncta et affinia sunt, iis, quae diuersi generis sunt, temere immisceas. Saepe enim a causis longe diuersissimis proficiuntur. Id certum est, haec affinitatis indicia interdum veram morbi notionem ostendere, interdum vel exercitatissimos fallere, vt bene Ill. ZIMMERMANNVS 8) docuit.

7) Caue, ne in quouis morbo omnia omnino signa quaeras, quae ab auctoribus commemorantur. Sic multi censent, sed vehementer errant. In vniuersa enim morborum narratione requiritur, quicquid signorum aut semper, aut certe saepius accidit: at vero multa abesse possunt, salua morbi notione, modo ea ne desint, quibus vis et potestas eius cum maxime continetur. Videndum tamen est, ne quod symptoma primarium negligas: Damnum exinde sequitur ineuitabile, siquidem quo magis ad illa, quae in morbo fiunt, attenderis, eo facilius poteris, quae ad euentum pertinent, a se inuicem discernere.

8) Me-

g) Von der Erfahr. T. I. B. 3. c. 4 p. 288.

- 8) Memento dari morbos, in quibus signa certa et indubia defunt, et tamen insolitis horrendisque symptomatis ^{b)} terrent: In his post fata cadauer explorandum est, et docta ignorantia laudabilis.
- 9) Vide, ne ante statum morbi euentum praesagias, eaque re in errorem ac contemptum aliorum incurras, ideoque nec primo oculorum obtutu iudices: id quod et in perpaucis morborum generibus valet, et artificis vere *Hippocratici* est.
- 10) Medici est, multis in casibus non certo, sed probabiliter praedicere. Res certe perquam ardua est, et praecipue in morbis complicatis ⁱ⁾ non negligenda.
- 11) Nemo in semiotice pathologica bene versabitur, nisi qui physiologicam primoribus, quod aiunt, labris degustarit. Vires enim naturae superstites cum viribus morbi comparandae sunt, et semper ante actae vitae ratio habenda.

§. 16.

His praemissis, facile haec medicorum decreta ^{k)} intelligi poterunt, *mala esse morborum signa, quae modum excedant, praeter naturam morbi vel temporum accidant, ab aegro citra consuetudinem fiant, aut si res eius subito in peius mutantur, quasi-que errent volubiles; non fidendum iis esse, quae non ex ratione iuuant; bona signa saepe mali ominis esse, mala vero non item; acutorum morborum praedictiones non satis certas esse ad salutem mortemue exprimendam;*

^{b)} Zimmerm. l. c. p. 290. seq. et Boerb. Morb. Rarior. Hist. Frft. 1771. ed. Bald.

ⁱ⁾ Zimmerm. l. c. p. 283.

^{k)} Taurell. Meth. Praed. Med. P. III. p. 338. seq.

mendam; aegrorum delictis morbi naturam perturbari aut accelerari posse perniciem; exitialia signa esse, quae a principum viscerum vitio dimanant, quae vires exhaustas docent, immo vero partium destructionem, haec vero in acutis mortem portendere, in mitioribus diuturnitatem; morbos, qui remittunt, tutiores iis esse, qui nunquam; signa prava si qua ab initio morbi appareant, periculosiora iis esse, quae paullo post consequuntur, utraque vero, siue bona, siue mala sint, magis attendenda videri, si diebus decretoriis urgeant; post statum acutos morbos ut plurimum periculo vacare, nisi quid aeger aut medicus delinquat; signorum vim et potestatem variam a variis causis pendere; symptomata, quae morbi fomitem extinguunt, bona praedicanda videri, mala vero, quibus morbus exacerbatur, eamque ob causam gravia in acutis mortem inferre ac indicare solere; contra minus pertimesci oportere, quae causam parvam et evidentem habent, ideoque illa morborum genera, quae subito oriuntur, plerumque magis secunda esse reputanda, quam quae diutius et vehementer affligunt; minus periclitari, quorum naturae morbus consentaneus est, siquidem nemo facile contrariis malis corripitur, magis vero, si qui robustiores sint, quam qui valetudinarii; morbos, quae membrum validum afficiunt, esse vehementissimos periculique plenos, at tamen haud raro facilius excutiendos; bonum praeterea esse, si morbus ab interioribus corporis partibus ad externas, a nobilioribus ad ignobiliores et a loco affecto dissitissimas deferatur, si accessiones statim tempore reuertantur, certe ex ratione anticipent; malas vacationes esse, quae morbi vehementiae debentur, quae variae sunt atque sincerae, ac vires nimis deiciunt vel mortem ipsam accersunt, cet.

§. 17.

Supereſt, vt, quem ordinem in explicanda ſignorum medicorum doctrina ſequamur, paucis edifferamus. En tabulam!

Pars I. SEMIOTICE PHYSIOLOGICA.

Cap. I. *De ſignis ſanitatis ex mutatione corporis naturali ſ. aetate.*

II. *De ſignis ſanitatis ex actionibus*

A) *Vitalibus.*

B) *Animalibus.*

C) *Naturalibus.*

D) *Sexus.*

III. *De temperie, vt ſigno ſanitatis.*

III. *De ſingularum corporis partium habitu, vt ſanitatis ſigno.*

Pars II. SEMIOTICE PATHOLOGICA.

Cap. I. *De actionibus vitalibus, vt ſignis.*

Sect. I. *De pulſu, vt ſigno.*

Subſect. I. *De pulſibus Sinenſium.*

II. *De praecipuis ac perneceſſariis pulſuum generibus.*

III. *De praecipuis pulſibus Galenicis.*

III. *De pulſibus nuper excogitatis ſ. organicis.*

Sect. II. *De reſpiratione, vt ſigno.*

Cap. II. *De actionibus animalibus, vt ſignis.*

Sect. I. *De motu tonico, vt ſigno; Eſt vero ille*

Subſ. I. *Excedens modum, quo continentur*

A) *Irritabilitas Halleriana nimia.*

B) *Horror.*

C) *Rigor.*

D) *Sternutamentum.*

E) *Riſus.*

F) *Tuſ-*

- F) *Tussis.*
- G) *Singultus.*
- H) *Pavor.*
- I) *Tendinum saltus.*
- K) *Convulsio.*

Subsect. II. *Deficiens*, quo nomine comprehenditur

- A) *Debilitas.*
- B) *Lassitudo et torpor.*
- C) *Oscitatio.*
- D) *Vocis defectio s. Aphonia.*
- E) *Animi deliquium.*

Subsect. III. *Mixtus*, eoque, nostra quidem sententia, referuntur

- A) *Tremor.*
- B) *Palpitatio.*

Sect. II. *De sensibus externis, ut signis.* Huc pertinent

- Subsect. I. *Visus.*
- II. *Olfactus.*
- III. *Gustatus.*
- IIII. *Auditus.*
- V. *Tactus.*

Sect. III. *De sensibus internis, ut signis.*

- Subsect. I. *Somnus, vigiliae, insomnia.*
- II. *Constantia mentis et delirium.*
- III. *Fatuitas et obliuio.*
- IIII. *Dolor et stupor.*
- V. *Vertigo.*

Cap. III. *De actionibus naturalibus, ut signis.*

Sect. I. *De actionibus primarum viarum laesis, ut signis.* In his collocantur

- Subsect. I. *Sitis.*
- II. *Deglutitio et manducatio.*

Subf. III.

Subsect. III. *Appetitus et fames.*

III. *Ardor ventriculi, ructus, flatus.*

V. *Nausea et vomitus.*

VI. *Digestio et succi nutritii praeparatio.*

VII. *Deiectio atque vermes.*

Sect. II. *De actionibus secundarum viarum s. Secretionibus et egestionibus, ut signis.*

Huc spectant

Subsect. I. *Salivae fluor et sputa.*

II. *Transpiratio et sudor.*

III. *Vrina.*

Cap. III. *De actionibus sexus, ut signis.*

Sect. I. *De actionibus sexus potioris laesis.*

II. *De actionibus sexus sequioris laesis.*

Cap. V. *De iudicatione morborum, ut signo.*

Sect. I. *De dierum decretoriorum veritate ac dignitate.*

II. *De cruditate, coctione veraque iudicatione, illaque fieri solet*

Subsect. I. *Per gangraenam.*

II. *Per abscessus s. Suppurationem et eruptiones cutis varias, quas Graeci ἐξανθήματα appellant.*

III. *Per expulsionem humidorum, idque emissariorum ministerio.*

Sunt vero praecipuae viae, quibus morbi iudicantur,

A) *Profluvia sanguinis varia.*

B) *Sudor.*

C) *Salivae fluxio et sputa.*

D) *Vrina.*

E) *Vomitus.*

F) *Deiectio.*

G) *Coniunctio plurium egestionum.*

Cap. VI. *De morbis recidiuis, vt signis.*

Cap. VII. *De signis malignitatis.*

Cap. VIII. *De sanguine reliquisque humoribus, vt signis.*

Cap. IX. *De habitu corporis, vt signo.*

Sect. I. *Corpus bene valenti simile vel dissimile.*

II. *Nimium atque subitum staturae incrementum.*

III. *Nimia macritudo vel tumor.*

III. *Calor et frigus corporis, mador et siccitas cutis.*

V. *Color corporis vniuersi aut partium vitiat.*

VI. *Pruritus et cutis vlcuscula longa.*

VII. *Caput externum.*

VIII. *Facies eiusque partes.*

A) *Facies vniuerse dicta.*

B) *Tempora.*

C) *Auriculae externae atque sordes aurium.*

D) *Frons.*

E) *Nares.*

F) *Genae atque maxillae.*

G) *Labia et mentum.*

H) *Os, dentes, atque gingivae.*

I) *Lingua et fauces.*

K) *Facies Hippocratica.*

L) *Collum et ceruix.*

M) *Dorsum.*

N) *Thorax eiusque percussio.*

O) *Praecordia.*

P) *Extremitates corporis.*

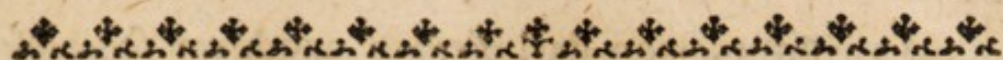
Cap. X. *De aegri cubitu, vt signo.*

Cap. XI. *De moribus aegri, vt signis.*

Cap. XII. *De mortis signis.*

PARS I. SEMIOTICE PHYSIOLOGICA.

§. 18.

Sanitas corporis ex consensu omnium omnino actionum oritur: Quae dum fiunt sine vlla molestia, non possunt non apparere quaedam commutationes, quas vel effectus, vel causas valitudinis bonae appellamus, adeoque istae indicio esse debent, quae homini exinde salus speranda sit. Doctrina, qua corporis sani signa continentur, dicitur *Semiotice physiologica*, estque illa a medico nullo modo negligenda.

v. LVDWIGII *Physiol.* P. III. p. 232. sequ. ubi etiam leuiter adumbrata est nobilissima haec medicinae doctrina.

§. 19.

Repeti vero illa signa possunt aut a vita ante acta, vnde intelligas, qua ratione hae corporis functiones factae sint, prospere, an male, facile, an cum aliquo doloris grauitatisque sensu, nominanturque ista *signa anamnestic*: aut ab iis, quae iam in homine sano usu eueniunt; quibus *signorum diagnosticorum* nomen est: aut denique e consideratione ac aestimatione harum rerum futura quasi elicimus atque auguramur, quousque ille actionum vigor duraturus sit, qui morbi pertimescendi, qui vitae finis aliquando futurus: Haec appellantur *signa prognostica*.

Schol. Summus in sanitate perfecta diiudicanda concentus actionum quasque conspiratio esse debet, eamque ob causam illa aestimatio res est perardua. Hinc intelli-

gitur, non dari *signum* quoddam *sanitatis proprium*, quod *signo pathognomonico* ex affe respondeat, nisi velis eadem, qua in semiotice pathologica haud raro fit, via et ratione plura simul assumere exindeque iudicare.

§. 20.

Placet tamen hunc rerum tractandarum ordinem negligere, ne multa repetiisse identidem videamur. Quare cum sanitas proficiscatur varia a varia aetate, ab actionibus corporis, a solidarum fluidarumque partium constitutione, denique ab singulorum viscerum instrumentorumque habitu, elucet, non male sic ordinari *semiotice physiologicam* posse, ut ad pathologicam hinc tuta et perpetua via aperiatur.

CAPVT I.

DE SIGNIS SANITATIS EX MUTATIONE CORPORIS NATURALI S. AETATE.

§. 21.

Varie varia in aetate sanitas esse debet, ideoque necesse est consequantur quaedam vicissitudines rerum et commutationes, unde, tanquam specimine idoneo, praedicere medicus valeat, quid in quouis homine futurum sit.

§. 22.

Prima igitur esto *aetatis infantilis sanitas*. Signorum extraneorum instar habentor parentes sani, nec praematura nimiae venere infirmati, omnium vero minime mater imbecilla, nec succis prauis abundans, animo valens, corporis exercitatione delectans, ciborum appetens beneque digerens;
nutrix

nutrix vero, quae sana est, et sine vlllo viscere laeso aut morbo haereditario, sine mensibus ac veneris studio, lactis boni copia affluens, commotionum animi, quoad eius fieri possit, expers, proba, mediae aetatis, gulae temperans, corporisque motus non negligens cet. Infanti vero interesse debent bona corporis nutritio bonusque habitus, appetitus modicus, somnus placidus et qui sufficiat viribus instaurandis, ossium iusta proceritas, firmior articulorum collocatio atque colligatio, nodorum tumorumque absentia, qui male nutritorum infantum iuncturas saepius exercent, cutis musculorumque firmitudo, facilis ac vegetus membrorum motus, eiulatus aut nulli, aut perquam moderati.

§. 23.

Signa sanitatis, quae in *aetate puerili* inde a tertio anno elucet, commemorantur laxitas et tenebritudo solidarum corporis partium imminuta, contra firmior indies habitus factus, magnum motus desiderium, appetitus bonus et nutritio idonea, statura corporis in longitudinem extenta, non incuruata, secretiones ac effusiones humorum naturales, aequabiles, iustae, mentis hilaritas et suauitas, curarum, meditationum atque vehementiorum perturbationum fuga, phantasiae memoriaeque vigor, nouarum rerum cognoscendarum cupiditas, cet.

§. 24.

Sanitatem *iuuenilis aetatis*, quae ab anno decimo aut duodecimo fere incipit, et ad vicesimum vsque protenditur, exinde augurari licet, si iuuenis bene appetit ac digerit, corpus vero bene ac aequabiliter nutritur, si vires iustae sunt, nec exhaustae labore nimio, praepropera venere, meditatione, studiis, si membrorum motu facili, ac exercitatione

crebra et viribus perapposita corpus suauiter recalcit, si vita umbratilis et sedentaria magno animo spernitur, epiphyfes cum osse ipso rite coagmentantur, robur partium increfcit, eaeque fenfim pedetentimque in proceritatem iuftam attolluntur, rel.

§. 25.

Sanitas *adolefcantum*, qui anno tricefimo vt plurimum tales efle definunt, eo cum maxime cernitur, fi adfuerit folidarum partium aequale firmitusque vinculum, humidorum miftura et indoles debita; vnde non poteft non oriri verum et confans corporis robur. Porro in hac aetate fpectari debent virium animi corporisque alacritas, victus ratio confans, et quae fufficiat ferendis laboribus, ac gulae temperet, fomnus placidus, fatis commodus, recreans, humorum fecretiones et reiectiones naturae legibus confentaneae, cet.

§. 26.

Sequitur *aetas virilis*, quam anno quinquagefimo finiri medici auctores funt. Cernitur vero tunc praecipue fanitas aequilibritate quadam corporis, dum nec comiffatione quietisue ftudio nimia oritur fuccorum multitudo, nec folidae partes vehementi exercitatione defetifcuntur ac obrigefcunt. Huc pertinent plurimam partem, quae fuperius indicauimus, cum maxime vero corporis agilitas, actionum constantia, fueta in officiorum obeundorum ratione facilitas, ingenii praeflantia errorumque fuga.

§. 27.

Ab anno quinquagefimo incipit *fenectus viridis*; eamque praefignificant, corporis vigor permanens, defectio virium permediocris, mentis constantia, facilis membrorum motus, citra vllam aut certe

certe non adeo magnam defatigationem, humorum copia iusta, corruptio vero aut nulla, aut perexigua, appetitus nutritioque haud contemnenda, cet.

§. 28.

Tandem post annum septuagesimum sequitur *senectus decrepita*, quae ut plurimum ipse morbus est. In signorum numero collocantur omnis actionum languor, sensuum internorum ac externorum hebetudo, instrumenta motus inertia, rigida, fragilia, appetitus afflictus et prostratus, haud raro inordinatus, nutritionis laesio atque marcor, humorum cursus tardior et prauitas, vasa vix et ne vix quidem amplius peruia, indeque oriunda viscerum obstructio, amentia, stupor, deliria crebra, mors vel ab leuissima causa imminens.

§. 29.

Est vero ea istarum aetatum conspiratio, ut altera alterius quasi emendatrix sit, atque futurae salutis index. Sic enim pueritia haud raro dispellit aetatis infantilis vitia, et in iuuenibus ac adolescentibus abiguntur mala corporis fixa, innata quasi et inueterata, pertinacissima, praua succorum constitutio, ipsorumque neruorum morbi varii horrendi, v. c. morbus comitialis, modo ne obsit peruersa instrumentorum viscerumque conformatio, aut laesio immedicabilis. Neque virili aetati sua bona defunt, quippe ex iis, quae iam apparent, augurari licet, fore aliquando, ut corpus, peccatis iuuenilibus eneruatum, atque afflictum, reficiatur et ad pristinum robur ac vigorem reuertatur, modo victus motuumque rationem habeamus.

§. 30.

Sed ex delictis aetatis alterius alteri futura quaevis praesignificare possumus. Nimius et praepropere in iuuentute labor senectutem accelerat, infatigabile veneris et bacchi desiderium viros debilitat, qualique effeminat, et vitam breuem, languidam, morbis dolorique obnoxiam praesagit, perturbationum animi vis, v. c. irae, quo crebrius in corpus impetum faciat, eo celerius ad varia inualitudinis genera ipsamque mortem inuitat; frequens femellarum conceptio, partus, nutriendique pueri cura, progenerat virium imminutionem, debilitatem summam, febres lentas, citamque mortem, aut certe anno tricesimo sistit vetulam.

§. 31.

Huc pertinent varia *vitae genera*, caeli diuersitas, instituta populorum cet. vnde medicus signa vitae sanitatisque peregregia elicere poterit. Sic ex mollitie oriri debet humorum prauitas atque corruptio, nutritionis defectus, et valitudo mutabilis, contra a duro vitae genere ac exercitatione robur corporis ingens, cum maxime si qui simul rusticantur, purum aerem ducunt, et victa vtuntur parabili, etsi cito quasi gradu rigiditas sequitur atque mors. Sic caelum diuersum fecit Germanos firmos, robustos, laboribus armisque ferendis aptos, longaeuos, Asianos maximam partem molles, delicatulos, effeminatos, impotentes, inertia et otio illiberali diffuentes. Denique ad corpora cum firmanda, tum enervanda plurimum valent variae nationum ciuitatumque consuetudines, vt Lacedaemonii, Germani veteres, Americani natiui, Francogalli, Germanorum recentiorum plurimi, satis superque docent.

CAPVT II.

DE SIGNIS SANITATIS EX
ACTIONIBVS.

§. 32.

Sanitas perfecta sine consensu actionum corporis plurimarum nulla est. Hinc si quis varie sese exercere citra ullam molestiam, lassitudinem atque defatigationem multam potest, idque cum aliqua constantia ac celeri virium instauratione efficere, ille debet profecto sanus haberi. Contra quaeuis corporis functio, quam cita debilitas et fatigatio ingens sequuntur, certissimo indicio ac signo esse poterunt, inesse vel imbecillitatem naturalem, vel morbum, eumque ex iis, quae simul in homine cernuntur, aut praesentem indicare, aut antegressum reputare, aut denique futurum praesignificare possumus.

§. 33.

Sunt vero medico potissimae sanitatis indices actiones illae, quae aut sensibus patent, aut cogitando et coniectando apprehenduntur. Prius fit, si eum, qui bene spirat, dormit, digerit, egerit, nec dolorem habet, prospere valentem existimamus, posterius vero, si praeter haec et modum cuiusuis functionis aestimamus, et ab effectis augurium capimus.

§. 34.

Quare nec familiaris illa scholarum doctrina negligenda videtur, dum hasce corporis actiones varias varie distinguunt atque finiunt. Sunt enim alia corporis instrumenta vitae conseruandae destinata, vnde *actiones vitales* oriuntur; alia sensum et motum perficiunt; hinc *actiones animales* proue-

niunt: alia ad naturam corporis sustentandam valent plurimum; has *actiones naturales* appellamus: alia denique sexus diuersitatem efficiunt, eamque ob causam *sexus actiones* facile intelliguntur.

Schol. Rident hanc functionum diuisionem inde a GALENO apud omnes peruulgatam multi nouarum rerum studio ducti. Sed salua res est, modo rerum notiones bene finiantur. Verba enim, vt in proverbio est, valent, vt numi. Quae si semel sint ciuitate donata, nec sua utilitate destituantur, temere deferenda non sunt.

A) ACTIONES VITALES.

§. 35.

Eminent in actionum vitalium numero quaeque enitescunt *succorum in orbem cursus* atque *respiratio*. Ille bonam valitudinem indicat, si humores libere, placide, sedateque, sine vlla molestia, anxietate aut vi quadam adhibita, per omnia corporis vasa meant et remeant, si cor, princeps illud motus humorum instrumentum, sese attollit et contrahit citra vllum doloris sensum, si pulsus naturalis est i. e. fortiter pro virium ratione ac aequabiliter digitos tangentis medici ferit, ac intervalla temporis, quo nouus pulsus fit, et ictuum sibi satis respondent, si mutatus ille per motum corporis animiue vehementiorem breui ad suetas naturae leges, vnde deflexerat, reuertitur, cet.

Schol. Dantur variae pulsuum diuisiones ac formae, sic, vt aut *naturales* sint, aut *praeternaturales*, et cum bona, tum mala quaeuis portendant. Sed haec, ne bis eadem

eadem repetenda videantur, vberius in semiotice pathologica disputabimus.

§. 36.

Porro et in *humorum copia nimia* specimen va-
litudinis est. Etenim si plus sanguinis, quam vasa
continere aut subigere possunt, per digestionis in-
strumenta vegeta huc transfertur, necesse est orian-
tur quaedam quasi oppressio cordis, pulsus, pecto-
ris, grauitas pedum et corporis totius ingrata, lassitudo,
propensio ad somnum ineluctabilis, variaque
morborum genera, nisi sanguinis missione, victu
materiae tenuis, itemque motu, tollitur. Hinc
leuitas corporis et agilitas signa aequabilis succorum
fluoris et sanitatis ipsius iure meritoque habentur.

§. 37.

Respiratio boni ominis in iis est, qui suae
spontis sunt ac bene valent, si facilis, magna, plena,
aequalis, nec interrupta est, si neque cum vi ac im-
petu quodam, stridore ac sibilo, dolore, anxietate,
aeris reciprocatio fit, si paullo post, ubi nimis in-
tenta est, lentior et pacatior deprehenditur.

B) ACTIONES ANIMALES.

§. 38.

Actiones animales sensu ac motu continentur,
ideoque illa instrumenta, quorum ministerio se ma-
nifestant ac produnt, bene conformata esse debent,
nimirum caput concinnum, occipitium satis amplum,
cerebrum probe collocatum ac integrum praesignifi-
cant. Sic musculorum quorumvis natura et potestas
decretis anatomicorum et mechanicorum perapposite
repetitur a fabricatione naturali, agilitate, facilitate,
constantia, laborum tolerantia, lassitudinis absentia.
Sensuum externorum integritatem constituunt ocu-
lorum

lorum acies atque claritas, facilis sonorum appulsus, saporum intellectus, fidelis rerum tangibilium aestimatio, dolor corporis aut pruritus nullus. Internorum vero sensuum praestantia cernitur tenaciter rerum sensibus ac meditatione apprehensarum memoria, phantasiae vi viuida, iudicii acumine, attentione summa, somno modico, placido, iucundo, quem nec torpor sequitur, nec stupor, nec nimia ad somnum lapsio atque procliuitas, siue interdiu, siue noctu vrgeat, vigilia non operosa, animi hilaritate, et perturbationibus aut nullis, aut facile tolerandis.

§. 39.

Huc etiam sine dubio pertinet *irritabilitas HALLERIANA* naturalis, i. e. nec nimis affecta et prostrata, nec nimis increscens. Prior enim imbecillitatem aliquam corporis, tardum humorum cursum, musculorum segnitiam, motus diminutionem, sensus hebetudinem significat; posterior contraria omnia, eamque ob causam detrimentosa existimanda est. Etenim exinde, tanquam fonte perenni, mire corpus affici debuit.

C) ACTIONES NATVRALES.

§. 40.

Nec istae actiones, modo integrae sint, non valent plurimum ad sanitatem definiendam, eamque optabilem docent fitis permediocris, nec molesta, alimentorum desiderium, appetitus iusto tempore reuertens, et suauiter afficiens, digestio nec nimis accelerata, nec iusto tardior, iusta succi alibilis praeparatio, et secretio humorum idonea et aequalis, cui respondet inutilium expulsio. Quodsi post alimenta sumta sequuntur torpor aliquis, levis plenitudinis

tudinis frigorisque sensus, calor fugax, haec praeclare bonam digestionem; lactei humoris suctionem, facilem in sanguinem transitum et commutationem indicant. Porro sensus in cordis scrobiculo ingratus aut nullus, aut perexiguus, ructus nulli, siue sapidi sint, siue saporis omnis expertes, firmam ventriculi valitudinem; tormina et murmura nulla, flatus nulli aut certe sine ullo incommodo emissi, aluus nec nimis citus, nec adstricta, robur intestinorum; denique feces bene tinctae ac coloratae bilis virtutem et accessionem declarant.

§. 41.

Secretiones naturales si attendantur, bono est indicio, si os madet, et salivae tantum, quantum satis est, affluit, si cutis transpiratio modica est, aequabilis, insensilis, eamque excipiunt leuitas corporis et facilis membrorum motus, si nulla hominem exercet in sudorem propensio, nec sudor tenax, vnguinosus, aut odoratus est. Idem iudicato, si vrina sanguinis, non potus, laete citrina, sine ullo incommodi dolorisue sensu mittitur, potionis mensurae respondet, aluus vero naturalis statuto tempore excernitur.

D) ACTIONES SEXVS.

§. 42.

Neque dubia sanitatis indicia sexus praebet. Quisquis enim, ad iustam aetatem delatus, probe appetit, digerit et alimentis vires corporis reficit atque instaurat, non potest non habere feminis boni copiam, ideoque ad venerem concitari. Cui si adiuncta simul fuerit viuida phantasiae vis et celerior succorum motus, si sensus et generationis instrumenta valent, nec hebetata nimis sint, aut inhabilia

ad consensum facta, si quos nec aetas, nec inualitudo, nec religio prohibeat, veneris profecto desiderium et intus, tanquam ignis, alitur, et bonis cum hominis rebus exstinguitur, nisi modum excefferit.

CAPVT III. DE TEMPERIE, VT SANITATIS SIGNO.

§. 43.

Magna est solidarum fluidarumque partium proportio quasque conspiratio, vnde incredibilis humanae naturae diuersitas efficitur, oriturque illa inde a GALENO peruulgata temperamentorum notio. Cum enim haec proportio in variis varia sit, debent ista iterum varie definiri, si minute velis philosophari. Sed sufficiat nobis *temperiem sanguineam et phlegmaticam, cholicam atque melancholicam* adduxisse.

Schol. *Sanæ* dicuntur *solidae* corporis partes, si nec nimis laxae sunt, nec valde obri-
gescunt, ideoque robur idoneum habent
ad actiones peragendas. *Humores* vero
sanos et incolumes appellamus, si eorum
mistura aequalis est, i. e. si aquosae, ter-
reae, oleosae atque salinae particulae aut ea-
dem proportionem sunt, aut earum aliqua
prae ceteris eminet. Tunc vero temperiei
notio nascitur, et propensio in perapposita
quaedam morborum genera singularis.

§. 44.

Temperies sanguinea hominem dicimus esse
praeditum, in quo fluidae partes longe antistant so-
lidis, sic, vt propter harum infirmitatem succi tenuio-
res

res sint, et facillime per vasa deferantur. Reperitur vt plurimum in pueris atque iuuenibus, interdum etiam in adultioribus s. viris, si gulae non satis temperant, atque otio illiberali nimis diffluunt, ideoque dum succis abundant, solidorum vim turpiter perdunt.

§. 45.

Signa huius temperiei potiora habentur spongiosus et delicatior corporis habitus, caro molliuscula, pili tenelli ac copiosi, vasa subtilia, in quibus humores facile turgent, pulsus celer ac debilis, sanguinis copia et mobilitas, omnium omnino humorum cursus acceleratus, secretiones modicae ac bonae, expulsionones non incommodae, appetitio magna et perpetua, indeque oriunda corporis nutritio, leuitas membrorum atque agilitas summa citra lassitudinem vllam magnam, mollitiei luxuriaeque confectatio, facies florida, oculorum vigor, somnus multus atque vires reficiens, incredibilis ingenii vis atque praestantia, facilis excandescencia, eaque iterum subito euanida, mirabilis animi inconstantia.

Schol. Inest haec temperies multis adhuc pueris, qui dum iuuenescunt, alacriores mente ac corpore sunt: At vero exinde acceleratur corporis pernicies atque senectus, nisi vita sobria accefferit.

§. 46.

Temperies phlegmatica cernitur excessu humorum solidorumque infirmitate, fere vt in praecedenti dictum est, ea tamen adhibita differentia, vt propter horum laxitatem succi spissentur, ideoque lentius per vasa dilabantur. Quam partium proportionem videre est cum maxime in infantibus, in

iis, qui paullo habitiores sunt, humorum prauitate laborant, et in otio viuunt.

§. 47.

Indicant vero illam temperiem oris pallor, tumor corporis malusque habitus, pili rari, molliores et vix in fuetis naturae locis excrefcentes, vasa exilia, quibus paucus, prauus atque pituita commaculatus cruor continetur, vnde non potest non oriri tardior succorum itus et reditus, pulsus debilis, mollis, fegnis, serum spiffius, et ad restagnationem procliue, gulae intemperantia, et nutritio pessima, torpor, defidiae fomnique studium, stupor, timor, ingenii hebetatio, ira aut nulla, aut certe breui deferuescens.

§. 48.

Temperies cholericæ inesse dicitur, si qui partes solidas firmas ac multas habet, humores vero tenues, mobiles et cum impetu quodam per vasa traiiciendos. In illam vt plurimum tandem transformatur homo sanguineus, cui exinde valitudinem perfectam auguramur, itemque virili aetati quasi propria et familiaris est.

§. 49.

Sunt ergo eius indices ac proditores densatus et adstrictus corporis habitus, facies rubicunda, oculi viuidi, fulgentes et haud raro scintillantes, pili copiosi, densi, horridi, vnde corpus hirsutum: Accedunt vasa densa, fortia, magna, impetum humorum non semper bene continentia, pulsus celer et fortis, sanguis multus, crassus, calidus, humores reliqui spiffiores, horum vero circuitus ob vasorum robur citus ac vehemens, eaque de causa magna ad morbos acutos et inflammatorios procliuitas, appetitio et digestio haud contemnenda, secretiones

par-

parcae, sed salutare, aliis tarda quasque globosa, vigor corporis atque mira agilitas, motus celeritas et facilitas, somnus modicus, at profundus cum virium instauratione, acumen iudicii, ingenii praestantia singularis, attentio incredibilis, iracundia vehemens, quae verbis, minis, furore, fustibus vlciscitur illatam iniuriam, ambitio summa, indeque oriunda laborum, molestiarum, periculorum tolerantia stupenda, modo voti compotes fiant isti homines.

Schol. Virili aetati haec temperies cum maxime consentanea est, iuuenibus vero vim infert. Quare cum tantum non semper simul adsit nimia humorum multitudo, mirum debet esse nemini, exinde, tanquam e fonte perenni, multa, eaque grauissima morborum genera dimanare.

§. 50.

Restat *temperies melancholica*, quae, si solidae corporis partes humores superant, simulque rigidiores sunt, hi vero spissitudinem magnam habent, adesse videtur. Quamobrem facilis transitus in morbos a densitate succorum et viscerum, vasorum reliquorumque motus instrumentorum rigiditate est. Perraro in aetate iuniori ac media reperitur, in senili vero tantum non semper.

§. 51.

Signa huius temperiei censentur habitus corporis macilentus, exsuccus, et quasi exustus, muscoli duri, ac rigidi, vasa adstricta et renitentia humorum motui: Hinc humores pauci, spissiores, tardius fluentes et saepenumero intra vasa et viscera restagnantes, sanguis densior, tenacior, piceus quasi ac vere atrabilarius, pulsus vero tardus et durus, secretiones et egestionem per varia corporis emissaria

parcae, ideoque magna in obstructiones glandularum propensio, transpiratio ac fudor fere nullus, ciborum ficciorum confectatio, aluus segnis, dura, arida, praecordia intenta. Praeterea corpus tale quasi notant facies obscure flava, pallescens, macilenta, genae collapsae ac corrugatae, frons squalida et caperata, oculi intus reconditi, morositas magna, somnus modicus et haud raro nullus, laboris animi ac corporis tolerantia, tristitia, metus et attentio stupenda, insignis iudicii vis, ingenium tardum, ira tarda, sed cum maxime pertimescenda, cum non facile defervescat, sed multis demum annis post, commoda vlciscendae iniuriae occasione data, erumpere soleat.

§. 52.

Caue tamen, ne ea, quae adhuc de temperiei variae signis commemoranda duximus, semper atque ubiuis talia reperiri putes, aut sine vlla contagione, multo minus temperiem moralem cum physica temere confundas. Illa enim huic potissimum debetur, neque semper satis aperta est propter educationem, instituta patriae, simulationem cet. haec vero nonnunquam, ab iisdem illis causis incredibiliter commutatur, ideoque prudentis est medici, omnia a se inuicem discernere ante, quam exinde sanitatem praesagiat.

CAPVT III.

DE SINGVLARVM CORPORIS PARTIVM HABITU, VT SANITATIS SIGNO.

§. 53.

Ex concentu omnium omnino et singularum corporis partium sanitatem physiologicam nasci, constat inter omnes. Sed quaeritur haud raro a medico,

medico, vtrum aliquod viscus aut instrumentum ita conformatum ac constitutum sit, vt quasuis actiones naturales perapposite subire valeat, nec ne, et quo-
vsque haec vis duratura sit. Qua de causa nec illa prosperae valitudinis signa negligenda existimamus.

§. 54.

Sumitur ergo bonum *a capite* sanitatis augurium, si satis amplum ac rite figuratum est, i. e. antica parte angustius, postica vero amplius, occiput elatum, ossa temporum reliquis bene consentanea. Quae dum ita se habent, necesse est cerebrum optime habitet, nec eius functiones facile perturbentur. Quare nisi cum aetate commutantur, sed sensim pedetentimque augefcunt, id quod vigor sensus ac motus satis superque declarat, spes est, fore, vt etiam in posterum ista bona consistant. Haec praeterea exinde praesentimus, si dolor aut nullus, aut certe breui transiturus caput infestat, vertigo nulla cet.

v. GALEN. Art. Medicinal. c. 11. p. 246 seq.

T. I. et Comm. I. in VI. Epidem. Text. 3.

p. 592. T. III. vbi multis hac de partium ratione naturali disputat.

§. 55.

Oculus sanus censetur, si rite conglobatus et formatus est, et necessarios motus facile atque cum constantia efficit, si leuiter humet, nec lacrumosus est aut muco obductus et arrosus humorum affluentium acritudine, si nec rubet, nec dolet, si liquores oculi puri et bene diluti sunt, nec glutinosi, si tunicae radios lucis cum vehementes, tum debiles, citra vllum incommodum recipiunt, si quaeuis visa propiora ac remota satis accurate distinguunt, neque illa maculis, limbis, vmbrisque tecta repraesentant.

§. 56.

Aures, quarum ministerio audimus, bene se habent, si eae partes, quae aurem externam constituunt, satis excavatae sunt ad aerem recipiendum formandumque sonum, si meatus auditorius externus nec angustior est, ac natura requirit, neque latior, si humectatur modice ac vngvine leuiter obducitur, si sonus facile, sine vlllo dolore atque cum quodam impetu ad interiores recessus penetrat, si membrana tympani satis tensa est, et minutula ossicula bene collocantur, ideoque tremoris vis increfcit, si tuba EVSTACHII patula, nulla materia peregrina mucosae conferta, nec vlceribus concreta est, quoniam tunc facilis esse debet aeris renouatio et ad labyrinthum deductio; Huc etiam referas, si tympani cauum satis magnum est; id quod a parte petrosa ossis temporum, et cum maxime processu eo, quem vulgo mastoideum appellant, satis eminente ac amplo colligitur, si susurrus nullus molestus est, cet.

§. 57.

Cordis integritatem bonumque habitum indicant valida eius et indefessa actio, a qua sensus doloris non oritur, et ad haec cum intelligenda tum explicanda adhibemus *pulsus*. Qui si satis fortis est, constans, et aequalis, nec intermittit, boni ominis est, idque eo magis, quo facilius ille praeter naturam concitatus in naturalem et cuique temperiei accommodatam formam reuocatur.

§. 58.

Similis *pulmonum* ratio est. Thorax enim elatior continere debet pulmones citra vllum incommodum permeabiles, neque compressos, ideoque efficere respirationem magnam sine vi, molestia, atque dolore vlllo. Porro si loquela, cantus, vociferatio, conti-

continuari aliquamdiu possunt, neque lassitudo aut anxietas subsequitur, colligitur, sanguinem libere per pulmones permeare atque transire. Boni denique pulmones censentur, si ab aeris humidi ac sicci adspiratione non afficiuntur, aut certe parum, si violenta respiratio breui euanescit, neque cum cita defatigatione est, si nec tumor, nec aliud impedimentum aeris reciprocationem retardat.

§. 59.

Ventriculi et intestinorum valitudo aestimatur ex appetitu bono, digestionem facili ac cita, vigore breui post torporem ab ingestis alimentis redeunte, doloris, pressus tensionisque sensu in scrobiculo cordis nullo, ructu ac flatu nullo vel citra incommodum emissio, aluo nec cita, nec adstricta, cet.

§. 60.

Hepar valet, dum nihil grauitatis aut ponderis in praecordiis dextris persentiscitur, facies colore foedo non deturpatur, feces flaua bile satis tinctae, vrina citrina, nec biliosa est.

§. 61.

Sequuntur *renes* ceteraque humoris obsceni instrumenta. Si quem igitur in regione illa, quam iliacam et pubis appellant, dolor nullus vrget, si vrina colorem naturalem habet, nec vllam acrimoniam, sedimentum vero nec multum, nec perpetuum, si citra vim et molestiam vno quasi flumine redditur, si copia eius potioni respondet cet. sana haec viscera esse iudicato.

§. 62.

Tandem auguramur *extremities corporis* sanas futuras, dum nec nimis calent, nec frigent; Illud enim celeriores sanguinis cursum, hoc vero tarditatem, imbecillitatemque virium mouentium docet: *habitum* vero *corporis* bonum esse, si qui faciem floridam

ridam habet, nec nimio rubore, albore aut squalore foedatam, corpus nec obesum, nec macilentum nimis, etsi experientia constat, homines macerrimos haud raro optima uti valitudine; itemque calorem illum, unde aliquis suavitatis sensus oritur, dentes puros, nec squalidos, animam non fetentem, cutim nitidam et speciosam.

§. 63.

Contra *vitam longam* praesignificant et spondent, ut auctor *Cardanus* ^{l)} est, ex grandaeva familia natum esse, aut certe ab parentibus, quorum alter senectutem attigit, semper hilari esse animo, nec curis obnoxio, somno longo et placido perfrui, eo gaudere corporis habitu, in quo omnes omnino partes conspirant, item densis fibris ac vasis esse, venis magnis et quasi tumentibus, voce paulum profundiori, cute modice alba et glabra, victum adhibere tenuem atque parabilem, cet.

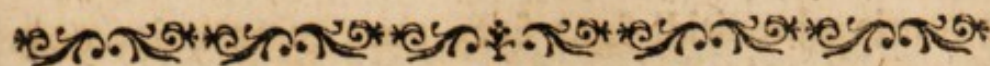
§. 64.

Ex his, quae adhuc disputauimus, satis elucet, varias in corpore oriri posse mutationes, quae sanitatem vel bonam, vel malam, vel mediam quasi ac breui perdendam declarent, unde medicus colligat, quid in posterum sperandum sit; deinde quatenus ista corporis sani constitutio transire possit in morbum ipsum, et qualis ille futurus sit; tandem pernecessariam esse hanc semioticen physiologicam, quia sine hac feliciter in pathologica progredi non liceat. Caue tamen, ne si qui coloratior, speciosior et paullo habitior est, eum sanissimum censeas. Est enim, bene monente diuino HIPPOCRATE ^{m)}, *dispositio athletica non a natura: Habitus sanus melior in omnibus.*

l) Ap. *Mackenzie* Gesch. der Gesundh. c. 15. P. I. p. 240. et c. 7. p. 406. P. II. vers. germ.

m) *L. de Aliment.* §. 7. p. 596. T. I. ed. *Lind.*

PARS II.

SEMIOTICE PATHOLOGICA.

§. 65.

Aberratio quaevis a sueta naturae lege, indeque oriunda corporis infirmitas, morbus appellatur. Quod dum fieri potest varie, atque corpus multifariam affici, sequitur, ut multa morborum genera hinc proficisci debeant, quorum alia quibusdam symptomatis inter se conueniant, alia vero multum a se diffideant. Doctrina igitur illa, qua haec morborum signa continentur, ordinantur, explicantur, dicitur *Semiotice Pathologica*.

§. 66.

Est vero ea signorum copia et multitudo tanta, ut confusio incredibilis nascatur necesse sit, nisi rite finiantur, describantur, et diuidantur, nisi medicus probe attenderit, quid symptomata singula vniuerse praesignificent, nulla morborum, in quibus adesse soleant et possint, ratione habita, quatenus et quando bona vel mala pronuncianda sint, cet.

§. 67.

Ex his colligitur, hanc doctrinam ita dispesci oportere, primum ut fiat generalis signorum communium recensio, quae illa sint, quid exinde augurandum diuinandumque aegro sit, periculosa sint, nec ne, salutaria, an exitiosa, calamitatem ac pestem corporis totius portendant, an singularum partium; deinde ut ista signa singula singulis morborum formis accommodemus, ideoque memoria teneamus, quid v. c. de delirio phreniticorum censendum sit, quid, si in alia quadam febre acuta vrgeat; quae

propria phrenitidi signa sint, quae communia, quae semper accidunt, quae interdum, rel. Quod, dum fit, non facile errare ac labi poterit medicus.

§. 68.

Est igitur *Semiotice pathologica* vel *generalis*, vel *specialis*, adeoque nec illum ordinem sequi piget, nec legem eam, quam mihi ipse superius scripseram, prorsus negligere, quoniam hac via naturali quasi ad meliorem quandam certioreque cognitionem pervenimus.

Schol. Sine hac cautione ac coniunctione utriusque semiotices pernecessaria, quam multi temere spernunt, offendere, labi, falli identidem debet medicus, siue sola generali acquiescat, siue speciali. Vtraque copulanda et iungenda est, quoniam altera alterius haud raro emendatrix est.

CAPVT I. DE ACTIONIBVS VITALIBVS, VT SIGNIS.

§. 69.

In quouis morbo adsint necesse est quaedam virium corporis reliquiae, quibus vita aegri quasi fouetur ac sustentatur. Quae quo plures, maiores, praestantiores sunt, eo facilius sanitas restituitur, eoque maior salutis spes affulget. Sin minus, contraria quaevis auguranda videntur. Iam vero cum omnis hominis vita perpetuo sanguinis reliquorumque humorum in orbem cursu potissimum contineatur, et pulsus ac respiratio artificissima colligatione inter se aevincta sint, efficitur, non temere inde ab HIPPOCRATE magno ad nostra usque tempora illa, tanquam

quam signa actionum vitalium certissima, considerata et descripta fuisse. Etenim *si facultas vigori morbi est sustinendo*, inquit GALENVS ⁿ⁾, *necesse est seruari hominem, atque, ipsa nequeunte, mori.*

§. 70.

Quibus se ita habentibus, sequitur, ut istas actionum vitalium partes seorsim explicemus, ac videamus, quotuplicis generis sit pulsus atque respiratio, quid ex varia sua mutatione significant, speranda salus aegroti, an desperanda videatur, qua demum symptomatum societate perhorrescenda omnia, cet.

SECTIO I.

DE PULSV, VT SIGNO.

§. 71.

P*pulsus* appellatur notabilis ille ac reciprocus cordis arteriarumque motus, quo hae attolluntur et vicissim submittuntur: Quas actionis vicissitudines vulgo *systolen et diastolen cordis atque arteriarum* appellant, easque sine quadam multorum pulsuum serie nullo modo cogitari posse fugit neminem. Sed horum sensus et iudicium varium et mutabile est, ideoque facile intelligitur, quid sit, quod multo abhinc tempore multa, eaque pene innumerabilia pulsuum genera a medicis dicta et efficta sint, quorum alia naturae satis superque respondent, alia vero minus, sed aut perraro deprehenduntur, ideoque, tanquam res quaedam singulares, considerari debent, aut mirum ingenii acumen et digitos doctos desiderant, id quod a naturae simplicitate atque constantia perquam alienum est.

C 5

Schol.

ⁿ⁾ L. de Praesag. ex Pulsib. IV. 10. p. 470. T. IV.

Schol. Pulsus antiquitates si cuius scire interest, adeat CHRIST. THEOPH. MAYER Progr. *De arte Sphygmica nuperis observationibus illustrata* Ien. 1771. De pulsuum cognitione, quam Cous Senex habuit, vide Illustr. HÆNIVM Rat. Medend. P. XII. c. 1. p. 1 sequ. at vero veterum dissensionem ac disceptationem de pulsuum nomine, definitione, diuisione cet. GALENVN L. De Different. Puls. III. 2. p. 249 seq. T. IV.

§. 72.

Commemorandi vero primum sunt in hisce pulsuum generibus, tanquam auctores et principes, SINENSES, deinde alii, qui presse naturae vestigiis insistendum sibi esse censuerunt; tertio GALENVS, eiusque adseclae, tandem recentiores HISPANI atque FRANCOGALLI, qui peruagatam olim GALENI accurationem et explicationem, sed hodie fere obsoletam, denuo quasi ab inferis excitarunt. Quorum quisque cum suis sese argumentis muniat, et experientiam ducem atque magistram identidem appellet, piaculum meruisse multis viderer, si illorum placita prorsus negligere aut silentio praetereunda putarem, quae, absit inuidia dictis! haud raro manca, falsa et inutilia ad aegrorum lectulos deprehenduntur.

§. 73.

Visum igitur est Sinensium doctrinam primam omnium explicare, quoniam perantiqua est, eamque paucis confutare; deinde potiores pulsuum formas, quas recte nosse cuiusque medici multum refert, in medium proferre, siquidem et facillimo negotio addiscuntur, et certissimi vsus sunt; tertio GALENI addi-

additamenta percensere, a quo multa profecta sunt cum perutilia, tum superuacanea; tandem recognoscere, qui qualisque usus eorum pulsuum in medicina sit, quos SOLANVS DE LVQVE, BORDEVIVS, FOVQVETVS cet. excogitarunt.

SUBSECTIO I.

DE PULSIBVS SINENSIVM.

§. 74.

Incredibilis est Sinensium medicorum ob pulsuum scientiam singularem apud multos auctoritas. Eadem, qua nostri medici solent, ratione ac quatuor digitorum appositione pulsus explorant, attenti praeter ceteris ad perspicendum, tardus sit, an celer, fortis, an debilis, aequalis, an inaequalis, exindeque repetunt signa morborum diagnostica et prognostica, nec interrogatione quidem aegrotorum opus habere perhibentur.

Schol. Ita illa, quae paullo post commemorabimus, descripsit IO. BAPT. DU HALDE Beschreib. des Chines. Reichs, T. III. p. 449. et ex eo ad verbum fere SAM. SCHAARSCHMIDT Semiot. Sect. II. §. 2. p. 68 seq. Omnis vero pulsuum scientia comprehendi libello quodam dicitur, cuius auctor, QVANG-CHOV-HO appellatus, vixerat sub dynastia *Tsin*, is vero, qui eum praeterito seculo transtulerat, P. HARVIEU, cf. KEMPFER Hist. du Japon, L. II. T. I. Les secrets de la medecine des Chinois, consistant en la parfaite connoissance du pouls, envoies de la Chine par un François (Harvieu), à Grenoble chez Phil. Char-

Charvys 1671. ANDR. CLEYER Specimen Medicinae Sinicae f. Opuscula Medica ad mentem Sinensium, Francof. 1682. MICH. BOYMII Clavis Medica ad Sinarum Doctr. de pulsibus, ex recens. ANDR. CLEYERI Frf. 1686. LE CLERC Hist. de la Medecine P.I. L.I. ch. 8. p. 23 seq. ed. Amst. 1702. BARCHVSEN Hist. Medic. Dial. XIII. p. 391 seq. De Persis fere eadem refert CHARDIN Voïages en Perse et autres lieux de l'Orient ch. 15. T.V.

§. 75.

Porro *tres in utraque manu locos*, quibus pulsus explorari debet, a Sinensibus constituuntur, quorum primus sub carpo est, quem *Tsun-Keou* aut medice *Yang* nominant; alter infra eminentiam ossis cubiti seu radii, qui *Tche* atque *Yn* dicitur, tertius versus cubitum collocatur. REYERO *) dicuntur *Cun*, *Quoan*, *Che*, ea tamen lege, ut primo sinistrae loco secundum veteres exploretur pulsus cordis eiusque membranae succingentis, secundum recentiores pulsus cordis et intestinorum tenuium; secundo pulsus hepatis et septi transversi, f. pulsus hepatis et felleis; tertio pulsus renum et meatuum vrinariorum. At vero primo dextrae loco ex veteris codicis regula pulsus pulmonum mediique pectoris, ex recentiorum decretis pulsus pulmonum crassorumque intestinorum; secundo pulsus stomachi et lienis, tertio denique pulsus renis dextri et crassorum intestinorum f. pulsus portae vitae atque inferiorum corporis partium. Qua de causa praecipiunt Sinenses medici, ut illum examines in sinistro cubito, si cor male se habet;

*) Tract. de Puls. ab erud. Europ. p. 5 seq. Fouquet
Essais sur le pouls c. 1. p. 9. not.

habet; si vero hepar, pone eiusdem cubiti commissuram; si ventriculus, eligenda videtur dextri cubiti iunctura; si renes, paullo ultra illam ad extremum cubiti finem, ita tamen, ut dexter praeferatur, si malum infra umbilicum est, contra sinister, si sinister ren afficitur. Hos *tres pulsus* prae ceteris commemorandos existimant, et eorum quemque iterum esse vel *superficiarium*, vel *profundum*, vel *medium*.

Schol. Nihil hac Sinensium diuisione absurdus. Quam tamen cum saepius in adfer-tionis suae fidem adferant pulsus organici auctores, singula percensere placet.

§. 76.

Indicat igitur iste pulsus, qui ante commissuram est, dolores capitis, et si simul celer et frequens est, adiunctam vomituritionem: Pulsus *Yang*, si plenus et fortis apparet, index tumoris, quem *οίδημα* appellant, atque hydropis putatur: Sin vero fortis quaque lubrica res subterlabens (glattschleichend), lingua male se habeat necesse est. Contrarium censeas, si debilis et superficialius tangitur: Inde enim praesignificandus cordi aduersus sensus frigoris. Alterius pulsus, qui *Ye* nominatur, signa haec sunt. In summo cubito portendit dolores ventris; si debilis et tenuis, propensionem ad aluum fusam crebrasque deiectiones. Hinc talis, si simul celer est, breui adfuturum sudorem malum, eumque haud raro hecticæ febris proditorem. Quae celeritas dum increscit, notare debet magnum ventriculi aestum, qui cum tetro oris odore est. Tandem si cum *pulsu Yang*, eo-que debili ac superficiali *pulsu Ye* tardus iungitur et copulatur, stomachum debilitatum et concoctionem ciborum malam docet.

§. 77.

Sunt vero potissima eorum momenta,

- 1) vt sexum, aetatem, staturam, habitum corporis bene distinguat medicus, et meminerit, tres in utroque latere locos esse huic scientiae destinatos, vnumquodque viscus proprium habere pulsum, eumque in superficie, medio ac profundo loco esse indagandum.
- 2) Vt sciat pulsus naturales, varias tempestates annique vicissitudines, et quid quisque praesignificet.
- 3) Vt videant, per nouem aëris reciprocaiones et vndequinquaginta ictus iidem permaneant pulsus, nec ne *p*). Reliqua omittenda ducimus.

§. 78.

Pulsus praecipui habentur

- 1) *Hien*, i. e. *tarde tremens*, qui motum habet diu tremulum, ac inaequalem, in chordae extensae, hastae vibratae vel funis tracti similitudinem, quale fit in instrumento musico, quod *Tseng* nominant. Haud raro simul frequens est *p*).
- 2) *Hie* i. e. *ex crebro acutus*, qui sub digitis tribus in locis deprehenditur veluti gemmae rotundae motus, et si attentius illum explores, quasi submittitur atque quiescit. Apud CLEYERVM *q*) dicitur *nec ingredi, nec egredi*.
- 3) *Kien*, s. *breuis*, qui cum motu non adeo tremulo est ac velut incluso, nomine ab instrumento, quod *Kien* Sineses appellant, desumpto. Alii *r*) eum dicunt *intensum*, nimium, perfrequentem, celerem, et chordae vehementer intentae adsimilem.

4) *Ken*,

p) Ap. Cleyer. L. III. p. 23.

q) l. c. p. 21.

r) ibid. l. c. p. 24.

- 4) *Keu*, qui, digito iudice, reperitur in utroque extremo *plenus*, in medio *vacuus* ^{s)}. Alii sine dubio eum *Kong* appellant. An *vacuus* noster?
- 5) *Kum* i. e. *crassus* s. *exundans* ^{t)}.
- 6) *Hum* i. e. *exundans* CLEYERI ^{u)}, quia ex digitorum sensu, dum attollitur arteria, videtur esse permagnus et nimius.
- 7) *Hon* i. e. *ex acuto creber pulsus*, qui, quoad sensum, est quasi vibrationes rotando hinc illinc propellantur. Dici posse videtur *lubricus* (glattschleichen) et idem esse aut certe non multum diuersus ab eo, qui alias *Hong* i. e. *refluus tarde prouolutus*, et apud CLEYERVM ^{v)} *Haon* i. e. *remissus* dicitur, isque visus sub digitis tarde meare ac remeare, ideoque paruus et tardus simul esse. An idem *Hoa* i. e. *tardus*?
- 8) *Che* s. *Xe* i. e. *plenus* et funis in modum digitos feriens, solidus, dum attollitur, et quasi *intercidens* ^{w)}.
- 9) *Tchin* s. *Chin* i. e. *demissus* siue *profundus*, elatione quadam digitorum sensum fallens, quasi palpes molle gossypium ^{x)}. Sine dubio idem est, qui alio loco *Chi* s. *tardus* nominatur.
- 10) *Ci* i. e. *ex raro obtusus*, quasi quis cultro cannas radat, et intensus ^{y)}.
- 11) *Sae*, qui *acutus* et *penetrans* est, et eundem digitis sensum imprimit, quem culter in bambi cortice radendo. Huc sine dubio referendus pulsus est, qui a Sinensibus medicis *Sou* s. *valde celer* et *festi-*

s) Ap. Cleyer. l. c. p. 21.

t) ibid. Fragn. p. 22.

u) L. III. p. 24 seq.

v) l. c. p. 29.

w) l. c.

p. 22 seq.

x) ibid. p. 28.

y) Ap. Cleyer.

Fragn. p. 26. et L. III. p. 30.

festinans appellatur. An etiam *pulsus Quan?* i. e. *mediocriter tardus?*

12) *Nie* i. e. *debilis*, et auctore CLEYERO ²⁾, leui manu percipi potest, sed premendo quasi immutatur, minuitur, quasique desinit. Sensus idem, quem supra a pulsu *Chin* oriri diximus.

13) *Quei* s. *Vi* CLEYERI ^{a)}, i. e. *pulsus parvus*, debilis, tener, subtilis, vt digitum fere subterlabi videatur, et modo parum, modo multum accedere iterumque recedere. Tactus eius esse debet, quale a filo serico tenuiori est. Interpretes eum *debilem* explicant.

14) *Feou* i. e. *superne fluens* et veluti *superficiarius* s. *natans* CLEYERI ^{b)}, qui digitis apposis facile tangitur, sed breui dilabitur, quam primum eos fortiter imprimas arteriae. Inter explorandum digitis apparet, qualis a cepae cortice. Alii huc etiam referunt pulsum *Che*, quem supra iam adduximus, eiusque sub digitorum examine quasi folium cepae interne plenum apparere. Fortasse idem est, ac noster *plenus*, *undosus* GALENI aut *incidius* SOLANI, quoniam ex doctrina Sinensium medicamentum, quod sudorem mouet, requirere creditur.

15) *Fou* s. *Fo* CLEYERI, itemque *cadens*, i. e. pulsus deorsum quasi recedens, et intra ossa delitescens, cum labore multo detegendus, ideoque non facile, quid valeat, dicendum est. Alii eum *celerem* et quasi *furtiuum* nominant.

16) *Siu* i. e. *mollis*, *fluidus*, *humidus*, *debilis*, eum sensum habere debet, qui ab guttae aqueae impulsione oritur.

17)

²⁾ Ap. Cleyer. Fragm. L. III. p. 33.

^{b)} ibid. p. 20 seq.

^{a)} l. c. p. 28.

- 17) *Yo* s. *Yu* i. e. *debilis*, siue vt apud CLEYERUM ^{c)} explicatur, *obliquus*, *extuberans*, ex molli subtilis. Ad tactum levem levis est, qualis fere ab veste attrita fit, videturque modo quiescere, modo iterum reuerti.

§. 79.

Significant vero ex his pulsuum generibus

- 1) *Hien* (*tarde contremiscens*) in cubito oris ventriculi morsum, cum palpitatione cordis, in commissura, praesertim si simul pulsus *Hoa* (*tardus*) vrget, refrigerationem stomachi; semper vero molestiam, fatigationem, virium defectionem, sudorem multum, aut siccitatem cutis, manuum pedumque dolores ^{d)}.
- 2) *Hie* (*ex crebro acutus*) pedum manuumque afflictationem, et vehementem dolorem, renes male se habentes, rubrum vrinae profluuium, plenitudinem ^{e)}.
- 3) *Kien* (*breuis*) in manu dolorem internum, cum maxime capitis, eumque vehementem, colicam, delirium repentinum, pauorem, metum; pone iuncturam radii dolorem a flatibus, iisque difficulter emittendis.
- 4) *Keu* (*plenus et simul vacuus*) aestum magnum et profluvia varia sanguinis ^{f)}. *Kong* vero pulsus si in summo cubito deprehenditur, vrinam rubram et acrem.
- 5) *Hun* (*exundans*) capitis ac pedum dolores, siccitatem oris, aluum adstrictam, vrinae ruborem ^{g)}.

6) *Hong*

c) In Fragm. p. 22.

d) Ap. Cleyer L. III.

p. 23 sequ.

e) L. c. p. 21. et Fragm. p. 42.

f) L. III. p. 21.

g) Ibid. p. 24.

- 6) *Hong* (*refluus*) pectoris anxietatem, si in manu reperitur, item vesicae distentionem, aurium tinnitum ^{b)}, nervos dorfi laesos, insomnia horrenda. *Hoa* (*tardus*) vero indicat in manu nimiam succorum multitudinem, in ultimo cubito, si in femellis appareat, menses inordinatos, in viris cruditatem.
- 7) *Che* f. *Xe* (*plenus* f. *intercidens*) ventriculi vacuitatem, inediam aut parcum cibum, obstructionem ⁱ⁾.
- 8) *Tchin* f. *Chin*, (*demissus*) in manu prodit dolores dorfi, in commissura, esse ad septum transversum gravitatem aliquam et dolorem, qualis a pressura fit, isque redundantiae humorum debetur; in cubito summo, morbi sedem ac fomitem in renibus esse. Hinc generatim apud CLEYERUM ^{k)} significasse dicitur latera, pedes manusque frigere, membra et intestina vacua, interdum aquam, plenitudinem, animi morbum. Pulsus vero *Tchi* f. *Chi*, quem *valde tardum et pigrum* interpretes explicant, non nisi manu fortiter imposita sentiiri debet, et intra digitos ante vacuus esse, retro plenus, post non recurrens. Vt plurimum in febribus malignis est, et mulieri grauidae dolorem, interdum morbum a sanguine dimanantem portendit ^{l)}.
- 9) *Sae* (*penetrans*) pulsus indicat in manu spirituum vitalium debilitatem, in extremo cubito tensionem quandam abdominis, immo etiam scroti: *Sou* (*festinans*) vero pulsus priori loco inflammationem oris ventriculi, altero ignem quasi vrentem in stomacho, tertio vrinam rubram et aciem.

Pulsus

b) L. c. p. 29.   i) Ibid. pag. 22 seq.   k) L. c. p. 28. et Fragm. p. 42.   l) L. III. p. 31.

Pulsus *Quan* in commissura cibi inappetentiam, in summo cubito ignem vehementem ac inflammationem, os stomachi et ventriculum ipsum occupantem.

10) *Nie* (*debilis*) faciei tumorem et variam spirituum mutationem ^m).

11) *Quei* s. *Vi* ⁿ) CLEYERI, (*paruus, debilis*) in manu refrigerationem pectoris, sanguinis et vesicae corruptionem, fluorem album, pone radium anxietatem a nimio sanguine, in ultimo cubito colicam vehementem.

12) *Feou* (*superficiarius*) in iunctura portendit ciborum fastidium et appetitus defectionem, in ultimo cubito urinam rubram et acrem.

13) *Fou* (*celer et cadens*) si in extremo cubito persentiscitur, index cruditatum est, quae intestina exercent.

14) *Siu* (*mollis*) si sese in manu manifestat, debilitationem, in cubito vero urinam rubram et acrem declarat.

15) *Yo* s. *Yu* CLEYERI ^o) pulsus (*debilis, molli-ter subtilis*) in iunctura portendit igne ventriculum vri; sin vero in summo cubito appareat, idem, quod pulsus *Quan*.

§. 80.

Sequitur alia pulsuum diuisio, qua alii constituere putantur *septem Kiao* i. e. *pulsus, qui extrorsum tendunt* s. *exteriores* ^p), alii vero *octo Li* i. e. *interiores*, nec sensibus adeo percipiendi. Ad illos referuntur

1) *Pulsus Feou*. Indicat ille vniuersae, si quo loco alieno tangitur, tussim, respirationis difficultatem,

D 2

gravi-

^m) Ap. Cleyer. l. c. p. 33.

ⁿ) Ibid. p. 28.

^o) L. c. p. 32.

^p) Ap. Cleyer. L. III. p. 15, 20 sq.

grauitatem dorſi, laſſitudinem, ſomnum inquietum; Sin vero leuiter tangitur, ideoque ſubito perſentiſcitur, nimium ſanguinis feruorem, eiusque in interioribus corporis partibus defectum; Si vtraque manu idem eſt ac cum malo oris ſapore, calorem et dolorem capitis; Si pone cubitum vtriusque lateris aequalis eſt, ſtomachum laborantem ac intumeſcentem, vel ſaltem abdominis diſtentionem, in ſummo cubiti vtriusque ſine aërem pulmonibus incluſum, cum ſecutura viſcerum ſiccitate atque obſtructione.

- 2) *Kong pulſus*. Quem ſi alieno loco ac tempore deprehendas, ſignificat viſcerum tenuium diſtentionem, mingendae vrinae cupiditatem dolentem ac plenam ſuppreſſionem. In cubito vero obſtructionem, actionum corporis perturbationem, et forte abſceſſum pectoris, ſanguine ibidem non libere fluente: In commiſſura abſceſſum viſcerum, in extremo tandem cubito renum debilitatem, quacum vrina ſanguinolenta et purulenta profluit.
- 3) *Hon*. Hic tribus locis deprehenſus renes affectos, viſcerum paruorum tenſionem, corporis grauitatem, frigoris aeſtusque ſubitas viciffitudines, vrinam rubellam, acrem et cum feruore magno emiſſam portendit: At *pulſus Hon* ſolus ſc. in vno cubito explorando repertus nauſeam frequentem, in alterutra commiſſura ſtomachi refrigerationem, et digeſtionem tardam, denique in ſummo cubito regionem vmbilici perfrigidam, murmura ventris cet.
- 4) *Che pulſus*: qui ſi locis ſolitis fit, docet magnum aeſtum internum, vnde non poteſt non diſperdi ventriculi vis atque concoctio, ideoque ſequi ſumma debilitas. Porro hicce pulſus ſi inordinatus eſt,

est, vario in loco varia significat, nimirum in manu calorem pectoris vehementem, pone radii eminentiam dolores praecordiorum, denique in cubiti extremitate funis in modum digitos feriens, ventris inflationem a flatibus et dolentem vrinae missionem.

- 5) *Hien pulsus* tres portendunt sudores nimios viribusque infensos, debilitatem, et febrem hecticam, quam stupor pedum et manuum, nec non cutis marcor satis superque docent: Medio vero loco dolens pectus, ultimo tandem refrigerationem ventriculi et calorem abdominis ex aqua redundante restinctum.
- 6) *Kin pulsus*, ex pulsibus *Hien* et *Hong* quasi compositus, et sibi vbiuis perquam similis, delirium imminere docet, id quod potissimum ex minis aegri et verbis incompotis, cantatione, fletu, gesticatione insueta cet. colligitur.
- 7) *Hong pulsus*, isque externorum longe fortissimus, significat dolores capitis, aluum siccam et adstrictam, sitim, anxietatem, aestate media aestum, sed ille tunc tempus minus pertimescendus videtur, ac si autumno ac hieme talis appareat.

Schol. Hi omnes omnino pulsus externi de quibus adhuc disputauimus, a CLEYERO l. c. p. 15 sequ. appellantur *natans*, *plenus in extremis*, *in medio vacuus*, *ex crebro acutus*, *plenus chordae intentae adsimilis*, *intensus et exundans*, eosque in laeua potissimum aduerti auctor est.

§. 81.

In eorum pulsuum numero, qui *oëto Li* s. *interni* nominantur, collocari a Sinensibus solent *Tchin*, *Tchi* s. *Chi*, *Quei*, *Quan*, *Sae*, *Siu*, *Fou*,

Yo f. Yu; qui cum superius multis explicati fuerint, non licet nobis esse verbosioribus.

Schol. Apud CLEYERUM l. c. p. 25. dicuntur *pulsus parvus, profundus, remissus, raro-obtusius, tardus, cadens, molli-subtilis, et debilis*. Horum primaria sedes in dextra esse putatur.

§. 82.

Commemorantur etiam a Sinensibus *nouem viarum pulsus*, puta

- 1) *Pulsus Cham* i. e. *longus*, qui ex digitorum iudicio instar hastae esse videtur, cui quis innititur, isque pulsus, dum arteria attollitur, nimius est. Aiunt eum superiorum corporis partium calorem indicare ¹⁾).
- 2) *Pulsus Tuon* f. *brevis* ²⁾), f. grano oryzae non ab-similis, qui, quasi ad propriam sedem ac locum peruenire non posset, inter tangendum videtur, ideoque praesignificare, a spiritibus intra ventriculum inclusis malignum sudorem excitari, digestionem laedi, intestina frigere, atque post magnum alui profluvium quietem futuram.
- 3) *Pulsus Hiu* f. *vacuus* ³⁾), et globum fili serici referens, qui si digitis requiritur, videtur veluti defectisci, etiam tum, cum arteria sese attollit, eamque ob causam difficulter detegitur. Indicio est, cor metu angi, sanguinis vim debilitari, calorem membrorum ac intestinorum increescere.
- 4) *Pulsus So* f. *celer* ⁴⁾). Digitis percipitur perfrequens, et in primo loco simul haerere ac moram facere videtur. Si ergo modica celeritate est, siue,

vt

q) Ap. Cleyer. L. III. p. 34.

¹⁾ Ibid. p. 35.

²⁾ Ibid.

³⁾ Ibid. p. 36.

vt CLEYERI verbis vtar, *paullatim ingreditur*, vitam praenunciat, fin vero paullatim increſcat, mortem.

- 5) *Pulsus Kie* f. *ligatus, alligatus, densatus* ^{u)}), quem ſenſus aeſtimantis medici cenſet cumulatiſſime venire, interdum refugere, interdum redire. Cum dolore inteſtinorum vehementiori ac inſanabili eſt, qui vt plurimum circa umbilicum reperitur.
- 6) *Pulsus Tay* f. *vicarius* ^{v)}). Hic inter explorandum videtur ſeſe mouere iterumque quaſi erigere, neque vero a vinculo ſuo liberari poſſe. Haud raro natantem mentitur.
- 7) *Pulsus Kien* f. *trahens* ^{w)}), iſque prima digitorum appoſitione vix ullus eſſe putatur, ſed ſi attentius examines, vere perſentitur. Ferunt eum ſignum proprium quaſi eſſe doloris, qui interiora offis exercet, item ſi ſpiritus in ſuperficie corporis diffuſi commorantur.
- 8) *Pulsus Tum* f. *pulsus motus* ^{x)}), qui in fibris clanculum ſubrepiſcit, aut ſecundum CLEYERUM *videtur eſſe, et, cum eleuatur et redit, non eſt: iterum atque iterum perquirendo non elongatur a ſuo loco, non recedit, non venit.* Quam ob rem non niſi a magno et exercitato medico internoſci poſteſt. Ex hoc pulſu colligitur, ſanguinem in ſublime elatum breui deorſum ferri ac diſperdi, interiora corrumpi, et ob vaſorum deſtructionem cruorem profundi debere.
- 9) *Pulsus Sy* f. *ſubtilis* ^{y)}). A digitorum ſenſu ita appellatur, qui proſecto eſt ſubtiliſſimus, paruus, et inſtar goſſypii deprehenditur. Indicat ſurarum et

D 4

medul-

u) L. c. p. 36.

v) Ibid. p. 37.

w) Ibid.

x) L. c. p. 38.

y) L. cit. p. 38.

medullae dolorem a frigore contractum, defectio-
nem virium, faciem quasi adustam.

§. 83.

Constituunt etiam Sinenses *septem pulsus for-
mas*, quibus *vitae mortisque* discrimen praefagitur.

- 1) Si pulsus sub digitis eodem modo intumescit, quo
aqua igni ebulliens, isque talis mane apparet, ae-
ger certo vesperi moritur, i. e. breui morietur.
- 2) Si pulsus persentiscitur in similitudinem piscis cau-
da prehensi seseque motitantis, vehementer et in-
ordinate, mors in propinquo est. Sedes vero mali
latet in renibus.
- 3) Si pulsus, paullo ante celerrimus, subito in tar-
dum transformatur, mors perhorrescenda est,
aeque vero salus omnis desperanda.
- 4) Si pulsus ob ictuum duritiem similis lapidi aut
glebae huc illuc motae est, spiritus animales in pul-
mone ac ventriculo deficere memento, eamque
debilitatem pertinacissimam fore.
- 5) Si succussus arteriarum sunt, quales guttae deci-
duae, aut in reditu quasi dissiliunt in funis rum-
pendi modum, indicio est, ossa ad medullam
vsque siccata esse.
- 6) Si pulsus in utroque brachio sensus est, qualis
ranae salientis est, mortem fere inevitabilem prae-
significato.
- 7) Si pulsus digitos ita ferit, ut quasi percudentis
avis rostellum sentire videaris, colligitur, ventri-
culo deesse spiritus animales, cor male se habere,
sanguinemque contaminatum esse.

§. 84.

Continentur ergo hisce placitis *vitae mortisque
signa*. Moritur enim aeger, si pulsus increbrescit
turma-

turmatim, vt aues aut equi, si similis stillicidio est, intermittens, superficialius, motum, qualis a paruis oryzae granis fit, referens, in chordae modum intentus, celer et longus, celer et paruus, breuis, natans, rarus, profundus, subtilis, velut a filo ferico est, si mire inter se confunduntur viscerum pulsus, de quibus paullo post pluribus acturi sumus cet. Qui quo magis ad naturales leges reuocantur, eo magis vita in vado est ^z).

§. 85.

Neque defuerunt Sinensibus ea pulsus genera, quae aut a *celeritate* pendent, aut *inaequalitate*. Sic enim pulsus naturalem esse perhibent, qui quater eo tempore fit, quo vna recipratio aeris. Qui si numero semel increbrescit, mali nihil portendit, quoniam vnius pulsus intra hoc tempus defectio indicat calorem naturalem imminui. Contra vero si duo deficiunt, sinistri augurii est. Porro *pulsus*, post quadraginta ictus *deficiens* significare fertur defectum spirituum vitalium, in quo demum cunque viscere interno, eoque ad vitam sustentandam pernecessario fit, et mortem certissimam quadriennio post, vere approquinquante, subsecuturam. Sin vero pulsus quinquagesies sese excipiunt, nec ordo aut potestas eorum interrumpitur; sanitatem perfectam et inconcussam praedicito, contra ex pulsu, quem post tricesimum sequitur intermissio, mortem triennio post futuram.

Schol. In his praefagiis et nobilitas visceris, et magnitudo mali spectanda est, ne fallaris, vt probe Sinenses monent, eamque ob causam interdum pulsus rationem nullam habendam esse perhibent.

D 5

§. 86.

z) Ap. Cleyer. Fragm. p. 67.

§. 86.

Idem de *celeritate* iudicandum est. Etenim si intra illud temporis spatium, quod supra scripsimus, sexies pulsus persentiscitur, magno calore aegrum vri necesse est: Si septies vel octies, res aegri non salua videtur, et si tandem magis increbrescit, aeger moritur. Porro si pulsus, hoc eodem dato temporis spatio, non nisi semel digitos ferit, morbum periculosum reputato: Sin vero, duplicato tempore, idem ictuum numerus consistit, mors ante portas est. *Pulsus nimis magnus et vehemens* ab aestu magno oritur, *nimis tardus* ab refrigeratione nimia. Haec vero vt a maioribus tradita acceperunt.

§. 87.

Sequuntur eae pulsuum formae, quae *statis anni temporibus* apparent, ad *sexum, aetatem* et *habitu corporis* pertinent, et singulis *visceribus* propria sunt.

§. 88.

Est vero *pulsus vernus Hieu* i. e. tarde ac inaequaliter tremulus, chordae intentae similis, et ad finem plerumque *Haon* i. e. remissus. In *aestate* reperitur *pulsus Kum* i. e. crassus s. exundans; *autumno remissus*, tandem *hieme Chin* s. *Che* i. e. profundus ^{a)}. Deinde etiam aiunt, primo atque secundo anni mense pulsum *Hien* s. *hepaticum* dominari, quarto et quinto illum, quem *pulsum cordis* appellant, tertio, sexto, nono, duodecimo pulsum *Quan* s. *stomachicum*, septimo et octauo pulsum *tenuem*, *volaticum*, breuem, acutum s. *pulmonalem*, decimo et vndecimo pulsum profundum et celerem s. *pulsum renalem*. Ex his etiam elucet, cur Sineses mortem praedicant, si *pulsus pulmonalis verno*
tempo-

a) Ap. Cleyer. Fragm. p. 19 sequ.

tempore infestat, minus, si *pulsus cordis* oritur, cur, si *pulsus stomachicus* vere accidat, hieme *pulsus cordis*, aestate *pulmonalis*, autumno *hepaticus*, ob mutatas temere naturae leges mali ominis illud esse censeant. Reliqua nomina nobis tanti non videntur, vt iis commemorandis inhaereamus.

§. 89.

Inter *sexus pulsus* prae ceteris enitefcunt ü, qui *mulieribus* quasi sunt proprii, siquidem ita natura comparatum est, vt cubiti *pulsus* iis sit vegetior *pulsu* manuum. Est igitur, vt Sinenfes medici perhibent, *pulsus mulierum* in extremo cubito plenus et fortis, fortior tamen dextro, quam sinistro brachio. Si *pulsus renalis* debilis et acutus, vel *pulsus vitalis* acutus atque celer est, menstruum fluorem inordinatum atque obstructionem indicant. Idem sentiendum est, si *pulsus* eodem loco tardus et interruptus, vel tardus atque debilis cognoscitur; Tunc enim quouis trimestri spatio ista purgatio profluet. Si feminam de reliquo bene valentem *pulsus* superficialius vel profundus exercet, mensibus deficientibus, grauidam eam esse memineris: Id quod eo magis patebit, si *pulsus* cubiti solito fortior deprehenditur.

§. 90.

Et *fetus sexum* *pulsus* declarare debet. Refluus enim, profundus et plenus in sinistro cubito puellum praesignificat, at vero in dextro fortis vel lentus, in laeuo superficialius, puellam. Profundus et plenus in vtroque brachio, gemellos mares, superficialius et celer, duas puellas. De signis, quae ad *tempus et exitum grauiditatis* definiendum valent plurimum, haec habeto. Est igitur in primis mensibus *pulsus* manuum haud raro debilis, *pulsus* cubiti

biti celer; quem si fortius digitos ferientem qualique exultantem fenseris, audacter praedicere tertium graviditatis mensem poteris, quintum vero, si pulsus aequaliter fortis consistat. Sic etiam, purgatione deficiente, pulsus valde contremiscens abortum portendit: Plenus et fortis si septimo vel octavo tangitur, salutem; Sin vero profundus et debilis, partum difficilem, et mortem ipsam.

§. 91.

Pulsus senum debet esse tardus et debilis, *iuvenum* fortis et plenus. Contraria morbum praesignificant, nisi hac sub cautione.

- 1) Si pulsus in senibus fortis et celer est, atque talis consistit, ut nec inter explorandum exultare videatur, tunc naturalis pulsus habendus est et praeclarae temperiei index: Quam ob causam etiam *pulsus vitae longae* appellatur. Contra si pulsus senum fortis, saliens et inaequalis deprehenditur, colligimus, robur pulsus solis externis deberi partibus, ideoque a morte illos propius abesse.
- 2) Si pulsus in hominibus, qui mediae aetatis sunt, tardus, subtilis, et in primariis locis aequalis est, consensionem illam metuere nefas foret. Est enim naturae consentaneus, atque illis quasi proprius, quibus non contigit habere temperiem optimam, aut qui molli ac delicatulo vitae genere utuntur. Sin vero ita subtilis est, ut vicissim impellat et attollatur, aut is, quem manus anterior praebet, ab eo, qui in cubito reperitur, valde distat, mortem licet augurari.

Semper certe pulsus respondere debet temperiei ac viribus corporis cet. Quod dum fit, bonus censetur; Sin vero minus, malus.

§. 92.

Quin et *faciei color*, et pulsus ipse sibi ex doctrina Sinensium respondere debent, tuncque salus speranda est: Contrarium enim pessimi ominis habetur. Si ergo color bonus cum pulsu malo est, aeger, cum hoc morbo moritur, breui diem suum obibit: Sin vero pulsus colore melior, similiter perire illum oportet, sed tarde ac tunc demum, vbi aliquamdiu cum morbo conflictatus est. Fac vero, eum euasurum fuisse periculum, breui conualescet, si pulsus in melius transformatur, et cum oris colore conuenit. Si color pulsui sese accommodat, is, quem morbus inuaserat, non nisi aliquando cum valitudine in gratiam rediturus est. Longe alia res est, si vterque consentit: Tunc enim omnis periculi metus deponendus est.

§. 93.

Restant ea pulsuum genera, quae a *quinque principalibus corporis partibus* Sinenses nominarunt. Sunt ergo prae ceteris commemorandi

- I) *Pulsus cordis et pericardii*. Hic iuxta veteres ^{b)} in primo sinistrae loco, sed iuxta recentiores ibidem pulsus cordis et intestinorum tenuiorum collocandus videtur. Qui si *naturalis* est, deprehenditur digitis tangentis medici quasi *exundans* aquae instar in sublime elatae; leui digito exploratus videtur magnus et excedens, pressiori vero quasi refugit, et debilior apparet. Contrarius s. *morbosus profundus* esse censetur. Est porro vere chordae tensae similis, aestate exundans et magnus, autumnino natans, hieme nonnihil profundus. Alio vero loco ^{c)} dicitur frequens esse cordis pulsus.

§. 94.

b) Ap. Cleyer. Tr. De puls. ab Europ. collect. p. 13.

c) In Fragm. p. 49.

§. 94.

Ex his apparet, hunc pulsum Sinensibus videri magni momenti in morbis esse. Aiunt enim eum sequi, corde a nimia humorum prauorum copia affecto, deliria magna et phasmata horrenda; at si ab vacuatione est, aegros somniare fumum, ignem, lucem cet. Hinc si pulsus tribus suctis locis celer est, magnum cordis aestum declarat, aegrum delirare, spectra videre, siti enecari, itemque dolore intestinorum, et vrinae fluore cohibito laborare. Certe in morbis cordis pulsus hicce plerumque refluus, si guttae fissuram permeanti adsimilis videtur i. e. sine ullo motu saliente, crastina die mors exspectari debet. Si pulsus cordis *Kong* est, i. e. qualis sensus in foramine tibiae est, metuamus necesse est, hominem sputis vel vrina sanguinem rejicere. Pulsus cordis magnus et sublimis calorem indicat, debilis caloris defectum et debilitatem aliquam, tuncque calor per intervalla infestat cum terrore panico. Qui si eodem tempore plenus, fortis et tardus est, aegrum terror exercet cum loquendi impotentia. Contra tardus non adeo malus est. Acutus, dum cor imbecillum est, loquelam difficilem; profundus et compressus, cordis frigus, indeque oriundum oris ventriculi morsum; profundus et debilis, res aegri fere desperatas; tremulus, palpitationem et famem inordinatam; plenus, compressus, atque celer simul erit, si os aegri exaestuatur et siccatur, si iste anxius et inquietus est, in risum pronus, et manus vehementer calent.

§. 95.

Similiter *cordis destructionem* notare perhibentur lingua nigra, vix extra os exferenda, palma

ma intumescens, et cum maxime pulsus instar fa-
sciae volantis ^{d)}).

§. 96.

II) *Pulsus pulmonum et meditullii pectoris.* Iuxta
veterum doctrinam statuitur esse in primo dextrae
loco, sed vt recentioribus videtur, ibidem de-
prehendere licet pulsus pulmonum et plenioris
intestini ^{e)}. *Naturalis* iste pulmonum pulsus est
natans ac instar ligni fluctuantis, itemque *ex raro*
obtusus, et veluti pluvia in arenam cadens. *Con-*
trarius habetur *exundans et magnus*. Refert au-
tem ille sub veris accessu chordam intentam, ae-
state exundans est, autumno natans, ex raro ob-
tus, et brevis, tandem hieme profundus.

§. 97.

Proprius quaque familiaris pulmonis sani pul-
sus est *Feou-Sae-Toan* i. e. superficialis, acutus,
brevis. Contra pulmonem affectum docet pulsus
refluus et diu intremiscens, nec non peracutus. Cui
si adiungitur conuulsio, non absimilis animantibus
plumeis vel pilosis, quae venti adspiratione huc il-
luc mouentur, mortem crastina die a meridie futu-
ram praedicito. Si pulsus pulmonum cum pulsu
Che i. e. pleno iungitur, aeger arma, milites, vigi-
lias cet. somniat: At vero tribus locis primariis si-
mul superficialis, indicio est, pulmones aere clau-
so laborare: Cuius signa praecipua habentur narium
stillecidium, scretio pituitae tenacioris et purulentae
crebra, frigoris impatientia, caloris confectatio, do-
lor omnes fere corporis partes externas occupans,
frontis distentio, oculorum pressura, indeque oriun-
da delacrumatio. Si pulsus pulmonum est *Feou* et
Che

d) Ap. Cleyer. Tr. De pulsib. p. 14.
p. 13.

e) L. cit.

Che simul, i. e. superficialius et fortis, praedicenda est tussis sicca, interdum inflammatio, alius adstricta, odoris amissio cet. at si plenus et lentus, cutis emarcescit, oculi plorant, sputa pituitosa reiciuntur, os siccum est, et haud raro inflammatio sequitur.

§. 98.

Tandem *pulmonis destructionem* comitari ferunt cutim siccam, et squalorem corporis, capillos defluentes, aut arrectos, os apertum, spirationem obscuram, pulsum, qui instar plumae aeris adflatu hinc illinc motae quasi fluctuat.

§. 99.

III) *Pulsus stomachicus*. Ex opinione veterum ac recentiorum medicorum Sinensium *f*) pulsus stomachi atque lienis in loco dextrae secundo collocari debet, isque si *naturalis* est, *remissus* est, languidiusculus et foliis salicis leui zephyro motis comparandus, immo vero multi contendunt, haud exiguam remissionis partem illum cum ceteris communicare. *Contrarius* habetur, qui *chordae extantae similis* deprehenditur. Est vero hicce pulsus stomachicus in fine cuiusque anni temporis remissior, et contagione quadam quasi ad reliquos transfertur: Vere chordam intentam refert, aestate exundans est ac tardus, autumno natans, hie me tandem profundus. Alibi *g*) stomachi pulsus proprie remissus esse dicitur.

§. 100.

Indicat vero eius motus, si talis est, qualis a deglutiendo nascitur, compaginem ventriculi naturalem et vim esse deperditam, siue illud vitium voracitati debeatur, siue debilitati. Porro pulsus stomachi-

f) Ap. Cleyer. Tr. De pulsib. p. 13. *g*) In Fragm. p. 49.

machicus manu antica cubitique commissura sibi ex asse respondens signo est, magno vehementique aestu hoc viscus excruciarī, simulque adfore frigoris ac aestus vicissitudines, tetrum oris odorem, gingivarum fluorem, nauseam, denique virium defectionem. At si plenus vnaque superficiarius est, colligitur, os siccum esse, et hominem cibi potusque appetentem, ventriculum vero male concoquere, ideoque corpus exinde non recreari posse. Vide tamen, vtrum *pulsus Che* solus adsit, nec ne. Quod dum ita est, aestu multo stomachus laborare, ructus fieri, ac os male olere debet. Sed *pulsus Sae*, declarat stomachi inertiam ac nutritionem deficientem; *Pulsus Kin*, dolorem huius instrumenti, nauseam, vomituritionem irritam, articulorumque tensionem; *Pulsus Hien*, ingentem hepatis aestum, et concoctionem tardam: Similiter *pulsus stomachicus incredibiliter fortis*, intolerabiles dolores, qui interiora exercent, sic, ut quasi a daemonio vexari se aegri putent: *profundus*, mediocris, tardus, subtilis et mollis, salutem, modo in morbis ventriculi post dolorem articulorum, defatigationem, cruditatem, aluum profusam, reliquus sit; *vehemens* vero et qui diu consistit, mortem ineuitabilem.

§. 101.

In *destructione stomachi* apparere dicuntur ^{b)} oris frigus, labiorum distortio, pedum tumor, lumborum calor, perpetua alui deiectio, sic, ut etiam, inscio aegro, sordes ventris profluant, denique quoad sensum, pulsus, qualis a guttulis pluviae tenuis et deciduae aut ab rostello gallinae granula carpentis est.

§. 102.

b) Ap. Cleyer. Tr. De puls. p. 13.
Grun. Semiot. E

§. 102.

III) *Pulsus hepaticus*. Putatur iste cum bona validine esse *diu contremiscens*, et, auctore CLEYERⁱ⁾, chordae intentae non dissimilis, cum maxime verno tempore, ac longus, aestate exundans, autumnno natans, hieme subtilis itemque profundus. *Morbofus* censetur *natans* et *ex raro obtusus*. Ex his etiam elucet, cur pulsus *Hien* s. *celer* aut *Chun* i. e. chordae extensae similis ac longus, proprius hepati et fellis vesiculae esse fertur^{k)}.

§. 103.

Est igitur pulsus hepaticus brevis atque superficialius index et testis locuplēs hepatis aegri, ac hominis irati: Cum pleno is, qui morbo implicitus decumbit, montes, arbores et silvas somniat; cum forti vero et superficiali, magnam hepatis mutationem, vnde oculi rubent ac dolent, et visus obscuratur. Quare si pulsus hicce, de quo loquimur, tribus locis deprehenditur, *diu tremulus*, hepar male se habere, aegrotos dolore oculorum, lacrumatione affici, et excandescantiae cum maxime patere scias: Cui si simul iungitur et copulatur pulsus fortis, celer, durus, et qui digitos ita ferit, ut quasi laminam dependentem ac impulsam aemuletur, mors imminet, postero die hora tertia vel septima subsequutura. At cum *pulsu Kong* oculi caligant, extremitates rigent, et sanguis exspuitur: cum *pulsu Sae* i. e. acuto, infirma sunt interanea, et sanguinis motus inordinatus, atque metus est, ne tumor utriusque lateris ad humeros usque insurgat: cum *pulsu Hoa* i. e. *tardo*, ingens hepatis ardor adest, cuius in societate et caput, et oculi prae ceteris condlescent.

i) L. cit. p. cit.
Med. p. 40.

k) Ap. Cleyer. Fragm. Opp.

scunt. Praeterea insunt ut plurimum malis iecino-
ris morbus regius, articulorum dolor, vultus ira-
tus, oculorum nictatio, et si ista cum pulsu tremulo
ac celeri fiunt, salus desperanda non est; Sin vero
cum mutabili, celeri, breui, et acuto, malum im-
medicabile existimandum.

§. 104.

Hepatis destructionem ^{l)} docent facies caeru-
lea et foedata, oculi concaui, aperti, caligantes, su-
percilia caperata, sudor perpetuus, et pulsus chor-
dae recens intentae similis.

§. 105.

V) *Pulsus renalis* iuxta veteres ^{m)} in tertio vtriusque
manus loco persentitur, praeter haec ex laeua
meatuum vrinariorum ac intestinorum tenuium vi-
tia, ex dextra pleniorum s. crassorum colliguntur.
Sed iuxta recentiores in tertio sinistrae loco pul-
sus renum et vreterum, in tertio dextrae pulsus
portae vitae, cuius sedes circa renes collocatur,
itemque tertiae partis corporis. Est igitur *natu-
ralis* iste *renum pulsus profundus*, et perquam si-
milis capillo in aquam immerso: Quem si leuiori
digito exploraris, vere deprehenditur; at si pres-
siori, videtur aufugere. Debet porro verno tem-
pore intentam chordam imitari, aestate exundans
esse, autumno natans et paruus, hieme profun-
dus, lentus, atque ex crebro acutus. *Morbosior*
esse videtur, dum *remissus* et languidus est.

§. 106.

Significat vero *pulsus renum superficialius et*
tardus, renes ob ventriculi labem affectos, siquidem
in morbis renum plerumque durus esse solet, ideo-
que si motus eius talis est, qualis avis rostello quid

l) Ib. Tr. de puls. p. 14.

m) Ib. p. 13.

cudentis, aegrum scias proximo die vesperi aut noctu intra horam primam ac tertiam moriturum, nisi usque ad finem morbi fuerit cibi potionisque appetentior. At si *pulsus renum* est *saliens*, multum et crebro meitur, interdum et semen profluit. Signa reliqua, unde cum maxime iste pulsus metui debet, sunt dolor lumborum vel genuum, itemque sudor subitus et inopinatus. Praeterea si plenus et lentus deprehenditur, exspectanda difficultas urinae reddendae, urina rubella quasque ignea; contra cum *pulsu pleno et forti*, magnus vesicae ardor, urinae suppressio vel certe difficultas.

§. 107.

Restat *renum destructio*, eamque indicat praeter ceteris pulsus, ex quo digitis sensus talis oritur, qualis a lapide manu excusso vel proiecto ⁿ).

Schol. *Pulsus vesicae* proprius apud CLEYERUM Fraggm. p. 49. *creber* esse dicitur.

§. 108.

Narrant praeterea Sinenses vel potius fabulantur, hos quinque viscerum pulsus posse ob *quinque vitiosos pulsus* decies transformari, eosque esse *pulsu vacuum, plenum, exiguum, latronem, rectum*; sedecim dari *pulsus monstrosos*, qui mortem praenunciant cet. Sed haec, quoniam nimis monstrosa sunt, studio deditaque opera omittenda, nec nisi pauca *pulsus signa ad morbos quosdam accommodata* percensenda existimamus.

§. 109.

Eminent vero in his

- 1) *Febris maligna*, quae *Chan-Han* appellatur. In qua si pulsus *Feou*, *King* et *Hong* fueris locis reperiuntur, spes est, fore, ut aeger septimo die
nihil

n) Ibid. p. 14.

nihil amplius metuere debeat: At si debilis et lentus, interdum saliens, vehementer periclitatur, etsi omnia ad fortitudinem celeritatemque pulsus videantur referenda, quoniam hoc in morbi genere debet esse fortis et refluus, tenuis contra, debilis et vix digitis palpandus, desperandam salutem esse declarat. Item post sudorem pulsus pacatior febrisque remissior, bona quaevis portendit; contrarius vero pessimi ominis est.

2) *Febres malignae a fermento calido et frigido.* Habent illae adiunctam virium constantiam, motus inordinatos, vehementes et conuulsionibus non absimiles, ruborem oris, macularum subrubrarum eruptionem, ingens delirium cum visis horrendis et spectris, interdum profluvium ventris continuum, interdum sudorem vniuersi corporis, itemque magnum oris hiatum, quasi aeger animam ageret, et post septimum diem spes affulget. Hae vero, quae a frigido fermento proficiscuntur, secum important corporis totius grauitatem, dorsi rigorem, dolores oculorum et abdominis intolerandos, nauseam et alui deiectiones crebras, labia liuida, extremitatum frigus, pulsum tantum non semper profundum atque acceleratum. Post sextum diem amplius sperare licet.

3) *Delirium et furor.* In hisce malis pulsus, si plenus et fortis est, boni augurii habendus est; at si tribus locis principalibus celer atque profundus, mali.

4) *Morbus comitialis*, cuius variae formae dantur. Semper vero pulsus superficiarius perappositus est; contra compressus, plenus, fortis, celer, morbi vehementiam indicat. Etenim si talis aegro os atque dentes constricto accesserit, mors instat.

- 5) *Profusio sanguinis ab ore vel naribus.* Cum qua pulsus profundus et celerem esse, saluti est, sed sublimem, fortem, tremulum, periculo, et si simul durum deprehendas, mors certa praedicenda est. Sic in sputo sanguinis si pulsus profundus et debilis, aut, ut aliis videtur, profundus et celer est, salus facilis est; Sin vero plenus et fortis, minus est. Post externa sanguinis profluvia magna pulsus tenuis quasique vacuus non terrere debet medicum, multo magis, si plenus, fortis et celer consistit.
- 6) *Spirationis difficultas*, quae cum pulsu lento accedit, minus periculi habet, at vero acutus mortem certam praesignificat.
- 7) *Tumor abdominis* si pulsui sublimi et forti iungitur, perhorrescendus non est; Sin paruo et debili cum maxime periculosus.
- 8) *Colicus dolor.* Hic facile leuari solet, si cum pulsu profundo et tenui aegrum exercet, sed mortem inducit, si cum sublimi, tremulo et graui.
- 9) *Vermes.* Illos indicat pulsus in summo cubito eiusque commissura ex breui tremulus, et fere talis, quoad sensum, qualis ab auis rostello iniecto oritur, et magni periculi auctor ac testis est. Vermes illos, vnde istae pulsus commutationes proficiscuntur, *Kon* nominant.
- 10) *Profluvia ventris s. diarrhoea et dysenteria.* Hae terribiles non sunt, si pulsus est debilis; magis, si vehemens et refluus.
- 11) *Morbi a dato vel sumto veneno.* In his videndum est, vtrum pulsus fortis deprehendatur et refluus, an celer et tenuis. Prius optimum est, posterius pessimum, praesertim si cum spuitione sanguinis artissime deuincitur.

12) *Hydrops*. In hoc morbo pulsus sublimis et fortis indicat, nisi perfectam sanitatem, certe mortem tardam; debilis, nec facile palpando detegendus, mortem imminentem. In aliqua hydro-
pis specie, ubi tumor quasi vapore torridus in externis corporis partibus solis residet cum respiratione difficili, pulsus superficialius atque lubricus quam maxime optabilis est: Sin vero is ab initio debilis atque tenuis est, malum mortiferum pronuncia.

13) *Sia-Ko morbus*. In eo sitis perpetua et pulsus celer, nihil mali portendunt: at debilis et vacuus, res aegri ad incitas redactas.

14) *Kio-Loan* i. e. malum quoduis a cruditate, crapula, transpiratione cohibita, cum dolore ventris, cholera, et deiectionibus cet. In his pulsus debilis ac tardus docet, spiritus vitales deficere, et aegrum mire morosum de vita periclitari. Aliter res se habet, si pulsus sublimis et refluus est: Tunc enim sanatio facilis. A doloribus pulsus inordinatus fit. Quibus sopitis, si denuo in fortem et refluxum transformatur, aeger reservari posse videtur: Si tardus, tenuis, debilis, spes fere decollata est.

Schol. Omnium omnino pulsuum Sinen-
sium princeps visus olim est *pulsus Tai-tchong* ad vitam mortemque aegri praefagiendam, isque collocatus sequipollice supra pedis pollicem. Qui ubi viuidus et fortis erat, aegrum saluum futurum declarabat; at ubi debilis et lentus, moriturum. Sed iste pulsus hodie iam apud Sineses obsoleuit.

§. IIO.

Quibus praemissis, quaeritur, quid de istis pulsuum generibus, quae adhuc ex fide auctorum lecta et ordinata commemorauimus, sentiendum statuendumque esse videatur. Est vero haec pulsuum doctrina maximam partem perabsurda, manca, itemque placitis monstrosis ac falsis superstructa. Primum enim hi pulsus adferuntur sine vlla anatomes scientia, nec arteriae structurae ac motus legibus consentanei sunt, ideoque illae diuisiones certae et indubitatae nullo modo esse possunt. Deinde decreta eorum atque descriptiones, incredibile, quantum a se inuicem abhorrent, id quod ignorantiam magnam et minus tutam obseruationum fidem indicat. Tertio aut nullius vsus sunt, aut certe perexigui, quia nomina ipsorum nec satis explicantur, aut per similia ignota et fallacia exprimuntur et quasi magis obscurantur. Tandem hisce Sinensium minutiis et sesquipedalibus verbis facile carere possumus, siquidem inter omnes constat, paucis naturam modis vti ad optima quaeuis praesignificanda. Quidni et pauca pulsuum genera medico prudenti naturaeque vestigiis strenue insistenti sufficiant? Etenim, vt bene PLEMPIUS ^o), *multa medici nugantur, multaue mens ingeniosa fingit, quae sensus nequit adsequi.*

SUBSECTIO II.

DE PRAECIPUIS AC PERNECESSARIIS
PULSUUM GENERIBUS.

§. III.

Ea est pulsus explorandi dignitas atque necessitas, vt, qui magnus perfectusque medicus sine eius cognitione esse possit, sciam neminem, quoniam
exinde

^o) Institut. Med. p. 318.

exinde discimus morbi cuiusque, cum maxime febris, paruitatem ac magnitudinem, item virium naturae, solidarumque partium conditionem, ideoque morborum exitum recte praesagire valemus. Negare tamen non ausim, perpaucos dari medicos, qui tanto tamque praeclaro artis nostrae praesidio bene reique apposite uti nouerint.

§. 112.

Pulsus nullus est sine quadam pulsuum serie, quae mutua cordis et arteriarum contractione ac dilatatione cernitur, vnaque, auctore GALENO ^{p)}, quiete duplici, altera a distentione ante contractionem, altera a contractione ante distentionem. Iam vero haec aestimari diiudicarique omnium optime possunt *ratione temporis, roboris, inflationis arteriarum, tensionis, rhythmici atque quietis.*

Schol. Alii pulsus etiam discernunt in *naturalem* et *praeternaturalem*, ita quidem, ut prior is sit, quem in corpore sano detegimus, posterior vero proprie ad morbos pertineat. Alii pulsus differentias esse perhibent ut sint *absoluti* et *relatiui*, *simplices* et *compositi*, unde iterum multiplex copulatio et disiunctio nasci debet. Alii denique, ut *Bordenius* Recherch. sur le pouls, p. 5. ch. 1. T. I. ed. sec. 1768. pulsus esse dicunt *infantum* et *senum*, medium vero et quasi ex his compositum *pulsus adultorum* cet. cf. *Dav. Abercromb* de variatione pulsus observationes, Lond. 1685. 8.

§. 113.

Est igitur pulsus *ratione temporis* aut *celer*, aut *tardus*. Ille sic dicitur, si, dato quodam temporis

E 5

spatio,

p) De Dignot. Puls. III. 13. p. 317. IV.

spatio, arteriae pluries, quam in sano homine fas est, attolluntur iterumque subsidunt, id quod tactu et iudicio medici aestimatur: Qui ictuum numerus quo magis increseit, eo celerior dicendus pulsus est, ideoque etiam *febrilis*. Vide vero, sedeat aeger, an iaceat. In priori casu pulsus est celerior, in posteriori minus ⁹⁾. At si succussus arteriarum iusto segnius et parcius sese excipiunt, *tardus* nominatur, qui in sano homine tantum non semper, et omni mane magis, quam vesperi talis deprehenditur.

Schol. Alii huc, alii ad *magnum et parvum* referunt etiam *pulsus longum et breuem*, quorum prior multam moram exigit ad arteriam perfecte distendendam, posterior vero vno quasi momento, eoque facile perituro, haec efficiat. An ergo iidem cum pulsu celeri et tardo sunt? Similis fere ratio *pulsus alti et profundi, lati et angusti, et moderati* esse videtur, itemque *pulsus frequentis et rari*. Etenim frequens est veluti *pulsus celer ac debilis*, i. e. plures fiunt arteriae reciprocationes, sed debiles; *rarus* vero a longo temporis intervallo dicitur, quod intra quandam pulsuum feriem cogitari sentirique potest. Irrita ergo olim fuit FRID. HOFMANNI et STAHLII hac de pulsus differentia disceptatio, quoniam non, nisi gradu a se dissentiunt, neque operae pretium sit, hanc ad aegrorum lectulos diligenter attendere. v. HOFMANNI diff. De pulsus natura et usu, et Medic. Ration. System. T. III. Sect. I. c. 12. §. 7. p. 269 sequ. ed. Hal.

§. 114.

9) Ap. Haen. Rat. Medend. c. 2. p. 57 sequ. T. XII.

§. 114.

Ratione roboris pulsus est *fortis* et *debilis*. Est vero *fortis*, dum arteria sese in maius spatium expandens digitum impositum magno cum impetu atque nisu ferit; sed *debilis*, si arteriae assultus non nisi vi quadam et attentione animi adhibita persentiscitur.

Schol. Seiungitur a multis medicis inde a GALENO *pulsus vehemens* et *exilis*. Sed cum illi etiam ab sensu, qui ex maiori arteriae impulsione fit, repeti declararique debeat, non opus nova aliqua diuisione videbatur. cf. GALEN. Definit. Med. c. 11. p. 179 sq. T. I. et De Different. Puls. III. 1. p. 232 sq. T. IV. dicitur ad celerem referendus videri *vehemens* ARCHIGENIS, sed paullo post c. 4. p. 238. elucet, eum ob robur ad fortem pertinere.

§. 115.

Pulsus *ratione inflationis arteriarum* est *magnus* et *paruus*. *Magnum* appellamus, si arteria magna quasi et valida vi distenditur, ideoque maius spatium sub digito contrectantis medici reliquum est: *paruum* e contrario, si arteria minus se attollit atque expandit ob vim defectam et parciolem sanguinis a corde aditum, nec hanc ob causam valde ferit digitos. Deprehenditur vero ut plurimum in macilentis magnus, in obesis paruus. Hoc ex genere etiam est *pulsus plenus* et *vacuus*: Semper enim sanorum pulsus magnus esse quoque debet plenus i. e. cum forti et redundante quasi impulsione itemque aliqua tarditate; *vacuus* autem, si arteriae propter humidorum defectum non satis se efferunt, quale quid post nimias egestionem v. c. sanguinis, ventris, sudoris, post diurnam inedia, plerumque usu euenit, eamque ob causam

causam quique pulsus vacuus et paruus, et debilis esse debet.

Schol. Nominant multi etiam *pulsus undosus*, quia undae in modum digitos quasi subterfugit. Id quod cum plenam fatisque distentam arteriam indicet, is mihi videtur cum pleno idem esse, aut certe aliqua eiusdem forma.

§. 116.

Porro *ratione tensionis* dicitur pulsus esse *durus* aut *mollis*. Prior cernitur maiori quadam vi, tensione ac nisu arteriae, et, quasi durum aliquod corpus attigeris, in digitos appellitur: Posterior vero est, dum contrarius sensus nascitur, et arteria quidem plena est, at eius vis paene nulla infirmiorque nifus, sic, ut tibi carnem quasi flaccam et teneram tetigisse videaris. Multa habet cum debili communia, eamque ob causam saepe inter se confunduntur v. c. in pulmonum inflammatione profunda a sanguine in cellulas exsudante, ideoque parcius per pulmones progrediente.

Schol. Discerni a forti durus debet. Ille enim cum impetu digitos ferit, hic vero tantum infirme quasi se ad eos apprimat, iisque concedere recusat. Quare praeclare PLEMPIUS: *Si pulsus aliquis tactui resistens simul sit paruus, iam certo haberi potest, eum durum esse: vehementia enim cum paruitate consistere nequit.*

§. 117.

Rythmus s. *modus in pulsibus* i. e. comparatum tempus, magnitudo, celeritas, conuenientia, discrepantia *) ictuum atque quietis, varie sentiri ordinarique

*) Galen. De Dignot. Puls. III. 3. p. 319. IV.

rique potest. Hinc apud veteres *pulsus ἐγγυθμος et ἀγγυθμος* cum formis innumeris: Apud recentiores vero sufficiunt *pulsus aequalis, inaequalis, intermittens*. Illum adesse dicimus, si quaedam pulsum ferries quouis modo sibi respondent magnitudine, tempore, impetu, numero; Contra si fit, *inaequalem*. At *intermittens* appellatur, sicubi statto quodam tempore ac intervallo pulsus deficit, ideoque vera est *pulsuum defectio*, nec temere eum omnium omnino inaequalium esse pessimum GALENUS censuit.

Schol. Diuiditur etiam a multis (v. ap. *Regam* Method. Medend. P. II. c. 3. Aph. 459. p. 158 sequ.) *pulsuum inaequalitas* in *absolutam* i. e. quae vno ictu talis observatur et sine vlla reliquorum societate aut consensu, atque in *relatiuam* i. e. quae pluribus. Ad priorem referunt *undosum, vermiculantem, vibrantem, tremulum, serratum, convulsuum*: ad posteriorem ratione roboris *myurum*, ratione frequentiae *recurrentem, reciprocum, caprizantem, dicrotum, intermittentem*. Sed de his paullo post pluribus. At III. ZIMMERMANNUS von der Erfahr. T. I. B. 3. c. 5. p. 351 sequ. *tres* constituit *pulsuum inaequalium formas*; primam, si ictus vnus in sueto ordine deficit; alteram, si vnus atque alter duplicatur: tertiam denique, si aliquot succussum sibi succedentes robore crescunt. Pertinent huc etiam *pulsus ordinati et inordinati*. Si enim pulsus certa quadam fixaque lege ac ordine aequalis est, i. e. si eadem est circuitus constantia, istaque pulsum series per gradus quasi vel acceleratur, vel retardatur, attol-

litur

litur vel imminuitur, tunc illos pulsus *ordinatos* nominant, v. c. si singulos sex ictus fortiores atque celeriores septimus insequitur debilis cet. Sin vero pulsus sine legibus ullis eueniunt, et fortis debilem, parvus magnum rel. excipit, *inordinati* existimantur. Ex his facile perspicitur, legem huius diuisionis primariam esse, vt confusio quaedam ictuum deprehendatur, in qua aut ordo aliquis remanet, aut nullus. Denique huc referendus videtur *pulsus crepitans* MAUCHARTI, (diff. *De pulsu intermitt. et decrepitante*, Tubing. 1748. et recusa in Ill. HALLERI Disp. Pract. n. 63. p. 479. T. II.) qui cum quodam stridoris sensu in medio pectore est, et fere talis, qualis a duobus lapidibus arenaceis feseque affricantibus oritur, aut qualis stridulus sonus salium prunis ardentibus impositorum et crepitantium auditur.

§. 118.

Quibus pulsuum principum et pernecessariorum nominibus generibusque praemissis, reliquum est, vt, quid quisque in morbis portendat, salutem, an mortem, breuem, an longum morbum, semper, an interdum male ominosus sit cet. paucis videamus, ac, quatenus pulsuum dignitas et vtilitas spectari aestimarique debeat, deinceps explicemus.

§. 119.

Sunt igitur haec *pulsus celeris et frequentis simul*, vt bene Illustr. HALLERUS ^{s)} monuit, fig. 11

^{s)} Element. Physiol. T. II. p. 269. cf. STAHL Diff. Excusatio respondens examini pulsuum celeris et frequentis

signa potiora quasque propria. Indicat enim vehementiorem cordis contractionem, irritabilitatem auctam, acrimoniam irritantem cum internam, tum externam, convulsionem, maioremque succi neruei aditum sanguinem rarefactum ac resolutum, obstructionem, aut quoduis impedimentum, humores fluidos, nec multitudine nimia laborantes, arterias non adeo renitentes cet. Quare in homine sano ab motu cordis et arteriarum accelerato colligimus praegressas animi perturbationes, magnam corporis motionem, indeque oriundum feruorem liquorum, aeris ambeuntis et incalescentis impetum; in aegro vero acritudinem succorum singularem, obstructionem, febrem, inflammationem cet. Quae pulsum celeritas et frequentia quo magis increbrescit, mali fomite nondum extincto, eo maior exacerbatio morbi est, eoque maius periculum ^t). Itemque si celeritas mane longe antistat modum naturalem, nox irrequieta et mala exspectanda est; contra si vesperi imminuitur, morbi resolutio.

Schol. Caue tamen, ne sola celeritate febris notionem contineri existimes. Nam in febre syncopali et maligna contrarium statui debet. v. SARCONE Gesch. der Krankh. in Neap. §. 700. p. 100 sequ. T. III. vers. germ. BRENDDEL Progr. I. 11. *De pulsu febrili*, p. 136 sequ. T. I. opuscul.

§. 120.

Potest etiam *pulsus celer et debilis* deprehendi, tuncque est mali ominis: Etenim materiae vehementiam

quentis eorumque constans distinctio etc. Hal. 1702. rec. in Hall. Disp. Pract. T. II. n. 62. p. 435 sequ.

^t) v. BATTIE Aph. Cognosc. et Cur. Morb. §. 384. et Zimmermann Erfahr. T. I. B. 3. c. 5. p. 345.

tiam et malignitatem, virium vero vitalium imbecillitatem praesignificat. Contra *celer et intermittens* periculum vitae summum, saepius mortem imminentem v. c. in empyemate, *celer et frequens*, modo vere discernatur, in febribus acutis, tantum non semper breuem morbi exitum *); At *frequens et parvus* vt plurimum in accessione febris intermittentis est, et in magna debilitate humorumque defectu *frequens, debilis et parvus*.

§ 121.

Pulsus tardus designabit irritabilitatem immunitam, conuulsionem aut angustia vasorum nullam, defectionem vel debilitatem virium mouentium, nimiam humorum copiam, attritum paucum, caloremque diminutum, sanguinis penuriam aut qualitatem laesam a viscida, tenaci, glutinosaque pituita, spissitate multa cet. itemque sanguinem minus rarescen-tem ac resolutum, duritiem, rigorem siccitatemque arteriarum obluctantem, exindeque secuturum traiectionem difficilem, secretiones praepeditas, egestion-nes antegressas, easque modum excedentes, cum maxime fluores sanguinis. Hinc vere *febrilis* *) *non est*, nisi velis pulsum minus acceleratum et frequentem ita nominare; at iure pulsum reformidamus, cuius *tarditas* morbi magnitudini nullo modo respondet, v. c. in pleuritide maligna †). In *hystericis* nimis *tardus* saepe accessionis magnae signum vnicum est, et longe certius, quam tenuis pallidaque vrina ‡). Quam ob rem a tardo pulsu aegro morbi vehementia v. c. febre fracto, praesertim si cum raro copulatus est, peri-

u) GALEN. Praesag. ex Puls. II. 5. p. 439. T. II.

x) Haller l. c. p. 255.

y) Lieutaud Precis de la Medec. Rat. T. I. Sect. I. p. 10.

z) Zimmerm. l. c. p. 346.

periculum ^{a)} imminet. Etenim, auctore GALENO ^{b)}, omnes pulsus, qui longe a mediocritate naturali discesserunt, non sunt boni: Languidissimus vero et tardissimus rarissimusque, omnium pessimi sunt: ab illis minimus, mollissimus, durissimus, inde creberrimus, at non celerrimus vel maximus, sed sunt hi modice periculosi. Unus vero inter omnes extremos optimus est vehementissimus.

Schol. De raro, quem eundem fere cum tar-
do superius diximus, medici docent, eum,
si ab humoribus pituitosis et tenacibus oria-
tur, significare morbi diuturnitatem et pe-
riculum, GORTER Prax. Med. III. Tr. 2.
179. p. 172. ed. Frft. in soporosis, apo-
plecticis, syncopiticis, cerebri oppressio-
nem et perniciem, a debilitate malum esse,
et post subitum frequentis discessum exi-
tiosum, ib. in febribus inflammatoriis mor-
bisque magnis bonum esse, in putridis ve-
ro pessimum, cum maxime si simul tardus
et intermittens vrgeat, SARCONI l. c. T.
III. §. 705. p. 109. in morbo caduco sae-
pius ita observari, itemque haud raro cum
duro copulatum, MORGAGN. de Sed. et
Caus. Morb. Epist. IX. §. 7. p. 70. XXIV.
§. 33. p. 263 sequ. LXIV. §. 5. p. 420.
ed. Ven.

§. 122.

Ex pulsu forti colligimus liberum succi nervei
ad cor aditum, irritabilitatem et robur cordis ar-
teria-

a) Galen. Praesag. ex Puls. II. 5. p. 419. IV. Lomm.
Obs. Medic. L. III. p. 341 seq. ed. Wedel.

b) L. cit.

teriarumque haud spernendum, stimulum vehementem et impedimenta in vasculorum minimorum angustis moderata, sanguinem satis densatum ac spissum modice, cruoremque redundantem. Vnde intelligitur, quare iste pulsus, cum primis si simul frequens, nec adeo vehemens est, in morbis quibuscunque per se bonus censeatur, cur aegris spem recuperandae valitudinis portendat, cur in febribus acutis, modo cetera signa non abhorreant, virium vitalium constantiam, et iudicationem breui adfuturam, cum maxime per sanguinis profluvia ^{c)}, in soporosis vero morbis, si febris quodammodo increscit, ut plurimum felicem exitum praesignificet, cur vel ipsa deliria, tremores, tendinum assultus cet. minus terere debeant, modo pulsus fortis et aequalis ^{d)} consistat. Sin vero citra vllum leuamen cor et arteriae vehementer se contrahunt et fortiter impellunt, indicio est, latere aut certe imminere intus aliquam inflammationem, eamque haud raro symptomaticam, congestionem sanguinis versus caput multam, indeque proficiscentem fluxionem, anginam, capitis dolorem, vertiginem, deliria, phrenitidem, conuulsionem funestam, et mortem ipsam, id quod HIPPOCRATES in iis, quos angina exercet, fieri perhibet. Quam ob causam post apoplexiam et pulmonum inflammationem talis, minus tutus ^{e)} est; qui si in quibusdam partibus observatur, viscerum obstructionem ^{f)} declarat.

§. 123.

Pulsus debilis s. languidus indicat naturae imbecillitatem, ideoque sequitur dolorem ingentem, solli-

c) *Vater Semiot. Med. Sect. II. c. 3. §. 4. p. 32.*

d) *Bagliu. Prax. I. 13. §. 5. p. 139. ed. Lugd.*

e) *Rega Meth. Med. P. II. c. 3. Aph. 442. p. 148.*

f) *Ibid.*

sollicitudinem, moerorem et vigiliam ^{g)} ingentem: deinde etiam solidarum partium laxitatem, sanguinem resolutum, praetenuem et aquosum, cruorem vel auctum nimis, vel imminutum v. c. post sanguinis profusiones et deiectiones crebras, inediam magnam ac diu toleratam, itemque sanguinem in arteriis minimis haerentem, adeoque communi vitae instrumeto vtcunque obnitentem, obstructas cordis vasorumque magnorum vias ab conuulsione, coagulo viscido ac glutinoso, polypo, cordis impotentiam v. c. in aneurysmate, fibras rigidas in senibus, eamque ob rem deiectam irritabilitatem.

§. 124.

Est igitur *pulsus debilis* perfrequens in obesis, quibus perangustae sunt arteriae, itemque in leucophlegmaticis, nec per se pertimescendus. Quid? quod in febribus acutis ipsis haud raro portendit lentam resolutionem, nisi simul materiae malignitas vrgeat. At vt plurimum periculosus deprehenditur in incremento et statu morbi, omnium vero maxime a principio; Tunc enim docet malignitatem, viscera nobilia affecta, inflammata, in corruptionem prona, crebras animi defectiones cet. in longis diuturnitatem. Perniciem autem certam, si ex forti in debilem transformatur, si simul celer et frequens, languidus et parvus est, qualis post acerbum dolorem, defatigationem, vigilias, subitas et magnas vacuationes sequitur, ideoque in iis, quos phthisis adhuc exercuit, etiamsi cetera signa bona quaevis spondere videantur, fatum ineuitabile et veluti ante portas est. Ex his etiam elucet, cur a compresso cerebro ^{h)} pessimus est, et in plurimis febribus malignis talis

F 2.

obser-

^{g)} Galen. Praef. ex Puls. I. 8. p. 422. IV.

^{h)} Gorter Prax. III. Tit. 2. 179. p. 170.

obseruatur, cur in laterum dolore ad summum deducto indicare dicitur respirationem difficilem ab pulmonibus sanguine distentis, parcum cruoris traiectum, vasa imperuia, eamque stertorosam ⁱ⁾ pessimam, cur tardus et debilis cum dolore fixo iunctus index morbi a conuulsione est, cur debilissimus, paruius atque tardissimus venientis praesentisue animi defectionis ^{k)}, cur denique dum anima agitur, celerrimus et debilissimus ^{l)} obseruatur rel.

§. 125.

Pulsus magnus s. *altus* praesignificat irritabilitatem cordis atque arteriarum idoneam, indeque oriundam sueti motus reciprocationem, vasa libera, nec angustata, nonnunquam turgida, humorum in orbem fluxionem non impeditam, secretiones prospere cedentes, cruoris probe densati, non resoluti, nec nimis visceri copiam, saepenumero congestionem atque fluorem sanguinis. Quare semper boni augurii est, quoniam exinde colligitur, vires naturae sufficere ad morbum subigendum, cetera vero bene se habere, ideoque, coctione praegressa, egestionem ^{m)} portendit salutarem; contra pessimus habendus est, si simul debilis persentitur; syncopen enim metuere debemus ⁿ⁾; itemque si in lethargicis ^{o)} sensim ex paruo in magnum attollitur, aut si in paruum submittitur.

§. 126.

A *pulsu paruo*, nisi natura talis est, contraria quaevis exspectari debent. Adfunt enim tunc temporis

i) *Swieten* Comm. in *Boerb.* Aph. 901. p. 61. T. III. ed. Hildb.

k) *Zimmerm.* l. c. p. 350.

l) *Ibid.* p. 349. cf. *Haller* Elem. Physiol. T. II. p. 269.

m) *Galen.* Praef. ex Puls. IV. 11. p. 473. IV.

n) *Ibid.*

o) *Rhodius* ap. *Klein.* Interpr. Clin. p. 275.

poris vis cordis arteriarumque imminuta, vasorum rigor, tensio atque contractio, sanguinis penuria, eiusue natura viscida, vel rarefacta, coagulum, itus et reditus impeditus, siue in remotis partibus remora lateat, siue in pulmonibus, v. c. obstructio, inflammatio, vlceratio, scirrhus, pituitae accumulatio, interdum polypus cordis aut arteriae magnae cet. Est igitur *pulsus paruus* semper malus, quia exinde colliguntur vires vitae fractae, mali vix ac ne vix quidem superabilis magnitudo, et mors tantum non semper ineuitabilis, nisi ille, bene monente HIPPOCRATE, tempore iudicationis exacerbatur atque attollitur. Indicat vero in pulmonum morbis ^{p)}, in quibus cum maxime attendi debet, et post magnas vacuationes, item si in febribus acutis et inflammatoriis simul durior apparet, periculum summum; in acutis propensionem in animi deliquia, malignitatem, corruptionem viscerum, funestum exitum, in longis malum pertinacissimum et diuturnum, nec non grauiiores corporis dolores ^{q)}, cum singultu latentis vermes ^{r)}, in apoplecticis vero, dum paruus in magnum et lethargum ^{s)} ipsum permutatur, mortem propinquam. Deprehenditur vt plurimum talis pulsus in deliriis et vigiliis, ventriculo debili, male digerente, affecto et inflammatione septi transversae ^{t)} pessima, post dolorem ^{u)}, in gangraena intestinorum ^{x)}; *Paruus et inordinatus*, si quae sordes putridae

F 3

dae

p) Gorter l. c. p. 171.

q) Rega l. c. P. II. c. 3. Aph. 447. p. 150. Bagliu. Fibr. Motric. I. 89. p. 322 seq.

r) Bagliu. Prax. I. p. 59.

s) Ibid. I. 9. p. 111.

t) Galen. Loc. Affect. V. 3. p. 121. IV.

u) Ibid. p. 73.

x) Zimmerm. l. c. p. 350.

dae in primis viis y) nidulantur; *paruus et debilis* in iis, qui syncope corripuntur, et in morientibus z) fere omnibus, quia *paruus et creber* a) tantum non semper iunguntur; *paruus et inaequalis* in febris putridis, nervosis, et quae cum eruptionibus b) sunt cet.

§. 127.

Pulsus durus tantum non semper praeter naturam fit, ideoque malus habendus est. Declarat enim nimiam fibrarum muscularium siccitatem, tensionem, duritiem, eaque re humorum motum quodammodo retardantem, impetum cordis vehementem, arterias plenas, sanguinis visceri multitudinem atque lentitiam, traiectionem per vasculorum minimorum angustias praepeditum, exindeque dimanantem obstructionem, inflammationem, cum maxime laterum c), et membranarum d), dolorem, convulsionem rel. Hinc perfrequens et fere proprius inflammationis index putatur, etsi etiam celeritas ictuum, locus affectus, et aegri corpus considerari debent, v. c. in phrenitide, in inflammatione intestinorum, ubi primum praedurus, deinde, medicamentis irritis, secundo, tertio die praemollis et celerrimus e) observatur. Hinc senibus perfamiliaris ob arterias induratas peneque in osseam naturam transformatas, nec nisi cum celeritate fertur, adeo malus est, itemque reperitur in hyste-

y) Galen. Method. Med. XII. 3. p. 293. VI.

z) Id. L. Dignot. Puls. I. 8. p. 284. IV.

a) Id. de Causs. Puls. V. 8. p. 348.

b) Fordyce Vntersuch. der faul. u. Entzund. Fieb. Abschn. II. Abtheil. 14. p. 77. vers.

c) Galen. Loc. Affect. V. 2. p. 114. IV.

d) Huxham. diss. de pleurit. §. 4. p. 220. T. II. ed. Lips.

e) Zimmerm. l. c. p. 350.

hysteriis et hypochondriacis, in iis, qui conuulsionibus patent aut sopore tenentur. Hinc in febribus malignis pessimi ominis est, et vt plurimum praesignificat deliria, conuulsiones, mortem *f*), in peticulis, praesertim si post celerem atque debilem accesserit, inflammationem internam et conuulsiones mortíferas; in tabidis mortem imminuentem. Neque adeo rarum est obseruare durum pulsum, dum iudicatio per sudorem *g*) speranda est.

§. 128.

Pulsus mollis, duro contrarius, certissimo est indicio, conuulsionem se remisisse, robur vasorum ceterarumque solidarum partium valde relaxatum, vasa vacuefacta humorumque penuriam, debilitatem rel. Quare non multum a debili abhorrens aut certe cum illo copulatus persentiscitur in malo corporis habitu, eoque hydropis genere, quod *ἀνασάγμα* vulgo appellant, in mollibus viscerum tumoribus, qui ab inertia proficiscuntur, in stupore neruorumque resolutione, in morbis soporosis frigidis, qui cum delirio *b*) sunt, in quibus periculum instare docet; in plurimis morbis pectoris, et vt fertur, potissimum in pulmonum inflammatione, in qua ista vasa non satis sanguinis auriculae sinistrae reddere posse videntur, ideoque aorta quasi vacuefieri, vnde res aegri ad incitas debent redigi. Sed, salua magnorum virorum fide, non possum non publice profiteri, me non, nisi durum *i*), et tandem sub pessimum disces-

F 4

sum

f) Ettmüller ap. Bonet. Polyalth. V. 1. p. 15.

g) Kloeckhof. diss. de Crisi, in Opuscul. p. 201. ed. Schlegel.

b) Gorter l. et pag. cit.

i) Ita iam ante nos Morgagni. l. c. Epist. 21. n. 34. p. 216. T. I. et Haen Rat. Med. T. IX. c. 2. § 9. p. 82 sequ.

sum e vita, mollem hoc in morbo obseruasse. At in febribus acutis significat remissionem mali et vasa aperta, ideoque sudorem decretorium ^{k)}, praesertim si ex duro talis appareat, in dolore laterum vero sputa instantia.

§. 129.

Pulsus aequalis in homine, qui bene valet et suae spontis est, semper deprehendi debet: Indicat enim aequabilem liberumque liquorum circuitum, ideoque optima quaevis vel in morbis ipsis sperare finit. Qui quo magis consistit, eo valitudo certior; at quo minus, eo facilius aliquod corporis vitium metuendum videtur.

§. 130.

Contra *inaequalis et intermittens* vt plurimum sinistri augurii censentur, et periculi plenissimi, cum maxime si cum reliquis malis pulsuum formis iunguntur, quoniam, nisi morbi exitum absolute mortiferum, perdifficilem certe sanationem portendunt, in febribus potissimum, vbi haec pulsus titubatio morbi magnitudinem causaeque pertinaciam, nec non vires naturae infirmatas produnt. Adest enim haud raro maior aliquis cordis vasorumque attingentium polypus, aneurysma, valuulae veluti osseae ac obcluctantes, rigor arteriarum incredibilis, itemque debilitas, sanguis viscidus, spissus, glutinosus, eiusque motus nimis acceleratus aut difficulter per pulmones traiciendus, v. c. in hydrope pectoris et pericardii, obstructione ac inflammatione pulmonum, cet. cruoris defectus aut multitudo ^{l)}, conuulsio, qualis perfrequens est in hystericis et hypochondriacis,

k) Fien. Semiot. P. II. p. 238.

l) Galen. de Causs. Puls. II. 2. p. 355. IV.

cis, nec non a flatibus, vermibus, fordibus intesti-
norum vellicantibus rel.

v. IO. ERN. HEBENSTREIT *Diff. de pulsu
inaequali ad mentem Galeni de causs. puls.*
L. II. Lips. 1741. BLOCH *Medic. Bemerkung.* Berl. 1774. Obs. 2. p. 10 sequ.

§. 131.

Ex hisce caussis vulgo, nec iniuria, vt nobis videtur, colligitur, malos esse pulsus inaequales et intermittentes, hos vero omnium inaequalium pessimos ^{m)}, quoniam quies pulsum si diu consistit, et ultra aliquot ictuum tempus ducitur, spes aegri in angusto posita est, et haud raro mors sequitur repentina, vt in apoplecticis fieri solet. Sed in illa pulsum inaequalitate aestimanda haec animaduertenda videntur,

1) Vt consideremus ac contemplemur thoracis con-
formationem, et aetatem ipsam, quoniam gibbe-
rosi ⁿ⁾ et senes cum hoc pulsu intermittente diu
salui et incolumes viuunt, minus pueri, minime
omnium iuuenes, praeterea sani quidam homi-
nes ^{o)} sine vilo aut certe non adeo magno incom-
modo pulsum debilem et post quartum quintumue
succussum intermittentem sustinent, quibus, dum
aegrotant, celer et aequalis ^{p)} est. Id tamen cer-
tum est, pulsum intermittentem sicubi semper ta-
lis appareat, in aegris pertimescendum esse ^{q)}.

F 5

2) Vt

m) *Galen. Praef. ex Puls. II. 4. p. 425. IV. cf. Haen
Rat. Med. T. XII. c. 2. §. 7. p. 30 sequ.*

n) *Lancif. de Subit. Mort. l. 19. p. 59. Wedel ap.
Bonet. l. c. Willif. Opp. Sect. VI. 3.*

o) *Iuncker Semiol. c. 2. §. 29. n. 2. p. 451. Prosper
Alpin. de Praesag. Vita et Morte IV. 4. p. 240 sq.*

p) *Haen Rat. Med. T. XII. c. 2. p. 41.*

q) *Galen. l. cit.*

- 2) Vt ipsam causarum naturam, magnitudinem, vehementiam, coniunctionem, reputemus ante, quam iudicemus. Sic v. c. post dolores, conuulsiones quascunque et mali hysterici exacerbationem sequitur pulsus intermittens, isque nec adeo malus, itemque in senibus minus perniciosus, quam in iuuenibus ^{r)} cet.
- 3) Vt ne vires aegri tempusque morbi negligamus, siquidem ad mali finem, exhausto neruorum robore, antegressisque magnis vacuationibus, pulsus intermittens pessima quaeuis semper praesignificat, minime vero, si in homine ceteroquin sano a eausa subita facileque euanida, v. c. perturbatione animi, conuulsione, proficiscitur.
- 4) Vt sedulo diligenterque distinguamus numerum pulsuum intermittentium, itemque interualla, ne fallamur. Etenim apud obseruatores legitur *pulsus ordinate aut inordinate intermittens* ^{s)}, quorum prior peior existimatur posteriori; praeterea *pulsus intermittens aut in una pulsatione* ^{t)} est, tuncque in acutis et inflammatoriis febribus ^{u)} pessimus, in morbis pectoris, senibus, sanguinis multitudine laborantibus, pueris dormientibus minus metuendus; aut *in pluribus*, aut denique *in perpetuum*. Quae formae etsi omnes periculosae sunt, gradu tamen differunt. Prima enim non ita male ominosa est, nisi cumulatius atque celerius ita feratur: tunc enim, auctore LOMMIO^{x)}, certius exitium denunciat; altera peior et periculosior putatur, vltima omnium pessima, quoniam
 saepe-

r) Ib. L. Praef. ex puls. II. 4. p. 427.

s) Fien. l. c. p. 247.

t) Galen. l. et cap. cit. p. 425.

u) Bagliu. Prax. l. p. 73.

x) L. cit. p. 343. ed. Wedel.

saepenumero ictus viginti, triginta et amplius quiescunt; (*asphyxian* s. *pulsus defectionem* appellant) et tandem pulsus aut denuo reuertitur, vt in hystericis, syncopiticis, iugulatis, submersis, vaporis tetri ac noxii expiratione suffocatis fit; hic *pulsus recurrens* est; aut nunquam reuertitur, isque vere *deficiens*, medius quasi *) inter decurtatum pulsum et perfectam abolitionem, quam intermittens semper praecedit, eaque de causa certissimus mortis index.

Schol. GORTER Prax. III. Tit. 2. 179. p.

171. ad *inaequales* retulit *pulsum vermiculantem, trementem, vacillantem, myurum, serratum, dicrotum, caprisantem*, idque, vt nobis videtur, non male. Sed de his paullo post.

§. 132.

Quibus praemissis cautionibus, pulsuum inaequalium et intermittentium vis atque potestas explicari intelligique facile poterit. Indicat igitur *pulsus inaequalis* sine febre ac cum difficili respiratione, post diariam subsistens, vt plurimum cordis pulmonumque obstructionem, palpitationem, tuberculum crudum, syncopen, mortem 2). Qua de causa nec infrequens in pectoris a) morbis est, itemque in febre

1) Galen. Caus. Puls. II. 3. p. 356.

2) Galen. de Loc. Affect. IV. 9. p. 110. IV. vbi simul rarus *Antipatri* medici morbus enarratur, in quo adfuit primum pulsus inaequalis, deinde successit sex mensibus post levis aliqua et sensim increascens spirandi difficultas atque cordis palpitatione, tandem ad diem decimum et quintum, drepente suborta spiratione difficillima, resolutus obiit.

a) Klein. Int. Clin. p. 236.

bre maligna, scorbuto, senum palpitatione cordis ^{b)}, neque adeo periculofus, immo vero iudicationes perquam multis ^{c)} praecedit, praesertim si cum labore atque periculo fiunt, aut si vomitus a bile proficiscitur.

§. 133.

At *pulsus intermittens*, vno ictu praesignificat sanguinis defectum in arteria magna et debilitatem cordis, et post paucos succussus in febribus valde malignis et pestilentialibus ^{d)} pessimi ominis est, minus in longis, itemque in iis, quos vigilia, cura, dolor ingens exercuit, aut si crapulam, venerem atque meditationem sequitur, modo breui naturalem formam induat. Hinc familiaris in morbis pectoris acutis ^{e)}, eiusque hydrope ^{f)}, cordis polypo ^{g)} variorumque magnorum aneurysmate, vomica pulmonum et phthisi, nervorum cardiacorum convulsione ^{h)} singulari, et ab animi perturbationibus, pleuritide ⁱ⁾, attamen in ea saepius non periculofus ^{k)} est; similiter in capitis affectionibus, dolore eius acerbo, vertigine tenebricosa, nec non in iis, qui cum sopore sunt aut cum inflammatione, vbi infelicem mali finem mortemque instantem ^{l)} annunciat; in iis, quibus incubus et apoplexia ^{m)} infensa sunt;
in

b) *Wedel. Theor. Med. P. III. Sect. 3. §. 42. p. 100.*

c) *Galen. de Crisib. III. 10. p. 555. IV.*

d) *Haller. Elem. Phys. T. II. p. 256.*

e) *Zimmerm. l. c. p. 352.*

f) *Bloch. Medic. Bemerk. l. c. p. 12.*

g) *Riuer. Cent. II. Obs. 77. Kerkring. Spicil. obs. 73. p. 145.*

h) *Bloch. l. c. p. 14. Lancif. Subit. Mort. I. p. 59 f1.*

i) *Wedel ap. Bonet. Thef. T. II. p. 238.*

k) *Bagliu. Prax. l. 9. §. 1. p. 34. ed. Lugd.*

l) *Rega l. c. P. II. c. 3. Aph. 478. p. 164.*

m) *Willif. L. Medic. Operat. p. 109.*

in scorbuticis, hypochondriacis, hystericis, ab ventris intimi conuulsione, vbi exitus varius et non raro decretoria deiectio aut vrinae fluor ⁿ⁾ subsequitur; a sordibus intestinorum ^{o)}, a vermibus ^{p)} et lumbrico, flatu ^{q)}, cum maxime stomachi, quocum exquisitus doloris sensus vrget; in colicis, in arthriticis et podagricis ^{r)}, in feminis, quarum menstrua non rite profluunt, cet. Ex his intelligitur, cur instantem syncopen, eamque sanguinis missione cauendam, certo praedicere potuit PETRUS SALIUS ^{s)}, cur saepius iudicationem febrium acutarum ^{t)} praecedit, eaque apparente, in meliorem transformatur, cur, auctore SOLANO ^{u)}, semper aliquam vacationem iudicatoriam, cum maxime per aluum atque vrinam, designare creditur, cur in morientibus ^{x)} tantum non semper obseruatur rel.

§. 134.

Est porro ista *pulsuum defectio*, quam ἀσφυξία vulgo nominant, saepenumero *spuria* in alterutro brachio a profundiori arteriae positu, a pinguitudine nimia, aneurysmate arteriae motum impedi-
uulsio-

n) *Nibel de Puls. P. I. Sect. 1. c. 2. Senac diff. sur les crises, Par. 1752. Haen l. c. T. XII. c. 2. §. 7. p. 35.*

o) *Prosp. Alpin. l. c. IV. 4. p. 241. Morgagn. l. c. Epist. 24. §. 20. p. 254 sequ.*

p) *Riuer. Cent. III. Obs. 3.*

q) *Bloch. l. c. Obs. 2. p. 12.*

r) *Bloch. l. c. p. 15 sq.*

s) *De Affect. Particul. c. 4. p. 216 sq. et repet. ap. Freind Hist. de Medec. p. 161.*

t) *Prosper l. c. IV. 4. p. 241. Wierus ap. Horst. Opp. T. II. L. XI.*

u) *Ap. Haen. l. c. T. V. c. 1. p. 21. et Nibell. l. cit.*

x) *Zimmerm. l. c. p. 352.*

uulsionibus ʒ); at re ipsa vera pessimi augurii est, et certissima mortis ʒ) index. Qua de caussa vt plurimum reperitur in vrinæ suppressione et dysenteria, post febrem peticularem malignam, rosionem aortae vasorumque concretionem a), itemque in asthma te conuulsio b). Sed eius cognitio et diiudicatio ʒ) est perardua et omnium difficillima.

§. 135.

Possunt vero haec pulsuum genera, quae adhuc disputauimus, mirifice inter se copulari, et, vt hoc vtar, *vehemens* cum magno, duriusculo, molli, frequenti, raro esse, similisque ratio *magni et parui*, nisi quod magnus cum duro iungi nullo modo possit. Indicat ergo *pulsus celer et magnus* d) maximum globulorum attritum, calorem, humidorum densitatem, membranarum inflammationes, et febres acutas, quare fere talis in synocha deprehenditur; *celer et paruus*, qualis in leucophlegmatia et morbis frigidis est, imbecillum sanguinis aquosi et praetenuis motum et calorem diminutum, vasa laxa, debilitationem, palpitationem cet. *celer et frequens* in morbis putridis et biliosis, erysipelate, humorum tenuitatem et acrimoniam, at a defectu eorum debilitatem summam; *celer et vehemens*, si in febribus e) ad dies decretorios insurgit, pessima quaeuis; *celer*
et

ʒ) *Struth.* Art. Sphygm. V. 8. p. 301 sequ.

ʒ) *Ramazzin.* Constit. Epid. 1692. 93. 94. §. 18 sequ. p. 56. T. II. Opp. *Sydenh.*

a) *Morgagn.* de Sed. et Causs. Morb. Ep. 24. §. 6. p. 248. T. I.

b) *Ibid.* Epist. 18. n. 9. p. 164 sequ.

c) Sic recte *Haen.* l. c. T. XII c. 2. p. 49.

d) *Frid. Hoffmann.* Med. Rat. T. III. Sect. 1. c. 11. §. 30. p. 273. ed. Hal.

e) *Hoffmann.* l. c.

et debilis, isque tandem in *durum* transiturus, inflammationem imminentem aut etiam conuulsiones letiferas, id quod in peticulis *f*) vt plurimum obtinet: *celer et plenus*, magnam rerum commutationem *g*), praesertim si simul fortis est, quoniam in sanis plenus et tardus esse solet: *celer et fortis* *b*) in febribus continuis, nec cum inflammatione copulatis, itemque in intermittentibus, optimum malorum finem, si in omnibus corporis partibus aequabiliter fortis obseruatur: at in apoplexia fallax est, quoniam saepenumero ab opertis viscerum obstructionibus pendet. Contrarius *pulsus tardus* est, isque si praeterea *magnus* persentitur, in robustis optime humorum circinationem peragi designat; si *tardus et rarus*, quartanae accessionem *i*). Cum *paruo et frequenti* *k*) plerumque ii moriuntur, quos febris acuta tenet.

§. 136.

Nonnunquam plures pulsuum formae inter se coniunguntur, et periculum increscit, quo magis isti pulsus per se mali sunt. Sic *tardus, paruus, debilis et creber* quasi proprius et familiaris melancholicorum *l*) est; Sic *celer, vehemens, magnus, frequens, et aequalis* significat febres diarias; Sin vna *inaequalis* est, putridas; *celer* denique, *debilis, paruus, durus, lentus* *m*): *celer, debilis, vacillans*, etsi cetera bona spondeant, periculum, et vt plurimum mortem

f) Nenter. Fund. Med. T. I. p. 175.

g) Zimmerm. l. c. T. 1. B. 3. c. 5. p. 347.

b) Zimmerm. l. c.

i) Galen. de Crif. II. 4. p. 519. IV.

k) Bagliu. Prax. I. p. 73.

l) Aretaeus de Causf. Morb. Diut. l. 5. p. 22. coll. Steph.

m) Fien. Semiot. p. 238.

tem imminensⁿ⁾; *magnus, tensus, et durus*, inflammationem sanguineam; at *debilis, raro tensus* et tantum non semper *humilis* quasique naturalis, inflammationem putridam^{o)}; *parvus, debilis, mollis*, neque nimis *acceleratus* tabem incipientem, at *tenuis, frequens, durus, atque obscurus*, adultam^{p)}; *parvus, obscurus, tardus, rarus*, quartanae accessionem^{q)}; *parvus et debilis* in acutis ad dies iudicatorios, vires naturae affectas et prostratas, inflammationem in sphacelum transituram, et si simul *inaequalis ac intermittens* est, mortem^{r)}; itemque *parvus, frequens et vacillans*^{s)} in acutis periculosisque morbis mortem ut plurimum: ut *parvus, debilis, rarissimus, tardissimus*, in melancholicis^{t)} diu sine vitae discrimine sustinetur: denique *parvus, praedurus et creberrimus*^{u)} in pleuritide funestum mali finem portendit.

§. 137.

Reliquum est, ut aliquos *pulsus* singulares, qui fere *ex inaequalium familia* sunt, paucis expediamus. Huc referuntur

- I) *Pulsus myurus* s. *decurtatus, mutilus, sensim gracilescens*, i. e. qui in caudae tenuis atque subtilissimae similitudinem digitos tangentis medici ferit, et

n) Bagliu. Prax. I. 12. §. 5. p. 139.

o) Sarcone Gesch. der Neap. Krankh. T. II. §. 501. p. 193.

p) Galen. de Puls. ad tyron. c. 12. n. 3. p. 174. IV.

q) Aëtius Tetrabl. II. Serm. I. c. 83. p. 214. coll. Steph.

r) Hoffmann. l. et Sect. cit. c. 12. §. 29. p. 286.

s) Bagliu. l. c. cap. 13. §. 6. p. 140.

t) Hercul. de Saxon. de Puls. III. 100.

u) Galen. Praef. ex Puls. IV. 4. p. 464. IV. Swieten Comm. T. III. Aph. 888. p. 21.

et decreſcendo quaſi praeterlabitur, ita quidem, vt, ſi pulſus ſecundus primo paullo minor ſit, tertius magis, et ſic porro quartus, tandemque in acutum deſinat. Conſtituunt vero illum *pulſus fortis* et ſuccedens *debilis*, ſ. *frequens et rarus*, at ſecundum GALENUM ^{x)} *celer in tardioſem* transformatur, ideoque nobis reuera eſſe videtur quaedam *pulſus debilis, inaequalis aut intermittens ſpecies*, quam iterum diuidunt in *reciprocum* ſ. *recurrentem*, ſi poſt magnitudinem ſequitur diminutio, atque ſubito iterum accretio; et in *non reciprocum* ſ. *deſicientem*, *minutum*, in quo iſta non deteguntur.

II) *Pulſus intercurrentis* i. e. ſi poſt vnum alterumque ictum magnum et tardum aliqui celeriores debilioresque obſeruantur, ideoque ille *crebritate* quaedam *inaequali* ^{y)} continetur.

III) *Pulſus dicrotus, bis feriens, intercifus*, i. e. qui impari celeritate fertur, vnoque ſuccuſſu bis quaſi celeriterque appellitur digitos, tertio vero tardius. Ad *intermittentes, debiles, duros et tardos pulſus* pertinere videtur, neque multum a *caprizante* abhorrere, etſi varias eius formas dari GALENUS ^{z)} ſtatuit, nec dicrotum vllum eſſe poſſe, niſi *vibratus* ſimul ſit.

III) *Pulſus undoſus*, quem nos ſupra in magni ſ. pleni numero habuimus, aliquam undarum ſeriem referre debet, ſic, vt earum motus videatur alicubi ſubſiſtere ac veluti laſſus requieſcere, mox denuo

x) Galen. Defin. Med. c. 11. p. 180. T. I.

y) Galen. Praef. ex Pulſ. II. 5. p. 429. IV.

z) De Differ. Pulſ. I. 15. p. 196. et. De Cauſſ. Pulſ. II. 5. p. 359. IV.

denuo fluere iterumque fisti, similique ratione per omnem ferri arteriam. Alii, et in his cum maxime GALENUS ^{a)}, eum *inaequalibus* assignarunt, alii effici perhibent *pulsu inaequali, tardo et magno*, ita quidem, ut primum aliqua arteriae pars, deinde altera, modo altius, modo remissius distendatur et attollatur. A *vermiculante* non nisi magnitudine differre putatur, et huc sine dubio pertinet, aut si mauis, vere idem cum SOLANI ^{b)} *pulsu inciduo* est. Similiter quaedam undosi forma habenda est *pulsus* nonnullorum *undulans*, in quo, auctore REGA ^{c)}, *sanguis pellitur, non propellitur, mouetur, non promouetur, premitur, non transprimitur, agitur quidem in arteriis maioribus, verum in et per minimas non adigitur*.

V) *Pulsus vermicularis* f. σκωληκίζων, i. e. qui vermis repentis seseque attollentis in modum digitos subterlabitur, fereque *pulsu inaequali, crebro et paruo*, interdum *tardo et languido* continetur. Adefse eum aiunt in hydrope, cholera, post magnas sanguinis aluique profusiones, fluorem menstruum nimium ^{d)}, cet.

VI) *Pulsus formicans* f. μυρμηκίζων, i. e. qui formicae reptantis instar digitos ferit, et, GALENO ^{e)} auctore, tam parvus est, nullus ut magis, atque ex *inaequali, paruo, debilissimo et creberrimo* constare videtur. Reperiri solet potissimum in tabidis.

VII.

a) Galen. ibid. c. 23. p. 199.

b) Ap. Nibell. de Puls. P. I. c. 3.

c) Meth. Med. P. II. c. 3. Aph. 465. p. 160.

d) Galen. de Puls. ad tyron. c. 12. p. 172. IV.

e) L. cit. c. 24 et 25. p. 200 sequ.

VII) *Pulsus caprizans* s. *δοξαδιζων* HEROPHILI, i. e. caprarum saltus imitans, et mora quadam interiecta, bis feriens, ideoque *verus dicrotus*, ita tamen, ut motus a quiete alter celerior et vehementior primo *f*) sit, vnaque durus et vehemens, ac veluti necopinato subsultans. Sunt, qui eum in *insultorium* et *subsultorium* diuidant, et familiarem canibus *g*) propriumque conuulsionibus existiment.

VIII) *Pulsus hecticus* s. *stabilis* *h*), i. e. qui *celer*, *frequens* *vnaque durus* deprehenditur, qualis in iis, qui febre hectica laborant.

IX) *Pulsus conuulsuus*, i. e. si arteriae motus *inacqualis* est, et in chordae modum sursum deorsumque agitatae *i*) fertur, itemque *vibratus* et *tremens*, qui certe omnes adiunctam habent *celeritatem* atque *duritiem* *k*), at *diuersum* *impulsionis robur* *diuersamque* *vehementiam*. Etenim prior est *celer*, *durus*, *magnus* et *vehemens* cum parua arteriae dilatatione ac contractione, et quoad sensum, quasi intentam fidem tangas, quo solo a ceteris discernitur; alter, quem ARCHIGENES *l*) *geminis mallei ad incudem ictibus assimilat*, GALENUS vero *dicroti formam* aliquam esse perhibet, minori cum virtute fertur, et nihilo tamen secius magna cum vasis distentione *celer*, *creber* atque *durus* est, sub quo ex digitorum iudicio sensus suboritur veluti ab missis telis aut iaculis, ideoque ex *vehementi* et *conuulsuo* quasi conflatus videtur:

G 2

Vlti-

f) Galen. Diff. Puls. I. 26. p. 201.

g) Wedel ap. Bonet. Thes. T. II. p. 238.

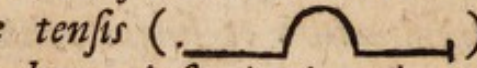
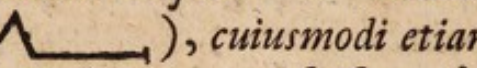
h) Galen. Praef. ex Puls. III. 3. p. 448.

i) Ibid. L. Causs. Puls. IV. 17. p. 396.

k) Ibid. L. Dignot. Puls. IV. 1. p. 322.

l) Ap. Galen. Praef. ex Puls. II. 8. p. 434.

Ultimus denique at magis contremiscente arteriae motu et quiete inter pulsum quemuis manifesta nulla nomen accepit, et re ipsa *debilis, celer* ^{m)} *minimus* et vix tactu internoscendus est. Secundum STRUTHIUM ⁿ⁾ *pulsus convulsiuus similis est, dum distenditur, lineis incuruatis modice, utrinque tensis* () *, vibratus vero lineis multum inflexis in altum, et acuminatis* () *, cuiusmodi etiam figura est chordae in arcu fortiter tenso seu vibrato, qua parte ei sagitta opponitur acuminatae cet.*

X) *Pulsus ferratus*, i. e. qui, dum alia arteriae pars sese attollere, alia vero subsidere videtur, durior ^{o)} est, et digitis sensum veluti ferrae huc illic ductae imprimit, ideoque profecto *inaequalis, celer, durus et parvus* esse debet, aut etiam, ut videtur, ex duro et convulsiuo constare. Ferunt eum tabidorum esse.

XI) *Pulsus serpentinus*, i. e. qui reptationem serpentis mentitur. An ad vermicularem vel caprisantem referendus?

§. 138.

Debent vero isti pulsus, modo vere in medicina locum habent, aut attendi merentur, quasdam corporis morbike mutationes designare, cum maxime vim cordis arteriarumque fatiscentem, humidorum lentitiam, vasorum vacuitatem, ipsamque mortem imminentem, ideoque ut plurimum male ominosi esse. Sed eamus per singulos.

§. 139.

Indicat igitur ex medicorum placitis

I) *Pul-*

m) Ibid. c. 12. p. 440.

n) Art. Sphygm. I. 23. p. 57.

o) Galen. Causs. Puls. IV. 6. p. 387.

- I) *Pulsus myurus* ingens periculum, siquidem cum languore cordis, liquorum circuitu fere nullo, viriumque defectu ingruit, et ad finem vitae potissimum persentitur. Quam ob causam hicce pulsus, si vna deficit, semper est pessimus augur: at vero *myurus reciprocus* minus metui debet, quia in decrepitis frequens est, et sine multo incommodo diu sustinetur, in iuuenibus rarissimus et funestus est. Praeter haec etiam aquam intercutem declarat, si citra febrim talis observatur, itemque in palpitatione ac polypo cordis ^{p)}, si substituerit, tanquam signum proprium, enitescit.
- II) *Pulsus intercurrents* ut plurimum bonus est, et vires vitae nec penitus fractas, praeclaram morbi iudicationem futuramque aegri salutem portendit. Hinc saepenumero paullo ante, quam dies decretorius instat, observatur. Contra si apparet in febribus, ubi principes arteriae obstructae vel compressae sunt, aut etiam in pulmonum inflammatione ^{q)}, cum res aegri in angusto sunt, aeger desperatus deploratusque habendus est.
- III) *Pulsus dicrotus* praesignificat stimulum aliquem ac conuulsionem, vasorum rigorem, impedimentum quod demum cunque humorum motum retardat, simul vero vires vitae non prorsus infirmatas, robur cordis violentiae alienae quasi obluctantis et resurgentis haud spernendum, itemque ex SOLANI ^{r)} et SENACI ^{s)} observatione profluvium sanguinis decretorium, cum ma-

G 3

xime

p) *Wedel* Exercit. Phil. Med. Dec. II. n. 13. p. 47 sq.

q) *Galen.* Praef. ex Puls. II. 5. p. 428. *Gorter* Prax. L. III. Tr. 2. 179. p. 172.

r) *Nibell.* l. c. Sect. I. c. 1.

s) *Diff. sur les crises*, Paris 1752.

xime per nares, secundum MARQUETUM^{t)} vero celerem animi defectionem ac mortem. Vidit etiam Ill. ZIMMERMANNUS pulsum dicrotum in febre lenta a puerperio perdifficili, et in aneurysmate.

III) *Pulsus undosus* s. *inciduus* SOLANI, per se non periculosus est, sed praenunciat, stimulum, conuulsionem, doloremque nullum adesse, vasa aperta, nec obrigescentia, scirrhum et inflammationem nullam, at humidorum multitudinem cordisque vires fere integras. Hinc reperitur plerumque tempore sudoris^{u)} iudicatorii, antegressis ceteris coctionis signis, et fere simul altus et vehemens est; in febribus quotidianis et continuis, itemque lethargo^{v)}, in malo corporis habitu, leucophlegmatia et hydrope, praesertim si quod sanguinis profluuium ipsaque menstrua sante suppressa fuerint, sub quo et inaequalis est, et intermit-tens, dum vires defunt; alias vero latus vereque undosus^{x)} deprehenditur; Perraro morbum regium^{y)} portendit, et si in vermiculantem transierit, malus augur est. *Undulans* vero, quem supra seorsim explicauimus, summum periculum, malignitatem, mortemque imminentem^{z)} praesignificare dicitur.

V) *Pul-*

t) Ap. Zimmerm. l. c. p. 353. qui vtrumque sic vere accidere negat.

u) Galen. Praef. ex Puls. II. 9. p. 435. Lemm. Obs. L. III. p. 344. Nibell. l. c. P. I. Sect. 1. c. 2.

v) Galen. l. cit.

x) Galen. de Caus. Puls. II. 8. p. 362.

y) Nibell. l. cit. c. 4.

z) Rega Meth. Med. P. II. c. 3. Aph. 465. p. 160.

V) *Pulsus vermiculans* indicat arteriam mollem ^{a)} ac debilem, virium defectum, motum succorum impeditum aut certe diminutum. Quam ob causam obseruatur in magna virium deiectione, deliquio animi, cordis polypo, hydrope, maxime pectoris, pituitae in pulmonibus congestione, spiratione perdifficili, catarrho suffocatiuo, in iis, qui febre lenta, hectica, phthisi laborant, cum maxime si res aegri iam ad angustias redactae sunt, itemque in scorbuticis ^{b)}, post largas quascunque vacuationes sanguinis, deiectiones alui sudoresque ^{c)} multos. Sin vero malus iste pulsus in vndosum transformatur, salus desperanda non est.

VI) *Pulsus formicans* praecedentium (n. 4. 5.) pessimus iure meritoque habetur. Qui si ab humorum penuria post egestionem ^{d)} magnas aut crebras, itemque post animi defectiones vterique praefocationem sequitur, et causis mali superatis, sponte sua definit, minus pertimesci debet: Sin vero, viribus naturae morbi magnitudine ac vehementia exhaustis, nec facile instaurandis, aegrum exercet, Hannibal ante portas est. Hinc frequens est in syncope, praesertim cardiaca ^{e)}, aut si ab febre acuta et exitiali concitatur, itemque in febre maligna ^{f)} atque lenta, vt plurimum mortis ^{g)} praenuncijs.

G 4

VII.

a) Galen. Praef. ex Puls. II. 9. p. 435.

b) Eugalen. de scorb. p. 48. et Rouppe vom Scorb. §. 12. n. 6. p. 49. vers. germ.

c) Galen. l. cit. p. 436.

d) Ibid. L. Puls. ad tyron. c. 12. p. 171. Fien. Semiot. P. II. c. 8. §. 4. p. 245.

e) L. cit. p. 172.

f) Galen. Caus. Puls. III. 16. p. 384.

g) Willis. de febr. c. 10.

VII) *Pulsus caprizans* declarat crebras seseque iterum remittentes cordis contractiones, irritationem magnam, vires vitae vacillantes, ideoque cum aliqua salutis spe reliqua ingruit, praesertim si nec distentio arteriae languidior est: Alias enim anceps morbi exitus. Conuulsiones ^{b)} eum praenunciare aiunt, nec adeo malum esse, modo reliqua signa non abhorreant.

VIII) *Pulsus hecticus*, quo in morbo potissimum reperiatur, ipsum nomen docet, semperque malus est, siquidem morbum indicat longum, insidiosum, torrefacientem, fereque immedicabilem propter causas vix superandas.

IX) *Pulsus conuulsivus, vibratus, tremens*, idonei testes magnae irritationis, vitaeque virium defectarum sunt. In priori ista quasi eminent, in ceteris non item, etsi ad simile irritamentum subigendum vires inferiores videntur. Quamobrem debilitatem, ingens vitae discrimen, futuras internorum viscerum conuulsiones, indeque oriundam syncopen et mortem ipsam praesignificant. Monendum tamen censuit LOMMIUS ⁱ⁾, conuulsivum pulsum raro incidere, atque periculosum esse post vigilias, egestionem magnas, inediam, siccitatem et febres ardentes, minus in morborum principio; contra HOFFMANNUS ^{k)} asserit eum in febribus acutis mortem praenunciare, quaeque proprium morientium pulsum esse, cui etiam pulsus inaequalis et intermittens comites praebere soleant. At *pulsus tremulus* observatur in

b) *Albercromb.* ap. *Regam Meth. Med.* P. II. c. 3. Ap. 482. p. 168.

i) *Observat. Medic.* III. p. 347.

k) *Med. Rat. Syst.* T. III. Sect. I. c. 12. p. 271 seq.

in asthma conuulsivo, inflammationibus internis, morbis soporosis, et ipsam mortem instare docet.

X) *Pulsus ferratus* indicio est, adesse stimulum aliquem aut acrimoniam irritantem, vasa constricta, arteriasque veluti intentas, conuulsionem, obstantias sanguinis traiciendi perinsignes, inflammationem haud raro incipientem aut certe propensionem cet. Hinc tantum non semper sequitur membranarum, cum maxime neruofarum partium, inflammationes ^{l)}, pleuritidem et phthisin, habeturque ille pessimi ominis, si maiori cum tensione atque duritie est. Quare fere eadem, quae pulsus durus, praesagire eum oportet.

XI) *Pulsus serpentinus* designat humorum spissitudinem, eamque ob causam perdifficilem sanguinis ab cordis ventriculis in vasa maiora propulsum.

§. 140.

De hac igitur *pulsuum inaequalitate* haec habeto.

- 1) Pulsus, qui inaequaliter frequentes sunt, minori cum periculo vrgent, quam quorum robur inaequale ^{m)} est.
- 2) Omnes pulsus inaequales mali sunt, in acutis funesti, praesertim si mire variant, pessimus vero myurus ⁿ⁾ est.
- 3) Pulsus inaequales, in quibus magnitudo et vehementia enitescunt, sanitatis spem reliquam faciunt: Si contra fit, mortem portendunt.
- 4) Pulsus inaequalis si vna celer, frequens, vehemens et magnus est, praesignificat futuram iudicationem; at si debilis, si minor, si tardus, si

G 5

rarus

l) Fien. l. c. p. 245.

m) Abercromb. de Variet. puls. Sect. I. p. 35.

n) Nemer. Fund. Med. T. I. p. 176.

rarus est, lentam morbi resolutionem, quam λύσις appellant ^o).

- 5) Pulsus inaequalis in fanis vt plurimum vitium aliquod pulmonum portendit, v. c. polypum, tubercula, vomicam, vlcus, phthisin, concrescen-
tiam pulmonum et membranae latera fuceingen-
tis, difficultatem spirationis, affectiones, quae
cum conuulsionibus vrgent rel.

§. 141.

Praeterea in morbis *pulsus sanus et quasi natu-
ralis* haud raro deprehenditur, i. e. aequabilis, tem-
peratus, neque celer aut tardus, magnus aut par-
uus, durus aut mollis, neque vllo modo praepe-
ditus ^p), nonnunquam fano tardior ^q). Quod dum
in febribus acutis malignis fit, vitae discrimen sum-
mum certamque perniciem praesignificat, ex veteri
proverbio: *Pulsus sanus, urina sana, aeger mori-
tur*. Attendi etiam meretur *pulsus senum varius et
mutabilis*, neque per se adeo metuendus; itemque
pulsus puerorum mutabilis, dum vermibus infestan-
tur, ventriculus afficitur, et intestina fordibus ^r)
excruciantur. Restat *pulsus morientium*, qui tan-
tum non semper varius esse debet, isque interdum
penitus ante obitum cessat, interdum cum nouissimo
demum spiritu deficit, interdum multifariam inter-
mittit. Est tamen ob vires vitales fractas, actionum
imbecillitatem, impedimentorum multitudinem at-
que vehementiam plerumque *creberrimus, debilissi-
mus, minimus, inaequalis, myurus, vermiculans,*
formi-

^o) Fien. l. c. p. 241.

^p) Schwencke Haemat. c. 4. p. 44.

^q) Sarcone Gesch. der Neap. Krankh. T. II. §. 357.
P. 24.

^r) Bagliu. Prax. I. p. 73 sequ.

formicans, intermittens, et ex eo mortem propinquam esse memento.

§. 142.

Iam quaeritur, qui *pulsus in morbis boni*, qui *mali* existimandi sint. *Fortis, magnus, aequalis, tardusque simul*, inquit magnus BOERHAAVIUS¹⁾, *omnium optimus fortis et magnus, fortis et tardus simul, boni sunt.* Neque dissimiliter LOMMIUS²⁾: *Optimus censetur is, qui medius est inter magnum et parvum, inter celerem et tardum, inter crebrum et raram, inter vehementem et languidum, inter mollem et durum, inter plenum et vacuum, quique bonam ictuum inter se proportionem, aequalitatem ordinemque retinet.* Contrarium de contrariis pulsibus valet, videnturque illi eo magis pertimescendi, quo magis, bene monente GALENO³⁾, *a naturali symmetria recedunt.* Sunt vero illi, ut iterum BOERHAAVII verbis utar, *debilis, parvus, durus, inaequalis, intermittens, frequens simul, pessimus omnium.*

§. 143.

In examinanda vero aestimandaque varia pulsus natura et potestate haec cautio atque diligentia adhibenda est,

1) Ut medicus digitos doctos exercitatosque habeat, i. e. molles, nec callo obductos, sensu exquisitiori praeditos, eosque nec nimis frigidos, nec nimis calidos, modo remissius, modo fortius appressos, ut magnitudo, vehementia, paruitas debilitasque pulsus rite internosci et diiudicari possit.

2) Ut

1) Instit. Med. §. 966. p. 453. ed. Norimb.

2) In obs. l. c. Praefag. ex Puls. p. 340.

3) Praef. ex Puls. II. 13. p. 441. IV.

- 2) Vt ne aegri brachium manu apprehendat, pulsumque examinet, protinus vt venit, sed ex praecepto CELSI ^{v)} debeat *primum residere vultu hilari, percunctarique, quemadmodum se habeat, et si quis eius metus est, cum probabili sermone lenire; tum deinde eius corpori manum admouere.* Vbi igitur humorum motus in medico pacatior factus est, aegrique animus bene compositus, carpum debet digitis explorare, arterias modo leniter, modo fortiter, modo mediocriter comprimere, atque hac via et ratione omnes omnino pulsus commutationes sedulo contemplari diligenterque aestimare, quoniam, bene monente GALENO ^{w)}, nisi premas arteriam, pulsum vehementem; at si nimis, debilem vix valebis interno-scere.
- 3) Vt arterias vtriusque carpi palpes, haud raro etiam alios locos, vbi quasi in cacumine membrorum enitescunt aut fortius impellunt, ne, vasorum alterius lateris situ variato, aut per morbum v. c. in militibus fauciatis maleque persanatis, post resolutionem neruorum, hemiplegiam, conuulsionem, tumorem comprimentem, sensu membri veluti suffocato, in praedicendo turpiter fallamur, id quod nonnullis vsu euenisse TULPIUS ^{x)} refert. Sunt certe perquam multi ^{y)}, qui ex hac differentia loci affecti indicium sumendum putent.
- 4) Ne nimis propere a pulsus exploratione desistamus, sed saltem triginta aut quadraginta arteriarum ictus, qua fieri potest diligentia et accuratio-
ne,

v) De Medicin. III. 6. p. 129. ed. Krausf.

w) L. Dignot. Puls. I. 1. p. 274.

x) Obseru. Med. III. 45. p. 257. ed. sext.

y) Morgagn. l. c. Ep. 24. n. 2. p. 246 sequ.

ne, numeremus. Diutius vero examen propagare, vt Sinenses docent, profecto perridiculum est. Etenim, auctore GALENO ^{z)}, *tangendi accurate sunt pulsus, deinde quid indicent signa, proferendum, ac tum denuo sunt tangendi, animaduertendumque, ecquid aegrotus commotus sit. Qui si omni sit perturbatione liber, vide, num quod commemoratorum signorum aut omiseris, aut parum probe perpenderis cet.*

- 5) Vt calorem pulsūque digitorum suorum medicus a calore motuque aegri bene discernat.
- 6) Vt memineris, quae qualisque pulsus naturalis sit ratio, quae diuersitas ab aetate, sexu, temperie, corporis habitu, victu ceterisque rebus, quas vulgo sex nonnaturales nominant, cubitu ^{a)} hominis, caelo, annique tempore rel. proueniat. Haec enim singula, etiamsi leuissima videantur, pulsū modo concitare, modo resolūere possunt, et GALENO ^{b)} iudice, solet *nihil perinde facere ad dignoscendos pulsus, vt pulsus natiui, quem quisque habet, notitiam.*

v. Gottl. Sigm. Schneider Diff. Aduersaria de pulsu, Lips. 1763. Ill. Zimmermann l. c. p. 354 sequ.

- 7) Vt videamus, arteriae concitatiores a medicamento sint, nec ne, ab mali exacerbatione ista fiant, an remissione, pulsus cuique morborum generi variisque stadiis proprii adsint, nec ne. Sic, vt hoc vtar, in febrium acutarum principio *pulsus* vt plurimum obseruatur *celer, paruus, durus*; in incremento *celer, durus, plenior*; denique ad finem

z) L. Praef. ex Puls. I. 4. p. 416.

a) Haen. Rat. Med. P. XII. p. 57 sequ.

b) L. cit. II. 11. p. 440.

nem *mollis et plenus*, exindeque fausta quaevis auguramur. At e contrariis contraria.

- 8) Caue, ne vni pulsui temere fidas, siquidem etiam si ille bonus, aequabilis moderatusque deprehendatur, morbus veluti per insidias agere nervosque oppugnare potest, ideoque aeger, necopiante medico, mori. Qua ex imprudentia forte natum est tritum illud falsumque dicterium, pulsus mendaces esse, vt medicos.

v. *Buchner* Diff. de pulsu, vt signo fallaci, Hal. 1758.

- 9) Vide, ne FLOYERI ^{c)} atque HAENII operam et accuratorem rideas, qui ad horologia pulsum cognoscendum percontandumque censuerunt, modo probe perspectum habeas, qui pulsus sit naturalis, qui morbosus cet.

SUBSECTIO III.

DE PRAECIPUIS PULSIBUS GALENICIS.

§. 144.

Mira est eorum pulsum, qui GALENO debentur, et ad nostra vsque tempora fere subsisterunt, varietas atque multitudo. Qui vbi plurimis recentiorum medicorum videbantur subtilius excogitati, et operosius explicati, factum est, vt sensim pedetentimque a placitis eius deflecterent tandemque re ipsa desciscerent: vnde non poterant non illi vilescere atque in desuetudinem abire. Sed, me quidem iudice, negligenda ista Galenicorum pulsum doctrina omnis non est, primum quia illa, tanquam prin-

c) In L. The Physic. Pulse-Watch etc. Lond. 1708. 8. et in Aët. Erud. Lips. 1710. p. 4.

princeps firmissimumque fundamentum, considerari debet, cui posteriores medici suas observationes fultas voluerunt; deinde quia plurimae pulsuum formae atque descriptiones naturae experientiaeque factis respondent; denique quia haud pauci *pulsuum organicorum*, quos nuper Cl. FOUQUETUS iterum in medicinam induxit, iam a GALENO commemorantur.

§. 145.

Diuiduntur vero omnes omnino pulsus ex GALENI ^{d)} doctrina in *nouem genera*, et distinguuntur a se inuicem

- I) *Quantitate distensionis*, tuncque pulsus est *magnus, paruus, mediocris*; quorum quisque iterum habetur *longus, latus, profundus, angustus, breuis et humilis*. Idem fere significare videntur pulsus *gracilis* s. *tenuis*, *crassus* s. *turgidus*.
- II) *Qualitate motus*: Hinc *celer, tardus, medius* s. *moderatus*, iique ex sola naturali conditione aestimari diiudicarique debent.
- III) *Qualitate ictus*, ideoque oritur pulsus *vehemens* s. *validus*, qualis vt plurimum iudicationem ^{e)} praecurrit, *languidus* s. *imbecillus*, aut *remissus*, tandem *mediocris*.
- III) *Qualitate arteriae*. Hinc pulsus *plenus vacuus* et *medius*, vt iuniores medici statuerunt; at GALENO ^{f)} nominandi potius hac de caussa videntur pulsus *durus et mollis*, eoque auctore, durus aequae ac paruus citissime omnium in vibratum transformatur.

V) *Tem-*

^{d)} L. de Puls. ad tyron. c. 2 sequ. p. 166. et de Differ. Puls. I. 4. p. 182. IV.

^{e)} Galen. de Causs. Puls. IV. 1. p. 385.

^{f)} Praef. ex Puls. I. 4. p. 416.

V) *Tempore quietis* s. *interualli*, vnde *creber* s. *frequens*, *rarus* atque *medius* nascitur.

VI) *Arteriarum dimensione* s. *plenitudine ac vacuitate*. His vere constat *pulsus plenus et vacuus*.

VII) *Ratione rythmi* s. *ordinis*, quo pulsus se excipiunt; Hinc *pulsus εὐρυθμος* et *ἀρυθμος*, latine *consonus* et *dissonus*, itemque *ordinem seruans* aut *ordine turbato fluens*. Variæ formæ numerantur, ita tamen, vt prior vnus sit, posterior vero *παράρυθμος*, *ἐτερόρυθμος*, *ἐκρυθμος*; sed hæc, quoniam subtiliora sunt, negligenda putamus.

VIII. et IX) *Ratione aequalitatis* pulsus est *aequalis* et *inaequalis*, istaque inaequalitas ictuum cernitur secundum GALENUM g) aut *vno ictu*, aut *aceruo* quodam, eamque appellat *systematicam*. Qua ex ictuum diuersitate formæ haud paucae fereque innumerabiles oriri possunt, prouti alter alterum aut celeriter assequitur, aut tardius, ideoque si vno ictu impar est, *inaequalis vno ictu* nominandus erit cet. Huc pertinent

a) *Ordinatus* i. e. qui circulatim par est, et *inordinatus*, qui absolute impar h). Cuius perturbationis cum multæ causæ cogitari possint, sine illarum cognitione indicium omne haud raro anceps est, et si adiunctum pulsum vehementem habet, et signa coctionis præcefferunt, aequalis sit, an inaequalis, perinde est, et iudicatio i) expectanda.

b) *Impar citatus* s. *caprizans*.

c) *Myu-*

g) Ibid. II. 4. p. 425.

h) Galen. Caus. Puls. II. 14. p. 368.

i) Ibid. Praef. ex Puls. II. 13. p. 442.

- c) *Myurus*, sub quo etiam comprehenditur veterum *decurtatus deficiens*. Nam dum pulsus sensim decrefcunt atque imminuuntur, in quietem prorsum recidunt, tandemque motum omnem amittunt. Qua de caussa *decurtatus deficiens* ^{k)} extremæ imbecillitatis index est. Qui si denuo quasi excitatur et increfcit, dicitur
- d) *Reciprocus decurtatus*. Contra si parvus aliquamdiu permanet, et arteria post trium quatuorue succuffuum defectionem iterum agitari coepit, appellatur
- e) *Reciprocus deficiens*.
- f) *Dicrotus* ex pluribus conflatus. Hi ab aliquibus *simplices inaequales* nominantur, et in *compositis inaequalibus* collocantur.
- g) *Vndofus, vermiculans, formicans, hecticus, convulſiuus, vibratus*.
- h) *Serratus*. Post hos etiam ſequuntur
- i) *Altus et humilis, latus et anguſtus, longus et brevis* ^{l)}. Hinc *pulfus naturalis* ſecundum GALENUM ſemper eſſe debet et *altior*, iſque propter menſuram difficilem *moderatus* dicitur, et *latior* rel. Hinc proprius *irae pulſus altus* eſt, itemque qui iudicationes morborum praecurrit; at qui cum egeſtionibus decretoriis apparet, vt plurimum *latus* deprehenditur, nec in eo multum a *magno et pleno* abhorrere videtur.

k) *Cir-*

k) Galen. Diff. Pulſ. I. 10. p. 190. De Cauſſ. Pulſ. II. 3. p. 356. et Praef. ex Pulſ. II. 10. p. 438.

l) De Cauſſ. Pulſ. II. 13. p. 364.

k) *Circumnuens et innuens* ARCHIGENIS
i. e. decurtatus in vtraque parte et veluti
partibus vtrinque inflexis contractus ^{m)},
siue vt alio loco explicatur, qui *decurta-
tus magnitudine in vno ictu* est, quo sine
dubio distentionis breuitatem cum vtrius-
que extremitatis quasi inclinatione declara-
re voluit.

§. 146.

Neque vero hos GALENI pulsus principes
nominasse sufficiat, sed etiam quid et quatenus mor-
borum naturam et finem qualemcunque indicent, be-
ne reique peraccommodate magnus ille seculorum
magister demonstrauit. Nobis quoniam non licet
esse longioribus, lectores rerum talium cupidos ad
ipsum auctorem amandamus.

v. L. de Causs. Puls. I. 3. p. 338 sequ. in pri-
mis L. de Praefag. ex Puls. II. 1. p. 423.
sequ. IV.

§. 147.

Porro et illud GALENO quasi proprium est,
quod varias *pulsus mutationes* ad viuum describit, si-
ue *naturales* sint, siue *praeternaturales*, siue tandem
mediae, quae ab *aetate*, *sexu*, *temperie*, *victu* ce-
terarumque *rerum sex nonnaturalium*, quas vocant,
usu ⁿ⁾, *caelo*, *anni tempore* atque *tempestatum vicif-
situdine* proueniunt. Quid? quod ipsos *pulsus cui-
que morbo* veluti *natiuos* sic expressit, nihil vt magis
naturae consentaneum esse videatur, etsi (fatebor
enim) ad id efficiendum haud exiguum subtilitatem e
schola Peripateticorum repetendam adhibuit. Sic
v. c. commemorat *pulsus doloris*, *inflammationis*,
eumque

^{m)} Galen. ibid. IV. 9. p. 391. cf. c. 10. p. 392.

ⁿ⁾ L. Causs. Puls. III. 1. p. 359 sequ.

eumque unicuique eius formae appositum, *pulsus lethargicorum, phreniticorum, pleuriticorum, peripneumonicorum, suppuratorum, marcescentium s. tabidorum, phthisicorum* rel. Quae certe morborum naturae atque experientiae non repugnant. Sed ea-
mus per singula.

§. 148.

Debet igitur *sanorum pulsus*, auctore GALENO ^{o)}, si qui corpore sunt firmo et natura temperata, itemque aetate florentes, nec animi perturbationi obnoxii, *vehemens et magnus* esse; in *viris* ^{p)} vero longe maior et vehementior, paullo tardior et rarior, quam in mulieribus, similiterque iis, qui *calidiores* sunt, maior, celerior, crebrior, nec adeo vehemens, at *gracilioribus* maior et rarior, paululumque vehementior. Sic *infantes* habent pulsus celerrimum, creberrimum, et paullo elatiorem: *senes* tardum, debilem, paruum et rarissimum, et si qui inter hos *medii* sunt, secundum aetatem, a qua propius absunt, varie temperantur, ita tamen, ut magnus atque vehementissimus potissimum deprehendatur. Hinc etiam *iuuenum pulsus*, si vehementiam et magnitudinem spectes, maximus est atque vehementissimus, *senum* debilissimus minimusque, paullo maior *puerorum* ac veluti inter illos medius. *Praegnantium* denique *feminarum* pulsus maiores, crebriores, celerioresque sunt; ceteri modi ab aetate pendent.

§. 149.

Post *coenam lautam* vel *largam* sequetur pulsus *magis acceleratus et creber* secundum ARCHIGENEM,

H 2

NEM,

o) De Dignot. Puls. I. 6. p. 282.

p) De Puls. ad tyr. c. 10. p. 169 sequ. et Caus. Puls. III. 1. p. 369. cf. Schwencke Haemat. c. 4. p. 45.

NEM, at secundum GALENUM *inaequalis* et *inordinatus*; Vterque satis vere, dum ea, quae saepius adiuncta sunt, diligenter consideres. Nam a *moderato cibo* magnus, vehemens, celer et frequens erit; a *parciori* parvus quasque debilitatus, a *vino* celerrimus, frequens, magnus, facile deferuescens et ad statas naturae leges compositus; denique ab *aqua* non valde commutatur. Sin vero *alimenti copia nulla* est, subnascitur primum pulsus debilis, parvus, celer et frequens, post languidus, parvus, tardus ac rarus, tandem minimus, debilissimus, creberrimus, celerrimus et vere formicans.

§. 150.

Ab *exercitatione corporis moderata* pulsus fieri vehementem, magnum, celerem atque frequentem existimat; at si *multa* est, et vires fere excedit, paruum, debilem, celerem atque creberrimum; denique si *nimia*, perparuum, debilem, tardum et rarum.

§. 151.

Balnea modice calida efficiunt pulsus magnum et vehementem, celerem, frequentem; contra *nimis calida*, paruum, debilem, celerem atque crebrum, atque si corpora diutius iis exponantur, paruum, debilem, tardum et rarum. Contraria illis sunt *balnea frigida*: Quae ubi diligenter adhibueris, pulsus deprehendes paruum, debilem, tardum, rarum, ea tamen lege atque conditione, ut, nisi tardius, ac opus est, inde excesseris, robur corporis ^{q)} sequatur pulsusque magnus et vehemens, celerior frequen-

q) Hipp. L. de Humid. Vsu §. 10. 11. p. 605. T. I. ed. Lind. Vitruv. Architect. VIII. 3. et nostra aetate clarissimi quique Anglorum medici similia docuerunt.

quentiorque: at si contra fiat, torpor, ac pulsus parvus, debilior, tardus et rarus.

§. 152.

Mire etiam pulsus mutari solet ab *animi motibus*; In quibus quoniam eminent *laetitia, moeror, ira, timor*, variam illorum naturam, GALENO^{r)} duce atque magistro, paucis explicare placet. Est igitur pulsus, dum *laetamur*, magnus, rarus et vehemens, at dum *moerore conficimur*, debilis, parvus, tardus et rarus: Itemque dum *irascimur*, altus, magnus, vehemens, celer, frequens; contra dum magnum vel imminens periculum *timemus*, celer, debilis, parvus s. humilis, tardus, vibratus, inordinatus et inaequalis; at si malum inueteratum ac velut immedicabile, fere talis, qualis tristitiae pulsus est. A *dolore paruo* fit maior, vehementior, frequentior, celerior; ab *magno*, minor, debilior, celer et frequens, idque eo magis, quo diutius ille hominem exercet. Restat *pulsus amoris*, qui, auctore GALENO^{s)}, nullus est, quoniam ab amicae adspectu pulsus quidem inordinatus et inaequalis gigni et paullo post ad naturalem formam redire posse videtur, sed numquis alius tunc temporis commotionum animi pulsus futurus est? Quare peraccommodate: *Nugae sunt*, inquit ille^{t)}, *pulsus amatorio modo moueri eorum, qui non sciunt, nullum pulsum amorem indicare, verum, turbata anima ob rem aliquam, pulsus alterari ita, ut neque aequalitatem secundum naturam, neque ordinem conseruent.*

H 3

§. 153.

r) L. cit. c. 12. p. 172. et Causs. Puls. IV. 2. p. 385 sq.

s) In Prognost. Hipp. Comm. I. Text. 11. p. 738. IV.

t) In L. Praenot. c. 6. p. 832. IV. cf. Struth. Art. Sphygm. IV. 14. p. 217 sequ.

§. 153.

Pulsus a somno primum minor est, debilior, tardior, rarior; deinde sensim pedetentimque auge-
tur tarditas atque raritudo, itemque magnitudo et
vehementia; tandem remittunt, et parui, tardi rari-
que fiunt. *Post somnum* vero dum homo surrexerit,
e vestigio magni, fortes, celeres, crebri et quo-
dammodo vibrantes proueniunt, breuique intra me-
diocritatem consistunt. Vnde colligitur, pulsum
etiam ab *corporis habitu* mutato mutari multifa-
riam posse.

§. 154.

Sunt porro *pulsus pro anni temporibus* variis
uarii, obseruanturque illi *vere medio et autumno* ma-
ximi vehementissimique, moderate celeres, ac cre-
bri, et sensim, prouti *ver aestati* cedit, multa ma-
gnitudinis ac vehementiae pars demitur, celeritas
crebritasque increfcit; tandem *aestate ineunte*, debi-
les, parui, celeres crebrique pulsus fiunt. Contra
sub *autumno adulto* magnitudo, vehementia, celeri-
tas crebritasque decrefcit, eoque magis in paruum,
remissum, rarum et tardum transformatur, quo pro-
pius a *hieme* abest. A quo nec multum dissentit
SCHWENCKE ^{u)}, quoniam pulsus *hieme* magnus
et tardus, haud raro simul durus esse videtur, cum
maxime dum homo quiescit, *vere* magnus paillum-
que celerior, *aestate* crebrior et debilior, *autumno*
tardior atque mollior. Ex his *medii* cuiusque *anni*
temporis pulsus facillime intelligi poterunt, siquidem
media aestate reperiuntur parui et debiles, celeres
ac crebri, hieme vero parui et debiles, itemque tar-
di et rari. Similiter pro *caeli diuersitate* diuersi etiam
pulsus deprehenduntur, et fere, quales hieme, ae-
state

^{u)} Haematol. c. 3. p. 35.

state aut medio vere sunt, nec non identidem ab aere ambeunte permutantur. In his tamen, vt recte GALENUS ^{v)} monet, spectanda potissimum cuiusque natura est.

§. 155.

In *morbis* etiam pulsus multifariam a lege naturali recedere et potest, et solet. Est igitur in quavis *inflammatione* velut ferratus, vibratus, durus, celer, creber, nonnunquam magnus, ita quidem, vt suus cuique inflammationis speciei et proprius esse videatur. Etenim dum oritur inflammatio, fit illico iusto maior et vehementior, celerior, frequentior, post vero, vbi increscit, durior et magis vibratus, tandem in summo morbo eo magis talis apparet, sed longe minor, frequentior, et celer est, non autem debilior. Sin vero consistit inflammatio, et in scirrhum degenerat, gracilis fit et durus. Similis etiam, dum membrum aliquod infestat, cetero corpore fere immuni, in loco affecto detegitur, etsi ista pro varia caussarum natura et inflammationis magnitudine variare debent. Sic enim a *febre tertiana* et quavis alia *diaria ex bubone* ^{w)} maximus vehentissimusque pulsus est.

§. 156.

Pulsus lethargicorum est magnus, mollis, debilis et remissus, et pulsui peripneumonicorum non absimilis, sed paullo tardior, rarior, minus inaequalis, magis intermittens, quam intercurrents, interdum dicrotus, et undosus, semper in alto soporeprehenditur, nec nisi molliter arteria compressa, facile internoscitur ^{x)}. At in *catotocho* s. *catalepsi* ma-

H 4

gnus

v) L. Dignot. Puls. II. 3. p. 304.

w) Ibid. l. 6. p. 282.

x) Ibid. l. 1. p. 274.

gnus est, tardus, frequens, vt in lethargicis, sed nec imbecillus, nec mollis, etiamsi aequalis.

§. 157.

Phreniticorum pulsus est paruus, perraro magnus, durus, neruofus, celerrimus, creberrimusque, ex parte vndosus ac tremens, et conuulsiuus mireque inaequalis. Qui quo magis increbrescit, eo magis praenunciat syncopen mortemque imminentem. Perraro vere vndosus fit, at fausto cum omine ʒ).

§. 158.

Pleuriticis pulsus inest celer et frequens, nec adeo magnus, interdum vehemens, itemque durus ferratusque est, varieque mutatur, prouti res aegri aut in peius ruunt, aut salutem portendunt. At *peripneumonicorum* proprius *pulsus* est magnus et quodammodo vndosus, debilis, mollis et fere talis, qualem lethargicorum esse diximus, sed magis inaequalis, ac veluti interpellatus, dicrotus, haud raro intermittens ac intercurrents.

§. 159.

Suppurati pulsum habent primo eum, qui cum vigente inflammatione vrget, nonnunquam inaequalem et inordinatum, semper tamen hecticum; deinde vbi pus maturuit, aequaliorem, tandemque, eruptione facta, languidiorem, latiore, tardiore, rariorem.

§. 160.

Marcescentium s. *tabidorum pulsus* varius ob variam causam esse debet. Nam si ab inflammatione quadam residua, nec rite perfanata proficiscitur, languidus erit, celerior, crebrior, decurtatus vno
ictu

ʒ) *Galen. de Caus. Puls. IV. 14. p. 394.*

ictu ^{z)} et hecticus: Si ab ebriositate aut syncope stomachica, hecticus, debilis, creberrimus, innuens; Si denique febrem insequitur, et debilitati corporis vniuersi debetur, rarus, qualis senum est, adiuncta quadam febrili pulsus duritie. Ab hoc non multum diffidet *pulsus phthysicorum*, qui paruus, debilis, mollis, modice celer et hecticus obseruatur, quippe talis cuique marcoris ac tabis generi inesse solet.

§. 161.

Pulsus eorum, qui *angina* excruciantur, tensus est et conuulsiuo persimilis, magnus atque vndosus, et dum *suffocatio* exercet, paruus et rarus, in *moribundis* creber ac inaequalis. *Conuulsiuus* vero ille, quem modo nominavi, secundum GALENUM vere inaequalis est, hastae vibratae non dissimilis, modo celer, modo tardus, moderate vehemens, magnus, nec imbecillus, nec paruus, difficulter tamen explicari potest. In eo *spirationis difficilis* genere, quam *ὀρθόπνοια* acutam appellat, reperitur inaequalis, inordinatus, nonnihil deficiens: Quae si mediocriter vrget, creber est; Sin vero grauius, tardus atque deficiens, tandemque si iugulat, creber ac debilis.

§. 162.

Resolutis ^{a)} pulsus inest paruus, debilis, tardus, interdum rarus aut frequens, inordinate intermittens.

§. 163.

Stomachi affecti pulsus pro laesione varia varius obseruatur. Etenim ab rosione, nausea, vomitu, singultu, paruus et debilis, paullo celerior atque creberrimus; a compressione sola, itemque illa

H 5

famis

^{z)} Ibid. c. 10. p. 392.

^{a)} Ibid. c. 17. p. 396.

famis perinsignis forma, quam *βέλμιον* nominant, rarus, tardus, paruus, debilis, et si malum diutius consistat, atque exacerbetur, in vermiculantem transformatur. At in *hystericis* tensus persentitur, et talis, qualis in iis est, qui conuelluntur, ac rarus, haud raro dum vteri strangulatio nimis vrget, frequens, inordinatus, nonnihil deficiens. *Morbum arquatum*, si citra febrim est, pulsus comitatur minor, durior, crebrior, neque debilis, nec celer. Similiter *pulsus hydropicorum* pro hydrope vario variis deprehenditur. Nam in *anasarca* latior, mollis vndosusque est; in *ascite* paruus, crebrior, subdurus, et magnam partem tensus; tandem in *tympanite* longus, fortis, celerior, creber, subdurus, et ex parte intentus apparet.

§. 164.

Ex his, quae adhuc, tanquam pulsuum Galenicorum specimina, danda existimauimus, satis superque patet, non spernendam omnem magni huius medici operam et diligentiam esse, multumque utilitatis ac commodi exinde peti hodiernum posse, modo medici praeiudicatam subtilitatis opinionem fouere desinant, eiusque monimenta diurna nocturnaue manu versare velint. Accedit, quod recentiores quidam medici, Cl. FOUQUETUS ^{b)}, WETSCHIUS ^{c)} rel. GALENUM ^{d)} identidem, tanquam auctorem, inuentorem et quasi architectum *pulsuum organicorum* s. *non criticorum* nominant. Sed de his paullo post pluribus. Commemorauit enim

b) Essai sur le pouls, Montp. 1767. v. Discours préliminaire, p. 21 et 31.

c) Medicina ex pulsu, v. Praefat. p. 12 sequ. et in ipso opere pluries.

d) De Puls. ad tyron. c. 14. p. 173 sequ.

enim bonus GALENUS praeter illas pulsuum formas, quas superius diximus ab hominum nostrorum decretis non abhorrere, etiam *pulsus virorum mulierumque* ^{e)} *naturales* cet. *pulsus nonnaturales* v. c. ab egestionibus, assumtis, balneis rel. *pulsus praeternaturales* v. c. ab motibus animi ^{f)}, denique *pulsus organorum* s. *viscerum* quasi proprios, sic, vt etiam afferat *pulsus anginosorum, anhelatorum et pulmonariorum, stomachicorum*, qualis in imperatore AURELIANO reperiatur, *splenicorum, ictericorum, hydropicorum, elephantiacorum, pulsus ab veratro sumto* ^{g)} cet. Aliquos enim eorum iam supra commemorauimus ad perspicendam ingenii Galenici vim atque potestatem. Huc etiam sine dubio referenda videtur AETII ^{h)} diuisio, dum *pulsus motus versus exteriora corporis* et *pulsus motus versus interiora* a se inuicem discernit. Ille elatior, fortis, celer, latior esse dicitur, atque tum potissimum persentiri posse, vbi sanguinis per nares profluvium, sudor rel. imminet; hic vero durus, inaequalis vnaque fortis est, adiunctamque habet celerrimam arteriae contractionem, semperque designat vacuationes per vomitum, aluum cet.

§. 165.

In hisce GALENI placitis quodammodo emendandis ac corrigendis multus olim fuit IOSEPHUS STRUTHIUS, ideoque iam paucis viam et rationem, quam potissimum secutus est, adduxisse sufficiat.

v. IOS.

e) De Puls. ad tyron. c. 9. p. 169. et de Causs. Puls. III. 1. p. 370.

f) Ibid. c. 12. p. 171 sequ.

g) L. de Puls. ad tyron. c. 12. p. 177 sq. et omnium optime. L. de Causs. Puls. IV. 20. p. 397. Actuar. Meth. Med. I. 9.

h) Ap. Fonquet in Disc. Prélim. p. 33 sequ.

v. IOS. STRUTHII *Ars sphygmica seu pulsuum doctrina supra M. CC. annos per-dita et desiderata, omnibus tamen medicinam cum nominis celebritate maximaque vtilitate facere volentibus summe necessaria.* Basil. 1602.

§. 166.

Sunt ergo *pulsus* in vniuersum omnes vel *simplices*, vel *compositi*, vel *cum relatione*. Aestimantur vero *simplices*

- 1) *Quantitate distensionis*; Hinc *pulsus magnus, mediocris, paruus*.
- 2) *Qualitate motus*; hinc *celer, mediocris, tardus*.
- 3) *Quantitate temporis s. quietis*: hinc *creber, mediocris, rarus*.
- 4) *Qualitate virtutis*; hinc *vehemens, mediocris, languidus*.
- 5) *Qualitate arteriae*; hinc *mollis, mediocris, durus*.

Ex his multifariam inter se iunctis oriuntur *pulsus compositi*, quos tabula expressit STRUTHIUS ⁱ⁾. At *relationes pulsuum* dicuntur *ordo et ataxia, i. e. ordinis perturbatio, rythmus, aequalitas et inaequalitas*, iisque amplius immorari nec lubet, nec licet.

§. 167.

Habet praeterea STRUTHIUS haud pauca, eaque perapposita de *pulsibus organicis*, vt recentiores *Francogalli* ista tantum recoxisse, paullulum immutasse, probabiliusque in ea argumentati fuisse videantur. Sic *pulsus aetatum* ^{k)}, *sexus, temperiei* cet. docuit, sed etiam quomodo cum *instrumentis*

i) Art. Sphygm. I. 4. p. 8 sequ.

k) L. cit. IV. 1. p. 185 sequ.

mentis f. *visceribus* ¹⁾ affectis pulsus commutetur, quo pulsus signo quacuis eorum perturbatio a ceteris internoscatur rel. perdocte magnaue cum ingenii et dicendi orationis vbertate demonstravit. Accedit, quod multis in locis a GALENI decretis deflectit, eumque, vbi erravit, ad naturam quasi reducit. Quare si qui feliciter in intelligenda pulsuum Galenicorum doctrina versari voluerit, necesse est, semper ad manus habeat STRUTHIUM, monitorem, correctorem, ac ducem securiorem minusque obscurum.

SUBSECTIO III.

DE PULSIBUS NUPER EXCOGITATIS
SIUE ORGANICIS.

§. 168.

Nunc nuper noua pulsuum doctrina in medicinam inducta est, eaque sub auctoribus *Francisco Solano de Luques*, Hispano, eiusque interprete *Iac. Nihell*, *Theoph. Bordenio*, *Henr. Fouqueto*, *Miche-lo*, *Dan. Cox*, *Milcolomb. Fleming*, *Io. Ios. Menuret*, *Lecamus*, *Balme*, *Wetschio* rel. Quae quoniam noua est, et a suctis artis medicinalis placitis, incredibile, quantum abhorret,

Laudatur ab his, culpatur ab illis. Hinc non possum non ista fideliter diligenterque percensere, ne qua cui iniuriam temere intulisse videar.

v. *Solani* L. cui nomen est *Lapis Lydius Apollinis*, quem anglice edendum curauit *Iac. Nihell* sub hoc titulo: *New and extraordinary Observations concerning the Prediction of various Crises*

¹⁾ Ibid. c. 16. p. 221 sequ. vbi omnes et singuli multis explicantur.

- Crises by the Pulse, undependent of the critical Signs delivered by the Ancients; made first by DON FRANCISCO SOLANO DE LUGUE, and subsequently by several other Physicians, illustrated with new Cases and Remarks, to which are added some generale Hints on the nature, the ancient Observance, and modern neglect of Crises, by JAMES NIHELL, London 1741. 8. latine Guil. Noortwyk medicus Leidenfis 1746. gallice de la Virotte, *Observations nouvelles et extraordinaires sur la prédiction des crises etc. par Solano de Luques, enrichies de plusieurs cas nouveaux par M. Nihell, à Paris chez Debure l'aîné 1748.*
- Don Manuel Gutierrez de los Rios *Idioma de la naturaleza, con el qual ensenna al medico como ha de curar con acierto los morbos agudos etc. Madrit 1737.*
- Don Iuan Luis Roche *Nuevas y raras observaciones para pronosticar las crises por el Pulso, sin alguna dependencia de las senales criticas de los antivos, Madrit 1762. 4.*
- Theoph. de Borden *Recherches sur le pouls par rapport aux crises, sec. Edit. à Paris 1768. T. I. II.*
- Henri Fouquet *Essai sur le pouls par rapport aux affections des principaux organes, avec des figures, qui représentent les caracteres du pouls dans ces affections etc. à Montpell. 1767.*
- Michel *Nouvelles Observations sur le pouls par rapport aux crises, à Paris 1757.*
- Cox *Nouvelles observations sur le pouls intermittent, qui indique l'usage des purgatifs -- ouvrage traduit et augmenté de quelques remarques etc. à Amsterd. 1760.*

Milc. Fleming Dissertatio sur les decouvertes de Francois Solano, concernant les modifications du pouls, et les prognostics, qu'on peut en tirer, à Londres 1753. ad calc. Op. Fouquet.

Wetsch Medicina ex pulsu siue systema doctrinae sphygmicæ, Vindobon. 1770.

Soleilhet Epistola ad Cl. Roux - - circa annotationes nouae pulsuum doctrinae utiles, quas nuper iuris publici fecit Cl. de Haen - ex gall. in lat. lingu. versa cum praef. Ios. Hüttenbacher, Vindob. 1770. Haec vero v. ap. HAENIUM Rat. Med. T. XII. c. 3. p. 89 sequ. Huc etiam ob quandam argumenti similitudinem referendus videtur MARQUETI libellus, Nouvelle methode pour apprendre à connoître le pouls de l'homme par les notes de musique, à Nancy 1747.

§. 169.

Sunt vero ista pulsuum organicorum genera cognitu et explicatu difficilia, eamque ob causam fidum et exercitatum magistrum desiderant, ac, bene monente WETSCHIO ^{m)}, liberum a praeiudicata opinione animum, attentionis et insignis industriae capacem, patientiam atque tempus. Magnum nosocomium omni subiectorum et aegrorum genere repletum optima est artis huius schola et vnica. Et alio loco: Studium, industria, patientia, tempus, exercitium strictaque regularum dicendarum observatio, minime doctis etiam ceterum medicis spem faciunt in arte hac proficiendi cet. Ex his conficitur, doctos digitos habere oportuisse medicum, qui bono cum euentu morbos eorumque sedem hac via et ratione praedicere voluerit.

§. 170.

^{m)} Medic. ex Puls. c. 1. p. 6 et 9 sequ.

§. 170.

Sed ante, quam ad explorationem aestimationemque istorum pulsuum accedatur, qui hoc potissimum nituntur fundamento, quod, GALENO ⁿ⁾ auctore, possit in viscere aliquo affectio esse, articularumque motus mire variare, corde immuni, vide, quaeso,

- 1) Ne illos tam certos, quam qui certissimi sunt, existimes. Etenim *pulsus organici*, teste WETSCHIO ^{o)}, nec proprii adeo, nec stabiles atque immutabiles, quoniam in quibusdam visceribus v. c. renibus, naturalibus, artubus rel. signata et indubitata defunt, ideoque saepius, et praesertim in adultioribus, explorari debent: nam in infantibus atque senibus discrepantia ^{p)} haud raro obtinet.
- 2) Vide, in quos homines incidas. In iis enim, qui genus irritabile sunt, nervorum sensu exquisitiori, maloque corporis habitu laborant, aut cum morbis malignis conflictantur, *pulsus fere semper est acriticus* ^{q)}, *fere plane non explicatus, contractus, convulsivus, variabilis, inconstans, parum fixus, et licet quandoque criticus videatur, tamen non sequitur evacuatio critica indicata.*
- 3) Vide, ne illas pulsus mutationes temere negligas, quae ab aetate, sexu, digestionem, habitu corporis naturali aut morbofo fiunt, i. e. inordinatus, intermittens, falsus, citra morbum vel ab animi motibus proficiscens cet.

4) Ca-

n) Praesag. ex Puls. IV. Prooem. p. 461 sequ. IV.

o) L. cit. c. 2. p. 11 sequ.

p) Borden. Recherches T. II. c. 3. p. 128 sequ.

q) Bord. l. c. T. I. c. 28. p. 276. et T. II. c. 3. p. 138. Wetsch l. c. p. 12 sequ.

- 4) Cane, ne varia morborum stadia aut medicamenta dedigneris: Multum enim ad bene iudicandum praesagiendumque scire interest, vtrum res ad summum perducta sit, an exacerbatio immineat, an res quaedam externae v. c. balnea, motus corporis animiue, vesicantia, vlcera, hominem affecerint rel.
- 5) Sunt denique, in quibus pulsus semper reperitur inordinatus v. c. in malo arteriae positu mutatae natura rel. ideoque propter vitium fixum necesse est sueta natura lex in pulsibus organicis formandis abrogetur.

§. 171.

Sunt porro hae cautiones medico pernecessariae ad pulsus novos feliciter detegendos,

- 1) Ne protinus, vt ventum est, manu brachium aegri apprehendat, sed ante leniat probabili fermone animum.
- 2) Vt pulsus aegri naturalem perspectum cognitumque habeat, mediocriter caleat, nec digitos callosos ad explorandum adhibeat.
- 3) Vt medicus, silentio imposito et quiete imperata, aegroto sedente aut resupinato, capite paullulum erecto, dextram suam aegri sinistrae, sinistram vero dextrae eius admoueat, digitis quatuor arteriae aequabiliter impositis, (v. Fig. 1. Tab. II.) indice pone apophysin styloidem quiescente, siue, vt paucis complectar, *ambidexter* sit. Hoc enim pernecessarium est ad pulsus organicos inueniendos. At *spatium* illud digitis comprehensum a Cl. FOVQVETO *) dicitur *spatium pulsans*. De reliquis digitorum applicandorum modis coram.

4) Vt

*) L. cit. p. 4.

4) Vt diu ac saepius in utroque aegri carpo aliquam ictuum feriem, certe ad quinquaginta ¹⁾ usque, omni, qua fieri potest, diligentia, accuratione, attentione, exploremus, idque manu ac digitis aegroti extentis et porrectis, nec inflexis, medici autem digitis modo fortiter, modo molliter appositis. Nam sine hac cautione identidem labi et falli debet medicus, v. c. in dicroto ac intermittente.

§. 172.

Iam ad hanc pulsuum novorum doctrinam intelligendam propius accedamus. Habent igitur eius patroni praecipua illa genera, quae supra commemoranda duximus, mutato licet nomine vulgari ac ordine, ideoque illis immorari nec licet, nec lubet. Habent etiam pulsus permultos Galenicos, puta *naturales* s. *sanitatis et perfectum adultorum*, qui secundum BORDEVIVM ²⁾ est *aequalis quoad intervalla et pulsuum numerum, mollis, lenis, liber, non frequens aut lentus, vividus, nec adeo fortis nominandus*, at secundum FOVQVETVM ^{u)} aut vere organicus, aut certe non multum ab eo dissentiens. Quo etiam pertinent *pulsus sexus, temperiei, aetatis, staturae, somni, temporum anni, regionum, aeris denique spirabilis*; deinde *nonnaturales*, quales oriuntur ab *exercitationibus, balneis, cibis ac potionibus, situ corporis* cet. denique *praeternaturales*, qui animi motus et *morbos* insequuntur. Hinc apud BORDEVIVM ^{v)} diuiduntur pulsus omnes in *pulsus irritationis, nervosum, convulsivum, non criticum* s. *acriticum*; in *pulsus explicatum, latum, mollem, distentum, criticum*.

§. 173.

1) Borden. T. II. c. 3. p. 153.

2) L. cit. c. 3.

p. 16. T. I.

u) L. cit. c. 5. p. 32 sequ.

v) L. cit. c. 3. p. 18. T. I.

§. 173.

Ex his elucet, omnes recentiorum medicorum pulsus esse debere vel *criticos*, quos SOLANVS et reliqui Hispani, itemque BORDEVIVS pereleganter ac docte descripserunt, vel *non criticos, symptomaticos, organicos*, qui cum maxime debentur FOVQVETO et post eum WETSCHIO.

§. 174.

Cernuntur ergo potissimae de pulsu observationes, quas SOLANVS vsu et experientia edoctus litteris prodidit, auctore FLEMINGIO ^{w)}, primum *pulsu dicoto veterum* s. *bis feriente*, quem NIHELL *reduplicatum* appellat, FLEMINGIVS *duplicatum*; FOVQVETVS denique a caprizante veterum non abhorreere asserit; deinde *pulsu intermittente*, tandem *pulsu decretorio per sudores*, quem *incidium* SOLANVS nominat, NIHELL *se inaequaliter attollentem*, FLEMINGIVS vero *adscendentem*. Priorem, puta *dicrotum*, saepenumero SOLANVS observavit, eumque, dum in vna pulsum serie detegitur, praenunciare iudicatoriam per nares sanguinis profusionem ^{x)} debet. Hanc vero eo breviori tempore adfuturam auguratur, quo magis hicce pulsus pulsibus ceteris naturalibus commistus increbrescit, itemque eo largiorem, quo fortior aut expressior ictus priorem insequitur. Alter *pulsus* i. e. *intermittens*, praesignificat vacationes per aluum et urinam decretorias imminere, easque eo copiosiores futuras, quo constantior iste modus est, atque quo magis consistit, et quo diutius secuturus ictus intermittit. Si arteriae tensio cum intermissione pulsus artificiosa quasi colligatione devincta est,

I 2

certif-

^{w)} Diff. cit. p. 7 sequ. et Fouquet in not. ad h. l. p. 28.

^{x)} Ap. HALEN, Rat. Med. T. XII. c. 3. p. 91 sequ.

certissimo est indicio, vna cum deiectione vomitum instare iudicatorium. Sin vero *intermittens et mollis* simul est, profluuium vrinae atque deiectiones coniunctas: At mortem, cum vires vitales non sufficiunt ad egestionem decretoriam perficiendam. Vltimus *pulsus inciduus* est, isque inaequalis, ita, vt secundus ictus altitudine ac fortitudine vsque ad quartum insurgat. Qui pulsuum ordo quo saepius recurrit, quo fortior posterior priore est, quo denique magis mollescit arteria, eo certius expectanda est morbi *per sudores* iudicatio. Semel tantum arteriam duram SOLANVS obseruauit, tuncque *icterum* decretorium praedixit. Est tamen *inciduus*, vt auctor SENACVS y) est, difficulter cognoscendus, ideoque et ipsum sudoris praesagium non adeo certum.

V. DON FRANCISCO GARCIA HERNANDEZ

Doctrina Solano - Luge aclarada, utilidad de la Sangria. Madrid 1765. 4. et cum maxime c. 11. p. 55.

VERDELHAN DESMOLES *Thef. An in pulsu inaequali aut intermittente purgantia.* Paris. 1752.

§. 175.

Praeter haec pauca memoratu digna SOLANVS habet. Nam non meminit *pulsus critici et non critici*, non eius pulsus, qui sputa sanguinis, menstrua, haemorrhoides significant, non *pulsuum compositorum vel complicatorum*: id quod ad cognitionem certam valet plurimum: deinde non docuit, quam vim ac potestatem in pulsum medicamenta habeant, qui sanitatis pulsus sit, quae adhibendae cautiones sint; tertio manca sunt, quae de pulsu vomitus, vrinae, deiectionum, in medium proferenda puta-

y) In diss. sur les Crises, à Paris 1752.

putauit, nimis generatim enunciata, quae profusionem sanguinis per nares designare debent, nimis obscura, quae ad praedictiones ex pulsum commutatione, ad diem, quo vacuatio iudicatoria euentura sit cet. pertineant. Hinc mihi ista SOLANI decreta videntur non nisi indigesta laceraque fragmenta ingenii nouaturientis esse, quibus secure inniti non licet, ideoque maioris momenti habenda BORDEVII et FOVQVETI opera, quoniam eorum ministerio noua ista pulsum cognitio in ordinem artisque formam redacta, itemque ad vsus publicos magis accommodata fuit.

§. 176.

Est igitur secundum BORDEVIUM ²⁾ *pulsus criticus dilatatus, liber f. expeditus, mollis, extensus*, idque quoniam egestionis decretorias tantum non semper praecurrit, cum maxime vbi simul inaequalis est. Quare boni augurii existimatur, si aliquamdiu subsistit, et si series pulsum tempore ac magnitudine ictuum a se inuicem haud dissentiunt, vniuerse praesignificat aliquam instantem vacuationem, nulla habita singularis alicuius egestionis ratione. Similiter index coctionis est, non autem instrumenti, vnde humor iudicatorius profecturus sit. Reperitur vt plurimum in morbi vigore f. statu. At mali ominis habetur, si vacuationes sine pulsu decretorio aut cum pulsu non decretorio f. irritationis vsu euenisse videntur: Haec enim iam morbum complicatum docent.

Schol. Aliquas obseruationes haud contemnendas de pulsu iudicatorio, praesertim *inciduo*, dedit NOORTWYK in Praefat. edit. lat. Obs. SOLANI et NIHELL. De inter-

²⁾ L. cit. p. 18 et 19.

mittente vero COX in Nouvelles Observations sur le pouls intermittent, qui indigue l'usage des purgatifs, à Amsterd. 1760.

§. 177.

Contrarius pulsui critico *pulsus non criticus* s. *irritationis* est, eumque Cl. BORDEVIVS dicit *nimis sensilem, nervosum, convulsivum, contractum, concentratum, frequentem, praedurum*; at Cl. FOVQVETVS ^{a)} *pulsus organicum, leuiioresque organorum affectiones designantem, notam propriam haud deferentem, adiunctis solis modis naturalibus vel subsidiariis citra febrim ac irritationem, aut certe permediocrem, et hoc solo, quod diutius subsistat, vehementiusque impellat, a sanitatis pulsu abhorrentem*: Qui, si organon valde afficiatur, facile in *organicum* transeat, et tunc demum, vbi longius constiterit, in *symptomaticum* s. *non criticum*. Hinc *pulsus vere organicus* quasi *medius* inter *utrumque* foret. Nomen vero *pulsus non criticus* exinde accipit, quia sine omni iudicatione est, et vt plurimum in principio et augmento morborum, maxime nervosorum, observatur: Qui vbi apparet, iudicatio bona morbi speranda non est.

§. 178.

Eminent ergo in hisce pulsibus illi, quos *organicos* nominant, i. e. qui quasdam alicuius organi laciones indicant aut praesentes, aut futuras procliuitatemque ad morbum inducentes ^{b)}, quique *consistunt*, auctore WETSCHIO ^{c)}, *elevatione aut depressione partis alicuius in spatio pulsante, quae inaequalitas inaequali digitorum applicatione facillime effici posset.*

Et

a) L. cit. p. 34.

b) Fouquet l. cit. c. 3. p. 20.

c) Ap. Wetsch. c. 4. p. 25. itemque c. 7. p. 61 sequ.

Et alio loco: *Horum pulsuum characteres observantur ex impressione variata, quam superficies spatii pulsantis arteriae iam sub uno, iam sub pluribus digitis, iam in interstitiis extremitatum digitorum exhibet. Hae impressiones consistunt vel maxime in eminentiis aut parvis undis plus minus sensibilibus, plus minus figuratis in aliquo loco spatii pulsantis, siue in eleuatione plus minus notabili, magis vel minus circumscripta illius spatii, siue in aliis modificationibus huius partis arteriae e. gr. in quadam complanationis, contractionis, intersectionis, disruptionis specie arteriae aut columnae sanguinis in spatio pulsante notata cet.*

§. 179.

Ex his colligitur, hasce pulsuum organicorum notas etiam ad omnes morborum pulsus referri posse, etsi ex auctorum fide non nisi a leuibus facileque euanidis affectionibus dimanant sine vlla vitii morbiue impressione, ideoque etiam, quatenus quaedam hominis sani viscera laedi turbarique functiones possint; *pulsus organici et physiologici, et pathologici, discernendi forent.* Hinc porro intelligitur ista apud FOVQVETVM diuisio pulsuum organicorum in *organicum vere talem*, i. e. qui cum perexigua toni mutatione citraque morbum fit; in *criticum* i. e. qui a magno virium organicarum auctu ad expellendam morbi materiam proficiscitur; tandem in *acriticum, non criticum*, s. *symptomaticum*, i. e. qui tantum velut effectus morbi aut propensio in eum considerari debet.

§. 180.

Sunt autem, auctore FOVQVETO^{d)}, propriae pulsus organici notae siue modi, quibus omnium optime internoscuntur,

I 4

1) Vt

d) L. cit. p. 22 sequ.

- 1) Vt in quouis viscere singuli pulsus, puta *organicus, criticus et non criticus*, suam formam atque figuram retineant.
- 2) Vt durties et mollitudo, vehementia et debilitas, celeritas atque languor, concentratio, elatio et paruitas pulsus s. arteriae, in fortuitis atque aduentitiis pulsus organici proprietatibus collocentur. Id quod etiam ad pulsus sexus et temperiei pertinet, quoniam semper ad aliquam eorum classem referenda videtur, v. c. cum temperie melancholica pulsus durus etensus est, ideoque cum epigastrico fere idem.
- 3) Vt possint tales, quales se digitis sentiendos praebent, figura quadam certa definitaque oculis subici ac vsurpari: id quod in ceteris tantum tactu et commemoratione effici poterit.

§. 181.

Praeter haec dantur quidam eius modi quasi subsidiarii e) et cuique paene pulsui proprii. Sic *durties* semper cum *pulsu stomachico et hepatico* iungitur, *mollities* cum *pectoralis* et *inciduo* rel. A loco dicuntur *superior et inferior*; a consensione et causa praecipua *pulsus cruditatis et coctionis*; tandem a plurium viscerum laesione, *pulsus mixtus* s. *complicatus* BORDEVII. His enim, tanquam fundamento, nititur celebratissima illa pulsuum diuisio in *criticos et non criticos*, eaque via, cum pulsus a loco affecto *capitalem, pectoralem, stomachicum* cet. appellant, et adiectis aliquibus notis a se discernendos putent, effugere sine dubio difficultates eas voluerunt, quibus veteres impliciti fuisse videntur, dum pulsus myurum, caprisantem, formicantem, fortem debilemque identidem adferunt, neque satis definiunt,

e) Ibid. c. 4. p. 28 sequ.

finiunt, quo quisque signo semper et ubiuis cognoscatur *f*).

§. 182.

Sequitur vero *pulsus decretorius* *g*) in morbis acutis pulsum irritationis s. non criticum, tuncque, praegressa coctione, incipit attolli explicarique insigniter, fortior, mollior, lenis, aequalis, duplicatus fieri, sine, vt GALENO visum est, altus et magnus. Cuius iterum tres gradus sunt, primus, dum materia morbi coqui coepit ac veluti maturari, tuncque *pulsus primae coctionis* apparet elatior, magnus, fortis, explicitus, dilatatus, prominulus, plenus, frequens, quodammodo vehemens ac perturbatus: alter, vbi illa bene agitata, laeuigata, transformata, ad egestionem procliuis est, vasculaque peruia fiunt, et illico pulsus nascitur mollior, exserato quasi rotundatus, nonnunquam inaequaliter subsultans, constantior, explicatior, et cum forma organici magis expressa; is *pulsus secundae coctionis* est vereque *iudicatorius*; vltimus denique *pulsus excretionis* s. *excretorius* nominandus, quia cum egestionem decretoria fit, vehemens est, euidentius subsiliens et inaequalis, viuulus, organicum exacte referens. Quare si in morbo adulto pulsum organicorum notae cum elatione, explicatione, saltu, intermissione, veraque dicroti imagine iunguntur ac copulantur, et aliquamdiu consistunt, praesagienda iudicatio per ea viscera est, quae potissimum afficiuntur *h*).

§. 183.

Hanc *vacuationem iudicatoriam*, vt SOLANVS et BORDEVIVS auctores sunt, praesigni-

I 5

ficant

f) Ap. Bord. Discours Prélim. p. 18 sequ.

g) Fouquet c. 7. p. 45 sequ. et Wetsch. c. 8. p. 117 sequ.

h) Bord. T. II. c. 2. p. 33 sequ.

ficant quaedam pulsus dicroti, incidui et intermittentis commutationes; sed certiora iudicationis imminuentis vel perturbatae FOVQVETO ⁱ⁾ videntur pulsus explicatior, mollior, minus compositus, duplicatus, organicorum notas probe exprimens, plus minus fortis, constans, mediocriter viuidus, naturae morbi et aegri, visceri, vnde iudicatio prouentura est, denique tempori, quod ad felicem egestionem requiritur, satis consentaneus. Id quod quoniam certis statisque diebus fit, doctrinam veterum de diebus decretoriis satis superque confirmat.

§. 184.

Quibus praemissis, consequens est, ut utrumque illud pulsum genus singulatim percenseamus, et, qua quodque ratione efficiatur, quid significet, quid spei tunc reliquum sit, iam videamus.

§. 185.

Ordiamur ergo a *pulsibus criticis*, iisque paulo post *non criticos* subiungere liceat. Illi generatim fieri ex doctrina HIPPOCRATIS ^{k)} dicuntur aut *in partibus supra septum transuersum collocatis*, aut in iis, quae *infra illud* latent. Hinc nascitur *pulsus superior*, qui duplicatione quadam accelerata in pulsum serie cernitur; et *pulsus inferior*, quocum pulsus saltus, ictuum inaequalis numerus, inaequalia intervalla, vera haud raro intermissio,prehenduntur: eamque diuisionem etiam FOVQVETVS ^{l)} memorat. At *decretorius* quisque *explicatus* ^{m)} esse debet.

§. 186.

i) L. cit. c. 7. p. 54 sequ.

k) Ap. Bord. c. 4. p. 21.

l) L. cit. c. 4. p. 29.

m) Bord. T. I. c. 7. p. 42.

§. 186.

Indicat vero quisque *pulsus superior* ⁿ⁾ eorum instrumentorum, quae supra septum transuersum natura collocavit, affectiones, efficiturque accelerata quadam ictuum duplicatione i. e. pulsu vno veluti bifido et interuallis plus minus longis aut crebris ex morbi natura et magnitudine.

Schol. Contendit Cl. FOVQVETVS l. cit.

c. 7. p. 49. BORDEVIVM non satis bene a se inuicem distinxisse pulsum dicrotum (le pouls rebondissant) et pulsum duplicatum (le pouls redoublé), eamque ob causam auctor est, hunc ad nasalem vnice referendum esse, (v. *Fleming* diff. cit. p. 7.) illum vero ad omnes omnino reliquos, siquidem singulis fere sanguinis humidorumque effusionibus, quae per renes ceteraque emissaria ventris inferioris fiunt, se praebet comitem.

§. 187.

Pulsus huius *superioris decretorii* formae tres dantur, quarum prior cum pectoris egestionibus intime quasi copulatur, indeque *pulsus pectoralis* oritur i. e. duplicatus quasi ad finem, mollis, plenus, dilatatus, cum ictuum numero aequali, ac vndarum in modum arteriae dilatatione: altera in fine morborum, qui gutturi infensi sunt, atque glandularum gutturalium sputis iudicantur, observari solet, et *pulsus gutturalis* i. e. fortis, duplicatus, minus mollis et plenus, haud raro pectorali frequentior s. falsus quasi dicrotus, nominatur: tertia denique, quia in

ⁿ⁾ Ibid. c. 4. p. 25 sequ. Secundum Haen. Rat. Med. T. XII. c. 3. p. 103. idem, qui veterum dicrotus, esse creditur.

in societate earum egestionum, quae per nares fiunt, tantum non semper prouenit, *pulsus nasalem* i. e. duplicatum s. verum dicotum, ceteris plenior, celerior, durior, fortiorque constituit.

§. 188.

Hoc nasalis nomine secundum BORDEVIVM continentur, quicunque reliquas capitis partes exercent, easque affectas esse docent. Nos vero, quoniam etiam FOVQVETVM sequi placet, cum *pulsus capitalem*, tum ceteros suo quosque loco adiaciendos curabimus, ne qua in re officio nostro defuisse videamur. Quae pulsus species si per se vrgent, *simplices* appellantur; Sin vero plurium viscerum ministerio efficiuntur, *compositi* s. *complicati*.

Schol. BORDEVIO l. c. p. 27. auctore, *pulsus compositus* ille est, qui, egestionem libera, nec impedita, per plura instrumenta fit; *complicatus* vero, qui tandem vacationem decretoriam irritatione aliqua praepeditam quasque interruptam, siue vt in scholis medicorum dicitur, post perturbationem criticam sequitur. Sed ista distinctio non satis accurata est fereque superuacanea. cf. FOVQVET. l. c. p. 53 et 62.

§. 189.

Praesignificat igitur *pulsus pectoralis simplex*, qui obscura quadam assultus specie potissimum cernitur, quamuis iudicatoriam pectoris vacationem^o), nisi disturbata illa a fortiori alia fuerit, et saepenumero, dudum cessante illa, amplius consistit: id quod egestionem mancam designat. Facile eum pulsui gutturali et nasali imperiti confundunt, sed circa aliquod damnum aut periculum: at si pulsibus inferiori-

^o) Bord. l. cit. c. 6. p. 29.

rioribus, pessime. Sunt tamen potiora *pulsus pectoralis simplicis*, nec difficulter detegenda signa, ut ictus aequales sint, ut *mollis*, *plenus*, *dilatatus*, et *undosus* sit, i. e. inter expandendum media arteriae pars quasi bifida appareat, itemque monticuli uniti, bene figurati ac laetati instar elata et diducta, sed cum leuiori aliqua, molli et modice forti oscillatione. (v. Fig. 3. Tab. II.) Est vero iste pulsus expressior in pleuritico morbo, haemoptysi, vulneribus ad interiora pectoris penetrantibus, at mollior et velut undosus in pulmonum inflammatione, pectoris suppuratione, initio empyematis ^{p)}, ad finem febrium continuarum ^{q)}, ubi nec lateris dolor, nec tussis, neque difficilis spiratio aegrum exercet, in acutis morbis ab intestinorum sordibus et ante vomitum ^{r)}, diebus febrium intermittentium intercalariis, in gibberosis ^{s)}, et ex veterum obseruatione etiam in lethargicis atque iis, qui cum illo hydropis genere, quod *anasarca* nominant, conflictantur.

Schol. Pulsus pectoralis FOVQVETO l. c. p. 75. videtur *veterum pulsibus eminulis et prominulis* respondere, WETSCHIO autem *resiliens* esse, atque *dicroto Archigenis* apud GALENUM conuenire, etsi ad eum a nasali et gutturali discernendum prior magis valeat.

§. 190.

Pulsus gutturalis simplex perrarus ^{t)}, isque tantum non semper complicatus cum irritationis pulsu

p) Fouquet. c. 11. p. 73.

q) Bord. T. I. ch. 6. Obs. 2 sequ. p. 33.

r) Fouquet. Obs. sur le pouls XII. p. 159.

s) Bord. l. cit.

t) Bord. T. I. c. 7. p. 42 sequ. Fouquet. c. 10. p. 69. sequ. Wetsch. c. 7. p. 79.

pulsu vel colligatus cum pectorali nasaliue est. Aiunt cognosci gutturalem posse, si ex more cuiusque pulsus superioris fortis est, et singulis ictibus veluti duplicatus, quodammodo undosus, liber ac explicatus, cum impetu quodam et in cephalici similitudinem elatus, instar noduli mobilis aut anuli subtilissimi et arteriam succingentis, feriens (v. Fig. 4. Tab. II.), minus, quam pectoralis, mollis aut plenus, haud raro frequentior, medius denique inter pectoralem et nasalem, aut etiam capitali et pectorali conflatus, a quibus haud facile internoscitur. Sed et hic errare, periculosum non est.

Schol. Debet ex auctorum fide huic pulsui gutturali cum GALENI pulsui peripneumonicorum, itemque ZECCHI pulsui anginosorum, summa conuenientia intercedere.

§. 191.

Pulsus nasalis simplex indicat, humores cum impetu quodam maiorque copia, ac fas est, ad caput ^{u)} ferri, cum maxime in vascula minuta et emissaria narium, itemque vacuationes sanguineas ac pituitosas futuras. Cui cum tantum non semper se comitem praebeat pulsus irritationis, intelligitur, eum haud raro profusionem sanguinis e naribus symptomaticam oportere portendere.

§. 192.

Est vero eius nota quasi propria et familiaris inflatio quaedam portionis brachialis arteriae et veluti exaequatio in extremo digito, sub indice instar taeniae nervosae siue nervi plus minus complanati apparens; at in eo loco, ubi exaequata videntur, percipias veluti corpuscula parua, rotunda, in longitudinem porrecta, secundum certam seriem disposita,

^{u)} Bord. c. 8. p. 49.

lita, valde fluxa, nec figurae suae adeo tenacia, ita quidem, vt instar guttularum aquae inter bina vitra sibi adfidentia effusa videantur, cum itu et reditu a pressura oriundo. (v. Fig. 5. Tab. II.) Porro debet fere, vt *pulsus gutturalis*, *subobscurus duplicatus* esse, sed *plenior*, *fortior*, *durior*, *celerior*, ideoque apud SOLANVM et FOVQVETVM^{v)} *dicrotus* dicitur *sanguinis e naribus decretorii fidus praenunciatus*. Sed, auctore BORDEVIO, non nisi pulsum durum, plenum, dicrotum, fortem, aliquamdiu subsistentem, nec vlllo modo deflectentem, itemque cum pulsu irritationis iunctum, insequitur talis per nares egestio.

§. 193.

SOLANI experientiae consentaneus *nasalis pulsus* deprehenditur, qui *nec praedurus*, *nec valde plenus* est et cum elatione pulsum superiorum solita, itemque quodammodo *vacuus*, vt FOVQVETTO visum est, *dicrotus*, *nec adeo vehemens*, sed *constans*: Is enim decretoriam e naribus egestionem purulentam atque mucosam designat. Quibus suppressis vel retardatis, subito oriuntur deliria, sopores, erysipelae oris, aures sanguinem plorantes, oculorum inflammationes variae. Nam in oris erysipelate et sanguinis ex auribus fluore pulsus nasalis a forma naturali haud desciscit, at in soporosis morbis illico, in conuulsium et non criticum transiturus, qualis fere in morborum grauiorum, maxime nervosorum, principio exituque funesto observatur. Cum praecordiis intentis et dolentibus raro sanguis effunditur.

§. 194.

Huc etiam *pulsus cephalicus* s. *capitalis simplex*^{w)} referendus videtur. Cernitur autem ille
singu-

v) L. cit. c. 7. p. 50.

w) Fouquet. c. 9. p. 65, et Wetsch. c. 7. p. 66 sequ.

singulari quadam elatione partis anterioris siue digitalis arteriae, vel vt WETSCHII verbis utar, *illius partis spatii pulsantis, quod manum aegri respicit, iam sub acutiori, iam sub obtusiori angulo, parte brachiali arteriae (s. parte illa spatii pulsantis, quae brachium aegri respicit) ad planum suum parallela manente.* (v. Fig. 2. Tab. II.) *Observatur etiam quandoque ad partem brachialem arteriae quaedam quasi inflatio siue expansio plus minus sensibilis, dum interim ad digitalem suam formam cylindricam conseruet arteria, et in sua eleuatione satis valido cum impetu medium et indicem, maxime vero indicem tangentis repellit.* —

§. 195.

Est porro signum pulsus huius proprium angulus plus minus magnus, plus minus apertus ratione roboris siue elationis pulsus, habetque semper adiunctam aliquam irritationem, arteria ad spatium digitale duriuscula, atque instar chordae subtilis siue funis intenta et renitente, ad medium vero et indicem i. e. in ipsa altitudine quodammodo passiva, ac per vim aliquam externam sursum quasi tracta. Denique nonnunquam concentratus et profundus deprehenditur, qualis lumbrici reptantis motus est, portione aliqua corporis quiescente, interdum lentus, sedatior, ac veluti alligatus, interdum viuidus, creber, plus minus liber, et cum febre copulatus.

§. 196.

Iungitur vero iste *pulsus cephalicus* vt plurimum ad stomachicum, itemque ad reliquos, ideoque peraccommodate videtur magnus HIPPOCRATES *) ex dolore colli ac ictu arteriae temporum fortiori dysenteriam praedixisse. Reperitur enim

*) Coac. p. 531. T. I. ed. Lind.

enim principio morborum acutorum, in febrium continuarum duplicatione, ac intermittentium accessibus, in pertinacioribus capitis, maxime occipitis, malis, in hystericis et hypochondriacis, denique eum, imminente vel iam praesente delirio, vehementer exaltatum FOVQVETVS ʸ) obseruauit.

§. 197.

Pulsu superiore absoluto, sequitur, vt ad *inferiorem pulsum* ʳ) siue *ventralem, abdominalem, epigastricum* ʳ), *intestinalem* cet. (v. Fig. 6 et 7. Tab. II.) considerandum veniamus. Dicitur vero ille vacuationes decretorias, quae demum cunque a visceribus infra septum transuersum positae dimanent, certissime praenunciare, et facillimo negotio a ceteris internosci posse.

§. 198.

Est igitur cum primis *inordinatus*, i. e. numerus ictuum et temporis interualla sunt inaequalia, interdum vere ac valde *intermittens*, haud raro cum arteriae assultu, quo fere solo ab reliquis discernitur: deinde *minus* est, quam pulsus superior, *explicatus, mollis, aequalis*, eaque de causa non, nisi summa diligentia et attentione adhibita, a pulsu irritationis siue conuulsio internoscendus; Id quod fortasse a multitudine ac diuersitate viscerum, quae abdomine includuntur, itemque a coniunctione varia proficiscitur. At si FOVQVETVM ʳ) audias, pulsum abdominis quasi a reliquis discernere solent cum maxime concentratio, duritia, et contractio arteriae perin-

ʸ) L. cit. et Wetsch. p. 73.

c. 9. p. 74 sequ.

b) Ibid. p. 84.

ʳ) Bord. l. cit.

a) Fouquet. c. 12. p. 76.

perinsignis, praesertim in spatio digitali, viuacitas denique et inaequalitas ictuum.

Schol. Hic meminisse iuuat, auctore BORDEVIO, pulsum liberum, et dilatatum, qui singulis pulsus decretorii formis se comitem praebuit, haud raro aliquamdiu veluti titubantem intus latere, ideoque medici esse prouidere, ne in iudicando fallatur aut turpiter offendat. De reliquo iste *pulsus* iterum in *simplices et complicatos* diuiditur.

§. 199.

Quare princeps omnium esto *stomachalis simplex*, *pulsus vomitus* BORDEVII ^{c)}, *gastricus* WETSCHII ^{d)} et FOVQVETI ^{e)}. Hic pulsum inferiorum decretoriorum quam minime explicatus, sed magis aequalis, pulsui irritationis non multum absimilis, perraro criticus, saepius symptomaticus, distinguitur potissimum eminentia inter indicem et medium insigni, arteria sub digitis veluti obrigescente ac tremente, saepenumero assiliente intraque eos assurgente instar pyramidis paruae, cuius cacumen obtusum aut paullum rotundatum est, numero vero ictuum increbrescente ac interuallis sibi exacte respondentibus. (v. Fig. 8. Tab. II.) Hinc fere isti pulsui inest quaedam adscensus et descensus species. In priori eminentia illa pyramidalis, quam paullo ante adduximus, magis ferit latus digiti medii, quam indicis, videtur se velle expandere, diffundere, rotundare quasque pulsus pectoralis formam induere, consociatus cum inaequalitate multa,
non-

c) L. cit. T. I. c. 10. p. 77.

d) L. cit. c. 7. p. 89. et c. 9. p. 141.

e) L. cit. c. 12. p. 76.

nonnumquam intermissione ac concentratione magna, et doloribus inrescentibus vehementer aucta: eumque FOVQVETVS f) *pulsus cardiacus* siue *stomachicum superiorem* nominandum censuit, quoniam cum primis in cardialgia flatulenta observatur. In posteriori vero contraria quaevis fiunt. Nam eminentia illa videtur se contrahere, confidere, lateri indicis magis magisque adhaerescere, ita, ut vix ac ne vix quidem ad medii latus persentiscatur, cum pulsu paullo inaequali, et citra insignem intermissionem: hunc *gastricum inferiorem* appellat, eumque indicio esse perhibet, colon sub ventriculo affectum esse, unde facilis sit in intestinalem transitus. Oritur fere a flatibus atque vermium rosione.

§. 200.

Detegitur iste *pulsus gastricus* omnium optime in iis, qui vomitoriam potionem hauserunt, itemque post nimiam voracitatem, ac inediam, in nausea, dolore oris ventriculi acerbo, cet.

Schol. Secundum SOLANVM ex pulsu intermittente ac duro vomitus praedicendus est, nec vnquam morbum vere iudicatum contendit, nisi in deiectionum societate: id quod negat BORDEVIVS. Porro ille ab arteriae vi ac nisu, itemque ab pulsu intermittente ac duro vomitum praesignificari auctor est; hic vero docet, hunc pulsum, dum intermissiones adiunctas habet, iam desisse esse simplicem, et in *pulsu critico cum pulsu convulsivo complicatum* transisse.

K. 2

§. 201.

f) Cf. Galen. Praefag. ex Puls. IV. 5. p. 465. IV. ubi os stomachi affectum sequi dicitur pulsus parvus, creber, inaequalis.

§. 201.

Pulsus intestinalis simplex g) dicitur, qui egestiones intestinorum decretorias praesignificat, et, va-
tuefactis iis, haud raro aliquamdiu remanet. Est
vero ille cum singulari quodam coitu ac duritia par-
tis, praesertim arteriae digitalis, robore ac inaequa-
litate ictuum (v. Fig. 6 et 7. Tab. II.); Deinde est
pulsu gastrico longe explicatior, secumque adfert
ictus decem sat fortes, velut rotundatos, inaequales
magnitudine ac tempore, ita, vt post binos tresue
pulsus vteunque sibi respondentes et elatiores iterum
bini tresue appareant minus expliciti, celeriores, ad-
ductiores, ac velut clanculum intrantes. Vnde non
potest non oriri saltus quidam siue explosio arteriae
plus minus ordinata, etiamsi cum iis saepenumero
iungantur pulsum inaequalitas et intermissio bene
internoscenda. v. c. in nonnullis intestinorum mor-
bis longis, in quibus arteria vix sentiri inueniri que
potest. Tandem non adeo plenus aut vinculis suis
quasi liberatus est, ac pulsus superior, elatior tamen
quandoque in istorum viscerum inflammatione, item-
que nec intermissionem ordinatam habet, quo certe
indicio a ceteris potissimum discernitur, quoniam
semper debetur irritationi. Hinc talis *pulsus subin-
trans* BORDEVII, *intercurrentis aut deficiens* GA-
LENI, vna cum ructu, flatu, strepitu et inflatio-
ne ventris deiectionem iudicatoriam praecedat, et ab
intestinorum fordibus, vermium rosione, atque acri-
monia quavis oritur, eamque ob causam infantibus
perfamiliaris est, at non decernit b).

Schol.

g) Bord. T. I. c. 11. p. 86 sequ. Wetsch. c. 7. p.
97. et c. 9. p. 145.

b) Bord. T. II. c. 3. p. 66 sequ.

Schol. *Solanus* auctor est, pulsum intestinale semper intermittentem esse, quoniam hanc rem prae ceteris contemplandam censuit; Sed, ut bene monuit BORDEVIVS l. c. p. 88. nefas est, exceptionem aliquam pro regula ipsa sumere: nam saepius sine intermissione fertur. Quae si iuncta et copulata inaequalitati est, tunc demum alium decretoriam praenunciat. Caue tamen, ne istam intestinalis pulsus inaequalitatem iis temere confundas, quae propria pulsum cum irritationis pulsu complicatorum sunt: Hi enim nec semper decernunt, quoniam pulsum egestionis iudicarium praecedere debet pulsus explicatio. Docuit etiam Cl. BALME (Diar. Med. Paris. T. 29. mens. Iul.), pulsum intestinale mentiri haud raro cephalicum, si digitos fortius admoveris. At ista vis naturae lex non est.

v. HENR. FRID. DELII *Progr. de pulsu intestinali*, Erlang. 1764. eumque pulsum nuperrime verum esse statuit Cl. POMA, Journ. de Medecine de M. ROUX T. 41. mens. Mai. n. 3. ann. 1774.

§. 202.

Species quasi et modus aliquis pulsus intestinalis habendus est *pulsus hydropis abdominis* siue *ascitis* ⁱ⁾. Nam si malum illud iam inueteravit atque evaluit, arteria est magis intenta, contracta et dura, quam in intestinali fit, nec filo aereo crasso affinis, extremitas vero digitalis brachiali adstrictior, cum aliqua inaequalitate ac leuiori haud raro tremore ad finem observato, interdum etiam crebritate

K 3

ac

i) *Fouquet*. l. cit. c. 15. p. 88.

ac oscillatione, citra insignem irritationem. Quare GALENVS ^{k)} olim non male dixit *hydropicorum pulsus paruum, duriusculum, crebriorem et cum quadam tensione copulatum*. At saepenumero iste pulsus in pulsus pectoralis societate est, nonnunquam propter abdominis praecordiorumque distensionem septi transversi motus retardatur, atque pectus colluie humorum quasi opprimitur, unde tussis perpetua modicaque pituitae reiectio profiscitur.

§. 203.

Pulsus dysentericus ^{l)} haud facile ab haemorrhoidali, de quo paullo post acturi sumus, interno-scitur, in eo tamen discrepat, quod non adeo elatus est, siue longe depressior, minus plenus, frequentior, inaequalior, interdum simul intermittens, interdum per intervalla sensum aculei vel teli missi, qualis veri intestinalis est, digitis tangentis medici imprimit; at vero eminentiae illae corpusculorum parvorum et rotundorum vix sentiuntur, haud raro videntur numero ac teneritudine valde increescere, atque in fine arteriae diuaticando veluti dispergi (v. Fig. 15. Tab. II.). Interdum iste dysentericorum pulsus fere eum mentitur, qui in feminis, ubi menstrua purgatio imminet atque dolorem colicum simulat, ut plurimum reperitur, sed facile differentiam videbis, modo diligenter attenteque arteriae manum admoueris. Si dysenteriae vehementiores sunt, et inflammationem minantur, aut in deiectiones crebras ac liquantes degenerant, pulsus multo fortior est, elatior, quodammodo affiliens, frequentior, et intentior, corpuscula rotunda vehementius feriunt digi-

^{k)} L. de Puls. ad tyron. c. 16. p. 178. IV.

^{l)} Fouquet. l. cit. c. 20. p. 109.

digitos, at cum fueta ictuum inaequalitate modisque iis, qui pulsus interioris siue abdominalis proprii indices ac testes habentur.

§. 204.

Pulsus haemorrhoidalis simplex ^{m)} vt plurimum iunctus cum pulsu irritationis est, eamque ob causam difficulter cognoscendus ac discernendus a pulsu vterino; Sed frequentior est, magis formicans et tremulus, ac nasalis, et potissimum eo differt ab reliquis, vt corpuscula minutula, quae pulsui nasali inesse diximus, ex sensus iudicio minora et ficciora esse videantur, pulsus vero ipse inferiorum modo inaequalis sit, etiamsi ex parte abhorrens, ictus robore ac temporis spatio sibi non satis respondeant, eorumque alii veluti contrahantur, alii dilatentur, alii utcumque concentrati, viuidi, renitentes, fere aequales sint, quos bini tresue paullo dilatatiores ac quasi rotundati, minus aequales, alii denique duplicati vnaque verus dicrotus insequuntur. Communis tamen omnibus frequentia, et repugnantia maior est, quam in ceteris pulsus inferioris formis detegitur. At propter profundum, cum tremore constantiori iunctum, fere proprieque ab vterino pulsu discrepat, qui certe nec adeo dilatatus est: ille contra nunquam intermittit, nisi vbi ad haemorrhoides alius fusior atque crebra consociata est. Hinc FOVQVETO pulsus haemorrhoidalis illi non dissimilis videtur, qui a veteribus *impar citatus* appellatur. (v. Fig. 14. Tab. II.)

Schol. Res magni momenti, laboris temporisque multi, attentionis ac diligentiae summae est, si praedicta hoc ex pulsu sumta

K 4

sibi

^{m)} Bord. T. I. c. 14. p. 121. Fouquet. l. cit. c. 20. p. 107. et c. 9. p. 158. Wetsch. c. 7. p. 100 sequ.

sibi constare debent, cum maxime si, fatura vasorum haemorrhoidalium adsit, an sola crebrior desidendi cupiditas, haemorrhoides rubrae, an mucosae appariturae sint cet. definiendum est, etsi medici experientes hunc, quem disputamus, pulsum tribus mensibus ante, quam erumperent, dextre praesagiisse perhibentur.

§. 205.

Pulsus hepaticus simplex ⁿ⁾, a stomachico si recesseris, nullus criticus magis, ac ille, concentratusprehenditur. Etenim nec durus, nec repugnans est, semperque inaequalis, ita tamen, ut ictus binos tresue inaequales insequantur totidem perfecte aequales, videanturque haud raro naturalibus adsimiles. Porro intra medium atque indicem eminentia quaedam, gastricum aemulans, observatur, at ea nec adeo vehemens, nec fortis, neque elata, sed potius leuior, contractior, siccior; (v. Fig. 12. Tab. II.) contra arteria magis intenta, contracta et veluti concentrata est. Hinc vterino fortitudine atque impetu cedit, intestinali vigore atque inordinato motu, nec, nisi ubi cum ceteris iungitur, duplicatus siue dicrotus est. Nihilo tamen secius cum vere cognoscere, hoc opus, hic labor est, quoniam saepius in societate leuioris pulsus pectoralis, itemque stomachici et intestinalis decretorii apparet; solus vero, dum iudicatio morbi instat, detegitur. Praesignificat quasvis hepatis obstructions, indeque oriunda varia hydropis genera, cum primis icterum decretorium,

ⁿ⁾ *Bord. ibid. c. 13. p. 112. Fouquet. c. 13. p. 80. Wetsch. c. 7. p. 92 sequ.*

rium, vt ex SOLANI fide atque auctoritate retulit BORDEVIVS ^o).

§. 206.

Pulsus splenicus simplex ^p) internoscitur ea eminentia, quae epigastricis propria est, eo tamen modo ac lege, vt intra digitorum spatium arteria assurgere quasque verticaliter secta esse videatur illo ex latere, quod indici respondet, ad sectionis finem vero sentiatur quaedam incisura, vel, vt COVLESSIO placet, obliqua in indicis latus impulsio, at ex parte opposita proclinatio sua ad medium usque constet, quasi esset pars parui alicuius pectoralis pulsus media. (v. Fig. 13. Tab. II.) Insunt praeterea huic pulsui splenico inaequalitas singulis binis trinisue ictibus exacte percipienda, concentratio et tensio, ac in hepatico, longe minor, interdum quaedam veluti laxitas atque mollitudo, easque notas in sinistro potius, quam dextro latere reperiri aiunt.

Schol. CL. FOVQVETVS generali *epigastricorum nomine* comprehendit *pulsus gastricum*, primariasque eius formas, puta, *hepaticum et splenicum*, qui, auctore WETSCHIO l. c. p. 97. omnium optime deteguntur, *si digiti verticaliter ad arteriam applicentur*: ceteros autem, qui a visceribus abdominis aliis nomen habent, *pulsus abdominis siue ventris* nominat.

K 5

§. 207.

^o) L. cit. p. 112 et 114. Et ap. Morton. Phthisiol. III. 14. ex hepate laeso phthises symptomaticas fieri, itemque in intermittentibus febribus quartanis, maxime autumnalibus, quibuscum tantum non semper vrget obstructio hepatis, pulsus istum reperiri contendunt.

^p) Fouquet. c. 14. p. 81. Wetsch. c. 7. p. 95 sequ.

§. 207.

Pulsus vterinus simplex ^{q)} siue *menstruus*, nasali persimilis ^{r)}, haud facile a pulsu intestinali decretorio discernitur, siquidem *ictuum inaequalitas arteriaeque saltus* utriusque formae propriae sunt: at vere vterinus differt, quod

- 1) *Non adeo intermittat*, ac ille, et *perraro*. Nam si intermissionem habet, deiectionem una adfuturam docet, ideoque iam *pulsus complicatus* habendus est, etsi, ex Cl. LE CAMVS fide, *inaequalis* et cum quadam oscillatione ac titubatione deprehenditur.
- 2) Pulsus vterinus simplex illo fortior per se, frequentior atque plenior est ob maiorem sanguinis copiam (plus sanguin), qui certe pulsus familiaris et proprius sanguinis profusionum praenuncius et comes est; interdum durior atque maior, cum maxime dum vacuatio imminet.
- 3) Pulsus, qui decretoriam sanguinis e naribus effusionem indicat, *tensionem* aliquam adiunctam habet, similiterque vterinus; haec vero a pulsu intestinali semper diffidet.

§. 208.

Ex his intelligitur, pulsum vterinum esse oportere elatiorem et explicatiorem, ac in sanis est, ictum inaequalem et inordinatum, verumque dirotum, at minori cum constantia et frequentia, nasali obscuriorem, minus tamen eminentem, minus fortem aut crebrum, minus distinctum, etsi satis a ceteris internoscendum; porro eum haemorrhoidali frequentia et contractione cedere, inordinatum esse, nec

COL-

q) Bord. T. I. c. 12. p. 100. Wetfch. c. 7. p. 103. et c. 9. p. 151.

r) Fouquet. c. 19. p. 100 sequ.

contremiscere, interdum adeo concentratum, vt vi quadam fortiorique digitorum appositu opus sit ad corpuscula ista rotunda, quae multifariam commemorauimus, feliciter detegenda, interdum lentum et formae arteriarum cylindricae tenacem, contractum, paullo profundiorē, quocum ictus inaequales apparent. (v. Fig. 9. 10. 11. Tab. II.)

§. 209.

Quare prae ceteris explorari in puellis debet, quae primum sanguinem per menses exfoluunt, itemque in vetulis feminis, quae ab hac purgatione menstrua vacare incipiunt, quoniam vtramque exercet vt plurimum perturbatio functionum corporis insignis, nec non febricula, teste vteri fortiter resistentis idonea. Porro, vt auctor FOVQVETVS est, in iis, quibus menstrua vere profluunt, in libidinosi virumque crebrius admittentibus, nec non plures partus enixis aut abortum saepius perpēssis, in mensium cursu ordinis naturalis experte ^{s)} cet. Hinc in hystericeis aut ex mamma laborantibus pulsus huius vterini cognitio forte vtilissima putanda est. De reliquo in mulieribus sanis beneque valentibus, quibus fluor vteri ordinatus est, pulsus vterinus cum pulsu irritationis raro consociatur, nec ita frequentatur, cognoscitur tamen quadam ictuum intercurrentium repugnantia, elatione ac explicatione salutaris huius egestionis propria.

Schol. Caue, ne hasce proprietates vbique desideres: Etenim feminae multae sunt, in quibus, dum vterus sanguinem menstruum plorat, pulsus consistit, in quibus quasi se contrahit atque renititur, in quibus inaequalitas ictuum et assultus crebri fiunt, v. c.

in

s) *Lecamus* Mem. sur divers sujets de Medec. p. 258

in paullo habitioribus, quae pulsum contractum, at semper subsultantem et inordinatum habent; in vetulis saepenumero per menses integros pulsus uterinus adest, vacuatio abest, itemque in puellis pudicis, aut si quae, dum patent menstruis, alium morbum simulant. Nusquam enim fides tuta est, teste BORDEVIO l. cit. p. 104. Sed ista fere ad complicatos pulsus pertinent.

¶ Praeterea hosce pulsus, qui profusionem sanguinis portendunt, diligenter a ceteris FOVQVE-TVS *) discernendos censuit, iisque attribuit impulsionem quandam illi adsimilem, quae a parvis rotundisque corpusculis nascitur, eamque in extremitate arteriae digitali perpetua certe serie cognoscendam, at versus finem eminentiae radii collidendo veluti fractam et hinc inde dispersam. Hinc eodem loco in quavis arteriae prolatione sentitur aliqua redundantiae species, cuius vis atque potestas varia est. In hoc pulsum genere nasalem, uterinum, haemorrhoidalem et dysentericum collocavit.

§. 211.

Indicat ergo pulsus uterinus simplex non nisi imminuentem purgationem menstruam, ut BORDEVIVS **) et SWIETENIVS *) perhibent, interdum etiam ne illa quidem satis constant, i. e. medicus inde definire non poterit, menses instent, an fluant, an breui desierint rel. eamque ob causam caute praedicendum est. At eo minus sufficit ad ceteros

*) L. cit. c. 18. p. 94.

**) L. cit. p. 104.

*) Comment. in Boerb. Aph. 1286. p. 420. T. IV. ed. Hildb.

teros vteri fluores eorumque modos designandos, et-
 si FOVQVETO ^{w)} atque WETSCHIO ^{x)} ita
 videatur. Si menses copiosi futuri sint, inquit, ma-
 ior irritationis gradus, quoad frequentiam, in pulsu
 est, qui magis eleuatus percipitur cum subsultu: Si
 menstruatio impedita vel difficilis fuerit, renitens est,
 vehemens, minus eleuatus, aliquantum conuulsius:
 Si abortus aut haemorrhagia instet, pulsus admodum
 viuus est, impetuosus, utcunque eleuatus: Lentus
 est, languidus, contractus, character eius laevis, si
 infans in utero mortuus fuerit. Si leucorrhoeam ^{y)}
 denotat, adest mollities aliquantum maior, lentor, et
 lenis subsultus, blanda pulsationum quasi rotundata-
 rum perceptio, minus bene expressis corpusculis et for-
 micatione.

§. 212.

Est vero etiam curiosa satis descriptio pulsus
 grauidarum ^{z)} et purgamentorum, post partum pro-
 fluentium ^{a)}. Prior est in genere quasi febrilis, i. e.
 fortis, frequens, quandoque aequalis, ceterum pri-
 mis tribus mensibus perplexus, variabilis, saepe ga-
 stricus; in progressu grauiditatis magis explicatur, et
 tendit ad characterem nasalem, sed non ita constanter
 se sustinet, ut sequatur excretio, versus illam mensis
 periodum, in qua antea menses fluxerunt, irregula-
 ris, et magis vel minus reduplicatus, i. e. videtur in-
 dicare excretionem menstruam, sed non diu sese sus-
 tinet in hoc statu; alias timendum esset de abortu,
 maxime si id illo tempore accidat, dum mulier abun-
 dantiora solebat habere menstrua; — mox ubi partus
 immi-

w) L. cit. p. 103.

x) L. c. p. 153.

y) Bord. T. II. ch. 1. p. 6.

z) Bord. T. II. ch. 1. p. 29. Wetsch. l. c. p. 156.

a) Fouquet. p. 105.

imminet, fit convulsivus, frequens, serratus, intermittens cet. At posterior adesse dicitur, si granula ista minutula, quorum mentio identidem facta est, censentur paullo minora, nec adeo efformata, ac in vterino, ictus vero modo satis viridi, sicci, parum elati, fereque illis adsimiles, qui *pulsui complicato BORDEVII* proprii sunt, modo valde inaequales, ac intermittentes. Debet etiam explicatio esse, et plerumque circa tertium quartumve diem post partum in puerperam ingruit.

§. 213.

Pulsus vesicae siue *urinae simplex* ^{b)}, itemque *renal*, figuris haud facile exprimendus, propter ictuum inaequalitatem intestinali vehementer similis est, at propter inaequalitatem ordinatam dissimilis, praeter haec durus et adstrictus saepenumero, myurus siue decurtatus reciprocus, in tenuem acutum desinens, iterumque sic reuertens, ictuum numero ad seriem quandam decrescente, at intermediis quibusdam magis explicatis ac mollioribus, satis aequalibus, quodammodo subsultantibus, eumque ordinem exacte servantibus. Quam ob rem ex parte *cum pectorali decretorio* ^{c)} *comparandus* videtur, ac semper *pulsui sudoris* contrarius, vel potius, *pulsus sudoris inversus*, ut BORDEVIVS ^{d)} et WETSCHIVS statuunt.

§. 214.

Reperitur autem cum maxime in urinae incontinentia eiusque copiosis profluviis; item ad finem febrium quarundam putridarum, ubi urina cum sedimento albo aut suspensione fertur, pulsus concentratus,

b) Bord. T. I. c. 15. p. 135. Fouquet. c. 16. p. 89.

Wetseb. c. 7. p. 108.

c) Fouquet. l. c. p. 90.

d) L. c. p. 137.

tratus, quodammodo debilis, iunctus cum mollitie siue rotunditate ictuum ac concentu pulsus huius solito. Post medicamenta ea, quae vrinam citant, praedurus est ac velut alligatus, certissimus vrinae crudae index ac proditor, interdum etiam mollis et explicatior obseruatur.

Schol. SOLANVS iudicationem morbi per vrinae effusionem non vidit, nisi cum deiectionibus copulata fuerit. Hinc arteriae mollitudinem et pulsus intermissionem ad praesagiendum sufficere, et pulsum vesicae criticum semper complicatum aut compositum esse contendit.

§. 215.

Pulsus sudoris critici BORDEVII *e)*, *sudatorius criticus* HAENII, *cutaneus* siue *exterior* FOVQVETI *f)*, *undofus* GALENI *g)*, *inciduum* SOLANI, *redundans Sinensium*, dicitur plenus esse, explicatior, liber, fortis, magnus, mollis, inaequaliter adfurgens vel increescens, pectorali perquam adfinis, et digitorum apices undatim feriens. At sudor symptomaticus cum arteriae tensione est, repugnantia, siccitate perinsigni, assultu et inaequalitate temporis, quo succussus sese excipiunt, ideoque cum pulsu irritationis plerumque combinatus.

§. 216.

Ferunt, *pulsus* hunc *inciduum non criticum* obseruari in nonnullis febribus continuis, quae intermittentes mentiuntur, et aegros sudore multo vniuersi corporis vel partium exhauriunt, itemque in leu-

e) L. cit. ch. 16. p. 143. *Werscb.* c. 7. p. 110. et c. 9. p. 160.

f) L. c. ch. 17. p. 92.

g) De Praesag. ex Puls II. 9. p. 435. et de Causs. Puls. II. 8. p. 361. IV. *Baricell.* Hydronof. III. 6.

leucophlegmaticis post pulmonum inflammationem male curatam, in tabidis consummatis, ubi sputa crebra et sudores nocturni eos fatigant cet. Contra *pulsus sudoris decretorii* adesse circa morborum acutorum discessum, siue post coctionem, in facili morbillorum variolarumque eruptione, etiamsi minori cum arteriae mollitie, in suprema febrium intermittentium tentatione rel.

§. 217.

Restat *pulsus organicus unius lateris* ^{b)}, i. e. qui aut in vno tantum carpo obseruatur, aut fortius alicubi impingit. Hinc semper indicat partem aliquam organi adiacentis affectam, id quod omnium optime pulsui cephalico, gutturali, pectorali et uterino respondet, reliquis vero rarius. Sic v. c. in illo capitis genere, quod vulgo *hemicraniam* nominant, in dolore lateris acuto, in gutturis uterique morbis, in sanguinis e naribus profusione, nonnunquam etiam in haemorrhoidibus, in vitiis hepatis ac splenis, itemque in ceteris affectionibus, quae vnum potissimum latus, pectus aut pulmonum fibram exercent, pulsus organicus in latere affecto magis senties, minus in integro. Familiaris iste pulsus modi in hemiplegia et vulneribus quibusdam sunt, in multis melancholicis, hystericis, hypochondriacis, nec in sanis rarum est reperire pulsus unius lateris durum et concentratum, interdum et crebrum, at alterius lateris pulsus longe diuersissimum. Causae huius dissensionis satis patent.

§. 218.

Quibus absolutis, sequuntur *pulsus compositi* s. *complicati*, frequentiores illi quidem simplicibus, sed

^{b)} Bord. T. I. ch. 31. p. 337 sequ. Fouquet. ch. 31. p. 110 sequ.

fed etiam paullo difficilius cognoscendi, et vehementer mutabiles, quoniam multiplici multorum viscerum affectione potissimum cernuntur. Hinc ii pulsus, qui eiusdem generis sunt, interdum inter se iuncti copulatique apparent, v. c. nasalis et gutturalis, nasalis et pectoralis, pectoralis sudorisque pulsus, pectoralis et intestinalis, interdum alter alteri longe antistat. Quod dum fit, morbi augurium bonum ⁱ⁾ est. Etenim ii morbi, quorum indicationes pulsu simplici significantur, semper felicem faustumque habent exitum, contra periculosi sunt, qui cum pulsu complicato vrgent. Sed eamus per singula.

Schol. Pauca de hac pulsuum coniunctione SOLANVS commemoravit, sed non satis definiuit.

§. 219.

Insunt ergo *pulsus superiores omnes* ^{k)} haud raro in vno eodemque morbo, videnturque ex BORDEVII fide indicare affectam telam cellularem omnium omnino partium, a septo transverso ad caput pertinentium, ideoque illorum motuum decretoriorum beneficio mali materiam posse hinc inde diffundi, deponi, dispelli. Copulari certe isti superiores pulsus in leuiori morbo solent.

§. 220.

Constat vero *pulsus e pectorali et nasali*, si mollis et dicrotus, vt pectoralis, est; itemque resiliens ac vehemens, vt nasalis. Necessè tamen est vnus enitescat aliquamdiu prae altero robore ac magnitudine, salua compositione, indeque oriantur
formae

i) Bord. l. cit. ch. 17. p. 159 sequ.

k) Ibid. ch. 18. p. 162.

formae fere innumerabiles ex aegri temperie, morbi natura, via et ratione medendi cet.

§. 221.

Pulsus superiores cum intestinali copulati ^{l)} obseruantur propter contagionem quasi ac consensionem, quae ventri infimo cum morbis plurimis intercedit, v. c. *cephalicus vnaque intestinalis* ^{m)}, id quod facile intelligitur. Ceterum pulsus alter alteri antecellere potest, eamque ob rem medici experientis est videre, vtrum vterque sibi succedant diuersis morbi stadiis, an simul vrgeant. His enim vera medici prouidentia cernitur.

§. 222.

Eadem res *pulsuum inferiorum superiorumque iunctorum* ⁿ⁾ est, etsi hanc ob coniunctionem difficilius a se inuicem discernuntur, maiorique diligentia et attentione opus est. Nam in societate grauium morborum semper tales deprehenduntur. Pulsus simplex formam suam identidem mutat, videnturque modo inferiores superioribus longe antistare, modo vero superiores inferioribus. Sic v. c. stomachicum pectoralis insequitur, hunc pulsus vrinae aut nasalis, vt plurimum pulsuum quasi pugna et mistura putanda sit. Quare signa et indicia eo difficilius indaganda sunt, eoque magis incertum medici iudicium, quo maior speranda est morbi iudicatio. At hic causas pulsus mutabilis nosse multum iuuat, itemque ordinem et principatum cuiusque generis, naturae viam rel. prae ceteris vero doctos habere digitos.

§. 223.

Simili ratione *pulsus uterinus et intestinalis* ^{o)}, *uterinus et haemorrhoidalis* cum ceteris pulsuum formis,

l) Bord. l. cit. ch. 19. p. 170.

m) Fouquet.

ch. 22. p. 119.

n) Bord. ch. 20. p. 180.

o) Fouquet. l. cit. ch. 22. p. 120.

mis, quae *sanguinis profusionem* praesignificant, cum maxime *nasali* ^{p)}, consociari possunt. Est vero, ut supra docuimus, propria et familiaris sanguinis effundendi nota adfuit quidam. Neque de *pulsu sudoris cum reliquis decretoriis combinato* ^{q)} exempla apud auctores huius doctrinae defunt.

§. 224.

E *pulsuum complicatorum* genere etiam *pulsus suppurationis* ^{r)} est, qui haud raro morbos acutos finit. Debet vero ista pertimesci, si pulsus ab morbi principio conuulsivus et non criticus est, at secundo stadio paullo explicatior cum insigni aliquo arteriae nisu et consistente per aliquot dies irritatione. Hinc pulsus irritationis et suppurationis futurae cum decretoriae, tum symptomatae inter se copulantur. Qua coepta, pulsus inter criticum et non criticum veluti medius atque anceps est, quorum alterum irritationis diminutionem indicat, alterum viarum earum, quibus vacuari materia et propelli e corpore possit, inopiam. Tandem fit pulsus excretorius, impetu aliquo decretorio ad emissarium alterius lateris delato, et in pectoralem, intestinalem cet. commutatur; id quod certissimo indicio est, puris egestionem per illa organa, quae pulsu manifestantur, futuram, eamque iuvandam esse. Quae dum non erumpit, aut ad locum emissario suo destitutum materia defertur, abscessus oritur, quocum primo copulatus pulsus irritationis est, post ubi pus maturuit, sequitur pulsus explicatior, denique cum pulsu irritationis ac reliquis pulsuum excretoriorum formis egestio.

L 2

p) Bord. l. cit. ch. 21. p. 191.

q) Ibid. ch. 22. p. 207 sequ.

r) Ibid. ch. 29. p. 288 sequ. et p. 299. *Wetseh. c.*

10. p. 172.

egestio. Ex his elucet, cur ab ista coniunctione pulsus suppurationis et irritationis metui debeant quaedam suppurationum genera, quae ex parte decretoria, ex parte symptomatrica sunt, cur a latere, quotalis pulsus reperitur, sedes mali definienda videatur, cet.

§. 225.

Finitis pulsibus criticis, restat, ut ex doctrina BORDEVII ¹⁾ et FOVQVETI ²⁾ *pulsus non criticum* siue *pulsus irritationis*, paucis iam explicemus.

§. 226.

Est igitur ille, quem eodem, quo superius criticum, modo ³⁾ discescunt, compressior, frequens, praedurus, nec adeo a conuulsivo veterum abhorrens, plenus, interdum lentus, modo sublimis et fortis, modo profundus et concentratus, coctionem retardans, atque egestionem decretorias impediens, ceteras vero pulsus decretorii formas quasi obliterations, et reperiri ut plurimum solet in initio ac cruditate febrium cum continuarum, tum intermittentium, in plurimis febribus malignis funestis, ad finem morborum exitiosorum aut male iudicatorum, in multis morbis longis, v. c. podagra, et doloribus ad partum, dolore colico, vomitu et quorumvis medicamentorum actione, cet.

§. 227.

Quare dentur necesse est varii huius pulsus gradus, qui doctos medici digitos non effugiunt, etiamsi ob locum affectum quodammodo differant. Praecipui tamen sunt ex FOVQVETI ⁴⁾ mente cum

¹⁾ L. cit. ch. 23. p. 215 sequ.

ch. 6. p. 39.

³⁾ Ibid. p. 40.

²⁾ L. cit.

⁴⁾ Fouquet. ch. 8. p. 60.

cum qui *fortis et elatus* est, tum qui *profundus siue concentratus*, ideoque duas pulsus irritationis species effecit, quarum quaeque pulsus plus minus frequentem, lentum, durum rel. adiunctum habere potest. Etenim quadam duritie, remora, motu inordinato vel conuulsione arteriae potissimum cernitur, et, auctore BORDEVIO, ab nervorum actione oritur, siquidem hoc in *pulsu irritationis siue non critico* vehemens, incerta et ordinis expers est, atque *cum doloris pulsu* apud ACTVARIVM ^{w)} maximam partem consentit. Fac ergo, cum eo vacuationes, easque nec spernendas fieri, semper sine coctione fieri debent, i. e. ab vi atque conuulsione viscerum proveniunt, et raro salutare sunt, nec temere in egestionibus decretoriis collocandae. At si pulsus irritationis principio morborum fortis, elatior et frequens est, tunc, teste FOVQVETO, minus per timescendus est, ac si lentus et concentratus deprehenditur. Nam cum pulsu capitali tantum non semper consociatur, et non solum praecurrit pulsus decretorios, verum etiam, dum iudicatio et vacuatio iudicatoria imminet, paullulum consistit et quasi subterlabitur. Vulneribus inest, donec suppurant, itemque primis post chirurgiam diebus, primis post partum horis. Ex his vincitur, pulsus irritationis nec semper, nec per se funestum esse, sed tum demum, si diutius et ultra coctionis tempus consistit.

Schol. Hac distinctione continentur celebratae illae *evacuationes criticae et symptomaticae*. His pulsus compressior inest, isque malus augur; illis vero explicatio siue excretorius, unde virium naturalium constantiam et robur ominamur.

§. 228.

Porro hic *irritationis pulsus cum pulsu decretorio iungi **) copularique solet. Quod dum fit, dubius mali euentus est. Est vero talis pulsus compressus, conuulsiuus, certe per duas, tres pluresue ictus, explicatior, interdum excretorius, etiamsi conuulsione quadam tum adhuc, cum aliqui succus apparent, per sensum exquisitiorem detegenda, interdum pulsus conuulsiuus in pulsum naturali adsimilem aut in aliquas pulsus iudicatorii formas instabiles subito commutatur. Tunc aegri res in ancipiti esse scito, vires vitae sublatas aut certe suppressas, extremum pulsus irritationis et critici inter se coniuncti gradum adfuturum cet.

§. 229.

Ingruit praeterea in *acutis morbis, qui bonum euentum habituri sint, ista pulsus irritationis et decretorii consociatio y)*, eamque indicat pulsus irritationis in primo morbi stadio fortis, elatior, creber, viuus, compressior, conuulsiuus, non criticus; in altero vero dilatator atque explicatior, plenior, fortior, liberior; in tertio denique, dum egestio instat, pulsus in eam formam transformatur, quae cuiunque vacuationis iam euenturae instrumento propria est, i. e. *pectoralis* fit, si per sputa morbus iudicatur; *intestinalis*, si per aluum cet. Eadem fere ratio morborum longorum z) est, eadem stadia, etiamsi productiona, idem haud raro exitus, quoad secretiones et egestionem, iudicationes ut plurimum tardae ac imperfectae. Non rarum est, in capitis morbis pulsum irritationis cum capitali iungi, eumque elatio-

x) Bord. ch. 24. p. 223 sequ.

y) Ibid. ch. 25. p. 233 sequ. Fouquet. ch. 6. p. 43.

z) Bord. ch. 26. p. 243.

elatiorem siue concentratum; in abdominis affectionibus plerumque concentratus est, perraro elatior, certissimus febris vehementioris index, propius vero a BORDEVII pulsu inferiori veterumque inflammatorio abhorrens.

§. 230.

At etiam *in morbis acutis pernicialibus* ^{a)} pulsus irritationis cum decretorio inngitur, cuius causae multiplices esse possunt, itemque in morbis convulsivis et nervosis, vel qui magis nervorum, quam humorum vitio ^{b)} fiunt, et *sine materia* exercent. Tunc pulsus tantum non semper est symptomaticus siue non criticus, nunquam fere explicatus, sed velut vehementer compressus, multum convulsivus, et varius, mobilis, nec adeo fixus, et ab ista constantia, facilitate ac aequalitate, quae pulsui decretorio propriae et familiares sunt, longe alienissimus. Interdum criticum mentitur, nulla subsequutura vacatione, v. c. in hysteris, hypochondriacis, et femellis, quibus defectio menstruorum molesta est, interdum lentus ac concentratus deprehenditur, et tunc temporis malus augur est. Praesignificat enim viscerum, quorum ministerio humores fecernuntur et egeruntur, turbas perinsignes, materiam morbi lentam atque tenacem, rel.

§. 231.

Mira etiam *horum pulsuum in febre maligna* ^{c)} est *coniunctio*. Quae cum quasi complexio plurium morborum sit, perarduum est, pulsus illum multifariam copulatum agnoscere, siquidem concentratus, parvus, depressior, haud raro, ineunte morbo, len-

L 4

tior,

a) Bord. ch. 27. p. 260 sequ.

b) Ibid. ch. 28. p. 275.

c) Bord. ch. 30. p. 320 et 335.

tior, quam dum sanus homo erat, at nunquam perfecte explicatus in progressu mali, eamque ob causam nullo modo decernit, valde conuulsius est atque mutabilis, plus minus tremulus, interdum vix a naturali vel iudicatorio differens, et hinc semper pertimescendus.

§. 232.

Reliquum est, vt, qui cuique morborum generi pulsus sit proprius, ex inuentorum fide atque auctoritate paucis percenſeamus. Est igitur post *contusiones capitis* ^{d)} aut vbi tertio quartoue die post *sanguis e naribus effundi* debet, pulsus valde dicrotus vereque nasalis; post *contusiones et durae matris vulnera* conuulsius et cum maxime compressus, post *insigne cartilaginis thyroidis vulnus* superior et dicrotus, et tum, cum suppurat, molliusculus i. e. gutturali perquam similis, itemque in *parotidibus acutis*, in cuius societate pulsus irritationis est: post *vulnera pectoris intus adaecta et suppurantia* pulsus pectoralis plus minus cum irritationis pulsu iunctus, nec non in ipso *cancro* ac *nimio lactis aditu* pectoralis; post *ventris infimi vulnerationes* aut *abscessum hepatis* pulsus inordinatus, inaequalis, inferior i. e. intestinalis: post *calculorum sectionem* primum conuulsius et cum pulsu irritationis combinatus, sensim sese explicans, et inferior, interdum inconditus, fereque talis, qualis vrinarum est: in *abscessu decretorio* aut quouis alio *ad inferiores corporis partes* delato, pulsus inferior i. e. inaequalis, concentratus, paullo durior, profundus, vnaque intermittens, si deiectiones crebrae fiunt: denique post *femoris amputationem* compressus, paruus, conuulsius et veluti strangulatus, satis aequalis, creber, intermittens, haud raro

d) Ibid. T. II. c. 1. p. 2 sequ.

raro se attollit et explicat, per omnem suppurationem inferior, inaequalis, fatis durus, et cum profluio ventris intermittens est.

§. 233.

Tumor uteri cancrusus cum saniei fluore iunctus pulsu valde conuulsiuo, dum dolor exacerbatur, at dilatatus, inaequalis, inordinatus, dum sanies vberius profluit, potissimum cernitur.

§. 234.

In *hydrope abdominis* obseruatur pulsus semper inferior, inordinatus et haud raro intermittens, si cum *fluore ventris* est, semper vero quodammodo conuulsius, perparuus, et aliquot diebus ante, quam aeger moritur, durus. In *deiectionibus symptomaticis* paruus est, concentratus, inordinatus, debilis, intermittens, et cum quadam conuulsione copulatus; In *colica pictorum* plus minus ventralis, i. e. compressus, viuidus, inaequalis, haud raro morbi principio intermittens, post paullo explicatior, itemque inaequalitatis et intermissionum seruantissimus, tuncque egestionem copiosas praesignificat. Sin vero superior, dicrotus et pectoralis accessit, humorum ad caput impetum, sanguinis e naribus profusionem, tusses et sputa variae crassitudinis.

§. 235.

Vermes, in primisque *taeniam*, adesse docet pulsus inordinatus, inaequalis, viuidus, serratus, tremulus; *scorbutum* paruus, creber, inaequalis, cum irritatione quadam semper copulatus. In *rheumatismo* tempore morbi et loco affecto varius est. Nam si dolor renes, coxas, genua, pedesque exercet, pulsus apparet inferior, i. e. inaequalis, obscurus, paullulum dicrotus: sin vero caput, collum, palam s. scapulam, carpum, pulsus superior. In

podagrae tentatione pulsus semper est inaequalis, durus, profundus; at quodammodo diuersus, si manum offendit. Semper tamen, infimi ventris viscera hoc in morbo simul affici, fatis superque docet.

§. 236.

In *febris intermittentibus*, quae secundum BORDEVIVM e) acuta vnaque longa affectione continentur; pulsus est plus minus complicatus, plerumque ventralis, interdum a dextro latere hepaticus, v. c. in tertianis multis, vbi aut morbus regius erumpebat, aut bilis vacuatio. Sed febribus istis paene affectis, et cum maxime sumto cortice, vt plurimum maiori cum impetu fertur, et egestionem praenunciat, etsi nunquam adeo explicatus, mollis, plenus atque decretorius est, ac si morbus per se ac sponte sua finitur.

§. 237.

Conualescentium pulsus vacuationi illi, quae tunc ceteris eminet, fere consentaneus deprehenditur, neque pulsui suppurationis aut intestinali atque ventrali dissimilis. At vero vbi aeger *animam agere* f) coepit, plerumque est varius, alter alteri subito, sed irritato, quasi succenturiatus, v. c. capitalis pectorali, itemque pectorali ventralis cet. interdum simul mollis et vacuus, vt plurimum intermittens; qui si etiam inaequalis, debilis, paruus, et veluti vacuus est, perniciem certam portendit.

§. 238.

Balnea frigida aut *calida* g) pulsum efficiunt haud raro viuulum, et quasi constrictum, dum iis utimur, deinde paullo dilatatiorem explicatioremque, non excretorium: *Calida* interdum habent valde explicata-

e) L. c. p. 23 sequ.

f) Ibid. p. 27.

g) Ibid. p. 18.

plicatum, inaequalem, et mollem, qualis sudorem indicat, eumque sudores copiosi infecuti sunt.

§. 239.

De *medicamentis* haec habeto. Salutarem pulsum putamus, si exinde fit explicatior atque excretorius; at malum, si conuulsius et non criticus; denique si nulla sequitur rerum commutatio, inter indifferentia ^{b)} ponitur. A *vomitório*, per pulsum stomachicum indicato ⁱ⁾, ubi pulsus insigniter se explicat, saluti est; contra si concentratus fit, magis conuulsius et adstrictior, malo. Itemque cum pulsu intestinali *purgatio ventris* ^{k)} bona censetur; Minus, si sine eo ingruit, nisi pulsus oppressus et non criticus una cum quadam neruorum irritatione iungitur.

§. 240.

Post *opium* ^{l)} oritur pulsus elatior, dilatator, mollior, minus conuulsius, interdum crebrior, nec absimilis pulsui profundioris somni, explicato, superiori, itemque sudoris: Post *kermes minerale et aquas minerales balsamicas* ^{m)} elatior, valdeque pectoralis, post *copiosa sputa*. Plurimum enim ista medicamenta, quae *alterantia* nominantur, pulsum mutant, eumque haud raro explicatiorem ac molliorem efficiunt. Sic ab *argento viuo* ⁿ⁾ pulsus fit superior et dicrotus, plus minus copulatus cum irritationis pulsu, si magnus salinae fluor insequitur; alias ille ut plurimum symptomaticus, inutilis, noxius, liquefaciens, habendus erit: A *vesicantibus* celerior, et explicatior, cum maxime eo tempore, quo locus affectus suppurat, et in latere, cui medicamentum super-

b) *Bord.* T. II. c. 3. p. 61.

i) *Ibid.* p. 66.

k) *Ibid.* p. 79. Reliquas hac de re cautiones v. p. 80 et 87 sequ.

l) *Ibid.* p. 107.

m) *Ibid.* p. 19.

n) *Ibid.* p. 21.

superimpositum est: tandem a *cortice* pectoralis, isque futura sputa praesignificat.

§. 241.

Qua igitur doctrina pulsuum organicorum absoluta, reliquum est, ut, quid de ea sentiendum iudicandumque sit, quatenus illa in medicina colenda et facienda valeat, paucis videamus. Negare equidem non ausim, posse hanc pulsuum scientiam veretalem esse taliaque portendere, qualia CL. BORDEVIVS, FOVQVETVS ceterique eius patroni identidem iactitant; posse etiam a singulis visceribus affectis provenire quasdam pulsus commutationes, unde morbi sedem naturamque illico cogniturus sit medicus: Sed illae haud raro, ipsis auctoribus confitentibus, tam vagae sunt, variae et mutabiles, nihil ut magis, easque quasi e profundo DEMOCRITII puteo eruere, hoc opus, hic labor est, nec cuique datum est, hisce mysteriis initiari, et doctos habere digitos. Hinc ista pulsuum nuper excogitatorum scientia non adeo magnae utilitatis esse videtur, primum quia simplex naturae via est, non abscondita, omniaque eius bona necessaria velut in medium proiecta sunt: Deinde incredibile, quantum huius doctrinae defensores a se inuicem discrepent, ut alius aiat, alius neget, ideoque prudentis medici est, assensum aliquantisper sustinere. Denique ars ista conjecturalis sub auctore SOLANO orta est: qui dum tantum non semper singularem enunciationem ad generalem temere transtulit, medicinae vehementer nocuit, decretis veterum immerenter damnandis et abrogandis, contra novis, iisque nec satis certis aut tutis ubique surrogandis, ut praeclare Ill. HAE-NIVS ^{o)} demonstravit. Quare in exempla Perill.

HAL-

^{o)} Rat. Med. T. XII. c. 4. p. 163.

HALLERI ^{p)} ceterorumque clarorum virorum intuitus, in eam ingredior sententiam, non adeo certam illam esse, ut inuentoribus defensoribusque visum est, sed potius aut a peruersa medendi via et ratione repetendam, aut a rerum nouarum studio, neque vero prorsum negligendam videri probabilem illam vnaque optabilem pulsuum organicorum doctrinam, ut aperte ac candide Ill. HAENIVS ^{q)}, PEZOLDVS ^{r)} et *legati Parisiaci* ^{s)} censuerunt, verum quoad eius fieri possit, fideliter, diligenter ac citra partium studium in valetudinariis publicis excolendam, ut dies diem demum doceat, intelligatque optimus quisque, quid sit spei reliquum.

v. PETR. LE CONTE, *praef.* CAROL. NIC. DESMONEVX *Thef. Non ergo ex pulsu nota crifium praesagia*, Caen 1774. vbi contra BORDEVIVM eiusque placita disputant.

SECTIO II. DE RESPIRATIONE, UT SIGNO.

§. 242.

Altera functionum vitalium pars *respiratio* est, cuius quam arcta colligatio et consensio cum motu cordis atque arteriarum fit, inter omnes constat. Debetur enim illi honos idem, eadem gloria, nec, hac aëris reciprocatione laesa, vel impedita prorsus, valitudo et vita vere consistere possunt. Quare praeclare HIPPOCRATES ^{t)} salutem in morbis

p) Elem. Physiol. T. II. p. 272.

q) Ibid. c. 3 et 4. p. 112 sequ.

r) Prognos. Febr. Acut. c. 3. §. 58. p. 42.

s) Ap. Haen. l. c. p. 112.

t) Coac. §. 2. p. 545. T. I. ed. Lind.

morbis acutis praefagiendam putavit, modo respiratio bona consistat. Potest etiam exinde colligi, quae vitia laryngem, asperam arteriam, membranam latera succingentem, mediastinum, pulmones, septum transversum, musculos pectoris ac ventris, connexasque partes occupent; eaque eo magis metui debent, quo vehementius vrgent. Quam ob causam ad recte feliciterque praedicendum haec respirationis inuestigatio pernecessaria existimanda est, neque temere veteres, quorum in natura morborum obseruanda diligentia et accuratio tanta fuit, quanta est maxima, exinde permulta signa repetierunt.

v. PROSP. IV. 6. p. 245 sequ. REGA Method. Med. P. II. c. 4. Aph. 492 seq. p. 175. III. ZIMMERMANN von der Erfahr. T. I. B. 3. c. 6. p. 386. f. cet.

§. 243.

Est vero respirationis forma multiplex atque mutabilis, quoniam multiplices causae sunt, quae istam aëris reciprocandi vim immutare, infringere, accelerare, retardare, rel. valeant, ideoque docti atque periti medici est prouidere, ne in iudicando fallatur, et ante omnia aëris naturam, aegri aetatem atque temperiem, habitum corporis, animique motus, pectoris conformationem, victus rationem, cubitum cet. studiose diligenterque anquirere.

§. 244.

Differunt igitur omnes respirationis modi

- 1) *Ratione temporis*, quo peragitur, tuncque est vel *velox* f. *celeris*, i. e. si exspiratio inspirationem continuo excipit, vel *tarda*, i. e. vbi altera alteram seignius insequitur.
- 2) *Ratione quietis* dicitur *frequens* f. *crebra*, i. e. cui vix inest aliqua notabilis quietis ab spiratione mo-

ra,

ra, vel *rara*, i. e. vbi illa notari facile potest atque discerni. Huc etiam pertinet quorundam *respiratio densa et rara* f. *longa*.

- 3) *Ratione spatii* f. *dilatandi thoracis et pulmonis* habetur vel *magna*, i. e. vbi vna vice aut magna aëris spirabilis copia pulmonibus attrahitur atque redditur citra vllam thoracis vim aut incommodum, aut tantum thorax multum extenditur^{u)}, etiamsi illud nec semper requiratur; vel *parua*, i. e. in qua contraria omnia.
- 4) *Ratione virium* f. *vehementiae* nominatur vel *fortis* f. *vegeta*, i. e. vbi magnum instrumentorum respirationis robur est, et in contrahendo ac dilatando pulmone se exserit; vel *debilis*, i. e. vbi vires istae deficiunt, itemque *plena*, *profunda*, *alta*, *sublimis*, i. e. si spiritum violenter recipimus et quasi a primoribus pulmonibus trahimus multorum musculorum ministerio, v. c. narium diductarum, abdominis, costarum, ossis pectoris, et iuguli, scutulorum opertorum f. scapulae, cet.
- 5) *Ratione sensus*, qui respiratum sequitur, est vel *facilis*, i. e. quando sine vlla molestia et dolore peragitur, vel *difficilis*, i. e. quae homini molestiam exhibet, ac ingentem relinquit debilitationem, itemque aliquem ponderis sensum. Est vero illa iterum *anxia*, a sensu ita appellata, et *anhelosa*, i. e. saepe ac cum strepitu repetens. Illam denuo diuidunt in *supinam*, i. e. si aegri possunt inter spirandum supini cubare, sub qua continentur *suspiriosa* f. *luctuosa veterum*, *stertorosa*, et *suffocans*; et in *erectam*, i. e. quando aegri, ne suffocati pereant, violenta thoracis elatione ac erecta ceruice

opus

^{u)} Galen. de Loc. Affect. IV. 8. p. 103. IV.

opus habent. Huc etiam referas *respirationem dolentem et non dolentem*.

6) *Ratione modi* putatur esse vel *aequalis*, i. e. si inspiratio et exspiratio ex affe sibi respondent, vel *inaequalis*, i. e. vbi minus. Quo etiam referenda videtur *interrupta* s. *intercisa et intermittens* ipsa, vbi spiratio ad tempus cessat, saltem non percipitur.

7) *Ratione qualitatis aëris spirabilis* est *calida, frigida, male olens* s. *foetida*.

Istae vero formae possunt mirifice inter se iungi atque copulari, ideoque propter illam coniunctionem maiorem morbi pestem vel salutem portendere. Sed quoniam aut non magnae utilitatis sunt, aut certe multo cum labore deteguntur, studio deditaque opera eas omittendas putamus, et lectores ad GALENUM ^{v)} ipsum amandamus. Hinc facile intelligitur ratio, cur quidam respirationem dispeſcunt in *naturalem*, i. e. quae sanis beneque valentibus propria est, libera, facilis, moderata, aequabilis, adeoque lenta, ut vix percipiatur, et *praeternaturalem* quae coacta, impedita, difficilis, laboriosa, inaequalis cet.

Schol. Veteres etiam quasvis spirationis formas in *simplices et compositas, inaequales et exitiales* distribuerunt, quas obiter repetiit IVNCKER Semiol. c. 3. §. 33. p. 457 sequ. Sed ista diuisio, ut nobis videtur, non satis sibi constat.

§. 245.

Indicat ergo *respiratio celeris*, eorum instrumentorum, quorum ministerio peragitur, laesior em grauem, maiorem acceleratumque sanguinis in pulmones

v) Difficult. Respir. I. 20. p. 241. III.

mones aditum, itemque traiectionem difficilem; hinc febris testis habetur idonea: Porro designat quoduis impedimentum, quod in pectore residet, v. c. pulmones obstructos, rigidos, siccos, cruorem aut nimis densatum, immobilem, aestuantem, aut valde resolutum, conuulsionem et quasi constrictionem partium exteriorum, nec non ipsius septi transversi a flatibus, materia acris, cruditate cet. quid? quod solam respirationis instrumentis vim^{w)}, dum pulmones libere se vicissim contrahunt atque dilatant. Quare, bene monente BOERHAAVIO^{x)}, in morbis tantum non semper metuenda est, nisi cetera boni morbi testimonia praebent. Magis vero, quae simul *parua et brevis* est, denique *celerrima* fere mortem imminere docet.

§. 246.

Respiratio tarda s. lenta, nisi cum reliquis iuncta et copulata est, indicio est, pulmones se posse facile expandere iterumque contrahere, ideoque nec obstructos esse, sanguinis itum et reditum aequaliter fieri, vasa libera et peruia esse, eamque ob causam in morbis semper bonum signum existimatur, cum maxime si aëris spirabilis reciprocatio molesta non est. Contra si extrema frigent, et aeger debilitatus est, periculum magnum ostendit.

§. 247.

Respiratio frequens multa habet cum celeri communia; Sed quia simul cum paruitate ac debilitate tantum non semper iungitur, unde frequentia provenit, multo magis periculosa est. Praesignificat enim citum sanguinis reditum, ingens in pulmonibus

w) Zimmerm. Erfahr. T. I. B. 3. c. 6. p. 362.

x) Instit. Medic. §. 976. p. 455. ed. Norib.

nibus impedimentum, cui superando vires vitae impenduntur, v. c. sanguinem in cellulas effusum et inflammatum cum doloris, vehementis aut comprimantis sensu ^{y)}, aquam restagnantem cet. Hinc in acutis pectoris morbis designat grauis mali periculum, et cum strepitu a sanguinis pituitaeue congestione propinquam mortem, at in hydrope, aquam in thorace vel abdomine copiosam. Hinc *crebra et parua respiratio* ^{z)} index doloris et inflammationis pectoris, itemque viscerum vitalium esse solet.

§. 248.

At *respiratio rara*, si quem aegrum citra molestiam infestat, indicio est, pulmones se posse aequaliter dilatare atque contrahere, peruios, nec obstructos esse, vasa eorum meabilia, cruorem mobilem: Sin vero vna magna cum pectoris elatione aër ducitur, vires debilitatas et prostratas esse notat, in hystericis animae defectionem ^{a)}, in febribus deliria et sopores imminentes. Quare in acutis semper terribilis ista respiratio est, et in apoplecticis atque lethargicis perfectam humorum quietem ^{b)} praefagit.

§. 249.

Ex *respiratione magna* colligimus, vires vitae sufficere ad morbum conficiendum, instrumenta, quibus aër spirabilis attrahitur vicissimque redditur, esse integra, puta thoracem probe cauatum, rotundatum atque in altitudinem exporrectum, pulmones magnos, tuto collocatos facileque expandendos, cor et vasa sanguinis motum rite accelerantia, septum transversum aequabiliter se contrahens iterumque

y) Zimmerm. l. c. p. 363.

z) Hipp. Progn. §. 4. p. 451. et Coac. §. 2. p. 545. I.

a) Zimmerm. l. et p. cit.

b) Gorter. Prax. T. II. L. III. 329. p. 50.

rumque dilatans, viscera abdominis non aegra nec conuulsioni obnoxia cet. Hinc in morbis respiratio magna fausta quaeuis spondet, et tutam valitudinis iudicationem; haud raro succorum multitudinem, cum maxime vbi simul pulsus magnus obseruatur. Contra si respiratus talis molestus est, indicat sanguinem spissum et haerentem, eiusque per pulmones et venae portarum vasa traiectionem impeditum, id quod hypochondriacis, hystericis, melancholicis, et quos malus corporis habitus exercet, familiare est quafique proprium. Sic etiam ab *respiratione magna et longo quasi interuallo interiecto reuertente* HIPPOCRATES ^{c)} delirium, cum maxime phreneticorum, a *magna et diu consistente* delirium et conuulsiones ^{d)} instare auctor est.

§. 250.

Contraria *respiratio parua* est, significatque illa vires vitae fractas, sanguinem spissum, inflammatorium, fere immobilem, vix per cor atque pulmones meabilem, restagnantem, et circinationem eius peragendam valde retardantem, pulmones aut propter cruorem, aut propter quamuis aliam materiam inhaerentem haud facile extendendos, renitentes, rigidos, itemque molestiam aliquam ab instrumentis aëris externis et motum adiuuantibus, v. c. tumorem in aspera arteria, stomacho et pectore ipso natum, partium concrefcentiam, humidorum restagnationem, viscerum abdominis obstructionem, et septi transuersi motum praepeditum, rel. Est ergo semper morbi mali testimonium, et exinde facile intelligitur, cur apud HIPPOCRATEM ^{e)} *expi-*

M 2

ratio

c) Progn. §. 4. p. 451.
p. 545.

e) Ibid.

d) Coac. §. 2.

ratio magna et inspiratio parua, et vice versa, dicitur mortem proximam designare, at *extendens, vrgens, obscura et veluti duplicata* virium defectionem.

§. 251.

Respiratio fortis designat fere eadem, quae *respiratio magna et plena*, et per se semper securitatem pollicetur, *debilis* vero contraria quaevis et periculum. Vbi vero *alta et sublimis* s. *conspicua* est, eaque ministerio ossis iuguli et pectoris, nec non scapulae vehementer elatae ac motae, apertis diductisque pinnis narium, hiant ore, costis musculisque abdominis valde agitatae, peragitur, indicio est, pulmones insigniter opprimi atque obstrui, certe a conuulsione stringi et angustari, pectus coarctari, sanguinem difficulter permeare pulmonum angustias, aut etiam resolutum huc deferri, scirrhos et pessimam pulmonum affectionem, purulentam corruptionem, itemque vires vitae deiectas, atque defessas esse, cet. Hinc semper aeger de vita periclitatur, et haud raro, vbi, corpore morbi vehementia iam fracto, ista respiratus forma euenit, propinquam suffocationem et mortem timere debemus. Obseruatur enim ut plurimum in iis, qui ab angina, pulmonum inflammatione, aut rupta vomica praefocati pereunt, itemque vbi, vomica pulmonum intus latente, tumor pedis manusue f) aquosus temere ad interiora repellitur.

Schol. A mala thoracis compagine oriunda respiratio sublimis, etsi diu sustinetur citra multum incommodum, tandem exitium infert. At si a causis subitis facileque euandis, v. c. a conuulsione in hypochondriacis, hystericis et anhelatione conuulsiua, sub-

nasca-

f) Zimmerm. l. c. p. 371 sequ. Prosp. IV. 11. p. 261.

nascatur, neque mala est, nec adeo perhorrescenda. Apud HIPPOCRAT. auctore GALENO Differ. Puls. III. 11. p. 297. *respiratio sublimis* fere eadem, quae *parua*, et c. 13. p. 302. III. non *magna et vehemens* esse debet.

§. 252.

Respiratio facilis sine ullo incommodo fit, ideoque exinde colligitur, pectoris structuram, ceterorumque instrumentorum compactionem bonam esse, pulmones ad aërem recipiendum et reddendum aptissimos, cruorisque itum et reditum nec impeditum vsquam, nec nimis acceleratum, valitudinem tutam ff) futuram. Quare nec verendae nimis sunt iunctae quaedam pulsus proprietates, v. c. si profundus, celer, tardus fuerit; Spes enim est, fore, ut ob praeclaram pectoris fabricam sanguinisque aditum facilem omnia prospere eueniant.

§. 253.

Contra grauis morbi periculum est, ubi aeger *spiritum difficulter ducit*. Indicat enim illud virium vitalium defectionem et incredibilem impedimentorum vim et incrementum, v. c. angustiam et contractionem lingulae, polypum narium et asperae arteriae, itemque corpora peregrina, ut putamina nucis auellanae g), glandularum colli tumores, vias bronchiorum obstructas, pituita, pure, sanguine refertas, et cauum thoracis imminutum, cartilagine costarum in osseam naturam h) degenerantes, ubi aeger ab aëre sicco et sereno caelo magis quam humido laedi-

M 3

tur;

ff) Bagliu. Prax. I. 9. Resp. in acut. p. 90.

g) Tulp. Obs. L. II. 7. p. 109. ed. sext.

h) Vogel Progr. Obs. binae de asthmate singulari ex cartilaginum costarum ossescentia. Gott. 1773.

tur; pulmones inflammatos varieque affectos, abscessus, scirrhus, vomica, septum transversum convulsione tentatum, abdomen flatu distentum et renitens, nec non viscerum ibidem collocatorum obstructionem cet. Quare quo plures et vehementiores causae istud respirationis vitium efficiunt, eo maius periculum, eo magis imperuos pulmones, eo propinquiorem suffocationem letiferam praesignificant. At si in morbis spiratio difficilis in expeditiorem transformatur et subsistit, securitatem pollicetur. Sic similiter, ut dolens, indicat in acutis ut plurimum pulmonum inflammationem, minus in *longis*, v. c. asthmate fueto, in hypochondriacis et hystericis, itemque in quibus post febres acutas cum gemitu, multo perpetuoque metu ⁱ⁾ remanet; in *puerperis* febre continua correptis, periculum et haud raro mortem ^{k)}; *cum delirio* iuncta, euentum febris letalem ^{l)}, nisi melior aliqua succedat; denique *nocturna talis* sine tussi nocte concubia grauer vrgens, plerumque hydropem iugulantem ^{m)}, cum maxime hydropem pectoris ⁿ⁾.

Schol. In difficili spiratione explicanda praeter ceteris spectandae variae multiplicesque causae sunt, ut bene reique apposite monuit Cl. MACBRIDE Einleit. in die Arzneik. p. 349. T. I. vers. germ. Etenim in iis, quibus genus nervorum irritabile est, et pulmo illaesus, non adeo pertimesci debet, siquidem haec quasi princeps morbi diffe-

i) Zimmerm. l. c. p. 365.

k) Bagliu. Prax. l. 13. §. 6. p. 140.

l) Hipp. Coac. §. 3. p. 555. et Aph. IV. §. 50. p. 87. I.

m) Bagliu. l. c.

n) Sic Piso de Serof. Colluv. p. 203.

differentia est, vt aut ab obstructione proficiscatur, aut a conuulsione eorum instrumentorum, quibus respiratio peragitur. Ex quo numero etiam sunt praua thoracis structura, aëris nobis circumfusi caelique qualitas, rel.

§. 254.

Huc etiam referenda videtur *respiratio sonora et clangens, suspiriosa, stertorosa, luctuosa, suffocatiua*, quoniam vniuerse aliquam difficultatem, impedimenta aëris ducendi haud spernenda, humorum per pulmones cursum paene nullum, aut certe nimis retardatum, ideoque ipsius vitae periculum ostendunt, praesertim si reliquae spirationis difficilis formae et mala signa aegrum simul exercent.

§. 255.

Indicat vero *respiratio sonora et clangens* gutturis asperae arteriae et pulmonis siccitatem, tubercula cruda, scirrhum et obstructionem pituitosam, tumorem, quo guttur gulaue coangustatur, conuulsionem, congestionem sanguinis, ideoque parua, profunda, tarda, intermittens, interrupta et cum clangore effusa, fere eorum est, qui e pectoris vicio ⁿ⁾ moriuntur. *Suspiriosa*, nisi moerori aut consuetudini malae debetur, in febribus notat vasa pulmonum fere imperuia, et grauis morbi periculum, in grauidis vero, vbi citra causam euidentem cum marcore ingruit, abortum futurum ^{o)}. In acutis febribus ista *respiratio luctuosa* ^{p)} pessimum signum est: Alias dolorem et fallacem aegrorum impatien-

M 4

tiam

n) Albert. ap. Rega Method. P. II. c. 4. Aph. 514. p. 197.

o) Hipp. Coac. §. 3. p. 575 et 577.

p) Hipp. Aph. VI. 54. p. 102. I.

tiam ^{q)} designat. *Spiratio stertendo peragenda*, i. e. referens sonum, qualis a coctura ciborum crassorum et magno igne subigendorum fit, semper significat ignauiam, ebrietatem, impedimenta et fordes in bronchiis atque pulmonibus haerentes, cellulas ob inflammationem sanguineam plenas, indeque vehementer compressas, pulmonum inflammationem, cum primis si vna densa ^{r)} est, impotentiam excreandae pituitae, maxillae tonique relaxationem, et fibrarum mouentium resolutionem, denique instantem suffocationem et mortem, v. c. in febribus acutis, inflammatione pulmonum, vomica cet. quae sane eo certior est, quo respiratio operosior est, quo magis adulto morbo apparet, (nam in principio ^{s)} minus metui debet,) quo vehementius vrget cum aegri rebus desperatis, feruente quasi gutture, ingentique strepitu, et oris spuma ^{t)}. Tunc fere mors sequitur intra biduum, at si in pulmonum inflammatione, celerrime in gangraenam transitura, etiam citius, raro in anhelatione sanabile malum ^{tt)} est.

§. 256.

Respiratio suffocatiua semper pessimi morbi testis est, exindeque colligimus pulmonem inflammatum, obstructum, siccum, rigidum, *peregrinis* corporibus refertum et densatum, vasa imperuia, cruorem immobilem, et mortem imminentem, nisi a causa subita, itemque conuulsione familiari oritur. Ex his intelligitur, cur illa spirationis forma, quae ab resolutione neruorum inducitur, post summam anxie-

q) *Taurell.* l. c. P. II. p. 293.

r) *Taurell.* *Meth. Praed. Med.* p. 260 sequ.

s) *Hipp. Epid.* VII. 7. p. 831 sequ.

t) *Prosp.* IV. 11. p. 258. et *L. VII.* 20. p. 549. *Boerb. Instit.* §. 984. p. 456.

tt) *Zimmerm.* l. c. p. 373.

anxietatem ut plurimum occidit; si qua vero a maiori sanguinis impetu profecta fuerit, profusione copiosa et detractone fere leuatur ac tollitur cet. Neque omittenda est *respiratio dolens et non dolens*. Indicet vero illa, ut MACBRIDIO ^{u)} videtur, si dolor vehemens, perpetuus, intolerandus aegrum exercet, inflammationem membranae latera succingentis, itemque vasa pulmonum ob farturam inuia, et nimis distenta; At si dolor obtusior et profundus est, et cum pulsu celeri ac debili copulatus, pulmonum inflammationem. Certe semper grauis morbi periculum docet: Contra scire licet, aegrum non periclitari, si *nihil dolet*, dum respirat.

§. 257.

Sequitur *respiratio aequalis*. Quae si incidit, indicio est, integra esse reciprocandi aëris instrumenta, pulmones sanguini traiciendo non imperuia, cruorem probe mistum, mobilem, aequabiliter vasa permeantem, ideoque vires vitae saluas, incolumes, constantiores, prosperrima quaeuis et valitudinem tutam futuram docet. At si *inaequalis* est, mali morbi signum habetur. Etenim exinde inordinatum humorum motum, vasa non peruia vndasque pene irremeabiles, obstructions pertinacissimas, cum maxime pulmonum impedimenta magna et varia, conuulsionem viscerum rel. colligimus, eamque omnium periculosissimam et vitae infensissimam censemus, nisi a vitio fixo et inueterato proficiscatur v. c. gibbere, aut causae subitaneae debeatur v. c. conuulsioni partium, aut etiam validis febrium exacerbationibus, itemque iudicationi imminenti.

^{u)} Einleit. in die pract. Medic. l. c. p. 348.

§. 258.

Neque dissimilis ratio *spirationis intermittentis* est, quoniam tunc obstantiae eo maiores et vehementiores esse debent, quo crebrius intermittit. Cuius certe forma pessima videtur, ubi *aër inaequaliter interciseque ducitur*, i. e. *spiratio interrupta* s. *offensans veterum*, si inspirationem nondum affectam aut absolutam expiratione sonora, suspiriosa, singultans cet. celerrime insequitur, et veluti duplam aëris intra pectus reuocationem mentitur. Ex hac enim intelligitur, conuulsiones et haud raro mortem ipsam instare, medicumque eo magis terrere debet, quo maiori cum vehementia et molestia spiritus suspenditur atque comprimitur.

§. 259.

Restat *spiratio calida et frigida*, i. e. sub qua anima ex ore naribusque talis fertur. Illa, auctore GALENO ^{v)}, tantum non semper densa et magna simul est, v. c. in pectoris inflammatione, haec vero rara et parua simul; Illa perinlignem succorum feruorem circa vitalia viscera, febrem vehementem et concitatissimam, pulmonum inflammationem atque erysipelam ^{w)}, summum vitae discrimen, et haud raro mortem ^{x)} ipsam praesignificat; Haec vero perniciem et mortem ^{y)} certam, quoniam exinde debilitas actionum vitalium, sanguinis per pulmonum angustias motum prorsus sufflaminatum, gangraenam viscerum et vasorum, cum primis pulmo-

num,

v) Diffic. Resp. III. 8. p. 291. III.

w) Gorter. Prax. T. II. L. 3. 329. p. 51.

x) Swieten Comm. Aph. 734. p. 432. II.

y) Hipp. Coac. §. 2. p. 545. Progn. §. 4. p. 451. Epid. I. Sect. 3. Aeg. 1. 2. p. 673 sequ. et Epid. VI. Sect. 4. p. 809. I. Gal. 1. cit. c. 10. p. 296.

num, incipientem et depascentem, denique exitium imminens auguramur.

§. 260.

Spiratio male olens s. *foetens*, odoratu percipitur atque aestimatur. Quare nisi abscessus oris, asperae arteriae, pulmonumue praecefferit, in febribus acutis illa semper pessimi morbi, corruptionis humorum atque putredinis internae testis et praenuncia existimatur, et si vna *cadaver olet*, eo certior propiorque mors *) est. At si in morbis longis incidit v. c. stomacace, dentibus cariosis vel fistulosis, faucium ulceratione, praesertim a lue gallica, vomica rupta et aperta rel. portendit valitudinem, etiam si spatium aliquod habitura sit, tamen non tutam futuram, sed tandem, nisi mali fomes extinguatur, corruptionem inductum iri ut partium, ita etiam uniuersi corporis pro membri affecti dignitate.

§. 261.

Respiratio naturalis dicitur, quae tarda, facilis aequalisque est, ab aëris circumfusi iniuria, motu corporis animiue cet. quam minime laeditur, citra ullam molestiam, dolorem et violentam pectoris elationem peragitur, et quam celerrime ad suetas naturae leges reuertitur. Quae ubi in morbis talis apparet, securitatem pollicetur, siquidem hinc instrumenta, quibus spiramus, integra et bene valentia, obstructionem aut nullam, aut certe perexiguam facileque discutiendam, viscera abdominis non affecta, sanguinis itum et reditum ut per uniuersi corporis vasa, ita cum maxime per pulmonum angustias nunquam impeditum, vel retardatum, humorum secretiones egestionisque prospere euenturas auguramur.

*) *Avicenn.* L. IV. Fen. I. Tr. 4. c. 2. p. 806. ed. Bas. 1556.

mur. At si cum malis signis aegrum vrget, aliter sentiendum est: Tunc enim *respiratio sanorum similima* ^{a)} terrere vehementer debet.

§. 262.

Istae vero respirationis formae, quas hactenus disputauimus, perraro solae sunt, sed mirifice inter se iunctae et copulatae. Quamobrem iam apud veteres identidem commemorantur *spiratio magna et celeris, magna et tarda, parua et citata, parua et tarda, frequens et magna, frequens et parua, rara et magna, rara et parua, extra magna, intra parua, frequens et veluti geminata* ^{b)} cet. quae in vniuersum fere malae sunt. Dantur tamen multo plures coniunctiones, ideoque potiores iam paucis explicare placet, et vbiuis, quid significare dicantur, fideliter adiiungere.

§. 263.

Respiratio magna et celeris tantum non semper bona est, et in morbis vires vitae idoneas ad materiam subigendam, acceleratos humorum motus, caloris et motus intestini incrementum, magnam sanguinis per pulmonum angustias traiciendi copiam, humorum concitationem, quam vulgo ὀργασμὸν appellant, coctionem et iudicationem ^{c)} salutarem praesignificat: *magna* vero, *celeris* vnaque sublimis, inflammationem quamuis, cum maxime pulmonum, et anginam, eamque ducendi aëris difficultatem, quae erectam ceruicem requirit, et ὀρθόπνοια nominatur. At si *magna et tarda* deprehenditur, itemque *magna*
et

a) Hipp. Epid. VII. n. 3. p. 827.

b) Hipp. Epid. II. Sect. 3. p. 699. et VI. Sect. 1. p. 799.

c) Boerb. Aph. 985. p. 457. Rega Meth. Med. P. II. c. 4. Aph. 508. p. 188.

et rara, quae, GALENO ^{d)} iudice, *minor est frequente et magna, quatenus rara est; quatenus vero magna, haëtenus praestat parua et rara*, colligemus cerebri vascula inuia, omniaque exinde oriunda morborum genera v. c. comata et lethargum, cum maxime delirium et melancholiam, phrenitidem ^{e)}, si cum dolore, pectoris debilitate ac difficultate anima effertur. Si *magna et crebra*, et citra febrim est, aut pulmonum tuberculum designat, aut lentorum viscidorumque succorum multitudinem, vomitum, pus ^{f)}; Contra *parua et frequens*, vires vitae infirmas ^{g)}, et impedimentum quoddam, quo pulmo vrgeatur, et sanguinis motus retardetur, in primis inflammationem grauem colli, pulmonis, laterum, septi transuersi, ventriculi et intestinorum hepatis, splenis cet. conuulsionem partium insignem et irritamenta multa v. c. in hystericis atque hypochondriacis. Hinc *parua et densa*, vt GALENVS ^{h)} auctor est, semper dolorem malique vehementiam denotat. *Parua et rara*, virium defectionem et mortem instantem ⁱ⁾, itemque hydropem, nimium ciborum congestum, grauiditatem, spinam distortam ^{k)} rel. insequitur. *Respiratio celeris et magna* ^{l)} obseruatur vt plurimum, si inflammatio vnâ pulmonum fibram occupat, at *celeris et parua*, si latera pergra-

d) Comm. III. in III. Epid. t. 88. p. 582. et Diff. Resp. II. 2. p. 249. III.

e) Gal. ib. Text. 89. p. 584. Zimmerm. l. cit. c. 6. p. 367. I.

f) Gal. Loc. Affect. IV. 9. p. 105. IV.

g) Lomm. Obs. Med. III. p. 339.

h) Diff. Resp. I. 10. p. 233. et L. II. 7. p. 258.

i) Rega l. c. Aph. 511. p. 192.

k) Gal. Diff. Resp. II. 7. p. 259.

l) Zimmerm. l. c. p. 368.

pergrauiter offensa sunt; itemque in febre acuta simplici saepe vires fractas et prostratas esse docet, et in affecta febre hectica perniciem certam: Grauis etiam morbi periculum est, si *frequens in raram, magna in paruum* transformatur: Febrem enim exinde mutari pessimo cum omine necesse est. *Celeris et frequens* familiaris suppuratorum et inflammati pectoris ^{m)} comes est: *Frequens et parua* ⁿ⁾ vero viarum spirabilium coarctationem, inflammationem, dolorem, portendit, et fere delirium praecedat, etiamsi tunc temporis *cum inaequali* iungatur: *Frequens et rara* ^{o)} certum internae inflammationis, praesertim pulmonum, testimonium praebet. At si *spiratio tarda et debilis* incidit, nec a moerore atque tristitia proficiscitur, virium imbecillitatem notat, et in phreneticis ^{p)} pessimi ominis censetur. A *tarda et parua* ^{q)} colligimus vires exhaustas, naturam morbi magnitudini cedentem et succumbentem, viscera vitalia iam in gangraenam prona, eamque ob causam in malis spirationis formis eminet, in febribus acutis mortifera est, vnaque frigida reperitur, et talis etiam eorum esse debuit, qui multo tempore post e mortis faucibus erepti et exfuscitati dicuntur. *Respiratio difficilis et brevis* anhelationi humidae propria est, et cum sono spumae quasi efferuescentis fertur propter pituitae copiam, quae pulmonum angustias obstruit atque compressas tenet; at in sicca difficilis quidem est, nec brevis, verumtamen cum sibilo sonoro. *Difficilis tandem et anxiosa* iis communis est, qui

m) Gal. Loc. Affect. IV. 8. p. 103.

n) Ibid. V. 2. p. 121.

o) Bagliu. Prax. I. p. 90.

p) Hipp. Epid. III. Sect. 3. Aeg. 14. p. 741.

q) Zimmerm. l. c. p. 369.

qui a praecordiis vterique strangulatione laborant, et immensam flatuum inclusorum, nec ad inferiores partes deuoluendorum multitudinem, intestinorum conuulsionem atque distentionem, aluum pertinaciter adstrictam, et cum primis neruorum sensum perinsignem denunciat.

§. 264.

Sed istae respirationis formae iterum multifariam iunguntur, et haud raro tribus, quatuor et amplius constant. Quare eo magis terrere debent, quo plures id genus periculosae aegrum exercent. Indicat ergo *spiratio frequens, densa et feruens*, aestum internum et concitationem humidorum ingentem, saepius pulmonum inflammationem, vnde anceps in febribus acutis signum ^{r)} est, interdum dolorem tumoremque praecordiorum ^{s)}; *Rara, magna, offensans*, itemque *parua, rara et obscura*, ob vires fractas mortem imminentem: *Celeris, difficilis et stertenti consimilis*, vbi cum pulsu debili et crebro, sudore frigido, sensus vacuitate, virium iactura copulatur, vel ista mala signa insequitur, mortem appropinquantem ^{t)}; *Alta, crebra et difficilis* ^{u)}, incumbentem per febres mortem: *Sublimis et ministerio scapulae, itemque pinnis narium peragenda*, sic, vt vicissim contrahantur valdeque dilatentur, vires oppressas ^{v)} et certam perniciem, v. c. in febribus acutis, angina, pulmonum inflammatione ac suppuratione. Porro *respiratio luctuosa* s. *suspiriosa*, *parua et rara* ^{w)}, nec non *interrupta, exilis, dura*, in febr-

r) Hipp. Coac. §. 23. p. 504 seq.

s) Galen. Diff. Resp. I. 9. p. 231 sequ.

t) Macbride l. c. p. 349. Hipp. Epid. VII. 11. p. 837.

u) Lomm. l. c. p. 340.

v) Prosp. IV. 11. p. 262.

w) Hipp. Aph. VI. 54. p. 102.

febris acutis et ardentibus semper horrenda et pernicialis est: *Inaequalis* vero, *rara et magna* obseruatur, vbi septum transuersum *) inflammatum est; at *inaequalis parua et frequens* †), vbi cerebrum affectum est, et morbi soporosi, deliria et conuulsiones incidunt.

v. GALEN. L. de Diffic. Resp. I. 1. p. 222 sequ. vbi omnia ea signa, quae magnus HIPPOCRATES ab respiratione repetenda putauit, diligenter collegit atque explicuit.

§. 265.

Ex his, quae hactenus disputauimus, magni BOERHAAVII *) effatum de variis spirationis formis, quatenus ad futura praesagienda valent, facile intelligitur. *Facilis, inquit, magna, lenta, aequalis, reficiens, peracta solo leni motu muscutorum intercostalium, diaphragmatis, et muscutorum abdominalium, est quam maxime salutaris. Illa autem, quae plurimas harum conditionum implet, bonitate optimam sequitur. Difficilis, dolens, parua, celeris, anhelosa, inaequalis, suffocatiua, sublimis, exercita omni molimine muscutorum costis adnatorum, indubitato letalis. Sed ea, quae habet plurima horum vitiorum, eo est peior, quo plura eorum secum gerit.*

§. 266.

Reliquum est, vt, addendis nonnullis cautionibus, varias respirationum formas finiamus.

1) Caue, ne spirationis naturalis constantiam negligas: Nam sine hac notitia non facile quicquam ac tuto in futurum praesagiri potest. Sic v. c. pueris

*) Gal. Loc. Affect. V. 3. p. 121. IV. Hipp. Coac. §. 2. p. 545.

†) Bagliu. Prax. I. p. 90. Rega l. c. Aph. 509. p. 188.

z) L. c. §. 981. p. 456.

ris frequens est, concitata, magna, adolescentibus maior, minus accelerata et crebra, senibus multo minor, quam adolescentibus, mediocriter parua, tandem decrepitis minima, tardiuscula, perrara, difficilis.

- 2) Magni interesse debet medici, nosse respirationis leges, quas cuique aegro proprias natura esse voluit. Quamobrem saluti censetur, ubi mala in bonam transformatur; at exitio, si de hac in illam deflectat velutique desciscat.
- 3) Memineris, quae demum cunque res pulsus mutant, eas etiam respirationes mutare posse, ideoque tantum non semper, illo laeso, has simul laedi necesse est. Similiter motus animi, v. c. moeror, timor, desperatio, incredibiliter spirationem turbant.
- 4) Caue, ne respirationi soli fidem adhibeas: Fallax enim esse potest ob diuersitatem ingeniorum, morum, sensus cet. et prudentis medici est, reliqua signa sedulo diligenterque attendere, quoniam haud raro, dum aeger periclitatur, facilis spiritus fertur, et contra, praesertim in morbis acutis, qui sine pulmonum inflammatione vrgent, itemque in pestilentia.
- 5) Memento, respirationes simplices raro reperiri, neque sufficere ad certum praesagium: At ex pluribus inter se iunctis et cum ceteris morbi testimoniis, longe certius fit.
- 6) Vide, ne inordinatas respirationes, quae causae subitae aut vitio corporis debentur, nimis perhorrescas: Diu enim istae sustinentur sine vitae periculo.
- 7) Vide, ne in febribus acutis ante statum ab respiratu indicia sumas, siquidem plurimi aegrorum, ubi iudicatio imminet, difficulter spirant, et paulo post melius se habere videntur.

CAPVT II.

DE ACTIONIBVS ANIMALIBVS,
VT SIGNIS.

§. 267.

Actiones animales ex veterum recentiorumque medicorum sententia *sensu et motu* potissimum cernuntur. Quicquid igitur hasce functiones immutare potest et solet, instar signi erit medico, cuius ministerio poterit multa in futurum praefagire. Iam vero cum sensus atque motus nullus sit, nisi humorum itus et reditus simul aut retardetur, aut, incredibile, quantum acceleretur, perspicuum est, non male huc referendam videri Stahlianorum doctrinam de motu tonico, siquidem eo nomine et motus vitales comprehenduntur, et motus, qui musculorum beneficio peragitur, et sensus ipsius instrumenta varia.

§. 268.

Quare liceat nobis per ordinis leges illas functiones corporis sic diuidere, vt primum de *motu tonico*, tanquam morborum testimonio, agamus, deinde ad *sensus externos* progrediamur, denique *sensus internos* diligenter percenseamus, non neglectis variis earum formis aut signis, quae exinde a medico deduci possunt et debent.

SECTIO I.

DE MOTV TONICO, VT SIGNO.

§. 269.

Potest igitur motus tonicus, quem supra definendum duximus, multifariam a naturali via deflectere, velutique abhorrere. Hinc orta fuisse videtur

tur illa apud IVNCKERVM ^{a)} *motus tonici* distributio in *excedentem*, *deficientem*, et ex harum iunctione conflatum s. *mixtum*. Ad primum genus, me quidem iudice, referenda sunt *irritabilitas Halleriana nimia*, *horror*, *rigor*, *sternutamentum*, *risus*, *tussis*, *singultus*, *pavor*, *tendinum assultus*, atque *convulsio*: ad alterum *debilitas*, *lassitudo* et *torpor corporis*, *oscitatio*, *vocis defectio* s. *ἀφωβία* et *animi deliquium*; ad extremum tandem *tremor* et *palpitatio cordis*. Quae si quando incidunt et sub aspectum veniunt, tunc certe plurima mala denunciant, quorum magnitudinem et periculum aestimare atque praesentire debet medicus.

SUBSECTIO I.

DE MOTV TONICO EXCEDENTE.

§. 270.

Variae huius motus tonici modum excedentis formae sunt, quae vt gradu a se discrepant, sic seorsim explicari diiudicarique debent.

A) IRRITABILITAS HALLERIANA NIMIA.

§. 271.

Mira est ea fibrae musculosae vis insita quasi-que ingenerata, vt a quocunque stimulo modo fortiter, modo remissius in motum cieatur et contrahatur. Quae vtrum diuersa sit a virtute contractili et mortua, ab facultate neruorum sentiendi, ab potestate animi, nec ne, iam non attinet multis anquirere: Scripta enim hanc in doctrinam doctissima cum defensorum, tum aduersariorum prostant et in omnium manibus sunt. Certe ista irritabilitas Perill.

HALLERI, vt multis videtur, conuenit maximam partem cum GLISSONII *irritabilitate*, *oscillatione* BOERHAAVII, *virtute ac mobilitate vitali* GORTERI ^{b)}, *orgasmo et ataxia spirituum* SYDENHAMI, *oscillatione atque crispatura fibrarum perinsigni*, itemque *Stahlianorum motu tonico*. Cui irritabilitati cum debeatur omnis cordis musculorumque motus, in eaque, tanquam principe ac nobilissima causa, posita omnis ratio sit earum actionum, quae ab variis illis stimulis oriri et longe diuersissimae esse debent, non possumus non eam ceteris motus laesi generibus praeferre, eiusque signa breuiter adducere.

v. III. HALLERI Serm. I. II. III. De partibus corp. hum. sentientibus et irritabilibus, in Comment. Gotting. T. II. sequ. et Gall. Lausann. 1756. 12. Ital. Bonon. 1757. 4. Angl. Lond. 1755. 8. germ. in Hamb. Magaz. T. XIII. et rec. in Oper. Minor. T. I. P. II. p. 329 sq. Elem. Physiol. T. III. p. 440 sequ. WHYTT Edinb. Phys. Ess. Vol. II. p. 309 sequ. DELII Animaduers. in doctrinam de irritabilitate, tono, sensatione, et motu corp. humani, Erl. 1752. CAR. CHRIST. KRAVSE Diss. de sensilibus partibus humani corporis, Lips. 1765. WALTH. VAN DOEVEREN Versuche über die Empfindlichkeit und Reizbark. der thier. Theile, aus dem Latein. von KRAVSE, Leipz. 1767. VNZER Erste Gründe einer Physiologie der eigentl. thier. Natur thier. Koerper, Leipz. 1771. rel.

§. 272.

b) Prax. L. III. Tit. 2. 173. p. 161.

§. 272.

Qua concessa irritabilitate, mirae variaeque morborum formae facile poterunt explicari atque intelligi, quarum aliae a causa quadam materiae ex parte proficiscuntur, aliae vero debentur materiae. Sic propter raram fibrae musculosae textum, qualis tenellorum infantum, puerorum et feminarum est, innumerae corporis commutationes oriuntur a per exiguo stimulo, phantasiae visis, animi perturbatione, fordibus, vermibus, medicamentorumque, cum maxime purgantium, efficacia cet. et id genus homines in tremores, dolores, convulsiones, deliria, animi defectionem et ipsam mortem facile coniiciuntur. Sed ista apud viros minus valent, certe apud eos tantum, quorum fibrae non multum a feminino corpore abhorrent. Hinc perspicuum est, feminas morbis acutis ob istam teneritudinem stimuli impatentiam prae viris obnoxias esse debere, at minus periclitari, facileque casus longe grauissimos euadere.

V. CL. ERN. GOD. BALDINGERI resp. IO. WEISE diff. de irritabilitate morborum genitrice, len. 1772.

§. 273.

Porro ista irritabilitate, tanquam firmissimo fundamento, innititur et firmatur magna gaudii, terroris, irae, amoris vis, quae certe in puellis feminisque tanta est, quanta est maxima, sed breui euanesceat. Itemque patet, cur irritamenti potestas celerissimo impetu a fibra alia ad aliam deferri possit, cur in hystericis et hypochondriacis ab acritudine quavis tam dira et horrenda symptomata subsequantur, cur pestilentiae, variolarum, purpurae, luisque venereae contagionem, viperarum rabidorumque animantium venenum, pestiferi casus excipiant, cur

epilepsiae illa species, quae a vehementi animi commotione dimanat, omnium longe pertinacissima sit, plerumque per omnem vitam misellos aegros excruciet, et a leuissimo stimulo excitata recrudescat rel. Etenim, sopitam vel certe immutatam nimiam irritabilitatem validudo certa sequitur.

v. EBERH. ROSEN resp. PAVLL. BÄNGE

Diff. de sanatione epilepsiae per imminutum vitium irritabilitatis et mobilitatis neruorum, Lund. 1771.

§. 274.

Quare nec infantum conuulsiones metum incutere possunt medico, quoniam, laxitate ac teneritate fibrarum musculosarum sublata et irritabilitate hebetata, sponte sua cessabunt. Hac etiam sola continetur ratio, cur pulsus tenellorum iuniorumque crebrior et celerior, senum vero rarior est, cur sanguis illorum tenuis et floridus, horum vero tenax et viscidus, cur infantilis aetas a dentitione pessime afficitur et procliuior ad morbos acutos est, contra senectus longis cum maxime patet, cur pubertas varia conuulsionum genera et morbum comitiales ipsum resolvere solet, cur senes tussis, fluxiones, alui obstructio et humorum glutinosorum corruptio tantum non semper exercet, cur illa mors, quae iuniores e vita discedere cogit, violenta quasi esse videtur propter maiorem irritabilitatem eiusque constantiam, senes vero, quibus molesta est corporis firmitas et omnis ista virtus quasi oblitterata, sine vlla notabili vi, lente ac veluti per somnium sublati censebunt.

§. 275.

Immo vero *idiosyncrasia* s. stimuli impatientia et propensio quorundam hominum inde ab utero matris

matris ad oscillationes aliquas fixas, nonnunquam per morbos progenerata, v. c. in hystericis, in quibus noua morbi accessio ab moschi et gratissimae rosae exspirationibus oritur, designat singularem irritabilitatis conditionem: Qua mutata, aut certe per aetatem, vitae genus, artem, morbos, hebescente, non possunt non simul immutari aliae sensus molestiae, quae olim hominem excruciarunt.

§. 276.

Praeter haec istam irritabilitatem febres omnes satis superque docent; quae quamdiu nec a sanguine nimio, nec a sero, lymphâ, pure sorpto vel acrimonia singulari excitatur, morbus nullus est; quo sublato irritamento morbofo, morbus etiam tollitur. v. c. febres ephemeræ, metastaticæ, exanthematicæ, intermittentes, biliosæ, gastricae, intestinales cet. Neque inflammatio sine stimulo vlla esse potest.

v. GERHARD Triga Dissert. Physiol. Med. Berol. 1763. DAN. MAGENISE The doctrine of inflammation, founded upon reason and experience, and intirely cleared from the contradictory systems of BOERHAAVE, VAN SWIETEN, and others, Lond. 1768. GATTENHOF Diff. Venaesectionis verae indicationes, Heidelb. 1771.

§. 277.

Similiter post graues morbos remanens debilitas stimuli impatentia hanc irritabilitatem quasi defessam significant, in multis vero consuetudinis vim et irritabilitatis vacuitatem, vt in pulueris et fumi contianae vsu, itemque potatione strenua, Rustorum balneis frigidis post calida, nudato femellarum delicatularum pectore, pharmacis et soporiferis

medicamentis, nec non venenis ipsis, v. c. arsenico
cet. quotidie obseruatur.

§. 278.

Quidni etiam sub diuerso caelo et anni tempore diuersa morborum genera ab hac sola virtute musculorum insita prognascantur, et interdum remissius afficiant, interdum exacerbentur? Quidni exinde repetenda incredibilis animi et aëris consensio, prouti aut grauis est, aut leuis, calidus aut frigidus, serenus aut nubilus? An in ea latet caussa, quare qui semel variolas, morbillos, et pestilentiam euaserunt, ii in posterum ab istorum venenorum irritamento immunes putandi sunt?

§. 279.

Cernitur vero omnis irritabilitatis vis atque potestas in solo *glutine*, vt bene demonstrauit Perill. HALLERVS. Hinc perspicuum est, cur senes, hydropici, et si qui malo corporis habitu laborant, ob nimiam terrae abundantiam glutinique veri defectum, calorem naturalem fere nullum habent, et genus minus irritabile sunt, cur in febribus putridis et malignis, vinculo illo partium per fermentationem, vt Cl. BRINCKMANNO videtur, secuturamque putredinem soluto, aegri se pessime habent, cur, vbi mucus deest, quo fibrae vniuersae superillinuntur, doloris vehementissimi sensus exoritur, cur febris post medicamenta adstringentia ex toto quiescit, et corpus fit integrum, cur opium ceteraque somnifera sedationem irritationis adferunt rel.

v. BRINCKMANN Beitrage zu einer neuen
Theorie der Gaehrung, Duffeld. 1774.

§. 280.

Et perantiqua illa veterum doctrina *de diebus decretoriis morborumque iudicationibus*, firmior ab
hac

hac irritabilitate Halleriana est. Quo magis enim morbi materia aegros irritabiles aut tardos exercet, eo citius aut tardius finietur, eo vehementiores aut debiliores solidorum humidorumque motus subsequuntur, eo maius aut minus periculum, eo certius exitium aut salus erit. Signa vero, quae iudicationes morborum acutorum ut plurimum antecedunt, puta, rigor, stupor, tremor, palpitation, pruritus, punctura, nausea cet. praepeditam a convulsione materiae morbosae egestionem docent, eaque facta, maximam partem minuuntur, sopiuntur, cessant, usum huius irritabilitatis in medicina multiplicem factis superque stabiliunt. Hinc irritabilitas post febres acutas intensior ^{c)} breui desinit et pacatior fit.

v. Cl. VERSCHVIR Diff. de arteriarum et venarum vi irritabili, Groning. 1766.

B) HORROR.

§. 281.

Horror, repentina facileque ut plurimum transi-
tura cutis veluti adstrictio et conquassatio, fidissi-
mus contagionis, pestilentiae, et febrium quarum-
vis, acutarum, continuarum, ardentium, putrida-
rum, earum, quae cum eruptione macularum pu-
stularumque incidunt, cum maxime algidae, comes
et pedissequus est. Qui ubi apparet, exinde colli-
gimus, latere in corpore aegri gravem aliquam caus-
sam, unde vis vitae vehementer afficitur, irritabili-
tatem nimiam, et vasorum cutis musculosarumque
partium convulsionem, quam breui subsecuturus ae-
stus febrilis sit. Qui si in valitudinis principio for-
tis et vehemens horrorem excipit, horror vero sae-
pius

N 5

c) Kloekhof. Diff. de animi morb. p. 73. Opuscul. ed.
Schlegel.

pius reuertitur, augurari licet inflammationem internam, cum maxime pulmonum ^{d)}, itemque suppurationem ^{e)}; Sin vero crebri, parui et inconstantes ex dorso horrores ^{f)} fiunt, vnaque aeger leuiter insudat, vrinae difficultas aut suppressio dolens pertimesci debet. At *longus horror crebroque repetens materiae multitudinem morbique diuturnitatem* ^{ff)}, *horror cum lassitudine atque capitis dolore iunctus* ^{g)} menstruam purgationem fere denunciat.

v. Cl. GEHLER Diff. de horrore, vt signo, Lips.
1758.

§. 282.

Est ergo *horror vehemens in febris acutis* per se semper *bonus* ob vires vitae integras fibrarumque robur idoneum, praesertim si illum sudor insequitur, aut certe corpus incalescit ^{h)}, si egestio magna oritur, et aeger releuatur ⁱ⁾, si in statu morbi, diebus decretoriis et post antegressae coctionis signa incidit ^{k)}, et conuulsio sudore soluitur: Tunc enim futuras aut iam praesentes vacuationes declarat, verique iudicat. Contra si aeger iure veluti decretorio inhorrescit atque insudat, posteroque die iterum praeter

d) Gorter. Comp. Med. Tr. 29. §. 9. p. 115 seq. T. I. ed. Lips.

e) Tissot Anleit. für den gem. Mann, c. 4. §. 68 seq. p. 87. vers. germ. Hamb.

f) Klein Interpr. Clin. p. 83. et prae ceteris Hipp. Praedict. I. 10. p. 477. Coac. p. 523 et 525. I.

ff) Gorter. Prax. L. III. Tit. 2. 176. p. 167. Lieutaud Precis de la Medecine Prat. T. I. Sect. 1. p. 12.

g) Hipp. Coac. §. 3. p. 576.

h) Prosp. L. III. 11. p. 206 sequ.

i) Hipp. Aph. IV. 58. p. 86.

k) Galen. Comm. I. in Hipp. Epid. I. text. 22. p. 418. et Comm. III. in III. Epid. t. 83. p. 578. III.

ter rationem horret, nec praecordia dolentia habet, nec materiam morbi coctam, profusio sanguinis ^{l)} exspectanda est, et si simul inordinatus est, delirium, convulsiones et ipsa mors ^{m)}: At ubi tempore iudicationis inducit anxietatem, lassitudinem, debilitatem, stuporem, convulsionem, vocis amputationem, parvas parotides, sudorem frigidum, deiectionunculas foetidas, metuenda est mala humoris morborum migratio vel commutatio ⁿ⁾. Talis horror fere symptomaticeus est atque pessimus augur: Apud HIPPOCRATEM et GALENUM dicitur *decretorius non decernens*.

Schol. Dividunt vulgo *horrorem in decretorium, symptomaticum, perdurantem, reuertentem* s. *periodicum, vagum, frequentem* cet. de quo vid. HEVRNIVS Comment. in HIPPOCR. Aph. IV. 46. p. 389. et 58. p. 412 sequ.

§. 283.

Boni etiam *horrores* existimantur, si in febribus continuis eos intermissio ^{o)} sequitur, itemque in ardentibus, si accessio cum frigore et horrore ingruit, quoniam vires naturae ad materiam morbi subigendam et euacuandam sufficere, certe moliri illud, declarant.

§. 284.

At *malus horror* censetur, si debilis est, nec cum aliqua egestionem iungitur: Ille enim vires vitae accisas et fractas, impedimenta humorum mouendorum ineluctabilia, et restagnationem summam denunciat.

l) Hipp. Coac. §. 1. p. 524. Aph. IV. 56. p. 87.

m) Lieutaud l. cit.

n) Gorter. l. c. p. 168.

o) Prosp. l. c. p. 211.

nunciat. Malus etiam est, si, ineunte febre ^{p)}, vehementer vrget, vnde certe eius magnitudo, malignitas, vitae imbecillitas, et periculum colligitur, quoniam, eo diu consistente, dira anxietas, calor intensior, inflammatio et gangraena, suffocatio et mors ipsa oritur. Porro malus et haud raro funestus est, qui crebro inuadit, celerrimeque permittitur ^{q)}, qui sudorem sequitur, et morbi iudicationem conuulsione interceptam arguit, qui in febrilis similitudinem et cum ardore interno asciticorum ^{r)} viscera exercet, qui purulentos atque tabidos explicat, et puris abundantiam aut corruptionem, itemque phthisin ^{s)} praesagit; si post nimiam egestionem incidit, aut eam, quae per se bona est, sequitur; id quod reliquias materiae morbosae malique diuturnitatem praesignificat: si sub iudicationis specie, et in lassitudinis, levis sudationis citatque caloris societate incidit; si cum pulsu debili, et anxietate crescente est. Denique horror pessimus et mortiferus haberi debet, si, acuto morbo urgente, externae corporis partes sunt frigidae, at internae quasi exuri videntur, aegerque sitim intolerandam et inexplebilem habet, si morbi vehementia vires ^{t)} attritae velutique succisae sunt, si horror febrem non finit cet.

§. 285.

Quibus praemissis, videamus, quid *horror in variis febrium generibus* significet; Etenim ab accessione eius febris speciem definiri posse, constat inter omnes. Est igitur *horror gradatim increescens, febris*

p) Boerb. Aph. 623. et Swieten Comm. ad h. l. Prosp. III. 11. p. 212.

q) Hipp. Praed. I. 6. p. 474. I.

r) Klein l. c. p. 139.

s) Gort. Prax. l. c. p. 168.

t) Hipp. Aph. IV. 45. p. 26.

bris intermittentis index, *vagus* vero, *continuae*. Ille raro malus est, quoniam morbi materiam ad cutis emissaria *) deferre valet, eamque elidere, et nisi nimis protrahatur, aut aegros debilitatos, itemque quorum corpora frigida sunt, exerceat, periculum adferre non potest. Vnde perspicuum est, cur senes inter inhorrescendum moriuntur, et cur *horrores vagi* s. *maligni* apud HIPPOCRATEM, si qui in intermittentibus incidant, nouam materiae morbosae congestionem indicent, et, vbi vires deficiant, periculum.

§. 286.

At *continuae horror* non nisi in accessione persentiscitur, nec adeo vehemens est. In acutarum initio, exceptis febribus inflammatoriis, horror vix vllus est, facileque euanescit, pestilentia vero et febre malignissima ineunte perinsignis et crebrior, at adulta illa calor *) maximus et male ominosus succedit. Sin vero fortiter vrget, grauis morbi testimonium est, aegrumque de vita periclitari, scire licet, vbi illud, ineunte febre, accidit, quoniam ista mali malignitatem et magnitudinem, nec non horrendas viscerum nobiliorum inflammationem et gangraenam ipsam portendunt. Sed si longiore tempore tenuerunt, intutus est, et symptomaticus, bonus ac malus, propter causas, vnde proficiscitur, tempus, quo incidit, ceteraque signa. Nam si diebus decretoriis, antegressis coctionis notis, et bonis cum aegri viribus fit, ex his colligitur materiae morbi mutatio et subactio, irritabilitas fibrarum iusta redintegrata, iudicium instans, idque vt plurimum salu-

*) Ibid. §8. p. 87.

*) Swiet. Comm. Aph. 623. p. 177. T. II.

salutare y), interdum vero nullum, siquidem horrorem illum sudores, recidivae, profusiones sanguinis, urinae suppressio, morbus arquatus, abscessus, et mors ipsa sequuntur.

§. 287.

Horror in putridis febribus si crebro reuertitur et magna cum debilitate, sudatione, vocis defectione ceterisque signis malis copulatur, perniciosus est, et putridae humorum corruptionis z) index.

§. 288.

Nec ab *exanthematicis febribus horror* abest, iisque quasi proprius, v. c. variolis, purpurae cet. Nam sub variolarum accessione, et sub altero morbi stadio horror ab acri materia ad cutim delata fit, vnaque indicat vim vitae et irritabilitatem concitatam fortiterque renitentem, pus sorptum, cum maxime in confluentibus malignis, inflammationem internam, delirium, gangraenam, et plerumque mortem. Vbi vero iam desquamantur, aegerque horret, iudicationem morbi per sudores vel urinam futuram, etsi saepius infidam, expectare licet. Contra *horror* frequens, iunctus cum vehementi capitis, dorsi et lumborum dolore, anxietate praecordiorum, respiratione difficili et suspirio, sensu eo, qui a formicis oritur, in facie atque palpebris, oculorum caligantione, ac si araneorum telae superinductae fuissent, insolita virium defectione, pulsu frequenti ac debili, vigiliis, somniisque turbulentis, timore, moestitia, urina sanorum perquam adsimili, et die sexto septimae ingruens, nota purpurae albae a) certa velutique

y) *Wedel* Path. Med. Dogm. Sect. 3. c. 8. p. 585 sq.

z) *Avicenn.* L. IV. Fen. 2. tr. 1. c. 63. p. 826.

a) *Ludwig:* Instit. Clin. P. I. c. 1. Subf. 8. §. 213. p. 95. *Hamilton et Nebel* ap: *Klein* l. c. p. 244.

tique indiuidua esse fertur. Neque raro praesagit illam purpurae formam, quam ars aut peruersi aegri mores ^{b)} extuderunt, tuncque potissimum incidunt circa vigorem morbi ^{c)} sudores intempestiui, spiratio difficilis, facies flammea, oculi lacrumantes, flammiei et quodammodo inflammati.

v. III. TRILLERI Diff. de horrore in febribus exanthematicis, praesertim variolis, signo plerumque letali, Viteb. 1769. resp. CHRIST. GOTTL. SCHATTER.

§. 289.

Horror in febribus inflammatoriis tantum non semper malus et periculosus est, ideoque in continuis denunciat instantem inflammationem, et communis nota rheumatismi et dysenteriae acutae, anginae, inflammationis pulmonum, laterum, vteri habetur, quoniam cum horrore perinsigni incidunt. Pessimi vero horrores sunt, si ab internis partibus exoriri videntur, et materiae acris ac putris ad interiora migrationem portendunt, in bonorum signorum societate futurum abscessum ^{d)}, haud raro gangraenam et sphacelum imminentem. Est ergo horror in laterum et pulmonum inflammatione, si iudicatio nulla aut infida praecessit, semper suspectus, et significat gangraenam aut iam praesentem, aut futuram, aut suppurationem, et empyema, aut sorptum pus indeque oriundam tabem. Ex his intelligitur ratio, cur horror, qui ab vlceribus prouenit, semper

b) *Pezold* Progn. c. 4. Sect. 2. §. 116. p. 72.

c) *De Berger* ap. *Klein* l. c. p. 243.

d) *Foëf.* *Oecon. Hipp.* p. 553. et *Swiet.* *Comm.* in *Boerb. Aph.* 834. p. 746 sequ. II.

per malus e) censetur et symptomaticus, at bonus nonnunquam, si qui a valis.

C) RIGOR.

§. 290.

Rigor, i. e. concussus vniuersi corporis, et quaedam partium musculosarum veluti demta mobilitas, quae tantum non semper a lumbis exoritur, deinde per dorsum ad caput fertur, commune morborum, maxime febrium, itemque egestionum quarumuis futurarum et sudoris decretorii f) signum, et bonus, et malus haberi ex reliquorum symptomatum societate debet.

Schol. BAGLIVIVS Prax. Med. I. p. 80. triplicem *rigorem* efficit, *criticum*, i. e. qui egestionem decretoriam praenunciat; *periodicum*, i. e. qui in accessione frigoris febrium intermittentium incidit; tandem *symptomaticum* s. *erraticum*, i. e. qui vagus et citra vllam febrem est.

v. CHRISTOPH. GVIL. DE BERGER Comment. Med. de praesagiis ex algore in febribus acutis, Gott. 1750. rec. ad calc. Opuscul. BRENDII, T. I.

§. 291.

Est ergo rigor interdum sine febre, pluries cum febre: Qui si cum torpore multo iungitur, aut eum sequitur, mentis alienationem, malignitatem g) et febrem quotidianam h) denunciat, itemque febrem

e) Ballon. Epid. II. p. 273. Aretaeus Cur. Acut. I. 6. p. 61. coll. Steph.

f) Taurell. Meth. Med. P. III. p. 427.

g) Hipp. de Vet. Medic. §. 29. p. 31. Praed. I. 2. p. 472. I. Klein l. c. p. 83.

h) Hipp. Aph. IV. 63. p. 88.

brems ardentem ⁱ⁾ et phreneticorum ^{k)} morbum haud raro soluit, dum, morbo adultiore, sudor copiosus et per totum corpus aequalis sequitur. At si intempestivus est et cum febre iunctus, vel continuus et crebro repetens, iudicationem irritam et inflammationem in suppurationem transituram ^{l)} indicare censetur, et cum opisthotono, mortem ^{m)}: praegressa sanguinis profusione ⁿ⁾, vasorum exinanitionem et morbi diuturnitatem; cum sopore, flammeo oris colore, sudore, frigore posticarum corporis partium ^{o)}, convulsionem imminuentem; cum garrulitate, convulsionem soporas. Rigor, qui quasi accessiones et decessiones ^{p)} suas habet, in febribus metui non debet.

§. 292.

Quare boni rigoris indicium est, ubi die decretorio incidit et post antegressam coctionem ^{q)}, salutarem febris abactum per sudorem, vomitum, alui sanguinisue profluvia; ubi post rigorem corpus facile incalescit atque insudat ^{r)}, rel. Contra malus est et haud raro letalis, si die decretorio accedit, sine ulla iudicatione, et cum signis decretoriis non decernentibus, v. c. sudore frigido, tardo caloris reditu, cet. quoniam difficilem iudicationem, suppurationem

i) Hipp. Aph. IV. 58. p. 87. De Indic. II. p. 445. Coac. §. 1. p. 532.

k) Gal. in I. Praed. I. 13. p. 633. IV.

l) Ibid. Loc. Affect. I. 5. p. 22. IV.

m) Hipp. Coac. §. 1. p. 524.

n) Ibid. Praed. I. 21. p. 485.

o) Ibid. Coac. §. 1. p. 523.

p) Hipp. Aph. IV. 43. p. 86. Prosp. III. 10. p. 205 sq.

q) Klockhof. Diss. de Crisib. p. 209.

r) Haen Rat. Med. T. VIII. c. 1. p. 8 sequ.

nem internam, migrationem materiae morbi infelicem ^{s)}, et fractis iam aegri viribus, perniciem certam praesignificant, praesertim ubi cum sopore ^{t)} copulatur. Malus etiam est, si febre nec minuit, nec finit ^{tt)}, si post intestinorum laevitatem ^{u)} oritur, si febribus tertianas mentientibus s. inordinatis, ad summum euectis, consociatur, si rigor tantus est, ut aeger facta et dicta obliuiscatur, nec familiares agnoscat ^{v)}, si saepius recurrit, et sine sudore ^{w)} est, si potationes et comissiones rigor atque delirium ^{x)} subsequuntur, si partum praecedat, isque dolorem non adfert.

§. 293.

Pessimi morbi et mortis ipsius testimonium est, si, ineunte ardente febre, aestus et rigor magnus aegrum occupant, si sub acutorum morborum vigore rigor continuat, viresque attritae sunt, v. c. febribus malignis, et quibusdam exanthematicis, phrenitide; si ad finem tabis pulmonariae ^{y)} accedit, si quovis vesperi exacerbatur cum vigiliis, somno turbulento, delirio, vrina non voluntaria: Nam convulsionibus ^{z)} finietur.

§. 294.

Interdum et viros hypochondriacos, et mulierculas hystericas, rigores vrgent, qui ab irritamento quo-

s) Hipp. Praed. I. 21. p. 485. Coac. p. 523.

t) Ibid. Aph. IV. 29. p. 85.

tt) Ibid. 46. p. 86.

u) Klein l. c. p. 52.

v) Hipp. Coac. p. 522.

w) Gal. in l. Praed. I. 27. p. 665. IV.

x) Hipp. Aph. VII. 7. p. 103.

y) Brendel Coac. Praen. Pens. III. n. 10. p. 180. T. I. Opuscul.

z) Hipp. Coac. p. 523.

quodam, cui irritabilitas cum maxime patet, et conuulsione ipsa proficiscuntur. Sed salua res est et salua integra, quoniam, sublatâ ista causâ, effectus cessare debet. At si feminis ex rigore febres incidunt, eaeque cum lassitudine, horrore, capitis grauitate copulatae, scire licet, menses fere imminere; contra vbi simul cum cernicis dolore iunguntur, sanguinis e naribus profusionem exspecta.

D) STERNUTAMENTVM.

§. 295.

Sternutamentum, quod in morbis accidit, denunciat septi transversi et musculorum expirationi parentium conuulsionem, materiam irritantem infensamque neruis. Hinc ex crebra eius repetitione instantem destillationem et grauedinem praedicimus, eamque eo pertinaciorē, periculosam et casu fortuito exitiosam, quo acrius insidet ista materia, et sternutamenta ciet. v. c. quae a perpetua fluxione oriuntur, tandemque pulmones vlceratos ^{a)} relinquunt.

§. 296.

Sunt vero sternutamenta bona, morborum testimonia, si in febrium acutarum statu accedunt sine malorum societate, quoniam haec naturam fortem et prouidam ^{b)}, itemque sanguinis profusionem decretoriam portendunt; si malignis febribus, rebus iam desperatis, pulmonibus adhuc integris ^{c)}, in lethargo cum oculorum auriumque fluxione, dolore capitis acri, destillatione finiendis, pariori mensium

O 2

fluore,

^{a)} Ibid. Progn. §. 13. p. 459. et Coac. §. 3. p. 560.

^{b)} Gal. in Progn. Com II. t. 49. p. 779. IV. *Lieu-
raud* Precis, T. II. Sect. 2. p. 107.

^{c)} *Riuer ap. Klein.* p. 271.

fluore, secundis retentis, partu difficili ^{d)}, conualescentibus ^{e)}, hypochondriacis et hystericeis superueniunt, quarum accessionem sternutamentum, si quod sponte sua incidit, haud raro resoluit et male affectos nervos liberat. Itemque singultus perpetuos ^{f)} et dolorem dentium a feri colluie oriundam tollit.

§. 297.

At inter mala indicia sunt, vbi in febribus acutis, v. c. phrenitide ^{g)}, pulmonum inflammatione ^{h)}, aut post cetera pulmonum viscerumue vitia vrgent; nam periculum aegri denunciant; vbi in morbis populariter grassantibus, morbillis, variolis et febribus reliquis, per migrationem infidam ad nares ⁱ⁾ declinantibus, proueniunt; vbi senes vertigine ac comate correptos, itemque sanguine redundantes, morbo fontico aut hernia laborantes, grauidasque feminas occupant; vbi modum excedunt, et per horas, dies, mensesque integros sine intermissione continuant, vnde profecto metus est, ne languorem, syncopen, grauissima capitis mala, hemiplegiam, conuulsiones, caecitatem ^{k)} et mortem ipsam inducant. Numerare vero sternutamenta, vt FORESTO placuit, indeque vaticinari, ridiculum est.

E) R I S V S.

§. 298.

Risus vt in sanis hominibus et qui suae spontis sunt, mire confert ad aequabilem humorum motum

^{d)} Hipp. Aph. V. 35. p. 93.

^{e)} Cels. de Med. II. 3. p. 49.

^{f)} Hipp. Aph. VI. 13. p. 99.

^{g)} Constant. Afric. Loc. Comm. X. 11.

^{h)} Lieut. l. c.

ⁱ⁾ Gort. Prax. T. II. L. I. 295. p. 13.

^{k)} Lieut. l. c. p. 107.

tum efficiendum et obstructionem incipientem liberandam, ita in morbis tantum non semper habetur pessimi ominis, cum maxime si aegro inuito, nec deliro accidit. Tunc enim indicat stimulum nervis infensum ^{l)}, conuulsionem singularium partium, et prae ceteris septum transversum et inflammatum ^{ll)}, id quod vulgo funestum signum statuunt. Sunt tamen, qui istum risum haud voluntarium septi transversi affecti testem esse negent, nec, ut nobis videtur, iniuria. At ubi infantes per quietem, et cum maxime vigilantes, modice leuique nutu subrident ⁱⁱⁱ⁾, scire licet, conuulsiones vel eclampsiam instare.

F) T V S S I S.

§. 299.

Tussis, communis ac frequens eorum morborum comes, qui pectus, pulmones, ipsumque abdomen irritando afficiunt et occupant, aut certe sputis iudicantur. Hinc ubi iudicium imminet, salutaris est, nec in febribus continuis acutis ⁱⁱ⁾ adeo terrere debet; at si magna, sicca, et irrita est, morbi cruditatem notat, horror creber, cum tussi copulatus ^{o)}, inflammationem in suppurationem transituram, exindeque oriundam tabem; itemque in inflammatione pulmonum sicca, ferina, dolente, pessimam morbi naturam, et resolutionem vix ullam; in ea vero, quam sputa sincera et male olentia sequuntur, suppurationem lentam et depascentem, interdum gangraenam atque mortem propinquam ^{p)}. Si qua vero

O 3

tussis

^{l)} Haller El. Phys. T. III. p. 305.

^{ll)} Coopmans ap. Monro. Neru. Anat. Contr. p. 45. n.

^{m)} Rosenst. l. c. Abs. 10. p. 43.

ⁿ⁾ Sydenh. Sect. I. c. 4. p. 83. I. Opp.

^{o)} Hipp. Coac. §. 1. p. 523.

^{p)} Pezold Progn. Febr. Acut. c. 3. §. 78. p. 51.

tussis post morbum laterum acutum quouis vesperi incidit cum calore miti ac blando, nec remediis tollitur, aut recursus mali, aut suppuratio ^{q)} et tabes praesagiri debet. Contra si humida subito in siccam transformatur, et post grauitas pectoris oritur, febris hectica et pulmonum vlceratio exspectanda est.

§. 300.

Ex his intelligitur, cur tussis stomachica, nisi inueterauit, minus pertimescenda videtur, quam tussis conuulsiua, quae pessima corporis mala haud raro relinquit, nonnunquam iugulat; cur inanis et vehementissima iecur morbosum et obstructum, arida vero ex quorundam sententia tympanitidem indicare, illa denique, quae ab scirrho viscerum dimanat, ferre insanabilis esse dicitur; cur in articulariis saepe nouam accessionem portendit, et circa exacerbationem vbi aeger leuiter insudat ^{r)}, malum indicium est, cur in hydropicis ^{s)} certum exitium portendit, rel.

G) SINGULTVS.

§. 301.

Singultus denunciat siccitatem stomachi, eiusque osculo acrimoniam aliquam, cruditatem sordesque inhaerentes, ciborum potusque frigidi redundantiam, sanguinem nimium, irritationem et conuulsionem stomachi ipsiusque ventriculi, septi transversi, hepatis, renum, praesertim si calculus ibidem residet, nobiliorum viscerum corruptionem, cartilagine costarum et ossis pectoris depressiores, ideoque propter artam neruorum praecipuorum colligationem

q) Aret. de Sign. Diut. Morb. I. 9. p. 28. coll. Steph.

r) Hipp. Coac. §. 1. p. 530.

s) Ibid. Aph. VI. 35. p. 100. VII. 47. p. 106.

nem inflammationem et gangraenam metuendam, interdum vbi materia morbi ad interiora migravit, periculum, debilitatem insignem et fatum ineluctabile.

Schol. Singultus, vt litteris prodidit magnus HIPPOCRATES Aph. VI. 39. p. 101. fere ab plenitudine aut inanitate oritur: vnde, inuenta caussa, facile sciri atque praedicari poterit, singultus periculosus sit, nec ne.

§. 302.

Neque terrere debet singultus, qui a ventriculo alimentis abundante, a lactis copia et corruptione, ab refrigeratione corporis, et in fine aphtharum a dolore partium proficiscitur, itemque qui hypochondriacos, hystericas et iuuenes occupat, aut die decretorio incidit cum ceteris signis bonis; Tunc enim vomitum aut fluorem ventris decretorium ^{t)} praesignificat: Alias malus ^{u)} est. Similiter ille singultus, qui in intermittentium febrium ^{v)} accessione per consensum vel materiam huc delatam fit, cum febre ipsa finiri solet.

§. 303.

Est ergo singultus periculosus, qui in febribus acutis, continuis, ardentibus, praesertim malignis, exanthematicis, inflammatoriis, putridis, aut post materiae morbosae demigrationem cum praecordiorum anxietate, dolore, ardore, atque siti magna, sine ullis iudicationis indiciis accidit, et frequentia sua molestus est; nam futurum exitium ^{w)} portendit: Id quod etiam certum est, si cum facie Hippo-

O 4

crati-

t) Holler. ap. Klein p. 270.

u) Lieut. Precis, T. I. S. 3. p. 316.

v) Gorter. Prax. T. II. L. 3. 353. p. 55.

w) Ramazzin. Constit. Epid. Ann. 1693. §. 22. p. 57.
T. II. Opp. Sydenb.

cratica iungitur, aut antegressum vomitum meracum, nigrum ac foetidissimum, nec non inflammationem ventriculi intestinorum, hepatis et septi transversi, de quo multi dubitant, ileum, dolorem colicum, choleram, dysenteriam, sanguinis profusionem *) et quamvis nimiam egestionem sequitur. Porro inter mala indicia est, vbi ab hernia alicubi inclusa et retenta, eiusue et calculi chirurgia prouenit, cum maxime in senibus, ex colica vel tabe, quam marasmmum appellant, decumbentibus; vbi post laesionem musculorum ossisque temporum y), cerebrum affectum et vulneratum, eruptiones cutis z) et egestionem decretorias repressas, oritur; vbi cum languore, stupore, delirio, conuulsione, somno profundo et animi deliquio est, vbi puerperas vrget, et tenesmo laboranti accidit rel. Pessimus habetur singultus, quem vocis defectio, tremor et conuulsio corporis vniuersi comitatur.

§. 304.

Ex his etiam perspicuum est, singultum eorum, quos morbus arquatus exercet, per se terrere non posse medicum; at qui a venenis, visceribus corruptis et immoderata humorum expulsionem in perniciosorum signorum societate exoritur, eum esse formidabilem, praesertim in senibus a), in aphtharum principio, et putrido pulmonum tabo b); singultum ab costis fractis, distortis, luxatis c), inflammatio-

x) *Lientaud* l. c. p. 315. *Hipp.* Aph. VII. 3. p. 103. et Aph. 17. p. 104.

y) *Holler.* ap. *Klein.* p. 270.

z) *Aëtius* Tetr. III. Sermon. I. c. 5. p. 442. Coll. *Steph.*

a) *Sydenh.* Sect. I. c. 4. p. 42. T. I.

b) *Swiet.* Comm. Aph. 991. p. 200. III.

c) *Klein.* l. c. p. 270.

mationem imminuentem denunciare; contra ubi adoleuit, praedicta minus certa esse debere.

H) P A V O R.

§. 305.

Haud raro accidit, ut quis per somnum atque quietem inquietatus saepius expergiscatur, quam assuevit, subito excitetur, percellatur et veluti conuellatur. Vitium illud, bene monente HIPPOCRATE ^{d)}, infantum quasi proprium et familiare est, si qua labes intus subest, nec qua causa externa impellit. A nostris, das Auffahren im Schlaf, das Erschrecken, appellatur.

v. IO. HADR. SLEVOGT Diff. sistens pauores puellae morbo complicato laborantis, Jen. 1706.

§. 306.

Sunt vero pauores, si qui febribus acutis continuis et somno ^{e)} superueniunt, semper mali et conuulsionum praenuncii. Hinc in hystericis, hypochondriacis, atque iis, quos morbus comitialis et incubus exercet, frequentes sunt punctiunculae, subitque ex pauore concussus. Hinc ab acrimonia, siue in primis viis et visceribus illa lateat, siue ad cutem deferatur, ut in variolis et morbillis fit, similia mala oriuntur; Hinc calculosi et qui seminis profluuium laborant, ubi pauores crebri sunt, exinde nouam accessionem ^{f)} augurantur.

§. 307.

Neque non scorbuticorum pollutionem terribiles antecedunt imagines, dolor acutus capitis, et

O 5

cum

^{d)} Aph. III. 24. p. 81.

^{e)} Hipp. Aph. IV. 67. p. 88.

^{f)} Slevogt l. c. §. 16. p. 17.

cum maxime occipitis, quasque ab incusso iaculo, nec non corporis vniuersi tremores. Sic etiam in infantibus, dum ex difficili dentiunt g), in feminis, quibus sanguis molestus est, in iis, quibus articularis morbus insidet, et qui Baccho et Veneri litant, haud raro pauores continuant: et ex ceteris signis, quae simul adfunt, diiudicari debent.

I) TENDINVM SALTUS.

§. 308.

Symptoma morborum grauium, acutorum, malignorum et ad summum deductorum familiare est *tendinum in carpo adfultus*, et haud raro delirium ferox atque conuulsiones ipsas antecedit, naturam valitudinis exacerbat, sphacelum et mortem ipsam, vbi cum pessimis signis incidit, saepe praesignificat.

v. KLOEKHOF Diff. de strepitu in pectore cet. p. 173. Opuscul. ed. SCHLEGEL.

§. 309.

Est vero iste tendinum saltus per se magis ingratus, quam vt terrere debeat, siquidem et in sanis beneque valentibus, qui visis per quietem inquietantur, itemque in hypochondriacis et hystericis crebro accidit sine vilo periculo. At alia res est, dum homines morbis correpti decumbunt. Tunc enim ex vario morbi genere variaque causa bonus aut malus esse debet.

§. 310.

Bonum signum est, si eius ministerio eruptiones ad cutis emissaria deferuntur, v. c. in purpura et variolis, praesertim vbi in febre secunda confluant, aut, vbi intus reuerterunt, iterum in cute efflo-

g) Rosenst. Kinderkr. Abf. VIII. p. 28. ed. sec.

florescunt; si parotides attolluntur, si dolor recru-
descit, si egestio humorum morbosorum salutaris su-
peruenit. At grauis morbi periculum est, vbi pes-
simas cutis eruptiones insequitur, aut illae inauspi-
cato ad interiora delapsae fuerunt; vbi ob perturba-
tionem aliquam decretoriam antegressam abscessus
aurium exoriuntur, morbike materia denuo intus
aufugit; vbi arthritidi et podagrae accedit; vbi in
acutis per vices et interualla modo remissius, modo
intensius aegrum afficit et vrget, vbi in inflammatio-
ne viscerum die aliquo decretorio pessimis cum signis,
difficili spiratione, tremore labiorum, cet. et pro-
ximè ante mortem ^{b)} oritur; vbi cum delirio vehe-
menti iungitur, et a cerebro infirmato, laeso atque
destructo proficiscitur.

§. 311.

Neque raro, vbi diurnae conuulsiones ae-
grum occupant, assultus tendinum carpi conspiciun-
tur, dum accessio exacerbatur. Sed isti nec pericu-
losi sunt, nec ad praefagiendum multum valent, nisi
exinde accessionis imminens tempus et magnitudi-
nem definire velis. Quam ob causam non male HIP-
POCRATES ⁱ⁾ ex tali rigore, tendinum assultu, et
somnia turbato, vbi quis crebro expergiscitur, con-
uulsiones, et ROSENSTEINIVS ^{k)} in infanti-
bus eclampsiam praedicendam existimarunt. His ve-
ro, quibus tendines in carpo praeter consuetudinem
subsiliunt, morbus grauis ^{l)} imminet.

K) CON-

b) *Vogel* Praen. Gott. Pens. I. n. 7. p. 5.

i) Praediēt. I. §. 13. p. 479. et Coac. §. 1. p. 523.

k) L. cit. Absch. 10. p. 43.

l) *Lieutaud* l. c. T. I. Sect. 1. p. 11.

K) CONVULSIO.

§. 312.

In malis iis, quae hactenus disputauimus, enitescit *conuulsio*, quam Graeci *σπασμὸν* appellant. Horrendum malum est, sed per se non adeo fatale ad interitum, et ut plurimum aut a multitudine humorum, aut a penuria ^{m)} dimanat. Quod si vero morbos grauiore comitatur, semper eorum magnitudinem, vehementiam, materiae morbosae malignitatem et solidarum partium obluctantium vim intentissimam denunciat.

§. 313.

Sunt vero communia conuulsionis futurae signa refrigerationis sensus in dorso et ceruice, qualis ab superinfusa frigida oritur, vrina tenuis, aquosa, pallida, spumans et cum animi defectione iuncta, itemque iumentaria, vox acuta et lugubris, oculorum hebetudo atque obscuritas, aurium tinnitus, dolor capitis, ossis pectoris sub processu ensiformi, dorso, lumborum orisque ventriculi intensior, itemque ille, quem *ὀστέοκοπον* s. ossifragum nominant, palpitatio cordis, respiratio difficilis et intercisā, oscitatio, somnus turbator, pauores, vigiliae longae, delirium, sopor, praeter haec crebrae loci permutationes et iectigationes, cutis, quae volas manuum occupat, intoleranda titillatio, plantarum pedis tensio, torpor, tremor tendinumque assultus, inflatio ventris, cet. Haec enim sine cerebri neruorumque ⁿ⁾ vitio esse non possunt.

§. 314.

^{m)} *Hipp. Aph. VI. 39. p. 101.*

ⁿ⁾ *Pezold l. cit. c. 4. S. 3. §. 117. p. 72 seq. Klein. Int. Clin. p. 56.*

§. 314.

Quare si conuulsio in acutarum februm principio incidit, vt plurimum humorum abundantiam, acrimoniam indeque suscitata irritabilitatem denunciat, et fere sine periculo est: Id quod eo magis certum est, si febris nulla vrget, aut a sordibus intestinorum oritur. In his vomitus bilis fuscus, porraceus, rel. itemque deiectio ^{o)} saluti sunt, eamque ob causam conuulsio febrilis, quae eodem die finita est, bona ^{p)} putatur, quia febris illico aut certe breui ex toto quiescit; contra si diutius subsistit cum viscerum dolore magno et acerbo, mala ^{q)}, cum maxime si quos iuuenes tenet. Etenim metus est, ne illis aut mortem afferat, aut in ipso aetatis flore morbum articulare pariat, senes vero in anhelationem conuulsuam, apoplexiam, contracturas neruorumque resolutiones ^{r)} coniiciat. Haud raro vagi et inconstantes conuulsionum motus in morbum longum, tumorem pedum stuporemque artuum, alui profluentia tetra, epilepsiam, apoplexiam, affectiones soporas, fatuitatem, caecitatem, nyctalopiam et surditatem degenerant. Cum delirio paruo si qua conuulsio per intervalla vrget, suspecta est, at non periculosa; magis, vbi cum continuo delirio iungitur.

§. 315.

Porro si conuulsio tum, cum materia cruda coqui coepit, nec qua bona signa praecefferunt, incidit, pessima quaeuis portendit, nisi hac via et ratione subtilior morbi materia excutatur. Contra in ea iudicatione, in qua eius migratio ad cutim potissimum

^{o)} *Gal. Loc. Affect. V. 5. p. 125. IV.*

^{p)} *Hipp. Coac. §. 3. p. 554.*

^{q)} *Ibid. Aph. IV. 67. p. 88.*

^{r)} *Stabl ap. Klein p. 58 sequ.*

simum cernitur, v. c. variolis, saepius expulsionem accelerat, et corpus a periculo liberat. Neque ter-
rere debet, vbi febris conuulsioni superuenit: nam
hoc morbum ^{s)} soluit: vbi a sanguinis copia aut a
suetis eius profusionibus oritur, vbi paraplegiae su-
peruenit, aut febre, vrina, aluo, sanguine, iudica-
tur, vbi in febribus subito accedit sine vllis signis,
propter oris ventriculi vitium, quod vomitu ^{t)} fere
tollitur; denique vbi feminis hystericis atque hypo-
chondriacis ^{u)}, itemque pueris ^{v)}, molesta est.

§. 316.

Similiter malae conuulsiones sunt, quae post
dolores capitis acerbos, longas assiduasque vigilias ^{w)},
deliria furiosa ^{x)}, sopores ^{y)}, somnum tumultuosum,
pauores, tremores, neruorum tendinumque vulne-
rationes ^{z)}, eruptiones cutis intus reuertentes, in-
gentia sanguinis ^{a)} et ventris profluvia, siccitatem ^{b)}
nimiam partium, itemque post menses et purgamen-
ta partus suppressa ^{c)} incidunt, aut aegros multum
infirmatos ^{d)} occupant. Tunc enim scire licet, ce-
rebrum vehementer affici, eiusque functiones mire
turbari, et mortem ^{e)} ipsam plerumque ante portas
esse.

s) Hipp. Aph. IV. 57. p. 87.

t) Klein. l. c. p. 57 sequ.

u) Hipp. Praed. I. 17. p. 481. Coac. §. 3. p. 554.

v) Rosenst. l. c. Abs. 10. p. 60.

w) Aph. VII 18. p. 104.

x) Pezold l. c. p. 22.

y) Galen. Meth. Med. II. 8. p. 57. T. VI.

z) Hipp. Coac. §. 3. p. 573. Aph. V. 2. p. 90.

a) Ibid. Aph. V. 2. 3. 4. p. 90.

b) Gal. de Palpit. c. 22. p. 214. III.

c) Sydenh. Diff. ep. ad Col. p. 279. I. Hipp. Praed. I.
18. p. 482.

d) Hipp. Aph. IV. 49. p. 87.

e) Pezold l. cit. c. 4. S. 3. §. 118. p. 73.

esse. Id quod eo magis valet, si tandem partem aliquam corporis, v. c. oculos, nares, labia, tenet conuulsio *f)* mireque distorquet.

§. 317.

Ex his facile intelligitur, quid potiora conuulsionum genera denuncient. Sic conuulsio, maniacis infensa, caecitatem absolutam, quam ἀμαύρωσιν *g)* nominant, et periculum vitae *h)* haud raro parit; ab venere nimia *i)*, malam concoctionem et facilem ebriositatem. Mortiferae vero tantum non semper sunt, si inflammatio cerebri in conuulsiones definit; id quod gangraenae funestae signum est: si anginae illae superueniunt; si cum virium debilitate crebraque animae defectione *k)*, itemque reliquis signis pessimis iunguntur atque copulantur, si lumbricis intestina perforantibus aut veneno debentur, si in empyicis exoriuntur. Neque minus terrere debet, vbi vrinam crassam aquosa, alba, diluta, pellucida, et in qua nihil subsidit, subito subsequitur. Nam ob materiam acrem retentam, et irritamenta exinde oriunda, cerebrum *l)* affici et res aegri in peius mutari debent.

§. 318.

Restat conuulsio, quae singula membra occupat, et a loci affecti natura diiudicanda videtur. Etenim eae, quas ὀπισθοτόνον et ἐμπροσθοτόνον appellant, horrenda quidem corporis mala sunt, at non
semper

f) Klein l. et p. cit.

g) Hipp. Coac. §. 3. p. 569.

h) Zimmerm. von der Erf. T. I. B. 3. c. 8. p. 440.

i) Gal. Loc. Affect. V. 5. p. 125. IV.

k) Hipp. Aph. IV. 49. p. 87.

l) Boerb. Aph. 712. et Swiet. Comm. ad h. l. p. 353. sequ. T. II.

femper exitiosa. Itemque conuulsio maxillae ^{m)} inferioris, siue a societate reliquarum proueniat, siue ab materiae et irritamenti migratione, ab rheumatismo capitis et ceruicis, a dente carioso rel. fationem et securitatem pollicetur. Nonnunquam vero intra quatrimum interficit, si pessimis cum signis incidit. At post faciei conuulsionem mors certa et ineuitabilis est, nisi parotis oriatur atque pus deponat.

v. BRENDDEL Progr. de spasmo maxillae inferioris infantili, Gott. 1757.

SUBSECTIO II.

DE MOTV TONICO DEFICIENTE.

§. 319.

Contrarium actionum animalium vitium est, ubi *motus tonicus* veluti nimis torpet ac *deficit*. Potiores eius formae hae sunt.

A) DEBILITAS.

§. 320.

Debilitas s. impotentia motus voluntarii, familiaris febrium comes et pedissequa, semper indicat aditum succi neruosi ad musculorum fibras denegatum, aut eius defectum, itemque irritabilitatem Hallerianam valde imminutam et fere prostratam. Quare quo maior est debilitas, et quo inconstantiores vires sunt, quae ad membra corporis mouenda requiruntur, eo periculosior morbus haberi debet.

v. SWIETEN Comment. Aph. 661. p. 267 sequ. T. II.

§. 321.

^{m)} Klein Int. Clin. p. 58.

§. 321.

Denunciat vero debilitas, si qua subito accedit, graues morbos, eosque fere iam incipientes, v. c. febres inflammatorias atque putridas ⁿ⁾). Neque terrere debet, si a humorum multitudine ac feruore, circuitu impedito, et cerebro compresso, aut a bile fordibusque intestinorum itemque vermibus, proficiscitur, quippe post vomitum ^{o)}) illico cessat: Si in hypochondriacis et hystericeis, in obesibus atque iis obseruatur, quibus leucophlegmatia molesta est, aut tela cellulosa inflatur atque distenditur. Si in ediam vel grauem et diuturnum morbum sequitur, nisi cum malis indiciis est; Tunc certe deliria et melancholia ^{p)}) metuenda videntur.

§. 322.

Pessima et haud raro letalis est, vbi in febribus acutis vehementerque fatigantibus incidit et cum subita virium defectione ac sensus amputatione ^{q)}) iungitur; vbi a vasorum exinanitione, obstructione, compressione, cordis irritabilitate deiecta, aut sine exinanitione ^{r)}), nec non a contusione capitis ^{s)}) insigniori, et gangraena imminente oritur; vbi subito et magna cum vehementia eos, qui ex angina ^{t)}) laborant, occupat; vbi in aegris praedebilitatis et iam desipientibus apparet, v. c. in phthisicis conclamatis.

B) LAS-

n) *Isenflamm* von den Nerv. §. 27. p. 80.

o) *Zimmerm.* I. c. p. 442.

p) *Lieut. Precis de la Med.* T. I. S. 1. p. 230.

q) *Macbride Syst. Einleit.* T. I. B. II. Abf. 14. p. 114.
Sydenh. Sect. I. 3. p. 57. c. 4. p. 65. I.

r) *Hipp. Praed.* I. 5. p. 474. *Coac.* §. 1. p. 526.

s) *De la Motte Tr. de Chir.* p. 580. T. II.

t) *Kettelaer de Aphth.* p. 37.

B) LASSITVDO ET TORPOR.

§. 323.

Lassitudo, i. e. motus voluntarius, non nisi cum molestia, torpore atque obtusioris doloris sensu peragendus, nonnunquam sponte sua incidit, nulla causa evidente vel egestione copiosa antegressa. Haec morbos ^{u)} fere praenunciat, et motus instrumenta imbecilla, succi nervosi penuriam parcioremue aditum, difficilem sanguinis per vasa, in primis musculorum, cursum, et mali imminentis magnitudinem declarat.

§. 324.

Quare si lassitudo febribus acutis et ardentibus ipsis accedit, scire licet, fieri rapidissimum humidorum motum, sanguinem densitate inflammatoria laborare, indeque meatus quasi obferari: qui nisi breui aperiantur, difficilis resolutio humorum ^{v)} expectanda est. Bonam vero existimant, si brachia crurae occupat, et cum coctionis ^{w)} indiciis est, quoniam saepius materiae morbosae a nobilioribus corporis partibus ad ignobiliores demigrationem praesignificat. Neque minus bona est, quae post egestionem ^{x)} corpus integrum dimittit. At mala et perniciofa habetur, ubi, dum materia cruda est, vniuersum corpus tenet, aut volubilis huc illuc oberrat; ubi inter mala signa, puta, caligationem oculorum, vigilias continuas, stuporem, soporem, singultum ^{y)} rel. eminent, vel in febribus malignis usu euenit. Hinc si aeger exhorrescit et decretorie infundat,

u) Hipp. Aph. II. 5. p. 72.

v) Swiet. Comm. Aph. 739. p. 452. II.

w) Gal. Comm. in Hipp. Aph. IV. 31. p. 114 sq. VII.

x) Hipp. Coac. §. 2. p. 537.

y) Ibid. §. 1. p. 525.

dat, iterumque incalefeit, mali morbi testimonium est, cum maxime si vna sanguis e naribus substillus profluat. Itemque propria quasi scorbuticorum lassitudo ^{a)} est, eaque cum defectione virium et animi copulata; Haec plerumque mali magnitudinem et periculum portendit. Sensus vero lassitudinis, qui haud raro morbos acutos insequitur, aut abscessus ^{a)} denunciat, aut vires corporis nondum fatis instauratas.

§. 325.

Neque minus *torpor* terrere debet, qui in februm acutarum principio, malignitatem, saepius mortem certam, v. c. in phrenitide ^{b)}, significat et si quam prae ceteris partem occupat, neque cum coctionis iudicationisque signis iungitur, semper malus augur est. Hinc si qui torpor per omne caput cum frigoris sensu huc illuc vagatur, grauem morbum praesagire possumus, et si celerrime in contraria permutatur, perniciem. Malus etiam torpor est, qui cum surditate sanguinisque stillis accedit, itemque qui conuulsionibus finitur, qui in hypochondriacis et hystericis ^{c)} saepius reuertitur, qui praeter consuetudinem eos infestat, quibus sanguis redundare videtur, aut cum rigore accedit. Illis enim apoplexia instat, his vero delirium. At si torpor et inflammationes internae consociantur, scire licet, aegrum de vita periclitari. Quare post anginam non rite iudicatam praecordiorum dolor et torpor pessimum signum putatur, et insidiosè iugulat.

P. 2

§. 326.

^{a)} *Roupe vom Scorb.* §. 12. p. 45. ed. Schleg.

^{a)} *Hipp. Coac.* §. 3. p. 556.

^{b)} *Lieutaud Precis T. I. S. 1. p. 214.*

^{c)} *Ibid.*

§. 326.

Perfecta vero et longa *neruorum resolutio* semper periculum habet, et insanabile vitium esse creditur nisi febris accesserit. Minus, quae in fine acutarum relinquitur, nec omnem sentiendi vim dolorisque sensum aufert, et sensum dilabatur, nec non qua scorbutici et hypochondriaci, solius motus expertes, afficiuntur. Pessima est, et fere immedicabilis, si a cerebro eiusue medulla laesa et destructa oritur, si membrum affectum emacuit, et colorem cutis decoremque amisit, si infimum ventrem partesque inferiores tenet, et aut conuulsionibus finitur, aut gangraena. Certe resolutio denuo reuertens ^{d)} semper periculosa est.

§. 327.

Contraria quaeuis denunciat *facilis membrorum motus*, et boni morbi testimonium est, corpus leue esse, et naturae legibus apposite huc illuc ferri posse; at mali, graue esse. Id enim aut nimiam humorum copiam, aut debilitatem ^{e)} indeque oriundum discrimen praesignificat.

C) OSCITATIO.

§. 328.

Oscitatio, i. e. lenta et longa inspiratio, quam magna exspiratio cum quodam moti aëris strepitu subsequitur, haud raro morbos antecedit, et lentiores sanguinis motum per pulmonum ceterorumque vasorum angustias, nimiam eius multitudinem aut penuriam, nec non raptum celerrimum, grauitatem corporis, debilitatem et defatigationem, succi neruosi defectum, humorum congestionem, obstructionem,

^{d)} *Lieut.* l. et p. cit.

^{e)} *Taurell.* Meth. Praed. Med. p. 142.

ctionem, inflammationem, dolores, conuulsionem, febres rel. praenunciat.

v. AVG. FRID. WALTHER Diff. de oscitatione, Lipf. 1738. ANDR. EL. BVCHNER resp. IO. CONR. FINGER Diff. de oscitatione, vt signo in morbis, Hal. 1758.

§. 329.

Si ergo oscitatio crebra et profunda febrientibus incidit, praedicenda noua accessio est, eamque comitabuntur eo grauior et longior conuulsionis vis, itemque eo copiosior et efficacior morbi materia, quo frequentius reuertitur, et quo diutius subsistit, v. c. in intermittentibus febribus, cum maxime tertiana et quartana. Porro crebrae oscitationes et pandiculationes in febribus exanthematicis denunciant papularum eruptiones *f*), et cubitum feri ad tunicam pituitariam, glandulas colli faucesque ipsas, neque raro praecedunt febres biliosas et pestilenciales, vbi male ominosae sunt.

§. 330.

Neque rara est oscitatio, vbi *sanguinis profluentia* vel instant, vel solita deficiunt, vel nimis copiosa sunt. Hinc familiaris femellarum est, quibus menstrua purgatio *g*), cum spiratione difficili fereque conuulsiva, dolore capitis mordaci, neruorum distentione deest. Timere vero oscitationem debemus, quae vulnere graniori *h*), largissimo sanguinis e naribus et pulmonibus profusioni, conuulsioni ab vaforum inanitate, cet. superuenit.

P 3

§. 331.

f) Franc. du Port de Sign. Morb. L. IV. 23. p. 117.

g) Hoechstetter Rar. Obs. Dec. IV. Obs. 9. p. 497.

h) Ioh. a Meekern Obs. Medico-Chir. vers. ab Blasio c. 16. p. 87.

§. 331.

Porro a frequenti oscitatione colligimus ingentes capitis dolores, ex serosa colluuie oriundos, dolores ventriculi et intestinorum tormina, a fordibus, vermibus et quavis rosione, pulmonum scirrhus et vomicas ⁱ⁾, congestiones, vasorum distentiones, conuulsiones, et ipsum caducum morbum, nouam hystericarum et hypochondriacorum accessionem, herniosorum ^{k)} a delapso et flatibus distento intestino miserias, instantes animae defectiones, easque funestas futuras, si a laesione graui, vlcere atque sphacelo internorum viscerum, cum maxime pulmonum, oriuntur.

§. 332.

Immo vero saepius oscitatio post conceptionem ^{l)} incidit, et in grauidis difficilem sanguinis per vteri vasa traiectionem, congestionem indeque subsequutam abortionem portendit, in parturientibus ^{m)} partum difficilem, vteri impotentiam, inflammationem et gangraenam, itemque copiosissimam sanguinis profusionem, vteri vlcera, pulmonum tophos et hecticam futuram.

D) VOCIS DEFECTIO S. APHONIA.

§. 333.

Vocis defectio per se semper inter mala morborum indicia est, et decretoria aut raro, aut nunquam existimari debet. Nam exinde colligitur magna instrumentorum vocis laesio, conuulsio, plenaque abolitio, in morborum principio humorum multitudo, ventri-

i) *Walther* Diff. cit. §. 19.

k) *Walther* ibid.

l) *Hipp.* L. de Superf. §. 9. p. 630. II.

m) *Plin.* Hist. Nat. VII. 6.

ventriculi a fordibus rosio, eaque euanida, vbi illae vacuefactae sunt, in vigore vero plerumque mors ab ligamentis lingulae resolutis. Quare in febribus continuis ⁿ⁾ semper mala est, si aegri nictare oculis non cessant, neque vomitus aut sanguinis e naribus effusio accedit: Nam post spirationis difficultatem perniciousiter iugulat. Mala etiam, vbi in febribus adiunctam habet respirationem sublimem et praecordiorum dolorem, nec sudore tollitur; vbi grauidas tenet, et post partum subsistit; vbi anginae, catocae, viriumque amputationi ^{o)} succedit, et in febribus conuulsivis cum delirio taciturno ^{p)} iungitur, vbi post apoplexiam, linguae resolutionem, lapsum ab alto, itemque ab arthritide retrograda ^{q)} fit. Pessima tandem et perniciosa habetur, si vires prostratae sunt, nec sudor ullus incidit; si singultus, stupor, dolor ^{r)} cum pessimis signis vrgent; si morbi iudicatio ^{s)} aut nulla sequitur; aut in societate vehementis delirii ^{t)} venit et in illud desinit; si conuulsiones ab vasorum exinanitione ^{u)}, cum singultu et animi deliquio copulatas, excipit.

§. 334.

Media quasi vocis defectio habenda est, quae vermium rosioni, atque terrori debetur, nec iam multo abhinc tempore corpori insedit; quae vulneribus cerebri superuenit, et cum sanguinis fluore, bilis vomitu, ac sideratione membrorum est: nam post

P 4

caliga-

- ⁿ⁾ Hipp. Coac. §. 1. p. 525 et 527.
- ^{o)} Hipp. Coac. §. 2. p. 543.
- ^{p)} Hipp. Praed. I. 7. p. 475.
- ^{q)} Gal. Loc. Aff. I. 6. p. 23. IV.
- ^{r)} Hipp. Coac. §. 2. p. 544.
- ^{s)} Prosp. L. III. 13. p. 221.
- ^{t)} Hipp. l. cit.
- ^{u)} Ibid. Praed. I. 3. p. 473.

caligationem oculorum et furditatem plerumque mors ^{v)} instat. Saepenumero in conuulsionibus vox amissa, die impari reuertens ^{w)}, a graui morbo vindicat.

§. 335.

Quibus praemissis, ex facili cetera medicorum effata de vocis iactura intelligentur. Indicat ergo in febribus acutis conuulsiva infaniam magnam, cum silentio iunctam, et perniciem certam; si die decimo quarto ^{x)} accedit, periculum et morbi longitudinem; post iudicationem ^{y)}, aegrum tremore atque sopore correptum interiturum; post ebrietatem ^{z)} grauem, conuulsiones indeque oriundam mortem, ni febris successerit; post conuulsiones breui cessans ^{a)}, linguae, brachii et dextrae fiderationem; in hysteriis nouam accessionem; in hominibus pituitosis, hydropicis, catucho et sopore laborantibus, item apoplecticis, longum periculosumque morbum ^{b)}; in dolore capitis acerbo ^{c)}, delirium, phrenitidem, cerebri oppressionem; in inflammatione laterum et pulmonum, empyemate, hydrope pectoris, asthma humido cet. grauis morbi periculum.

§. 336.

Restant cetera vocis vitia, quae saepe ante aduersam valitudinem oriuntur eamque quasi praenunciant, saepe autem cum illa simul accedunt. Quare

vox

v) Ibid. Coac. §. 2. p. 572.

w) Ibid. Epid. II. S. 6. p. 708. I.

x) Ibid. L. Vict. Acut. §. 50. p. 309. II.

y) Ibid. Praed. I. 12. p. 478. Coac. I. cit.

z) Ibid. Aph. V. 5. p. 90.

a) Coac §. 3. p. 555.

b) Gort. Prax. T. II. L. II. 314. p. 29.

c) Ibid.

vox rauca in febribus acutis et inflammatoriis notat gutturis et asperae arteriae siccitatem nimiam, humorum lentorem, periculum, nec non bilis redundantiam, vt BAGLIVO videtur; at in morbis liquantibus et egestionem continua perdentibus, febre hectica, phthisi consummata, empyemate, et post sanguinis sputa, res aegri desperatas; *vox acuta*, cum praecordiis retractis ^{d)} pessimisque signis copulata, instantem mortem; *acuta, clangens* s. *stridula, querula, plorabunda, flebilis, lugubris, intercisâ, inaequalis, obscura, suspiriosa*, quae non nisi gradu a se in iisdem differunt, vbi in febribus continuis incidunt, ligamenta lingulae sicca et intenta, inflammationem harum partium, conuulsionem, et mortem ^{e)}; *vox tremula*, debilitatem perinsignem, delirium, conuulsionem, et fatum ^{f)} ineluctabile; denique *vox acuta, debilis, deficiens* in febribus acutis, partium angustiam, defectionem virium, migrationem materiae infaustam, et periculum ^{g)} summum denunciat.

§. 337.

Contra *sonorus pectoris strepitus* laterum inflammationem fere subsequitur, et sanguinem in pulmonibus haerentem, itemque inflammationis in abscessum permutationem declarat. Qui quoniam vt plurimum die octauo vel decimo superuenit, scire licet, periclitari aegrum, et salutem aut desperandam, aut certe ancipitem esse: at si simul sputa mala sunt, mortem ^{h)} breui adfuturam.

P 5

E)ANI-

^{d)} Hipp. Praed. I. 17. p. 482.

^{e)} Coac. §. 1. p. 526.

^{f)} Coac. §. 2. p. 544.

^{g)} Gorter. Prax. T. II. L. II. 314. p. 29.

^{h)} Klein Int. Clin. p. 238.

E) ANIMI DELIQVIVM.

§. 338.

Periculum in morbis ostendunt *crebra animi deliquia*. Quae dum oriuntur, ingentem virium vitalium et animalium imbecillitatem, mali magnitudinem, vehementiam, malignitatem, et haud raro exitum funestum denunciant. Hinc ab vehementi animorum motu, phantasia viuuda, aspectu rei turpis vel detestandae, odore graui vel suauiusculo, et neruorum sensum valde concitante, ab acrimonia quacunque, a morbo, inedia, vigiliis, exinanitione, conuulsione, cet. identidem proueniunt, et, vti variae caussae sunt, vnde dimanant, sic etiam varia praebent indicia. Neque protinus timeri debent, si debiles, valde irritabiles, hypochondriacos, hystericas grauidasue feminas tenent, nisi cum pessimis signis copulata fuerint, minime vero omnium, si sanguinem missum sequitur, modo quies et ligatura iusta adhibeatur. Quam animae defectionem instare ⁱ⁾ docent pulsus debiliior, vacillans, et identidem inaequalis ac intermittens, sanguinis celeritas imminuta et retardata, palpitatio cordis, leuis vertigo, oculorum acies hebetata, pallor oris et labiorum, nausea et vomituritio, cet. Id tamen certum est, eos, qui saepe ac vehementer animo linquntur ^{k)}, ex improviso, nec opinantes mori.

v. HEISTER Diff. de animi defectione, Helmst. 1728.

§. 339.

Grauius vitium *syncope* est, et haud raro febres ^{l)} praenunciat, at si sine caussa aperta incidit, mortem

i) Swiet. Comm. Aph. 141. p. 214 sequ. I.

k) Hipp. Aph. II. 41. p. 75. I.

l) Lieut. Precis T. I. S. 3. p. 301.

mortem ipsam. Quae etiam plerumque sequitur in pueris, quorum stomachum vermes ^{m)} rodunt, iique tunc, cum instat, per os exeunt.

§. 340.

Terrere igitur non debet, quae scorbuticos affligit, neque cum viscerum vitio, deiectionibus nigris et atrabilariis ceterisque indiciis malis est; quae post grauem morbum a debilitate oritur, vel voracitati, fordibus ventriculi, flatibus, expirationibus putridis et grauib, calori cubiculi multo, irritabilitati facili et exquisitiori neruorum sensui, itemque vehementibus animi perturbationibus debentur. Contra pessima et fere pernicialis est, si ex viscerum corruptione, sphacelo, opio, sanguine nimis tenuato, vel vasa magna ⁿ⁾ obstruente, nec non post tumorem ad cor et membranam eius succingentem, palpitationem longam et inueteratam, partum laboriosum, profusionem sanguinis immoderatam, abscessum ^{o)} internum ruptum, nisi alicubi pus effluat, post fulminis ictum et conuulsiones horrendas nascitur, aut si in febrium acutarum initio et statu, in febribus malignis et exanthematicis, in variolis confluentibus ob ardorem doloremque intolerandum, et post materiae morbosae demigrationem in interiora viscera, aegrum excruciat. Tunc de vita eum periclitari, scire licet.

§. 341.

Habentur vero pessima syncopes ^{p)} indicia, sudor frontis, temporum, ceruicis, pectoris, manuum, frigidus et copiosus, pulsus deficiens, respiratio nulla,

^{m)} Klein l. c. p. 167.

ⁿ⁾ Gorter. Prax. L. III. Tit. I. 145. p. 126 sequ.

^{o)} Hipp. Aph. VII. 8. p. 103.

^{p)} Klein l. c. p. 176.

la, sensus animique torpor, sic, vt homo vix in vitam reuocari posse videatur, sed semper soporetur, facies Hippocratica et morbosa, eiusque color pallidus, liuidus, ac viridis, itemque si tremor et convulsio superueniunt, nec corpus recalescit, cet.

§. 342.

Huc etiam pertinet *ἐκλυσις* s. *exsolutio* HIPPOCRATIS et *ἀψυχίη*. Illa si ab rigore q) coque cum dolore capitis iuncto oritur, periculosa et perniciosa est, praesertim si simul vrina cruenta profluit: at si torpori ex partu r) superuenit, saepe instans delirium nunciat, interdum et mensium copiam. Contra haec vbi aegris incidit, quoties aluus deiicitur, aut erecto corpore in lecto sedere lubitum est, vix vlla spes superest, cum maxime si ab prima morbi tentatione vrget. Nam morbus grauiissimus et delirium s) exinde colliguntur. In hystericis non adeo pertimescenda est.

SUBSECTIO III.

DE MOTV TONICO MIXTO.

§. 343.

Praeter haec motus tonici vitia, quae hactenus in medium proferre putauimus, dantur quaedam, quae inter eum, qui modum excedit aut prorsus deficit, media quasi esse, neque tuto ad alterutrum referri posse videntur. In quo *membrorum tremorem et palpitationem cordis* collocandam existimamus.

A) TRE-

q) Hipp. Coac. §. 1. p. 524.

r) Ibid. §. 3. p. 577. I.

s) L. Vict. Acut. §. 48. p. 307. II.

A) TREMOR.

§. 344.

Tremor f. motus alternus, vacillans, non voluntarius fereque interceptus ^{r)}, siue, vt G A L E N O ^{u)} placet, *impotentis ac debilis motus symptoma*, in sanis et bene valentibus haud raro notat instantem neruorum resolutionem, in iis vero, quos resolutio tenet, redeuntem valitudinem; in morbis nimiam humorum multitudinem, et quietem ob vasa imperuia, succi neruosi defectum vel motum inordinatum, fibrarum mouentium infirmitatem ^{v)}, in principio febrium acutarum restagnationem, in incremento materiae morbosae ad caput aditum, deliria, conuulsiones, graua capitis mala, nisi causa auferatur, ad finem vero et vbi egestionem largae antecesserunt, suppurationem, corruptionem, vires fractas et mortem. At si die aliquo decretorio et antegressis coctionis signis apparet, securitatem ^{w)} pollicetur: sine his malum morbi exitum, infidam materiae demigrationem et perniciem. Attamen haud raro tremores cum conuulsionibus et sudore copulantur. Quod vbi euenit, reuersio mali ^{x)} expectari debet, nisi rigore iudicetur, et si tremor sine iudicatione cessat, abscessus articulorum et vesicae dolor ^{y)}. Certe ex his perspicuum est, sanguinis itum et reditum turbari et summam corporis debilitatem subsequi oportere.

Schol.

r) *Sauvages* Nosol. Meth. p. 557. T. I.

u) L. de Tremor. c. 3 p. 198. III.

v) *Gort. Med. Hipp.* Sect. 6. Aph. 26. et *Prax. Med.* L. III. T. II. 177. p. 169.w) *Hipp. Epid.* IV. 8. p. 748.x) *Praed.* I. 15. p. 480. *Coac.* §. 3. p. 554.y) *Coac.* §. 1. p. 532.

Schol. LIEVTAUD *Precis, de la Medec. Prat.* T. I. S. I. p. 209. duas tremoris formas constituit, quarum altera ab nervorum resolutione, altera ab convulsione oritur.

§. 345.

Est ergo tremor, qui copiosas egestionem sequitur, et nobiliora viscera tenet, itemque validus et diuturnus, semper malus, quoniam vires frangit, et irritabilitatem nimis concitatam, causam pertinacissimam et debilitatem perinsignem declarat. At minus terrere debet, qui parvus, recens, congenitus, senilis est, qui a causa externa et humorum copia oritur; magis, qui a vermibus, et nervis obstructis; omnium maxime, qui succorum penuriae aut materiae morbosae demigrationi, quam *μετάστασις* appellant, debetur, nisi vires vitae viribus morbi superiores sint. Neque exempla defunt, ubi dolor capitis pertinacior et diuturnus, itemque a rigore facta vocis defectio, tremore brachii manusue iudicata sunt.

§. 346.

Infanabilem fere putant, si nervorum resolutioni *) superuenit, aut ab motus instrumentorum aritudine a), nec non ab validis et inueteratis animi motibus, a terrore aut a venere crebriori dimanat, si post cerebri laesionem b) gravem et compressionem diu subsistit, vel senibus valde incommodat.

§. 347.

Neque rarus tremor in scorbuticis est, sin vero in grauidis ante partum c) sponte sua nascitur, et

*) *Lieut.* l. c. p. 210.

a) *Galen.* in *Progn. Com.* l. 13. p. 740. IV.

b) *Swiet.* *Comm. Aph.* 627 sequ. p. 182. II.

c) *Gort.* *Prax. L.* III. Tit. 2. 177. p. 169.

et instantem partum denunciat, et abortum: Contra si post continuat propter sordes puerperii retentas, periculum vitae ingens et subinde epilepsiam mortiferam. Praeter haec tremor manuum princeps quasi signum febris carcerariae ^{d)} et primarum viarum sordibus ^{e)} repletarum est, praesertim si cum perpetuo frontis et superciliarum attactu iungitur. Sic etiam febres, in quibus tremor et lassitudo molesta est, propter malignitatem metuere debemus: sed tremor, torpor, stupor manuum, vertigo, saepius apoplexiam praesignificant, cum maxime si a morbo ineunte et sine vlla causa praegressa adfuit; nonnumquam subitam neruorum resolutionem inducit.

§. 348.

Tremor a potu ^{f)} multo et crebro vini atque spirituum, et pertinacius biboni insidet, et membra inualida vehementer affligit. Ex eo enim colligitur fibrarum summa imbecillitas, futura apoplexia neruorumue resolutio, memoriae ingenique iactura, lethargus, malus corporis habitus, hydrops rel. Interdum cessat, vbi vari et gutta rosacea, nec non tussis violenta, et cum sputis foetidis iuncta, destillatio copiosa et longa, sudor vel aluus fusior superuenit.

§. 349.

Tandem tremorem aiunt mortiferum, vbi in febribus ardentibus ^{g)} post delirium incidit; vbi membra et linguam acute febrientium occupat, et in

d) *Pringle* Feldkrankh. c. VII. Abf. II. p. 342.

e) *Sarcone* Epid. zu Neap. T. II. §. 569. p. 258. vers. germ.

f) *Klein* l. c. p. 281.

g) *Swiet.* Com. Aph. 741. p. 487. II.

in conuulsiones horrendas transformatur; vbi vulneratos, phreneticos ^{b)}, lethargicos aut aegros morbi vehementia debilitatos corripit; denique vbi in moribundis ⁱ⁾ obseruatur. Nam certissimo est indicio, vim cerebri deiectam esse, succum neruofum deficere, vel inordinate moueri, conuulsiones, neruorum resolutionem et mortem ipsam imminere.

B) PALPITATIO.

§. 350.

Palpitatio, vitium tremore aliquantum vehementius, designat humorum defectum, circuitus impedimentum, tumorem cordis, grumum sanguinis, vlcus, aneurysma, et varicem magnorum vasorum, polypum, irritamentum aliquod latens, v. c. in abdomine, et subito laceffens, conuulsionem cet. ideoque varia etiam esse debet praedictio ^{k)}.

§. 351.

Palpitatio decretoria febrium acutarum perrara est et dubia, siquidem haud leue vitae periculum tantum non semper denunciât, et fere periculosissima est, vbi post lentorem febrilem incidit, vbi, viribus aegri pessum datis, sphacelus instat, aut diu subsistit ^{l)}: nam saepius syncope correpti moriuntur. At si qui iuuenes vel viri eam saepius experiuntur, non facile consenescent, sed in crebras animae defectiones incidunt, tandemque nec opinantes pereunt. Neque pertimesci debet, quae hystericis et hypochondriacis familiaris est: breui enim, vbi flatus, irritamentum et conuulsio remittunt, etiam sopitur: ideo-

b) Hipp. Praed. I. 2. p. 472. Coac. §. 1. p. 529.

i) Kloeckb. Diss. de strepit. in pect. p. 67.

k) Prosp. L. III. 6. p. 177 seq. Klein Int. Clin. p. 59.

l) Gort. Prax. L. III. T. 2. 172. p. 161.

ideoque multo minus, si illam subita vel certo tempore reuertens sanguinis abundantia ^{m)} progenuit.

§. 352.

Medicabilis palpitatio est, quae a scorbuto, mensibus ceterisque sanguinis expulsionibus suppressis, et malo corporis habitu oritur, etsi scorbutica ob crebras animi defectiones et catarrhum suffocantem periculosior videtur. Immedicabilis vero est, quam polypus, inusitata cordis magnitudo et abscessus, hydrops pericardii ⁿ⁾ et hydatides, aneurysma, vermes, pili, calculi, rel. inducunt. Tandem pessima et funesta censetur, si palpitatio frequens, magna, fortis et pertinax cum anhelitu continuo, crebris animi deliquiis, pulsu inaequali, cet. est, vel eadem conuulsiones, syncope, atque catarrhus suffocans superueniunt.

SECTIO II.

DE SENSIBVS EXTERNIS, VT SIGNIS.

§. 353.

Mirifice in morbis mutantur *sensus externi*. Quod dum fit, perspicuum est, adesse oportere magnam earum functionum infirmitatem, in quibus omnis sensus cernitur. Obliterato illo, vel saltem a sueta naturae lege abhorrente, non potest non inualitudo nasci, et periculum eo maius impendere, quo propius ille a communi sentiendi instrumento abest, et quo magis necessaria eius opera ad vitae suauitatem est.

§. 354.

^{m)} Gal. Loc. Affect. V. I. p. 113.

ⁿ⁾ Ibid. p. 112.

§. 354.

Iam vero ex scholarum doctrina sensuum externorum nomine comprehenduntur *visus*, *olfactus*, *gustus*, *auditus* et *tactus*, ideoque nec incongruens, nec superfluum esse videtur, varia sensus instrumenta strictim percensere, et, quibus quotque incommodis pateat, quid illa boni maline praesagiant, paucis explicare.

SUBSECTIO I.

DE VISU, VT SIGNQ.

§. 355.

Incredibilis oculorum vis est; nam tanquam fidissima animi corporisque affectionum interpretes ^{e)} haberi debent. Quare si naturalis oculorum vigor et claritas in morbis, cum maxime acutis, substitit, vel breui reuertitur, inter bona indicia est, praeclare monente HIPPOCRATE ^{p)}, itemque oculi bene colorati ^{q)} corpus bene se habere docent. Timeri tamen debent, si in febribus continuis ^{r)} rebusque aegri desperatis incidunt; Fallax enim exinde augurium capitur, et mors vt plurimum ante portas est.

§. 356.

Quare si in febribus acutis *oculi hebescent*, nulla caussa euidenti antegressa, vniuersi corporis debilitatem et periculum significant, et in hypochondriacis atque hystericis nouam accessionem, eamque grauiorem. Hinc visus acies quasi hebetata et cum crebra animae defectione iuncta index habetur cerebri

^{o)} *Linds Papers on fevers*, p. 9 et 89.

^{p)} *Coac.* §. 2. p. 541. I.

^{q)} *Gal. Comm. ad Epid.* VI. S. 4. t. 26.

^{r)} *Prosp.* II. 7. p. 300.

bri vehementer affecti, conuulsionum, et ipsius mortis ^{r)}, praesertim ubi visus in aegro debilitato ^{t)} perfecte tollitur. Hebetudo visus a vulneribus supercilio ^{u)} illatis periculosa, cum maxime si tarde coalescunt: ex cerebro concusso vel laeso, pessima fereque internecina est.

§. 357.

At si *caligant oculi* ^{v)}, vel propter debilitatem lucem refugiunt, ut in pestilentia Patauina factum est, simulque vertigo tenebricosa, sopor et aestus ingens ^{w)} aegrum fatigant, item si ille delirat, nec audit, neque intelligit ^{x)}, mors ante portas est. Sic etiam caligo tenebricosa, quae in acutis vel ardentibus febribus cum praecordiorum intentione non dolente incidit, sanguinem e naribus ^{y)} profundendum; at caligatio vnaque defectio animi, propinquam conuulsionem, interdum apoplexiam ^{z)} denunciat.

§. 358.

Neque rarum est, aegrum *aliter videre*, ac solitus fuit, idque malo est, praesertim si febribus comitatur, vel post indicationem ^{a)} malasque egestiones, v. c. stillas sanguinis e naribus, sudorem frontis, temporum collique frigidum rel. remanet; Etenim ista semper cum aegri exitio accidunt, et haud

Q 2

raro

r) Coac. §. 2. p. 542.

t) Aph. IV. 49. p. 87.

u) Coac. §. 3. p. 573. Io. Zach. Platner Progr. de Vuln. supercil. cur caecit. adferant, Lips. 1741.

v) Coac. §. 1. p. 527. et §. 2. p. 543.

w) Aph. VIII. 15 et 16. p. 111.

x) Progn. §. 2. p. 449. Coac. §. 1. p. 527. Gal. in Progn. Com. I. 13. p. 739. IV.

y) Praed. I. 19. p. 483.

z) Coac. §. 2. p. 542.

a) Coac. §. 1. p. 529.

raro guttam serenam relinquunt. Porro *rectus et continuus oculorum obtutus* praenunciat deliria; *motus perniciosissimi* et splendor, convulsiones ^{b)} et morbum diuturnum, cum maxime si cum somno turbulento, vigilia assidua, et sanguinis stillis coniunguntur, itemque *muscarum volitantium visus*, delirium, suffusionem, cataractam; *fulgura ignea*, splendentia, rubra, oculis semper et vbiuis obuersantia, cum visus obscuritate ac praecordiorum distentione copulata, fibrarum oculi a nimio sanguinis aditu convulsionem futuramque narium haemorrhagiam ^{c)}; *visus tenebricosus* et iunctus cum vertigine, continua labii inferioris agitatione, dolore capitis, multo salivae fluore ac stomachi morfu, vomitum ^{d)} et salutarem, et symptomaticum. At si *diplopia* s. visus veluti geminatus ^{e)} infestat, scire licet, aut lentem crystallinam e sede sua motam esse, aut visus axin multum immutatam, v. c. a convulsione oculorum, tumore morbofo cet. In febre hectica pene affecta reliquisque morbis grauioribus mortis ^{f)} imminens praenuncia est.

§. 359.

Praeter haec *oculi bulbus* considerari debet. Qui si, horrendum, quantum *foras eminet*, facies vero intumescit et rubore multo suffunditur, perspicuum est, aegro imminere sanguinis ad caput congestionem, spirationem difficilem, suffocationem et mortem, vt in angina saepius fit. Itemque *oculus exsertus, sublimis, prominens* s. *tumidus, horridus, fixus,*

b) Progn. §. 5. p. 452. Coac. §. 2. p. 542.

c) Progn. §. 25. p. 469.

d) Ibid.

e) *Bentschneider* Diff. de diplopia, Gott. 1774.

f) *Vater* ap. *Klein* p. 196.

xus vel instabilis, *assidue nictans*, excepto tempore iudicationis, cum aspectu toruo et facie quasi flamma, in acutis febribus significat vehementem humorum ad caput raptum, delirium, tremorem, convulsionem, inflammationem cerebri, et exitum ^g) certum: *concauus*, tristitiam, vigilias, curas; *concauus* et *retractus*, convulsionem musculorum rectorum, marcorem et tabem, et cum insolita quadam decoloratione melancholiam ^h); *distortus a dolore*, mali magnitudinem et nonnunquam mortem, si cerebro vitium insidet ⁱ); *maior* praeter consuetudinem ^k), copiosum sanguinis ad caput aditum compressumque cerebrum; *minor* alter altero, convulsionem ^l) musculorum oculi; *lucem refugiens* ^m), *languidus*, *immobilis*, nisi a comessatione aut vomitu ⁿ) magno, nec non in morbillosa et variolosa febre accidit, convulsionem, caligationem et ipsius visus iacturam; *femiclausus* inter dormiendum, congestionem, convulsionem partium, v. c. in hysteri-
cis, at in iis non malam ^o), et futurum delirium, in pueris vermium rosionem; contra *arctius clausus* ^p) in acutis morbis, debilitatem insignem, eamque haud raro comatosam, convulsionem, mortem ^q):

Q 3 clau-

g) Hipp. Progn. §. 2. p. 449. Hoffm. Med. Rat. T. III. S. 1. c. 15. §. 14.

h) Gal. de Crif. II. 12. p. 582. IV.

i) Hipp. Progn. §. 2. p. 449.

k) Hipp. Epid. VII. 85.

l) Coac. §. 2. p. 541.

m) Lieutaud Prec. de la Med. T. I. S. 1. p. 8.

n) Gal. in Progn. Com. I. 13. p. 741. IV.

o) Sic post HIPPOCRATEM statuit KLOEKHOFFVS, sed negat iure suo Ill. ZIMMERM. Erf. T. I. B. 3. c. 8. p. 403 sequ.

p) Lieut. l. c.

q) Vogel Praen. Gott. Pens. I. 25. p. 6.

clausus et subinde conuiuens ^{r)}), haud raro sanguinis eruptionem denunciat. At si propter instantem iudicationem *oculi mire mutantur*, terrere non debent, nisi in pessimorum signorum societate vitium illud veniat. Tandem sequitur *oculus hebes, concauus, obscuratus, puluerulentus, marcidus, clausus, subpinguis* ^{s)}), isque robur fibrarum prorsus deiectum et mortem propinquam significat.

§. 360.

Docet praeterea *circulus liuidus* f. *plumbeus* ^{t)} *sub oculis* ut plurimum menstruam purgationem, feminis fluorem longum, et malum corporis habitum; *color* oculorum *albus ex nigro vel liuido* redditus, securitatem, et ubi in somno praeter consuetudinem nec commissis palpebris aliqua albi oculi emicat, *periculum* ^{tt)}); *rubor* insignem sanguinis ad caput congestionem, restagnationem, dolorem capitis acerbum, inflammationem cerebri ^{u)}), et discrimen vitae magnum declarat, si in acutis febribus ^{v)} accidit, nonnunquam sanguinis e naribus profusionem, praesertim si aegri lucem ferre nequeunt, et frons rubore quasi suffunditur, haud raro deiectionem longam ^{w)}). Malus etiam rubor est, qui singultum atque vomitum ^{x)} sequitur. Contra *flauus oculorum color* signum quasi proprium morbi arquati est, in pleuriticis vero pessimi ominis. Itemque *tunicae*

r) Hipp. Coac. §. 1. p. 527.

s) Pezold Progn. c. 2. §. 39. p. 29.

t) Bagliu. Prax. I. 13. §. 6. p. 140.

tt) Aph. VI. 52. p. 102. et Progn. §. 3. p. 449.

u) Gal. in Progn. Com. I. 13. p. 740. IV.

v) Swiet. Comm. Aph. 901. p. 60. II. et Hipp. §. 2. p. 449.

w) Coac. §. 2. p. 541.

x) Aph. VII. 3. p. 403.

nicae corneae splendor argentens et opacitas ¹⁾) moribundos denunciat.

§. 361.

Neque negligendae sunt *palpebrae, lacrumae, et pupilla ipsa*. Colligitur ergo ab *palpebris cauis, demissis, vix attollendis* et pituita viscida refertis, ingens debilitas; ab *imperfecte clausis* ²⁾), albo oculi fere nudo, bulboque sursum ducto, musculi orbicularis resolutio, tunicae retinae teneritudo, et infirmitas, lucis impatientia summa; a *liuidis et contractis*, haud raro mala succorum natura, interdum ubi cum ceteris signis pessimis est, mors imminens, quam etiam praefagire licet, si *pallidae, liuidae, circumtentae, contractae et retortae* ³⁾) observantur, si aeger vehementi respiratu pulmones dilatat et contrahit, et palpebris reflexis atque colore lurido vel flauo tinctis, leuiter per quietem ⁴⁾) suspicit. Porro in febribus acutis *resiccatae nimis palpebrae* ⁵⁾), in quibus puluisculus quasi concretus inesse videtur, insaniam denunciant, et ubi aeger desperatus conclamatusque propter reliqua indicia mala est, mortem instantem. Malae etiam sunt, quae *in extremitate sua rubent*, indurantur et glutinantur ⁶⁾).

§. 362.

Lacruma si in morbis acutis *ultro ex oculis profluit*, aegro male se habente, salutis est; indicat enim conscientiam et doloris sensum: at si inuito,

Q 4

in scio

¹⁾) Winslov Expos. Anat. T. IV. p. 251. Portersfield Treat. on the eye, Vol. I. p. 145. Zinn Descr. Ocul. Hum. p. 20.

²⁾) Kloeckb. Diss. de strepit. p. 179. Opusc.

³⁾) Hipp. Progn. §. 2. p. 449.

⁴⁾) Coac. §. 2. p. 541.

⁵⁾) Epid. VI. S. 1. p. 798.

⁶⁾) Ibid. Sect. 8. n. 36.

in scio et desperato *e)* aegro, malo est, et mortis praenuncia, nisi iudicium per nares *f)* accedit. Plerumque ophthalmiam citra periculum anteit. Hinc etiam intelligitur, cur lippitudinem alius cito *g)* et febris *h)* solvere dicuntur, cur ab lippitudine, cum acerbo et diuturno capitis dolore iuncta, caecitas *i)* pertimescenda est, praesertim si propter debilitatem et rosionem *k)* non abigendam iam adoleuit. Malam etiam lacrumam censent, quae in oculis quasi interarescit, et tenuissimae lanugini vel aquarum aspergini similis fit, quoniam vascula minima imperuia et humores crassos, itemque debilitatem magnam notat. Quare istae *lemac l)*, ubi cetera mala signa non desunt, perniciosae sunt, et haud raro phreniticis atque tabidis accidunt.

v. IO. ERN. HEBENSTREIT resp. KVPPE Diff.
de oculo lacrumante, Lips. 1743.

§. 363.

Praeter haec, si *pituita ex oculorum angulo ll)* crassa, subflava, et pus referens, sine vlla manifesta causa, copiose atque cum impetu effluit, scire licet, seminis profluuium temere suppressum esse; at si qua *epiphora* lactentium ora deturpat, nutricem venereo morbo laborare. Item si *humidum oculorum marcidum quasi et opacum* fit, glandula vero lacrumarum

e) Aph. IV. 52. p. 87. Progn. §. 2. p. 499. Epid. IV. 27. p. 763. Gal. Comm. I. in VI. Epid. 21. p. 607. III. Lieutaud Precis, T. I. S. 1. p. 8.

f) Hipp. Epid. I. S. 2. p. 667.

g) Ibid. L. de Cris. 12. p. 447. I.

h) Coac. §. 2. p. 541.

i) Ibid. p. 542.

k) Gal. Com. I. in Progn. 13. p. 740. IV.

l) Hipp. Epid. VI. Sect. 1. p. 798.

ll) Klein Int. Clin. p. 190.

marum latior, tumidior, durior, liuidior atque semipellucida, perspicuum est, exinde nervos nimis resolutos, vehementem in hystericis et crebram accessionem, actiones naturales torpidas, et victum prae-
uum esse repetenda ^{m)}).

§. 364.

Pupilla parva visum bonum indicat, at ea, quae post morbum grauem et corporis infirmitatem *aperta* ⁿ⁾ permanet, corneae tunicae impotentiam, nervorum muscutorumque oculi resolutionem et haud raro sensus priuationem, tuncque prae ceteris eminent pulsus remissus et inordinatus, delirium et cubitus, qualis veteranosorum est. Quare diuinus HIPPOCRATES ^{o)} eam pupillae resolutae formam mortiferam pronunciauit, siquidem in morbis acutis tantum non semper mortem portendit. Similis ratio *pupillae, subalbidae, depresso-ri, obscurae et splendore suo orbatae* ^{p)} est. At si in suffusione *pupilla pura* apparet, ab ore ventriculi affecto ^{q)} eam oriri aiunt, nec adeo malam, praesertim vbi illud vitium abit vicissimque reuertitur. Praeterea mala est *pupilla, glauca, argentea, vel caerulea*; minus, quae *angulosa, latior, minor* ^{r)} est: Contra mors ^{s)} instat, si *iris* splendorem amittit, aqueus humor turbatur et infuscatur, denique pupilla deprimatur, et cum oculorum immobilitate est.

Q 5

§. 365.

^{m)} Zimmerm. Erf. T. I. B. 3. c. 8. p. 404.

ⁿ⁾ Klockb. l. c. p. 180 sequ.

^{o)} Aph. VI. 52. p. 102.

^{p)} Epid. VII. 16. p. 842.

^{q)} Gal. Loc. Affect. IV. 1. p. 84. IV.

^{r)} Hipp. Praed. II. 28. p. 508.

^{s)} Epid. VII. 26. p. 851.

§. 365.

Vulnera, quae oculis infliguntur, semper periculosa sunt; *ulcera* difficulter sanescunt, et in cornea tunica maxime timeri debent, ob cicatricem foedam et pelluciditatem ex facili perdendam. Profusio sanguinis hoc ex loco rarius est, nec mortem adfert; contra cancer insanabilis et eius chirurgia anceps.

§. 366.

Restat *gutta serena* s. *amaurosis*. Quae si perfecta est et inueteravit, immedicabilis est, et apoplexiam neruorumque resolutionem inducit. Sin vero recens et imperfecta est, vel a malo ulcere, venere assidua, morbo gallico, grauiditate, partu difficili, congestione humorum, neruorumque oculi compressione, ictu atque contusione capitis, vomitorio, dolore colico, variolis et morbillis male curatis, podagra vel achoribus inconsiderate repressis^{t)} cet. oritur, per se non adeo mala est. Quare si febribus acutis^{u)} superuenit, aut si quis subito a causa interna caecatur, periculum habet. Itemque si post apoplexiam, morbum herculeum vel conuulsiones magnas fit, oculo ad aspectum sano, mali vehementiam et mortem ipsam^{v)} metue. Haud raro cataracta, quae post febres malignas orta est, sternutamentis^{w)} sponte sua natis tollitur.

§. 367.

Quibus praemissis, perspicuum est, pessimam morbi formam esse, in quo oculi caligant, lucem auersantur, illacrumantur, intro corrugantur, voluntur et veluti rigent, id quod imbecillitatis et

con-

t) Klein l. c. p. 193 sequ.

u) Hipp. Epid. VII. 16. p. 842.

v) Bagliu. Prax. I. 13. §. 6. p. 139.

w) Hoffm. ap. Klein. l. c. p. 195.

convulsionis signum est; in quo venulae rubent, li-
nent, vel nigrescunt *), nec non fordes y) et squa-
lor eorum aciem hebetant; si obtutus lugubris z)
oritur, quem oculi hebetiores, languidiusculi, squa-
lidi, raro vel tarde moti, itemque bulbus viscidus
et fordidus, cornea flacca minusque extuberans, pu-
pilla amplior, humor aqueus nec purus, nec pellu-
cidus cet. fere exprimunt. Ex quibus sinistra au-
guria capi et mors ipsa praedici debet.

SUBSECTIO II.

DE OLFACTV, VT SIGNO.

§. 368.

Alterum locum *olfactus* tenet, varium et multi-
plex sensus instrumentum, cuius explicationem
paucis suppeditabimus, reliqua signa, quae a na-
ribus externis capiuntur, alio loco commemora-
turi.

v. BVCHNER resp. LANGER Diff. de olfactus
ad capienda signa vsu, Hal. 1752.

§. 369.

Odores si aeger excipere et a se inuicem discer-
nere valet, colligitur sensus huius integritas men-
tisque constantia. At si in *febris acutis laeditur*,
haud raro aestum febris ingentem, vascula minima
imperuia, congestionem humorum versus caput, et
sanguinem e naribus profundendum denunciat, et si
prorsum *tollitur*, facultatem sentiendi extinctam, et
mortem

x) Hipp. Aph. VII. 3. p. 103. et maxime Progn. §.
2. p. 449. Coac. §. 2. p. 541. Gal. in Progn.
Com. I. 13. p. 740. IV.

y) Epid. VI. S. 1. p. 798.

z) Kloeckh. Diff. cit. p. 181.

mortem propinquam ^{a)}. Nonnumquam *olfactus amissus* ^{b)} restituitur; perraro, si ex occipite graui-ter affecto vel post apoplexiam neruorumque resolu- tionem ortum est vitium; in senibus quam minime; destillatio, ozaena, polypus, sarcoma, non nisi ad tempus aliquid valent. Nulla vero spes superest, vbi ipsi instrumento vis magna et damnum irreparabile illatum est.

§. 370.

Olfactus subito sublatus sine vlla praegressa caussa euidente, periculosus non est, et indicio est, tunicam SCHNEIDERI pituitariam aut nimis exarefactam esse, aut nimis emollitam, aut muco tenaci oblitam, aut etiam vim eius quasi soporatum a caussa quadam subita. Qua sublata, odoratus ite- rum reuerti debet.

§. 371.

Saepius vero aegris omnia, quae nares affi- ciunt, *foetorem redolere* videntur, quem sani nu- spiam inuenire possunt. Quod dum fit, perspicuum est, illos aut delirare, aut vitio aliquo, cum maxi- me vlcere, narium ossa esse affecta, aut etiam exspi- rationes ventriculi graues ascendere.

§. 372.

Quare vbi iste *odor putridus* ventriculi fordi- bus vel narium muco stagnanti et corrupto debetur, terrere non debet; magis, si ab vlcere turpi ossisque carie est; omnium maxime, si in febribus acutis ae- gri exspirationes *cadauer olent*. Nam in his putre- do iam subest, et fatum fere ineuitabile ^{c)} imminet.

Idem

a) *Pezold Progn. in febr. c. 4. S. 2. §. 112. p. 69.*

b) *Etmull. ap. Klein p. 189. Iantke Diff. I. de odora- tu abolito, §. 20.*

c) *Avicenn. L. IV. Fen. 2. Tr. 1. c. 85. p. 823. et Bagliu. de Fibr. Motric. Praef. §. 3. p. 251.*

Idem certe praedictum est, si qui, dum mens constat, *odorem* ^{d)} *alienum*, v. c. terram, aut quamvis aliam rem tetram conqueruntur, eamque auferendam ab amicis efflagitant.

SUBSECTIO III.

DE GVSTATV, VT SIGNO.

§. 373.

G*ustatus* fit papillarum nervosarum ministerio, quae apicem linguae insident. Quae cum possint multifarie affici atque laedi, sequitur, ut et illius sensus vitia potiora, et signa exinde repetenda enarremus. De lingua ipsa vide alio loco.

§. 374.

Est ergo haud raro in febribus acutis *gustus nullus*, neque potest aeger res sapidas apprehendere. Is fere ab calore vehementi, vasculorum emissariis obferatis, salivae deficiente, ac muco copioso est, et, febris impetu finito, ut plurimum reuertitur, immo vero saepius saluti est, dum cibi cupiditas a primo tollitur. At si in societate malorum signorum incidit, gravis morbi periculum denunciat, et si, nulla causa evidenti antegressa, aeger familiares atque amicos non agnoscit, delirium.

§. 375.

Sapor rerum alienus et ubi linguae glutinum tenax et album superinductum est, cum caloris magnitudinem declarat, si qua febris urget, nec non salivam ceterosque humores vitiatos, tum primarum viarum sordes indeque natas acrimonias varias. Qui si ex facili mutatur et naturalis fit, salutem pollicetur: at *ingratus*, quam causa externa nulla antecessit, digestionem laesam ostendit.

§. 376.

d) Büchner Diss. de progn. ex lingu. §. 3. p. 6.

§. 376.

Sapor amarus, qui nonnumquam in febribus obseruatur, pinguedinem corruptam et rancidam, itemque bilis in ventriculo redundantiam ^{e)}, et morbos futuros ^{f)} praenunciat. Hinc communes ictericorum ^{g)} et febrium biliosarum nota est, et semper fere incidit, ubi intestina coinquinata sunt. Sin vero simul *aeruginosus* est, inter male iudicati morbi ^{h)} et reuersuri indicia habetur, nisi materia residua expellatur.

§. 377.

Praeter haec *sapor dulcis* saepius sanguinem e pulmonibus efferendum ⁱ⁾, *urinosus* vero putredinem incipientem; *acidus*, acoris copiam; *acidus et quasi salsus* ^{k)}, cum quo sputa multa feruntur, haud raro salutarem mali finem: *salsus* ^{l)} denique in morbis longis diuturnitatem, in acutis breuitatem designat. Nonnumquam tamen lente cessat, et aeger sputa falsa ^{m)} extussit, quibus demum morbus resoluitur. Si qui vero *sapor fere intolerandus* ⁿ⁾ in lingua infidet, ex eo sensu acerrimo licet vomicas pulmonum opertas olfacere, praesertim si cum paruo pectoris dolore est.

§. 378.

e) *Stabl* Probl. Pract. p. 8. n. 19.

f) *Huxham* Obs. de aëre, 1740. p. 246. l. ed. Lips.

g) *Gal.* Comm. V. in VI. Epid. t. 17. p. 735. III.

h) *Gorter* Prax. T. II. L. I. 301. p. 18.

i) *Ibid.*

k) *Huxb.* l. c.

l) *Gorter* l. c.

m) *Vogel* Praen. Gott. Pens. I. n. 13. p. 6.

n) *Sic Platner* ap. *Zimmerm.* Erfahr. T. I. B. 3. c. 8. p. 406.

§. 378.

Tandem ex saporis aegri iudicio omnia *foetere* creduntur. Quod ubi incidit, humores pravi et corrupti, cum maxime nidorem referentes, tantum non semper primas vias occupant, unde pessima quaevis ominari possis, cum maxime si ipsa medicamenta, cibos et potus hac de causa fastidiunt atque respuunt. Haud raro internam viscerum corruptionem et gangraenam portendit.

SVBSECTIO III.

DE AUDITU, VT SIGNO.

§. 379.

Neque negligenda primaria *auditus* affecti et laesi signa videntur, quibus medicus uti debet ad morborum exitum cum bonum, tum malum praedicendum. Nam facile perspicias, quo magis relinquatur huius sensus pernecessarii integritas et constantia, eo plus spei reliquum esse oportere: at a contrariis contraria exspectanda esse. Item praestare, aegrum *graviter vel plane non audire*, quam *nimis acute* ^{o)}, magnamque molestiam a strepitu vel leuissimo perpeti. Hoc enim ut plurimum membranarum auris internae tensionem, et inflammationem, convulsiones et deliria pessima significat; illud vero convulsionum resolutionem, membranas laxatas et prosperam morbi commutationem. Sed praestat ire per singula.

§. 380.

Susurrus aurium haud raro incidit, si aer meabilis per aurem internam non est, et in iis, qui
redan-

o) *Sauvages* Nosol. T. I. p. 760. *Pezold*. Progn. c. 4. S. 2. §. 111. p. 68.

redundantes sanguinis sunt, rapidum sanguinis ad caput flumen, congestionem, nervorum, qui auditui prospiciunt, compressionem et tensionem, convulsionem, deliria ^{p)} et apoplexiam praesignificat; in iunioribus vero, instantem sanguinis e naribus expulsionem ^{q)}; in vertiginosis, syncopiticis, epilepticis, hypochondriacis et hystericis novam accessionem. Si vero in febribus acutis accidit, nulla antegressa causa evidenti, gravem et periculosum morbum ^{r)}, delirium phreniticum, et post cruditatis signa, die non decretorio, viribus aegri deiectis ^{s)}, phrenitidem letalem; at cum dolore capitis, visus hebetudine, grauitatis sensu in naribus, et praecordiorum distentione, sanguinem per nares ^{t)} erupturum, vel deiectiones; in ardentibus periculum ^{u)} summum denunciat; hinc bonus augur est, qui die decretorio morbum perfecte iudicat. At si post *longos morbos* oritur, vel sanis beneque valentibus accidit, gravem morbum timere debemus, praesertim vbi dolor capitis, vertigo tenebrosa, vox tarda et frequens atque manuum stupor vrgent: nam cum his apoplexia, obliuio, epilepsia ^{v)} fere veniunt.

§. 381.

Praeter haec *susurrus et tinnitus aurium* malus est, qui sanguineos diu et per interualla infestat; tunc enim cerebrum compressum sequitur distentio vasorum et ruptio ^{w)} periculosa. Itemque haud facile

p) Hipp. Coac. §. 1. p. 531.

q) Ibid. §. 3. p. 563.

r) Bagliu. Prax. I. p. 70.

s) Hipp. Coac. §. 2. p. 538.

t) Ibid. Coac. §. 2. p. 538. Aph. IV. 60. p. 88.

u) Praed. I. 3. p. 472.

v) Coac. §. 2. p. 535.

w) Aph. II. 6. p. 72.

cile tollitur, vbi iam inueterauit, vel a tenaci pituita et lue venerea ortum duxit; neque aut anhelatione, aut pedum tumore leuatus est. Pessimus vero habetur, vbi nullus adest, et nihilofecius aegri de falso fonitu conqueruntur.

§. 382.

Difficilis auditus per se terribilis non est; et saepius sponte sua soluitur. Hinc sanabilis est, quae a destillationibus, cerumine indurato, ceterisque rebus alienis, membranae siccitate, nec non a tuba EVSTACHII obstructa oritur: Si qui vero ex abscessu post vehementem auris dolorem est, plerumque subsistit, et modo grauis, modo levis morbi testimonium praebet. Similis ratio est, vbi vlcus vetus solidefcit, et grauem auditum relinquit.

§. 383.

Porro *auditus difficilis*, qui post aggrauantem capitis dolorem et vertiginem in debilibus et quibus sanguis molestus est, oritur, apoplexiae praenuncius est: Interdum istam grauitatem abscessus aurium, vlcera, purpura diuturna discutunt, interdum, si convulsioni ventris infimi debetur, et per ambitum temporis reuertitur, fonitu quodam eminus percipiendo *), interdum per fluorem menstruum, si ab hac causa dimanat, interdum destillatione narium, anhelatione, tumore pedum vel hydrope abdominis tollitur.

§. 384.

Surditas, quae post materiae morbosae coctionem nascitur, eam ad aures deferri docet, et per se bona est, itemque decretoria, si cum copiosa aliqua egestionem y) iungitur; at vero mala et symptomati-

ca,

x) Sic ex obseruatione *Kleinii* Int. Clin. p. 35.

y) *Hipp.* Coac. §. 2. p. 540.

ca, si in morbis magnis et turbulentis ^{z)} vel longis ipsis apparet, si in acuta febre post imperfectam vel malam expulsionem ^{a)} v. c. haemorrhagiam narium, deiectiones nigras oritur, et mali fomitem nondum extinctum, designat, nisi biliosa deiectio accedit, haud raro cerebrum affectum ^{b)}, ubi cum tremore membrorum, linguae resolutione ac torpore ^{c)} est; si in acuta, ardente, vel maligna, die decimo quarto nulla vrina cocta ^{d)} erumpit; neque post febrem surditas evanescit.

§. 385.

At ea *surditas*, quae post *materiae migrationem* incidit, salutaris est, modo eam tinnitus aurium antecessit, itemque quae delirium excipit: nam mali resolutionem spondet. Contra grauis morbi periculum est, si delirium surditati succedit, quoniam haec conuulsiones et mortem inducunt.

§. 386.

Hinc ex medicorum fide atque obseruatione surditas cum capitis grauitate, visus acie hebetata, et praecordiorum tensione, quamuis sanguinis effusionem ^{e)}, cum maxime e naribus, denunciat; in febre acuta, congestionem et vehemens delirium ^{f)}, nisi vrina ceterique humores aliqua coctionis signa praebeant; id quod etiam colligitur, ubi vrina subrubra est, in qua nihil subsidit, sed potius flocculi et quasi fila quaedam tenuia atque alba innatant. Porro

surdi-

z) Praed. I. 4. p. 474. Coac. §. 2. p. 538.

a) Praed. I. 8. p. 482. Coac. §. 3. p. 552. L. de Crif. §. 11. p. 446.

b) Gal. in I. Praed. I. 31. p. 643. IV.

c) Hipp. Coac. §. 2. p. 538.

d) Baglia. Prax. I. p. 70.

e) Hipp. Praed. I. 8. p. 482.

f) Coac. §. 2. p. 538.

surditas purulentorum deiectionem sanguineam notat; cum dolore capitis aut comate, parotides g); a cerebro laeso, mortem; cum debilitate corporis ingenti, et fibrarum ante tensorum resolutione, nec non vrina rubicunda, in qua quae quasi nubeculam repraesentant, in imum non deferuntur, insaniam funestam h).

§. 387.

Est ergo *surditas sanabilis*, si per intervalla crescit iterumque decrescit, si a subito cerebri vitio iisque causis, quas supra commemoravi, dimanat; at *insanabilis*, si ab nascentia est, aut senibus incommodat; si post longum acerbumque capitis dolorem, luem veneream inueteratam, variolas, suppuracionem, ictum, haemorrhagiam auris internam et tormentorum explosionem i) exoritur.

SUBSECTIO V.

DE TACTV, VT SIGNO.

§. 388.

Tactus, quem stoici et nuperrime LE CAT k), sensuum principem et vnicum appellarunt, in morbis vel imminuitur, quod vitium *stupor* est, vel mirifice deprauatur, unde non possunt non variae corporis mutationes, variaque signa et iudicia deriuari.

Schol. Praeter tactum cuti, tanquam primario eius instrumento, multa alia vitia insunt. Sed de his alio loco vberius edifferemus.

R 2

§. 389.

g) Praed. I. 22. et 24. p. 486.

h) Coac. §. 2. p. 539.

i) Lieutaud Precis, T. II. S. 2. p. 116.

k) Tr. des Sens, p. 4.

§. 389.

Stupor, qui, ineunte morbo, partem aliquam corporis occupat, merito terrere debet, quoniam aeger aut in resolutionem neruorum fere incidit, aut apoplexia correptus perit, nisi febris magna succedit. In eo vero membro, quod inflammatione tentatur, gangraenam et mortem propinquam significat. Malus etiam stupor est, qui post cerebrum affectum aut vulnus ^{l)} oritur; minus, qui inferioribus partibus incommodat, et haud raro decretorius est: In quibus si *grauiter* insidet, materiae morbosae demigrationem notat; at si in *supernis*, sanguinis effusionem ^{m)}.

§. 390.

Interdum perfecta *sensus vacuitas*, quam *ἀναισθησία* nominant, subito instat, et in febribus ⁿ⁾ pessimum signum est. Neque rara est obscura rerum apprehensio ^{o)}, quae purpurae eruptiones antecedit.

§. 391.

Tactus si *deprauatur* in febribus, periculum ostendit, quoniam alias longe exquisitissimus esse solet, et si nullus ardoris sensus adest, scire licet, aegrum esse aut delirum ^{p)}, aut phreneticum. At in *longis morbis*, vt tactus, dolore nimio vel resolutione neruorum sublatus, grauem morbum, ita *nimius sensus* tensionem solidarum partium ingentem et irritabilitatem nimis concitatum designat. Praeter haec sicubi *tactus perire* incipit, dum quem febris acuta tenet, metuenda sunt deliria, et haud raro ipsa mors; plerumque neruorum resolutionem praecedit.

SECTIO

^{l)} Hipp. Aph. VII. 14. p. 103.

^{m)} Prosp. II. 12. p. 114 seq.

ⁿ⁾ Hipp. Aph. V. 5. p. 90. Coac. §. 3. p. 568. Prosp. I. c.

^{o)} Pezold. Progn. c. 4. S. 2. §. 99. p. 63.

^{p)} Hipp. Coac. §. 3. p. 552.

SECTIO III.

DE SENSIBVS INTERNIS, VT SIGNIS.

§. 392.

Absolutis istis sensuum externorum vitiis, indeque oriundis signis, sequitur, vt ad internos propius accedamus. Qui si laeduntur, homo de valitudine atque vita ipsa vehementer periclitatur, quoniam vis communi sentiendi instrumento infertur. Hinc factum est, vt medici veteres ac recentiores hasce functiones bene attenderent, et, quid quaeque in morbis boni maliue praefagiat, accurate et naturae apposite describerent.

§. 393.

Referuntur vero huc, vt nobis videtur, *somnus, vigiliae et insomnia*, quae mire mutantur. Porro multum interest scire, *mens constiterit*, nec ne, an accesserint *deliria, fatuitas et obliuio*, an *dolor et sensus exquisitior*, an *vertigo* aegrum occupet. Ex his enim multa de morborum euentu iudicia et auguria cum bona, tum mala repeti possunt.

SUBSECTIO I.

DE SOMNO, VIGILIIS ET INSOMNIIS,
VT SIGNIS.

§. 394.

Somni magna et incredibilis vis atque potestas est in viribus instaurandis et excitandis. Quare haud raro ille in morbis solus suffecisse videtur ad prauam humorum naturam corrigendam sanitatemque reuocandam, si quietus et placidus est, et cum recreatione copulatus. Hinc vbi labores atque vigilias talis sequitur, indicio est, sanguinem per minima cerebri

vascula moderate ferri, omnem medullae cerebri stimulum abesse, et spem valitudinis recuperandae ^{q)} affulgere. At si *deficit*, nulla caussa euidenti antegressa, aut diutius protrahitur, grauissimos morbos imminere docet.

v. IO. EHRENFR. THEBESII Diff. de somno, vt signo, Lips. 1740.

§. 395.

Indicat vero *somnus turbulentus* inordinatum sanguinis spissi cursum, materiae morbosae vehementiam et malignitatem, irritationem, febris exacerbationem, conuulsiones, et vermes, cum maxime in infantibus, si visis et terriculis ^{r)} inquietantur; itemque melancholiam metuendam: *somnus*, a quo *nulla virium instauratio* fit, nutritionem laesam, acrimonias, humorum pessimas, pituitam copiosam, et futurum malum corporis habitum et febrem hecticam, quoniam vbi somnus auxisse malum videtur, mortalis ^{s)} est. At si placidus est, et *morbi symptomata immi- nuuntur*, boni augurii est, imprimis vbi in fine accidit cum pulsu pleno et aequali, spiratione facili, transpiratione bona: nam iudicatio imminet: Contra si in vigore morbi oritur, et cum pulsu paruo, debili, inaequali, respiratione difficili, et signorum periculorum, vbi expergefactus est, reditu iungitur, exitium fere portendit, praesertim in quo os et oculi aperti manent, et crura valde contorta atque implexa reperiuntur. Hic enim per se letalis est. *Multus* et *profundus* pueris familiaris est, et nonnunquam vermes denunciat: at *profundus*, *diuturnus* et *placidus*

q) Hipp. Aph. II. 1. p. 72.

r) Hipp. Coac. §. 1. p. 528. et Rosenst. Kinderkr. n. 20. p. 326. ed. sec.

s) Lomm. Obs. Medic. III. p. 332.

du^s ^z), iudicium morbi firmum; post *convulsiones* vel *delirium* ^{tt}), morbi resolutionem.

§. 396.

Porro *somnus bonus* est, qui post sitim nocturnam vehementem et sedatam nascitur; qui in delirio ^u) pacatior fit, et haud raro morbum tollit; qui pueris febrientibus et iusto tempore, itemque qui noctu vel mane ^v), non post meridiem, incidit. Malus vero, qui nimius est, et modum naturae ^w) excedit; qui profundus est cum pulsu debili ^x), nec non profundus et altus ^y); praesertim ubi corpora exfoleta et in corruptionem prona, fenes et pituitosos vrget, et lethargum ^z) praesignificat. Pessimus tandem et fere letalis est, qui soporem mentitur, et cum horrore vniuersi corporis incidit; qui delirium non tollit, et secum frigus extremarum partium ^a) atque horrenda symptomata affert; qui nec interdiu, nec noctu expectatus venit: hoc enim afflictionis magnae, delirii instantis, et insaniae ex dolore ^b) praenuncium est, praesertim ubi aeger praeter consuetudinem in ventrem deuoluitur.

§. 397.

Sopor tantum non semper male ominosus ^c) est. Nam ex eo colligitur, functiones vitales et ani-

R 4

males

z) Coac. §. 1. p. 534.

tt) Durel. ap. Klein p. 272.

u) Aph. II. 2. p. 72. Cels. III. 18. p. 153. ed. Kraus.

v) Hipp. Progn. §. 9. p. 455. Coac. §. 3. p. 572.

w) Aph. II. 3. p. 72. VII. 71. p. 108.

x) Avicenn. L. IV. Fen. 2. Tr. 1. c. 49. p. 825.

y) Hipp. Coac. §. 1. p. 534. et 537.

z) Pechlin. ap. Klein. p. 272.

a) Lomm. l. c. p. 332.

b) Hipp. Aph. II. 1. 2. p. 72.

c) Coac. §. 2. p. 537.

males vehementer perturbatas esse, ideoque in febre acuta mali vehementiam aegrique res pessimas notat, nisi tempore iudicii bonis cum signis incidit. Tunc certe, si post sudorem decretorium somnus succedit arctior et pacatior, bonum est. At ubi in morbo longo, cui febris nulla subest, demum accedit, ubi in acuto malis cum signis, v. c. torpore, horrore, frigore cet. et sine vlla iudicationis spe vrget, ubi ab inutili et ad caput delato humore, puta, vrinoso, melancholico, articulario, scabioso ^{d)}, oritur, exitium certum a debilitatis, compressis, obstructis et collapsis cerebri vasis imminet.

§. 398.

Neque rarus sopor est, qui a nimia succorum copia et pituita fit, et difficilem eorum per vasa cerebri minima traiectionem, indeque oriundam congestionem denunciat. Vnde senibus apoplexia, coma cet. imminet. Contra qui post crapulam, ictum et contusionem oritur, terrere adeo non debet, nisi in malorum signorum societate veniat.

§. 399.

Mali ergo sopores sunt, si in principio morborum acutorum cum vigiliis et dolore capitis, colli, lumborum, praecordiorum, itemque in phreneticis ^{e)}, incidunt; si nares simul distillant vel ab ipsa febre ineunte, vel post diem quartum; si levis sudor, alius valde rubra, vrina ante iudicationem cocta, profluunt; si aegri horrent et intus vruntur, torpidi et conuulsi sunt, anxietate ac vomitu inquietantur; si cum deliriis, conuulsionibus, vocis iactura, dolore viscerum morda-

^{d)} Gort. Prax. L. III. Tit. 1. 151. p. 136.

^{e)} Hipp. Coac. §. 2. p. 537.

mordaci *f*) sopores copulantur. Mortiferos vero eos censemus, si post pulmonum *g*) inflammationem ceterosque morbos nascuntur, nec parotides succedunt; si urinam interceptam *h*), nec restitutam, longum pervigilium et phrenitidem insequuntur; si, oculis sublatis, nec firmiter clausis *i*), cum pulsu debili, frigore extremitatum *k*) pessimisque signis, cum maxime in febre ardente, incidunt.

§. 400.

Attamen non desunt exempla, ubi homines in *somnum profundissimum et longissimum*, puta octiduanum *l*), periodicum et menstruum *m*), incidunt citra ullum vitae periculum: in quibus ista valitudo ut spatium aliquod habet, sic tuta non est, et tandem subito iugulat.

§. 401.

Soporis formae habentur *coma vigil* et *coma somnolentum*, *carus* atque *lethargus*. Indicat vero *coma vigil* s. somnus, in quo aeger saepius et magna cum anxietate expergiscitur iterumque soporatur, sanguinis motum per cerebri angustias inaequalem,

R 5

et

f) Coac. §. 2. p. 544. Epid. III. S. 3. Aeg. 3. p. 732.

Aeg. 13. p. 739. Prosp. II. 22. p. 159.

g) Gort. l. c. p. 139.

h) Ibid.

i) Hipp. Epid. VII. 2. p. 825.

k) Coac. §. 2. p. 537. Lomm. l. c.

l) Talem in melancholico vidit Klein Int. Clin. p. 272.

m) In hoc aegro, cuius curam ipse habui, mirabile visum est, quod iste sopor ultimis cuiusque mensis diebus reuertebatur, atque post biduum vel triduum sponte sua abibat. Hinc aeger, finito isto tempore, expergiscitur, et, missis foenilibus, ubi soporatus decubuerat, edit, bibit, concumbit, liberos ex vxore tollit, et statim tempore iterum foenilia quaerit.

et in altero loco rapidissimum, in altero fere nullum, vasa distenta, et compressa sanguine, pure, fero, eamque ob causam mortem propinquam ⁿ⁾, praesertim in febribus malignis, et vbi cum palpebris pallidis, pendulis, conniuentibus, pulsu debili, extremisque frigidis est: interdum post delirium ferox, cerebri inflammationem, suppuratione atque gangraena finendam, itemque convulsiones funestas. Contra *coma somnolentum*, si ab vrina retenta, nec non vlceribus repressis et consolidatis, cum maxime aurium, nascitur, his reuertentibus, cessat, et corpus integrum dimittit. Similiter *coma placidum*, etsi diu durat, malum non est, quippe haud raro peiores morbos, dolores capitis, deliria, et in pueris febrem ^{o)} aueruncat.

v. GALENI L. de Comate, p. 183. T. III. vbi multis de vocis significato apud HIPPOCRATEM disputatur.

§. 402.

Carus pernicialis est, si senes, pituita et impuris humoribus refertissimos, itemque imbecillos, subito occupat; si febrem vehementem et vrinam crudam secum adfert; si in febrium continuarum discessu citra iudicationem incidit, vel dolori capitis, morbo herculeo, et vocis sensusque priuationi ^{p)} superuenit: nam plerumque apoplexiam letalem inducit. At si cum dolore iungitur, convulsiones denunciat.

§. 403.

- ⁿ⁾ *Avicenn.* L. IV. Fen. II. Tr. 1. c. 49. p. 825. et *Constant. Afric.* Loc. Com. X. 11. *Pezold* Progn. c. 4. S. 1. §. 94. p. 61.
^{o)} *Duret.* ap. *Bagliu.* Prax. I. p. 75.
^{p)} *Klein* l. c. p. 274.

§. 403.

Lethargus, quem prae ceteris tumor ad segmentum musculi palpebrarum orbicularis inferius ^{q)} eminus ostendere debet, semper est longe periculosissimus, et nisi iugulat, certe grauissima mala, v. c. obliuionem, stuporem, empyema cet. relinquit. Hypochondriacis et hystericeis apoplexiam minatur, et ubi post phrenitidem exortus est, mortem.

§. 404.

Contraria somno est *vigilia*, magna profecto morborum interpret, nec temere negligenda. *Vt enim sine modo continuatus somnus, sic etiam nimia vigilia malum significat* ^{r)}, certe morbi magnitudinem et vehementiam, etsi nonnunquam bono cum euentu dispellitur.

§. 405.

Vigilia, quae adsuetos, hypochondriacos, hystericas, cruditate, podagra, morbo articulario laborantes vel dolore ac conuulsione fatigatos exercet, vel ineunte phrenitide ^{s)} incidit, mala non est, nisi diutius substituerit: nam, sublata causa, effectum tolli necesse est. Contra si feruentiorem humorum motum et irritamenta assidua sequitur, grauis morbi periculum est, et, viribus aegri in dies magis magisque consumptis, exitium certum. Furiosi tamen et melancholici citra multam debilitatem vigiliis quam diutissime sustinere possunt, itemque ut senibus magis aduersus somnus est, ita vigilia immoderata iuuenibus, et febrile delirium ^{t)} fere praecurrit, cum maxime in morbis putridis.

§. 406.

q) Sic Brendel ap. Klein p. 274.

r) Lomm. l. c.

s) Hipp. Coac. §. 1. p. 529.

t) Lieut. Precis, T. I. S. 1. p. 219.

§. 406.

Praesignificat ergo *vigilia*, *diu consistens*, *nec dolorem inferens*, dum nulla alia causa enitescit, concitatioem sanguinis spirituumque per cerebri anfractus motum, eumque ob vires aegri attritas et confectas *) semper pertimescendum, delirium v), nec non periculum veluti insidiosum, unde etiam tussis in eo, quem longa vigilia confecit, admodum periculosa est, et per uigiliam febrile sequitur tandem coma et apoplexia. Cui si superuenit delirium et conuulsio, malum est; Pessimum vero, si nec interdiu, nec noctu somnus blandus venit. Hinc si in febrium acutarum incremento vel statu, post coctionis signa, oritur, scire licet, iudicationem w) instare, eamque per nares x) futuram subita aegri iectigatio, et inquires, praegressaeque stillae satis superque docent. Quo facto, iterum conquiescit. At ubi *conualescentes* non deserit, reuersionem mali vel nouum morbum y) timere debemus.

§. 407.

Praeter haec *pervigilia* in febribus acutis, inflammatoriis, ardentibus, suppurationem incipientem et abscessum z); *interdiu et noctu consistentia* a), dolorem, laborem et futurum delirium; *assidua in febre ardente*, et cum conuulsionibus b) iuncta, periculum et mortem, nisi breui abigatur; cum *vomi-*

tu

u) Hipp. Aph. VII. 18.

v) Praed. I. 19. p. 483. Coac. §. 1. p. 530.

w) Praed. I. cit.

x) Coac. I. cit.

y) L. Iudicat. §. 9. p. 444.

z) Gort. Prax. L. III. Tr. 1. 150. p. 135.

a) Gal. in Progn. Comm. II. 12. p. 764. IV.

b) Hipp. Aph. VII. 18. p. 104. et Prosp. II. 22. p. 148 seq.

tu aeruginoso, dolore capitis et surditate, delirium ferinum ac fatum ^{c)} ineluctabile: cum sudore continuo et frigido ^{d)}, itemque cum egestionibus imperfectis, pessima quaevis denunciant.

§. 408.

Restant *insomnia*, quibus somnus aegrorum multifarie turbari, viresque vehementer debilitari solent. Hinc semper intempestiua et mala sunt, quoniam debilitatem, lassitudinem et grauitatem corporis vniuersi, oculorum hebetudinem, cruditatem cet. inducunt, et pro causa diuersa, vnde proficiscuntur, sanguinis profluvia, delirium, phrenitidem, et materiae morbosae demigrationem sinistram portendunt.

v. PETR. GERICKE resp. VDEN Diff. de insomniis, Helmst. 1742. BVCHNER resp. HEISTERBERGK Diff. de insomniis, vt signo in medicina, Hal. 1749.

§. 409.

Sed in ista somniorum vi explicanda et adhibenda magna cautione opus est, ne quid nimis. Nam humores corporis nostri, quorum quantitas vel qualitas molesta est, nec non quaedam cerebri affectiones admirabiles, indeque oriundae imagines phantasiae, hic potissimum in censum veniunt, neque fas est, vt olim et nuperrime a multis theologis, philosophis atque medicis factum est, hisce insomniis multum attribuere, omnium minime ad deum ipsum, genium aliquem bonum malumue cet. imprudenter referre. Quam ob rem somnia in medicina non adeo curanda putamus, quippe eorum signa sunt omnium

c) Praed. l. cit.

d) Coac. §. 1. p. 525.

omnium longe fallacissima, et a rebus proletariis, incognitis, inconstantissimis incertissimisque repetita.

§. 410.

Possunt vero ista insomnia, quae passim adferunt, aut grata esse, aut ingrata. Illa, praesertim si post somnum iustum et mane accidunt, et voluptate quadam suaviorique imagine aegri animum permulcent, corpus quodammodo excitare atque recreare posse videntur; haec vero, quae sub incendiorum, hostium armatorum, sanguinis profusi, inundationum, fluminum traiciendorum, spectrorum, monstrorum immanissimorum et foedissimorum rel. specie obuersantur animo, indicant haud raro humorum copiosorum et pernecitate incredibili ad caput delatorum congestionem, aestum perinfignem, deliria portentosa, et difficilem morbi iudicationem, interdum inflammationem et sphacelum importunum, sanguinis expulsionem, conuulsiones. Quae somnia eo periculosiora putantur, quo magis, oculis vix clausis, insurgunt, et quo facilius aegri sub primum somnum expergiscuntur.

Schol. Sanguinis e naribus fluorem vel e loco quouis alio apto futurum statuit diuinus senex Praed. II. §. 41. p. 518. et Prognost. §. 25. p. 469. T. II. ed. Lind. si per quietem oculis splendorem obuersari aeger dixerit, et simile exemplum in mea Censur. Libr. Hipp. c. 2. §. 6. p. 56. ipse adduxi. Sed nisi plura signa alia simul accedunt, fallax et intutum hoc praedictum est.

§. 411.

Porro *somnia turbulenta*, quae in febribus intermittentibus cum terrore atque angore incidunt, febrem diurnam et grauem; in acutis vero stimulum

lum et irritamentum nouum, molestias multas, refectionem nullam, res aegri ad incitas redactas et desperatas nunciare dicuntur: At vero si *crebra et delassantia* tabidos occupant, mali exacerbationem et mortem propinquam. Denique vt *insomnia, quae deliris* insunt, salutarem morbi iudicationem spondent, ita in febribus peracutis ea, in quibus aegri comate oppressi et veluti perterrefacti subito expergiscuntur, iterumque soporantur, non leuiter terre re debent.

SUBSECTIO II.

DE CONSTANTIA MENTIS ET DELIRIO, VT SIGNIS.

§. 412.

Maximi momenti in morborum cognitione atque curatione iure meritoque habetur, si aegri *mente constant*, i. e. vniuersas aut certe plurimas actiones, quae voluntatis imperio parent, sanas, firmas, illaesas ostendunt, et internis sensibus recte atque ex fuetis naturae corporisque legibus vti valent. Id quod GALENVS breuiter sic expressit, vt eos mente constare diceret, *qui loquuntur et agunt singula rationi consentanea*.

v. PROSPER ALPIN. de Praesag. Vit. et Mort.
II. 2. p. 78 sequ.

§. 413.

Ex his colligitur, mentis constantiam per se semper inter bona esse indicia ^{e)}: haec enim circuitum humorum non impeditum, cerebri vias liberas, commune sentiendi instrumentum illaesum, et vires naturae ad mali vim superandam ac debellandam idoneas

^{e)} Hipp. Aph. II. 33. p. 75.

neas ut plurimum docent. At ubi in furore *f*) subito ratio reuertitur, mors imminet; in melancholicis, vera infania.

Schol. Caue, ne quid nimis. Fallax illud et lubricum signum erit, nisi plura bona signa simul adfunt. Sic multos videas febrientes, qui sensibus integris et mente constantissima diem suum obeunt, suntque hoc ex genere quidam, quos angina, inflammatio laterum, pulmonum, hepatis, lienis, vteri cet. vel tabes perniciosa tenet. In his constantia mentis pessimi ominis est, cum maxime si cum pulsu malo iungitur et copulatur, v. c. in puerperis. Sin vero in septi transuersi, renum, vteri, inflammationibus, aut quibus cerebrum per consensionem quasi afficitur, aeger sanae mentis est, scire licet, spem aliquam salutis validitudinisque recuperandae superesse, modo cetera mala non sunt. v. HIPPOCR. Epid. VII. 27. p. 853. I.

§. 414.

Sed crebrius incidit *delirium*, i. e. ubi aeger non recte sapit, et falsas rerum imagines apprehendit: id quod, bene monente diuino HIPPOCRATE *ff*), magis vesperi et noctu, quam interdiu cognoscitur. Est vero delirium maximam partem malum, et vehementiam magnitudinemque morbi; cerebrum male adfectum aut ceteras corporis partes, quibus cum eo contagio quaedam et consensio intercedit, valde laesas, tandem perniciem et mortem aegri *g*) denunciat.

Schol.

f) Zimmerm. Erfahr. T. I. B. 3. c. 8. p. 465.

ff) L. Vict. Acut. §. 50. p. 309. II.

g) Aph. II. 33. p. 75. I.

Schol. *Delirium* etiam *acutum et longum* dicitur: quae certe distinctio facilis est et perspicua.

v. BVCHNER resp. BODENBURG Diff. de deliriis vitam et mortem praesagientibus, Hal. 1756.

IO. NATH. PEZOLD Diff. de delirio febrili, Lips. 1762.

§. 415.

Praebent vero praecipua *imminentis delirii signa* vniuersae mutationes in moribus, gestu habituque corporis, voce, sermone et sensuum iudicio, ideoque huc pertinent insolita rerum obliuio ^{b)} et doloris conscientia nulla, vigiliae pertinaces, nec dolore aliquo afficientes, somnia turbulenta, dolor capitis ⁱ⁾ vehemens, assiduus, pulsans et intolerabilis, rubor oris, oculi hebetes, truces, torui, fixi, perniciosissimi, aut quasi furtiui, prominentes, illacrumantes ^{k)}, nimis viuidi aut iusto depressiores ^{l)}, aurium susurrus et tinnitus, itemque ipsa surditas ^{m)}, oris hiatus et distortio, insolitus dentium stridor ⁿ⁾, sputatio crebra et inanis primorum labrorum ministerio, linguae tremor, silentium continuum, vel celeris et ferox responsio ^{o)} in miti homine, at modesta in feroci, inconcinna blateratio, et inepta ad interrogationes responsa, vociferatio, fletus vel risus perpe-

b) Gal. Loc. Affect. V. 7.

i) Hipp. Epid. VII. 28. p. 853.

k) Epid. VI. S. 1. p. 798.

l) *Sarcone* Krankh. zu Neap. T. III. §. 594. p. 10. vers. Germ.

m) Praed. I. 4. p. 473.

n) Coac. §. 1. p. 522 sequ.

o) Praed. I. 6. p. 475. Coac. §. 1. p. 526.

perpetui, respiratus magnus, tardus, rarus, difficilis et profundus, pulsus durus, tardus, difficilis ^{p)}, fitis multa, cui nullum potus desiderium subest, vrina pallida, diluta, parca et aegro inscio reddita, falsa rerum absentium phasinata, amicorum et familiarium neglectus, animus citra rationem abiectus, ira et odium incredibile, sensus iusto exquisitior, iactatio corporis crebra, indecora manuum pedumque gesticulatio, pudenda denudata, insueta in ventrem non dolentem ^{q)} cubatio, crura retracta vel diducta, denique irritus festucarum muscarumque venatus ^{r)} cet.

v. NICOL. TAVRELLI Method. Praedict. Medic. p. 274.

§. 416.

Futurum delirium portendunt praeter ea, quae iam commemorauimus, peruigilia continua ^{s)}, somni turbulenti et tumultuosi, in quibus subito aeger expergiscitur et clamat ^{t)}, aurium sonitus ^{u)} et surditas, cum vrina aquosa vel praerubra, tenui, alba, pellucida, in qua nihil subsidit, dolor capitis cum praecordiis reuulsis ^{v)}, itemque dolor, durities, inflatio et palpitatio praecordiorum ^{w)}, vox acuta et clangens, balbuties linguae, vomitus aeruginosi

p) *Sarcone* l. cit.

q) *Hipp.* Praed. II. 2. p. 489.

r) *Boehmer* Diss. de Crocidismo et carpholog. Viteb. 1757. *Sauvages* Nosol. T. VI. p. 549.

s) *Hipp.* Praed. I. 5. p. 474.

t) *Coac.* §. 13. p. 528. *L. de Insomn.* §. 21. p. 644. *Artemidor.* de Insomn. I. 55. *Lomm.* Obs. Med. III. p. 333.

u) *Praed.* I. 5. p. 474.

v) *Coac.* §. 1. p. 526.

w) *Praed.* I. 5. p. 424. *Epid.* I. Aeg. 3. p. 675. et *Aeg.* 13. p. 683.

ginosi et virulenti rel. Quae quo vehementius vrgent, eo maior metus est, ne aeger in vitae valitudinisque discrimen incidat. Sunt enim ea praesagia, quae a deliriis repetuntur, nunquam bona, etsi non semper funesta.

§. 417.

Indicat igitur *delirium acutum et vehemens* *), quocum vigiliae assiduae, aestus ingens, supercilia adducta, splendores oculis obuersantes, aurium sonitus, labii inferioris tremor, rubor oris multus, fortissimi arteriarum, quae circa tempora sitae sunt, ictus, sudores colli, spiratio magna, crebra, offensans, et anxietas grauis, sputa tenuia, meraca, falsa, pauca, vrina cruda, animi deliquia, extrema frigida et contremiscentia, stragulorum in pectore impatientia rel. iunguntur et copulantur, tantum non semper morbum grauem et magnam cerebri et proximarum aequae ac dissitarum partium inflammationem, eamque breui internecinam, nisi causssae, quae illam induxerant, sanguinis e naribus profusione, sputis, abscessu cet. auferantur. Contra ubi cum obliuione, dura dormiendi necessitate, atque egestionibus non voluntariis delirium est, morbum soporum augurari licet, et si deliria ingentia iam antecesserunt, mortem proximam. Interdum paullo ante, quam vita finitur, mens sana redit. Porro *deliria in febrium acutarum vigore*, si cum vigilia oriuntur, paullo post in somnum salutarem *) et mentem sanam transeunt, terrere non debent; itemque si, dum iudicium instat, dolor capitis, grauitas, surditas, ipsaque conuulsio increscunt, eaque post

S 2

egestio-

x) Vict. Acut. §. 21. p. 285 sequ. II.

y) Gal. Loc. Affect. II. 9. p. 54. et III. 6. p. 69.

egestionem decretoriam, v. c. sanguinis ^{a)}), vrinæ ^{a)}), sudoris ^{b)}), illico se remittunt atque conquiescunt. At si deliria, febre ineunte, apparent, vel finita ea subsistunt, iterumque recrudescent, pessima sunt; praesertim vbi post summam corporis debilitatem, spirationem difficilem, sudorem continuum et singultum oriuntur. Tunc enim mors ^{c)} ante portas est. Contra *delirium mite atque continuum* ^{d)}), cum sensus hebetudine et somni cupiditate in febre pene affecta et per vrinas lente finienda, saepe bono est.

§. 418.

Delirium longum, quod fere cum vehementia et furore quodam accidit, insaniae et melancholiae nota quasi propria est, simulque mali pertinaciam declarat. Haud raro insanabile est. Sin vero post longos morbos, quibus aegri vires iam attritae et exhaustae sunt, v. c. post phthisin reliquasque tabis formas, venit, perniciem propinquam portendit, etsi miseri ad ultimum vsque halitum sibi constant et multa sperant.

§. 419.

Praeterea *deliria continua et ferocia*, cum inflammationis signis copulata, denunciant motum humorum rapidissimum, morbi grauitatem, et vitae discrimen haud leue; *moderata* in febris exacerbationibus, difficilem, at non semper mortiferam, morbi iudicationem; *taciturna* ^{e)} cum corporis iactatione, oculis incertis, spiratione magna et sublimi, apople-

z) Hipp. Coac. §. 2. p. 537.

a) Epid. VI. S. 6. p. 812.

b) Aph. VII. 5. p. 103. Coac. §. 3. p. 569.

c) Coac. §. 1. p. 528.

d) Klockhof Hist. Febr. Epid. c. 4. p. 85.

e) Coac. §. 3. p. 570.

apoplexiam longamque insaniam; *subita* cum *corporis iactatione* crebra, sanguinem erupturum *f)*; ab *infelici humorum migratione ff)*, periculosum mali finem, cum *silentio* post praegressa turbulenta et ferociora *g)* deliria, vires prorsus deiectas ac perditas, interdum soporem, vocis amputationem et mortem ipsam; cum *obliuione rerum naturalium h)*, *suctarum, necessariarum*, stupore, ignauia, rigore ac frigore, perniciem aegri; cum *linguae conuulsione*, itemque *voce stridula et contremiscente i)*, mali magnitudinem et periculum; cum *tremore ac palpatio- ne k)*, qualis inuestigantium est, phrenitidem letalem; cum *sopore l)*, itemque illud, quod *ferinum* dicunt, conuulsiones; cum *ventre turbata m)*, deiectiones nigras; post *largam sanguinis n)* *expulsionem*, vasorum exinanitionem; *leue grauidarum delirium o)*, abortum futurum vel partum difficilem; tandem a *neruis vehementer laesis*, itemque ab *opio*, oriundum, periculosum et longum morbum. Similiter *deliria phreneticorum p)*, vbi crebrius mutantur, humorum concitationem, quam *ὄργασμον* appellant, et cerebrum male affectum docent: illa

S 3

vero,

- f)* Hipp. Coac. §. 2. p. 537. Epid. III. S. 3. Aeg. 12. p. 738.
- ff)* Gort. Prax. L. III. Tr. 1. 154. p. 140 sequ.
- g)* Hipp. Coac. §. 1. p. 527. et §. 3. p. 570. Epid. III. S. 3. Aeg. 4. p. 733.
- h)* Coac. §. 1. p. 529. Prosp. II. 5. p. 99.
- i)* Coac. l. cit.
- k)* Praed. I. 2. p. 472. Coac. §. 1. p. 529.
- l)* Coac. l. c. p. 528.
- m)* Coac. §. 3. p. 570.
- n)* Aph. VII. 9. p. 103.
- o)* Iunck. Semiol. l. c. p. 670.
- p)* Hipp. Coac. l. cit. p. 529. Epid. III. Sect. 3. Aeg. 15. p. 741.

vero, quae post *rabidi canis morsum* incidunt, fere immedicabilia sunt.

§. 420.

Sunt ergo *deliria minus mala* et periculosa, quae infomniis debentur, quae lenia sunt et cum bonis signis iuncta, quae breui finiuntur ^{q)}, nec continuant; quae in febrium intermittentium accessione incidunt, et viribus aegri consentanea sunt. Minus etiam *periculosa*, quae cum risu et gestu suavi ^{r)} fiunt, et melancholicos occupant; maxime, vbi post febres biliofas, inflammatorias, variolas, morbillos, ileum, nec non ex mensium defectu ^{s)} nascuntur, vel in hypochondriacis et hystericis eueniunt, neque sanguis spissior largiter profluit; vbi cum magno corporis motu et agitatione sunt, nec remediis auferri possunt; vbi phreneticos vrgent, et simul vrina aquosa, alba, pellucida, et alius alba praeter voluntatem effertur; Terrere etiam valde debent, vbi cum *studio et ausu temerario* ^{t)} fiunt, vbi aegri nec amicorum adhortationibus parent, nec minis coerceri possunt, sed corpus huc illuc iactant, vociferantur, e lectulis assurgere gestiunt, et vires residuas frustra perdunt, custodibus vero violentas manus inferre satagunt; vbi *affectum septum transuersum* ^{u)} et egestionem malam, i. e. imperfectam, insequuntur, aut ab inopia ^{v)}, vulnere, contusione atque fractura capitis ^{w)} oriuntur; vbi tremores superue-

q) *Prosp.* II. 4. p. 89.

r) *Hipp. Aph.* VI. 53. p. 102. *Cels.* III. 18. p. 155.

s) *Praed.* I. 17. p. 482. *Coac.* §. 1. p. 528.

t) *Epid.* III. S. 1. Aeg. 1. p. 712. *Prosp.* II. 3. p. 88.

Swiet. Comm. Aph. 774. p. 603. II.

u) *Gal.* Loc. Affect. V. 3. p. 121.

v) *Gal.* In Progn. Comm. I. 13. p. 740. IV.

w) *Gort.* l. c. p. 140.

perueniunt, v. c. in febre ardente, phrenitide cet. Denique *mortifera* putantur deliria, quae cum rigore, horrore et extremis algidis, itemque in cerebri inflammatione, pessimis cum signis fiunt, nec non phrenetica *), tremula et obscura sunt.

Schol. PROSPERO l. cit. p. 100. iudice, potiora morbi letalis signa habentur pulsus praelanguidus, respiratio mala, ciborumque appetentia nulla. Hinc in deliris etiam attendi debent.

§. 421.

His fere respondent ea *deliria*, quae a *debilitate spirituumque penuria* y) recentiores medici repetunt. In his aegri clausis aut fixis oculis iacent, quasque meditabundi, rerum omnium obliti, periculi nescii, et interrogati, quomodo se habeant, optime, respondent, floccos tamen in veste legunt, fimbrias diducunt, et in proximo pariete, si qua minuta eminent, diligenter studiosque carpunt, contremiscunt et palpant z). Quae dum apparent, magna cautione opus est, ne medicus fallatur falsis istis induciis. Nam breui procella impetuosior vitae clausulam a) faciet.

§. 422.

Sequitur quaedam delirii species, quae certe est omnium longe periculosissima et certissimae mortis instantis praenuncia, puta, diuinior illa quasi *animi elatio et hilaritudo*, qua aegrorum aliqui, et ipsi infantes, et sibi, et aliis, res ignotas atque futu-

S 4

ras

x) Hipp. Praed. I. 4. p. 474. Coac. §. 1. p. 527. Prosp. II. 14. p. 100.

y) Hipp. Coac. §. 1. p. 529.

z) Tissot. Hist. Febr. Lausann. p. 10. Opusc. ed. Bald.

a) Gal. Comm. I. in I. Praed. t. 8. p. 629. IV. Swiet. Comm. Aph. 773.

ras praefagiunt, cum mortuis fabulantur, proprium funus vident, ne minimo quidem momento praetermisso, horam, qua obituri sint, rite definiunt, et incredibilia multa in medium proferunt, interdum mira humanitate, ingenio, eloquentia ^{b)} visa sua eloquuntur, rel. Haec exemplis docere facile est; at demonstrare viam et rationem, difficile vereque ἀδύνατον.

v. CICERO de Divinat. I. 30. ARETAEVS de Causs. et Sign. Morb. Acut. II. 4. p. 12. GE. FRANCK DE FRANCKENAV Satyr. Medic. IX. p. 166 sequ. VARANDAEVS Prognof. Med. II. 4. HENRIC. AB HEER Obseruat. II. p. 49. PEZOLD Prognof. Febr. Acut. c. 4. Sect. I. §. 89. p. 59.

SUBSECTIO III.

DE FATVITATE ET OBLIVIONE, VT SIGNIS.

§. 423.

Species quaedam alienatae mentis est *fatuitas*, i. e. ubi quis nulla re externa afficitur, grata sit, nec ne, et omni sensus communis, iudicii, et commotionum animi fere expers videtur, praesentium negligens, futurorum immemor, hebetior atque crepundiorum amans, nemini nociturus. Quod vitium et a natura, et a morbo est.

§. 424.

Fatuitas quaecunque in homine vel non aegro metuenda est, vt bene PROSPER ^{c)} monuit, quippe grauiorem morbum praenunciat, et a iusto debiliori vel inordinato sanguinis motu, sensu medullae

^{b)} Zimmerm. l. c. p. 461 sequ.

^{c)} De Praef. Vit. et Mort. II. 6. p. 102 sequ.

dullae cerebri ceterorumque instrumentorum aut valde imminuto, aut prorsus extincto proficiscitur. In acutis morbis semper malum augurium praebet.

§. 425.

Quare si in morbi incremento viri perspicaciorēs ingenii stulti ^{d)} videntur, neque delirium subest, scire licet, intus latere summae malignitatis femina, vires vitae languere, cerebrum mire affici et immutari, et aegrum de vita periclitari. At si, dum iudicium morbi salutare instat, eos occupat, spes est, fore, vt breui sanitas redeat.

§. 426.

Contra insanabilis putatur fatuitas, quae post furorem temere per venaesectiones sopitum ^{e)}, vel post febres intermittentes longas, cum maxime quartanas, et egestionem largas ^{f)}, itemque post morbum regium ^{g)} oritur, praesertim si vna vox deficit; quae inde ab nascentia hominem tenet, vel cerebro molliori illatae violentiae ^{h)} debetur; quae post partum ob vasorum exinanitionem cum hebetudine sensuum ⁱ⁾ incidit; tandem quae senilis ^{k)} est.

§. 427.

Eadem fere ratio obliuionis s. memoriae deletae est. Nam memoria rerum saepe intercidit sic, vt, teste GALENO ^{l)}, nullum affecti loci signum, neque tumor praeter naturam, neque dolor aliquis, neque excretio, neque aliud quicquam extet. Qua de

S 5

caussa

d) Gal. Loc. Affect. III. 18.

e) Swiet. Comm. Aph. 662. p. 273. II.

f) Sydenb. Febr. Interm. 1661. p. 60. T. I.

g) Hipp. Praed. I. 4. p. 473. Coac. §. 2. p. 539.

h) Boerb. ap. Klein. p. 179.

i) Klockhof Diss. de animi morb. p. 42.

k) Lieutaud Precis de la Med. T. I. S. 1. p. 217.

l) Loc. Affect. III. 4. p. 62. IV.

caussa vbi homini, ceteroquin bene valenti, nulla
caussa euidenti praegressa, memoria vacillat vel su-
bito tollitur, vnaque imbecillitas et oculorum cali-
gatio superueniunt, indicio est, turbari mirifice com-
mune sentiendi instrumentum, instare morbum gra-
uem, nouam accessionem in hystericis et epilepti-
cis, delirium, apoplexiam ^{m)}, cum maxime in vi-
ris doctis, dum senescunt, denique neruorum reso-
lutionem. Haud raro magnas capitis ⁿ⁾ laesiones e
vestigio sequitur, et in febribus acutis ^{o)} phreniti-
dem et mortem proximam denunciat, nisi iudicatio
imminet, interdum etiam lethargum.

v. ERN. PLATNER Spec. II. De vi corporis in
memoria, Lips. 1767.

§. 428.

Praeter haec *peffima* est *obliuio*, si ab ineunte
morbo vsque ad finem subsistit, et cum malis signis ^{p)}
est; si cum stupore ^{q)} iungitur et copulatur; si la-
borem corporis nimium et assidua litterarum stu-
dia ^{r)} insequitur, et vna ratio laesa fuisse videtur;
denique si in exacerbationibus febris intermittens
et hecticae incidit. In priori difficilem et aegre su-
stinendum morbum declarat; in posteriori vero mor-
tem appropinquantem.

§. 429.

Insanabilem obliuionem statuunt, quae post
morbum acutissimum et malignum relinquitur, vt
olim

^{m)} Brendel in Coac. Praenot. Pens. II. n. 6. p. 176.

T. I. Opusc. Wepfer Affect. Capit. p. 359.

ⁿ⁾ Hipp. Aph. VII. 14. p. 103. Tulp. Obs. IV. 15.
p. 303. ed. sext.

^{o)} Praed. I. 8. p. 476.

^{p)} Epid. III. Aeg. 13.

^{q)} Gal. l. cit. c. 5. p. 64.

^{r)} Ibid. p. 65.

olim in pestilentia Atheniensi ^{s)}) accidit: Sin vero debilitatis a morbo graui oriundae index est, terrere non debet: nam tandem naturae beneficio fere sanatur. Sic etiam *sanabilis* dicitur, quam ebrietas, medicamenta soporifera ^{t)}), humorum ad caput congestio, et deliria induxerant.

SUBSECTIO III.

DE DOLORE AC STVPORE, VT SIGNO.

§. 430.

*D*oloris sensus in morbis acutis ac longis frequens est, et modo salutaris, modo exitiosus esse potest, quoniam hoc in iudicio et aestimatione spectanda aetas, naturalis cuiusque corporis sensus, morbi stadia, viscera, vnde dolor dimanat, et potissimum caussarum vis est. Id tamen certum est, dolores semper metuendos videri, quippe vires resoluunt, cruditates gignunt et fouent, humorum coctionem impediunt, vasa constringunt, aegrumque haud raro in magnum vitae discrimen coniiciunt. Qua de re potiora dolorum genera ab rheumatismo, morbo articulario et gallico, scorbuto, tumore et obstructione, solidarum partium abscissione, tensione, torsione, distensione ac conuulsione neruorum repeti debent, pauca ab animi motibus.

Schol. Varie dolores diuidunt, in *acutos, graues et cum torpore* infestantes, *ulcerosos, tensiuos, punctorios, pulsatiuos*, itemque *profundos, fixos, mobiles s. vagos et persultantes* ARCHIGENIS, *perpetuos, intermittentes, vehementes et paruos*, cet. de quibus vide GALEN. Loc. Affect. II. 5.

P. 39.

^{s)} *Thucyd. de Bell. Pelopon. II. 53. et Lucret. de Rer. Nat. VI. v. 1136. sequ.*

^{t)} *Lieutaud l. et p. cit.*

p. 39. IV. et PROSP. ALPIN. De Praef. Vit. et Mort. II. 18. p. 131. sequ. Hos vero ita definiunt, vt *dolorem grauatium* capiti et infimi ventris visceribus; *pulsantem* capiti et puri generando; *pungentem* membranis, si quae exquisitiorem a nervis sensum habent, vel ob affectum locum acriter dolere creduntur, v. c. in dolore laterum, intestini plenioris, et coxarum ingenti, spina ventosa; *rodentem* vlcerationibus pulmonum, intestinorum, renum, vteri; *urentem* erysipelae; *pruriginosum* morbis iis, qui cutim offendunt; *surdum*, vbi a distentione sensus aut nullus aut perexiguus est, et in praecordiis cum maxime insidet. Hunc vulgo *anxietatem* nominant. v. LIEVTAUD Precis de la Medec. Prat. T. I. Sect. I. p. 88.

§. 431.

Est ergo *sensus exquisitior* et maior, ac in bene valente homine fuit, si quo in morbo accidit, tantum non semper malus, et irritamenta haud vulgaria, nervos vehementer affectos, morbi vehementiam, et haud raro mentem laesam denunciat. Hinc inter primaria hydrophobiae signa est, et saepe febre nervosa correptos, furiosos, hypochondriacos atque hystericas *) feminas occupat, in quibus, ubi diu subsistit, delirium metuendum est.

§. 432.

¶ Inter *dolores* vero *minus mali* habentur, qui parui, vagi et breui euanidi, nec nimis vehementes, nec assidui sunt, nec in societate malorum signorum veniunt;

*) Macbride Einleit. p. 120. sequ.

veniunt; qui a supernis corporis partibus ad infernas ^{v)}), ab internis ad externas descendunt, aut certe aliquas ignobiles pervadunt; qui in membris resolutorum sentiuntur, vel post coctionem die decretorio ^{w)}) accidunt, et post egestionem iustas remittunt. Contra *peffimi* sunt, si cum ipso morbo prodeunt, aut paullo post apparent; si, etiamsi membra ignobiliora occupent, tamen cum febre continua et signis gravissimis ^{x)}) vrgent, v. c. delirio, sopore, defectione animi, aestu ingenti, extremorum refrigeratione ^{y)}), cet. Si interiora viscera diutius affligunt quasque exurunt, neque ab aegro sentiuntur ^{z)}); si subito citra levamen ^{a)}) sese remittunt, aut ad interiora pessimo cum euentu demigrant, si post lipitudinem ac nervorum distentionem oriuntur. Sed eamus per singula dolorum genera.

§. 433.

Dolor capitis indicat humorum ad caput impetum, congestionem, vasorum distentionem, cerebrique consensum ^{b)}) et vomitum, si mordax est; at sanguinis expulsionem ^{c)}), si gravis, distendens, pulsans et calidus est; haud raro futuram febrem malignam

v) *Hipp. Praed. I. 15. p. 480.*

w) *Aph. VI. 40. p. 101. VII. 52. p. 106.*

x) *Coac. §. 1. p. 524. Epid. III. Sect. 1. Aeg. 2. p. 712.*

y) *Aph. VII. 26. p. 104.*

z) *Aph. II. 6. p. 72. Cels. II. 8. p. 69.*

a) *Praed. I. 5. p. 474. et §. 12. p. 478. Lieutaud Precis, T. 1. Sect. 1. p. 90.*

b) *Kloekhof Hist. Epid. Febr. c. 4. p. 80. sequ.*

c) *Gal. Cris. III. 10. p. 555. IV.*

gnam et intermittentem, vertiginem, apoplexiam, tremorem, morbum caducum, delirium, furorem, surditatem, caecitatem, purgationem menstruam ^{d)}). Qui si a vitio fixo oritur, et in senibus ac vetulis accidit post menstruorum cessationem, raro medicabilis est; at qui certo statoque tempore reuertitur, minus terrere debet. Sic etiam febris putridae ^{e)} fere inest dolor capitis debilitans, nec adeo vehemens, remittens, et in vertice sensum eum afferens, qui in loco nimis calefacto vel post vesicantia molestus est; at phrenitis pulsantem quasi ab incudis ictu dolorem habet.

§. 434.

Praeterea *dolor capitis sine febre* ^{f)} diuturnitatem mali portendit, et post ventorum frigidorum adspirationes, frigus et calorem corporis, destillationem; *cum aurium tinnitu* ^{g)}, cui febris nulla subest, cum vertigine, vocis tarditate, stupore manuum, et sopore in senibus, apoplexiam, nervorum resolutionem, morbum comitalem et obliuionem; in acutis vero cum *vigiliis* ^{h)} assiduis, delirium; *cum stupore, delirio*, aluo adstricta, oculo toruo et flammeo ⁱ⁾, opisthotonon; *cum tussi* copulatus, haud raro futuram arthritidem, eamque in acerbum capitis dolorem, quem cephalaeam nominant, et deliria horrenda transiturem; *cum leui surditate* ^{k)}, *tremore manuum*,

d) Lieutaud Precis T. II. S. 2. p. 75.

e) Fordyce Vntersf. der Faul- u. Entzünd. Fieb. Abf. VI. p. 63.

f) Hipp. Praed. II. 36. p. 519. I.

g) Coac. §. 2. p. 535.

h) Klein l. c. p. 46.

i) Coac. §. 2. p. 535.

k) Ib. p. 536.

manuum, ceruice dolente, vomitu vrinaque nigra, periculum; *cum grauitate*, *torpore*, *surditate*, *sopore* ^{l)}, conuulsiones, parotides ^{m)}, delirium et lethargum ⁿ⁾, nisi hosce dolores pus e naribus profluens, sputa crassa, nec olentia, vlcuscula ceteraeque cutis eruptiones, somnus vel alius fusior soluit: *cum vertigine tenebricosa*, *temporum grauitate*, *visus acie hebetata*, vibrato radiorum lucidorum fulgore, pruritu narium, rubore oris perinsigni, praecordiorum contentione ^{o)}, sanguinis ad caput raptum, inferiorum partium conuulsionem, et a compressio cerebro mala grauissima, interdum haemorrhagiam narium ^{p)} vel vteri imminentem, quam etiam scinciput et ceruix dolens, peruigilium, catochus, oculi praerubri, tremor ac infirmitas vniuersi corporis expectandam notant, et si simul *reuulsa praecordia* ^{q)} sunt, phrenitis appropinquat.

§. 435.

Item *dolor capitis fixus*, si ante vel post *lippitudinem* ^{r)} oritur et subsistit, caecitatem praesignificat; at *cum podicis et pudendorum dolore* ^{s)} iunctus, torporem, impotentiam, vocem resolutam, interdum soporem et singultum longo tempore post inducendum, nec non linguae vsum reddendum vbi ascarides exeunt, et *cum somno alto et grauitate in grauidis* ^{t)}, conuulsiones futuras. Praeter haec
dolores,

l) Praedict. l. cit.

m) Ib. I. 24. p. 486.

n) Lieutaud T. I. S. 1. p. 9.

o) Pezold. Progn. c. 4. S. 2. §. 103. p. 65.

p) Hipp. Praed. II. 36. p. 515.

q) Coac. §. 1. p. 530.

r) Duret. ap. Klein. p. 191.

s) Hipp. Coac. §. 2. p. 535.

t) Coac. §. 3. p. 575.

dolores, qui *inflammationis* *) sedato impetu non cessant, saepius abscessus denunciant; *diuturni ad nasi radicem*, pituitam multam atque tenacem, vel os vitiatum, interdum si simul mordaces sunt, vermes ibidem haerentes; *noctu ingrauescentes quasque recrudescentes* cum membrorum dolore ossifrago, contagionem veneream intus latentem; *vehementes et assidui* v) cum ceteris inflammati cerebri signis et post sudores decretorios non decernentes, pessima mala et mortem. Etenim resoluunt vires, inducunt vigilias et deliria, tandem convulsiones letales sequuntur, nisi sanguinis e naribus fluore vel abscessu iudicantur.

§. 436.

Cephalaea ex cranii carie pertinacissima, pessima et male ominosa est. *Hemicrania et clavius hystericus*, ubi primarum viarum sordibus debetur, non adeo terrere debent, ac si post arthritidem vagam oriuntur. At si hemicrania ad eiusdem lateris brachium effertur, et sensus stupet, scire licet, hemiplegiam vel resolutionem neruorum fere imminere.

Schol. Ferunt, dolorem capitis, si qua intra ventriculum labes subsit, in anteriori eius parte ac fronte residere; at si intra vterum, verticem atque occiput potissimum affici, et simul aliquem refrigerationis vel clavi-pacti sensum adferre, v. c. in feminis, quae ex vteri praefocatione laborant.

§. 437.

Ab dolore verticis et temporum *), qui sine febre et caussa euidenti accidit, colligitur sanguinis
e nati-

u) Epid. VII. 48. p. 869. sequ.

v) Progn. §. 2. p. 466. Coac. §. 1. p. 525.

x) Coac. §. 2. p. 536.

e naribus profluuium. Id quod etiam expectari debet, si dolor die decretorio in acuta febre ^{y)} oritur, vel *frontem* ^{z)} et tempora iuuenum potissimum exercet. *Dolor aurium pertinax* ^{a)}, cum febre vehementi et signis grauib. copulatus, in iuuenibus delirium et mortem breui adfuturam docet, nisi pus ex aure vel sanguis e naribus effluat, aut aliud bonum indicium superueniat; in prouectoribus vero suppurationem parotidum, delirium rarum, et, nouo suborto dolore, mortem. Hinc ab inflammatione interna auri dolores crudeles et intolerandi sequuntur, qui aegrum aut intra diei spatium conuulsam tollunt, aut in phrenitidem letalem coniiciunt. Horum dolorum *sanabiles* putantur, etsi graues et haud raro diuturni sunt, qui vermibus, fero, pituitae, flatibusue debentur; at *periculosi atque exitiosi*, qui in febribus acutis per materiae migrationem et auditum difficilem fiunt, et propter atrociam suam mortem haud raro arcessunt; qui ex lapsu cum puris fluore ac inflammatione nascuntur, et in parotidum tumorem et suppurationem, delirium et conuulsionem degenerant.

§. 438.

Dolor cervicis, cum oculis valde rubris et caligantibus, grauitate temporum, et aurium sonitu ^{b)} iunctus, sanguinis expulsionem, in mulierculis purgationem menstruam; at si *cervix dolet et durus* est, cum arteriae temporum vehementi succussu, tendinum assultu et maxillarum constrictione ^{c)}, vomitu viroso ^{d)},
perniciem

y) *Lieutaud* l. c. T. 1. S. 1. p. 90.

z) *Hipp. Progn.* §. 22. p. 466. *Coac.* §. 2. p. 538.

a) *Ibid.*

b) *Praed.* I. 20. p. 484. *Epid.* I. S. 2. p. 662.

c) *Coac.* §. 2. p. 545.

d) *Epid.* I. et p. cit.

perniciem certam portendit. Hinc cervicis dolor in febribus mali morbi signum est, at in anginosi, phreneticis et deliris *e*), pessimi. In melancholicis *f*) delirii est praenuncius. Nonnunquam *gravitas corporis uniuersi, dolor colli et oris stomachi*, quod *ναγδιὰν* appellant, itemque graue fastidium *g*) incidunt, et vomitum biliosum vel pituitosum denunciant.

§. 439.

Dolore faucium gracilium, quocum salivae fluor multus est, nec vitium patet *h*), periculum magnum subest; et si perseverante malo detumescunt, scire licet, materiam morbosam ad interiora deferri pessimo cum omine. Qui dolor si ex capite *i*) dimanat, convulsionem minatur; Si cum *hiatu oris* *k*) est, delirium, phrenitidem et perniciem: Si *vehementer fauces dolent, nec tument* *l*), summum vitae discrimen; Si in febribus ob *glandulas tumidas* *m*) vehementer dolent, malum diuturnum. De angina ipsa vide Semioticen specialem.

§. 440.

Dolores fixi in medio pectore *n*) si diu consistunt et sine tussi sunt, labem veneream dudum inhaerentem designant. At si *cum febre, torpore ac alio turbata*

e) Praed. I. 9. p. 476. Aph. IV. 35. p. 85. Coac. §. 2. p. 546.

f) Gort. Prax. T. II. L. II. 306. p. 22.

g) Hipp. Epid. I. cit.

h) Gort. l. c. 307. p. 23.

i) Praed. I. 2. p. 472.

k) Coac. §. 2. p. 546.

l) Aph. II. 15. p. 73. IV. 35. p. 85.

m) Coac. §. 1. p. 527. sequ.

n) Bagliu. Prax. I. p. 96.

bata °) *urgent*, deiectiones nigras; si *pectus et pulmones* p) *semper occupant*, neque sputis, aluo vlc remediis auferuntur, etsi signa mala nulla sunt, sup-
purationem; alias mortem. Qua de causa *dolor pectoris continuus in febre acuta* q) *terribilis est*, quippe obstructionem, inflammationem, suppura-
tionem, gangraenam praesignificat; et si breui quiescit, nervos affectos s. conuulsionem.

§. 441.

Neque raro *dolor scapulas* tenet. Qui vbi in *febre maligna* r) *incidit*, neque conquiescit, itemque *ad iugulum et ventrem* residet cum corporis iactatione atque stertore, sputorum copiosorum index est. Contra vbi *mammis* s) *propter febrem* exercet, saepius sputa sanguinis; at *sine febre*, haud raro in-
stantem fluorem menstruum denunciat.

§. 442.

Dolor laterum cum sputis biliosis t), subito nec sine vlla causa euidenti praegressa *evanescen*, por-
tendit breui accessurum vehemens et perniciosum delirium, et *cum febre longa*, puris expulsionem; *cum aestu* u), visceris huius inflammationem; *cum ri-
gore et suffocationis* v) *metu*, suppurationem; *cum oris
rubore* w) *multo et aluo citata*, vomitam; at *dolor*

T 2

vehe-

o) Ib. §. 2. p. 546.

p) Epid. VII. 48. p. 869.

q) Lieut. I. c. p. 89.

r) Vogel Praenot. Gott. Pens. I. n. 4. p. 5. Hipp.
Coac. §. 1. p. 523.

s) Hipp. Aph. IV. 65. p. 88.

t) Praed. I. 12. p. 479. Coac. §. 3. p. 563.

u) Gal. Comm. in Praed. I. 82. p. 666. IV.

v) Praed. I. 12. p. 479.

w) Coac. §. 3. p. 563. sequ.

vehemens derepente infestans, praesertim tabidos, x), delirium, febrem magnam et futuram mortem declarat. Nonnunquam, ubi dolor lateris et lumborum y) accedit, cuius caussa in obscuro posita esse videtur, morbus regius subest. Praeter haec dolor laterum acutus bonus est, si ad externa corporis membra, cum maxime ad palas s. scapulas, os iuguli et dorsum z), morbi die circiter quarto vel quinto demigrat, et spirationem facilem cum aegri leuamine inducit; tunc laeta salutis spes affulget; Malus vero est, si molestiam multam adfert et in peius ruit, vel ad abdominis viscera pessimo cum omine defertur. Etenim aut recidiuus dolor a) oritur, aut alius morbus grauis et longus, aut gangraena subita aegrum interficit.

§. 443.

Dolor dorfi ingens b) commune feminarum signum est, quae ob vteri strangulationem misere se habent, et sensum fere talem imprimit, qualis fuisse dedolatis est. Saepe post grauem accessionem relinquitur. At si dolor dorfi diu subsistit, scire licet, eum immedicabilem esse, et tantum non semper in hydropem pectoris degenerare. In iis, quos tabes dorsalis tenet, certum signum est.

v. DELII Diss. de notialgia, Erl. 1764.

§. 444.

Dolor ventris, c), si qui ab acri saburra vel in febre acuta cum lumborum praecordiorumque dolore,

x) Bagliu. Prax. II. 8. §. 3. p. 199.

y) Hipp. Coac. §. 3. p. 551. seq.

z) Triller de Pleurit. c. 2. §. 43. seq. p. 37. Swier. Comm Aph. 901. p. 64. III.

a) Tulp. Monit. Med. n. 43 ad calc. Obs. p. 387. seq.

b) Sydenh. Ep. ad Cole p. 259.

c) Hipp. Coac. §. 2. p. 549.

dolore, torsione, ac murmure intestinorum, ceterisque bonis signis incidit, ut plurimum deiectiones iudicatorias praesignificat, nisi qua alia egestio succedit. Nonnunquam *post dolorem ventris* ^{d)} ingentem febris ardens oritur, quae fatum accelerat, et post *diuturnum* ^{e)}, suppuratio, morbus caducus, convulsio, sopor, apoplexia, mors. Vnde intelligitur, dolorem colicum, a mala corporis conformatione vel abscessu viscerum esse male ominosum. Hinc iste dolor, ubi cum pulsu paruo, humili et obscuro, tensione ac duritie abdominis, siti multa, et facie mire subitoque deformata ^{f)} est, inflammationis, et in puerperis gangraenae certus index habetur, cum maxime si se subito omni dolore liberatas profitentur. Neque absimiliter *dolor ventris acerbus et cum extremorum refrigeratione* ^{g)}, malus est.

§. 445.

Dolor praecordiorum acutus, distendens, pungens, infixus in aliquo loco ^{h)}, inflammationem denunciat; *tensivus* ⁱ⁾ cum lassitudine, capitis gravitate, surditate, horrore, sanguinis profluuium; Quare *febres ex praecordiorum dolore* ^{k)} semper malae sunt, praesertim ubi cum sopore, caro, et vocis iactura copulantur, nec sudore resolvuntur: saepe enim dolor pessimo cum euentu ad coxas descendit.

T 3

Malus

d) Coac. §. 1. p. 531.

e) Aph. VII. 22. p. 104. Klein l. c p. 53.

f) Morgagn. de Causs. ac Sed. Morb. Epist. 35. Art. 21. 22. p. ed. Ven.

g) Hipp. Aph. VII. 26. p. 104.

h) Gal. Cris. III. 10. p. 555. IV. Klockhof Hist. Febr. Epid. c. 3 p. 69.

i) Hipp. Praed. I. 20. et 21. p. 484.

k) Praed. I. 7. p. 475. Coac. §. 2. p. 549.

Malus etiam est, qui sine febre est et subito exercet, quippe longos ac vehementes morbos, tussim, spirandi difficultatem et singultum inducit, qui *gravidus* ^{kk}) tenet, et rigorem aliumque concitat; qui *suppurat* ^l), vel post *anginam* ^m) non rite iudicatam cum debilitate, torpore accedit, et insidiosè iugulat. Certe dolores praecordiorum, oris ventriculi, hepatis, et partium ad umbilicum sitarum ⁿ), sanguine fere iudicantur; alias mors sequitur.

§. 446.

Neque a dolore immunis *scrobiculus cordis* est, et inter ea signa, quae a medico negligi non debent, cum multum ad bene feliciterque praesagiendum valeat, et adeo violentiae impatiens sit, ut post percussionem huius loci mors subsecuta fuisse passim apud auctores ⁿⁿ) legatur.

v. HENR. FRID. DELII resp. WENDRICH
Diff. de scrobiculo cordis signo, Erl. 1766.

§. 447.

Frequens igitur scrobiculi dolor est in gibbosis et rachiticis, et respiratum difficilem ac sensum molestum hoc in loco inducit; ab cartilagine ensiformi depresso, oritur, cum maxime in infantibus, vomitus creber, et tabes, nisi apex iterum educatur; in femellis, quae cataphractis utuntur, auctor malorum pessimorum est; in febribus malignis, et biliosis, ubi sordes tetrae primas vias occupant, anxietas circa scrobiculum proprium fere signum habetur; In exanthematicis saepe instantem papularum eru-

kk) Coac. §. 2. p. 548.

l) Coac. l. c. p. 541.

m) Ib. §. 3. p. 556.

n) Ib. §. 2. p. 549.

nn) Tiffot Anleit. fürs Landv. p. 432.

eruptionem, at si fixus est, et a minimo pressu exacerbatur, inflammationem hepatis praenunciat.

v. LVD. SEPTALII L. De morbis ex mucronata cartilagine euenientibus, Mediol. 1632.

RVD. AVG. VOGEL. Progr. Obseruationes binae de asthmate singulari ex cartilaginum costarum ossescentia, Gott. 1773.

§. 448.

Praeter haec ille scrobiculi dolor et tumor, qui infantes exercet, et καρδιαγμός appellatur, lac coagulatum, pulticulam glutinosam et inhaerentem, inflationem ventriculi, vt plurimum notat; at si post achores, crustam lacteam, ceterasque cutis eruptiones intus reuersas oritur, non possunt non grauissima mala aegrum occupare.

v. III. DELII Abhandlung von den Bläehungen, als einer oft verborgenen Ursache schwerer Zufälle.

§. 449.

Dolor oris ventriculi, quem καρδιαλγίαν nominant, saepe cum praecordiorum distensione ac dolore capitis ^o) est, et fere sordes ibidem haerentes ac irritantes, spirationem difficilem, morbum grauem, et mortem repentinam futuram portendit; At si caput dolet, oculi obscurantur, et stomachus ob aliquod irritamentum ^p) vitiosus est, vomitum biliosum, praesertim vbi rigor antecessit, et partes infra praecordia sitae frigent. Porro ex dolore isto, quem torsiones intestinorum sequuntur, vermes ^q) colligimus; ex eo vero, quocum febris ^r) et aestus magnus

T 4 est,

^o) Praed. I. 9. p. 476.

^p) Progn. §. 25. p. 469.

^q) Coac. §. 2. p. 548.

^r) Lieutaud Prec. T. I. S. 3. p. 325.

est, inflammationem, eamque insanabilem, si multo abhinc tempore dolor molestus est. At *in sene* ^{s)} crebro repetens ut repentinam mortem denunciat, sic is, qui semper et facillime *in morbum arquatum* ^{t)} transit, calculum felleum.

§. 450.

Debet vero iste *dolor oris ventriculi* nullo modo terrere, si post sanguinis cuiusque, cum maxime menstrui, fluorem, terrorem, moerorem diuturnum et nervorum consensionem oritur; si per intervalla affligit, vel a pituita viscida et tenaci, itemque a flatu dimanat. Magis *periculosus* est, ubi frigus, rigor, convulsio, animi defectio crebra et vera syncope superveniunt, ubi aeger in morbum comitalem coniicitur, vel cartilago ensiformis ^{t)} introrsum retrahitur. Denique *pessimus* et haud raro *mortiferus* observatur, si febres malignas, peticulas, purpuram, parotides, arthritidem repressam, et dysenteriam imprudenter sopitam sequitur; si ulceribus foedis temere exsiccatis superuenit; si bili acri, corruptae, aeruginosae, porraceae, lacti coagulato, vermibus, venenis rodentibus ac inflammantibus debentur.

§. 451.

Dolor intestinorum, quocum lumbi dolent, genua degrauantur, neque febris subest, primarum viarum sordes indicat; at si *ad hepar* ^{u)} residet, et dolorem oris stomachi, aluum liquidam et purulentam, rigorem, soporem, attenuationem corporis, sudorem multum atque perpetuum adfert, itemque si *tormina*, deiectiones crebrae, inflammatio iecinoris, praecordiorum cet. feбри acutae superveniunt,
exitium

s) Coac. I. cit.

t) Talem vidit Klein Int. Clin. p. 48.

u) Hipp. Aph. IV. 65. p. 88. Coac. §. 3. p. 566.

exitium fere ineuitabile est. Contra iste *dolor*, qui et lumbos occupat, et ea loca, quae *supra umbilicum* ^{v)} collocantur, neque remediis abigitur, in hydropem siccum i. e. tympanitidem desinit; nonnumquam vbi *circum umbilicum* ^{w)} subsistit et palpitatur, saburram, vermes, flatus, delirium, haud raro intestini ieiuni irritationem, v. c. in colica biliosa et spastica, itemque flexus coli dextri ^{x)} in morbo longo, at vbi iudicatio instat, deiectiones multas, pituitosas, dolentes portendit. Saepius etiam *dolor in regione renum* ^{y)} incidit, et *ad vesicam* vsque talis extenditur, qualis a terebra vel palo infixio oritur, atque pituitam glutinosam, tenaciorem, vitream PRAXAGORAE et veterum, intestina crassa et meatus vrinæ obsidentem, itemque calculum denunciat.

§. 452.

Dolor lumborum pertinax, si in febre acuta ^{z)} incidit, saepe sanguinis impetum ad arterias renum declarat; at si versus septum transversum ^{a)} extenditur, et cum pessimis signis est, periculum; alias suppurationem. Communis febrium putridarum, malignarum, petechialium ^{b)}, itemque scorbuticorum et hypochondriacorum nota est, nec raro post abortum ^{c)} exacerbatur, et sicubi cum capitis, tenuioris intestini, praecordiorumque dolore magno et diuturno, febre, ciborum fastidio, et vomitu

T 5

iun-

v) Aph. III. 11. p. 83. Coac §. 2. p. 550.

w) Coac. §. 2. p. 549.

x) Ludwig Progr. Monit. Semiot. in diiudic. inf. ventris dolore, p. 9. seq. Lips. 1759.

y) Gal. Loc. Affect. II. 5. p. 34. IV.

z) Klockhof Hist. Febr. Epid. c. 4. p. 83.

a) Hipp. Coac. §. 1. p. 530.

b) Huxham de febrib. c. 8. p. 95. II. Opp.

c) Hipp. Nat. Mul. §. 2. p. 359. II.

d) iungitur, conuulsiones et citam mortem inducit. Interdum *tertianam* e) mentitur, et sanguine grumoso per aluum effluente tollitur, certe alleuatur: Interdum diu subsistit, et febrem, aestum sudoremque multum *circa caput ac pectus* f) concitat, vbi sanguinis copiosum profluuium e paribus, vtero, renibus et vesica, salutis est. Porro *dolor lumborum, ventriculi et capitis* g), cum exscreatione multa, delirium et conuulsionem portendit; *cum laterum dolore* iunctus, et citra euidentem causam reuertens, magnitudinem mali futurumque morbum regium; *in caput et collum recursans* h), conuulsionem, delirium, leuem nervorum resolutionem; et si *manus simul torpent*, et *os ventriculi dolet*, humorum ferroforum copiam, et largam sanguinis expulsionem, interdum aluum citam et cum mentis perturbatione copulatam. Sin vero *lumborum dolor ad os ventriculi* ascendit, vnaque febris, horror, vomitus tenuis, aquosus, niger, delirium, vocis iactura insequuntur, mors ante portas est. Praeter haec si *dolor levis profundos lumbos* i) occupat, scire licet, calculum renum latere. At si cum *horrore vago* et *febre* inordinata est, et post motum corporis circa renes sensus grauans oritur, quasi a pondere appenso, abscessum praedicito.

§. 453.

Saepe dum nulla alia causa subest, *feminis* incidit; qui vt fere sanguinis profluuium, in primis ex vtero,

d) Praed. I. 11. p. 477. Coac. §. 3. p. 551. I.

e) Coac. l. c. p. 550.

f) lb. Progn. §. 19. p. 464. *Lientaud* Precis T. I. S. 1. p. 90. *Vogel* Praen. Gott. Pens. I. 27. p. 7.

g) Coac. §. 3. p. 552.

h) Coac. §. 3. p. 550. sequ.

i) Gal. Loc. Affect. VI. 3. p. 143.

vtero ^{k)}), denunciat, ita is, qui in *loco renibus altiore* ^{l)}) infidet, et nauseam multam adfert, dolorem colicum. Haud raro aegri eum sensum *in dorso ac lumbis* conqueruntur, qui *a formicis* ^{m)}) reptantibus enascitur, nec non *testiculos retractos*; Is fere tabis dorsalis index est. Pessimus omnium censetur, cui sopor comitatur.

§. 454.

Dolor vesicae cum algore dorsi urinae difficultatem fere antecedit aut sequitur. Hinc *dolor* eius *ingens* et *cum duritie* quadam afficiens, semper malus est; *malus* etiam, qui a pituita acri vel deficiente, inflammatione, ulcere vel sinistra materiae morbosae migratione ⁿ⁾) fit; at *pessimus*, et *exitiosus*, praesertim pueris, si febris continuae, malignae, exanthematicae ^{o)}) superuenit, nisi urina purulenta, et in qua alba et laeua subsidunt, periculum minuit. *Vesica* et *caput dolens* ob repente suppressam urinam, convulsionem minatur, interdum et calculum ^{p)}), interdum solos meatus urinae ab intestinorum mole compressos designat. Sic *dolor*, qui modo *in renum et vesicae regione*, modo *circa septum transversum et dextra praecordia* ^{q)}), cum horrore inordinato, rigore paucis et febricula incidit, pus ex urinae viis excretum iri praesignificat.

§. 455.

k) Bagliu. Prax. I. p. 94.

l) Gal. Loc. Affect. VI. 2. p. 141.

m) Zimmerm. Erfahr. T. II. B. 4. c. 10. p. 396.

n) Gorter Prax. T. II. L. 4. Tr. 4. 402. p. 125.

o) Hipp. Progn. §. 19. p. 464. Coac. §. 3. p. 568.
Brendel Pensf. III. in Coac. n. 9. p. 180. T. I.

p) Coac. §. 5. p. 583.

q) Gal. Loc. Affect. VI. 4. p. 150.

§. 455.

Quare haud raro *dolores a calculo* horrendi sunt, *fatumque accelerant* ^{r)}). Inter haec signa dolor interdiu et noctu excrucians, nec remittens, nec remediis concedens eminet: Cui si accesserit perfecta urinae suppressio, extremorum refrigeratio, sudor frigidus, crebra animae defectio, tendinum adfultus, et conuulsio, febris post vomitum et dolorem orta, anxietas ingens et sitis intolerabilis, singultus, delirium rel. perniciēs certa et in propinquo est.

§. 456.

Dolores ad partum spurii ^{s)}) et qui post exoriuntur, vt saepenumero intestina conuelli ac laedi notant, vtero ipso vel immuni, vel per consensum affecto; Sic ii, qui *penem arrigendum* ^{t)}) quasi constringunt et noctu vehementer affligunt, virulentum feminis profluuium denunciant. Praeterea ex *colis dolore inter meiendum assiduo et mordaci* ^{u)}), vlcus pudendorum colligitur, id quod et ipsum pus effluens satis superque docet; ex *inguinum dolore ac tumore* ^{v)}), morbus diuturnus, denique ab *dolore podicis* ^{w)}), si qui morbis longis et malis superuenit, periculum, saepenumero perniciēs.

§. 457.

Restat *dolor*, qui *extrema corporis* occupat. Is haud raro *suris atque cruribus* ^{x)}) tam pertinaciter insidet, vt et medicamentorum vim eludat, et hominem valde excruciet: isque latentem hepatis abscessum

r) Klein Int. Clin. p. 40.

s) Ludwig Progr. cit. p. 14.

t) Sic Sydenh. Epist. Resp. II. p. 206. T. I.

u) Gal. I. cit. c. 6. p. 159.

v) Hipp. Coac. §. 3. p. 576.

w) Ibid.

x) Holler Comm. II. in III. Coac. p. 348.

cessum notare dicitur. At qui *articularios* y) offendit, eo breuior esse solet, quo vehementior est.

§. 458.

Quibus praemissis, facile intelligitur, magnam esse dolorum vim ad grauissima corporis mala inducenda, augenda, acceleranda, ideoque circumspicere debere medicum, ne quid aeger exinde detrimenti capiat, cum maxime si dolores aut subito cessant, ceteris signis subsistentibus, id quod gangraenam et mortem denunciat, v. c. in inflammatione vteri post partum, ileo morbo z) cet. aut nulla egestio decretoria antecessit, vnde morbi reuersio a) expectanda est; aut tandem aegri, quos grauis morbus tenet, *dolorem prorsus non sentiunt*. Hi enim, bene monente CELSO b), *vita non diu fruuntur*.

§. 459.

Contrarius igitur dolori *stupor* est, qui sensum in aliqua corporis parte aut imminutum, aut prorsus abolitum designat. Qui si *sanguinis abundantes* c) exercet, sic, vt manus et digiti quasi mole increscere, hebescere, atque in pugnum haud facile colligi posse videantur, scire licet, vasa humorum multitudine compleri, commune sentiendi instrumentum obrui, et nisi breui liberetur, apoplexiam, neruorum resolutionem, epilepsiam esse subsecuturam. Hinc in apoplecticis frigoris sensus, et quasi stupentis membri moles aucta fuisset, pessimi ominis est. Hinc in iis, qui ex destillatione, grauedine, hydrocephalo, dolore vel contusione capitis, febre, phreni-

y) Sydenh. Tr. de podagr. p. 306. I.

z) Lieutaud Precis, T. I. S. 3. p. 329.

a) Hipp. Epid. I. S. 3. Aeg. 5. et 6. p. 676.

b) De Medicin. II. 8. p. 73.

c) Hipp. Coac. §. 3. p. 569. Swiet. Comm. in Aph. Boerb. 1020. p. 292. III.

phrenitide, sopore laborant, siue *stupor uniuersum corpus teneat*, siue aliquod membrum ^{d)}, semper metuere debemus grauem cerebri affectionem. Neque valitudo tuta est, si cum *febre intermittente* ^{e)} stupor iungitur. Saepe etiam *stupor et torpor* ^{f)} aphthas futuras denunciant.

Schol. Istum stuporem in homine sanguinis redundante atque asthmaate pituitoso laborante saepe vidimus, sic, vt primum prima digitorum phalanx obtorpesceret, deinde pallesteret et frigeret, in mortuae manus similitudinem, tandem sensim pedetentimque citra vllam laesionem residuam iterum recalesceret.

§. 460.

Neque rarum morborum signum *sensus vacuitas* s. *αἰσθητικὴ* est. Quae vbi febre inflammatoriae, dolori capitis, oris stomachi, colico, et morbo articulario ^{g)} praeter rationem superuenit, scire licet, aegrum in summo vitae discrimine versari, quippe iam instar cadaueris cubat.

SUBSECTIO V.

DE VERTIGINE, VT SIGNO.

§. 461.

Homines *vertigine* corripiti dicimus, vbi res visibiles in orbem agi rotarique videntur, pedes vacillant, et corpus concidit, nisi alicubi firmetur atque sustineatur. Accedunt varius ante oculos color, cali-

d) Gorter Prax. L. III. Tr. 1. 140. p. 121.

e) Tulp. Monit. Med. n. 66. p. 301.

f) Ketelaer de Aphth. p. 28.

g) Gorter-l. cit.

caligatio, visus duplex, fusurrus et tinnitus aurium, nonnunquam ructus et sopor cet. et prouti post causas varias varia oritur, sic etiam varia eius signa esse debent, ideoque quatenus aut morbos antecedunt, aut insequuntur, iam paucis percensere placet.

Schol. Vertigo et singulari retinae tunicae atque nervi optici vitio debetur, et ab iis causis dimanat, qui nervos diffitos ventriculi et inferiorum partium stringunt, sanguinemque ad caput compellunt, unde non potest non commune sentiendi instrumentum mire affici et laedi.

§. 462.

Est ergo *vertigo*, cuius causa *in cerebro* residet, periculosus atque pessimus. Minus vero terere debet, quae ab sanguinis et humorum copia post suppressas suetas egestionem, abdomine compresso, capite declivi, ore ventriculi et praecordiis ^{b)}, primarum viarum cruditate, flatibus, dolore colico vel alio adstricta proficiscitur; vomitus enim sponte sua ortus malum illud saepe tollit, id quod eo certius est, ubi vertigini fluxus sanguinis e naribus vel ani venis, alius cita, salina multa, aures manantes, arthritidis, nephritis ⁱ⁾ superueniunt. Qua de causa in hypochondriacis et hystericis non adeo pertimescenda est, nisi diu continuat. Etenim tunc temporis poterit in syncopen, apoplexiam nervorumque resolutionem coniicere, in iuuenibus ^{k)} convulsiones et epilepsiam, in senibus lethargum et id genus vitia inducere. *Variolis* ^{l)} *ineuntibus* ubi accedit, eas confluentes futuras praenunciat.

CAPUT

b) Gal. Loc. Affect. III. 8. p. 78. IV.

i) Vogel de Cogn. Corp. Hum. Affect. p. 517.

k) Lieutaud Precis de la Med. Prat. T. I. S. 2. p. 194.

l) Sydenh. Epist. ad Cole, p. 243. I.

CAPUT III.

DE ACTIONIBUS NATURALIBUS,
VT SIGNIS.

§. 463.

Mira est eorum viscerum colligatio atque consensio, quae digestionis negotium expediunt, succum nutritioni aptum ulterius prouehunt, et ad cor, tanquam promum condum, deportant, reliquiis inutilibus ac sordidis foras eiectionis. Mirae etiam sunt fereque innumerabiles *secretiones et egestiones*, quae demum ex isto communi fonte deriuantur, vt ex physiologia satis notum est. Iam vero cum horum instrumentorum functiones possint multifarie a via naturali recedere, perspicuum est, fieri illud non posse sine quibusdam notis, quas medicus adhibet ad morborum euenta bona et mala praesagienda.

§. 464.

Sunt verò actiones naturales ex scholarum doctrina duplicis generis, earumque aliae ad *primas vias* pertinent, aliae ad secundas. Quare propositum animo est, hanc ipsam diuisionem sequi.

SECTIO I.

DE ACTIONIBUS PRIMARUM VIARUM
LAESIS, VT SIGNIS.

§. 465.

Fas est, vt in signis explicandis, quibus actiones primarum viarum laesae cognoscuntur, naturae vias imitemur, ideoque ab ore exorssi ad aluum vsque descendamus. Etenim *fitis, deglutitio et masticatio, appetitus et fames, ardor ventriculi, ructus et flatus, nausea et vomitus, digestio et succi nutritii*

nutritii praeparatio, deiectio atque vermes huc pertinent.

v. PHIL. FRID. GMELIN resp. OFFTERDINGER Diff. de primis viis vt fonte plurimorum morborum, Tubing. 1761.

SUBSECTIO I.
DE SITI, VT SIGNO.

§. 466.

Bonum signum in morbis, cum maxime acutis et inflammatoriis, est, aegros leuiter *sitire*, et portionem appetere, quae et modica est, et satis accommodata. Contra si *sitis* aut *cito restinguitur* ^{m)}, aut hominem fere enecat, scire licet, subesse aut delirium, aut aestuosum ardentemque morbum ⁿ⁾, ideoque motus solidorum concitados, aquosam sanguinis partem exhaustam, cruorem densatum, et paene irre-meabilem, vasorum minimorum angustias obseratas, siccitatem linguae, faucium, stomachi et ventriculi ingentem, cruditatem, pituitam et acrimoniam falsam, alcalinam, biliosam, putridam, frigus vel calorem ingentem, conuulsionem, anxietatem, debilitatem, peruigilium intolerandum cet. Communis febrium nota sitis est, beneque diuinus HIPPOCRATES ^{o)} statuit, morbum eo citius finitum iri, quo citius os humescat.

§. 467.

Sitis modum excedens ^{p)}, nec vlllo potus genere sedanda, cum clangore, ac siccitate faucium, lingua

^{m)} Hipp. Coac. §. 3. p. 526.

ⁿ⁾ Swiet. Comm. §. 636. p. 207. sequ. et Macbride Einleit. P. I. S. 7. p. 89.

^{o)} Vict. Acut. §. 6. p. 272. II.

^{p)} Avicenn. L. III. Fen. 13. Tr. 2. c. 19. p. 547. Prosp. IV. 16. p. 271.

lingua arida, fissa, cruenta, nigra, copulata, febrem magnam, inflammationem, siccitatem, morbum grauem et vix superabilem, vires naturae attritas et fractas; haud raro bilis exsuperantiam, indeque oriundum malum corporis habitum et hydropem denunciat. Hinc semper mala sitis est: at in *scorbuticis* ^{q)} nimia bibendi cupiditas quandoque saluti fuit, si hac via et ratione humorum acrimonia corrigi eluique adhuc potest, itemque in iis, quibus sitis immodica, at non febrilis, molesta fuit. Praeter haec *sitis* incredibilis cum *horrore potionis* iuncta, propria fere hydrophobiae nota est; interdum et febris malignae, et strangulationi vteri superuenit.

§. 468.

Hinc bona *sitis acute febrientibus* ^{r)} putatur; minus, vbi immoderata est; *peffima*, quae post signa exitiosa oritur, vel vna cum iis accedit: mors enim certa superuenit. *Bonam* etiam censent, si sitis febrilis madori oris et linguae concedit, quippe exinde conuulsionis remissio, aequabilis humorum circuitus ob impedimenta causasque morbi imminutas vel prorsus sublatas colliguntur. At *mala* est, vbi copiosum serum excretum fuit, v. c. post alui deiectiones, diabetem, sudorem longum et delassantem, hydropem, vbi a singulari vasorum conuulsione proficiscitur: Etenim haud raro febris neruosae praenuncia est.

§. 469.

Sitis si cum febre acuta, sudore multo ^{s)} et *vrina nigra* vrget, indicat vim morbi viribus naturae superiorem; at si *vitiosa* est et aeger potionem
eam

q) Klein. l. c. p. 271.

r) Epid. VII. 13. p. 838.

s) Ib. III. S. 1. Aeg. 3. p. 715. seq.

eam desiderat, quae naturae morbi non consentit, delirium et pessima quaevis auguramur.

§. 470.

Sitim deficere, semper malum est. In longis morbis pertinaciam et diuturnitatem significat, exceptis leucophlegmatia, hydrope, acrimonia acida superante ^t); at in phrenitide ^{*)} convulsiones et commune sentiendi instrumentum grauiter affectum; itemque in *febre putrida, maligna, peticulari* ^v), quacum lingua sicca et foeda est, summum vitae discrimen, et vt plurimum phrenitide vel comate finitur. Anxietas vero, spiratio difficilis, et delirium ^w), vasis imperiis debentur.

§. 471.

Pessimo cum omine *deficit*, si cum signis extialibus ^{*)} incidit; si litis vrgens citra vilam manifestam causam depellitur ^y) ac conquiescit; si aegri, aestu ardentissimo flagrant, et lingua praeacrida, squalida nigraque foedi, v. c. in febre ardente, acuta, inflammatoria, variolis, dysenteria, nec sitiunt, nec potum desiderant; si excrementa discolora, et sitim vel nullam habent vel enecantem non sentiunt, neque illam amplius conqueruntur. Nam aut delirium et phrenitis sensum omnem sustulit, aut facultas naturalis exstincta ^{*)} est, ideoque fere perniciem et mortem minatur. Malum etiam signum est, vbi *inter*

U 2

women-

t) Gorter Prax. T. II. L. I. 300. p. 17.

u) Swieten Comm. §. 774. p. 601. II.

v) Huxham de Febr. c. 8. p. 96. II.

w) Swiet. l. c. §. 638. p. 211. II.

x) Galen. Comm. in I. Epid. II. t. 75.

y) Hipp. Praed. I. 7. p. 475 Coac. p. 526.

z) Aph. II. 6. p. 72. et Gal. ad h. l.

vomendum a) subito aut perpetuo et sine causa perspicua deest, vel ante iudicium b) cessat.

SUBSECTIO II.

DE MANDUCATIONE AC DEGLUTITIONE, VT SIGNO.

§. 472.

Manducatio laesa in morbis conuulsionem musculorum propriorum vel resolutionem a luxatione circa maxillam inferiorem eiusue articulum, dentes vitiosos, congestionem, oris et linguae inflammationem, interdum saliuam deficientem vel prauam denunciat.

§. 473.

At si *deglutitio* morbosa est, saepe immedicabilis est; sin vero *febris acuta* c) accedit, scire licet, grauiter affectam, laesam, siccitam, internam oris et faucium tunicam esse, et graue ibidem vulnus reperiri, congestionem feri, pituitae vel sanguinis, inflammationem, abscessum, gangraenam, sphacelum, vlcus, scirrhum, et tumorem quemuis alium, qui fauces occupat, anginam, impotentiam musculorum deglutitioni parentium vel adfidentium, conuulsionem et resolutionem stomachi ob acria sumpta, torsiones ventriculi atque intestinorum cet.

v. FRID. HOFFMANN Diff. de morbis oesophagi, Hal. 1722. Ill. DE HAEN Diff. de deglutitione vel deglutitorum in cauum ventriculi descensu impeditis, Hag. Comit. 1750.

§. 474.

a) Coac §. 4. p. 579.

b) Epid. III. l. cit.

c) *Vogel* Aph. 429. sequ. p. 331. sequ.

§. 474.

Deglutitio raptim peracta^{d)} conuulsionem, deliria, phrenitidem, et haud raro grauissima mala portendit; *difficilis* in *alui fluore* atque *dysenteria*, periculum et contagionem; post *demigrationem materiae morbosae* in febre acuta et intermittente, exitum fere exitialem, et in *hydrophobia*, mortem.

§. 475.

Vt ergo in morbis *bona* est *deglutitio*, quae *ex facili* fit, sic *difficilis* semper terribilis esse solet, cum maxime si aeger ne *portionem* quidem *deglutire* ^{e)} valet, et non nisi post spiritum longum, ructuosum et conuolutatum, tussim, et aliquam quasi reuocationem. Etenim in his aut debilitas ingens inesse debet, aut conuulsio vehemens hasce partes occupare. Sin vero in febribus acutis *collum peruertitur* ^{f)} sic, ut deglutitionem impediat, neque quis faucium tumor subest, suffocatio et mors instat. Id quod fere accidit, si *a tumore* ^{g)} stomachus comprimitur et angustatur.

§. 476.

Quare si deglutitio laesa a neruorum resolutione *post apoplexiam cerebrique mala* ^{h)}, vel ab harum partium rigiditate et degenerante ⁱ⁾ indole oritur, fere perpetuum et insanabile vitium est. At minus terrere debet, si *a conuulsione* est, quacum cessat vicissimque reuertitur. Hinc *deglutitio* *difficilis*

U 3

facilis

d) Gorter Prax. T. II. L. II. 313. p. 28. sequ.

e) Hipp. Coac. §. 4. p. 588.

f) Aph. IV. 35. p. 85. Coac. §. 2. p. 546.

g) Swiet. Comm. Aph. 797. p. 648. seq. II. et cum maxime III. Triller Diff. cit.

h) Lieutaud Precis, T. II. S. 2. p. 130.

i) Gort. l. c. p. 29.

ficilis et dolens scorbuticorum, hypochondriacorum et hysteriarum, periculum non habet, etsi simul dolorem dorsi, nauseam, stomachi et eo pertinentium partium torsionem, ventris murmura, horrorem inordinatum et frigus extremarum partium, tremorem, urinam pellucidam et aquosam, defectionem animae cet. conquerantur. Nam causa malorum sublata effectus tollitur.

§. 477.

Inter pessima signa enitescit *deglutitio sonora s. strepitus in pectore inter potandum et comedendum perceptus*. Qui si a ventriculi et intestinorum vacuitate, diuturno ieiunio, itemque a minus appposito corporis aegri situ proficiscitur, nec qua convulsionis, inflammationis vel resolutionis suspicio subest, aut si aegris imbecillis accedit, qui capite reclinato bibere et multum aërem vna haurire coguntur; aut si *fauces praesiccaae* ^{k)} potum transitorium veluti retardant, grauis quidem morbus est, at non periculosus, nisi alia signa mala successerint. In his flatus, et fordes primarum viarum, haud raro deiectio, praefragienda sunt.

v. KLOEKHOF Diff. de strepitu in pectore inter potandum, cet. p. 161. seq. Opusc. ed. SCHLEGEL.

§. 478.

Peior et mortis praenuncius est, si stuporem ac resolutionem neruorum sequitur: Tunc fere adfunt pulsus et respiratio bona, sensuum hebetudo, coma, ingens membrorum, in primis capitis, impotentia. Id quod eo magis imminet, si stomachus et superna deglutitionis instrumenta resoluta sunt, quippe in hisce aegris functiones vitae subdebiles, crebra ani-
mae

k) Hipp. Coac. §. 1. p. 526.

mae deliquia, motus faucium flaccarum nullus vel perexiguus, modica potio, et summa cum anxietate haurienda, reliquiarum reiectus ^{l)}, horror, tremor, coma, obliuio, delirium mite, febricula perpetua, fudor paruus, viscidus, frigidus et circa aliquas partes manans cet. exitium certum praesignant.

§. 479.

Pessimus vero omnium est, qui *post convulsiones horrendas* ^{m)} oritur, et morbis acutis clausulam imponit. Nam ex eo colligitur, commune sentiendi instrumentum irritatum et grauiter affectum esse, vltimos naturae conatus, eosque irritos futuros, denique funestum mali aspectu foedi et tristissimi exitum superuenturum esse.

Schol. De alio strepitu pectoris, qui pulmones obsidet, vide, quae alibi de respiratione disputauimus.

SUBSECTIO III.

DE APPETITU ET FAME, VT SIGNIS.

§. 480.

Appetitus et famis eadem, quae sitis, est ratio. Possunt enim aut imminui, aut nimis increfcere, aut prorsus deficere. Quod et praeter naturam est, et semper metuendum, etsi, qui aegri mores fuerint, dum valetudine prospera vteretur, negligi nullo modo debet.

v. BVCHNER resp. LERCHE, Diff. de aegrotantium inappetentia salutari et morbosa, Hal. 1749.

U 4

§. 481.

^{l)} Epid. VII. 12. p. 837. sequ.

^{m)} Ib. 27. p. 852.

§. 481.

Appetitio ciborum, quae in morbis *consistit*, et moderata est, certe non multum a naturali abhorret, signum bonum est, siquidem ex eo magna salutis spes ⁿ⁾ affulget, et ventriculi facultatem constantem, itemque succos, quorum ministerio alimenta concoquuntur, integros colligimus: Contra si fit, pituitam, cruditatem, alimenta mala et corrupta, tunicam musculosam ventriculi laxam, infirmam, callosam ^{o)}, liquorem gastricum inertem vel deficientem cet. auguramur. Bonum etiam signum est, aegrum post cibum ac potionem bene se habere, neque a cibis valentis materiae ^{p)} laedi: Etenim morbum tolerabilem denunciat.

§. 482.

Appetentia si deficit homini ceteroqui *sano*, nec perspicua huius causa est, cruditates, sordes, flatus, ventriculo molesti esse videntur, aut liquor gastricus parcus, ac fas est, secerni, aut grauis morbus ^{q)} imminere, quem sensus ingratus s. pressura quaedam ventriculi et scrobiculi cordis praenunciant. At minus malum est, si ab acrimonia quadam ad os stomachi haerente proficiscitur, ideoque in iis, qui morbo longo decumbunt, et femellis debilibus, terere non debet.

§. 483.

Appetitus etiam in febribus reprimitur, salutaris naturae consilio, praesertim in principio, ideoque aeger inuitus cibandus non est. Qui si *convalescentibus* accedit, cum virium refectione, vel post longum

ⁿ⁾ Bagliu. Prax. I. p. 74.

^{o)} Pobl Progr. de calloso ventric. ex potus spirituosus abusu, Lips. 1771.

^{p)} Hipp. Coac. p. 531.

^{q)} Bagliu. l. cit.

gum fastidium cibi validi, securitatem pollicetur, et conuulsionem nullam subesse, vasa ventriculi peruia, nutritionem iustam futuram significat. At *malum* est, *post morbum* hominem cibos vix appetere, vel ab epulis non proficere, quippe ex eo reliquiae crudae materiae, nutritio laesa, morbi reuersio et febris lenta colliguntur. *Periculosa appetentiae defectio* in ebriosis est, vel si leucophlegmatia iam incidit, si nimias egestionem sequitur, et cum maxime febrem quartanam. In hac enim corrupti visceris index male ominosus habetur.

§. 484.

Appetitus nimius *) semper malus est, nisi breui conquiescat, et primarum viarum acrimoniam singularem, eamque irritantem, cum primis acidam, liquores, qui concoctioni et digestionem praesunt, peracres, immensam ventriculi vim, vermes latentes, phantasia laesam, v. c. in grauidis, interdum singularem neruorum ventriculi affectionem, vt in hystericis, interdum et ipsam mortem †), denunciat. Multi enim aegrorum, antequam diem suum obeunt, cibum copiosum auide desiderant et deuorant; ideoque et fame extrema confecti et phthisici ‡), vbi hoc signum accidit, desperati habendi sunt.

§. 485.

Sanos et bene valentes nonnunquam praeter consuetudinem et causam euidentem appetitus exercet; id quod morbum imminuentem denunciat; in febribus vero acutis, vbi aegri male se habent, pessimum exitum. Contra dum *viget morbus* vel paullo post

U 5

finitur,

*) Hipp. II. 4. 17. 18. p. 72. sequ.

§) Prosp. IV. 14. p. 267. seq. Bagliu. Prax. I. p. 74.

‡) Benedict. Theatr. Tabid. p. 11.

finitur, in eo *cibi potusque* *) appetitu facile securus aeger erit, quoniam praecipuum signum bonae iudicationis esse videtur.

§. 486.

Haud raro *appetitus rerum inutilium et a nostra natura abhorrentium* nascitur. Is aliquem naturae stimulum, singularem nervorum affectionem, praesertim ante convulsionis exacerbationem, v. c. in hystericeis, itemque phantasiam laesam ostendit. Hinc *pica et malacia* in longis morbis mala et haud raro funesta est, eamque in puellis pubertas atque purgatio menstrua ut plurimum resoluunt. In *gravidis* v), etsi ad absurda feratur, exsatianda fere est, ad auertendam phantasiae vim, abortionem, tremorem, convulsionem, syncopen. Contra grauis morbi periculum est, si in *febre acuta* aeger debilitatus res infuetas vel alio tempore fastiditas anxie conquirat; necesse enim est, aut delirium ex debilitate oriat, aut ob nervos pessime affectos mors insequatur.

v. GE. RVD. BOEHMERI *Diff. de Polyphago et Allotriophago Vitebergensi*, Viteb. 1757. SAM. GOTTL. VOGEL *Comment. de Polyphago et Lithophago Ilfeldae nuper mortuo ac dissecto*, Gott. 1771.

§. 487.

Summus appetitus gradus *fames* est, quae, auctore diuino HIPPOCRATE w), magnam vim habet ad hominis naturam seruandam, infirmandam, occidendam. *Senes* x) tamen, et qui media aetate sunt, eam facilius ferunt, quam adolescentes et pueri.

Si

u) *Armstrong Abhandl. der Arzneiw. n. X. p. 39.*

v) *Lieutaud Precis, T. II. S. 1. p. 248.*

w) *L. Vet. Medic. §. 15. p. 21. l.*

x) *Hipp. Aph. I. 13. p. 70.*

Si diu toleratur, pessima signa et mortem ipsam inducit. *Periculosa* et sensim letalis est, quae ab callosa vel ossea oris stomachi, ventriculi, pylori, angustia et tumore coarctante, itemque post abruptum stomachum oritur. Praeter haec *fames canina*, quae digestionem laesam ostendit, terrere non debet, si vermibus debetur; at si cum vomitu crebro et deiectione multa iungitur, metus est, ne in laevitatem intestinorum, malum corporis habitum, hydro-pem, tabem quaecunque transeat.

v. III. TRILLERI Diff. de fame letali ex callosa oris ventriculi angustia, p. 1. Opusc. T. I. GE. AUG. LANGGVTH Progr. de tabe sicca letali ex callosa pylori angustia, Viteb. 1750. IO. DAN. METZGER Aduersaria Medica, n. 5. Obs. de viro fame consumto ob osseam oesophagi angustiam, Mastr. 1774. HERM. BOERHAAVE Rariorum Morborum Historiae, Francof. et Lips. 1771.

§. 488.

Fastidium os ventriculi ^{y)} et nervos male affectos docet; nonnumquam a falsa phantasia oritur. Praestat ergo, bene monente HIPPOCRATE ^{z)}, aegros, ineunte morbo, cibos auersari, eoque superato, iterum appetere, ac si contra fit. Hinc *in febre acuta* malum, et in societate prauorum signorum, v. c. lingua sicca, vocis iactura, sudore multo, aluo citata, ardore ventriculi, comate ^{a)} cet. ad finem usque subsistens, perniciosum est, praesertim ubi vires aegri iam exhaustae sunt. At si *sine febre* ^{b)} incidit, cum oris ventriculi rosione, vertigine tenebri-

y) Gal. Loc. Affect. I. 5. p. 22. IV.

z) Aph. II. 32. p. 74.

a) Coac. §. 1. p. 527. Epid. III. Sect. III. Aeg. 1. 2. p. 729.

b) Aph. IV. 17. p. 83. Coac. §. 1. p. 533.

cosa, oris amaritudine, salivae fluore multo, ex eo colligitur primarum viarum saburra, necessitas vomendi, et ipse vomitus.

§. 489.

Malum etiam fastidium est, quod morbis longis c) cum deiectione biliosa et dysenteria, itemque feбри intermittenti, acutae, ardenti, malignae, putridae, hecticae, erysipelae, purulentis, phthisi, podagrae d) superuenit. Exitiosum vero, si infantes e) tenet, iique nec cibos deuorant, sed ore huc illuc reuoluunt; in his mors tertio, quarto, quintoue die venit. In melancholicis phantasiā laesam, grauitatem mali, mortemque futuram illud significat.

SUBSECTIO III.

DE ARDORE VENTRICULI, RVCTV ET FLATV, VT SIGNIS.

§. 490.

Ventriculum haud raro *ardor* aliquis occupat, acrimoniae ibidem haerentis index. Qui quo frequentius et vehementius vrget, eo periculosior est, cum maxime in neruorum morbis et hominibus valde irritabilibus. *Dolor* vero, qui exinde oritur, (*καρδιαλγίαν* nominant,) hanc materiam vitiosam immobilem et fixam, vehementerque concitantem designat.

v. BÜCHNER resp. ACKERMANN Diff. de foda, vt morbo saepe graui, Hal. 1762.

§. 491.

Ex quo ardore, si paene intolerandus est, et, febre acuta se remittente, cum graui praecordiorum dolore,

c) Aph. VI. 3. p. 98. et Aph. VII. 6. p. 103.

d) Gott. Prax. T. II. L. 4. Tit. 4. p. 82.

e) Vogel Praen. Gott. Pens. I. n. 3. p. 5.

dolore, anxietate, vomitu et singultu continuo et dolente, itemque pulsu intermittente accedit, inflammatio ventriculi *f*); contra ab *ardore* ac *dolore incredibili*, quoties homo cibatur, scirrhus colligitur. Hinc ardor et dolor ventriculi, capitis dolor, qui hemicrania dicitur, arthritidis, nephritis, mirifice sese excipiunt, et commune eorum, quorum ventriculus infirmus est, aut quibus transpiratio facile repellitur, itemque hypochondriacorum et hystericarum vitium est.

§. 492.

Ructus in morbis creber signum copiosi aëris elastici, malae neruorum affectionis, conuulsionis, ventriculi laxi et debilitati, acrimoniae acidae, biliosae, rancidae est, quam ructus ipse vt plurimum declarat, siue cibus intus coacuit, siue computruit. Hinc et facile caussa cognoscitur, et praedictio. Interdum *ructus et flatus g*), quocum ventris murmura et inflatio iunguntur, deiectiones praenunciat; interdum vbi in *diuturna intestinorum laeuitate h*) coacescunt, boni putantur, et morbum resoluunt, quippe tunc robur eorum redditum fuisse ad cibos retinendos et subigendos videtur. Alias acidi ructus permolesti sunt, et saeuissimum oris ventriculi dolorem inducunt.

§. 493.

Flatus sine strepitu i) in morbis emitti, bonum est; alias intestinorum vim et conuulsionem, dolorem vehementem et delirium denunciant. Praestat tamen cum crepitu prodire, quam retro reuolui *k*), quod
vitium

f) Vogel Praelect. Aph. 203. p. 157. sequ.

g) Hipp. Coac. §. 1. p. 533.

h) Aph. VI. 1. p. 98. Epid. II. Sect. 2. p. 693. I.

i) Gal. In Progn. Comm. II. 24. p. 768. IV.

k) Hipp. Progn. §. 10. p. 456. Coac. §. 3. p. 571.

vitium hypochondriacis et hystericis familiare est, et a constrictore ani nimis forti, debilitate multa cet. dimanat. Sin vero *cum sonitu* foras exeunt, scire licet, aërem multum intus contineri, intestina valde angustata esse, et modo stringi, modo iterum laxari, ideoque vim motus peristalticam integram superesse.

§. 494.

Vt vero *flatus hypochondriacorum et hystericorum* per se terribiles non sunt, quoniam irritabilitatem exquisitiorem et digestionem malam sequuntur; ita *copiosi flatus emissi in febre acuta* ^{l)} iudicationem fere desperandam docent. Nam crebro pedere, signum debilitatis est: at *foetere*, corruptionis. Qua de re nec doloris vrentis sensus, quem flatus cient, neque flatus ipsi, qui ab vacuis intestinis fiunt, adeo per-
timefci debent, siquidem haec breui cum causa tolluntur. Sed inter pessima febris acutae indicia est, ventrem inflari, *neque flatus erumpere* ^{m)}. Spes aliqua superest, si *murmura* superueniunt et flatus cum deiectione expelluntur. Illico enim dolores praecordiorum cessant, nisi qua inflammatio subest.

SUBSECTIO V.

DE NAVSEA ET VOMITV, VT SIGNO.

§. 495.

Nausea, communis febrium nota, sensum aliquem nervis infensum, et exiguam convulsionem, irritabilitatem nimiam, humores acres, putres, biliosos, rancidos, vellicantes, bilem vel in vesica fellea corruptam, vel in intestini duodeni flexu congestam, vomitum futurum denunciat, cerniturque illa in ieiunio longo, halitu putrido, ore, lingua faucibusque
fordi-

l) Vogel Praen. Gott. Pens. I. 30, p. 7.

m) Hipp. Coac. §. r. p. 525.

fordidis. Praeter haec flatus nauseam indeque oriundas neruorum molestias, v. c. in hypochondriacis et hystericis, inducunt, itemque pituita lenta, viscida, fatua, inflammatio ventriculi ceterorumque viscerum, phantasia mala s. rerum detestandarum memoria, denique inordinatus succi neruosi motus, v. c. in delirio, vertigine, tremore rel. huius sensus ingratisissimi argui debent.

§. 496.

Est ergo *nausea*, quae, *febre acuta ineunte* ⁿ⁾, a bile corrupta oritur, semper *bona*; et medicum ad euacuandum inuitat. Quae nisi excutitur vel corrigitur, verendum est, ne ad finem deiectiones biliosae, putridissimae et periculosae superueniant. Hinc bonum signum est, eam post vomitorium vel pharmacum conquiescere. At *mala* nausea febrilis est, ubi in febre diu continuat, quia inappetentiam, inediam, cibi, potionis et medicamentorum fastidium inducit, et si vomitus accedit, pessima quaevis augurari licet: Etenim siccitas oris incredibilis, acrimonia alcalina et putrida, debilitasque summa protinus sequuntur. Qua de causa nausea malignae febris ^{o)} index fertur.

§. 497.

Occupat praeterea illud vitium *graviditas*, quod a femine viroso et sorpto proficiscitur, medicamentorum vim eludit, et post tertium quartumue mensem fere imminuitur penitusque cessat. Si cum ventriculi morfu et crebra exspuitione ^{p)} nausea iungitur, futurum vomitum, interdum vermes denunciat: At si post spirituum potationem quouis mane recrudescit, ventriculi debilitatem, frigus, pituitam glutinosam, et

n) Swieten Comm. ad Aph. 85. p. 122. I.

o) Klein Int. Clin. p. 82.

p) Hipp. Coac. §. 1. p. 533.

et fatuam. *Mala* etiam nausea est, quae ob hepar corruptum continuat, et tandem exitium adfert; quae corpus extenuat, et cum febre vehementi atque agitatione multa incidit.

§. 498.

Vomitus semper praeter naturam est, et modo *malus* s. *symptomaticus*, i. e. qui nec medicamentis eliditur, nec a morbo liberat, et malignitatem materiae, morbum diuturnum ac grauem, ipsamque mortem praesignificat: modo *bonus et salutaris* est, si bonis cum signis, malorum leuamine, et tempore iusto accedit. Sed de *vomitu decretorio* alio loco pluribus.

§. 499.

Indicat vero *vomitus sanorum* et bene valentium, si qui sponte sua incidit, nec qua causa perspicua alia subest, ventriculum male se habere, et haud raro causam ipsam tollit: at si saepe *revertitur* ^{q)}, vitium aliquod fixum et immedicabile ventriculi, vel adfidentium partium, et subsequitur laxitatem ac infirmitatem pessimam. Interdum *vomitus longus et quotidianus*, quocum lentus calor et tabes iungitur, vlcus ventriculi designat.

§. 500.

Est ergo *vomitus in morbis* magni momenti, nec vnquam temere negligendus. *Bonus* est, si, ineunte malo, a multitudine humorum vel cruditate oritur, et, vacuato ventriculo, cessat; si mali fomitem exstinguit; si reiectus, pituita et bile mistus ^{qq)}, ea est copia, quam res et conditio aegri postulant; si nec nimis frequens, crassus vel meracius est, nec iusto diutius continuat, et cum malorum mitigatione remittit;

q) *Lieutaud* *Precis*, T. I. S. 3. p. 316.

qq) *Hipp. Progn.* §. 12. p. 458. *Coac.* §. 4. p. 578.

tit; Vnde in febribus intermittentibus et longis alui profluuiis salutaris est, itemque in *putridarum* ^{r)} principio citra omnem inflammationis metum, quoniam hac via morbi materia, cum salua ad ventriculum delata, eundemque acriter irritans, egeritur, et haud raro prorsus tollitur.

§. 501.

Praeter haec *vomitus bonus* est, si nauseas moderatas sequitur, vel sponte sua post medicamenta mortifera vel longum alui profluuium ^{s)} incidit, illudque sistit; (sub acuturam enim vigore ^{t)} aegros explicat atque iudicat;) si adsuetos et debiles, itemque hystericas, sub nouam accessionem occupat, vel certo statoque tempore ^{u)} reuertitur; si biliosus a rigore est; si tertiana febris sudore ac vomitu finitur; si in malo hypochondriaco inueterato nigra reiiciuntur, et vomitus iste ^{v)} nec modum excedit, nec diu consistit. Neque immedicabilis per se is est, qui cartilaginem ensiformem depressiorem vel nimis laxam sequitur.

§. 502.

Contra grauis et *periculosi* morbi testimonium est, vbi vomitus hypochondriacos diu tenet, et solidorum debilitatem, languorem, maciem, tabem, animi abiectiōem et deliquium ^{w)} inducit; vbi extra iustum morborum acutorum tempus pessimis

r) *Hilarys* Obs. on the changes of the air, p. 159. seq. ed. sec.

s) *Hipp. Aph.* VI. 15. p. 99. I. De Morb. I. 6. p. 8. II.

t) *Vogel* Praen. Gott. Pens. l. n. 17. p. 6.

u) *Warburg* Diss. de cephalaea period. a vomitu period. Hal. 1770.

v) *Kloekhof* Diss. de morb. animi, p. 36. Opusc.

w) *Ibid.*

mis cum signis accedit, et molestus aegro est, neque in decursu morbi mitescit, sed potius increfcit, dolores ventriculi, oculorum ruborem, pulsum durum et frequentem, singultum, iactationem corporis assiduam et defatigationem infert, vbi inflammatio ventriculi et vitae x) discrimen subest; vbi post violentiam et impetum externum, irritamentum, aluum pertinacius adstrictam, inflammationem cerebri, colli, pectoris vel abdominis, cutis eruptiones intus dilapsas, arthritidem retropulsam et morbos conuulgentes oritur, diu subsistit, nec aegrum releuat; si bilis sincera et immodica, quae vires resoluit, aut foetidi, exusti, nigri, saniosi et purulenti humores y) expelluntur; si pessimas vigilias z) inducit; si iusto parciore est; si vulnere et fracturae capitis, delirio, narium stillis, dolori colico, inflammationi renum ceterorumque viscerum, venenis, vlceri superuenit, itemque sanguinis sputatores vel sccreatores, phthisicos, herniosos exercet; si verminationi ventriculi debetur, et, sublata causa, grauissima mala illico silent a) cet. *Vomitus post dysenteriam vel partus purgamenta suppressa* ortus anceps est: at qui sub *partu difficili* cum foetore intolerabili est, periculum multum habet. Neque absimiliter, qui inflammationi laterum et pulmonum aa) inde a primo die superuenit, et vel post tertiam quartamue venaesectionem recrudesceat.

§. 503.

Pessimum et vt plurimum *letale* est, vomitiones sinceras, rubras, liuidas, nigras, aeruginosas, porraceas,

x) *Pezold* Prognos. c. 5. §. 122. p. 77.

y) *Lieutaud* l. cit. *Prosp.* VII. 9. p. 475. seq. *Hipp.* Epid. III. Sect. 2. Aeg. 12. p. 720.

z) *Hipp.* Praed. I. 10. p. 477. et *Gal.* ad h. l.

a) *Klein* l. c. p. 317. *Hipp.* Aph. VI. 50. p. 102.

aa) *Zimmerm.* *Erfahr.* l. cit. c. 8. p. 415.

raceas, foetidissimas, virulentas, versicolores, paucas, cum corporis iactatione et anxietate perpetua^{b)}, singultu, tremore atque conuulsione ferri, quoniam in mitiori malo diuturnitatem designat, alias reuersiones intus et exitum. *Pessimum*, vomitum post breuia intervalla^{c)} redire, grauiter afficere, tandemque post vehementissimas intestini tenuioris torsiones stercus proiiciendum^{d)} contrahere.

§. 504.

Quibus praemissis, reliqua vomitus signa, quae a colore materiae reiectae maximam partem repetimus, facillimo intelligentur negotio. Indicat ergo *vomitus fatuae glutinosaeque pituitae*, debilem et laxum ventriculum; *vomitus fastidiosus*, communis quarundam febrium malignarum et phrenitidis comes, bilem corruptam et peracrem^{e)}; *croceus*, copiosam et motam bilem, at *viridis*, acrimoniam acidam exsuperantem et nervos inde male affectos; *biliosus*, quocum aeger debilitatur, summum periculum, nisi, vacuefactis intestinis, iterum firmatur; *subbiliosus*^{f)}, qui quouis mane atque per aliquot dies feminas non grauidatas exercet, lumbricos rotundos; *virulentus et aeruginosus*^{g)} cum dolore capitis, surditate, peruigilio, promptam insaniam vel quamuis aliam inflammationem; at *aeruginosus* cum tremore paucis et strepitu inter potandum, perniciem immi-

X 2

nen-

b) Hipp. Progn. §. 12. p. 458. Praed. I. 6. p. 476. III. 6. p. 69. IV.

c) Coac. §. 4. p. 578.

d) Galen. Loc. Affect. VI. 2. At istum vomitum non semper mortiferum esse docuit Haen Rat. Med. T. II. c. 5. p. 95. sequ.

e) Coac. §. 102.

f) Praed. II. 35. p. 514.

g) Praed. I. 2. p. 472. Coac. §. 2. p. 536.

nentem, praesentim in phrēneticis^{b)}; (perraro enim delirium resoluit;) *bruneus et copiosus*, intestinum duodenum infirmatum et sordibus refertissimum, itemque debilitatem viscerum, et saepe fatumⁱ⁾ proximum; in *macilentis* post pastum vrgens, hecticam futuram; *niger*, instar rob sambuci, cum vermibus, singultu, animi defectione copulatus, in febribus acutis periculum, in inflammatoriis vero instantem mortem^{k)} denunciat, si cum pessimis signis est v. c. tremore manuum, cervicis dolore, vrina nigra cet. vel post lumborum dolorem^{l)}, ad os ventriculi recursitantem, cum febre, horrore, delirio, vocis amputatione, defectione nigra rel. oritur. Similiter ubi *vomitur niger et foetens*^{m)} morbis acutis accedit, scire licet, intus residere viscerum corruptionem et gangraenam, aegrumque brevi ad plures abiturum.

§. 505.

*Vomitur ruber*ⁿ⁾, quo vehementius affigit, eo peior habendus est. Hinc *cruentus* fere inest hypochondriacis, feminis, quibus menstrua purgatio^{o)} deficit, vel quaevis alia egestio inordinata perquam molesta est, post febrem intermittentem male curatam, et ut plurimum sanguinis multitudinem, ob solitam expulsionem interclusam nunciat. Qua de causa per se mortiferus non est; Inducit tamen, si crebro reuertitur, malum corporis habitum et hydropem, febres lentas, hecticam et phthisin. Id quod prae ceteris ad eam vomitus formam pertinet, quam

hepar

b) Epid. I. Sect. 2. et Epid. III. Aeg. 4.

i) Zimmermann Erfahr. T. I. B. 3. c. 8. p. 416.

k) Hipp. Praed. I. 85

l) Progn. §. 12. p. 458. Coac. §. 176. 316.

m) Macbride l. c. p. 377.

n) Hipp. Coac. §. 556.

o) Aph. V. 32. p. 93.

hepar et lien genuerunt; Etenim hydrops vitae clausulam imponit.

SUBSECTIO VI.

DE DIGESTIONE ET SVCCI NVTRITII
PRAEPARATIONE VT SIGNO.

§. 506.

Neque sine signis *digestio laesa* est, suntque hoc ex genere dolores viscerum saepe peracerbi, anxietas, inflatio et torsio stomachi, murmura, ructus, singultus, vomitus, aluus fusior, interdum levis aliqua febricula, sopor, delirium ceteraque mala graua. Quorum omnium aestimatio commendatissima medico esse debet.

§. 507.

Etenim si qui *ponderis* sensus tunc temporis, dum cibos concoquimus atque digerimus, in ventriculo et abdomine persentiscitur, itemque grauitas vniuersi corporis, animi torpor, hiatus oris et oscitatio frequens, dura dormiendi necessitas, sitis multa, flatus, tormina et aluus fusior *p*) homini molesta est, scire licet, adesse aut nimiam alimentorum multitudinem, vnde ista viscera nimis distendantur, aut debilitatem primarum viarum perinsignem, et tardam concoctionem. Ex quo facile intelligitur ratio, cur, quibus vitiosa ista instrumenta sunt, ii breui in cruditatem, viscerum infimi ventris obstructionem, malum hypochondriacum et hystericum cet. incidunt. Communis malae digestionis nota *ructus acidus et creber* est.

§. 508.

Contra vbi a *prandio intermissio* illico imbecillitas ventriculi et totius corporis, tremor, ingens

X 3

animi

p) Hipp. L. Vet. Medic. §. 19. p. 23.

animi deliquium, oculi pallidi, vrina calida et crassa, os amarum, viscera quasi deorsum pendentia ^{q)}, vertigo, excandescencia et tristitia; *post coenam* vero concoctio difficilis, tormina et strepitus intestinorum, aluus adstricta, somnus turbulentus, et somniis terrentibus inquietatus oriuntur, inter mala indicia est, et haud raro morbum imminemtem praenunciat.

§. 509.

In febre acuta difficilem iudicationem praesagire licet, vnaque signa pessima, quae morbi vim exacerbare valent, praesertim si ab oblati ^{r)} aeger non iuuatur, sed offenditur. Quare vt illud digestionis vitium, quod post plenitudinem, ebrietatem et crapulam ^{s)} oritur, vehementer terrere debet, nisi vomitu vel aluo resoluator; ita sub longa inualitudine pessimum signum est, et *conualescentibus* perquam aduersum. Nam si modice comedunt, neque pleniores et coloratiores fiunt, non possunt ultra progredi, sed fere retro, quasi ruina quadam, reuoluuntur, nisi residua materiae morbosae pars e ventriculo expellatur. Certe post morbum feliciter superatum appetitum naturalem et concoctionem facilem redire, optimum est.

§. 510.

Ad digestionem etiam *succus ventriculi*, *intestinorum* et *pancreatis*, nec non *bilis* ipsa pertinent. Si ergo succi *nutritii praeparationem* stimulus aliquis et crebra desidendi cupiditas comitatur, aut succus gastricus et pancreaticus vitii arguendus est, aut etiam bilis acrior. Itemque *crebrior intestinorum conuulsio* et levis inflammatio vt bilem peracrem ibidem residentem ac irritantem, sic *deiectio biliosa* eius copiosum

q) Ibid.

r) Aph. II. 8. p. 72.

s) Lieutaud Precis, T. I. S. 3. p. 311.

piofum aditum et per ventrem egestum designat. Praeter haec ab *malo biliosoque corporis habitu* colligimus, bilem exire in duodenum intestinum non posse; ab *morbo regio*, eam in sanguinem redundare; ab *excrementis albis, exsuccis, argillofis*, et digestionē laesa, eam aut prorsus deficere, aut certe fatuam et inefficacem esse.

SUBSECTIO VII.

DE DEIECTIONE ATQVE VERMIBVS,
VT SIGNIS.

§. 511.

Reliquiae cibi et potionis validae, crassae, inutilēs, nec ad sorbendum aptae, bile infectae, ceteris intestinorum humoribus remixtae, fordidae atque male olentes, *aluus, feces, excrementa* nominantur. Quibus fordibus nisi quotidie aut saltem quouis biduo venter se exonerat, verendum est, ne exinde varia corporis mala sensim pedetentimque proficiantur. In morbis enim aluus segnior et temere neglecta fecunda malorum mater est.

v. THEOPHILI L. de excrementis, alui et iudicio medico ex illis ferendo, Lugd. Bat. 1703.
IO. BAPT. MONTANVS L. II. de excrementis, vnus de fecibus, alter de vrinis, Patau. 1554. HERM. BOERHAAVE Diss. de utilitate explorandorum in aegris excrementorum, vt signorum, Lugd. 1710.

§. 512.

Est vero *deiectio in morbis bona* ^{t)}, si mollis, modice coacta, procedente tempore paullatim con-

X 4

tracta

t) Hipp. Progn. §. 9. p. 455. Coac. §. 6. p. 584. I. et L. Vict. Acut. §. 48. p. 307. II. Macbride Einleit. p. 376.

tracta et subrufa est, colore ac odoris foeditate similem sani hominis aluum non excedit, mole iusta fluit, et tempore statō sine molestia reuertitur. Nam ubi feces *facile* egeruntur, scire licet, integras esse intestinorum functiones et vires, superficiem eorū satis lubricari, nihilque causae subesse, quae expulsionem impediat. At si *colorem* naturalem habent, nec *odore* tetro graues sunt, ex eo colligitur, bilem bonam secerni, et large effuseque adfundi, succo alibili, eamque ob causam istam officinam laesam non esse.

§. 513.

Contra *mala* ^{u)} est *deiectio*, quae aquosa, perliquida, pallida vel subpallida, albida, viridis vel subviridis, praerufa, spumans, viscida et glutinosa, exigua et crebra, itemque laevis est; *peffima*, quae pinguis, liuida, aeruginosa, nigra, vel peioris odoris est; at fere *media*, ubi id, quod excernitur, varium, ramentis quasi interstinctum, biliosum, cruentum obseruatur. Sed placet ire per singulas.

Schol. Differunt variae deiectionis formae potissimum inter se ratione *cohaerentiae*, *coloris*, *odoris*, et *modi*, quo excernuntur, ideoque viam naturae deferere nefas putamus.

§. 514.

Aluus eorum, qui *sani* et suae spontis sunt, debet tarde statoque tempore deiici; etenim illa validorum intestinorum nota est: At si *praemollis* atque *perliquida* est, simulque parce ac saepius exoneratur, ex eo intestinorum laxitas et debilitas, bilis inertia, indeque oriunda flatuum copia colligitur. Porro *aluus aquosa* ^{v)} si qua incidit, acrem et irritantem

^{u)} Progn. §. 10. p. 456.

^{v)} Gal. in Progn. Comm. II. 20. p. 766. IV. *Macbride* l. c. p. 376.

tem aliquam materiam, cruditatem, vasculorum, quorum ministerio intestina irrorantur, debilitatem, transpirationem suppressam et huc delatam, glandularum mesaraicarum obstructionem vel duritiam, v. c. in infantibus et senibus, denunciat: At si eadem subito contrahitur et densatur ^{w)}, et meraca, itemque stercorosa fit, morbum longum. Praeter haec *aluus humidior* ^{x)} cum lassitudine et impotentia, dolore capitis, siti, vigiliis, mullitatione copulata, delirium et ingens vitae discrimen portendit. Contra ubi id, quod excernitur, *durum* est, ex eo colligimus, bilem, liquorem et mucum intestinorum deficere, siccitatem multam motumque tardum esse, aetum corpori molestias faceffere, vel intestina plus, ac fas est, coangustari ^{y)}: cui *duritiae* si *dolor*, *febris* et *cibi fastidium* ^{z)} accedit, vide, ne inflammatio in suppurationem letalem transeat.

§. 515.

Mala vero aluus perliquida est, si morbis acutis cum vomitu, sine siti ^{a)} superuenit, vel liquidam deiectionem refrigeratio vniuersi corporis, febris ac sudor ^{b)} insequuntur; si aceruatim ^{c)} incidit, et peruigilia, crebras ob exinanitionem defectiones animae, atque debilitatem haud exiguam inducit; si comatosis ^{d)} accedit cum pessimi morbi signis;

X 5

w) Hipp. Coac. §. 6. p. 586.

x) Aph. IV. 27.

y) Hoffm. Med. Rat. Syst. T. III. S. 1. c. 14. §. 46. p. 381.

z) Hipp. Coac. §. 2. p. 550.

a) Lomm. Obs. Med. III. p. 352.

b) Hipp. Coac. §. 6. p. 589.

c) Progn. §. 9. p. 455. Coac. §. 6. p. 585.

d) Coac. l. c. p. 589.

gnis; si post nigram aluum ^{e)} et pleuritidem ^{f)} oritur. In hac enim putridam humorum corruptionem, futuram gangraenam et res aegri desperatas significat. Mala etiam fusior aluus est, quae, ubi iudicium ^{g)} instat, citra leuamen accidit.

§. 516.

Deiectio viscida et pituitosa concoctionem languentem ob intestinorum laxitatem, cibos validos, quibus subigendis impar ventriculus est, cruditatem molestant et vermes denunciat. Quae pituita si tenax est, et *albumen ouorum* refert, itemque si cum crebra desidendi cupiditate iungitur, saepe haemorrhoidum albarum praenuncia obseruatur. Saepe *ea et cruenta* alternant, neque dolorem adferunt, sub quo fluxus hepaticus subesse dicitur. At *deiectio mucosa*, quae in morbis acutis saepe decretoria ^{b)} est, quae sine dolore ⁱ⁾ fertur, magnam muci vim, nec non ventriculum et intestina imbecilla notat; at *mucosa et tenax* ^{k)}, quae dysenteriae superuenit, materiam acerrimam et abradentem, et familiaris feminis praedebilitatis est, dum aluus fusior oritur. Contra *glutinosa sensim excreta*, haud raro tabem inducit.

§. 517.

Ab *deiectione alba* colligitur secretio et egestio bilis impedita, obstructio hepatis ductusque communis, quam fere morbus regius sequitur, bilis inertia, cruditas, acidi redundantia; vnde commune infantum, infirmorum, hypochondriacorum, hystericarum, senumque vitium illud est. Hinc in phre-

neti-

e) Coac. §. 6. p. 585.

f) *Sarcone* Neap. Krankh. T. I. §. 172. p. 170.

g) Ibid. §. 2. p. 550.

b) Coac. §. 1. p. 534.

i) *Hoffmann*. l. c. §. 45. p. 330.

k) *Zimmerm*. l. cit. c. 8. p. 420.

neticis ^{l)} aluus alba mala; at pessima, si sine morbi arquati signis est, vel farinam tritam ^{m)} refert. Porro *aluus albidior* ⁿ⁾ in febre pessima censetur, siquidem bilem retineri, vehementiori humorum impetu tenuari, resolui, admisceri, putrescere, compagi corporis vim inferri, neque iudicationem salutarem sperandam esse, satis superque docet. In variolis ^{o)} exitialis est. Item si *deiectio perliquida, chylosa, pinguis*, crebro et paullo post prandium accedit, appetitus increfcit, et corpus emacrescit, vasa lactea vitiosa sunt, et neruorum debilitatem, digestionem difficilem, acrimoniam, tabem inducunt, v. c. in infantibus, in quibus mesenterii glandulae aegrae et obstructae sunt, in phthificis ^{p)} conclamatis. Denique in *aluo purulenta* ^{q)} aut intestinorum vlcus subest, aut materiae morbosae migratio, v. c. in angina, si fauces subito gracilescunt, dolor penitus cessat vel saltem remittit, et ad aluum pus copiosum defertur.

§. 518.

Deiectio viridis s. crocea GALENI ^{r)}, ingentem bilis acrioris et cum sordibus acidis commistae copiam denunciat. Quare verendum est, ne tormina, dolores et inflammationem interaneorum pariat, vel in conuulsiones ipsas coniiciat. Proprium illud vitium infantum lactentium est, interdum hy-
pochon-

^{l)} Hipp. Praed. I. 2. p. 472.

^{m)} Coac. §. 6. p. 583.

ⁿ⁾ Swieten Comm. Aph. 772. p. 589. II.

^{o)} Vogel Praen. Gott. Pens. I. 29. p. 7.

^{p)} Caelius Aurel. Morb. Diut. Cur. II. 14. p. 421. ed. Amm. Gal. Cris. I. 11. p. 497. Benedict. Theatr. Tabid. p. 111.

^{q)} Hipp. Coac. §. 3. p. 556.

^{r)} In Progn. Comm. II. 20. p. 766.

pochondriacos, cholericos et hystericas occupat. Vnde si ineunti feбри acutae superuenit *fluor alui viridis porraceus et foetens* ^{s)}, diuturnum et grauem morbum, nec non mortem portendit, in pectoris morbis, puerperis et infantibus febre maligna correptis, haud leue vitae periculum.

v. SCHROEDER resp. IO. MART. STARCK
Diff. de alienata bilis qualitate, vbi viridis est aluo excretorum vel vomitu reietorum color, Gott. 1767.

§. 519.

Deiectio flaua et obscura nonnumquam feбри peticulari, malignae, putridae ^{t)} superuenit; quae vt non adeo periculosa est, ita etiam *subfulua, coacta, neque graueolens*, quae iudicationem ^{u)} morbi antecedit, optima censetur. Contra *aluus fusca* ^{v)} bilis multitudinem declarat, et cholerici, spirituum potioribus, itemque iis, quos febris ardens, biliosa, tertiana continua et intermittens tenet, fere propria est. In melancholicis, furiosis, hypochondriacis, hystericis aut malo corporis habitu laborantibus *fusca, dura et tarda* reperitur.

§. 520.

Deiectio nigra, itemque *liuida* ^{w)}, corruptionis internae putridae testis est, praesertim vbi cum foeditate odoris reliquisque interni sphaceli signis accidunt, v. c. in febre maligna, dysenteria, inflammatione

s) *Waldschmidt* ap. *Klein*, p. 66. *Bagliu.* *Prax.* I. 13.

§. 9. p. 145.

t) *Huxham* de Febr. c. 8. p. 97. II.

u) *Hipp.* L. de Iudic. §. 1. p. 438. I.

v) *Hoffmann.* I. c. §. 42. p. 328 sequ.

w) *Gal.* de Cris. I. 11. p. 497. IV. *Hipp.* Viét. Acut. §. 48. p. 307. II.

matione intestinorum, et mors ante portas *) est, si pulsus parvus et debilis, virium defectio, sudor frigidus, dolorum remissio accedunt. Quam etiam augurari licet, vbi in infantibus, qui a *rosione vermium* y) conuelluntur, id, quod excernitur, nigrum est, aut si, ineunte morbo, *atra bilis* z) vomitu vel aluo reiiicitur, quippe ex eo vasa ab acriore bile arrosa et destructa opinamur. Mala etiam deiectio est, si sponte sua incidit, vnaque *nigra et cruenta* a), vel *liuida, pinguis et male olens* est; si talis vel etiam *praerubra et aeruginosa* post sanguinis fluorem b) oritur.

§. 521.

Deiectio spumans sub acuto morbo et vndique *biliosa*, pessimi morbi signum praebet, praesertim vbi etiam *sincera* est, vel in qua subsidunt diluta, et ex pallida virescentia c). Etenim aërem d) multum a vinculis suis liberatum, humorum corruptionem, et feruorem, morbi grauitatem et summum vitae discrimen vt plurimum ostendit, praesertim in iis, qui conuelluntur.

§. 522.

Deiectio praerufa e) bilem abundantem et morbum biliosum denunciat, in febre f) vero delirium. *Comatosos* g) haud raro *aluus rubra* iudicat.

§. 523.

x) *Macbride* l. c. p. 375.

y) *Zimmerm.* l. c. p. 421.

z) *Lomm.* Obs. Med. III. p. 350.

a) *Hipp.* Aph. IV. 21. p. 84. Coac. §. 3. p. 552. et §. 6. p. 585.

b) *Praed.* I. 18. p. 482. Coac. §. 3. p. 552.

c) Coac. §. 6. p. 585 sequ.

d) *Galen.* in Progn. Comm. II. 20. p. 767.

e) *Macbride* l. c. p. 375 sequ.

f) *Hipp.* Coac. §. 6. p. 585.

g) *Ibid.* §. 2. p. 537.

§. 523.

Deiectio cruenta ^{b)}, quae sine dolore ac torsione intestinorum fit, vasculi intra vel prope intestinum rectum ruptionem designat, praesertim vbi crebra est, et cum dolore circa vmbilicum ac dysenteria copulata. Certe in acuta febre haud raro incidit aliqua insolita et veluti subsultans arteriarum temporalium ⁱ⁾ motio, vnde aluum cruentam praesagire licet. At si ista egestio *ab ineunte morbo* ^{k)} est, vnaque venter vehementer inflatur, multum terrere debet, quippe aeger vt plurimum propter exinanitionem sopore ac conuulsionibus correptus perit. Vt vero *deiectio sanguinis splendentis post dolores* ^{l)} orta valde periculosa est, eaque, quae *fecem sanguinis* ^{m)} mentitur, iecur aut aliud viscus affectum denunciat; sic *cruenta aluus* iis, qui ex praecordiis et infimi ventris obstructione aegri sunt, salutis est, dum vasa illa referare valet, modo ne continuet. Saepe etiam *membranae quid simile* ⁿ⁾ expellitur, vnde vlceris intestinorum colligimus, locum vero, vbi illud residet, secundum G A L E N V M ab rasura, a tempore, quando abscessit, et ipsa mistura, sic, vt, si ab infimis partibus profisciscatur, nullas omnino vlceris notas sanguis habeat excrementis supernatans, at si paullo altius vitium lateat, leuiter cum stercore mixtus sit; denique intime iuncta et copulata aluus et pus appareat, si tenuia intestina arguenda sint.

§. 524.

b) *Macbride* 1. cit.

i) *Klein* Int. Clin. p. 65.

k) *Hipp.* Coac. §. 6. p. 584.

l) *Ibid.* p. 585.

m) *Galen.* Loc. Affect. V. 7. p. 132.

n) *Ibid.* I. 4. p. 20 sequ. et VI. 2. p. 140.

§. 524.

Est ergo boni morbi indicium, feces *colore naturali* ^{o)} esse, quippe id ventrem bene valere, ac nihil eo aliunde deferri notat. Contra si *aluus versicolor* exoneratur, et malum est, et coctionem tardam vel nullam esse ostendit.

§. 525.

Sequitur *deiectio odora et foetens*, quae ob foeditatem odoris ^{p)}, corruptionem et putrorem, semper mala est, et si in febre pestilentiali cum liquatione corporis iungitur, vel malignae et dysenteriae ^{q)} supervenit, letalis. Colligitur enim ex fecum odore graui, qui post victum simplicem et parabilem modicus est, in iis vero, qui lautioribus epulis delectantur, fere intolerabilis, singularis aliqua acrimonia, quae intestina occupat, siue illa ab motu humorum intestino profecta sit, siue huc ex reliquo corpore demigrarit, bilis copiosa et vitiosa, gangraena et sphacelus viscerum. Hinc si qua *deiectio putrida et cadaverosa* cum signis malis incidit, v. c. in intestinorum difficultate, viscerum inflammatione, tabe ^{r)}, internum aestum, corruptionem, putredinem et gangraenam incipientem, tandem futuram mortem denunciat. Fallax hoc signum in pueris est, quippe illi haud raro vermes mortuos et putrescentes intus alunt, et post eorum expulsionem putridus odor cessat. Praeter haec pessima est, si similem odorem *stercoris infantis* ^{s)} habet: nam ob summam humorum corruptionem, interanea obsidentem, saepe exitium adfert.

o) Gal. in Progn. Com. II. 13. et 17. p. 765 sequ.

p) Ibid. Cris. I. 11. p. 497. IV.

q) Hoffmann. Med. Rat. T. III. S. 1. c. 14. §. 44. p. 330.

r) Hipp. Praed. II. 16. p. 500.

s) Lomm. Obs. Medic. III. p. 352. ed. Ien.

adfert. Omnium vero *peffima* merito habetur, quae *liuida*, *subnigra*, *versicolor*, et longe *foetidiffima* *) est, et cum vultu tristi, facie lurida, oculis semiapertis et conniuentibus, labiis tumentibus, pulsu paruo, debili, inaequali, stupore, somno turbulento atque delirio iungitur. Talis enim irritabilitatem Hallerianam sublatam, intestinorum resolutionem et gangraenam funestam praesignificant.

§. 526.

Neque negligenda videntur ea signa, quae a *modo*, quo *feces excernuntur*, repetimus. Quod ubi ex facili fit, bonum est, et intestinorum facultatem integram ostendit. Vt vero *aluus tarda* et *segnior* per se semper mala et valitudini aduersa est, ideoque fugienda excrementorum sustentatio: ita in morbis prae ceteris periculosa est, praesertim in febribus acutis, nisi qua alia egestio **) suboriatur. Terrere etiam *adstricta aluus* debet, si eos, quibus malus corporis habitus et haemorrhoides molestae sunt, itemque hypochondriacos et hystericas exercet: Siccitatem enim, fibrarum rigorem, bilis inertiam notat, et irritabilitatem incredibilem, conuulsionem a flatibus, distentionem et torsionem intestinorum, anxietatem horrendam, vomituritionem, animae defectionem et ipsam syncopen inducit. In dolore colico et inflammatione intestinorum fatum accelerat. Quam ob causam *aluus suppressa* furiosis morbum longum portendit, infantibus, qui lenta tabe consumuntur, (*ἀργόφρων* nominant,) reliquisque tabidis molestias ingentes, dolores, conuulsiones et vitae discrimen haud leue. *Peffima*, ubi illa medicamentis abigi non potest,

*) *Pezold* Prognos. c. 5. §. 123. p. 78.

**) *Hipp.* Progn. §. 9. p. 455.

potest, et praecordia tument: Graua mala et ipse ileus exinde oriuntur.

§. 527.

Contraria adstrictae et suppressae aluo *soluta* est, ex qua interaneorum debilitatem, pituitae redundantiam, transpirationem subito repressam, bilem acrem et corruptam, humores vitiosos ex reliquo corpore huc delatos, interdum vermes, vasa lactea et sorbentia veluti obserata, futurumque malum corporis habitum, et tabem auguramur. Febribus acutis pessimo cum omine superuenit, praesertim si extra tempus decretorium, praeter rationem et vbertim ab aegro debilitato deiicitur. Siue vero *aluus pauca* sit, siue *nimia*, noxa non vacat. Prior enim impedimentum fecum expellendarum, fixum et ingens, robur intestinorum fractum ac debilitatem viscerum, indeque oriundum morbum diuturnum indicat, item corruptionem, acrimoniam, putrorem, conuulsiones et pessima mala; posterior vero exinanitionem periculosam, nisi aluus decretoria est, languorem, animi defectionem, pusillum animum ^{v)}, maciem, tabem et mortem ipsam inducit.

§. 528.

Crebrior et copiosa deiectio *diarrhoea* dicitur. Quae si sine febre incidit et moderata est, saepe iuat, cum maxime si vbertim ac semel feces egeruntur, nec reuertitur deiectio; at in febriente ^{x)} ut plurimum mala est. Nam ubi immodica est, et acuatim fertur, in febre exanthematica et inflammatoria, morbis pectoris ^{y)}, infantibus febre maligna corre-

v) *Kloekhof* Diss. de morb. animi, p. 36. Opusc.

x) *Hipp.* Praed. II. 9. p. 494.

y) *Bagliu.* Prax. I. 9. p. 107.

corruptis, puerperis, tabidis ^{a)}, fatum accelerat. *Deiectiones aquosae et crebrae*, quae febri ardenti ^{a)} superueniunt, et cum refrigeratione corporis vniuersi oculisque limis sunt, delirium, lethargum, conuulsionem denunciant.

§. 529.

Bonae igitur deiectiones sunt, quae certo tempore ^{b)}, v. c. circa aequinoctia, reuertuntur, modo febris et virium defectio absit; quae hypochondriacos et hystericas tenent, aut ab frigore, aqua frigida, alimentis, oriuntur; quae biliosae, ferosae ac modicae in febrium principio, nec non in quibusdam febribus exanthematicis ^{c)} accidunt; at *males* putantur, si biliosae sunt et in dysenteriam transformantur; si aquosae, tenues, spumosae ^{d)}, laeues, praealbae, viscidae, pituitosae, quasque fermentatae, ramentosae, meracae, decolores, valde virides, cruentae, purulentae, liuidae, nigrae vel adiposae observantur; si a causa interna et inueterata, post vulnera capitis, in febre miliari, in grauidis ante et post partum ^{e)} accedunt; si hydropicos, hecticos, aut pulmonarios occupant. Tandem *peffimae fereque letales deiectiones* sunt, quae cum sanguinis grumo excernuntur, alba, perliquida, prafina, nigra et teterrimi odoris sunt, cicer et fabas fresas referunt; quae sensum aegri fugiunt, et ventris inflationem horrendam, quam *μετεωρισμὸν* appellant, inducunt; si inflammationi pectoris ineunti superueniunt,

z) *Hipp. Morb. I. 6. p. 7. II. praesertim si cum tremore, vocis iactura est. Coac. §. 6. p. 588.*

a) *Coac. §. 1. p. 532.*

b) *Stahl ap. Klein p. 63.*

c) *Iuncker Semiol. c. 9 §. 13. p. 598.*

d) *Coac. §. 6. p. 584 sequ.*

e) *Ibid. p. 586.*

niunt, si vna pessima signa aegrum exercent, v. c. febris, sitis, singultus, anxietas, dolor acerbus et acutus, crebra desidendi cupiditas, delirium, sudor frigidus, continua animi deliquia cet. si cum calore corporis mordaci, facie rubra, vultu toruo, lingua sicca sitique incredibili, pulsu duro et frequente, dolore ventris lacerante, coniunctae sunt. Hae enim irritabilitatem excedentem et intestina inflammata ^{f)} docent.

§. 530.

Cum his deiectionibus haud raro iungitur et copulatur *tenesmus* s. *crebra desidendi cupiditas*. Indicat vero, illa fere ingentem intestinorum fecumque ficcitatem, acrimoniam, bilem ceterosque humores irritantes, flatus, vlcera intestini recti, conuulsionem, vermes, praesertim ascarides, vbi subito et creberrime incidit. Praeter haec tenesmus in *gravidis* ^{g)} abortum vel foetum mortuum ^{h)}; in hydropticis et quos morbus longus, v. c. phthisis, tenet, itemque in apoplecticis ⁱ⁾, vbi derepente fulguris instar inuadit, et in fine febrium acutarum ^{k)}, perniciem ac mortem certam praesignificat. Hinc tenesmus moribundorum, qui sibi constant, comes est, praesertim in quibus post vehementem conuulsionem resolutio neruorum vitae clausulam imponit.

§. 531.

Saepe in acutorum morborum vigore fit, vt *alius inscio et inuito aegro* profluat. Hoc falsam phantasiam, debilitatem perinsignem, delirium, fibra-

Y 2

rum

f) *Pezold* Progn. c. 5. §. 123. p. 78.

g) *Lieutaud* *Precis*, T. I. S. 3. p. 347.

h) *Bagliu.* *Prax.* I. 13. 6. p. 140.

i) *Vogel* *Praen. Gott. Pens.* I. n. 1. p. 5.

k) *Gal. Crif.* III. 9. p. 574. IV. *Bagliu.* *Prax.* I. 9. p. 108. *Kloekhof* *Diss. de strepitu*, p. 178. *Opusc.*

rum et constrictoris ani resolutionem, putredinem et gangraenam, vt plurimum denunciat. Quare si illud vitium ab incuria, constrictore ani male connivente, leuiori, nec voluntario nisu, excrementorum pondere ac stimulo vel aluo fusa proficiscitur, terrere non debet; cessante enim causa, effectus cessabit. Contra si post nimium sanguinis ad caput aditum et raptum celerrimum oritur, et cerebrum mole ista quasi opprimitur, verendum est, ne breui torpor et stupor animi, neruorum hebetudo, delirium, sopor et conuulsio subsequatur. Hinc pessimi ominis est, si deliris aut lethargicis, morbi vehementia fractis, ob neruorum resolutionem vel conuulsionem, hac via finiendam, superuenit. In his enim mors ¹⁾ instat.

§. 532.

Restant *vermes*, qui haud raro in morbis acutis ac longis cum et sine fecibus egeruntur, v. c. in variolis, morbillis, febre miliari, putrida, maligna cet.

v. I. I. VAN DEN BOSCH Historia constitutionis epidemicae verminosae, quae anno 1760 - 63. per insulam Overflaque et contiguam Goedereede grassata fuit cum perpetuis fere commentariis in praecipuos verminantium morbos cet. Lugd. Bat. 1769.

BITTERMANN Diff. de vermibus, Vindob. 1763.

§. 533.

Mali morbi signum est, vermes non exire; id quod eos satis tutos esse notat: *Pessimi*, per vomitum reiici. *Bonum* vero est, expelli sine aegri incommodo; melius, plurimos foras proici; optimum, omnes.

¹⁾ Hipp. Aph. IV. 21. p. 84. et Aph. 47. p. 86. Praed. II. 10. p. 477.

omnes. At si in principio aut vigore morbi periculosi sponte sua et sine alio, cum maxime per os vel nares, exeunt, scire licet, instare tetram humorum corruptionem et putredinem in ventriculo, interaneis, pulmone atque ipso cerebro, et fatum ineuitabile, praesertim si simul mala signa vrgent, v. c. frequens ac frigidus spiritus. Contra *salutare* est, si morbo decrescente, praegressaque coctione^{m)}, cum excrementis reiiciuntur: Multae enim prostant observationes, febres, vermibus exclusis, illico conquiescere.

§. 534.

Febribus acutis saepe insunt aliqua signa insolita, cum maxime ad dies decretoriosⁿ⁾. Tunc fere vermes latent, praesertim si simul extrema frigent, et intempestiua deiectione, sanguinis e naribus stilla, levis sudor cet. insequuntur. In febre exanthematica, v. c. variolosa, ii, qui ante verminarunt, magis affliguntur: At si vermes simul vrgent, morbi natura, incredibile, quantum turbatur, et pueris crebra animi deliquia, conuulsio, apoplexia, mors, saepenumero incidit. De ceteris vermium signis in Semiotice speciali pluribus.

v. CL. BALDINGER von den Feldkrankheiten einer Armee c. 6. p. 274 sq. et c. 15. p. 404 sq. ed. sec. *Ludolf* Diss. de hydrope a vermibus causato, Erford. 1748.

m) L. Iudic. §. 1. p. 438. Progn. §. 10. p. 455. Coac. §. 6. p. 584.

n) Klein Int. Clin. p. 81. et p. 306.

SECTIO II.

DE ACTIONIBVS SECUNDARVM VIARVM S. SECRETIONIBVS ET EGESTIONIBVS, VT SIGNIS.

§. 535.

Ex communi succorum penu plures species minores depromuntur. Quae cum in morbis possint multipliciter turbari, perspicuum est, magni profecto momenti esse, naturales secretionum et egestionum leges perspectas habere, indeque demum, quae in aegro mutatio facta sit, quae praedictio futura, diligenter confirmare posse. In his enitescunt *salivae fluor et sputa, transpiratio et sudor, tandem urina.*

SUBSECTIO I.

DE SALIVAE FLVORE AC SPVTIS, VT SIGNIS.

§. 536.

Saliva, cuius tanta ad concoctionem est utilitas, quanta est maxima, potest in morbis aut *nimia copia* profluere, aut prorsus *deficere*, aut cum *sapore malo* infici.

v. FRID. HOFFMANN Diff. de necessaria salivae inspectione ad conseruandam et instaurandam sanitatem, Hal. 1698.

MART. SCHVRIG Sialologia, Dresd. 1723.

§. 537.

Est vero *nimius salivae fluor* ^{o)} et ingratus, et malus: Indicat enim debilitas et compressas salivae glandulas, meatus ampliatis vel arrosos, humores celerrime ad caput raptos et collectos, tenues et fluidos,

o) Schurig Sialol. c. 1. §. 21. seq. p. 38 seq.

dos, resolutionem musculorum oris, irritamentum osculorum a quavis acrimonia vel medicamentis saliuam mouentibus, itemque acidum ^{p)} morbosum, cruditatem ventriculi atque intestinorum, vermes, cum maxime taeniam cet. Ex quo intelligitur, cur iis, quos mala digestio et malus corporis habitus, morbus hypochondriacus et vermes ^{q)} exercent, itemque infantibus dentientibus ^{r)}, et venerem illicita manu ^{s)} stimulantibus, proprium quasi signum esse soleat.

§. 538.

Quare si *salina copiosa* post *sudorem* suppressum ^{t)} oritur, aut si febris lentae nervosae ^{u)}, quam mador cutis, non aphthae, insequuntur, terrere nullo modo debet, et si morbos grauissimos iudicat, saluti est: at vero *mala* censetur, si lethargo ^{v)} superuenit, vel diu continuat ^{x)}. Infert enim solidarum partium debilitatem, musculorum marcorem, tandemque tabem corporis vniuersi. Praeter haec in iis, quos morbus comitialis tenet, nouam accessionem incendit.

§. 539.

Indicat *multus salinae fluor*, si cum ciborum fastidio est, ventriculum ob digestionem malam ^{y)} affectum; cum *nausea* et *stomachi morsu* ^{z)}, vomitum;

Y 4

tum;

p) *Dolaeus* Encycl. Chir. I. 20 sq.

q) *Lientaud* Precis, T. II. S. 2. p. 125. et *Weber* Diff. de sign. ex sput. p. 26 sq.

r) *Rosenstein* Kinderkr.

s) *Vogel*.

t) *Hipp.* Praed. I. 17.

u) *Huxham* de Febr. c. 7. p. 89. II. ed. Lips.

v) *Hipp.* Morb. II. 63.

x) *Kloekhof* Diff. de morb. animi, p. 36 sq.

y) *Gorter* Prax. T. II. L. I. 303. p. 19.

z) *Hipp.* Coac. §. 4. p. 579.

tum; in phreneticis ^{a)}, vomitum nigrum; in atrabiliaris ^{b)}, si cum tremore iungitur, phrenitidem; in angina, bronchocele, faucium tumore ^{c)}, periculi augmentum; in hypochondriacis et hystericis ^{d)}, conuulsionem et instantem accessionem; in pulmonum phthisi ^{e)} incunte, malum mitius; in febre tertiana et quartana ^{f)}, pertinax et graue malum; itemque si *crebra sputatio* ^{g)} incidit, fere delirium, haud raro variolas confluentes ^{h)}.

§. 540.

Neque raro *salinae multae fluor* scorbuticos ⁱ⁾, hypochondriacos, et eos, qui angina vel inflammatione tonsillarum laborant, vehementer exercet. Sed is vere symptomaticus est, et haud raro noxius. Nonnullae feminae exinde primarium grauiditatis ^{k)} signum repetunt. At ubi salua, variolis ^{l)} ficcari coeptis, et facie aegri iam detumescente, subito sistitur, scire licet, eum periclitari, nisi manus pedesque paullo tumidiores permanent.

§. 541.

Contra *saluam deficere* ^{m)}, aut certe non, ut fas et opus est, os rigare, semper malum est, cum maxi-

a) Praed. I. 6. p. 472. Coac. §. 1. p. 529.

b) Ibid. §. et p. cit.

c) Gorter l. cit.

d) Ibid.

e) Farr de Marafino, p. 29.

f) Medicus Period. Krankh. §. 14. p. 28.

g) Hipp. Coac. p. 244. Gal. Comm. I. in Praed. I. p. 638. IV.

h) Sydenham, et Rosenstein Kinderkr. c. 12.

i) Vogel Cognosc. Morb. 669.

k) Hoyer in Miscell. Nat. Cur. Dec. III. An. 3. Obs. 30. p. 57.

l) Haen Rat. Med. T. II. c. 3. p. 59.

m) Schurig l. c. §. 10. p. 39. et c. 3. p. 68 sq.

maxime in morbis. Nam ex eo feri tenuioris penuria nimisque glutinosa indoles, vasa minima impervia, aestus febrilis et vehemens, glandularum, quae salivae praesunt, tumor et obstructio cet. colliguntur, et non possunt non oris siccitas et sordes, sitis ingens, deglutitio et concoctio difficilis exoriri. Quare si illis, qui alias frequenter exspuunt, subito et citra ullam causam evidentem saliva aut supprimitur, aut imminuitur, futurum morbum fere denunciat.

§. 542.

Interdum *saliva tenax, glutinosa et spumans* *) effluit, certissima humidi deficientis testis, interdum iusto *tenuior* est; et in morbis colliquatiuis exinde pessima quaevis augurari licet, interdum aliena mixtura subest, v. c. pus, sanguis cet. et facilis eius intellectus ex *saporis* indicio est, quoniam saliva naturalis saporem vel odorem nullum habere debet.

§. 543.

Quare ubi ei ex aegri sensu *sapor* aliquis inesse deprehenditur, malum est: Etenim haec aut primarum viarum impuritates et acrimonias varias intus latentes, unde quid detrimenti capere possit, aut delirium, aut tandem communem succorum corruptionem et instantem gangraenam portendunt. Eadem fere ratio *coloris* est, quo nonnunquam saliva inficitur. Nam color eius *viridis* °), bili porraceae non dissimilis et tandem in flauum transiturus ut plurimum morbum regium et dolorem colicum praenunciat.

§. 544.

Sequuntur *sputa*, quo communi nomine, quicquid ex ore una cum saliva, secreta, spuitione, tussi,

Y 5

reici-

n) Gort. l. c. T. II. L. I. 303. p. 19.

o) Huxham Obs. II. p. 12 sq. III.

relicitur, comprehendimus. Distinguuntur vero illa a se inuicem

- 1) *Modo et effectū sputi reiiciendi*, i. e. facilis vel difficilis, cum vel sine dolore, morbum relevans cet.
- 2) *Quantitate*, i. e. sputum copiosum, paucum, mediocre, suppressum, nullum est.
- 3) *Consistentia*, i. e. tenue, aquosum, crassum, viscidum, mucosum, grumosum, crudum, coctum.
- 4) *Mistura*, i. e. sincerum s. ex vno humore constans, vel pluribus confusum.
- 5) *Sapore*, i. e. insipidum, subaridum, dulce, falsum, acre, amarum, acerbum, calidum, frigidum.
- 6) *Odore*, i. e. quod aut nullum odorem habet, aut exiguum, grauem, foetidum.
- 7) *Colore*, i. e. album, pallidum, flauum, viride, rufum, nigrum, liuidum.
- 8) *Figura*, i. e. planum, aequale, rotundum, spumans, cruentum, purulentum.

v. FRID. AVG. WEBER Diff. de signis ex sputo, Gott. 1774.

§. 545.

In morbis acutis, v. c. inflammatione pulmonum et laterum, *facile ac cito exspuere* ^{p)}, bonum est, praesertim si flauum admistum habet: vires enim *validas* ^{q)}, bonam humorum, praua proprietate carentium coctionem salutemque breui adfuturam denunciat, et in suppuratis, vbi id, quod excernitur, album, aequale, sine colore ac pituita est, metum futurae tabis ^{r)} fere tollit. Contra mali morbi testimo-

p) Hipp. Coac. p. 393. Gal. Crif. I. 5. p. 488. IV.

q) Gal. Loc. Affect. IV. 8.

r) Hipp. Progn. §. 13. p. 458. Prosp. VII. p. 528 sq.

stimonium est, *sero vel nihil exspuere* ^{s)}, prae primis ubi cum tussi sicca incidit. Extremam cruditatem et debilitatem significat. Hinc si in dolore laterum acuto ^{t)} spuitur multo cum strepitu, et pessimis cum signis, v. c. vultu tristi, oculo morbum regium mentiente, caligine, mors expectanda est. Praeter haec optima sputa sunt, quae *dolorem sedant et releuant* ^{u)}, quippe materiam morbosam immutatam vel eiectam notant; At mala, quae vires atterunt, nec medicamentis concedunt: nam suppuratio insequitur: Tandemque pessima, quae dolorem ^{v)} concitant et augent, quoniam ex eo praua et immobilis materia, suppuratio futura, et haud raro perniciēs auguranda est.

§. 546.

Sputa copiosa ^{w)} post magnam quietem et inflammationem reici, bonum est, quoniam coctionem iustam perfectamque morbi resolutionem spondet, cum maxime si facile excernuntur, vnaque alba et crassa sunt: Sin vero purulenta, i. e. cum pure albo, laeui, aequali, non foetente, scire licet, inflammationem per puris egestionem finitum iri. Contra *sputa pauca*, concocta licet, in signis iudicatoriis non iudicantibus referuntur, ideoque semper mala sunt, v. c. in pectoris inflammatione ^{x)}; etsi minus terrere debent, quae ab initio talia sunt, at sensim pedetentimque usque ad statum et copiosiora et meliora ^{y)} fiunt, et facilius extussuntur. In tabidis

s) Gal. Cris. I. 18. p. 508.

t) Hipp. Progn. §. 13. p. 458 sq. Coac. §. 3. p. 558.

u) Aph. I. 25. II. 2.

v) Coac. §. 3. p. 559.

w) Bagliu. Prax. I. 13. §. 5. p. 139.

x) Ib. 391. 416. Epid. VII. 58.

y) Gal. Cris. I. 18. p. 508.

dis ^{z)}) magnitudinem aestus viriumque infirmitatem significat.

§. 547.

Si *sputa* subito et praeter rationem *supprimuntur* ^{a)}), neque qua alia via aperiatur morbi materiae, aeger de vita periclitatur, quippe haec non nisi ab humorum lentitia, crassitudine, tenacitate, aut a solidarum partium laxitate atque debilitate aegri summa proficisci possunt. Hinc in pleuriticis a sputis suppressis ^{b)}) metuendum est delirium ob nimiam sanguinis ad caput congestionem, nec non suffocatio, si pulsus parvus accedit; at gangraena ^{c)}), si celer et durus. Nihil vero mali portendit, si deiectiones ^{d)}) superueniunt. Contra pessimum est, *suppuratorum et tabidorum* ^{e)}) sputa sisti. Illis phthisin vel mortem suffocantem, his delirium ^{f)}), et nisi ani venae aperiuntur, exitium certum praesignificat.

§. 548.

Sputa nulla ^{g)}) in iis morbis, quos sputa explicant, v. c. inflammatione pectoris, semper periculosa, nisi omnia symptomata finiuntur ^{h)}), et inflammatio die tertio vel quarto conquiescit. Tunc enim ingentem morbi cruditatem, inflammationem difficulter discutiendam, corruptionem, gangraenam ⁱ⁾), mortem denunciat, eamque ob causam pleuritis sic

ca

^{z)}) Hipp. Aph. VII. 16. p. 103. Coac. 437.

^{a)}) Sarcone Neap. Krankh. I. c. p. 170.

^{b)}) Hipp. Praed. I. 97. et Gal. Comm. ad h. I.

^{c)}) Swieten Comm. Aph. 901. p. 63. III.

^{d)}) Sarcone I. cit.

^{e)}) Hipp. Aph. VII. 16. p. 103. et Gal. ad h. I.

^{f)}) Coac. §. 3. p. 565.

^{g)}) Gal. Crif. I. 18. p. 508.

^{h)}) Zimmerm. Erfahr. I. c. p. 408.

ⁱ⁾) Sarcone I. c. T. I. §. 172. p. 169.

ea ^{k)} fere periculosa et letalis censetur. Aequè malum est, aegrum nihil omnino exspuere, dolorem magnum et spirandi difficultatem conqueri. Ex his intelligitur, bona in *phthisicis* sputa copiosa facileque extussita esse; at mala, si supprimuntur. Illico enim sequantur necesse est febris exacerbatio et haud raro mors, cum maxime in iis, qui viribus exhausti sunt: in *asthmate pituitoso senum* bonum esse, sputa libere ac modice efferri; at pessimum, suppressi: inducit enim ex facili apoplexiam et catarrhum suffocantem.

§. 549.

Sputum tenue, itemque *crudum*, i. e. album, aquosum, et tenue ^{l)}, si morbis acutis, cum maxime pleuritidi, superuenit, malum est, nisi tempore cruditatis est: *moderate crassum* vero, bonum, et coctionis perfectae indicium, v. c. in inflammatione pectoris ineunte, ubi certissimum sanitatis ^{m)} signum est, saepe etiam seruat, si, procedente morbo, per aceti vaporem euocatur. Vt vero *tenue ac crebrum* ⁿ⁾ melancholicorum est, et vasa abdominis imperuia, sanguinis itum et reditum impeditum, malique augmentum notat; sic *tenue ac spumans* ^{o)} primum magnitudinem morbi, deinde, eo incrementum, periculum, tandem, ubi ad summum peruentum est, mortem praenunciat. Contra *sputum crudum*, ubi continuat, diuturnitatem et periculum ostendit; *coctum* ^{p)}, quod puri non absimile esse dicitur, exitum salutarem; *valde viscidum et glutinosum*, calorem febris ingentem, vasa minima inuia, et haud raro suffo-

k) Hipp. Coac. 416. Gal. Crif. II. 10.

l) Sic Galen. Crif. I. 5. p. 489. et c. 18. p. 508.

m) Zimmerm. Erfahr. T. I. B. 3. c. 8. p. 407.

n) Swieten Comm. Aph. 1109. p. 507. III.

o) Zimmerm. l. c. p. 407 sq.

p) Hipp. Vict. Acut. §. 53. p. 312.

suffocationem; *pituitosum* ^{q)}, magnam pituitae vim, fauces, asperam arteriam et bronchia, itemque stomachum et ventriculum ipsum obsidentem; et glandularum impotentiam; *viscidum*, *crassum*, *praealbum*, *subaridum*, difficulter et cum dolore extussitum in angina ^{r)} summum vitae periculum; *tenax et glutinosum* ^{s)}, imperfectam coctionem vel nimiam siccitatem. At *tenax et crassum*, *copiosum*, *odoris saporisque expers* ^{t)}, propriam aliquam tabis speciem constituit, eamque non minus periculosam et mortiferam, ac illa, quae a pulmonum vomica et cum sputis purulentis est. Paeter haec *sputum tenue* ^{tt)}, *paucum*, *spumans*, *pituitosum*, quod post multam tussim reiicitur et cum perpetuo asthma incidit, glandulas induratas et in scirrhum degenerantes; et in morbis pectoris longis *tenue*, *acre*, *male coloratum ac foetens*, vlcus pulmonum designat.

§. 550.

Neque minus mala *sputa sincera* s. *meraca* sunt, quippe bona sputa naturaliter mista esse debent. Hinc flaua, fulua, rufa, aeruginosa, liuida, nigra ^{u)}, quam primum meraca sunt, inter pessima signa sunt, et salus desperanda est. Contra *sputa sanguinis sinceri*, *floridi*, *spumosi*, *multi* ^{v)}, vasa pulmonum rupta; at cum *pituita vel pure* remixta, oscula ampliata et laxata.

q) Macbride Einleit. l. c. p. 377.

r) Hipp. Coac. §. 3. p. 556.

s) Gorter l. c. p. 40.

t) Zimmerm. Erfahr. l. c. p. 409.

tt) Macbride l. et p. cit.

u) Prosp. p. 529 et 539.

v) Galen. L. Venaes. aduers. Erasistr. c. 9. Macbride l. c. p. 378.

xata. Ex quo colligitur, sincerum sputum in dolore laterum acuto ^{w)} semper male ominosum esse debere.

§. 551.

Sputa insipida, qualia sanorum esse solent, crudam cumulatamque pituitam, laxitatem et debilitatem solidarum partium significant: *dulcia* ^{x)}, humorum ex vasculis apertis exitum, v. c. in iis, qui sanguinem exspuunt vel pthisi consumuntur, itemque in pleuriticis ^{y)} periculum; *salsa*, acrimoniam muriaticam, cum maxime ammoniacalem, humores primarum viarum glandularumque prauos, nonnunquam foedas cutis papulas ^{z)} et asperas, ubi sputorum sal-fugo et tussis ante suppressa fuerunt; *acria* in acutis ac longis, singularem aliquam succorum corruptionem, rosionem, indeque metuendam partium destructionem; *amara*, pinguedinem corruptam, et si magna oris amaritudo in febre intermittente vrget, bilis abundantiam et difficilem morbi iudicationem; *sub-arida* ^{a)}, si anginae superueniunt, neque breui cocta succedunt, periculum haud exiguum; *calida*, humorum concitationem et aestum corporis perinfignem; *frigida* vero, vitalium functionum debilitatem, mortemque instantem; denique *calida et amara* in febre biliosa, caloris incrementum morbique exacerbationem denunciant.

§. 552.

Sputa bona odorem non habent, ideoque *foetentia* semper mala sunt, cum maxime in febribus acutis, in quibus humorum corruptionem atque putredin-

w) Gal. Crif. I. 5. p. 487. IV.

x) Gorter Prax. l. c. p. 39.

y) Hipp. Coac. §. 3. p. 557.

z) Ibid. §. 2. p. 543.

a) Ibid. §. 3. p. 556.

tredinem ^{b)} subesse auguramur, in iis, quos laterum et pulmonum inflammatio tenet, grauem et periculosum morbum; in pthificis, vlcus pulmonum; in empyicis ^{c)}, dum melius se habere incipiunt, recursionem morbi exitialem; in tabidis ^{d)}, si sputa prunis imposita pessimum odorem spirant, falsa et dulcia sunt, vnaque capilli defluunt, mortem proximam. Certe *sputa male olentia, pauca, granulata* eorum propria sunt, qui febre lenta vel hectica laborant. Praeter haec sputa foetida, nisi cetera signa negligantur, saepissime luem venereum, digestionis vitia, stomacacen, succos malos, scabiem et vlcera manantia temere retropulsa denunciant.

§. 553.

Sputa varie colorari solent, sed optima censentur, quae sanorum hominum non sunt absimilia. Indicant ergo *sputa alba* magnam pituitae vim, glandulis asperae arteriae eoque pertinentium partium molestam, laxitatem, debilitatem, in pituitosis spem, in biliosis ^{e)} grauem morbum; in malis iis, quae pectus occupant, vbi maturius prodiit, coctionem, et haud raro iudicationem bonam; at vero *pallidum*, vbi post album oritur, incertum morbi exitum. Sic etiam *sputa sordida*, corruptionem, *purulenta*, nisi qua febris subest, vlcus viscerum, cum maxime pulmonum, denunciant. Alias bona sunt, si mature ^{f)} veniunt, et omnino pectus liberant; contra si copiosa sunt, et diu continuant, latentem vomicam, abscessus, tubercula pulmonum et phthisin ^{g)}. Qua de re in

b) Prosp. p. 540.

c) Hipp. Coac. §. 3. p. 562.

d) Ibid. p. 563 et 565. Aph. V. 11. 12. 14. p. 91.

e) Prosp. p. 526.

f) Gorter l. c. p. 40.

g) Haen Rat. Med. IX. c. 2. §. 4. p. 61.

in iis, quos dolor laterum acutus ^{b)} tenet, si *sputa mere purulenta* in principio incidunt, pessima sunt, et die tertio aut quinto, aut decimo quarto mortem portendunt, certe nisi posthaec aegri se melius habeant, futuram suppurationem. Hinc *sputum album, pituitosum et insipidum*, eorum est, qui destillatione aegri sunt; et si vna *salsum* est, ulcerationem inducere potest.

§. 554.

Sputa flava et veluti *crocea* in pulmonum inflammatione humores lentos in eorum angustiiis haerere, et solam partem tenuiorem s. serosam permeare, itemque in resolutionem putridam pronos esse notant; at *subflava, subfulva, subpallida*, aliquanto *spumantia, tenuia* ⁱ⁾, cruditatem, eamque nec adeo metuendam; contra ubi *flava* et *fulva* malis coloribus ^{k)} inficiuntur, v. c. *crassa, glutinosa, albidiora, viridia, rufa, aeruginosa, liuida, nigra, spumosa, rotundata* sunt, pessimam humorum conditionem et haud leue vitae discrimen, si continuant, neque dolor ceteraque symptomata se remittunt: Prae ceteris vero terrere debent, si *flava et sincera* superueniunt. Sed securitatem pollicentur, quae cum pituita alba s. flava et striis sanguinis ^{l)} exiguis, itemque deiectione ac urina turbida die decretorio accedunt. Saepe etiam *sputa biliosa, viridia, liuida, nigra*, a sanis extussuntur magno cum commodo, at in morbis cruditatem
et

b) Hipp. Coac. §. 3. p. 557. Gal. in Progn. Com. II. 55 p. 781. IV.

i) Gal. Crif. I. 5. p. 488.

k) Hipp. Coac. §. 2. p. 543. et Gal. in Progn. Comm. II. 46. p. 777.

l) Sarcone I. c. p. 170.

et malignitatem materiae ^{m)}, et vires naturae inferiores denunciant. Similiter *versicolora* pessima sunt, itemque *tenacia*, *pituitosa* et quasi *brunea* ⁿ⁾, ubi interanea inflammatio tenet: gangraenam enim portendunt.

§. 555.

Vt vero *sputa liuida*, *glutinosa*, *saniosa* ^{o)}, et quae vini rubri fecem mentiuntur, at colore nigriori et odore grauiori sunt, sanguinis misturam sublatam pessimamque pulmonum gangraenam significant; ita *cruenta* vel *subrubra* inter pleuritidis atque peripneumoniae mitissimae ^{p)}, coctionis facilis prosperique iudicii signa sunt: Cum *multa tussi* ^{q)} copulata saepe sanguinem e pulmonibus erupturum eumque spumantem praesagiunt, indeque metuendam phthisin ^{r)}. At si *sputa cruenta* acutis pectoris morbis superueniunt et diu subsistunt, terrere ob futuram suppurationem, empyema et tabem ^{s)} debent. In *variolosa* ^{t)} febre mortifera sunt: contra in *phthisi* a menstruis subito suppressis ^{u)} primum grumus, post sanguis sincerus reiicitur cum pauca pituita mistus, tandem purulenta et olidissima fiunt. Si corpus quodammodo ad sanitatem venit, foetor fere cessat, et quasi inducias facit, donec grumi circa menstrua futura denuo profluunt.

§. 556.

m) Hipp. Aph. VII. 69. p. 108.

n) Zimmerm. Erfahr. I. c. p. 410.

o) Huxham Diss. de Pleurit. c. 2. p. 190. Sarcone I. c. T. I. §. 172 p. 170

p) Gal. Comm. in VI. Epid. III. 44. p. 686. III.

q) Gorter I. cit. Hipp. Aph. V. 13. p. 91.

r) Hipp. Aph. VII. 15

s) Ibid. V. 2. p. 90.

t) Sydenh. de febr. putrid. p. 378. I.

u) Zimmerm. I. c. p. 408.

§. 556.

Sputa coenosa, quae *argillae fluentis* ^{v)}) speciem habent, in desperatis phthificis pulmonum gangraenam et destructionem denunciant: *rotundata* s. *globosa* ^{w)}), phthisin imminentem, asthma scirrhum ^{x)}) et delirium ^{y)}), si cetera signa non defunt: *granulata* et *odorem* ingratissimum, dum digitis conteruntur, *spirantia* ^{z)}), non neglectis reliquis symptomatis, opertam pulmonum vomitam.

§. 557.

His praemissis, facile intelligetur, quae *sputa bona* sint, quae *mala*. *Bona* ex veterum et recentiorum medicorum observatione ^{a)}) sunt, in *morbis pectoris*, in quibus nulla *inflammationis* vel *febris* suspicio subest, quae alba, laevis, aequalia, moderate crassa, nec adeo viscida, nullo pravo colore infucata, v. c. pallido, viridi, liuido, nigro, sunt; quae facile sine multa vel vehementi tussi, cum signorum alleviatione, excernuntur. *In acutis vero pectoris morbis*, v. c. inflammatione laterum ^{b)}) et pulmonum, *bona sputa* sunt, alba ab initio, laevis, aequalia, sanguine pauco contaminata, subflava, facile et tertio iam die

Z 2

matu-

v) *Benedict. Theatr. Tabid.* p. 68.

w) Sic expertus statuit *Prosper VII.* 16. p. 525.

x) Sic quater ego vidi et notavi in *Morb. Antiquit. Sect. II. n. 9.* p. 213.

y) *Hipp. Epid. VI. Sect. 3.* p. 806. et *Sect. 6.* p. 813. et *Galen. Comm. in h. l.* p. 682. III.

z) Sic *Bagliuus*. Sed negat *Ill. Zimmerm.* l. c. p. 410. etsi nos a *Bagliui* partibus stare cogimur. Nam his ista in aegris vidimus, quorum pulmones post mortem vlcusculis purulentis et scirrhis minutulis refertissimi observabantur.

a) *Hipp. Coac.* l. c. et alias passim: *Prosper VII.* 17. p. 531 seq.

b) *Progn. §. 13.* p. 459. *Coac. §. 3.* p. 558.

maturari atque expui coepta ^{c)}, ceteris emissariis non interclusis; at minus tuta sunt, quae serius incidunt. Denique in *suppuratis* bonum sputum censetur, quod album, laeve, decoloratum, pituitosum et copiosum est, sine molestia et tussi valida educitur, et dolorem, febrem, sitim, respirationem difficilem minuit vel tollit, et cum somno, vrina, aluo, fuidore bono est. Contra mali morbi testimonium est, vehementer et crebro spirare, vix excreare, dolorem habere continuum, sitim vehementem et humorem glutinosum dentibus inhaerentem, febrem inordinatam, pectus calidissimum, frontem vero, manus pedesque frigidos ^{d)}.

§. 558.

Contraria *sputa* omnia omnino *mala* sunt, puta, pituitosa, falsa, acria, tenuia, crassa s. viscida, biliosa, in phthisicis nigra s. vinum nigrum ^{e)} repraesentantia, melancholica, cruenta copiosa, nec allevantia; porro in laterum pulmonum inflammatione ^{f)} adultiore praetenuia, vel nimis crassa et viscida, spumosa, purulenta, rotunda, multa, nec iuvantia, pauca, nulla, suppressa, multifarie colorata, alba, pallida, cruenta ab ineunte et procedente morbo, flava vel fulva, viridia, aeruginosa, livida, nigra, foetida, cum maxime meraca, difficulter et cum stertore extussita, malum respiratum, dolorem, tussim, febrem, concitantia et augentia cet.

SVBSE-

c) Coac. I. cit.

d) Progn. §. 14. p. 459.

e) Coac. §. 3 p. 563.

f) Gal. de Tot. Morb. Temp. c. 5. p. 361. III. Prosp. I. cit. c. 18. p. 533 seq.

SUBSECTIO II.

DE TRANSPARATIONE ET SVDORE,
VT SIGNIS.

§. 559.

Corpus humanum semper transpirare, experientia, optima artis medicinalis magistra, et experimenta SANCTORII, GORTERI, KEILII, cet. factis superque confirmant. Hinc *bonum* in morbis *signum* est, cutim aequaliter mollem esse, et expiratione blanda leniter humectari; *Malum* vero, eam siccam, asperam, contractam et aestuosam esse; Ex eo enim vascula minima inuia et obserata, calor corporis ingens, difficilis humorum coctio, et morbus grauis colligitur, nisi breui ad naturalem formam veniat.

v. PROSPER de Praefagienda vita et morte, L. VII. 5. p. 452 sequ.

SANCT. SANCTORII Aphorismi de medicina statica cum schol. ANDR. RIDIGERI, Lips. 1762.

IO. DE GORTER de Perspiratione insensibili, ed. alt. Lugd. Bat. 1736.

§. 560.

Mador cutis exiguus, quem Graeci ἐφιδρωσιν appellant, siue vniuersum corpus occupet, siue singula membra, indicat aut humorum copiam et tenuitatem, aut vasculorum minimorum et corporis debilitatem, et haud raro malus est. At si *transpiratio supprimitur* g), lassitudo, grauitas corporis, dolor, destillatio, longa inualitudo, varii morbi graues, febris diaria, synochus simplex cet. oriuntur.

§. 561.

Sed frequentior et communis fere morborum, cum maxime febrium, comes *sudor* est, cuius va-

Z 3

ria

g) Gorter Prax. L. III. Tr. 2. 187. p. 180.

ria ab auctoribus genera commemorantur. Sunt enim dicti

- 1) *A loco*, vniuersales vel partiales.
- 2) *Ab origine*, sponte sua vel per artem aut vim morbi concitati.
- 3) *A tempore*, sanorum vel aegrorum corpora occupantes: hi vero aut perpetuo adsunt, et *adsidui*, *interpolati*, *decretorii* vel *symptomati* appellantur; aut per *stata tempora* reuertuntur, v. c. vere, autumno, certis in morborum generibus et stadiis, cet.
- 4) *Ab effectu*, largi, parui, breui euanidi, reficientes, debilitantes, colliquantes, salutare, perniciosi.
- 5) *Ab consistentia*, tenues, aquosi, praecrassi, tenaces, lenti, viscerati, oleosi, corroderentes.
- 6) *Ab odore*, odoris expertes, olidi, foetentes.
- 7) *Ab sapore*, salii, subamari, lixiuiosi, acidi.
- 8) *Ab colore*, lactei, sanguinei, flauii, virides, caerulei, nigri, lintea fucantes.
- 9) *Ab figura*, milii similes, guttatim et vbertim profluentes.
- 10) *Ab qualitate*, calidi vel frigidi.

v. IUL. CAES. BARICELLI a S. Marco de hydronosa natura s. sudore humani corporis L. IV. in quibus non solum de origine, differentiis et praesagio, verum et de usu, apparatu et curatione sudorum differitur, Neap. 1614. 4.

§. 562.

Sudor siue *vniuersum corpus*, siue *membra* occupet, non temere suppressendus est: Graui enim exinde mala et ipsa mors oriri solent. Prior tamen praestat, quippe hic inaequalem humorum motum, vias vasculorum minimorum clusas, debilitatem, et

conuul-

conuulsionem notat. Hinc *sudor generalis* ubi iusto morbi tempore calidus incidit, continuat, et copiosus est, etiamsi quodammodo olidus, optimus et decretorius est: de quo alio loco pluribus: At sine his signis, liquationis, debilitatis et summae humorum corruptionis, in phreneticis ^{b)} resolutionis et mortis appropinquantis index est. Contra ubi *in membro* ⁱ⁾ aliquo sudor insidet, scire licet, hoc potissimum affectum esse, v. c. sudare caput in apoplexia, phrenitide, morbis soporis, frontem in iis, quos morbus herculeus vrget, isque plerumque bonus; pectus in asthmate conuulsivo, catarrho suffocante, pulmonum inflammatione ^{k)}, in qua primis diebus fere iugulat. Haud raro *manus* vel *pedes sanorum* tenet, atque saluti est: hoc enim temere suppresso, pessima mala nascuntur, v. c. spiratio difficilis, conuulsio, morbus herculeus, delirium, sopor; interdum sudor ille et fluor albus vel deiectio foetidissima ^{l)} alternant. Est vero in morbis acutis fere *malus* et exitialis, si ex capite solo, fronte, ceruice, collo, pectore, fertur, cum maxime si frigidus ^{m)}, intersectus vel nimius est, si cum viribus fractis, et syncope, pulsu paruo et debili copulatur. Nam is, sub quo *ceruix* ⁿ⁾ friget, morbum grauem et longum denunciat; is, qui *alterum latus* ^{o)} occupat,

Z 4

et

b) *Prosp.* l. cit. p. 462.

i) *Gorter Prax.* L. III. T. 3. 185. p. 182.

k) *Hoffm. Med. Rat.* T. III. S. 1. c. 14. §. 34. p. 323.

l) *Klein* l. c. p. 79.

m) *Hipp. Progn.* §. 5. p. 451. *Coac.* §. 4. p. 529.

Haen Rat. Med. T. VIII. c. 1 sequ. *Zimmerm.*

Erfahr. T. 1. B. 3. p. 422.

n) *Hipp. L. Iudic.* §. 6. p. 442. I. *Vict. Acut.* §. 53. p. 312. II.

o) *Klein Int. Clin.* p. 278.

et diu subsistit, hydropem fere progenerat; is, qui *folis supernis partibus* p) inhaeret, periculosus est; minus vero, quem grauidae experiuntur.

v. PETR. IMMAN. HARTMANN Diff. de sudore vnus lateris, cet. Hal. 1751.

§. 563.

Si *sudor* homini sano a caussa subita facileque transitura, v. c. motu animi corporisue ingenti, labore, exercitatione, aëris circumfusi calore, oritur, metuendus non est. Sine his corpus aegrum morbumque instantem q) denunciat. Itemque is, qui quous *mane modicus* est, et membra leuiora relinquit, bonus est; at cum virium debilitatione, malus. Ab *copioso ex somno* r) *sudore* citra vllam causam perspicuam orto, colligitur stomachus impletus, humorum abundantia, et motus aequabilis; ex *immodico* morbus futurus; ex *diuturno, nocturno, matutino* s), qui eodem tempore reuertitur, morbus diuturnus; ex *pauco* post narium haemorrhagiam et cum refrigeratione iuncto, debilitas: Sic etiam *sudor vernus* vel *autumnalis*, vbi per aliquot dies continuat, et paullo post reddita corporis agilitate, sponte sua conquiescit, optimus est morborum grauium auerruncator, et *sudores multi in febris* t) praefagiri debent, vbi aestate, veri non absimili, accedunt. Quae sudorum salutarium genera si subito et sine vlla caussa supprimuntur, scire licet, morbum breui adfuturum, nisi emissaria sueta iterum aperiantur, aut arte expellantur. Hinc si quis eos

sudor

p) Gorter l. cit.

q) Hipp. Aph. IV. 38. p. 86.

r) Ibid. Aph. 41. p. 86. Lieutaud T. II. S. 4. p. 256.

s) Gorter Prax. L. III. T. 3. 185. p. 182.

t) Hipp. Aph. III. 6. p. 78.

sudor fortis praeter consuetudinem apprehendit, et vires corporis instaurat, morbum fugasse putandus est. Contrarium contrarii sudoris augurium est.

§. 564.

Sudor copiosus in febrium acutarum principio semper malus est, nisi valido et humorum abundanti corpori superueniat: In hoc enim magna materiae morbosae pars simul expellitur; In infirmis vero, exsuccis, macilentis, dissipando humore pertenui, spissitudinem humorum, obstructionem, aestum, inflammationem, et intutam coctionem portendit: At ubi, morbo adultiore, viribus aegri pessumdatis, symptomatis exacerbatis, accedit, putridam humorum solidorumque corruptionem et summum vitae discrimen. *In fine* non nisi is bonus est, post quem aeger melius se habere incipit: Alias exinde deliria, convulsiones, eruptiones cutis variae et acutae, periculosa materiae demigratio, interdum ipsa mors insequitur. Contra si *post rigorem* ^{tt)} oritur, et per omne corpus aequabiliter molle ac calidum se diffundit cum aegri alleuatione, indicio est, convulsionem resolutam esse, sanitatemque breui redituram. *Nimius* ^{u)} tamen extremam debilitatem, et post sudorem frigidum mortem certam notat. Hinc in tabidis semper metui debet: alias vero, ubi febris non remittit ^{v)}, difficilem morbi finem, et exitium, si cum signis pessimis est.

Z 5

§. 565.

tt) Haen Rat. Med. T. VIII. c. 1. p. 8 sq.

u) Zimmerm. l. c. p. 423.

v) Cope Demonstr. p. 48. Haen Rat. Med. T. VIII. c. 1. p. 14.

§. 565.

*Bonus ergo in febris acutis sudor copiosus est, qui post febris intermittens decessionem ^{w)} nascitur, aegrumque iuvat; qui, abacta deiectione, guttatim ^{x)} erumpit, qui sensim exoritur, et cum maxime ex loco affecto ^{y)} prae arido et inflammato; qui calidus et magnus est, continuat, sine anxietate, at tempore iusto, i. e. die decretorio ^{z)}, corpore toto, cum symptomatum remissione ac virium instauratione fit; quem omnium corporis functionum integritas sequitur. *Malus* vero et haud raro *exitialis* est, in quo contraria eueniunt, puta si copiosus et continuus ^{a)} est, si exiguus ^{b)} et continuus, vel illico definit; si ex anxietate ^{c)} frigidus effertur, v. c. in febre acuta et inflammatoria, post sumpta venena, et egestionem nimias; si febrem non iugulat, etsi corpus aequaliter totum insudat. Magis tamen terrere debet, si sudor circa partes aliquas et frigidus effluit; is enim morbum grauem et longum, reuersionem, haud raro mortem significat. *Malus* etiam sudor est, si post dolorem colicum pertinaciorem copiosior erumpit, viribus iam labefactatis atque exhaustis; paresis ^{d)} enim in propinquo est: si milium ^{e)} refert, et colicum solum occupat; si a vitio aliquo fixo ^{f)}, v. c. abscessu*

w) *Lomm. Obs. Med.* III.

x) *Hipp. Progn.* §. 5. p. 451.

y) *Hipp. Coac.* §. 3. p. 555.

z) *Ibid.* §. 4. p. 579.

a) *Epid. I. Sect. 3. Aeg. 1. p. 672. et Aeg. 8. p. 679. III. Sect. 3. Aeg. 4. p. 733.*

b) *Gal. Sympt. Causi. III. 2. p. 105. III.*

c) *Hipp. Coac.* §. 4. p. 579.

d) *Progn.* §. 5. p. 452.

e) *Ibid.* p. 451.

f) *Lieutaud Precis, T. II. S. 4. p. 206.*

cessu interno, nascitur, quippe is vires tollit, et in febre lenta semper mali ominis est. Nam si *colliquatius* fit, i. e. copiosus, perpetuus, tenax, viscidus, pinguis, foetidus, cum calore depascente iunctus, scire licet, mortem appropinquare.

§. 566.

Sudor coloratus quisque malus; *sanguineus* ^{g)} haud raro reliquarum egestionum vicarius est, et si post convulsiones graues oritur, terrere non debet: hac enim via morbus fere tollitur. Contra ubi febris putridae et malignae, in qua humorum resolutio subest, incidit, periculosi morbi index habendus est, praesertim si sub axillis ^{h)} exiit, burgundicum vinum colore referens et lintea tingens. At si *sudor croceus* ⁱ⁾ febris putridae superuenit, ex eo sanguis restagnans et putredine resolutus colligitur.

§. 567.

Vt vero *sudor largus, viscidus* et ex digitorum iudicio *pinguis* magnam humorum ad cutim delatorum cruditatem, vasculorum minimorum oscula laxata, et morbum grauem denunciant; sic in morbis acutis ac longis *foetens et viscidus* acrimoniae multae, a glutini naturalis vinculis liberatae ac subtilioris testis et index est, interdum si nimius, citra febrem, et cum odore cadaueroso est, ipsius exitii ^{k)}. Sequitur enim debilitas incredibilis, pallor, marcor, animus pusillus eiusque defectio, tandem mors, v. c. in febre maligna et hectica ^{l)}. Perraro in febribus acutis et variolis ^{m)} saluti fuit. Saepe ab hoc sudore

re

g) Gorter Prax. L. III. Tit. 3. 185. p. 182.

h) Huxham de Febr. c. 5. p. 51. II.

i) Ib. Diff. de Pleurit. c. 2. p. 193. II.

k) Klokbof Diff. de Morb. Anim. p. 38.

l) Hoffmann Med. Rat. T. III. S. 1. c. 14. §. 36. p. 225.

m) Lieutaud Precis, T. II. S. 4. p. 207.

re cutis ulceratur: vnde colligimus malam succorum misturam malamque indolem, quae si aut cum ceteris signis iungitur, aut ad morbi finem accedit, inter mali morbi indicia est.

§. 568.

Neque raro *sudor acidum* *) spirat, isque in longis morbis effoetas naturae vires, in acutis humores in corruptionem alcalinam et putridam propensos denunciat. Singularis odor fereque nidorosus iis inest, quos lues venerea, scabies, variolae, morbilli, purpura °) tenent, qui a loco vario, vnde expirat, varius esse videtur, v. c. in coma capillacea, sub axillis, inguine, cet.

§. 569.

Sudor calidus in morbis semper bonus est; at *frigidus* prae caeteris malus. In longis enim diuturnitatem et pertinaciam mali p), in acutis internam viscerum inflammationem q), gangraenam et mortem r) ostendit. Interdum fere *decretorius* rr) est, modo corpus sensim incalescat, pulsus attollatur, et signa mala conquiescant. Contra minus terribilis sudor frigidus est, qui hypochondriacos, cardiacos, hystericas vrget, quippe cum ipsa conuulsione definit.

v. IO. GVIL. KRETSCHMANN Diff. de frigido in morbis sudore, Hal. 1760.

§. 570.

n) Swieten Comm. Aph. 89. p. 130. I.

o) Hoffmann l. c. §. 30. p. 220.

p) Hipp. Aph. IV. 37. p. 85. et Aph. 42. p. 86.

q) Bagliu. Prax. I. p. 67.

r) Hipp. Iudic. §. 6. p. 442. Prosp. l. c. p. 466.

rr) Klockhof Hist. Febr. Epid. p. 8. Opusc.

§. 570.

Sudorem in morbis *subito supprimi*, malum est: Exspectare enim aut morbum reciduum, aut peiorem et periculosiorem, v. c. inflammationem internam, animi defectionem, convulsionem, hydropem ¹⁾; aut denique intutam materiae morbosae migrationem debemus, unde mors vel febris lenta oritur. Idem periculum est, si post magnos copiososque sudores corpus non integrum fit. At prorsus *deficere* in iis morbis, qui sudore iudicari solent, v. c. febre continua, pessimum habetur, nisi alia egestio superuenit. Tunc enim aut obstructio adest insuperabilis, aut virium debilitas, aut reuersio mali, aut mors ²⁾.

SUBSECTIO III.

DE VRINA, VT SIGNO.

§. 571.

Magni momenti et usus ad morborum, cum maxime acutorum, naturam intelligendam et diiudicandam *urinae* cognitio est, et tanta eius vis atque potestas, vt, auctore GALENO ³⁾, et *ipsi soli credendum sit, aliis vero accedentibus etiam, diuinitio tibi futura sit firmissima, perpetuoque veridica*. Huius liquoris obsceni signa et studiosius collegerunt ac indicarunt medici veteres, et recentiores maximam partem verissima inuenerunt, vt nuper III. HAENIVS ⁴⁾ praeclare demonstrauit. Caue tamen, ne in statuendo eius pretio vel usu reprobando

¹⁾ Lieutaud l. c. T. II. S. 4. p. 205 sq.

²⁾ Aph. II. 27. p. 74. Epid. III. Sect. 3. Aeg. I. p. 730.

³⁾ Comm. I. in VI. Epid. t. 10. p. 602. III.

⁴⁾ Rat. Med. T. I. c. 5. p. 75 sq.

bando sis nimius: Media enim via tutissimus ibis. Index sine dubio optima vrina est, siue solidae corporis partes, siue fluidae peccent. Neque vero sola sufficit, nisi etiam cetera signa simul in subsidium adhibeantur. Etenim haud raro post pessimas vrinas morbi perfecte iudicati sunt, et post optimas aegri diem suum obierunt ^{w)}. De nugis vero et praesagiis futilibus, quae passim adferuntur, non attinet multis differere. Ridicula sunt et infra medici virique probi dignitatem posita.

v. THEOPHILVS de vrinis, Lugd. Bat. 1703. 8.
ACTVARIVS de vrinis, Basil. ap. Andr. Cratandrum 1529.

EL. RVD. CAMERARIJ Diff. quale signum in morbis praebeat vrina, Tubing. 1680.

A compleat treatise of urines shewing the right method of urinal prognostication for different form the common practice of Quack and nauntebank by T. H. Lond. 1703.

REGA Tr. de vrinis, Louan. 1733.

ABR. IAC. S' GRAEVWEN Diff. sistens medicinam ex vrina, Harder. 1771.

§. 572.

Adferunt vero medici varia vrinarum genera variaque nomina; quibus quoniam carere nemo potest, qui veterum recentiorumque scripta legere ac intelligere velit, praecipua delibare placet. Dicitur *vrina* esse vel *naturalis* s. *sanorum*, i. e. subfulua, citrina, flaua, subflaua, moderate crassa, colore immutabili, odore singulari, potui respondens, et in qua subsidunt alba, laeua, aequalia, sic, vt mulierum albidior sit et subsidentia copiosa, puerorum

vere

^{w)} Haen Rat. Med. T. VIII. c. 2. §. 5. p. 29 sq.

vere subsidentia crassa *); vel *praeternaturalis* s. *morbosa*, si illa colore, consistentia, quantitate cet. a naturali abhorret. In quo tamen iudicio spectanda potissimum videntur *aër circumfusus*, *aetas*, *sexus*, *temperies*, *cibus et potus*, *motus corporis et quies*, *somnus et vigilia*, *perturbationes animi* rel. Aiunt tamen *urinam in morbis optimam* †) esse, quae sanorum hominum urinae simillima est, subpallida, bene colorata, subflava, et in qua nubeculae tales fluctuant, ea vero, quae subsidunt, alba, laevis, aequalia sunt; at vero *malam*, si albas, laeves et aequales nubeculas repraesentat, nec habet subsidentia. Ex quo etiam vulgaris urinae diuisio colligitur in *urinam potus*, i. e. quae paullo post coenam pellucida profuit, et *urinam sanguinis*, i. e. quae quinta sextaque post pastum hora mittitur, paullo acrior est, et colorem citreum habet.

§. 573.

At in morbis alia adhuc attendenda signa sunt, sumunturque illa

- 1) *Ab consistentia*: Haec *tenuis*, *aquosa* et *pellucida*, *tenuis* et *opaca*, *tenuis* et *nigra*, *crassa* et *pellucida*, quam vere dari negat PROSPER ‡), ait FIENVS; itemque *crassa* et *opaca*, *turbida*, quae aut talis mingitur et breui clarescit, aut ita permanet, quam *subiugalem* s. *iumentariam* nominant, quia, quoad crassitudinem et colorem turbatum, urinae iumentorum non dissimilis est; aut quae, dum mittitur, pellucida est, sed paullo post turbatur; denique *oleosa* s. *pinguis*.

2) *A*

* Galen. L. de Vrin. c. 16. p. 481. IV. Aëtius Tetr. II. S. 1. c. 28. p. 195. Coll. Steph.

† Gal. Crif. I. 12. p. 498. IV.

‡ L. VII. 12. p. 494.

2) *A colore*, vrina primum *alba* est, cuius formas statuunt *crystallinam*, *aqueam*, *lacteam*, *glau- cam* f. cornu semipellucidum referentem, *cine- ream*, i. e. quae quasi pilos camelorum subalbi- dos mentitur, tandemque *plumbeam*; deinde *flaua* est, qua iterum comprehenditur *subflaua*, *spicea* f. coloris citrini palaris, i. e. diluta et ci- trina; *citrina* f. flaua aliquanto viridior, *fulua* f. *aurea*, *crocea* f. valde flaua et splendidior ^{a)}, *fusca* f. quae ex flauo ac rubro, vel, vt alii con- tendunt, ex flauo et nigro conflata est. Alia vrina *rubra* dicitur, cuius species sunt *rosea*, *rutila* f. *aurea*, in ruborem procliuior et vete- rum *rufae* respondens; *rubea* f. malum puni- cum colore referens, *subrubea* f. bolo Armenae non dissimilis, vel etiam *latericia*, *flammea*, *spa- dicea*, *phoenicia* et *rubida*, quae in nigrum co- lozem fere definit. Sequitur *vrina nigra*, ea- que continentur *lixiuiosa*, *cereuisiaria*, *vinea* f. colorem saturum vini rubri et crassi reddens, ideoque nigricans, quam alii hepatis e viui ani- malis corpore recens exempto similem esse aiunt; *passa* f. musto ad dimidium cocto non dissimilis, *veneta* f. ex puro albo et nigro con- flata, vel crassa et turbida, terebinthinam Ve- netam repraesentans; *oleacea* f. similis colore oleae foliis; *viridis*, i. e. quae, auctore THEO- PHILO ^{b)}, ad brassicae herbarumque colorem accedit, et sub qua *vrina aeruginosa*, *smarag- dina*, *glascea*, subsunt; tandem *liuida vrina*, quae magis obscura, quam fusca, esse solet.

3) *Ab*

a) Gal. de Vrin. c. 3. p. 475.

b) De Vrin. p. 85.

3) *Ab odore* vrina dicitur *inodora*, qualis vrina potus est, vel *odora*, eaque iterum est *vrinosa*, *suaueolens*, v. c. post sumtam brassicam capitatam, asparagum, terebinthinam cet. aut *graeuolens* et *foetida*.

4) *Ab quantitate* vrina est *multa*, *pauca*, *mediocris*; interdum *guttatim* effluit, interdum *supprimitur* et prorsus *deficit*.

5) *Ab iis, quae vrina continentur*, etiam quaedam signa repetunt. Nam vrina superius innatat *nubes* s. *nubecula*, in medio *enaeorema* s. *suspensum* et *suspensa*, *sublimatio*, *sublime*; et in fundo matulae quae residunt, *hypostasis*, *hypostema*, *sedimen*, *sedimentum*, *residentia*, *subiecta*, et apud CELSUM tantum non semper *subsidentia*, appellantur: Id quod veteres hoc versiculo comprehenderunt:

*In summo est nubes, subsidet hypostasis imo,
Ast enaeorema permanet in medio.*

Ea vero, quae in vrina subsidunt, denuo diuidunt in *tenuae*, *dilutum*, *aquosum*, *album*, *crassum*, *oleosum*, *vrinosum*, *continuum* vel *diuulsum*, *laeue*, *asperum*, *foetens*, *coctum* vel *incoctum* cet. Huc etiam ea pertinent, quae vrinae saepenumero insunt, puta, *arenulae pertenues*, s. *miculae*, *fabulum*, *calculi*, *fila quaedam tenuia et alba*, *carunculae*, *membranae*, *mucus*, *sanguis*, *pus*, *squamulae*, *furfures*, *farinae*, *bullulae* et *spuma*, *vermes* cet.

Schol. De signis ex sapore ac sono non attinet multis disputare. Sunt enim ista longe fallacissima, et, vt nobis videtur, indigna medici persona, etsi SCHAARSCHMIDTIVS Semiot. Sect. III. §. 53. p. 361. auctor est, vrinam, quae saporem nullum habeat, colo-

rem tamen residuum, in morbis acutis esse habendam mortis praenunciam.

§. 574.

Exordiamur igitur ab iis signis, quae *urinae tenui* inesse feruntur. Indicat vero laxitatem, debilitatem, extremam humorum cruditatem, materiam morbi intus retentam, et obstructionem artam, v. c. in febre quartana et ingrauescentibus renum ac intestinorum doloribus, convulsione, accessione hypochondriacorum et hystericarum novā; in febribus longis et incertis, nec vehementibus, periculum; et in febrium acutarum incremento vel fine ^{c)} pessimum ut plurimum exitum, intutam materiae morbosae demigrationem, malum recidivum, convulsiones, deliria, vigilias; *tenuis et coloratior* ^{d)}, salutem, praesertim si post urinam crassam, grumosam, paucam, et subsidentia aliqua, *tenuis et copiosa* ^{e)} oritur: in longis ^{f)} vero corruptionem et liquationem pessimam; at *decolor* et cum signis bonis iuncta ^{g)}, abscessum; *tenuis cum nubecula* in medio innatans ^{h)}, rigorem; *tenuis, biliosa* ⁱ⁾ et *varia*, in qua lenta et viscida subsidunt, cum maxime ubi serius et post iudicationem impeditam mingitur, periculum; *tenuis et pellucida*, in febre lenta, itemque *tenuis et biliosa* ^{k)}, morbum longum; *tenuis, aquosa, alba, continua*,

c) Gort. Prax. L. III. T. 3. 186. p. 187.

d) Hipp. Epid. I. Sect. 3. Aeg. 6. p. 678. et Aeg. 10. p. 680.

e) Aph. IV. 69. p. 88.

f) Gorter l. c.

g) Epid. III. Sect. 3. Aeg. 12. p. 738. et Gal. Comm. in h. l.

h) Coac. §. 3. p. 576.

i) Ibid. §. 5. p. 580.

k) Ibid. §. 5. p. 583.

tinua ^{l)}), in febre acuta crudos, glutinosos et densos humores, conuulsionem, delirium, phrenitidem, et mortem ipsam, ubi in vigore eius et ante dies decretorios copiosior est; *tenuis et cruda* ^{m)}), si continuat, in acutis morbis, periculum, et nisi abscessus superueniat, post signa mala, mortem futuram; at post mitiora salutem, in febre intermittente ⁿ⁾), itemque in iis, quibus morbus herculeus ^{o)} mole-
stus est, nouam accessionem, praesertim si cum torpore ac grauitate corporis, somno turbulento, dolore summi humeri, colli, dorfi, vel conuulsione ipsa copulatur, neque absimiliter *tenuis et aquosa* in nephreticis: *tenuis et alba* ^{p)}), debilitatem extremam; *tenuis, aquosa* ^{q)}), *multa*, nisi a potione est, in qua nec nubecula inhaeret, nec aliqua subsidunt, irritamentum, conuulsionem, siue vniuersum corpus teneat, siue abdominis viscera, renes cet. intimam olei, salis, terrae in sanguine tenacitatem et aquosae partis expulsionem, in acutis conuulsionem multam, cruditatem humorum et debilitatem viscerum, in longis obstructionem lentam, indeque oriunda mala: hinc in hystericis, hypochondriacis, parturientibus, et iis, qui ex malo corporis habitu laborant, solam conuulsionem, eamque non metuendam, in grauiter vero aegrotantibus delirium, phrenitidem, inflammationem internam ^{r)}), et haud raro gangraenam,

A a 2

con-

l) Aph. IV. 72. p. 89. Gal. ad h. l. Aetius Tetr. II. S. I. 37. p. 197. Coll. Steph. Prosp. VII. 15. p. 513. Hoffmann l. c. §. 13. p. 307. Sarcone Neap. Krankh. T. II. §. 484. p. 170.

m) Gal. in Progn. Comm. II. 34. p. 772 sequ. IV.

n) Vogel Praen. Gott. Pens. I. 37. p. 7.

o) Hipp. Coac. §. 5. p. 584.

p) Gal. Cris. I. 12. p. 499. IV.

q) Boerb. Instit. p. 460.

r) Hipp. Coac. l. c. p. 581.

commulsiōnes horrendas et mortem portendit; Praeter haec *tenuis, aquosa, splendens* ^{s)}, cruditatem; at si eadem sine splendore est, paullulum turbatur, difficulter mingitur, et adiuncta cetera signa habet, obstructionem renum calculosam: *tenuis et perpallida* ^{t)}, debilitatem, et languentes corporis vniuersi vires, primas vias vitiosas, v. c. in pueris, mulierculis, senibus valde debilitatis, et vbi diu continuat, periculum; *tenuis, aquosa, subpallida et subviridis*, digestionem laesam, obstructa viscera, cum maxime mesenterii glandulas, subsecuturumque malum corporis habitum, dolorem oris stomachi, et caput grauiter affectum ^{u)}; *tenuis, pallida, minus pellucida*, nonnunquam *floccos et spumam perpetuam* repraesentans, destillationem; *tenuis, aquosa, candida* ^{v)}, cruditatem haud leuem naturaeque imbecillitatem; *tenuis, aquosa, foetens*, si feбри malignae superuenit, grauem inflammationem, gangraenam, perniciem; denique *tenuis, pellucida, purpurea et spumans* ^{w)}, pleuritidem praesignificant.

§. 575.

Huc etiam referenda *urina cruda* s. *incocta* ^{x)} videtur, quae *exquisite tenuis* est, et in acutis morbis omnium longe pessima. Nam cruda ante et post iudicium mortifera est, nisi cum signis bonis veniat: Tunc scire licet, per abscessus ^{y)} morbum indicatum

s) Iuncker Semiol. p. 573.

t) Gal. de Vrin. c. 4. p. 476. IV. Swiet. Comm. Aph. 72. p. 102. I.

u) Hoffmann Med. Rat. T. III. S. 1. c. 14. §. 12. p. 306.

v) Gal. in Progn. Com. II. 32. p. 772.

w) Coac. §. 3. p. 563.

x) Gal. Crif. I. 12. p. 498.

y) Coac. §. 5. p. 581.

tum iri. Contra si *urina pellucida, aquea et copiosa* ^{z)} incidit, transpirationem suppressam denunciat; at *tenuis, pallida, pellucida*, in qua irritamenti vel convulsionis suspicio nulla subest, sanguinem praeternuam et aquosum; quietem corporis multam, debilitatem et relaxationem solidarum corporis partium; *pellucida*, cui *lacteae* aliqua *cuticula* superne innatat aut ad matulae latera adhaeret, febrem lentam; *pellucida*, in qua paullo post quaedam *alba et laevia subsidunt* ^{a)}, morbum longum imminem: *pellucida* post primas febrium intermittentium exacerbationes, salutem, nisi diu talis subsistat, vel in acutam transeat: et post convulsionem ^{b)} *pellucida et copiosa*, malorum finem. Contra grauis morbi testimonium est, post cerebri ^{c)} laesiones *pellucidam, pallidam et aquosam* excerni.

§. 576.

Contraria *urina crassa* est. Quae ubi talis permanet, succos crudos notat: at ubi sensim tenuis fit, et aliqua subsidunt ^{d)}, bonam secretionem et egestionem. Hinc, ineunte acuto morbo, copia crudorum humorum, virium debilitas, et magnitudo mali, in statu concoctio iusta et decretoria expulsio colligitur. Sin vero subsidencia non habet, pessimum signum est. Idem sentiendum est, si in febre acuta *urina crassa sine ratione* ^{e)} est: Tunc enim longus et colliquatiuus morbus, materiae demigratio, gravissima capitis mala cet. imminem. Praeter haec

Aa 3

urina

z) Macbride Einleit. l. c. p. 366.

a) Hipp. Iudic. §. 6. p. 441. I.

b) Coac §. 3. p. 554.

c) Lieutaud Precis, T. I. S. 1. p. 12.

d) Gal. Vrin. c. 2 et 3. p. 475 sequ. IV. Hipp. Aph. IV. 69. p. 88.

e) Gorter Prax. L. III. Tit. 3. 186. p. 187.

urina crassa et alba pituitam crudam, stomachum infirmum, et in sanis, morbum futurum, in febre acuta, ubi large profluit ^f), et in ea etiam crassa subsidunt, pus resorptum, vel abscessum, et doloris quietem ^g) indicat; at *crassa, rubicunda et male olens*, periculum haud leue; *crassa et subrubra*, morbum diuturnum, sed nullo modo periculosum; exceptis hydropicis ^h), quibus hecticam adiunctam ostendit; *crassa et valde rubra* in febre continua et intermittente, aestum summum et humorum motum concitatio-rem; *crassa et chylosa*, tabem, et maciem corporis; *crassa et lactea*, si per aliquot dies continuat, renum aut vesicae calculum ⁱ) et vermes ^k); *crassa et crebra* ^l), statim ac missa est, in gelatinam transitura, haud raro dolorem artuum immanem; *crassa et obscure flava*, quae subsidens crassa habet, saepenumero urinae suppressionem antegressam; *crassa mulierum, turbida, subnigra*, et in qua quasi furfures ad imum deferuntur, novam mali hysterici accessionem; *crassa, viscida, turbida, sublivida*, inordinatos humorum motus et exitium; at *crassa et subrubra*, cum aliqua nubecula, circa dies decretorios, ubi nec per sudorem, nec per sanguinem iudicium exspectandum est, difficilem morbi resolutionem; et in *pulmonum inflammatione* ^m) *crassa*, post vero ad diem quartum *tenuis*, mortem; *crassa et lixiviosa*, in qua multa quasi limosa subsidunt, hydro-
picis

^f) Hipp. Humor. §. 11. p. 327.

^g) Epid. VI. S. 4. p. 807.

^h) Iuncker Semiol. p. 574.

ⁱ) Theophil. de Vrin. p. 95.

^k) Lentil. Miscell. p. 366.

^l) Zimmerm. Erfahr. T. I. B. 3. c. 7. p. 389.

^m) Hipp. Coac. §. 3. p. 563.

piceis perniciem; *crassa, turbide rutilans, foetida* ⁿ⁾, agitando spumam et bullulas flauas repraesentans, et in qua decolores flocci deorsum feruntur, icterum nigrum; *crassa, subturbida et graueolens* ^{o)}, et quae subsidentia crassa, mucosa, qualique grandinosa habet, venerea labe infectos denunciat.

§. 577.

Mala ergo urina crassa est, in qua nihil aut cruda ^{p)} subsidunt, aut quae *crassa, turbata, subrubra* ^{q)} est; quae post longos et vehementes morbos ^{r)}, in phthisi et hydrope diu excernitur, itemque *crassa, exigua, ex obscuro rubra, lixiuiosa* est, et multa subsidentia limosa habet; Minus vero terrere debet, si talis in morbis longis, quibus nulla febris adiuncta est, v. c. in scorbuto, morbo articulario, neruorum resolutione, senectute extrema, incidit.

§. 578.

Vrinae turbidae tres differentias GALENVS ^{s)} constituit; vnam, quae, etsi talis mittitur, tamen paullo post subsidentia repraesentat; alteram, quae nulla; tertiam denique, quae pura est, dum mittitur, sed paullo post turbatur. Harum vltima mali, prima boni ominis est, secunda quasi media: Haec coctionem incipientem, et vires naturae ad subigendum fortes, illa coctionem breui adfuturam denunciat.

Aa 4

§. 579.

n) Iuncker l. c. p. 574.

o) Klein. Int. Clin. p. 297.

p) Hipp. Aph. IV. 70. p. 88. et Gal. ad h. l.

q) Epid. I. S. 3. Aeg. 5. p. 677.

r) Hipp. Coac. §. 5. p. 582. Hoffmann Med. Rat. T. III. S. 1. c. 14. §. 19. p. 311.

s) De Cris. I. 12. p. 498. IV.

§. 579.

Vrina quaecunque *turbida*, praesertim si simul *pallida* est, digestionis instrumenta laesa et debilitata, salivae, bilis cet. naturam immutatam, primarum viarum sordes, et ob pituitam etiam vermes, crassorum humorum abundantiam, et malam indolem, motum languidum, tubulos renum relaxatos, glandulas mesenterii obstructas, dolores capitis imminentes vel praesentes, morbum longum et difficilem, cum siti, dolore capitis grauante et vigiliis, pulsu paruo, delirium futurumque lethargum ^{t)} praesignificat: *turbida*, si qua in februm malignarum principio ^{u)} continuat, vires vitae imbecillas et periculum, et si die quarto clarescit, conuulsiones et inflammationes internas futuras; at si turbidae nec sedimentum, nec malorum alleuatio superuenit, febris acutae in hecticam vel mortem transitum; *turbida et crassa* ^{v)}, ingentem humorum inter se et ad vasa frictionem, solidorum rasuram, vim minimis fibris illatam, indeque degenerantes et acriores humores, omni aqua fere orbatos, in febre continua et putrida magnum vitae discrimen; *turbida, crassa, latericia*, in qua nihil aut limosa subsidunt, haud raro febrem catarrhalem malignam, vt vulgo appellatur; *turbida mulierum et pallida*, menstruum fluorem inordinatum; *turbida, pallida, quasique lutulenta*, quae subsidencia mucosa et feculenta habet, in mulieribus flatu et tormina, in iuueniculis aluum citam et cum dolore vehementi iunctam, in pueris lumbricos ^{w)} latentes; *turbida et pallida mulierum, exigua*, in qua quasi

t) Bagliu. Prax. I. p. 72. Macbride Einl. I. c. p. 366.

u) Gal. Sanit. Tuend. IV. 4. p. 331. II.

v) Swieten Comm. Aph. 734. p. 435. II.

w) Rega Method. Med. P. II. c. 6. Aph. 575. p. 241.

quasi flocculi innatant, et nihil in imum defertur, saepenumero nimiam sanguinis iacturam per menses, partus purgamenta, vterique profluvia cruenta; *turbida et subrubra*, quae subsidentia nulla habet, morbos, qui post malum corporis habitum oriuntur, hydropem cet. *turbida cum sudore* *), morbum recidivum denunciat. Contra ubi *urina turbida* febre ineunte *cocta* videtur, mali ominis est, praesertim si, dum ea increfcit, iterum diluta fit, et ubi cum malis signis incidit, saepe die nono aeger moritur. Iterum *urina turbida* quartanae et viscerum abdominis morbis bono cum euentu superuenit, interdum vero *confusa, cruda et vehementer turbata*, in qua nihil suspenditur vel ad imum defertur, febres continuas, periculosas et malignas ostendit.

§. 580.

Urina iumentaria in multis post comissiones et crapulas oritur, et saluti est, itemque in morbis nonnullis longis, v. c. rheumatismo, dolore articulorum y); At in febribus acutis, nisi post tenuem limpidam et febre decrefciente z) oritur, semper mala est, et dolores capitis praesentes vel futuros a), cum aestu ac siti, siccitate oris et vigiliis, deliria et convulsiones, at cum pulsu paruo et debili, gravitate capitis et sopore b), lethargum imminentem portendit. Quae si simul *foetida, turbida et crassa* est, putridam humorum corruptionem, solidorum resolutionem et mortem proximam metuere debemus. Nonnunquam ea *urina iugalis et turbida* simul puru-

Aa 5

lenta

x) Hipp. Coac. §. 5. p. 582.

y) Bagliu. Prax. I. 13. §. 6. p. 140.

z) Actuar. de Praeuid. ex Vrin. I. c. 4. p. 306.

a) Hipp. Aph. IV. 70. p. 88. I.

b) Bagliu. I. c. p. 139.

lenta et mucosa mittitur, et vbi haec subsederunt, clarescit. Tunc fere vlcus renum, vesicae et naturalium, vel ipse calculus subesse creditur.

§. 581.

Vrina oleosa f. *pinguis*, i. e. lentitia et crassitudine oleum repraesentans, vt GALENO ^{c)} visum est, siue, vt Ill. ZIMMERMANNO ^{d)}, salinam magis, quam oleosam cuticulam referens in cremoris similitudinem, copiam olei sorpti, frictionem ingentem, acrimoniam in sanguine succisque ortam, cum maxime scorbuticam, obstructionem hepatis, febrem ardentissimam, et haud raro ipsam tabem denunciat. Quare ex eo in sanis succorum abundantia colligitur, in aegris periculum, in hydropicis morbus difficilis et vix superabilis; in iis, quos ea tabis forma, quam *ἀργεῖλαι* nominant, et phthisis tenet, extrema humorum resolutio et liquefactio, indeque oriunda lenta destructio ^{e)}. Nam, febre hectica ineunte, haec vrina colore oleum repraesentat, nec continet; deinde puncta quaedam pingua et nubeculae succedunt, certae atrophiae, hecticae et phthiseos testes; denique plurima pinguitudine redundant, veramque colliquationem et mortem ^{f)} denunciant. Sanos, quibus pinguedo molesta est, saepe a morbo liberat. Hinc *vrina pinguis*, in qua cocta quasi aliqua pinguitudo subsidit ^{g)}, febrem significat; at vbi *post crassam* ^{h)} et turbidam oritur,

^{c)} Comm. in III. Epid. Sect. 3. t. 72. et de Cris. I. 12. p. 501. IV.

^{d)} Erfahr. T. I. B. 3. c. 7. p. 397.

^{e)} Lomm. Obs. Med. III. p. 358.

^{f)} Hipp. Progn. §. 11. p. 457. Gal. de Tot. Temp. Morb. c. 5. p. 361. III.

^{g)} Coac. §. 5. p. 582.

^{h)} Epid. I. Sect. 3. Aeg. 11. et 12. p. 682 sequ.

oritur, nec subsidencia habet, febrem tabificam perseverantem.

Schol. Veteres tres huius urinae pinguis formas effinxerunt, auctore GALENO de Vrin. c. 9. p. 478. IV. cf. *Prosp.* VII. 13. p. 500. nimirum *elaeochroan*, i. e. quae olei colorem mentitur, et colliquationem incipientem designat: *elaeophanem*, i. e. quae et speciem olei prae se fert, et olei paullulum admistum habet; tandem *elaeodem*, i. e. ubi urina mere oleosa est, eaque pessima. Praeter haec GALENVS in Comm. III. in III. Epid. t. 74. p. 566 sequ. T. III. *urinam oleo similem et vere pinguem a se inuicem distinguendas censuit, atque hanc denuo dixit esse aut elaeophanem, cui vera pinguedo guttularum instar supernatat, (et haec inter hecticorum signa est), aut elaeodem, si instar aranearum telae, citra noxam atque periculum. cf. CARDANVS in Aph. HIPPOCR. Sect. VII. 35. p. 556. T. VIII. Opp.*

§. 582.

Urina alba, commune diabetis signum, semper praeter naturam est, et haud raro post cruditatem, malam concoctionem, animi corporisque motus oritur: In infantibus digestionem bonam, at nutritionem malam denotat. Quae siue sola sit, siue simul tenuis, aut turbida, extremam cruditatemⁱ⁾, ingentem meatuum urinae et hepatis obstructionem, itemque irritamentum et convulsionem denunciat, eamque ob causam hypochondriacis, hystericis, colicae nephriticae, frigori febrili cet. semper inest. Vt
vero

i) *Gal.* Vrin. c. 3. p. 475. et *Cris.* I. 12. p. 501. IV.

vero in febre acuta delirium et phrenitidem *) ostendit, ita in longis, vbi diu eadem subsistit, varia conuulsionum genera, vertigo, apoplexia, morbus herculeus, ciborum fastidium, dolores articulorum neruorumque resolutio praesagiri possunt, ideoque *urinae albae et pellucidae*, nec non *paucae, tenues* ^{l)}, *acriores et vellicantes* ^{m)}, et *nigrae*, in deliris aequaliter malae sunt, etsi exempla non desunt, vbi morbi inflammatorii, derepente suborto urinae colore albo, et reliquis signis bonis ⁿ⁾, perfecte abacti sanatique fuerunt. Porro ab *urina alba, lactea, glauca*, vbi morbo incunte vel increcente incidit, crudae materiae copia, ob vires vitae integras haud adeo metuenda, colligitur; et ab *tenui et alba*, quae subsidencia nulla ^{o)} habet, periculum; in quartanariis et phreneticis ^{p)} pessima obstructio, in febre ardente phrenitis futura et mors, in senibus et morbis diuturnis debilitas; ab *alba et mucosa*, vel *chylosa*, quae in longis morbis molesta est, viscida pituita et vasa laxa; ex *alba, crassa et mucosa*, quae flocculos et squamas, itemque pus, ostendit, vlcus renum vel vesicae; ex *alba et diluta* ^{q)}, in quo crassa et fulua quasi farina in imum deferitur, dolor et periculum, et si color *ex viridi pallet*, malum longum et periculofum; ab *alba et aquosa*, potio multa et acris, humores glutinosi, conuulsio et obstructio, nausea, et vomituritio, in naribus, vbi cetera signa non desunt,

k) Hipp. Aph. IV. 172. p. 89.

l) Epid. III. S. 3. Aeg. 6. p. 734. et Aeg. 10. p. 737.

m) Epid. I. S. 3. Aeg. 2. p. 673. et Epid. III. S. 3. Aeg. 14. p. 740.

n) Zimmerm. I. cit. c. 7. p. 384.

o) Hipp. Progn. §. 10. p. 457.

p) Gal. Vrin. c. 4. p. 475.

q) Coac. §. 5. p. 583.

sunt, destillatio et grauedo, in cerebro lethargus, apoplexia neruorumque resolutio; Itemque *urina alba et aquosa*, si longis morbis supervenit, difficilem et intutam iudicationem ^{r)}, in phreneticis et iis, quos febris ardens cum catochō tenet, periculum; at si *alba* est, et *arenam* repraesentat, vesicae calculum denunciat.

§. 583.

Urina flava s. *crocea*, quae lintea tingit, et in qua haud raro flava subsidunt, bilis ad sanguinem rediturae multitudinem significat, exindeque facile morbus regius praesagiri potest. Observatur etiam in febribus biliosis ceterisque acutis, in quibus ut *biliosa subrubra* ^{s)}, itemque *crocea et turbida*, quae synochō supervenit, nec nubeculas repraesentat, interdum et in *rubicundam* transformatur, atque pellicula et crassa subsistit, semper periculosa est; ita *flava et subtenuis* in dolore laterum acuto ^{t)}, saepe iudicationem per hanc viam futuram praenunciat. Interdum tamen haec *urina* morbum crudum ^{u)}, materiam deficientem ^{v)}, vigilias et curas ostendit; at si *urina flava et pallida* est, in qua flocculi et pinguis innatant, phthisin, et ubi simul *spumans* est, tussim adiectam, aestum multum, et pectus quasi angustatum. Vitiosa etiam *urina flava, crassa et turbida* est, et ventriculū ac reliqua abdominis viscera, quae egestionī praesunt, male affecta docet, v. c. in dolore colico, ubi *urina* talis mingitur, in eaque quaedam veluti latericia subsidunt, interdum *urina*

r) Coac. ibid. p. 580 sequ.

s) Ibid.

t) *Sarcone* Neap. Krankh. T. I. §. 176. p. 173. vers.

u) *Hipp. Progn.* §. 11. p. 457.

v) *Gal. Vrin.* c. 4. p. 476.

na crassa et ex obscuro flava, quae subsidentia crassa habet, post suppressionem oritur. Contra ubi *urina sanorum spica, perspicua et splendens* est, scire licet, cibos bene concoqui et sanitatem esse integram.

§. 584.

Sequitur *urina fulva* s. *aurea*, cuius color secundum GALENUM ^{w)} proxime ad flauum accedit, ita tamen, ut alter magis ad album, alter ad splendidum pertineat; Quae ubi febribus acutis et inflammatoriis superuenit et continuat, magnam alicuius visceris inflammationem ^{x)}, et ob vires aegri fractas mortem portendit; at, illis integris, abscessum. Neque minus terrere debet *urina fulva et tenuis* ^{y)}, ubi ante coctionem incidit: Nam cruditatem ^{z)} et reuersionem mali ostendit, et haud raro ii, qui ex *inedia et labore* ^{a)} febriunt, *urina fulva et biliosa*, quae exiguum nubeculam repraesentat, ex integro iudicantur. Praeterea etiam *urina aurantia* excernitur. Quae ubi in *turbidam* desinit, in eaque turbida ad imum deferuntur, aestum multum et morbosum denunciat; in *tabidis* si talis vel *rosea* est, et flocculos, vel pinguem cuticulam repraesentat, morbi exacerbationem, cui tandem *flammea* succedit. Contra ubi *urina aurantia, crassa et exigua* ^{b)} effertur, et subsidentia mucosa vel rosea, interdum spissa et grauius habet, hepatis scirrhum auguramur; at ubi *aurantia*, fere *rubicunda* et *praecrassa* est, in-

que

w) De Cris. I. 12. p. 499. Hinc etiam *urina optima* esse dicitur, quae *subflava et subfulva* est.

x) Cels. II. 6. p. 56. ed. Kraus.

y) Hipp. Iudic. §. 7. p. 442. Progn. §. 11. p. 457.

z) Gal. Vrin. c. 4. p. 476.

a) Ibid. Cris. l. c. p. 500.

b) Luncker Semiolog. p. 577.

que ea pauca subsidunt, nouam doloris arthritici accessionem. Neque raro illa vrina nephreticis et hypochondriacis incidit, saepe *vrinae* color *aurantius* quasi *dilutus* est, nec adeo contractus, vnaque squamas subsidentes habet. In his fere dolor lumborum vehemens et ardor vrinae atque suppressio subest.

§. 585.

Vrina citrina sanaeque similis ^{c)} morbum diuturnum generatim ostendit, et prae ceteris obstructioni glandularum, morbis, in quibus conuulsio urget, malo corporis habitui, vbi stagnantes et putrescentes humores indicat, hydropi incipienti, tympanitidi, febris hecticae et lentae inest. Quae si *in febre acuta* ^{d)} incidit et continuat, aut paullo rubicundior est, post vbi refriguit, alba, inque ea laeuia et aequalia subsidunt, optimum salutis indicium est, quippe ex eo motus solidorum nec vehementes nimis, nec iusto remissiores, fibrae satis laxae, et minimorum vasculorum oscula aperta colliguntur, quae certe spem faciunt, fore, vt et noxia morbi materia e corpore propellatur, et sanitas pristina recuperetur. At si *febris malignae* *vrina citrina* accedit, pessima est; melior, vbi in febre lenta color iste quasi contrahitur, et bona subsidentia habet. Praeter haec *vrina ex obscuro citrina*, itemque *pellucida*, familiaris hypochondriacorum et spleneticorum nota est, et vbi simul *liquida et pura* est, conuulsionem horum viscerum atque abdominis reliqui, itemque mali exacerbationem declarat; At *citrina*, fere *rutilans*, *pellucida*, *spumans*, in qua prae rubra et rosea ad imum descendunt, rheumatismi accessionem, vbi *liquida* permanet, mali augmentum, et, colore in turbidum muta-

c) Gorter Prax. L. III. Tit. 3. 186. p. 184.

d) Pezold Progn. Febr. c. 5. §. 125. p. 79.

mutato, quocum sedimentum est, decessionem. Aiunt etiam, *urinem citrinam* et *liquidam*, vel quae *vinum* quasi repraesentat, atque subsidentia exigua et rosea, itemque flocculos habet, viris futuras haemorrhoides; *intense citrinam et subrubram e)*, quae leuem spumam et flocculos minutulos referat, phthisin; *obscure citrinam, subrubram* et paullo *turbidam* in mulierculis, fluorem album et malum hystericum; in viris *citrinam*, in qua fila quasi tenuia et alba innatant, atque crassa, turbida et flaua subsidunt, saepe seminis fluorem turpem; in sanis vero, praesertim voluptuariis, semen paullo ante excretum; *obscure citrinam et turbidam*, etsi iam aliqua ad imum delata sint, venam portarum *f)* affectam et obstructam praesignificare.

§. 586.

Urina viridis, quae, auctore GALENO *g)*, principium quasi nigrae est, semper mala est. Indicat enim acrimoniam sanguinis ceterorumque succorum atrabiliariam, nec intime remissam *h)*, bilem degenerem, porraceam, aeruginosam, mordacem, v. c. in sanis non febrientibus *i)*, in febribus acutis ventriculi rosionem et gangraenam, in malignis et pestilentialibus aut destructionem vniuersae corporis compagis, aut morbi longi resolutionem *k)*. Hinc semper mala est, quae post sanguinem, pinguedinem putridam aut bilem ictericorum corruptam oritur *l)*. Alias *urina viridis*, ubi *subsidentia crassa* habet, temperiem

e) Rhenan. de Vrin. c. 4. n. 4.

f) Iuncker l. c. p. 577.

g) De Cris. I. 12. p. 501.

h) Ludwig Pathol. p. 172.

i) Prosp. VII. 13. p. 499.

k) Rega Method. P. II. c. 6. Aph. 580. p. 250.

l) Gorzer Prax. L. III. T. 3. 186. p. 185.

periem humorum melancholicam, ab vinculis suis liberatam et excretam denunciat, et praecordiorum anxietatem, dolorem colicum et iliacum, mala gravissima, et, vbi cum febre, siti ac aestu intolerando iungitur ^{m)}, distentiones nervorum inducit. Praeter haec, vbi in iis, quos dolor laterum acutus ⁿ⁾ tenet, *urina viridis* s. *prafina* incidit, eaque subsidentia furfurum similia vel nigra habet, saepius mortem propinquam, perraro iudicationem bonam notat; haec enim tunc demum exspectanda est, vbi *subviridis et spumans* ^{o)} est, atque alba et pingua in imum deferuntur. Nonnunquam *urina viridis, tenuis, pallida, exigua* excernitur, vbi malus corporis habitus exercet, vel hepar affectum ^{p)} est.

§. 587.

Urina rubra, a vehementi motu animi et corporis, vino cet. metuenda non est: At si rubra *pellucida*, et tandem in *flammeam* transitura, vbi ad summum peruentum est, irritabilitatem fibrarum et motum solidorum concitatiores, humorum ob dissipatum laticem reliquasque partes salinas, oleosas, terreas intime commistas et attenuatas cruditatem ^{q)}, tenacitatem vel resolutionem, frictionem ingentem, indeque oriundam vasculorum debilitationem, calorem internum, morbum grauem, et haud raro longum, difficilem coctionem ac iudicationem dubiam, praesertim vbi nec subsidentia, nec nubeculas habet, febrem ardentem, inflammationem, gangraenam et sphace-

^{m)} Lomm. Obs. Med. L. III. p. 355.

ⁿ⁾ Hipp. Coac. §. 5. p. 581.

^{o)} Ibid. p. 582.

^{p)} Iunck. l. c. p. 573.

^{q)} Rega de Vrin. Aph. 43 sequ. p. 131.

sphacelum ^{r)} metuendum, tandemque mortem denunciat: At ubi post iudicium incidit, et *subsidentia rubra* ^{s)} habet, reuersionem morbi; *prærubra et obscura* in acuto dolore laterum ^{t)} humores ob latericis defectum spissos, et densatos, acrimoniam copiosam et in putridam corruptionem pronam, vehementes motus, inflammationem in gangraenam abituram; *rubra et turbida*, si qui quasi flocculi tenues innatarint, leniorem et sanabilem morbum, siue per coctionem id fiat, siue per lentam resolutionem; *rubra et crassior*, in qua multa, alba, rubella, graua et latericia ad imum deferuntur, egestionem largam breui adfuturam; item febre maligna decresciente, *urina rubra*, quæ nulla subsidentia ^{u)} habet, lentam iudicationem, eamque fere cum sputis iunctam, si tumor pedum accedit; at ubi subsidunt furfures et squamae ^{v)}, mala est. Contra si longis morbis talis superuenit, scire licet, magnam in sanguine ceterisque succis subesse acrimoniam malamque indolem, scorbutum, diuturnitatem, debilitatem, expulsiões materiae liquantes, hydropem ^{w)}.

Schol. *Urina cruenta* apud HIPPOCRATEM non nisi *prærubra* est, auctore GALENO Comm. I. in Praed. I. 31. p. 643. T. IV. et febre ineunte missa, longam eam fore denunciat.

§. 588.

Peior *urina rubra* est, quæ hydropicis incidit, morbi fere immedicabilis prænuncia; quæ tabidos
et

r) Ibid. Meth. Med. P. III. c. 6. Aph. 578. p. 246.

s) Hipp. Iudic. §. 9. p. 441.

t) Swieten Comm. Aph. 901. p. 64. III.

u) Vogel Praen. Gott. Pens. I. n. 5. p. 5.

v) Boerhaave Inst. §. 1002 sequ. p. 461.

w) Rega L. et p. cit.

et phthilicos tenet, et lentam ex acrimonia a vinculis suis liberata et superabundante mortem portendit; quae in febre acuta diu subsistente *ex rubro* fere *nigra* fit, et subsidencia multa vel pauca decolorata habet; Nam facile in lentam transformatur: Contra si *rubicunda* in intermittente est, quae ut plurimum rubram, crassam turbatamque urinam ostendit, in acutam. Mala etiam *urina rubicunda*, *liquida*, *cru-da*, in synocho est; *bona* vero et decretoria, quae in laterum dolore acuto ^{x)} paullo *rubicunda* est, et in qua laeuia quaedam subsidunt; Contra ubi *praerubra et florida* observatur, et subsidencia quaedam subpallida, viridia, laeuia, pura, sincera habet, morbum diuturnum, pertinacem, et in alium transformandum, at a periculo tutum. Illa vero *urina rubra*, quae *ab ictu* et vi aliqua illata excernitur, facile cognoscitur; neque terribilis ea est, quae ab concitatori sanguinis motu et abundantia dimanat. In his saepe numero debilitas vasculorum renum et calculus, itemque vlcus intus latent.

§. 589.

Urina subrubra, in qua similia et laeuia subsidunt, etsi morbum diuturnum ^{y)} designat, tamen bona est: at si in febre acuta et continua paulatim *diluta* apparet, periculum ostendit; *subrubra* ^{z)} vero, quae, morbo ineunte, nec innatantia, nec subsidencia habet, et surditate molesta est, futurum delirium. Contra ubi *urina subrubra et fusca* ^{a)} est, in qua nihil subfidit, colligitur, corpus valde exae-

Bb 2

sttuare

x) Hipp. Coac. §. 5. p. 582.

y) L. Iudic. §. 6. p. 442. et Progn. §. 11. p. 457.

z) Martian. ap. Rega Meth. P. II. c. 6. Aph. 579. p. 248.

a) Macbride Einl. p. 367.

fluare a motu aut febre, et communis febrilium morborumque febrilium nota est, donec decreuerunt.

§. 590.

Vrina rutilans s. *rufa veterum*, iuuenibus post acria sumpta vel exercitia corporis magna frequens incidit. In morbis vero, quae die quarto subsidencia habet, bona est; itemque quae in hepatis inflammatione *simul crassa* est, et in qua similia ad imum deferuntur. At *urina rufa et tenuis* in acutis cruditatem, morbum vehementem et inflammationem ^{b)}, in longis periculum ^{c)}; *rufa et diu limpida*, quacum acuti capitis dolores copulantur, congestiones, et subsequuturas sanguinis profusiones, deliria, inflammationes; *rufa, crassa, turbida*, in qua nihil subsidit, coctionem turbatam et exitum mali ambiguum; *rufa, subturbida, spumans*, et cuticulam quandam ^{d)} referens, saepe inflammationem laterum et pulmonum indicat. Multis vero hypochondriacis et articulariis commune est, *urinam rufam et pellucidam* mingere, in qua tartarus ad imum matulae defertur.

§. 591.

Saepe *urina rosea* est, v. c. in purpura, eaque terrere non debet; magis, ubi febris hecticae adultiori superuenit. Ferunt etiam, *urinam subroseam, floridam, turbidam* ^{e)}, inter febris catarrhalis malignae indicia esse. Contra ubi *rubea* ^{f)} excernitur, quae circulum alieni coloris mentitur, morbum circa umbilicum denotat, et si *subsidencia alba* habet, fluorem menstruum; sin vero *rubra*, suppressum.

§. 592.

b) Aëtius Tetr. II. Serm. I. c. 33. p. 196. Coll. Steph.

c) Gal. in Progn. Com. II. 30. p. 771.

d) Iuncker Semiol. p. 579.

e) Ibid. p. 563.

f) Nenter Semiot. p. 206. Rhénan. de Vrin. c. 10. n. 17.

§. 592.

Vrina latericia s. *bolo Armenae* adsimilis, *crassa*, *turbida*, in qua aut nihil, aut *limosa concolora* ad imum deferuntur, saepe febrem intermittentem et acutam illam, quam vulgo catarrhalem malignam g) appellant, denunciat, saepe etiam cum scabie, scorbuto, ulcere refractario, lue venerea, fluore albo, ceterisque humorum deprauatorum formis est. Nonnunquam *ochram mentitur*, siue *colorem aurantium* habet, et *latericia*, *crassa*, *multa* est, inque ea rosea quaedam descendunt; Quod ubi fit, scire licet, febrem lentam exacerbari, et in hecticam perditissimam transire.

Schol. *Vrina latericia alba et aquosa* etiam excernitur, quae vinum tenue ac album refert, admista ochra quasi contaminatum. Sed haec, ut auctor GALENVS est, (Cris. I. 12. p. 499.) ad *crudam* vrinam pertinet.

§. 593.

Vrina nigra, quam saepe dolor nephreticorum h) praecedit, si omnis talem colorem habet, semper per se mala est, exindeque colligimus, aestum ingentem, vascula dilatatoria, arrosa, rupta vel vlcus renum malignum et calculum, destructionem humorum solidorumque metuendam. Hinc eam pessimam GALENVS i) statuit, sic, ut ex iis, qui talem vrinam minxerant, seruatum viderit neminem, i. e. perraro bonam inuenit. Id tamen certum est, vrinam nigram quo crassior est, eo peiorem et periculosiorem esse; contra quo propius a naturali

Bb 3

turali

g) Iuncker l. c. p. 563.

h) Piso de Morb. a fer. Colluv. Sect. 4. c. 11. p. 313.

i) Gal. Cris. I. 12. p. 501. et Comm. I. in I. Praed. 17. p. 658. IV.

turali colore ^{k)} abest, eo magis sanitatem vel mortem portendere, ex ceteris signis diiudicandam.

§. 594.

Terrere *urina nigra* non debet, si post lienis tumorem, obstructionem viscerum, quartanam, delirium melancholicum, malum hypochondriacum, menses suppressos ^{l)} cet. oritur, si dolori colico *Pictonum* et *nephritidi* superuenit ^{m)}; si decretoria ⁿ⁾ est, i. e. cum aegri alleuatione symptomatumque remissione; si cum copioso sanguine e naribus vel vtero, sudore ^{o)} cet. iungitur. Contra *urina nigra* in febribus acutis semper pertimescenda, cum maxime si symptomata est, quam *HIPPOCRATES* ^{p)} rufa tenui exitiosiore, in mulieribus et viris pestiferam esse dixerat. Sunt ergo *nigrae urinae malae et mortiferae*, si in febre ardentissima *tenuae et paucae*

k) Ibid. in Progn. Comm. II. 32. p. 732.

l) *Hipp. Epid. I. S. 3. Aeg. 3. p. 675. Gal. Cris. I. c. Prosp. VII. 13. p. 501. Klein Int. Clin. p. 144.* In quartanae decessione saepe incidit, sed plerumque infida est, ut bene auctor Lib. Galenici de urin. c. 4. p. 476.

m) *Piso de Colluu. Serof. Sect. 3. c. 9.*

n) Talem *Galenus* (in III. Epid. III. 75. p. 570. III.) in muliere ob partus purgamenta suppressa aegra vidit, et *Plempius* (Fund. Med. Sect. V. c. 5.) in febre acuta maligna; ego vero puellum variolis confluentibus malignis laborantem, undecima die *urina nigra* iudicatum. cf. *Haen Rat. Med. T. VIII. c. 2. p. 29 sequ.*

o) *Hipp. Epid. I. Sect. 3. Aeg. 7. p. 679. Epid. III. Sect. 2. Aeg. 11. p. 720. et Sect. 3. Aeg. 11. p. 738.*

p) *Hipp. Progn. §. 11. p. 457. Prosp. I. c. p. 517.*

eae q) sunt, aut in *tenuēs aquosas, pellucidas* r) mutantur, si *nigrae, tenues, aquosae cum malis signis* s) v. c. delirio, sopore cet. continuant; si *nigrae* excernuntur praeter vesicae vitium et *graue olent* t); si *nigrae* sunt et *subsidentia nigra* u) habent; si statim, ac morbus coepit, *urinae nigrae et crassae* v) mittuntur; si *rubrae vel viridi* w) succedunt, aegro iam infirmo, et sub finem febris continuae, si *peticulis* x) superueniunt, foetent et subsidentia fuligini adsimilia habent. In his pessima humorum conditio subest, et mors certa.

§. 595.

Praeter haec *urina nigra* in febre acuta, quae cum vigiliis et somniis turbulentis est, phrenitidem denunciat. At ubi cum *rubra quadam sanie* y) excernitur, qualis a recens mactatorum animalium carne fit, et quasi admistam *fuliginem* repraesentat, communis fere nota menstruorum derepente suppressorum est. Contra *urina nigra, plumbea, liuida* z), hypochondriacorum confirmatorum, interdum et senum, quartana laborantium, splenicorum, melancholicorum est, et in febre biliosa vel ardente mortis praenuncia. Saepe etiam *urina cineracea* a) cum spiratione difficili incidit, et aquam intercutem de-

Bb 4

signat:

- q) Hipp. Coac. §. 5. p. 580. Epid. I. Sect. 13. Aeg. 1. et 2. p. 67; sequ. I. Viēt. Acut. §. 45. p. 306. II.
- r) Epid. III. Sect. 3. Aeg. 2. p. 732.
- s) Ibid.
- t) Gal. Comm. in Aph. VII. 75.
- u) Coac. l. c. p. 581. Epid. I. S. 3. Aeg. 8. p. 680.
- v) Aëtius Tetr. II. Serm. 1. c. 44. p. 193.
- w) Lomm. l. c. p. 358.
- x) Huxham de Febr. c. 8. p. 96. II.
- y) Gal. Loc. Affect. VI. 5. p. 159. IV.
- z) Gal. de Dynamid. II. 306 sequ. p. 127. VIII.
- a) Hipp. Coac. §. 5. p. 581.

signat: Sin vero *fusca*, *cerevisiaria*, *lutulente discolor* *urina* est, temperiem atrabilariam et morbos longos, ideoque familiare vitium eorum, qui prauis succis abundant, scorbuticorum, hypochondriacorum cet. est. In iunioribus saepe post scabiem retropulsam *nigricans* et *cerevisiaria* observatur, at in malignis fere instar *cerevisiae albae* ^{b)}).

§. 596.

Huc etiam pertinet *urina vinca* f. *passa*: (non enim nisi gradu coloris et causae a se differunt): quae summum aestum et humorum motum celerimum, et ubi sine febre ^{c)} diutius talis mittitur, morbum regium praenunciat. Itemque ex *urina veneta* f. *terebinthinae* colorem referente, perinsignis humorum post aestum vehementem resolutio, et si *una crassa*, *pallida*, *turbida* est, cruditas atque tenacitas multa colligitur. At *urina oleacea* ante rigorem ^{d)} pessima est.

§. 597.

Urina liuida, si febris acutae decretoria ^{e)} superuenit, bona est: alias semper perniciem et futuram sanguinis ceterarumque partium destructionem portendit. At ubi in longis morbis post *percussionem* et *sorbtionem* oritur, periculosa non est. Haud raro dolori capitis accedit, certa doloris incrementis praenuncia, et si qua *liuida rubram* ^{f)} sequitur, pectoris abscessum denunciat.

§. 598.

Ex his etiam intelligitur, semper malum esse, *urinas varias et inconstantes* mitti, quippe motus solidolido-

b) *Kramer* ap. *Klein* Int. Clin. p. 81.

c) *Lomm.* l. c. p. 355.

d) *Ibid.*

e) *Hipp.* Aph. IV. 47. et *Gal.* Cris. I. 12. p. 501 seq.

f) *Gal.* *ibid.*

lidorum inordinatos, vires vitae fractas et deficientes, corruptionem futuram, certe malum ingens et diuturnum, augurari licet. Hinc *urinae mutabiles* apud HIPPOCRATEM *g)*, v. c. si tenues in crassas, crassae iterum in tenues, cet. transformantur, omnium malarum pessimae appellantur. Similis ratio *iterato mutati urinarum coloris* *h)* in malignis est. Nam in his funestum euentum, in lentis vero magnam rerum perturbationem et morbum refractarium denotat.

§. 599.

Sequuntur ea *signa*, quae *ab odore* repetuntur. Est vero *urina bona*, quae *odorem urinosum* habet, eaque re nos certiores reddit, cibos bene concoqui, succorum indolem non immutari. Contra si *odoris expers* est, scire licet, aquosas et pituitosas partes redundare, cruditatem et coctionem malam esse, vires deficere, mortem ipsam instare. Nonnunquam *urina suaue olet*, sed id assumptis alimentis fere debetur, perraro singularem aliquam sanguinis acrimoniam indicat. Saepius *male olet* s. *foetet* *urina* vix missa, unde colligitur, olea et sales sanguinis propter aestum valde tenuatos, resolutos paeneque putrefactos esse, et pessima humorum vitia inducere oportere. Quae si sanos occupat, vel leuiter aegros, haud raro a morbo liberat. At in morbis acutis et longis *i)* metuenda est. Nam in febribus acutis, praesertim epidemicis, perniciem, in putridis et cum liquatione *k)* iunctis haud leue vitae discrimen por-

B b 5

tendit,

g) L. Iudic. §. 7. p. 444. Coac. §. 5. p. 583. I. Viét. Acut. §. 45. p. 306. et in Epid. passim.

h) Coac. §. 5. p. 580.

i) Gal. Crif. I. 12. p. 501. De Vrin. c. 11. p. 479. IV. Ziumerm. Erfahr. T. I. B. 3. c. 6. p. 383.

k) Gorter. Prax. L. III. Tit. 3. 186. p. 186.

tendit, cum maxime in iis, qui sanguinem resolutum et in putredinem ^{l)} primum habent, in intermittentibus vero, sicubi cum bonis signis est, materiam morbi subactam et mitigationem mali. Hinc *urina foetens, aquosa, crassa, nigra*, apud HIPPOCRATEM ^{m)} mortifera nominatur. Praeter haec *urina foetida, alba, crassa*, in qua quaedam *purulenta* ⁿ⁾ defecerunt, renum aut pudendi vlcus; *foetens*, cum dolore multo missa, tandemque *mucosa subsidentia* habens, calculum vesicae; denique *foetida* ex reliquis visceribus huc delata, v. c. in scorbuto, morbis malignis, sphacelo, putredinem maiorem denunciat, siue illa in succis lateat, siue ab ulcere dimanet. At *foetor urinae*, qui *ab ulcere* est, longe grauissimus est, et si qua *purulenta* innatarint, ex facili abscessum internum augurari poteris. Haud raro *odor acidus urinae* detegitur, sed in iis fere, quibus acida acrimonia molesta est, v. c. in debilibus.

§. 600.

Urina multa, nisi a potu vel medicamentis nascitur, laxitatem et debilitatem corporis vniuersi, cum maxime tubulorum renum, transpirationem, sudorem aut quamuis aliam egestionem naturalem suppressam, imperfectam cruoris misturam, conuulsionem v. c. in hypochondriacis et hystericis, et ex his oriundam humorum crassitudinem et acritudinem, obstructionem viscerum, vertiginem, variosque neruorum morbos, anxietatem, sitim incredibilem, febrem lentam, debilitatem et languorem, maciem tandemque tabem ex diabete ^{o)} praenunciat.

§. 601.

^{l)} Huxham de Febr. c. 5. p. 49. II.

^{m)} Progn. §. 11. p. 457. Gal. de Tot. Morb. Temp. c. 5. p. 361. III.

ⁿ⁾ Lomm. l. c. p. 359.

^{o)} Hipp. Praed. II. 10. p. 494. Boerb. Instit. §. 993. p. 458 seq.

§. 601.

Quare si in fanis *nocturna multa* est, aluum tardam ^{p)}, et si *diurna* talis, neque vlla caussa perspicua antecessit, mancam vitiosamque succorum communionem ac morbum imminensem denunciat, in macilentis, cum siti multa cutisque siccitate iuncta, febris hecticae metum incutit, eamque ob causam diabetes fenum multo periculosior, quam iuuenum est. Idem fere *de morbis longis*, praesertim febre intermittente ^{q)}, sentiendum est. At si in febribus acutis *copiosa urina* ante coctionem oritur et subsistit, resolutio humorum ingens, et pessimus morbi exitus, certe eius in lentum transitus, metuendus est. *Praeter* haec *urina copiosa*, si *subsidentia cruda* habet, hydropem, praesertim quae anasarca dicitur, denunciat, at saepe eum ^{r)} soluit, itemque *post suppressionem* saluti est. At si *multa, aquosa et subdulcis* ^{s)} est, *diabetem* indicat, quae certe omnium vrinarum crudarum ^{t)} pessima est. Contra *malae et symptomaticae urinae* sunt, quae febre acutae, praesertim ad finem ardentis, superueniunt, *multae, tenues, aquosae* sunt, nec subsidentia habent ^{u)}; quae *multae, crassae, turbidae* ^{v)} excernuntur, et nec subsidunt, nec decernunt; quae *multae, tenues, crassae, crudae, decolores*, in quibus pauca, sed tarde, cruda et intempestiva ^{x)}, ad imum deferuntur; quae vtcunque co-

ctae

p) Aph. IV. 23. p. 90.

q) Nenter Semiot. p. 202.

r) Hipp. Crif. §. 11. p. 446.

s) Epid. III. Sect. 3. p. 726.

t) Gal. Crif. I. 12. p. 499. Perrarus tamen verus diabetes est, Gal. Loc. Affect. VI. 3. p. 144.

u) Hipp. Epid. III. S. 3. p. 726.

v) Prosp. VII. 15. p. 519.

x) Epid. I. Sect. 1. p. 655.

ctae et decretoriae sunt, vel incoctae et turbatae, nec desidunt ^{y)}; quae *fulvae, virides, pallidae, liuidae, nigrae, sanguineae, meracae, olidissimae, pingues, oleosae* ^{z)} cet. mittuntur; tandem in quibus *farinae, foliorum, furfurumque similia, viridia, nigra, liuida, foetida* ^{a)} sublidunt. Sed de *urina decretoria et symptomatica* alio loco pluribus.

Schol. Hypochondriaci et hystericae saepe *urinam multam, aquosam et pallidam* mingunt, dum noua accessio instat; sed paullo post cessat.

§. 602.

Urina pauca, commune regionum calidarum vitium, potus et feri penuriam, vel per alia emissaria egestam, v. c. post sudorem largum, in vario hydro-
pis genere cet. ingentem humorum viscidorum copiam, vasa urinae et constrictoris vesicae ^{b)} obstructa, per conuulsionem aliquam angustata et clausa denunciat. Hinc tantum non semper acerrima est, et cum dolore meitur; Hinc grauitatem et torporem corporis vniuersi, malumque eius habitum ac morbos inde oriundos, tremorem conuulsium, soporem, apoplexiam et mortem ^{c)} inducit, si sanguis ob partium inferiorum constrictionem, maxime abdominis, caput infestat, et eos rubore suffundit; at hydropem futurum, si simul pedes tument, spiratio difficilis et tensio quaedam sub costis spuris vrgent. Hinc familiaris et pessima febrium acutarum et phrenitidis comes, nisi alia via materia morbi expellatur, quippe

y) Ib. Sect. II. p. 659.

z) Gal. Vrin. c. 14. p. 480.

a) Ib. Crif. l. c. p. 501.

b) Hipp. Praed. II. 10. p. 494.

c) Boerb. l. c. §. 995. p. 459.

quippe post haec debilitas insignis, deliria et exitia-
lia signa oriri debent. *Malae* igitur *urinae* *paucae*
sunt, ubi in febribus crebro et mordaci cum dolo-
re ^{d)}, vel difficulter mittuntur; ubi ardentibus et
inflammatoriis ^{e)} *paucae, tenues, vitiosae*, superue-
niunt; ubi *paucae, multae* et *suppressae* ^{f)} vicissim
alternant, et in acutis periculum, in longis diuturni-
tatem denotant; ubi *paucae, acres*, non *decernen-
tes* ^{g)} sunt, ubi in *anasarca* *paucae et turbidae cum
febre* ^{h)} incidunt.

§. 603.

Huc etiam *urinae incontinentia* pertinet. Quae
si recens est, et a vermibus intestinorum vel dolore
intestini plenioris, a mala infantum consuetudine et
incuria, fibrarum laxitate vel constrictoris vesicae
debilitate nascitur, fere medicabilis est; Contra im-
medicabilis ⁱ⁾, si instrumentis a natura vitiosis, con-
strictori vesicae per lithotomum laeso, vel nervorum
resolutioni ^{k)} debetur, si, procedente tempore, non
tollitur, si senes et vigilantes vrget, aut post vulnera
capitis et vertebrarum luxationem oritur, tandem
si febris acutae ^{l)}, imbecillo iam aegro, superuenit.
Pessimum est, aegrum *inscium et inuitum* ^{m)} se cir-
cummingere.

§. 604.

d) Hipp. Coac. §. 5. p. 584.

e) Epid. I. Sect. 3. Aeg. 11. p. 682 seq. et III. S. 3.
Aeg. 16. p. 741.

f) Epid. I. Sect. 3. Aeg. 2. p. 674. Prosp. l. c. p. 520.
Lomm. Obs. Med. III. p. 360.

g) Epid. I. l. cit. et Prosp. l. cit.

h) Coac. §. 3. p. 567.

i) Ib. §. 3. p. 568.

k) Gal. Loc. Affect. VI. 4. p. 148. IV.

l) Gorter Prax. T. II. L. IV. T. 4. 404. p. 127.
Klein Int. Clin. p. 255.

m) Hipp. Praed. I. 4. p. 473. Coac. §. 5. p. 583.

§. 604.

Prae ceteris *urina suppressa* terrere debet. Nam si vitium *in renibus* diu insidet, dolor aliquis furdus et cum sensu grauitatis iunctus, cardialgia, nausea, vomitus, sapor vrinofus, sopor, suffocatio cet. fere insequuntur: At si *in vesica*, tensio et elatio hypogastricae regionis, grauitatis sensus circa perinaeum, crebra urinae mittendae cupiditas, dolor mediocris vel nullus est. At si cum inflammatione vel suppuratione ⁿ⁾ v. c. post cohibitam turpis feminis profusionem, itemque febre, delirio, dolore et ardore multa est, scire licet, aegrum periclitari. Ferraro rigorem et sudorem decretorium ^{o)} urinae suppressio praecedat, interdum ab luxatione vertebrarum, quae lumbos fulciunt, ab sanguinis grumo post casum, in pueris a vesicae calculo ^{p)}, ab vtero vel intestino recto inflammato ^{q)} nascuntur, et ex his causis diiudicari eius vis atque potestas debet.

§. 605.

Urinae ergo *suppressio* vel *stillicidium*, ubi cum subito renum dolore incidit, huad raro conuulsionem ^{r)} et difficilem urinae missionem, tumorem pubis ^{s)}, grumum, carunculam, callum, certe morbum grauem ^{t)}, denunciat, saepius renum calculum, si cetera signa non desunt. *Stillicidium simplex*, quod breui euanescit, ab acrimonia ^{u)} quadam proficisci solet;

n) *Lieutaud* *Precis*, T. I. S. 3. p. 414.

o) *Hipp. Epid.* I. S. 2. p. 661. *Gal. Comm.* I. in VI. *Epid.* 10. p. 602. III.

p) *ib.* *Loc. Aff.* VI. 4. p. 148 sq. IV.

q) *Hipp. Aph.* V. 58. p. 96.

r) *Praed.* I. 17. p. 481.

s) *Gal. Loc. Aff.* I. 1. p. 8.

t) *Lieutaud* l. c. T. I. S. 1. p. 11.

u) *Gal.* l. c. p. 147.

folet; cum *sanguine coacto* et dolore imi ventris et pectinis ^{v)} vesicam affectam, et in *hydrope sicco* ^{w)} periculum significat. Nonnumquam *difficiliter urina mittitur*, pessima post algorem, in febrium acutarum incremento et vigore, puta, phrenitidis, febrium malignarum et exanthematicarum, inflammationis laterum, pulmonum, vteri ^{x)} cet. praenuncia. At in *urinae suppressione* saepe aliquis mucus meatus obstruens subest, ideoque repentinus renum dolor, calculorum aut certe urinae crassae ^{y)} missionem portendit, at cum grauitate imi ventris, stillas et alium morbum futurum. Quae si cum vehementi capitis dolore ^{z)} incidit, conuulsio pertimescenda est; si cum rigore ^{a)}, deliria et conuulsiones, cum maxime ubi altus sopor antecessit, nisi parotides decernunt; In febre acuta ^{b)} exitium praenunciat. Idem fatum ineluctabile manet, si post *inflammationem renum* oritur, atque comitantur illud creber tenasmus, anxietas horrenda, vomitus foedi, humoris obsceni in sanguinem reditus, transpiratio et sudor foeditate urinae conspicuus, hydrops pectoris, extremorum alior, deliria, lethargus, conuulsio, mors.

§. 606.

Reliquum est, ut *contenta et commixta urinae*, quatenus signorum loco haberi possunt, paucis explicemus, orsi a *nubecula*, quae morbosae urinae innatare

v) Hipp. Aph. IV. 80. p. 89. VII. 39. p. 105.

w) Coac. §. 1. p. 524.

x) Brendel in Coac. Praen. n. 5. Pens. II. p. 175. T. I. Opusc.

y) Coac. §. 5. p. 583.

z) Ibid.

a) Ibid.

b) Praed. I. 6. p. 475 sq. Epid. I. Sect. 3. Aeg. 2. 7. 16. p. 673 sq.

tare debet, sanae vero nulla esse. Praestat tamen ex doctrina veterum ^{c)}, nubeculas deorsum ferri, quam sursum. Illae bonae, hae malae censendae sunt.

§. 607.

Urina in febre acuta *rubra*, *pellucida*, *clara*, *nec turbata*, in qua nec nubecula innatat, nec aliquid suspenditur, nec subsidit, indicio est, materiam morbosam nondum satis resolutam esse, sed crudam, et iudicationem procul adhuc abesse. Si ergo *nubecula* sub initio febris apparet, post vero evanescit, et haec fere inter se alternant, nec subsidencia ostendit, morbum grauem, ancipitem et periculosum ^{d)} auguramur, et ipsam mortem. Ex his etiam intelligitur, non male veteres atque recentiores medicos tantopere urinas horruisse, in quibus *nubeculae*, *suspensa* et subsidencia deficiunt.

Schol. Veteres etiam varias nubecularum proprietates ostenderunt, quo acutorum morborum die appareant, quo *suspensa* et *subsidencia*, qualis eorum coniunctio esse debeat, quid exinde praesagiri cet. sed de his, ubi ad urinam decretoriam peruenerimus. cf. HIPPOCR. Aph. IV. 71. p. 89. I.

§. 608.

Sunt tamen varia nubecularum genera et signa. Indicare enim *nubeculae nigrae*, quae per se et sine signis malis metuendae non sunt, in febribus erraticis solent quartanam; *decolores*, in qua *nigra suspensa* sunt, ubi cum vigilia et inquiete aegri

c) Progn. §. 12. p. 457. Gal. in Progn. Comm. II. 36. p. 773.

d) Rega Method. P. II. c. 6. Aph. 589. p. 268.

aegri incidunt, phrenitidem ^{e)}), et si omnis *urina turbida* ^{f)}) est, mortem; *nigrae* in iis, quos febris intermittens ^{g)}) vrget, cum maxime tertiana exquisita et diaria, mitigationem, haud raro iudicationem; at *nigrae* in tertianis cum horrore, inconstantem horrorem ^{h)}); *rubrae*, interdum *albae* ⁱ⁾), iudicium morbi; *subrubrae* ^{k)}) vero die quarto, diem septimum decretorium, praesertim in pleuritide, vbi rubra bona putatur, et sudorem decernentem ^{l)}) praesignificat. Praeter haec *bona* est *nubecula quasi lactea* ^{m)}) et deorsum lata, in dolore laterum acuto, itemque si qua morbis biliosis accedit; At *mala*, si *nubecula circulatim euecta* urinae innatat, et certum delirii ⁿ⁾) et phreneticorum morientium signum est, in febribus acutis exitii. *Mala* etiam *rubra*, *aeruginosa*, *nigra*, *liuida* ^{o)}) est. Nonnunquam *quasi scissa* ^{p)}) videtur, et morbum longum denunciat, interdum *pinguis* ^{q)}), ex qua renum affectiones acutae et febris lenta colliguntur.

§. 609.

e) Hipp. Coac. §. 5. p. 582.

f) Galen. Tot. Morb. Temp. c. 5. p. 361. III.

g) Ib. de Vrin. c. 17. p. 482.

h) Hipp. Coac. §. 5. p. 582.

i) Hipp. Aph. IV. 69. p. 88 seq.

k) Coac. §. 5. p. 580.

l) Sic post HIPPOCRATEM et SOLANVM vidit SARCONE Neap. Krankh. T. I. §. 180. p. 176.

m) Hipp. l. cit. Progn. §. 11. p. 457. et Sarcone ib. §. 171. p. 169.

n) Praed. I. 4. p. 473. eiusque veritatem antestatur Prosp. l. c. p. 505. et p. 522.

o) Praed. I. 7. p. 475. Coac. l. c. p. 581.

p) Iunck. Semiol. p. 570.

q) Gal. in Progn. Com. II. 35. p. 773. IV. et Hipp. Aph. VII. 35. p. 105.

§. 609.

Enaeorema f. *suspensum* malum est, quod *coactum* f. *globosum* est, et *subsidentia subliuida* atque *limosa* ^{r)} habet, quod *diuulsum* et *inaequale* est, at peius, si *simul nigrum*, etli sedimento nigro praestat ^{s)}. Porro *suspensum album*, *laeve*, *aequale*, et *continuum*, coctionem incipientem ^{t)} futuramque iudicationem, interdum parotides ^{u)}, denunciat; *clarum et sublime*, rigorem, conuulsiones, parotides, phrenitidem et delirium ^{v)}, praesertim vbi simul adfunt aurium sonitus et opertus coxae vel inferiorum viscerum dolor cet. Ex quo effatum LOMMII^{w)} diiudicari aestimarique potest: *Quod in medio suspensum est*, inquit, *infirmiorem naturae vim arguit, nubes eo magis debilem; imbecillissima ostenditur, si nihil vrina vel sedimenti, vel suspensi, vel nubecularum habet, estque ea res in aegrotis apprime horrenda; sanis autem accidere interdum citra magnum incommodum potest.* — Optima quoque et *suspensum*, et *nubes sunt, alba, leuia et aequalia*: Minus bonum *suspensum est, quam sedimentum, utrumque melius nube est.* cet. Saepe etiam in vrinis eorum, qui dolore vago, scorbuto, pallore, et longa valitudine ^{x)} aegri sunt, crysalli minutissimae salinae, oblongae, micantes, oberrant et innatant.

Schol.

r) Coac. §. 5. p. 580.

s) Gal. Cris. I. 12. p. 501. de Vrin. c. 6. p. 477. IV.

t) Ib. Vrin. c. 7. p. 477.

u) Hipp. Praed. I. 23. p. 486.

v) Praed. I. 4. p. 473. Epid. III. Sect. 3. Aeg. 12. p. 738 sq. et Gal. ad h. l. p. 580. Gorter Prax. L. III. Tit. 3. 186. p. 189.

w) Obs. Med. III. p. 361.

x) Gorter Prax. l. cit. p. 188.

Schol. Praeter haec commemorarunt veteres ac maiores nostri *coronam urinae, bullas rubeas, caeruleas* variosque colores repraesentantes, *circulos pingues, oleosos, virides, subrubros, purpureos, venetos, nigricantes, discolores, albidos, caelestinos, spumantes, puluerulentos* cet. v. RHENAN. de Vrin. c. 9. LOMM. Obs. Med. L. III. p. 364 sq. At recte naturaeque apposite SCHAAR-SCHMIDTIVS Semiot. Abschn. IV. §. 42. p. 346. contendit, haec signa esse omnium longe fallacissima, neque curatori quadam medici inuestigatione digna. Maximam enim partem aut humoris obsceni misturae, aut variae radiorum lucis refractorum potestati debentur, vt ex opticis satis notum est.

§. 610.

Sedimenta varia maioris momenti in urinae exploratione sunt, eoque nomine comprehendimus, quicquid in refrigerante ac quiescente humore obsceno pulueris grauioris instar ad imum deferitur. Haec vero in *quantitate, qualitate* atque *colore*, fere cernuntur, et medico quasi viam ostendunt ad perspicendum, quae humorum reliquorum conditio sit, quae vasorum in humida vis, quae celeritas vel tarditas, cruditas, an coctio, denique qui mali exitus futurus. Bene tamen GALENVS 2): *Vrina nullo pacto sedimentum habet, si tenuiter, copiosum vero, si largius, exiguum vero, si modice viuitur.*

v. ANDR. OTT. GOELICKE Diff. de sedimentis urinarum, Francof. 1727.

§. 611.

Est vero haec prima sedimentorum lex, quo citius ea i. e. iusto tempore ac bonis cum signis appareant, eo citius materiae morbosae resolutionem ac morbi ipsius iudicium ²⁾ adfuturum esse. In *urina sanorum* raro quaedam subsidunt: Si qua vero incidunt, cruditatem aliquam et concoctionem vel citatam, vel tardam denunciant, eamque ob causam bona sunt, v. c. in phlegmaticis, otiosis, somnolentis, voracibus, cibo et crapula distentis, cet. Contra *in morbis bonum sedimentum* ^{a)} est, quod nec nimis paucum, nec multum est, sed mediocriter, facile desiciens, album, unitum s. aequale, laeve, acuminatum, in matula quasi suspensum, nec foetidum ^{b)}, quippe haec sumtorum coctionem bonam, actiones corporis integras, renes naturali robore praeditos, liberum humorum itum et reditum, et prosperrima quaevis portendunt: At *malum* est, quod nimis copiosum, crassum, nec album est, diuulsum s. inaequale, non acuminatum, sed planum, tenue, purum, crudum vnaque copiosum, flauum, viride, subrubrum, liuidum, nigrum ^{c)} cet. Sed placet singula percernere.

Schol. Apud veteres cum maxime pestifera et ominosa credebantur ea sedimentorum genera, quae quasi peregrina quaedam admista repraesentabant. In his enitescunt *hypostases oroboides*, i. e. quae granorum vel erui similia sunt; *petaloides*, i. e. in qua quasi squamae innatant; *pityroides*, i. e. furfurum forma,

²⁾ *Hipp. Coac.* §. 5. p. 584. *Macbride* Einl. p. 368.

^{a)} *Fien. Semiot. P. II. c. 6.* p. 361. et *Lomm.* l. cit.

^{b)} *Galen. Diff. Febr. I. 6.* p. 125. III. *Cris. I.* 12. p. 500. IV.

^{c)} *Prosp.* l. c. p. 521 sq.

forma, squamis angustiores, at crassiores; *crimnodes*, i. e. farinae similes; denique *sandarachoides*, i. e. rufum sandarachae colorem aemulantes. v. GALEN. Comment. I. in VI. Epid. 6. p. 597. T. III. et PROSPER ALPIN. de Praesag. Vit. et Mort. VII. 12. p. 496. et c. 13. p. 506.

§. 612.

Sedimentum tenue in febrium principio malum non est, nisi continuat: *lentum* vero et *mutabile* morbum longum denunciat, saepius periculum ^{d)}, in acutis ^{e)} inflammatoriis instantem resolutionem et abscessum; haud raro nephritidem, lumborum dolorem, malum corporis habitum et apoplexiam tollit. Praeter haec *sedimentum album* ^{f)} in destillatione, grauedine, morboque articulario crudorum acriumque humorum expulsionem, in debilibus vel longo morbo infirmatis malam succorum indolem vel minus iustam aggestionem, in pueris, feminis, valetudinariis digestionis vitia significat; *album, laeue, aequale*, in febre acuta, perfectam coctionem, celerem tutamque iudicationem ^{g)}, *cum sudore*, recidivam; *album, laeue, in medio latum, asperum, diuulsum, inaequale, turbatum* ^{h)}, debilitatem, variam morbi materiam, coctionem imperfectam; *album* quaelibet *laeteum* ⁱ⁾, quacum vrina crassa, turbida, foetida mittitur, renum ulcerationem; *album in*

C c 3

vrina

d) Hipp. Coac. §. 5. p. 580.

e) Gorter Compend. Med. P. I. Tr. 36. §. 36. p. 170.

f) Gorter Prax. L. III. Tr. 3. 186. p. 190.

g) Hipp. Iudic. §. 1. p. 438. Coac. §. 5. p. 580. Gal. Sanit. Tuend. IV. p. 331.

h) Gal. de Vrin. c. 6. p. 477. Gorter l. c.

i) Klein Int. Clin. p. 252.

urina crassa ^{k)}, articuloꝝ dolorem vel tumorem; *album et mucosum*, magnam corporis laxitatem, humorum crudorum, nec rite concoctorum multitudinem, morbumque diuturnum, v. c. in febre intermittente: *album et cretaceum* vero, particularum terrestrium crudarumque abundantiam, quae communis vesicae calculo laborantium nota est, interdum arthritidem et podagram ^{l)} praecauet, interdum pus e pulmonibus ^{ll)} huc delatum et in subsidentia gypsea fere transformatum continet.

v. IAC. HENR. CHRIST. ADAMI Obs. de materia calcarea post diuturnam arthritidem per vias vrinarias educta, Luben. 1740.

CAR. FRID. HVNDERTMARK Diff. de urina cretacea, Lips. 1761.

§. 613.

Sedimentum biliosum, superne tenue ^{m)}, inter acuti morbi indicia est; at *croceum* ⁿ⁾, fere a bilis in sanguinem reditu: *Subrubrum* vero ac *laeue* ^{o)} circa diem septimum decretorium censetur, cum maxime in acuto laterum dolore, post haec tardioꝝ iudicationem aut lentam resolutionem pollicetur, semper tamen cruditatem aliquam et coctionem non rite procedentem; *rubicundius* ^{p)}, vehementes stomachi dolo-

k) Hipp. Praed. II. 10. p. 495.

l) Hipp. Praed. II. 47. p. 520. Hist. de l'Acad. Paris. an. 1747. Obs. Anat. III. p. 56. ed. 1752. et Ludwig Comm. Vol. II. P. I. p. 195.

ll) Veirac Verhand. der Wetensch. te Vlyssing. Derde Deel 1773.

m) Hipp. Aph. VII. 32. p. 104.

n) Macbride Einl. p. 368.

o) Coac. §. 5. p. 580 sq. Gal. Vrin. c. 8. p. 478. Cris. I. 12. p. 501. Huxham Diff. de Pleur. c. 2. p. 195. II.

p) Rhenan. de Vrin. III. 18.

dolores, at si in vrina rubicunda nec alba, nec rubra subsidunt, coxarum morbum; tandem *roseum*, sanguinis redundantiam, maiorem frictionem denotat, aestum febrilem et inflammationem, eamque ob causam familiare eorum est, qui ex inflammatione laterum vel pulmonum, itemque podagra aegri sunt.

§. 614.

Sedimentum nigrum ^{q)}, si quod morbis acutis accedit, semper malum est, et calorem perinfignem, humores in putredinem pronos metuendamque corporis destructionem indicat. Hinc fere morbis iis commune est, in quibus sanguis resoluitur et putrescit; ideoque aequae ac *lividum* et *viride* ^{r)} malum signum est. In pleuriticis ^{s)} mortem propinquam denunciat, praesertim si simul furfures innatant, at in mulierculis ^{t)} fluorem menstruum nimium. Neque tamen exempla ^{tt)} desunt, ubi *sedimentum*, *sero cinereo* haud dissimile, in pleuritico morbo salutis fuit.

§. 615.

Sedimentum crinnodes s. *farinaceum*, *crassum*, *album et versicolor* ^{u)}, periculosum in acutis morbis est. Indicat enim imperfectam coctionem, morbi longitudinem, colliquationem et mortem; interdum

Cc 4

vesicam

q) Coac. §. 5. p. 580. Gal. Cris. l. cit. Macbride l. 5. p. 368.

r) Gorter Prax. l. et p. cit.

s) Hipp. Coac. §. 5. p. 581.

t) Rhenan. l. cit.

tt) Sarcone Neap. Krankh. T. I. §. 171. p. 169.

u) Hipp. Progn. §. 11. p. 457. Coac. §. 5. p. 580. Epid. I. Sect. 3. Aeg. 2. p. 673. et Epid. III. Sect. 3. Aeg. 3. p. 732. Gal. in Aph. VII, 31. p. 155.

vesicam affectam ^{v)}, etiam scorbutum ^{w)}, vbi vrina alba et crassa est, et subsidencia, furfures, arenam vel fractam polentam repraesentantia, habet; interdum febrem intermittentem, tabem et hydropem ^{x)} futurum. Perraro illud sedimentum decretorium ^{y)} est. Contra *sedimentum latericium*, i. e. quasi ex farina cum rubrica quadam mista constans, summum aestum humorumque impetum designat, et familiare febrium intermittentium, rheumaticae ^{z)}, hecticae, hydropicorum ^{a)} est, itemque eorum, quibus morbus recidiuus ^{b)} imminet. Quod si *conualescentibus* accidit, qui bene appetunt ac dormiunt, scire licet, vires torpidas, vasa renum laxa, cruditatem residuam, febrem lentam metuendam esse. Malum est, *latericium* et *subliuidum*, quod post tormina ^{c)} oritur. At vbi *sedimentum oroboides* in morbis acutis incidit, coctio ^{d)} bona ob laxata vasorum renalium oscula est. Saepe ictericis ^{e)} superuenit, in mulieribus ^{f)} menses suppressos denotat, haud raro motum et frictionem vehementiorem antegressam, item-

v) Gal. Vrin. c. 10. p. 479.

w) Eugalen. ap. Klein Int. Clin. p. 263.

x) Rega Meth. P. I. c. 6. Aph. 587. p. 271.

y) Sarcone Neap. Krankh. T. II. §. 438. p. 134.

z) Sarcone Neap. Krankh. T. I. §. 116. p. 106. et ipse Hipp. Epid. I. S. 3. Aeg. 6. p. 678 sq.

a) Macbride Einl. l. c. p. 369.

b) Hipp. Aph. IV. 70. p. 89.

c) Praed. I. 22. p. 485.

d) Viët. Acut. §. 53. p. 312. II. Pertinet hoc ad sedimentum rubrum, quippe Epid. VII. 31. p. 856. legitur *vrina rubra, velut eruorum lotura*. cf. Rega l. c. Aph. 586. p. 257.

e) L. Dieb. Iud. §. 7. p. 436.

f) Rhenan. l. cit.

itemque colliquationem *g*). Ex his etiam patet, cur *sedimentum album, erua vel lentium farinam referens et mutabile* *b*) pessimum in acutis esse dicitur. Haud raro *sedimentum hordeum tostum et crassiore polentam* *i. e. similam* mentitur, et aestum ac colliquationem *i*) magnam, certe crudum et longum *k*) morbum, denunciat. Restat *sedimentum sandarachoides* *l*), quod hepatis ulcerati et mortis, sin vero aeger conualeſcat, hydropis signum est.

§. 616.

Saepe *sedimentum sputiforme atque limosum* *ll*) est, unde pituitae crassae egestionem et morbum longum, itemque rigorem, augurari licet; at si *aranearum telis* *m*) simile est, colliquationem; si *pinguedinosum*, febrem quamvis turbulentam, maxime hecticam, saepe celerem iudicationem *n*): si *laminosum* *o*), vesicam laesam: si instar *carptae lanae* *p*) et *albidius*, in qua quasi fila et flocculi maiores sunt, grauiditatem: si *floccos* *q*) repraesentat, vnaque cuticulam pinguem et gelatinosam, feminis missionem.

Cc 5

§. 617.

- g*) Gal. Comm. V. in VI. Epid. 15. p. 735. III. et de Vrin. c. 10. p. 479.
- b*) Hipp. Epid. IV. 6. p. 746 seq.
- i*) Gal. Cris. I. 12. p. 501.
- k*) Hipp. Aph. VII. 31. p. 104.
- l*) Gal. Vrin. c. 12. p. 480.
- ll*) Gorter Prax. L. III. T. 3. 186. p. 190 sq.
- m*) Hipp. Coac. §. 5. p. 582.
- n*) Ib. p. 580.
- o*) Gal. Vrin. c. 10. p. 479.
- p*) Wallacius Instit. II. 20. p. 209.
- q*) Bonet. Med. Septentr. III. 4. p. 820 sq.

§. 617.

Contra grauis morbi periculum est, vbi *diuulsum* ^{r)} est: cruditas enim magna subest, et crebro post recidiuas oritur: et si ab ineunte iudicatione ^{s)} est, vide, ne perfectam eam existimes. Hinc *diuulsum*, *liuescens* et *limosum* pestiferum habetur. Praeter haec *aequale* ^{t)} ac *purum sedimentum* attendi debent. Hoc naturae imbecillitatem magnam indicat, illud vero bonam materiae morbosae coctionem; Contra vbi *inaequale* est, morbum longum.

§. 618.

Ab *sedimento copioso* copia crudi humoris ^{u)} colligitur, et commune illud puerorum, adultorum, otiosorum, pinguiorum hominum ex RHASIS observatione est. Vt vero *multum sine febre* ^{v)} meatus bilis obstructos docet, ita *terrestre* procliuitatem ad calculos, et haud raro delirium ^{w)} ipsum; saepe abscessus auerruncat, praesertim si simul album est. Quod si die quodam indice accedit, scire licet, proximo die decretorio integram sanationem ^{x)} futuram. At si *exiguum sedimentum* est, signum cruditatis, virium naturae effoetarum, itemque colliquationis est, et nisi ad vndecimum vsque quantitas increseat, mortis ipsius. Sin vere *prorsus deficit* ^{y)}, in sanis fucci alibilis penuriam, v. c. post inediam, laborem et sudorem nimium cet. concoctionem laesam, vim solidorum debilem vel nimiam, sanguinem glutinosum, tubulos

r) Gal. Vrin. c. 6. p. 477.

s) Duret. ad Hipp. Aph. p. 541.

t) Hipp. Progn. §. 11. p. 456.

u) Gal. Cris. I. 12. p. 500.

v) Macbride l. c. p. 369 sq.

w) Hipp. Epid. VI. Sect. 6. p. 813.

x) Boerb. Instit. §. 1016. p. 463 sq.

y) Rega Meth. P. II. c. 6. Aph. 585. p. 256.

tubulos renum constrictos, materiam morbi alio delatam significat, in sanis morbum imminentem, in aegris cruditatem magnam, iudicationem difficilem et periculofam, egestionem alias et abscessum, in senibus mortem. Quare ubi febris intermittenti ²⁾ *urina multum colorata* et diebus intercalaribus *liquida* superuenit, nec subsidentia habet, malum est: Nam verendum est, ne in acutam continuam transeat.

§. 619.

Permistae cum urina partes multae ac variae sunt. Quae cum tantum non semper colore suo vel forma manifestant et locum, unde profectae sunt, et materiam, facile intelligitur, ista urinae signa omnium minime fallacia esse, modo medicus oculis cernere ac iudicio apprehendere ea didicerit.

§. 620.

Princeps *fabulum atque arena* est, propria nephreticorum et procliuuitatis ad calculum vesicae renumque nota, praesertim si vere *crassa et friabilia* ^{a)} desidunt. In his saepenumero *urina* ^{b)} mingitur primum *diluta* et pura, deinde subsidentia habet, tandem vera arena sequitur. In alijs vero semper pura est, quia viscida quaedam materia deesse videtur; interdum cum multa, turbulenta, tenacique pituita iungitur et matulae adhaeret, ubi vesicae calculum latentem vel sordidum cervicis vlcus denotat; interdum ex alijs locis huc demigrat ^{c)}, vesica et renibus illaesis. Frequens *genitalium pruritus* ^{d)} hoc in morbo est.

§. 621.

²⁾ *Hoffmann. Med. Rat. T. III. S. I. c. 14. p. 309. Macbride l. c. p. 369.*

^{a)} *Hipp. Aph. IV. 79. p. 89. Coac. §. 3. p. 570.*

^{b)} *Gal. Loc. Affect. VI. 2. p. 141. IV.*

^{c)} *Bonet. Med. Sept. T. II. p. 724.*

^{d)} *Gal. Loc. Aff. I. 1. p. 9. Lientaud Precis, T. I. S. 3. p. 398.*

§. 621.

Corpuscula arenae simillima, sed splendentia in vrina eorum, qui febre acuta, scorbuto, dolore artuum et lumborum e), cet. laborant, saepe observantur. Haec calculum non indicant, etsi sic dubitanter IOVBERTVS f), MATTH. GRADIVS g), LVD. MERCATVS h), RIVERIVS i), WILLISIVS k), FIENVVS l), ZYPAEVS m), ZVMBAG DE KAESFELD n), MORGAGNVS o), SWIETENIVS p), HAENIVS q) cet. sensisse videntur. Nam ignari, quod demum illa referri debeant, professi sunt, ea esse arenulas, praetenuas, perminutas, subtiles, ad matulae latera vbertim adhaerentes, interdum supernatantes, rarius in imum delatas, utplurimum subrufas, raro subalbas, interdum varie coloratas, sine ulla calculi suspitione, bono cum omine, et febre salubri decrescente, nonnunquam in acerbo capitis dolore, in apoplexia correptis senibus, deprehensas, digitorum affricu leui friabiles et naturae salinae

e) *Ettmüller* Inst. Sem. c. 2. p. 59. *Rega Meth.* P. II. c. 6. Aph. 587. p. 263.

f) *Opp. de Vrin.* c. 20 sequ. p. 25. et p. 161. ed. Lugd. 1582.

g) *Practic. f. Comm. in IX. RHAS. ad ALMANS.* c. 14. p. 331. Venet. 1560.

h) *De Morb. Intern.* IV. 10.

i) *Pract.* XIV. 1.

k) *Diff. Epist. de Vrin.* c. 5. n. 6.

l) *Semiot.* P. II. c. 6. p. 377.

m) *Med. Fund.* p. 332. Bruxell. 1683.

n) *De Pulsu ac vrin.* n. 37 sequ. Lugd. 1741.

o) *De Sed. et Causs. Morb. Epist. VIII. Art. 10.* p. 56. sequ. T. 1.

p) *Comment. in Aph.* 1414. p. 202 sequ. T. V.

q) *Rat. Med.* P. X. c. 3. p. 120 sequ. et p. 171 seq.

nae fuisse. In quo cum sibi non satis constarent, exortus nuperrime Cl. KLINKOSCH est, medicos edocturus, ista corpuscula non arenulas esse, sed vere salem vrinae natium, vbertim excretum et in crystallos transformatum; morbos, quibus superueniat, esse e putridorum familia, v. c. vbi cum febre putrida peticulae, scarlatina, purpura, variolae, morbilli, aphthae, dysenteriae, iunguntur cet. corpuscula ea subalba et pellucida, spiculorum tenuium et niuis instar micantia, in vrina fluctuantia et in superficie vel latere insidentia, semper futura boni augurii, si die octauo, decimo vel duodecimo appareant, etsi morbus die demum vicesimo vel tricesimo finiatur; at, morbo decrecente, singulis diebus ea corpuscula s. arenulas esse obuias, et post coctionem vberrimas, certas iudicationis bonae praenuncias; Contra *arenas flauas, rufas, rubras*, si iisdem vel longis morbis bonis cum signis superueniant, spem aliquam, at non omnino certam, salutis euentusque salutaris polliceri. Similia fere in febre putrida nuper obseruauit AASKOW ^{r)}).

v. KLINKOSCH (in fronte libelli legitur IO. WENCESL. TICHY) Diss. de arenulis in lotio apparentibus, vt infallibili salutaris morborum euentus signo prognostico, Prag. 1774.

§. 622.

Carunculae vel membranae exiguae si in vrina crassa supernatare coeperint, renes exulceratos ^{s)} significant, et pure admisto optime cognoscuntur, interdum et conuulsionem ^{t)} antecedunt, praesertim
vbi

^{r)} Diar. Med. Naua. An. I. Prooem. p. 7.

^{s)} Hipp. Aph. IV. 76. p. 89. Gal. Loc. Affect. VI. 3. p. 143.

^{t)} Coac. §. 5. p. 582.

vbi cum horrore in imum deferuntur. *Fila alba et capillis non dissimilia* saepe in venereo seminis profluvio et fluore albo observantur, interdum post temere suppressum eum vel male curatum et post masturbationem *) incidunt; At in febre maligna v) et peticulari inter funesta signa sunt. *Membranae* calculum fere insequuntur, adeoque per vim a vesicae tunica interna abrasae putandae sunt.

§. 623.

Furfures, i. e. qui exiliores et minores lamellis sunt, sed crassiores w), interna abrasa docent, et si cum malis signis accedunt, perniciem; cum *urina crassa* iuncti et quasi *subpingues* x), vlcus et scabiem vesicae; at cum *urina tenui*, colliquantem febris ardorem; haud raro aestum motumque humorum vehementem, pinguedinem reliquosque humores per acrimoniam aliquam alcalinam resolutos, longum et grauem morbum denunciat, v. c. in febre nervosa. Saepe etiam *ramenta*, i. e. particulae exiguae, tennes, breues, oblongae, subpingues, urinae innant, et fere eadem significant, etsi et cum inflammatione interna et sine ea exire possunt.

§. 624.

Squamulae s. *folia et lamellae*, vasorum tunicas abrasas et destructas y), renes, vesicam vel pudendum vlceratam z) designant. Illud squamularum defluuium familiare mulieribus est, quae fluo-

re

u) *Horst et Bartholin. ap. Bonet. Med. Sept. III. 4. p. 820 sequ.*

v) *Sic Hipp. et Gal. Loc. Affect. VI. 3. p. 143.*

w) *Gal. de Vrin. c. 10. p. 479. et Cris. I. 12. p. 501. IV.*

x) *Hipp. Aph. I. c. 77. Lomm. Obs. Med. III. p. 364.*

y) *Gal. Cris. I. cit.*

z) *Hipp. Aph. IV. 80. p. 89. Lomm. I. c.*

re albo aegrae sunt, itemque iis, quibus turpe feminis profluuium ^{a)} molestum est. Quod quo maiorem virulentiam habet insitam, eo maiores et quasi in vermiculos transformatae reperiuntur.

Schol. Tria haec vesicae vitia GALENVS Loc. Affect. VI. 4. p. 150. sic diuisit, vt *crustula* vlcus, *lamae auulsae* vesicam, *carunculae* renes affectos denotare debeant.

§. 625.

Mucus si qui vrinae innatat, vel magnam ad calculos generandos procliuitatem, vel morbos colli vesicae atque meatus vrinae denunciat. Hinc proprium vitium eorum est, qui pituitae crudorumque humorum redundantes sunt, vel malo corporis habitu; interdum a vi irritantis calculi, conuulsionis et medicamentorum, quae vrinam cient ^{b)}, quasi abrasus mucus est, et cognoscitur tenacitate sua, lentitia, ac pondere, quo in imum defertur. Si ergo *subsidentia valde mucosa* sunt, scire licet, vesicam laesam vlceratamque esse; Si *mucosa et cruenta* simul, renum compagem.

Schol. A pure sic differre debet, quod mucus statim, ac vrina excernitur, subsidat, *pus* tardius, *semen* vero superne suspensum innatat.

§. 626.

Et *sanguis* cum vrina egeritur. Quod vbi raro incidit, ac sine febre vel dolore ^{c)}, malum non est; magis, si saepius. Ex hac enim sanguinis mistura vascula renum, vesicae vel naturalium laesa et rupta

a) Rega Meth. P. II. c. 6. Aph. 575. p. 245.

b) Macbride Einl. p. 370.

c) Hipp. Praed. II. 10. p. 494.

rupta ^{d)} colligimus, et fere post mictum cruentum, calculum renum et vesicae, fluorem menstruum, et partus purgamenta, itemque post vasculorum laxitatem, rosionem, ruptionem, ictum, casum, luxationem, summam humorum resolutionem, acriora urinam citantia medicamenta, v. c. tincturam cantharidum, oritur. Ferunt, *sanguinem e renibus* sine dolore egeri, nisi qua alia impedimenta adsint; *sanguinis grumum*, cum urinae ardore ac vehemente qualique pungente regionis hypogastricae dolore profluentem, e vesica proficisci, aegrique haud raro anxietatem, animi defectionem, colorem pallidum, pulsus paruum, obscurum, celerem ^{e)} molestum esse; at *sanguinem floridum*, sub quo nec dolor vrget, nec renes inflammati sunt, ex suppressis haemorrhoidibus; et si *mulieribus sanis* ^{f)} accedat, mensium fluorem indicare. Ut vero *mictus cruentus* calculum saepe praecauet, et scorbuticis ^{g)} haud raro salutis est; sic prae ceteris *malus* est, si variolis et morbillis, itemque feбри malignae ^{h)} superuenit, cum maxime post diem quintum; si post syncopen ab rigore ⁱ⁾ aut post suppressionem eius, quocum dorsi pectorisque dolor ^{k)} vrget, oritur; si a calculo vel instrumentorum vitio est; si in acuto laterum dolore ^{l)} *urina cruenta et fuliginosa*, i. e. crassa et turbida, cum sedimento vario, incidit: Mors enim ante portas

^{d)} Aph. IV. 75. p. 89. Gal. Loc. Affect. VI. 3. p. 143.

^{e)} Gal. Loc. Affect. l. cit. c. 4. p. 149.

^{f)} Hipp. Aph. IV. 79.

^{g)} Eugalen. ap. Klein. Int. Clin. p. 265.

^{h)} Lieutaud Precis, T. I. S. 3. p. 405.

ⁱ⁾ Hipp. Coac. §. 1. p. 524.

^{k)} Ibid. §. 2. p. 546.

^{l)} Ibid. §. 5. p. 581.

portas est. Minus vero terrere debet, qui sine dolore ac febre est, qui certo statoque tempore mensesium vel haemorrhoidum vices sustinet; qui causam leuem, exercitia corporis magna cet. insequitur.

§. 627.

Multi *urinaem cruentam* mingunt, quoties *equo vel rheda* vehuntur. In his fere calculus renum subest. Sunt vero certa *calculi* ^{m)} *signa* urina albidior, et sanguine contaminata, crassa, viscida, et matulae adhaerescens, in qua multa subsidunt, dolor fixus, et haud raro vomitus symptomaticus, ingens colis extremi glandisque pruritus, sensus irritamenti adfiduus, tactio eius catheteris ministerio vel digitis per anum vel vaginam immixtis certa, testiculi retracti, eorumque dolor, stupor, conuulsio cet.

§. 628.

Purulenta urina, quae dum mittitur, alba, turbida, crassa et minus pellucida ⁿ⁾ est, dum concutitur, facile dilabatur, et quoquouersum fertur, et dum quiescit, illico desidit, facile cognoscas sanguine et squamis antegressis, cum maxime adspectu et odore foedo. Indicat vero vlcus renum, vesicae, prostatae et genitalium ^{o)}, ab rosione ac inflammatione oriundum, v. c. in venerea labe infectis, interdum post inflammationem internam pus huc demigravit ^{p)}, illaesis renibus atque vesica. Quam ob rem si qua inflammatio, colica nephritica, vel calculi notae antecefferunt, calor et dolor lumborum surdus

m) Klein. Int. Clin. p. 39.

n) Henr. ab Heer Obs. Med. L. I. Obs. 18.

o) Hipp. Aph. IV. 81. p. 20.

p) Gal. Loc. Affect. VI. 3. p. 150. Swieten Comm. Aph. 1191. p. 679 sequ. T. III. Gorter Comp. Med. P. I. Tr. 36. §. 128. p. 170 sequ.

us subsistunt, febris lenta ceteraque ulceris interni signa ^{q)} apparent, et materia purulenta subrufa, nec flavescentes facile soluitur et in imum deferitur, scire licet, eam *a renibus* dimanare; Sin vero dolor et tensio praecordiorum intoleranda, cum maxime post palpationem et inter mingendum, ardor urinae, tenesmus, penis crebro arrectus, praecesserunt, neque pus urinae intime commistum est, sed vehementer foetet, *vesicae suppuratio* subest, praesertim si nullus locus alius inflammatus deprehenditur, et pus etiam solum ^{r)} effluit. Tandem *ulcus in urethra* ^{s)} insidet; ubi materia purulenta urinam praecedit, vel sola excernitur. Iudicantur haud raro *febres acutae* ^{t)} tali *urina purulenta, vitrifor mi, multa*, si simul *subsidentia bona* habet.

§. 629.

Urina semine contaminata cuticula quadam tenui supernatante facillime cognoscitur. Quae ubi adest, aut coitum antegressum, aut pollutionem nocturnam, aut masturbationem, aut benignum ac longum seminis profluvium auguramur. At apud HIPPOCRATEM ^{u)} *urina genitale semen referens*, quae febres cum opisthotono iunctas resolvere dicitur, itemque pessima illa *grandinosa genituram referens et diluta* ^{v)}, ad mucosam, albam crassamque urinam pertinet.

§. 630.

Urina spumans si diu continuat, intimam oleosarum salinarumque sanguinis misturam et naturam saponi-

q) Lieutaud Precis, T. I. S. 3. p. 407.

r) Gal. I. cit. c. 4. p. 150.

s) Lieutaud I. c.

t) Hipp. Coac. §. 1. p. 534. et §. 3. p. 568.

u) Coac. §. 3. p. 555.

v) Ibid. §. 5. p. 581.

saponaceam, debilem vasorum vim, in febribus acutis iudicationem difficilem et ancipitem denunciat, praesertim ubi in principio accedit; Minus tamen periculosa est, ubi febris iam adoleuit; nam incipientis coctionis praenuncia est, et quo facilius spuma diffluit, eo melior salus affulget, ut magnus BOERHAAVIUS auctor est. Hinc apud HIPPOCRATEM ^{w)} vrina, cui *bullae* supernant, renes affectos et morbum longum portendunt; Itemque frequens purulentis, hecticis, colliquatione ac macie corporis confectis inest; ideoque *spumosa et pallida* ^{x)}, in qua simul flocculi innatant, periculum; *spumosa et flores vini* mentiens, paracopen et phrenitidem; *spumans flava vel viridis*, morbum regium vulgarem, at *nigra*, nigrum; *spumans cum ceruicis, dorsi et corporis vniuersi algore*, deliquio animi, oculorum hebetudine, conuulsionem imminentem; *spumans quasi granolata*, nervorum resolutionem denunciat. Saepe etiam *vrina spumosa* tussim antecedit.

§. 631.

Vermes etiam cum vrina excernuntur; Quod dum fit, scire licet, sordidum renum vel vesicae vlcus subesse verminosum. Numerantur vero eorum, auctore KLEINIO ^{y)}, mille et amplius, atque egestionem conuulsio vesicae horrenda, eiusque haemorrhoides cruentae, albae, copiosae cet. comitantur.

§. 632.

Ex his, quae hactenus disputauimus, colligitur, quid causae sit, quod medici *urinam sanorum*

Dd z *simil-*

w) Aph. VII. 34. p. 105.

x) Luncker Semiol. p. 584.

y) Int. Cliu. p. 254.

simillimam ²⁾), si qua morbis acutis, iisque exitialibus, superueniat, tantopere metuant, quoniam naturae morbi contraria est, et pessimum exitum praefagit: In longis ^{a)} vero, ubi continuat, valetudinem et securitatem ancipitem pollicetur.

§. 633.

Quibus absolutis, consequens est, ut, quid de hisce vrinarum iudiciis et praefagiis sentiendum sit, quae cautio adhibenda, ne fallaris, iam paucis regulis complectamur.

- 1) *Vrina sanorum* medico cognita esse debet; nam mire variare turbarique solet, ideoque attendenda *aetas, sexus, caelum, temperies, vitae genus et victus, morbi antegressi, et medicamenta* hausta sunt.
- 2) *In aegro* omnia considerari debent ante, quam ex vrina praefagias; Alias enim signa ista facile fallunt. Sic v. c. ex vrina bene colorata et *nubecula* die decretorio *alba vel subrubra*, sensim ad imum delata, in qua similia subsidunt, sanitatem vel morbi finem breui adfuturum praedicere poteris; Sic ex *vrina praerubra, cruenta*, ineunte morbo, *tenui et liquida, spumante et pellicula tecta*, in qua farinae grumique similia, mucosa, inaequalia desidunt, longitudinem morbi; ex *vrina* sensim pedetentimque *tenuiore, inconstante, turbida*, materiae migrationem; et si *cum nubecula sursum tendente* est, parotides, ipsumque delirium et phrenitidem, cum maxime ubi *nubecula nigra* innatat; ex *vrina turbida* capitis dolorem ceteraque eius mala; ex *vrina aquosa et larga*
in

²⁾ *Prosp. VII. 15. p. 522.*

^{a)} *Io. Damascen. ap. Moysen Aph. 51. p. 538.*

in morbis longis, contra ex *suspensio claro, spuma et pellicula praetenui*, in acutis conuulsionem cet.

3) *Vrinam* eorum, qui ex morbis morituri sunt, vt plurimum malam esse, ac summum vitae discrimen denunciare; Hinc *vrina non bona* saepe inter iudicationis imperfectae signa est, at *non mala* et nihilominus cum malis symptomatis copulata, periculum indicat.

4) Ceteris morbi signis bonis, *vrina mala* terre re non debet: Contra vbi cum malis incidit, mortem portendit.

5) Multis in morbis *signa ex vrina nulla* sunt, v. c. in febre pestilentiali, in morbis, qui singula corporis membra, vel solidas partes ^{b)} tenent.

6) Ad explorandum *vrina eligenda est sanguinis, non potus*, quae vna iusta quantitate, et summo mane mittitur, in vitro albo, pellucido, puro, oblongo, bene obturato, mediocrisque altitudinis continetur, nec cum alia commista est, nec ultra sex horas adseruata, sed procul a sole, frigore, flatu, quieti data, refrigerata et ad aegri lectulum deposita; Haec demum in loco sereno, sed ab radiis solis vel candelae, quoad eius fieri potest, remoto examinari potest.

7) Caue, ne *alium liquorem pro vrina* inspiciendo decipiaris: Nam ea, quae vrinae insunt, et odor praecipua deuitandi erroris praesidia sunt.

8) Memento, *vrinam* in febribus acutis, scorbuto, et morbis longe diuersissimis haud raro *eandem* esse, adeoque rem fallacissimam, cum tot tantisque modis permutari possit. Quare

Dd 3

^{b)} Gorter. Prax. L. III. Tit. III. §4. p. 191. T. I. ed. Lips.

profecto ista vrinarum iudicia tanti habenda non sunt, quanti multi putant.

9) Vrinam *in aedibus aegri* contemplari licet; peregre allatam, nefas est. Denique

10) Caue, ne turpissimi lucelli studio ductus *vroscopiam* impudenter facias, aegrorum fidem fallas, eosque argento emungas, vel ex vrina praefagias, quae ibidem cerni nequeunt, v. c. femina grauida sit, nec ne, quae aetas aegri, quod nomen et domicilium, qui sexus, vel scilicet gradus, vnde delapsus cecidit, cet. Dedeant istae fraudes virum probum et grauem, et cum maxime medicum valitudinis publicae custodem.

v. EVRICII CORDI de abusu vroscopiae conclusiones earumque enarrationes aduersus mendacissimos erroneos, medicaistros cet. Francof. 1546. 8.

PETR. FORESTI L. III. de incerto et fallaci vrinarum iudicio, Antwerp. 1583. et Lugd. Bat. 1589. 8.

THEOD. ZWINGER de vromantias vsu et abusu, Basil. 1705.

STAHL resp. RVPPARD Diff. de vromantiae et vroscopiae abusu tollendo, Hal. 1711.

BENI. EWALDT Diff. de vroscopiae vsu et abusu, Regiom. 1718.

ABR. VATER Diff. de prudentia et circumspectione in vroscopiae administratione a medico rationali adhibenda, Viteb. 1729. 4.

CAPVT III.

DE ACTIONIBVS SEXVS, VT SIGNIS.

§. 634.

Patent sexus instrumenta casibus multis, iisque haud raro longe turpissimis. Quod dum fit, necesse est tollantur prorsus aut saltem infirmentur illae actiones, quibus matrimonii iura salua, facta, testata continentur, et mutua coniugum amicitia perennare potest. Etenim sine his et sublato laeto liberorum prouentu, saepe oriuntur turpes discordiae. Accedit, quod hodie res illa tori sacra identidem ad iudices deferitur, ideoque medicorum est, in ista naturalium vitia curatius inquirere, atque prouidere, ne quid temere iudicent, aut cui maculam sempiternam inurant.

§. 635.

Iam verò cum varie vtriusque sexus instrumenta fabricata sint ad exsequendum naturae propositum, consequens est, vt illas functiones laesas seorsim explicemus, indeque eliciamus signa potiora, quibus vnus cuiusque vitia per se satis superque intelligantur.

SECTIO I.

DE ACTIONIBVS SEXVS POTIORIS
LAESIS.

§. 636.

In virorum instrumentis *pubertas, penis et semen* considerari debent. Haec enim nos viros faciunt. Accidere vero potest, vt *mentula* se aut *non satis arrigat*, aut prorsus *deficiat*, aut nimis et praeter voluntatem *rigescat*, aut *mediocriter, nec quam diu*

satis est. Sic *feminis iactus* non potest non aut *imminui*, aut *tolli*, immo vero succus ille nobilissimus valde *immutari* et *fecunditas* ipsa *nulla* esse.

v. Diff. nostra de causis impotentiae in sexu potiori ex doctrina HIPPOCRATIS veterumque medicorum, len. 1774.

§. 637.

Sunt ergo primaria *pubertatis* ^{c)} signa aetas apta et annalium ecclesiasticorum auctoritate confirmata, vocis cantusque mutatio, barba et pilorum prouentus in obscenis partibus, feminis secretio, et coitus appetitio, mulierum consecratio, lasciuia morum ^{d)}, tandemque oculata inspectio, rel. Quae pubertas ubi morbos inueteratos soluit, v. c. epilepsiam, bonum est. At pessimum, ubi *labes venerea* tunc demum efflorescit; Exinde enim colligere licet, eam in intimos corporis recessus dudum se insinuasse, vereque esse immedicabilem.

§. 638.

Saepe *mentulae arrigendae impotentia* incidit, et virium neruique torporem, debilitatem corporis vniuersi vel pudendorum, ab voluptate, masturbatione ac coitu nimio oriundam, feminis boni penuriam, aut certe quantitatem minus idoneam, itemque eius tenuitatem vel crassitudinem nimiam denunciat. Ergo certissima sterilitatis auctor est, et saepe morbos graues ^{e)}, tanquam malum augurium, antecedit. Idem de *pene flacco* sentiendum est, quippe is fere corporis vniuersi infirmitatem, antegressam masturbationem ^{f)} et feminis eiiciendi vim sub-

c) Albert. Iurispr. Med. c. 2. §. 8. p. 25.

d) Lamb. Veltbuis. de Generat. c. 4. Opp. p. 1304.

e) Hipp. Praed. II. 45. p. 519.

f) Tissot von der Onan. Th. I. Abf. I. p. 8. sequ.

sublatam indicat. In morbis acutis et longis non adeo terrere debet, etsi ex eo magnitudo mali, nervis prae ceteris infensissimi, et debilitas summa colligitur. Contra insanabile vitium est, vbi post *resolutionem nervorum naturalem* ortum est.

§. 639.

Colem facile arrigi, sed *desidere* ante, quam semen eiiciatur, malum est, et vim phantasiae nervorumque aliquam, at quae non suppetat ad opus exsequendum, ostendit. Hinc nisi tolli vitium illud possit, indubitatum sterilitatis atque impotentiae signum est; contra vbi sub morbis acutis adultioribus sponte sua et citra irritamentum adsurgit, valitudinis redditurae. Itemque si *per artes* in viro ceteroquin sano et vegeto *excitatur*, v. c. stimulo, igne atque calore externo, palpatione, medicamentis, ex eo turpissima infirmitas et iusta diuortii causa colligitur.

§. 640.

At si *penis nimis et perpetuo se arrigit*, semper praeter naturam et malum est: Nam si acutae febris g) superuenit, convulsionem periculosam fere denunciat, at cum ceteris bonis signis sanitatem pollicetur. Hinc *penis convulsio* h), quam *σπασμὸν* appellant, his, quibus podagra et haemorrhoides inordinatae incommodant, frequens et dolens est, nonnunquam *cum chorda* copulata, et, vbi nondum inueteravit, et aeger corpore firmo est, medicabilis est. In his vero vitiis enitescunt *priapismus* i. e. tentiginis tensio et distentio sine veneris appetitione, et *satyriasis* i. e. quae cum inexplebili salacitate vrget, ita tamen, ut haec voluptatem adferat, ille dolorem. In his vero ingens pudendorum convulsio, inflammatio, vlce-

D d 5

ratio,

g) *Pezold Progn. Febr. c. 2. §. 54. p. 38.*

h) *Klein. Int. Clin. p. 58.*

ratio, irritatio et acrimonia, v. c. ab vicinis partibus distentis, arrosis, inflammatis, a calculo, dolore podagrae, lumbagine cet. feminis boni abundantia v. c. in monachis et qui caelibes viuunt, acritudo et virulentia, morbi conuulsiui, deliria lasciuia rel. subsunt. *Priapismus* certe, auctore ARETAEO ⁱ⁾, malum acutissimum, triste ac foedum est. Qui si post *abstinentiam a coitu* ^{k)} nascitur, aut recens est, aut morbis, tanquam symptoma, superuenit, v. c. in hydrophobia et insania, terrere non debet; magis, si iam inueterauit.

§. 641.

Magnitudinem etiam *penis* excedere potest, et aut iusto *breuior* esse, aut *longior*. Ille siue a natura sit, siue a morbo, v. c. post amputationem vel destructionem, saepe venerem et fecunditatem aufert, quia semen ad vterum vsque deferri non potest, et iustam diuortii causam praebet; hic vero, qui *bifurcatus*, *monstrosus*, *distortus* cet. est, multo magis coitum tollit. Praeter haec si *glans non perforata* est, aut *loco alieno*, vt ab vlcere venereo saepe accidit, si *exesa decidit* vel *abscinditur*; si *praeputium* nimis *adstrictum* est, nec chirurgi manu resecari potest, scire licet, virilitatem nullam esse.

§. 642.

Sine testibus vir nemo est. Hinc si *deficiunt*, v. c. in castratis, vel per inflammationem ulcerati, corrupti, destructi, indurati et in scirrhos transformati sunt, fecunda coitio expectanda non est; semen enim non fecernitur. *Testiculi magni* et *plures*, itemque *vasa seminis latiora*, haud raro salaciores homi-

ⁱ⁾ Caus. et Sign. Morb. Acut. II. 12. p. 18. Coll. Steph.

^{k)} Gal. Loc. Affect. VI. 6. p. 64.

homines indicant. *Monorchides*, i. e. qui vnum habent testiculum, itemque quorum *testes intus* ^{l)} latent f. *testicondi*, cum vere sobolem procreare possint, ab matrimonio arcendi non sunt. Ab *testiculis inflammatis*, *contusis*, vel quouis alio modo laesis ^{m)} dolor intolerabilis, scirrhus, cancer, abscessus, gangraena, sphacelus, et haud raro mors nascitur. Qui si in morbis acutis *per consensum* ⁿ⁾ ad anulum *retrahuntur*, dum meatus urinae ab acri materia stimulantur, spes est, breui urinam decretoriam adfuturam: At sine his signis malum est, et tantum non semper dolores magnos, conuulsiones et vitae discrimen ^{o)}, in hydropicis ^{p)} mortem certam denunciat. Hinc etiam *hydrops scroti* ^{q)}, ubi febris acutae subito et ex improviso superuenit, altero tertioque die mortiferus est. Haud raro etiam *hernia magna et inveterata*, generationis instrumenta occupat, et in his *sarcocele utriusque testiculi* eminet. Vnde et ob vasa compressa atque oblitterata semen deficit, et ob molem coire non licet.

§. 643.

Et *in semine* latent quaedam vitia. Interdum *rite eiici non potest*, ideoque aut vere deficere debet, aut viae clausae esse, aut instrumenta, quibus istud negotium peragi debet, imbecilla, v. c. muscutorum acceleratorum, suspensorum, et constrictoris ani resolutio, ideoque fere vasa ista angustata, obstrueta, laesa,

l) *Rolfinck* ap. *Simon Delin*. Impot. Coning. c. 3.

Thes. 2. n. 3. sequ. *Haller* El. Phys. T. VII. p. 415.

m) *Barbette* ap. *Klein*. p. 300. *Haller* l. c.

n) *Pezold* Progn. l. cit. §. 2. §. 54. p. 38.

o) *Hipp.* Progn. §. 8. p. 454. *Coac.* §. 3. p. 571.

Gal. in Progn. Comm. II. 10. p. 763. IV.

p) *Klein* Int. Clin. p. 138.

q) *Vogel* Praen. Gott. Pens. I. n. 6. p. 5.

laesa, testium, epidymidum, vasorum feminis et ductus deferentis, vesicularum, prostatae, meatus urinae, corpora penis cavernosa ab ulcere, callo, carunculis, cicatricibus foedis deturpata rel. reperiuntur. Hinc perire debet aequalis feminis iactus, voluptas mulieris et fecundatio ipsa. Saepe illud vitium a laxitate, obstructione, convulsione est, indeque intelligitur, si quem morbus comitialis inter coeundum apprehendat, semen rite exire non posse.

§. 644.

Seminis effusionem copiosam *) pessima quacuis symptomata insequuntur, puta, solidarum corporis partium debilitas et inertia, succorum cruditas et paucitas, sensuum nervorumque hebetudo, perraro sensus rerum exquisitior atque nimius, fatuitas, stupor, animae defectio et convulsio ab exinanitione, macies, tabes, cum ea, quae a pulmone nomen habet, tum potissimum quae medullam spinæ contaminat.

§. 645.

Incontinentia feminis oculis cernitur, et in permultis post leuiorem quamvis membri rigiditatem, phantasiæ diurnam nocturnamue, adspectum puellae amabilis, et pulcri sensum, itemque post morbum, cum maxime vesicularum feminis, interdum etiam post debilitatem harum partium *) singularem oritur. Indicat vero ista feminis incontinentia perinsignem et exquisitiorem nervorum sensum, maioremque, ac fas erat, genitalium irritabilitatem, feminis boni quæque turgidi redundantiam, v. c. post longam a coitu abstinentiam, aut etiam semen tenue, acre, velli-

*) Kloekhof Diff. de Morbis Anim. p. 37.

§) Sic nos aliquoties vidimus, ubi illico perinaei sudor copiosus et mentula flacca successerunt. cf. Pechlin. ap. Klein. p. 152.

vellicans, virulentum, v. c. in feminis turpi fluore, meatuum laxitatem a praematura nimiaque venere iuuenili oriundam, incautum eorum medicamentorum vsum, quae et urinam cient, et venerem excitare creduntur, v. c. tincturae cantharidum, tandem virus venereum; sub his enim vitiis conceptio saepe tollitur, certe valde retardatur. Contra uti feminis incontinentia, quae *destructis vel erosis vesiculis* debetur, pessima atque insanabilis est, ita *diuturna seminis* s. *liquoris prostatici profusio* tabem miseramque mortem inducit.

§. 646.

Semen tenue, aqueum quasi dilutum, siue tenax, crassum, glutinosum et exiguum, esse, bonum non est, et certissimum temporariae sterilitatis documentum. Id quod etiam de iis sentiendum est, quos *longus seminis fluor* vel *venus nimia* debilitavit, cum maxime si manu admota stimulatur. Quare id certum est, quo magis *semen bonum* abundarit, eo maiorem veneris appetitionem sobolisque spem superesse, praesertim ubi venus diu quieuit aut rara fuit. A *semine resorpto* in multis odor grauis oritur, ipsis nervis vehementer aduersus: Contra ab *retento semine* *) nauseam, tristitiam, epilepsiam cet. nasci, terrere non debet, modo veneri litare licet.

SECTIO II. DE ACTIONIBVS SEXVS SEQVIORIS LAESIS.

§. 647.

Mulierum naturalia ita fabricata sunt, ut certo statoque tempore *pubes efflorescere, purgatio menstrua* prodire, *vir admitti, semen excipi, ouula* fecun-

*) Haller El. Phys. T. VII. p. 547.

secundari, et *novus homuncio* in vtero procreari, nutriri et tandem nasci, possit. Quo facto, infans matris *manimis* lactandus est. Sed saepe ista muliebrium munia rite obiri nequeunt, ideoque nec hasce actiones sexus laesas silentio praeterire placet. Sunt vero ex ordine considerata *pubertas*, *menstrua*, *virginitas*, *graviditas*, *partus*, *lactandi puelli officium*, denique vera *sterilitas*.

§. 648.

Inter signa *pubertatis mulierum* ^{u)} referuntur aetas iusta circiter quatuordecim annorum, pilorum in pudendis prouentus, veneris appetitus, magis vero vox mutata, mammae turgidulae, menstrua purgatio indeque oriunda corporis atque membrorum quasi euolutio, formae decor, oculorum vigor, lasciuia, et facultas virum admittendi et concipiendi. In quo tempus liciti matrimonii potissimum cernitur. Quae de re bonum est, morbos inueteratos quasque affidentes, v. c. epilepsiam, conuulsiones ^{v)}, per pubertatem resolui.

§. 649.

Princeps valitudinis bonae malaeque causa in muliere putatur *purgatio menstrua*. Quae si *ante pubertatem* ^{w)} incidit, debilitatem aliquam vasculorum indicat, iterumque citra incommodum cessat: At ubi *praecox* est, i. e. anno duodecimo ^{x)} iam molesta est, libidinem ingentem et citam denunciat, vnaque matrimonium accelerandum suadet, ne quid detrimenti virginitas capiat. Post annum demum duodeuicesimum morbosa est.

§. 650.

^{u)} Schurig Parthenol. Sect. I. c. 2. §. 1. p. 12. sequ.

^{v)} Hipp. Aph. V. 32. p. 93.

^{w)} Schurig l. c. p. 127. sequ. Ego bis in puella trienni vidi.

^{x)} Zimmerm. Erfahr. T. II. B. 4. c. 10. p. 410.

§. 650.

Defectio menstruorum semper mala est, eamque sequuntur ut plurimum color oris pallidus ^y), inflatio stomachi et ventris, appetitus, nullus aut vitiosus, nausea, vomitus, oris pedumque tumor, dolor et grauitas lumborum, dolor capitis et intestinorum assiduus, vigiliae, pulsus febrilis, caloris frigorisque vicissitudines, spiratio difficilis et palpitatio, animi deliquia crebra, tristitia, sterilitas, haud raro sanguis e naribus, pulmone, ventriculo, vesica urinae, cet. erumpit, et utcumque a periculo liberat. Vbi ergo ista defectio post *egestiones copiosas, inediam, morbos grauiore*s, oritur, nec adiuncta mala signa habet, terribilis non est. Magis, ubi *membranae* intentae debetur; nam virginibus, primam purgationem experturis, periculum adfert: maxime ubi *vagina clusa* vel *coalita* est, itemque ab vteri cicatrice post vulnera et vlcera ^z). In his vteri locus nullus est. *Menstrua subito suppressa* ^a), sanguinis abundantia, spissitudo, acrimoniae variae, succorum corruptio, tardior humorum motus et vasa infirma, viscerum obstructions, praesertim vteri, torpor, rigiditas ceteraque mala pessima, itemque asthma, praefocatio et erebra syncope, apoplexia neruorumque resolutio, melancholia et insania, conuulsio et morbus comitialis, catalepsis ^b), arthritis, malus corporis habitus, hydrops, tabes, metui debent, nisi fluor restitui possit.

y) *Lieutaud* *Precis*, T. II. S. 1. p. 251. sequ.

z) *Decker* ap. *Klein*. p. 181.

a) *Schurig* *Parthen*. Sect. II. c. 6. §. 11. p. 158.
Vogel *Cogn. et Cur. Morb. Aph.* 380. p. 291.

b) Talem feliciter percurauimus, quae post terrorem a fulgure exorta erat.

possit. Nonnunquam *menfes per vias insolitas* ^{c)} v. c. angulum oculi internum, labia, mammae papillas, brachia cet. erumpunt, at minus tutae istae viae sunt, tristissimae sanguinis per intimos corporis recessus errantis indices atque vicariae.

v. GE. ERN. STAHL resp. IAESCHKE Diff. de mensium insolitis viis, Hal. 1702, rec. in HALLER. Disp. Pract. p. 525. T. IV.

IO ADOLPH. WEDEL Diff. de viis mensium insolitis, len. 1745.

§. 651.

Interdum *menstrua grauidis* bis terue incidunt, et si ab sanguinis multitudine proficiscuntur, mala non sunt; at si a *vasculis uteri laesis* vel *placenta soluta* ^{d)}, pessima et haud raro mortifera. Eadem fere praefagienda sunt, vbi subito *vetulas sanguinis redundantes* deserunt, nisi aut venaesectio, aut haemorrhoides eas a periculo immunes praestant. Raro *lactantes* ^{e)} incommodant, et fere infanti lactenti nocent. Ex his intelligitur, cur medici *sine mensibus* ^{f)} conceptionem aut nullam, aut perraram esse statuunt.

§. 652.

Nimia purgatio menstrua ^{g)} semper periculosa est: Etenim sanguinis abundantiam, concitationem, quam

c) Schurig l. cit. c. 3. p. 84. et Swiet. Comm. Aph. 1286. p. 421. sequ. IV.

d) Schurig ib. c. 8. §. 1. p. 202. et plura exempla v. apud artis obstetriciae magistros.

e) Rosenstein Kinderkr. Abschn. I. p. 7.

f) Schurig l. cit. c. 6. §. 6. p. 193. et c. 7. §. 9. p. 200. Hildan. ap. Klein p. 80.

g) Gaub. Pathol. §. 825. p. 456.

quam vulgo *orgasnum* nominant, tenuitatem, acritudinem, celerrimum humorum motum et molestant ad vterum congestionem, at reditum ob conuulsionem, et obstructionem, fere denegatum, vasorum debilitatem, irritationem, amplitudinem, erosionem, ruptionem a quavis causa laedente ac relaxante, ingenio viuido, laetitia, ira, venere et abortu crebriori, partu difficili rel. et vteri haemorrhagiam metuendam denunciat. Quae si continuat, praesertim in iuueniculis, scire licet, eas periclitari, et abortionem frequentem, fluorem album pertinacissimum, sterilitatem, malum corporis habitum, hydropem atque tabem esse experturas. At si *vetulas* ^{b)} occupat, insanabilis et haud raro mortifera est.

§. 653.

Menses decolorati malos corporis vniuersi suc-
eos, fixa naturalium vitia, vasorum infirmitatem
atque inertiam, indeque oriundam feri acrioris, mu-
coli et huc delati colluuiem, immoderatam venerem,
salacitatem et masturbationem ⁱ⁾ denotant. Quare
fluor albus ^{k)} frequens menstruorum suppressorum et
mali corporis habitus comes est et malorum grauissi-
morum auctor, cum maxime sterilitatis. Fuere ta-
men, auctore diuino HIPPOCRATE ^{l)}, quae cum
albis mensibus enixae sunt. Multis feminis *menses*
sine dolore nulli effluunt, in quibus conuulsio, acri-
moniae variae et deprauata humorum indoles subsunt,
v. c. in iis, quae frequenter abortarunt et steriles
sunt.

§. 654.

b) Decker ap. Klein p. 182.

i) Tissot von der Onanie, Abschn. V. p. 56. sequ.

k) Vogel l. c. Aph. 370. p. 283.

l) Epid. IV. 13. p. 751.

§. 654.

Neque negligenda *signa virginitatis* sunt, de quibus in vtramque partem disputant medici. Adferuntur vero antiquitus quaedam per *miracula, per acum S. WILFRIDI, fistulam, fontem, auem, ignem, aquam, duella, suffumigationem^{m)}*, sed perridicula illa, incerta et longe fallacissima. Similia fere virginitatis amissae et explorandae indicia a corpore virginum repetuntur, v. c. ab *urinae missione, sono et tenuitateⁿ⁾*, a *puellarum gracilitate, nasi apice latiori^{o)}*, colore oculorum palpebrarumque livido, *colli metatione, voce aspera et virili*, quippe talis post coitum oriri dicitur, *hirci odore graui, mammis turgidulis et sororientibus, papillis non rubicundis, sed sublividis, lactis copia aliqua, pilis circa genitalia crispis*, quos mulierum esse dicunt, non virginum, denique a *pudore amisso* rel. Sed salua virginitas cum hisce signis esse potest, quippe ea post alia corporis vitia similiter nascuntur, ideoque medicus in iis solis acquiescere non debet.

v. SEVERIN. PINAEVS de integritatis et corruptionis virginum notis cet. et MELCH. SEBIZIVS de notis virginitatis, Francof. et Lips. 1690. 12.

MART. SCHVRIG Parthenologia, h. e. Virginitatis consideratio cet. Dresd. et Lips. 1729. 4.

§. 655.

m) Schurig l. c. Sect. III. c. 2. §. 2. p. 274. sequ.

n) Zacchiae Quaest. Leg. L. IV. Tit. 2. Qu. 2. n. 15. p. 378. Roderic. a Castro Med. Polit. IV. 12. p. 261. Schurig l. c. p. 282.

o) Alberti Iurisprud. Med. c. 3. §. 7. p. 65.

§. 655.

Certiora virginitatis signa putantur, quae a labiis, frenulo, nymphis et hymene p) repetuntur. Etenim labia naturaliter tumida, modice dura et renitentia esse debent; frenulum tensum, non laxum aut laesum q); nymphae tenues r); denique hymen vel carunculae, vaginae et oris externi angustia, et coitio prima acerrima atque cruenta, crebrae vaginae rugae s), os uteri internum aequale t), genitalium inspectio et exploratio rel. Sed multi iam ante nos medici monuerunt, lubrica, incerta et perquam fallacia maximam partem ista virginitatis signa esse oportuisse, nisi memineris diuisionis illius satis verae in virginitatem moralem et physicam, quam alii corporalem et mentalem, itemque matrialem et spiritualem u) nominant, quarum altera ab altera diuelli facile et saepe solet. Optime vero omnium ROEDERER w), istos variorum dissensus compositurus, ad varios virginitatis status attendendum existimauit, feminamque considerandam esse

- 1) *In statu virginitatis integerrimo, i. e. ubi ea nec cum viro rem habuit, siue sponte sua, siue per vim atque stuprum, neque abortauit, neque peperit.*

E e 2

2) In

- p) Schurig l. c. Sect. III. c. 4. §. 1. p. 292. seq.
 q) Haller Phys. T. VII. p. 79.
 r) Zaccbias l. c. L. IV. Tit. 2. Qu. 2. n. 11. p. 378. et Schurig l. c. p. 294.
 s) Teichmeyer Med. Legal. c. 4. p. 23. sequ. Diemerbroek Anat. I. 26. p. 147. Ammann. Irenic. p. 129. seq.
 t) Diemerbr. l. c. p. 146.
 u) Teichm. l. c. p. 20. et Scharig l. c. p. 270.
 v) Elem. Art. Obst. c. 6. §. 115. seq. p. 52.

- 2) *In statu virginitatis laesae* per infortunium, libidinem, violentiam.
- 3) *In statu celebrati concubitus*, cui neque abortio, nec partus superuenit.
- 4) *In statu celebrati concubitus*, post quem abortauit femina: Denique
- 5) *In statu veri partus.*

§. 656.

His praemissis, facilius de virginitatis notis iudicare poteris. Inesse enim *priori virginum generi* debent, nisi per vim aut morbum alia eueniunt, *sinus virgineus bene conuiuens, duriusculus et paullo tumidior, nymphae extumidae, non flaccae, paullo minores, exiguum virgae muliebris praeputium, et glans fere nuda, os urethrae fere clausum, genitalium veluti aliquis nitor, splendor atque rubor elegans, membrana integra, non lacera vel in carunculas myrtiformes transformata* ^{w)}, *columnae rugarum vaginae praetumidae, vestibulum elatius.* In his profecto, ut verbis TERENTII Comici utar, *coitio prima acerrima s. subcruenta* esse debet. Sed ista virginitatis testimonia in adultis perrara sunt, neque defunt feminae, quae, integra ista membrana, virum admiserunt. In altero tertioque virginum genere plerumque *os uteri virgineum* est, i. e. compactum firmum, fere cartilagineum, laeue, politum, *genitalia externa flacca et biantia, virga muliebris longior et in glandem ipsam superinducta, nymphae subrubrae, prominulae, et veluti languentes, ostium meatus urinae amplius magisque apertum, membrana subrubra, flaccida, minor, destructa, eiusque loco*
carun-

w) Haller El. Phys. T. VII. p. 92. sequ.

carunculae myrtiformes vaginae claustro quasi ad-
fidentes; denique *vagina patens et amplior*, *columnae*
rugarum flaccae et veluti *solitariae*.

Schol. *Carunculae myrtiformes* sub auctore
Cl. WRISBERG l. c. n. p. 55 semper in-
dicant membranam genitalem destructam
et coitum crebriorem; *lacerae* vero et in-
fragmenta quasi diuisae rariorem, saepe so-
lum infortunium. Sed in ista exploratione
multa cautione opus est, ne fallaris. Potest
enim praetenuis illa membrana rumpi et
lacerari, dum frequentius pedes diuarican-
tur, v. c. saltu, quae fere est puellarum pe-
tulantia, equitatione virorum more peracta,
fluore menstruo rubro et albo acriori, vteri
haemorrhagia, puris rosione, masturbatione
et assidua naturalium contrectatione cet.

§. 657.

Quarta virginum species multa cum antoce-
denti communia habet, vbi embryo abortu pro-
iectus vel mola minor fuit: At post sextum mensem
magis oculis cernitur. Illis enim inest *os vteri paul-
lum longius*, *mollius et tumidiusculum*, pro mole
homunculi apertum; *cicatrices in rima transuersa*
post abortum multae aut difficulter detegendae, *fren-
nulum fere integrum*, *membrana deleta* cet. De
quinta virginum specie paullo post, vbi ad grauidi-
tatis signa peruenerimus.

§. 658.

Restant *signa stupri violenti*, cuius diuisiones
varias, cum in medicina forensi vberius explicentur,
iam non attinet pluribus anquirere. Ego vero tale
stuprum dari nego et pernego, cuius praecipua in-

*dicia pudendorum tumor, sanguineus ab affricu vehe-
menti rubor, inflammatio et cruentus color. Haec
enim sunt longe fallacissima, nisi illico post perpe-
tratum flagitium explorentur genitalia et quae rem
istam antecesserunt.*

§. 659.

*Sequitur conceptio et graviditas. Cuius signa
etiam multa a medicis adferuntur, maximam tamen
partem minus tuta vel omni exceptione maiora sunt.
Eo referunt semen retentum, incredibilem voluptatis
sensum in utroque sexu *), dolorem in femina et
quasi convulsionem circa umbilicum, inflationem et
calorem vagum abdominis, qui e vestigio coitum se-
quitur, horror et frigus, anxietas et moeror, deni-
que os uteri utcumque clusum; Post haec oriuntur
nausea, vomitus, ardor ventriculi, appetitus aut
nullus, aut depravatus s. malacia, facilis animi ex-
candescencia, tristitia virique fastidium, insolita
artuum lassitudo et gravitas, pigritia, crebra dor-
miendi cupiditas, animaeque deliquia, oculi pro-
fundi, retracti, liuidi, languidi, illacrumantes,
quos areola palpebrarum dependentium subliuida vel
caerulea quasi includit; pustularum oris eruptio;
menstruorum suppressio indeque oriunda sanguinis re-
dundantia, dolor capitis, dentium et lumborum per-
insignis, vertigo, morbus comitialis, inconstans fa-
ciei rubor et maculae, nasus vernice quasi flava ob-
ductus, vel rubore suffusus atque pustulatus, coloris
naturalis in subliuidam mutatio; mammarum aug-
mentum, dolor et duritia, papillae crassitudo, in-
flatio et color liuidus, striatus lymphae lacteae fluor,
os uteri descendens iterumque adscendens, denique
post*

*) Haller l. c. p. 76.

post tertium mensem ventris tumor, foetus motus, prae ceteris oris uterini tactio et rima eius per se transversa, iam circularis.

v. ROEDERER Diff. de Signorum grauiditatis aestimatione, rec. in Opusc.

GE. WILH. STEIN Anleit. zur theoret. Geburtshülfe, Cassel 1770. c. 2. §. 131. sequ. p. 39.

§. 660.

Ex his etiam intelligitur, signorum grauiditatis explorationem esse perarduum et fallacem, certe primis mensibus non indubitate demonstrandam, ideoque excusandos videri medicos, si identidem hac in re a callidis mulieribus fallantur, praesertim ubi grauiditas et hydrops inter se copulata sunt. Cautus ergo sit in iudicando medicus, dum eum *nuptae* tum *sanae*, tum *hydrope aegrae, vetulae, parentes, tutores* vel ipsi *iudices* adeunt, quo certiores de grauiditate vel partu clandestino fiant. Tunc enim praeter ea, quae supra commemorauimus, considerari debent *vitalis ante actae ratio, medicamenta, v. c. sanguinis missio crebra, vomitoria et pharmaca vehementiora, cum maxime menstruorum defectus, mammarum et abdominis moles increscens, foetus motus, oris uteri conditio, inspectio ventris.* Vnicum tamen qualique proprium et indubitatum signum est *uterini oris exploratio post septimum mensem*, quoniam tunc temporis necesse est digitis tangentis medici aut obstetricis occurrat caput infantis, si qui adest, vel etiam quaecunque pars corporis alia.

§. 661.

Praeter haec animaduertenda videntur *falsae grauiditatis signa*, quae fere ab aëre, aqua, san-

guine, mola, et carne intra abdomen *) praeter naturam excrecente oritur, et grauiditatem veram simulat. *Molae* vero propria quasi sunt, vterus minus fixus, sed quasi huc illuc deuolutus cum quodam grauitatis sensu; quoties femina locum sedemque lectuli permutat; tumor ventris diuersus, quippe qui in vere grauidata circa vmbilicum veluti acuminatus est, at in ea, cui mola incommodat, vbique aequaliter rotundatus, et maior; praeter haec symptomata subsistunt et aggrauescunt, facies decolor est, et menses saepe quinto sextoque mense redeunt, sed inordinate fluunt, motus foetus nullus est, tandem diu retineri et per omnem vitam sustineri potest, ad finem demum periculosum onus. At *mola ventosa* sine villo grauitatis et globuli huc illuc deuoluti sensu est, et, excusso aëre, illico cessat, etsi (fatebor enim) perarduum est illam cognoscere. *Mola sanguinea* ventrem magis elatum ad mensem quartum vel quintum habet, et motum foetus nullum.

§. 662.

Frequens abortio nimiam genitalium laxitatem atque debilitatem vniuersi corporis, sanguinis redundantiam, eiusque ad vterum aditum copiosiore et congestionem a coitu immoderato et petulanti, convulsionem neruorumque distentiones, vim corpori muliebri illatam, ictu, concussu, cursu, saltatione, vectione in rheda vel equo, compressione †), nixu corporis violento ad pondera in sublime leuanda, inflammatione cet. praesignificat. Quare quiuis *abortus*, qui *stato tempore* reuertitur, malus est; magis, qui

*) Sydenh. Fr. de hydrop. p. 334. T. I.

†) Klinkosch Progr. quo hydrocephalum fetus rarior. eiusq. caus. proponit, Prag. 1772.

qui *febri acutae* ^{a)} superuenit: nam tantum non semper iugulat. Itemque pessimus et periculosus est, qui *a soluta placenta* fit, aut post *egestum nimium* ^{b)}, indeque oriundam animae defectionem, *irritabilitatem neruorumque sensum exquisitiorem, tenasium* ^{c)} et per *foetus importunitatem ac mortem* oritur. Praesagienda igitur feminis abortio ^{d)} est; si vbera de repente emacrescunt ac desidunt, si febris ingens vrget, vel hydrops ascites inde a primis mensibus vrget.

§. 663.

Vbi vero *graviditas* ducitur, foetum gracilem, infirmum, extenuatum vel vterum ipsum inertem auguramur. Haud raro *praegnantia dolores ad partum* adsunt, et, necdum foetu expulso, iterum conquiescunt. In quo fere subest foetus a morte arefactus, induratus, crusta gypsea obductus qualique lapideus.

v. IO. ALBOSII Lithopaedii Senonensis per annos XXIX. in vtero contenti historia, in FRANC. ROVSSETI Hysterotomia, Basil. 1588. ed. BAVHIN. 8.

RVD. IAC. CAMERARII resp. ORTH Diff. de foetu XLVI. annorum, Tubing. 1720. 4.

§. 664.

Partum instantem denunciant mucus copiosus albus et crassus genitalium, *dolores praesagi*, v. c. ingratus tensionis sensus in regione lumborum, ossis sacri atque pubis, crebra alui exonerandae vrinaeque mittendae cupiditas, vel perfecta huius suppressio,

E e 5

sio,

a) Kloekehof Hist. Febr. Epid. c. 4. p. 100. Opusc.

b) Hipp. Aph. V. 34. p. 93. I.

c) Aph. VII. 27. p. 104.

d) Aph. V. 37. p. 94. Epid. II. Sect. 2. p. 687.

fio, conuulsio ingens, os vteri mollius et apertum, tumor ventris subsidens; tandem sequuntur *dolores veri* s. labores ad partum, os vteri apertius et de-
 tersum, aquarum formatura et ruptio. *Facilem par-*
zum spondent vterus in vaginam veluti deuolutus, os
 eius tenue, molle, fatisque hians, caput foetus in-
 stans, seclusis ceteris corpusculi partibus, aquarum
 in latitudinem quasi complanatio, ceteraque, quae
 ad partum faciunt, praeclara: *Difficilem* vero, si
 aquae aut in longitudinem arctantur, aut dudum di-
 lapsae effluxerunt, et os vteri non satis apertum,
 crassius et praedurum est; si fluxio vteri cruenta par-
 tum anteit, mater crebro inhorrescit, dolores ad
 partum aut nulli adsunt, aut perexigui, aut nimis
 interrupti ac intercisi, contra dolores spurii ad prae-
 cordia assurgunt, angor animi et defectio crebra,
 conuulsio cet. vehementer vrgent. In feminis, quae
 saepe et magna cum molestia pepererunt, metuimus,
 ne in serophulas, melancholiam, insaniam, apople-
 xiam, neruorum resolutionem et tabem incidant;
 At vbi puerperae vomitu nigro et foetidissimo, spi-
 ratione difficili, conuulsione, risu Sardonio, sudo-
 re frigido, atque syncope, delirio, sopore cet. cor-
 ripiuntur, mors fere ante portas est, quae saepe
 partum felicissime peractum, sed nimis acceleratum ^{e)}
 e vestigio sequitur.

§. 665.

Post partum *purgamenta* effluere debent, quae
 in iis, quibus menses parci sunt, aut vasa exilia, at-
 que habitus corporis spongiosus, tantum non semper
 modice effluunt. Pessimum est, si temere cohiben-
 tur. Illico enim oritur ventris tensio et elatio, in-
 flammatio, dolor lumborum et regionis vterinae, et
 pulsus

e) *Kloekhof* Diff. de Morb. Anim. p. 42.

pulsus quidam loci affecti, horror, febris acuta inflammatoria s. puerperarum HVL MII, suppuratio, gangraena, mors, eamque praesignificant anxietas praecordiorum ingens, respiratus laboriosus, impotentia et animi deliquium, sudor frigidus, fugax extremorum albor, conuulsio, rigor, syncope. Interdum bono cum omine succedunt purpura, ventris proluuies, haemorrhoides, vomitus cruentus, sudor copiosus. Si ergo *purgatio post partum alba f)* est, eaque *supprimitur*, saepe dolor laterum acutus, febris, surditas, delirium et pessima signa exoriantur. Si *nimia* est, ob *retentam* aliquam *placentae portionem*, terrere non debet, quippe, ablata illa, facile conquiescit; Sin vero vna cum ventris tensione, oculorum caligatione, animi defectione, inflatione pedum rel. pessimi morbi testimonium praebet. Haud raro *purgamenta*, quae excernuntur, impensius *foetent g)*, et ut plurimum placentae putredinem, saepe metuendam hac ex re exulcerationem vteri denunciant.

§. 666.

Post haec *infanti lac praebere*, matris est. Huius *nimia copia b)* vbi ad mammas affluit, pallor oris, debilitas et grauitas vniuersi corporis, irritabilitas et sensus exquisitior, palpitatio, conuulsio, vertigo, deliquium animae, profusi sudores, macies, tabes, insequuntur. Interdum *lac* prorsum *deficit*, et fere ab obesitate nimia, tubulorum lactiferorum obstructione vel obliteratione, tumore, scirrho vel cancro proficiscitur, vel papillae productiores et crassae, depressiores et paruae subsunt. Id genus
feminae

f) Hipp. Coac. §. 3. p. 575.

g) Lieutaud Precis, T. II. S. 1. p. 272.

b) Klockhof Diff. cit. p. 37.

feminae lactare non possunt, nisi vitium illud auferatur. Quare ut ea *lactis penuria*, quae post inediam, morbum grauem, egestionem largam, oritur, pertimescenda non est, ita etiam nec *impotentia lactandi*, quae fissuris papillarum, vulnere, ulcusculis debetur; magis, quae nimio sensui. Haud raro a lacte restagnante *scirrhi*, iique, procedente morbo, fere periculosi, nascuntur. *Infantes* vero ubi *mammam auersantur* ⁱ⁾ citra maxillae tetanum, ad tabem proni sunt; Contra ubi *sugere* ^{k)} nequeunt, licet velint, iis mors ineuitabilis est.

§. 667.

Quibus praemissis, reliquum est, ut ipsa *sterilitatis* signa explicemus. Est vero ea *sterilitas*, quae a pudendorum, vaginae, uteri, tubarumue angustia et concretionem, vel ab rima oris uterini laesa, itemque ab utero calloso, morbose contracto, ulceroso, coalito, scirrho cervicis, seminis aditum prohibente, nec non scirrho tubarum et ovarii ^{l)} difficillime cognoscendo, cancro uteri, diuturno pertinaciorique fluore albo ^{m)} dimanat, itemque ea, quae *viraginibus* ⁿ⁾ inest, absolute insanabilis: Pessima et periculosa, quae irritabilitatem et sensus facultatem sequitur, omnium vero maxime, quae *uteri resolutionem*. Semen enim retineri nequit, ideoque nec ouulum fecundari. Minus terrere debet, quam hydrops genuit, nisi is a scirrho sit. Contra ubi *sterilitas a vitiis temporariis* profecta est, v. c. a venere nimia, mala succorum indole, vel sanguinis

i) Vogel Praen. Gott. Pens. I. n. 23. p. 6.

k) Ibid. n. 2. p. 5.

l) Sydenham Diss. Epist. ad Cole p. 266. I.

m) Klein Int. Clin. p. 152.

n) Vogel Cogn. et Cur. Morb. Aph. 618. p. 511.

nis defectu, menstruis vitiosis, fluore albo, pinguitudine multa, relaxatis ac debilitatis solidis partibus, malo corporis habitu, cet. neque iam inueterauit, metuenda non est. Haud raro *uterus vel ouaria nulla* sunt; ergo et conceptio nulla esse potest.

v. Diff. nostra de causis sterilitatis in sexu sequiori ex doctrina HIPPOCRATIS veterumque medicorum, Hal. 1769.

CAPVT V. DE IUDICATIONE MORBORVM, VT SIGNO.

§. 668.

Reciprocus humorum solidorumque nisus est. Vnde non possunt non illa varie mutari, subigi, secerni, excerni: id quod ex physiologia satis notum est; sed in morbis eo magis locum habere debet, quo magis tunc temporis residuae naturae vires excitantur, stimulantur, afficiuntur, laeduntur, et quo maiori cum impetu humores per vasorum angustias feruntur, hinc inde impelluntur, repelluntur, haerent, obstruunt, febrem et inflammationem efficiunt.

§. 669.

Iam vero illa humorum solidorumque actio alia esse debet, morbo ineunte, alia increcente, alia, vbi quasi medius est, alia denique, vbi decrescit seseque remittit, ideoque medici est, attendere, cum maxime in acutis morbis, *principium, incrementum, statum, decrementum*, siue tria stadia *cruditatis, coctionis* atque *iudicationis*. Nam necesse est habeat vnumquodque signa quaedam, quae et tempori morbi, quo apparent, et humorum conditioni

tionem debentur, et singula singulis statisque diebus accidunt. Haec *dierum decretoriorum, iudicatoriorum* s. *criticorum* vera origo est.

- v. PROSPER de Praefagienda Vita et Morte VI.
I. p. 343 sequ. et qui post haec hanc doctrinam bene explicuit, GLASS de Febris Com.
III. p. 12 sequ. ed. BALDING.

SECTIO I.

DE DIERVM DECRETORIORVM VERITATE AC DIGNITATE.

§. 670.

Controuersia haud levis *de diebus decretoriis* exorta inde ab diuino HIPPOCRATE usque nostra tempora est, vtrum vere dentur, nec ne. Alii enim aiunt, alii vero negant et pernegant, alii denique media via sibi procedendum censent, ne fallantur.

1) Principes defensores hi sunt:

ANDR. THVRINVS Defensione HIPPOCRATIS et GALENI de causis dierum criticorum aduersus HIER. FRACASTORIVM, Bonon. 1543. 4. rec. in Opp.

MICH. ANDR. BLONDVS de diebus decretoriis et crisi, eorumque verissimis causis in via GALENI contra neotericos libellus, Rom. 1544. 4. et Lugd. 1550. 8.

LVC. GAVRICI super diebus decretoriis axiomata, cum enucleatione theorematum HIPPOCRATIS et GALENI, Rom. 1546. fol.

HIPPOL. SALVIANVS de Crisibus, cet. Rom. 1558. 8.

CELS.

CELS. MARTINENGI de praevidendis morborum euentibus L. III. Brixell. 1571. 12. et Ven. 1584. 8.

IO. BAPT. DONATII L. de Iudiciis, de Morborum signis iudicialibus s. Rei Medicae stipendia, Francof. 1591. 8.

ANDR. LAVRENTII L. III. de Crisibus, Francof. 1596. et 1606. 8.

IVL. CAES. CLAUDINI de crisibus et diebus criticis tractatus, Bonon. 1612. fol. Basil. 1620. 8. et Venet. 1628. 4.

PROSP. ALPIN. de Praefagienda Vita et Morte, L. VI. 4. p. 396 sequ.

FRID. HOFFMANN Diff. de fato medico et physico, Hal. 1724. et Med. Rat. Syst. T. III. Sect. 1. c. 15. p. 335 sequ.

GER. VAN SWIETEN Commentar. in BOERHAAVE Aph. p. 51 sequ. T. II. ed. Hildb.

ANT. DE HAEN Ratio Medendi T. I. c. 4. p. 57 sequ. et T. VIII. c. 2. p. 23 sequ.

AYMEN Diff. resp. ad Acad. Diionens. 1751. D'examiner, si les jours critiques sont les memes en nos climats, qu'ils estoient dans ceux, où Hippocrate les a observés, et quels égards on doit y avoir dans la pratique, cet.

Dictionnaire de prognostics où l'art de prévoir les bons et les mauvais evenemens dans les maladies, par M. D. T. à Paris 1770.

2) Inter aduersarios enitescunt ASCLEPIADES et CORNEL. CELSVS, HIER. FRACASTORIVS L. de Caussis Dier. Criticorum p. 279. P. I. ed. Lugd. 1591.

HELMONTIVS de Tempor. p. 509 sequ. n. 52. Opp. itemque SCHELHAMMERVS et BOHNIVS. THEOPH.

THEOPH. BORDEV Recherches sur les crises,
ad calc. T. II. des rech. sur le pouls, p. 165 sq.

IO. ANT. PVIATI Dissertationes Medicae V.
nunc ab eius filio ANT. CAIETANO editae,
Venet. 1771.

3) Eorum, qui mediam tenuere, innumera fere
cohors est; Ex recentissimis huc referre placet
MVERRY Thes. An a recta cresium doctrina et ob-
seruatione medicina certior, Paris. 1741.

SIG. FRANC. NIDERL Diff. de Crisibus, Vin-
dob. 1765. 8.

§. 671.

Sed salua dierum decretoriorum auctoritas est,
modo a praeiudicata opinione liber sis, vt bene
SWIETENIVS ^{o)} monuit. Primum enim *neque
medicorum aliquis* ^{p)} *primus inuenit id nomen; sed
omnino necessarium fuit, vt, qui praesens esset, con-
turbaretur, atque ideo exclamaret, et crisin, i. e. iu-
diciu, rem ipsam nominaret.* Deinde veteres me-
dici, quorum in morborum signis eruendis, ordinan-
dis, diiudicandisque diligentia et accuratio tanta est,
quanta est maxima, fallere nec potuerunt, nec vo-
luerunt, ideoque est certissimum, morbos eos, quos
fideliter naturaeque apposite consignatos reliquerunt,
tunc temporis vere certis ac statis diebus fuisse iudi-
catos, etsi interdum non satis a se inuicem distinxisse
crisin et lysin videntur, eos tamen decretorios cen-
suerunt, in quibus febrium plurimarum perfecta iu-
dicia fierent. Praeter haec id *in morbis acutis* ple-
rumque

^{o)} Comment. 1. c. ad §. 587. p. 53. et §. 741. p.
464 sequ.

^{p)} Sic praeclare GALENVS Cris. III. 2. p. 535.
IV. et post eum Ill. ZIMMERMANN Erfahr.
T. I. B. 3, c. 4. p. 278 sequ.

rumque *die impari* ^{q)}, *perraro pari* ^{r)}, id quod potius *longorum* erat, euenit, eamque ob causam nata est *dierum decretorum paritas et imparitas*, ita tamen, vt huic propter maiorem exemplorum multitudinem primas deferendas statuerent, vnaque concederent, iudicationes fieri posse *singulis diebus, sed neque pares numero, neque ex aequali fide* ^{s)}. Tercio dignitas istorum dierum vel ex varia materiae morbosae natura optime colligitur, quippe ea longe alia esse debet sub morbi principio, alia paullo post, alia ad finem, primum parcius et crude egeri, post vero copiosius et magna cum aegri alleuatione. Id quod cum fere certo tempore ac die hodiernum fiat, non poterant non veteres hosce dies prae ceteris attendere atque annotare. Quarto boni illi senes more suo i. e. ingenue professi sunt, *acutorum morborum praedictiones non omnino certas esse* ^{t)}, *et si vt plurimum intra quatuordecim dies iudicentur; dari morbos, in quibus nullum subsequatur iudicium* ^{u)}, *aut certe minus sueto die* ^{v)}; *in multis oriri lentam subactionem et resolutionem, nonnunquam reuerti eos denuo* ^{w)}, cuius causas et signa diligenter annotarunt, *naturae morbiue vires, nec non signorum decre-*

q) Galen. Dieb. Decret. III. 1. p. 602.

r) Hipp. Vict. Acut. §. 50. p. 309. II. L. Humor. §. 3. p. 319. I.

s) Gal. Dieb. Decret. I. 2. p. 559. *Sarcone* Neap. Krankh. T. II. §. 408. p. 113. et §. 413. p. 117.

t) Hipp. Aph. II. 19. et 23. p. 73 sequ. Tamen et aliis diebus, vt L. Dieb. Iudic. §. 9. p. 437. Progn. §. 20. p. 464. Coac. §. 1. p. 533.

u) Gal. de Tot. Morb. Temp. c. 5. p. 360. III.

v) Hipp. Epid. I. Sect. I. p. 656. cf. *Haen* Rat. Med. T. VIII. c. 2. p. 23.

w) Epid. I. S. 2. p. 668.

decretoriorum potestatem inter se sedulo conferendas esse ante, quam de exitu iudices, ipsos longos morbos haud raro decerni die aliquo decretorio incipere, sed imperfecte, sic, ut reciduos eos metuere possis, sed iterum die tali demum perfecte iudicari *), cet. Praeterea vero, certis freti observationibus, nos docuerunt, quantum ad dierum indicatoriorum scientiam valeant anni morbique tempora varia, itemque varia morborum natura y), unde et quando eueniant, quid timendum, quid sperandum sit rel. adeoque hac via sese viros probos et artis suae certissimos demonstrarunt. Quinto nullius mehercle momenti aduersariorum argumentum illud est, quod iste dierum ordo aut raro, aut nunquam, apud nos accidat: Nam innumerae causae esse possunt vereque sunt, quibus ista naturae lex immutatur z), v. c. caeli aërisque diuersitas, magnae lunae mutationes, quibus malignarum febrium iudicatio saepe turbatur a), vitae victusque ratio abhorrens, intemperantia, peruersa, intempestiua, numerosiora vel efficaciora medicamenta b), plenior aegri cibus et nutritio, turpis quorundam medicorum ignorantia, aut praeposteri sapientia, ignoti contemptio, socordia, negligentia, siue illa ab aegrorum multitudine oriatur, siue a taediosi laboris fuga, siue quod statim ac semel spes

fese-

x) *Gal. Dieb. Decret. II. 4. p. 585 sequ.*

y) *Hipp. Dieb. Indic. §. 1. p. 452. Epid. II. Sect. 1. p. 685.*

z) Sic praeclare LEMOSIVS de Opt. Praedict. Rat. V. 8. p. 208 sequ. et HOLLER. Comm. in Coac. HIPPOCR. p. 398.

a) *Bagliu. Prax. II. 12. §. 4. p. 232 sequ. et si hac de re valde dubitamus.*

b) *Hipp. Aph. I. 20. p. 71. Lieutaud Precis, T. I. S. 1. p. 14. Zimmerm. Erfahr. I. c. p. 279.*

fefellit, hastam animumque abiiciunt. Sexto aduersarii, qui hosce dies decretorios dari prae fracte negant, non videntur perspectam habuisse veterum numerandi rationem, quoniam ex eorum sententia ^{c)} iudicationes, nec diebus integris fiunt, neque obseruatori attento imponunt. Nam, bene monente GALENO ^{d)}, primus et secundus septenarius numerari semper debet *per disunctionem*, i. e. dies septimus etiam finis septenarii primi sit, octauus vero septenarii secundi initium: Contra septenarius secundus et tertius *per connexionem*, i. e. dies decimus et quartus bis in rationem veniat, ideoque illic finiat, hic denuo ordiatur. Aut si ternarios et quaternarios adhibeas, tunc sub auctore HIPPOCRATE ^{e)} debent ternarii omnes copulari, quaternariorum vero *duo disungi, duo connecti*. Hac sola computandi ratione multum litis dirimi posse videtur, etsi ipsi veteres docuerunt, perarduum haud raro esse, principium morbi ^{f)} definire, nisi ex eo computes, *vbi aegri manifesto febricitare incipientes decubuerunt*. Denique plurimi recentiorum medicorum, quibus fidem non adhibere velle nefas est, publice professi sunt et etiamnum profitentur, tales morborum iudicationes certo statoque die sibi saepenumero accidisse, neque quis facile negare ausit, *febres tertianas* plerumque post accessionem *septimam* sponte sua finire, *diariam* intra XXIII. horas, *synochum* mitiorem intra quatuor dies, grauiorem vero intra septem per sanguinis e naribus effusionem vel sudorem; *febres*

Ff 2

c) Hipp. Iudic. §. 2. p. 439. et Progn. §. 20. p. 465.

d) Comm. in Progn. III. 1. p. 794. IV. cf. Swieten Comm. Aph. 741. p. 469. II.

e) L. de Septim. Part. §. 8. p. 173. I.

f) Gal. Cris. I. 17. p. 507. IV.

bres ardentes, nisi funestae sint, tertio vel vndecimo die per sudorem largum, et adiuncta deiectione; *febres inflammatorias* quarto vel septimo, rarius decimo quarto vel vicesimo primo; v. c. pleuritidem et peripneumoniam leuem intra tres quatuorue dies, ab sputis cruentatis incipere, et perfecte discuti, si aegri iuniores et exquisitoris sensus sunt, die septimo, in ceteris fere die decimo quarto, per sudorem et excreationem copiosam, quam respiratus facilis insequitur, spuriam vero pleuritidem et hepatitidem vtplurimum septimo vel vndecimo per sudorem et aluum citatam g); *febrem scarlatinam, erysipelaceam, variolosum*, certo die materiam morbosam ad cutim deferre; et quasi conquiescere, deinde iterum exacerbari; *letales* fere die nono vel vndecimo esse; *febres epidemicas* permultas per sudorem die septimo decerni, denique ipsum morbum herculeum infantes per numerum septenarium occupare cet. Quare cum haec veterum placita naturae morborum et obseruationibus omnium seculorum consentiant, perspicuum est, *dari vere dies decretorios*.

§. 672.

Dicuntur vero *dies decretorii*, in quos plurimum iudicii tempus peruenit h), s. vt apertius eloquar, in quibus insignis quaedam morbi mutatio et egestio accidit, quae aegros aut statim liberat, aut malorum alleuamentum adfert, aut pessimam clausulam imponit. Quod dum veteres viderent numero septenario absolui, primum hunc dierum decretoriorum principem esse voluerunt, deinde considerandum esse putarunt, vtrum *die pari vel impari* res aegri

g) Hoffmann Med. Rat. T. III. S. 1. c. 15. §. 7. p. 340 sequ. ed. Hal.

h) Sic Galen. Dieb. Crit. I. 3. p. 561.

gri mutarentur, nec ne. Nam si *die pari* exacerbantur, eodem et iudicium exspectare licet; Sin vero *impari*, eodem et morbus finietur ⁱ⁾. Quid? quod censuerunt, mali principium *die pari*, at perturbationem et mortem ipsam *impari* ^{k)} esse adfuturam. Hinc secundum HIPPOCRATEM ^{l)} in *diebus paribus* III. VI. VIII. X. XIII. XXVIII. XXX. XXXXVIII. LX. LXXX. C. cum maxime eminent; in *imparibus* vero I. III. V. VII. VIII. XI. XVII. XXI. XXVII. XXXI. cet. A qua naturae lege ubi morbus deflectit, reuersio mali, eaque saepe perniciofa, exspectanda est. Sed singulos dies eorumque potestatem percenseamus.

§. 673.

Praeter febres diarias haud facile morbum aliquem *dies primus* decernit, etsi DIOCLI ^{m)} olim visum est; et si incidit, prolusio magis, quam vera et tuta iudicatio est. At de *die tertio*, *quarto* ⁿ⁾ et *quinto* ^{o)} nemo dubitat. *Sextus* ^{p)} eos morbos iudicat, qui diebus paribus mouentur et finiuntur: id tamen certum est, iudicium hoc die perrarum esse,

F f 3

(vidit

i) Hipp. Epid. I. Sect. 3. p. 672. I. Gal. I. cit. c. 8. et 10. p. 571. Hoffmann I. c. p. 342.

k) Epid. II. Sect. 6. p. 709. de Morb. IV. 21. p. 138. II. cf. Cope Demonstrat. Progn. Hipp. p. 58.

l) L. Septim. Part. §. 8. p. 173. II. Aph. IV. 36. p. 85. Dieb. Iud. §. 9. p. 437. I. Gal. Comm. III. in I. Epid. t. 14. p. 469. T. III.

m) Ap. GALEN. Dieb. Decret. I. 9. p. 572.

n) Hipp. Epid. I. Sect. 2. p. 669. Gal. Crif. III. 4. p. 540.

o) Epid. IV. 9. p. 749.

p) Epid. I. S. 2. p. 668. et Epid. III. S. 2. Aeg. 6. p. 717. Galen. Dieb. Decret. I. 2. p. 559.

(vidit tamen Perill. HALLERVS) obscuram, cuius notae certae non sunt, imperfectam fere, ideoque intutam ob adiuncta symptomata pessima, et haud raro perniciosam, quippe tunc vna vultus crebra mutatio, pulsus parvus et debilis, tremor, vocis et sensus amputatio, cataphora, animi defectio et syncope ab egestu, vomitus et deiectiones acres, malignae, foetidissimae q) aegrum occupant. Hinc *dies sextus* a GALENO tyrannus dictus est, ubi morbi per dies impares mouentur. De *septimo et nono* r) inter omnes constat, prior tamen prae ceteris manifeste, fideliter, tuto, absolute, salubriterque decernit. *Octauum* s) et *decimum* t) hac de re commemorauit HIPPOCRATES, at iudicium plerumque imperfectum et periculosum est. Similiter *undecimi* u) meminit, quem vero in febribus acutis et continuis semper periculosum FRID. HOFFMANNVS v) censuit. *Die duodecimo* x) et *decimo sexto* iudicatum GALENVS vidit neminem, ex aliorum vero sententia sine notis est, et perraro, imperfecte, inconstanter periculoseque decernit; Iudicatio, quae *die decimo et tertio* y) incidit, rara, fallax, nec secura est. *Dies decimus et quartus* septimo ex affe respondet, et semper bonus est: Contra *dies decimus quintus et duodeuicesimus*
raro

q) Gal. I. cit. c. 4. p. 563.

r) Ibid. c. 2. p. 559.

s) Epid. IV. 3. p. 744.

t) Epid. III. S. 3. Aeg. I. p. 729. et Epid. VI. S. 3. p. 803. Galen. I. cit. c. 8. p. 571.

u) Epid. I. Sect. II. p. 670.

v) Medic. Rat. Syst. T. III. Sect. I. c. 15. §. 14. p. 345.

x) L. cit. c. 2. p. 559.

y) Ibid. c. 5. p. 565. Prosper VI. 4. p. 363.

raro iudicant; *decimus septimus* ob reciduum ^{z)} morbum insignis est, et ubi die decimo quarto coctionis notae adfuerint, iudicationem proximo die decimo septimo perfectam auguramur. *Diem vicesimum* ^{a)} Celsus Senex pluries memorat: At *vicesimum primum* ^{b)} perraro decretorium statuit.

§. 674.

Ex his intelligitur, veteres prae ceteris curasse *dies vere decretorios*, qui quaternariis et septenariis circuitibus ^{c)} fiunt, his vero morborum diuisionem *in acutissimos, peracutos, acutos* rel. vnice niti, quoniam febres peracutae die quarto et prius desinunt, malignae eodem die iugulant ^{d)}, acutae plerumque die decimo quarto ad summum vicesimo ^{e)} finiuntur; post haec vero improprie acutae nominantur, auctore GALENO. Ex quo etiam patet, cur medici porro a quarto post vicesimum *inter dies decretorios* XXIII. XXVII. XXXI. XXXIII. XXXVII. XXXX. XXXXIII. XXXXVII. LI. LIII. LVII. LX. LXIII. LXVII. LXXI. LXXIII. LXXVII. LXXX. LXXXIII. LXXXVII. LXXXXI. LXXXXIII. LXXXXVI. C. referunt; contra dies XXII. XXIII. XXV. XXVI. XXVIII. XXX. XXXII. XXXIII. XXXV. XXXVI. XXXVIII. XXXVIII. nunquam

Ff 4

pro

z) Epid. I. S. 2. p. 668. Gal. Cris. III. 4. p. 541. Dieb. Decret. I. 3. p. 584.

a) Epid. I. c. p. 669.

b) Aph. IV. 36. p. 85. et Galen. ad h. l. Swieten Comm. ad Aph. 741. p. 471.

c) Hipp. Aph. II. 24. p. 74. Gal. Cris. III. 4. p. 540 sequ.

d) Hipp. Iudic. §. 2. p. 439.

e) Ibid. §. 4. p. 440. cf. Galen. Dieb. Decret. I. c. p. 597.

pro talibus *f*) habendos existimant. In eo tamen consentiunt veteres, quosdam dies decretorios iam saepius obseruari, et omnes omnino aegros *die septimo vel nono* iudicari, alio anno potius *die decimo quarto vel vicesimo*, plurimos demum post reuersionem mali, interdum omnes *undecimo* feliciter, interdum *sexto §)* infeliciter.

cf. GALENVS Comment. III. in I. Epid. t. 22. p. 480. T. III. et cum maxime Cris. III. 4. p. 540. IV.

LEMOSIVS de Opt. Praedic. Ratione V. 4. p. 194 sequ. IVNCKER Semiol. c. 5. p. 497 sq.

§. 675.

Sed isti *dies decretorii* iterum diuiduntur in *vere decretorios* et *indices, contemplantes, contemplabiles* *b*), *intermedios*, quia, etsi in illis iudicatio non incidit, tamen indicant, quid sequenti die decretorio futurum sit. Numerantur vero illi per quaternarium vsque ad vicesimum *i*), deinde per septenarium vsque ad quadragesimum; post per vicenarium vsque ad vicesimum et centesimum; tandem per circuitus mensium geminos. Sic v. c. *dies quartus index sexti et septimi* est, vt, si qui die quarto ad peiorem statum recidant, sexto moriantur; contra si bona rerum conuersio fiat, septimo *k*) iudicentur; Sic *nonus undecimi, undecimus quarti et decimi,*

f) Gal. ap. Moysen Aph. Sect. 10. §. 20. p. 286.

g) Gal. Dieb. Decret. II. 7. p. 592.

b) Sic ap. Hipp. et Galen. in Progn. Comm. II. 1. p. 794. IV.

i) Galen. ap. Moysen l. c. §. 128. p. 289.

k) Id. Dieb. Decret. I. 4. p. 563.

cimi ^{l)}), quippe qui quam maxime naturam septimi imitatur; *septimus* et *decimus vicesimi*, perraro *dies duodevicesimus primi et vicesimi* ^{m)}); *quartus* et *vicesimus* vero *septimi*, *primus* et *tricesimus quarti*, *septimus* et *tricesimus quadragesimi* cet. i. e. primus quaternarius certo indicat, quid futuro euenturum sit, tertius quid quarto rel. nimirum die quarto *urinae* fiunt coloratiores et nubecula vel suspensa bona apparent, vbi septimo malum decerni debet ⁿ⁾); si signa cruditatis die septimo incidunt, iudicatio *undecimo* ^{o)} vel *quarto et decimo* futura est; si eodem die *nubecula* vel *suspensa nigra* ^{p)} cum signis pessimis iunguntur et copulantur, sequenti mors expectanda est; si signa cruditatis ad diem *quartum et decimum* ^{q)} usque continuant, et pedetentim quasi-que sedato nisu eunt, *quadragesimus* demum decretorius futurus, post vero per lentam resolutionem abiturus cet. Qui dies si inter se confunduntur, accidere potest, vt dies aliquis index fiat decretorius, et contra; ex quo facillime intelligitur dierum permutatio, quae passim apud veteres occurrit, ideoque, me quidem iudice, non semper opus scripturae correctione est, vt III. HAENIO ^{r)} videtur.

§. 676.

Huc etiam pertinent *dies intercalares* s. *inter-
eidentes* ^{s)}), *coincidentes*, *intercurrentes*, *prouocato-*

Ff 5

rii,

l) Id. l. cit. c. 5. p. 565. Cris. I. 18. p. 509.

m) Id. Cris. II. 7. p. 592.

n) Hipp. Aph. II. 24. p. 74. et IV. 71. p. 89. et Galen. Cris. III. 4. p. 540 sq. Prosper l. c. p. 365 sq.

o) Gal. Cris. I. 7. p. 568. et c. 13. p. 580.

p) Ibid. III. 10. p. 549.

q) Ibid. p. 580.

r) Rat. Med. T. I. c. 4. p. 61.

s) Gal. Dieb. Crit. I. 3. p. 561 sequ.

rii, v. c. in primo septenario tertius et quintus, interdum et sextus ²⁾) talis est, qui male decernit, et recidiuas inducit; in secundo nonus, decimus tertius et quintus, vndeicesimus, quartus et vicesimus cet. in quibus nonnunquam, at rarius, morbus acutus perfecte iudicatur, idque a solo vehementiori humorum motu proficiscitur. Reliqui vero omnino omnes dicuntur *non decretorii*, *vacui*, *medicinales*, v. c. I. VIII. X. XII. XIII. XV. XVI. XVIII. rel. quoniam quasi ultra dies decretorios, indices atque intercidentes extenduntur. Sic enim dies quartus et decimus est finis secundae hebdomadis, et tertiae principium, quartus et vicesimus quintae terminus vnaque sextae initium, sic, vt tres hebdomades *vicenario* numero quasi describantur, similiterque dies LXIII. LXXX. C. decretorii ^{u)}) fiant. Qui dierum ordo vt melius et vno veluti obtutu possit peruideri, en ipsas ex LEMOSIO ^{v)}) et IVNCKERO ^{w)}) tabulas!

LEMOSII SCHEMA

<i>Dies Index — Decretorius</i>			<i>Dies Index — Decretorius</i>		
4	—	7	57	—	60
11	—	14	64	—	67
17	—	20	71	—	74
24	—	27	77	—	80
31	—	34	84	—	87
37	—	40	91	—	94
44	—	47	97	—	100
51	—	54			

DIA-

²⁾ Id. in Progn. Comm. III. 1. p. 794.

^{u)} Id. Dieb. Decr. II. 9. p. 593.

^{v)} De Opt. Praed. Rat. V. 3. p. 193. b.

^{w)} Semiol. c. 5. §. 57. p. 498.

DIAGRAMMA HIPPOCRATICVM
EX IVNCKERO.

Septenarium I.

Dies

I. *Vacuus.*

II. *Vacuus.* Sed secundum GA-
LENUM ad criticos refertur
vterque, quia in illis diariae sol-
uuntur.

III. *Intercalaris.*

IIII. *Index* s. contemplatione di-
gnus; estque quaternarii primi
finis et initium secundi, prae-
dicit die septimo euentura.

V. *Intercalaris.*

VI. *Pseudocriticus*, tyrannus vulgo
dictus.

VII. *Criticus* reliquis valentior,
ideoque dignitate et potentia
primus.

Septenarium II.

VIII. *Vacuus.*

IIII. *Intercalaris*, saepe exitialis.

X. *Vacuus.*

XI. *Index* decimi quarti.

XII. *Vacuus.*

XIII. *Intercalaris.*

XIIII. *Criticus* septimo suppar.

Septenarium III.

XIIII. *

XV. *Vacuus.*

XVI. *Vacuus.*

XVII. *Index* vicefimi.

XVIII. *Vacuus.*

XIIII. *Intercalaris.*

XX. *Criticus.*

Septenarium IV.

Dies

XXI.

XXII.

XXIII.

XXIIII.

XXV.

XXVI.

XXVII.

Septenarium V.

XXVIII.

XXIIII.

XXX.

XXXI.

XXXII.

XXXIII.

XXXIIII.

Septenarium VI.

XXXIIII. *

XXXV.

XXXVI.

XXXVII.

XXXVIII.

XXXIIII.

XXXX.

His diebus respondent oppositi

§. 677.

Causae huius indicationis, quae certo statoque tempore accidit, variae a variis prolatae sunt medicis, v. c. Pythagoraeis, GALENO ^x), eiusque adfectis, AMATO LVSITANO, LVD. LEMOSIO ^y), HIER. FRACASTORIO ^z), PROSPERO AEPI-NO ^a) cet. Sed his memorandis immorari non placet, quoniam accepta referri et possunt et debent variae solidorum humidorumque rationi, tandemque, altera alteram quasi superante, *crisis*, i. e. mali segregatio vel egestio copiosa, fortis, visibilis, allevans, exoriri morbique penitus propulsari debent, modo *die pari*, modo *impari* ^b), prouti nimirum inceperunt.

§. 678.

Iam vero si vere dantur tales *dies decretorii*, consequens est, ut etiam concedamus, alios esse *bonos*, alios vero *malos*, etsi negari non potest, auctore GALENO ^c) et experientia teste, a primo statim die non nisi ea cognoscenda et praesagienda esse, quae in primo quaternario, rarius, quae in secundo euentura sint. Hinc a die indice decretorium vere auguramur, ut, si bonum aliquod coctionis signum, ceteris non abhorrentibus, primo die appareat, intra primum quaternarium bonam morbi resolutionem ^d) spondeamus; sin vero quarto, septimo

x) L. Dieb. Decret. III. 2. p. 602.

y) L. cit. VI. 1. p. 215. sequ.

z) L. de Causs. Dier. Critic. p. 279. sequ. T. I. Opp.

a) L. cit. p. 367. cf. Haen Rat. Med. T. XII. c. 4. p. 173. sequ.

b) Hipp. Aph. IV. 61. p. 88.

c) Cris. I. 16. p. 505. sequ.

d) Ib. III. 4. p. 540.

ptimo sanitatem futuram praedicamus: Contra ubi mala hisce diebus indicia oriantur, longitudinem morbi, dolorem, reuersionem, periculum, mortem^{e)}, praesertim si quid febris acutae die quinto superueniat, deiectiones crebrae, animi deliquia, vocis amputatio, conuulsio, singultus, anxietas horrenda, frigidus sudor frontis, narium, ceruicis rel. Hinc *egestiones* illae *salutares* esse debent, quae iusto tempore ac die, coctione antegressa, atque loco perapposito nascuntur. Ex his etiam intelligitur, cur *malus morbi exitus* esse plerumque soleat, si febris die decretorio exacerbatur^{f)}, cur medici metuant coctionis notas, quae diebus intercalaribus incidunt: raro enim certae et tutae sunt: cur eas potius die pari, at iudicationem ipsam die impari^{g)} accidere percipiunt, cet. etsi in his videndum prae ceteris est, quot diebus principium morbi acuti contineatur: nam totidem et augmentum et status^{h)} habebit: febris die pari, an impari exorta sit, nisi errare in praedicando velis. Praeterea ex eo etiam perspicuum est, cur post iudicationes imperfectas vel extra dies decretorios factas iure metuere debeamus, ne recidiva febris subsequatur, tumores praecordiorum atque splenis et sanguinis effusionesⁱ⁾; cur, si febres singulis diebus eadem hora reuertantur et exacerbentur^{k)}, difficile et intutum iudicium expectare liceat, rel.

§. 679.

e) Hipp. Epid. I. Sect. 3. Aeg. 11. p. 681. sequ. I. Vict. Acut. §. 49. p. 308. 11.

f) Epid. I. Sect. 2. p. 659.

g) Aph. IV. 61. p. 88. et Gal. ad h. l. Prosper l. c. p. 369. sequ.

h) L. Vict. Acut. §. 46. p. 306.

i) de Berger ap. Klein. p. 83.

k) Hipp. Aph. IV. 30. p. 85. Cels. de Medic. II. 4. p. 51.

§. 679.

His igitur praeceptis atque dierum scientia omnis praefagiendi ars continetur: Quam si quis medicus bene callet, ecquod mirum, si vel ipsam salutis mortisue horam, tanquam magnus Apollo, vaticinari possit? Etenim ut hoc iterum exemplo utar, si die quarto signa exitialia appareant et subsistant, necesse est proximo die decretorio, i. e. septimo, insequatur pessima iudicatio, itemque perniciēs eo certior atque celerior, et vel ipso die quinto aut sexto euentura, quo magis illa vrgeant. Contra sentiendum est, ubi omnia salutem ostendunt. *Mortis* vero *hora* sic definiri posse videtur, primum ut videamus, quo potissimum accessionis tempore aeger male se habeat, utrum signa pessima incidant, nec ne, v. c. alior corporis vniuersi vel partium ingens, pulsus debilis, paruus, nullus, torpor et motus impotentia, veternus cet. illud enim tempus valde suspectum est: Deinde ut bene attendamus, utrum aeger, ubi res ad summum deductae sunt, incredibile quantum, delirat, et in somnum altissimum incidit, itemque anxietas et febris intenditur, ardor intolerandus et pessima symptomata superueniunt; an in principio et vigore accessionis mediocri illico crebra animi deliquia, sudores inaequales, frigidi, et singula membra occupantes, v. c. caput, frontem, ceruicem, pectus, denique pulsus paruus et obscurus, exoriantur: Tunc enim, auctore GALENO ¹⁾, scire licet, *in pessimo accessionis tempore hominem moriturum. Atqui si hoc diffinitum cognitumque aperte sit, nullum adhuc est negotium, mortis horam dicere, quippe cum secundus dies e. gr. et quartus vehementiorem accessionem adferat, quam primus, tertius et quintus,*

1) Dieb. Decret. l. 12. p. 578.

tus, ad sextum diem mors praedicetur. Si vero pars accessionis in ipsius insultu grauiissima, eaque sexta hora apparet, in hac moriturum hominem non est operosum dicere, rel.

§. 680.

Tandem ex his, quae adhuc disputauimus, perspicitur, cur veteres medici, quasi augurium capientes, sedulo varia morborum acutorum stadia a se inuicem distinxerint, puta, *principium* ^{m)} morbi, quod fere die tertio finitur, interdum vltius et ad multos quaternarios extenditur, donec coctionis indicia apparent; deinde *augmentum* s. *adscensum*, quo morbi symptomata augentur et aggrauescunt; tertio *statum*, vbi res aegri ad summum deductae vltra nec progredi, nec subsistere amplius possunt; denique *decrementum* s. *declinationem*, qua ex praegressarum notarum legibus mali facies immutatur, et facillime perspicitur, spei aliquid reliquum sit, nec ne ⁿ⁾. Iam vero cum pro morbi tempore vario varia etiam humorum natura et impetus esse debeat, et haud raro perarduum sit, principium definire ante, quam morbus ad ἀκμὴν peruenerit, veteres ad eadem significanda etiam adhibuerunt nomina *cruditatis*, *coctionis* veraeque *criseos*, indeque signa cum bona, tum mala repetenda existimarunt. Haec vero in sola dierum decertiorum auctoritate, firmitate, vtilitate, cernuntur. Quare verissime olim BAGLIVVS ^{o)}: *Doctores medici! dies criticos religiose obseruate.*

^{m)} Aëtius Tetr. II. Serm. 1. c. 5. et 6. p. 191. Coll. Steph.

ⁿ⁾ Galen. Crif. I. 8. p. 493. Haen l. c. p. 71.

^{o)} Prax. I. p. 66.

seruate. Causam morbi praescire, dies criticos religiose observare, paucis uti remediis, cocta materia, tumores educere, dummodo non turgeant. — Qui haec quatuor in acutis nouerit, quam feliciter curaverit!

SECTIO II. DE CRVDITATE, COCTIONE VERAQVE IUDICATIONE.

§. 681.

Crudititas ex medicorum decretis quaeuis humorum vitiosorum mistura dicitur, quae et aequabilem eorum motum retardat, et inutiles moleculas per varia corporis emissaria ob adiunctam conuulsionem vix patitur expelli. Qua de causa necesse est retineantur, colligantur, maleque misceantur eae humorum partes, quas vulgo *particulas morbosas, crudas, malignas, miasma morbosum, materiam morificam, peccantem* cet. appellant. Exindeque non possunt non functiones corporis mirifice turbari, egestionem, si quae sunt, quoad naturam suam et indolem, formam atque materiam, multifarie immutari, et febris incendi, neque, nisi turbulento rerum statu sedato, iudicatio eius perfecta sperari.

Schol. Cl. PEZOLD de Progn. in Febr. Acut. c. 1. §. 8. p. 9. sequ. negat, cruditatis notionem, ut veteres opinati sunt, humorum qualitate comprehendi posse, et humorem morbosum, certo aliquo die decretorio expulsum, non causam, sed effectum esse, ideoque cruditatem in sola duratione ac vehementia conuulsionis cerni. Sed
salua,

salua, me iudice, vtraque opinio esse potest, quoniam alterum sine altero nullum est. cf. PROSPER de Praefag. Vita et Mort. VI. 6. p. 371. sequ.

§. 682.

Praecipua *cruditatis signa* sunt functiones corporis laesae varieque a statu naturali desciscentes, motus humorum celerior vel iusto tardior, languor, lassitudo, debilitas, horror, virium defectio, appetitus nimius aut nullus, secretiones et egestionis vitiosae, cet. His haud raro accedunt multo periculosiora, puta, pulsus celerrimus, debilis, durus, inaequalis, intermittens; respiratio debilis, anxiosa, inaequalis, interrupta, motus musculorum ita deprauatus, ut ne caput quidem aeger sustinere possit, tremores, dolores, convulsiones, oculorum lacrumatio et caligatio, crebra animae deliquia, somnus deficiens vel perpetuus, vigiliae, delirium horrendum, sitis ingens fereque inexplebilis, sputa tenacia et spumantia, nausea et vomitus materiae pessimae, deiectiones copiosae, foetidissimae, putridae, malignae, non decernentes, quippe saepius acrium humorum multitudini ^{p)} debentur; urina tenuis, aquosa, praerubra, turbida permanens, aut ex clara subito in turbidam transitura, vel subsidentia multa habens; sudor vehemens, copiosus, viscidus et glutinosus, vel nullus cum siccitate cutis aspera, vrente atque mordaci, vel qui singula membra occupat; rel. Cum hisce signis febris semper increscit, symptomata ingrauescunt, minus tamen ob tempus, quo incidunt, terrere debent. At quo magis ea exacerbantur et subsistunt, eo peior

p) Kloeckhof Diss. de Cris. p. 197.

ior humorum indoles atque mistura est, eo magis quasi a vinculis suis liberata, mota et pluribus conflata, eo subtilior, haud raro contagiosa, et populariter grassans, itemque exitiosa, eoque maius validitudinis vitaeque discrimen ostendit.

§. 683.

Quae cruditatis signa interdum leniora sunt et cum bonis signis copulata, et securitatem pollicentur, interdum vehementer urgent, dum vires aegri imbecillae et fractae sunt, et summum vitae periculum ostendunt: interdum bonorum malorumque signorum aequilibras est, et incertum augurium faciunt. Vnde colligitur, cur signa cruditatis per se nunquam aut perraro bona sint, semper infida et periculosa, quae morbum longum et recidivum, itemque mortem ^{q)} ipsam denunciant; cur quacvis egestionis, siue solae sint, siue cum ceteris signis peioribus copulatae, v. c. anxia spiratione, pulsu parvo, debili, intermittente, delirio, exitium ^{r)} portendant, semper certe, etsi bona videantur, pertimesci debeant.

§. 684.

Coctio post diem tertium circiter ab morbi principio ^{s)} oritur, et tunc rubens nebula et subsidentia talis, et sine subsidentia bene colorata urina, et crassitudine mediocris, principii finem manifestat. Debet enim cruditatem quasi excipere coctio, quae ex doctrina veterum et recentiorum medicorum est quasi maturatio morbi et eorum, quae praeter naturam sunt, ideoque iam debet quaedam laxitas solidorum et humidorum ^{t)} incipere. Necessesse ergo est,

agitatio

q) Hipp. Epid. I. Sect. 2. p. 662.

r) Aph. II. 27. p. 74. Gal. Crif. I. 8. p. 493.

s) Ibid. I. et p. cit.

t) Sic Bogliu. Canon. 38. et 45. p. 482. sequ.

agitatio humorum tanta fiat, vt partes morbosae denuo commisceantur, iterumque resoluantur, acrimoniae variae obtundantur, inuiscuntur, et veluti inertes fiant, vnaque aptae ad exeundum; vel, vt PEZOLDO ^{u)} videtur, *spasmus se remittat*, et solidarum partium relaxatio subsequatur. Quare quo magis excrementa alui et vesicae cocta et subacta sunt, eo propinquiorem salutem pollicentur.

§. 685.

Est vero ea coctio semper bona, in qua haec omnia insunt, et duplicis fere generis. Etenim aut peregrinae vitiosaeque humorum particulae resolutae denuo naturam pristinam et innoxiam induunt citra aliquem insignem egestum: id quod, si vnquam, perraro certe et tantum in febribus atque inflammationibus benignissimis ^{v)} incidit: aut demum per varia corporis emissaria expelluntur cum aegri allevatione. Quare praeclare GALENVS ^{w)}: *Perfecta et exquisita coctio est, quando in urinis subsederit aliquid album, laeve et aequale, et continuum, et quae tempore status fit.* Quae vbi non incidit, *coctio debilis vel imperfecta* dicitur, i. e. non misceri amplius humores mali possunt, sed in aliena loca demigrant, vel, vbi sensim pedetentimque excitantur, recidivum morbum gignunt. Hanc tamen recte, vt nobis videtur, LVDWIGIVS ^{x)} *cruditatem continuatam et auctam* dici maluit.

G g 2

§. 686.

^{u)} Progn. Acut. Febr. c. 1. §. 9. p. 10. Klockhof de Cris. p. 197. sequ. et p. 202.

^{v)} Klockhof l. c. p. 202. sequ.

^{w)} Cris. I. 17. p. 508. cf. L. III. 5. p. 541. sequ.

^{x)} Prosper VI. 1. p. 344. sequ.

§. 686.

Caussae coctionis ex iis, quae supra commemorauimus, satis patent. *Bonae vero coctionis indicia* sunt, actiones vitales integras esse, et morbi symptomata decrescere, pulsum et respirationem aut meliorem fieri, aut certe quam minime a naturali forma abhorrere. Quam ob causam debent egestionis quaecunque sensim immutari, et verissime dixit diuinus HIPPOCRATES ^{y)}, *signa haec perpetuo bona, nunquam mala esse, coctionis celeritatem portendere iudicii securitatem*; Itemque GALENVS ^{z)}, *coctionis signa nunquam male apparere, nunquam morbum solui posse, nisi prius in excrementis coctionis signa conspiciantur*. Ex quo etiam haec veterum placita intelligere licet, sine coctione reliqua signa bona timeri debere, contra pessima symptomata, v. c. deliria, peruigilia, soporem, conuulsiones, modo cum coctionis signis veniant, optimam iudicationem praesignificare ^{a)}, signa coctionis, dum omnia adhuc cruda sunt, s. principio morbi, nec esse posse, nec bona esse, itemque ne in augmento quidem, quoniam tunc vere dicendae coctiones imperfectae sunt, per coctionem incipientem materiam morbosam saepe magis se extricare, subtiliorem fieri, ad nervos cutimque deferri, purpuram et petiulas symptomáticas, quae iudicium mentiantur, et nihilominus internam corruptionem denunciant, generare, fatumque accelerare; non cruda, sed cocta medicamentis moueri ^{b)} debere;

y) Epid. I. Sect. 2. p. 661. nec absimiliter ORIBAS. Synops. VI. 1. p. 91. Coll. Steph.

z) Cris. I. 7. et 8. p. 493.

a) Prosp. l. c. p. 346.

b) Hipp. Aph. I. 22. p. 71. et II. 29. p. 74. L. Humor. §. 3. p. 319.

debere; incrementum quo celerius accedat, eo propinquiores iudicationem c) futuram, at coëctio quo magis anticipet præter rationem, eo magis verendum esse, ne iudicatio aut grauis, aut imperfecta, subsequatur, aut morbus denuo reuertatur d), post statum vero iudicium sperandum non esse, sed lentam potius resolutionem cet.

§. 687.

Crisis s. *iudicium morbi* e), generaliter quemvis morbi exitum et bonum, et malum, puta in sanitatem, alium morbum et mortem ipsam, significat, ideoque cum *crisin* *resolutoriam* s. λύσιν *lentam* et vix percipiendam, tum *crisin* *euacuatoriam* comprehendit, quae ex doctrina veterum f) et naturae rei sola vera iudicatio est. Ceterae vero, in quibus aegri moriuntur, aut pessime se habent, proprie nullae sunt, etsi interdum *malae* g) appellantur. Quare nihil interest, subita dicatur et praeceps morbi mutatio, an lenta resolutio: semper enim perinde est, modo satis diu et bonis cum aegri rebus h) continuent, et aut simul oriantur, aut sequantur quaedam mutationes, quas *perturbationes* s. *symptomata critica* nominant. Hinc facile intelliguntur

Gg 3

1) *Cri-*

c) Epid. II. Sect. 1. p. 686.

d) Gal. Crif. III. 5. p. 542.

e) Varias eius significationes vide Ib. I. 1. p. 483. et III. 2. p. 534. Dieb. Decret. I. 1. p. 559. *Prosp.* l. cit. c. 6. p. 372.

f) Gal. Crif. III. 7. p. 544.

g) Gal. in Progn. Comm. III. 1. p. 793.

h) Hipp. Aph. I. 28. p. 71.

- 1) *Crises bonae*, qui valitudinem reddunt; vel *malae*, si subita et indubitata mors malorum clausula est.
- 2) *Tempestivae*, si iusto tempore incidunt; at vero *intempestivae*, vbi nimis anteuertunt, et materia morbi ante statum expelli per vomitum, aluum, sudorem, coepit ob irritamentum quoddam et materiae malignitatem ⁱ⁾).
- 3) *Manifestae*, vbi egestio quaedam copiosa vel abscessus superueniunt, vel *obscurae*, vbi nullo modo. Huc etiam pertinent *crises cum signis* ^{k)}), quas dies index ceteraque indicia praenunciarunt, et *crises sine signis*, quae sine his eueniunt.
- 4) *Perfectae* f. *absolutae*, quae in morbo nihil faciunt reliqui, vel *imperfectae*, quas magna morbi mutatio sequitur, non integra liberatio ^{l)}), vel *defectae*, quae ante perfectam coctionem incidunt propter morbi magnitudinem, irritationem, accessionem vehementem, ideoque morbum ad tempus sopiunt, non tollunt, tandemque reuertuntur ^{m)}).
- 5) *Salutares*, quae cum aegri allevatione sunt; vel *periculosae*, quae cum signis pessimis iunguntur.
- 6) *Certae* f. *tutae*, quas nulla signa metuenda comitantur; at *incertae* f. *intutae*, vbi reciduum morbum ⁿ⁾) timere cogimur. *Fidae* et *infidae* eandem explicationem desiderant.

Reli-

ⁱ⁾ Gal. I. cit. c. 10. p. 534.^{k)} Dieb. Iud. I. 2. p. 559.^{l)} Ib.^{m)} Ib. III. 4. p. 541. sequ.ⁿ⁾ Gal. Dieb. Cr it. I. 2. p. 560.

Reliqua crifium nomina, puta, *constans* et *inconstans*, *exigua* vel *copiosa*, *sensibilis* vel *insensibilis*, *simplex* vel *composita* cet. per se patent. Id tamen certum est, iudicationem bonam nec in morbi principio, nec in augmento, sed in statu vel paullo ante ^o) apparere debuisse, mortem vero in principio, augmento et statu ^p) posse. Caussa vero tantae rerum commutationis ex iis, quae antecefferunt, satis patet, videturque prae ceteris irritabilitati Hallerianae ^q) accepta referenda.

Schol. GALENO auctore, Crif. III. 1. p. 533.

dantur sex morbi mutandi differentiae, easque aut subito ad sanitatem venire, aut subito interficere, aut paullatim contingere, si morbus iam decrefcit, et aegri vires pefsumdatae sunt, aut quasi inter se commistas esse, i. e. si qua facta fuerit mali commutatio subita in peius vel melius, deinceps materia residua vsque ad resolutionem vel mortem sensim dilabitur. Ingenue tamen confessus est, non nisi primam dicendam veram iudicationem esse, eamque securam et optimam, minus vero ceteras. cf. HAEN Rat. Morb. T. VIII. c. 2. p. 22. sequ.

§. 688.

Iam vero nec omnes omnino acuti morbi sic iudicantur, eamque ob causam. signa, quibus *futurum iudicium* praevidemus, paucis explicare placet. Primum spectari debent morbi species et magni-

Gg 4

tudo

^o) Crif. I. 8. p. 493.

^p) Crif. III. 6. p. 543.

^q) Klockhof de Crif. p. 216. sequ.

tudo ^{r)}), itemque accessiones, per singulos dies pares sint, et eodem tempore reuertantur, nec ne, eadem hora semper anticipent et vehementius vrgeant cet. Etenim scire licet, *per largam* aliquam *egestionem* vel multos magnosue *abscessus* morbum *iudicatum* iti, qui magnus et vehemens ^{s)}) est, atque cito et magno cum impetu fertur, in quo coctionis et compagis humidorum satis laxatae ^{t)}) indicia et symptomata multa, magna, aegrum exagitantia, corporis functiones vehementer ac subito turbantia, adstantibus amicis et familiaribus terribilia et periculosa visa antecesserunt, quem dies indices praesignificarunt, sub quo vires suppetunt ad materiam expellendam, et tempus iustum i. e. status instat. Contra *iudicatio nulla* expectanda est, vbi contraria omnia eueniunt, si morbi parui, exiles, maligni ^{u)}) et sine coctionis signis sunt, si tardius mouentur, et adiunctas habent vires naturae infirmas, neque idoneas ad egestum salutarem efficiendum v. c. in febribus mesentericis ^{v)}). Quare hominem occidunt vel vbi adhuc increscunt, vel iam ad summum peruenerunt, perraro in fine. Ex quo intelligitur, veteres ^{w)}) ceterosque medicos Hippocraticos non male febres id genus debiles et paruas metuere, et in malignis collocare, quippe earum iudicia, si qua incidant, non satis secunda et perfecta

r) Gal. Cris. III. 4. p. 537.

s) Ib. c. 2. p. 534. sequ. Aëtius Tetr. II. Serm. 1. c. 22. p. 193. Coll. Steph. Oribas. Synopf. VI. 3. p. 91.

t) Bagliu. Prax. I. p. 65.

u) Gal. Cris. I. 2. p. 483.

v) Bagliu. Prax. I. p. 52.

w) Gal. Cris. III. 4. p. 538.

perfecta sunt. Idem sentiendum est, si febres sine egestionem vel abscessu *) et ipso die decretorio desinunt; Breui enim et saepe pessimo cum omine re-vertuntur.

§. 689.

Sunt ergo potiora indicia *iudicationis cum imminenti, tum futuræ*, quippe eorum cognitio, GALENO y) auctore, non multum a se differt, *morbi forma et magnitudo, tempus et vigor, symptomatum augmentum, motus celer vel tardus z)*, *cruditas et coctio antegressa, virium vitalium robur, aetas et victus ratio*, quam aeger alias secutus est, *locus, in quo decumbit, signa, quae iudicium denunciant a)*, v. c. *ingens corporis inquietas diurna et nocturna, anxietas, pulsus magnus, mutabilis, inaequalis, haud raro intermittens b)*, *palpitatio, spiratio difficilis, vertigo, stupor et sensus vacuitas, vel vehemens convulsio, delirium, vigilia c)*, *sopor, obliuio rerum et conscientia sui nulla, aurium sonitus et haud raro surditas, oculorum rubor et lacrymatio inuita d)*, *lucis impatientia et splendores falsi, temporum grauitas et arteriarum, quae eo pertinent, fortis succussus, dolor capitis, colli, pectoris, ventriculi, praecordiorum, horumque retractiorum inflatio, labiorum contractio et agitatio, itemque membrorum motus difficilis vel nullus, tremor, aestus et sitis intoleranda, vehemens oris cutisque siccitas,*
Gg 5 *pruri-*

x) Hipp. Coac. §. 1. p. 528.

y) Crif. III. 2. p. 535.

z) Ib. c. 3. et 4. p. 535. sequ.

a) Id. Dieb. Decret. I. 1. p. 558.

b) Barchusen Collect. Med. p. 53. sequ.

c) Hipp. Aph. II. 13. p. 73. Coac. §. 1. p. 528. Gal. Crif. III. 7. p. 544.

d) Epid. I. Sect. 1. p. 656. Gal. Crif. III. 2. p. 535.

pruritus et punctura, nausea frequens et murmura ventris, urinae difficultas et suppressio, rigor in febre ardente e) ceterisque acutis, egestiones cuique morborum generi appositae denotant, v. c. in febre ardente *f) sanguinem e naribus, aut ubi rigor fortis antecessit, sudorem copiosum et calidum g), interdum vomitum et deiectiones biliosas, ut in tertiana, interdum multa emissaria simul aperta, unde amicis et medico imprudenti non leuem metum incutiunt; cet. Praeter haec attendi debent accessio anteuertens, longior, vehemens, sputum album et coctum, furor vel morositas, itemque clamor aegrorum, qui haud raro se lectulis proripiunt furentium similes, situm crebro mutant, frigidam desiderant, et vri se identidem conqueruntur h) cet. In his vero notis, quae futuram iudicationem denunciant, bene monente PROSPERO i), morbi magnitudo, corporis functiones turbatae et virium constantia eminent; reliqua vero eam certiore reddere possunt.*

Schol. KLOEKHOF Diff. de Cris. p. 204. ed. SCHLEGEL. signa decretoria triplicis generis esse contendit, prima materiae morbi iam exitum molienti debentur, secunda propria iis instrumentis s. visceribus sunt, per quae egestus futurus sit, aut ubi materia morbosa quasi desidere solet, unde multus humorum aditus, tremores et convulsio-

e) Hipp. Aph. IV. 29. 58. 63. p. 85. sequ. Kloekhof l. c. p. 205.

f) Gal. Cris. III. 3. p. 536.

g) Ib. c. 2. p. 535. Hipp. Epid. III. Sect. 2. Aeg. 12. p. 720.

h) Gal. Dieb. Crit. I. 1. p. 558.

i) L. VI. 8. p. 384.

vulſiones iſtarum partium; vltima ipſam iudicationem iam inſtantiſſimam denunciant. Sunt vero iſta indicia pro varia via, vnde humores vitioſi egerentur, varia, vt paullo poſt patebit; interdum morbus decernitur, ne antegreſſo quidem aliquo grauiore ſymptomate. v. HAEN Rat. Med. P. I. c. 4. p. 49. ſequ. Vide tamen, ne ſigna decretoria cum morbi ſignis confundas, quae tempore, quo incidunt et effectu omnium optime aeſtimantur. Hinc ſigna decretoria, quae tempore cruditiſſimae apparent, mala ſunt, et reuerſionem portendunt, interdum *ἀντιſτίας*. Epid. II. Sect. I. p. 686.

§. 690.

Iudicium certum et ſalutare denunciant praegreſſa bona ſigna et coctio perfeſta ^{k)}, ſtatu ſ. vigore morbi ^{l)} et die indice praefignificata; dies decretorius ^{m)}, egeſtiones ſatis magnae et naturae formaeque morbi, itemque aegri viribus reſpondentes ⁿ⁾, et loco apto erumpentes, aeger coloratior, robuſtior, mali tolerantior ^{o)}, pacatior, febris et ſymptomatum remiſſio, pulſus magis ordinatus, melior, vehementior, fortior, aequalior, reſpiratio melior, faciliior, minus impedita, aegri rerum aduerſarum alleuatio ^{p)}. At *iudicium bonum*, neque tamen ſemper

k) Hipp. Epid. I. S. 2. p. 658. ſequ. Gal. Crif. III. 3. p. 535.

l) Gal. I. cit. c. 4. p. 537. et c. 6. p. 543.

m) Hipp. Aph. II. 24. p. 74.

n) Aph. I. 2. et 21. p. 68. ſequ. Gal. Crif. III. 2. p. 539. et c. 3. p. 536. Proſp. I. c. p. 386.

o) Hipp. Aph. I. 12. p. 70. et Gal. I. c. p. 537.

p) Aph. II. 13. p. 73. Epid. III. Sect. III. Aeg. 8. p. 735. ſequ.

per *perfectum et tutum* indicat, quicquid illis, quae iam commemorauimus, maximam partem contrarium est, nimirum si iudicationes sine exquisitae coctionis indiciis ^{q)}, ante statum et in morbi augmento ^{r)}, non diebus decretoriis, sed intercalaribus ^{s)}, cum quadam egestionem a morbi natura abhorrente vel parca, alleuatione aut nulla, aut perexigua, quae reuerlionem minatur, incidunt, itemque si signa per se mala, v. c. deliria, vigiliae, conuulsiones, ^{t)}, bonam coctionem sequuntur. Sub his notis iudicia morborum interdum salutaria imminet, saepius imperfecta, incerta, intuta, et haud raro exitiosa ^{u)}.

Schol. Signorum, quae bonam iudicationem portendunt, princeps est materiae vitiosae coctio, in sputis, vrina, excrementis obseruanda, eamque tanti GALENVS Crif. III. 3. p. 535. aestimauit, quanti nullam aliam. *Ego millies, inquit, cum, dum crises fierent, interesset, neminem unquam vidi intereuntem, qui, praecedentibus coctionibus, crisin habuisset.* Porro et illud attendendum videtur, cuique morbi formae suam prae ceteris viam, qua se malo liberet, natura quasi datam indicatamque esse, adeoque in morbis pectoris sputa exspectanda, non neglecta vrina ceterisque excrementis, in febribus sine viscere laeso vrinam, in iis malis, quae infimum ventrem occupant, deiectiones.

v.

- q) Epid. I. Sect. 3. Aeg. 7. et 10. p. 679. sequ.
 Epid. III. Sect. 3. Aeg. 6. 7. 8. 12. p. 734. sequ.
 r) Gal. Crif. I. 8. p. 493. et III. 7. p. 544.
 s) Hipp. Aph. IV. 29. p. 81. sequ.
 t) Epid. I. Sect. 2. p. 658.
 u) Prosper l. cit. c. 10. p. 390. sequ.

v. QVELMALZ Diff. de salubri morborum per
crises exitu, Lips. 1748.

§. 691.

Contra *iudicationem exitiosam* quae denuncient,
ex ante dictis facile colligitur. Eam enim augurari
licet, si citra vlla coctionis indicia, morbo ineunte
ac crudo ^{v)}, et ipso die decretorio, incidit; (id
quod quasi proprium febrium malignarum et tertia-
nam mentientium ^{w)} est): si morbus, etsi magnus
atque malignus, pedetentim et sedato nisu ^{x)} ire vi-
detur; si egestionem a natura mali abhorrent et per
se pravae ^{y)} sunt, aut decretoriae non decernentes ^{z)},
i. e. aut iusto parciores, aut longe copiosiores, aut
cum pessimis symptomatis copulatae; si signa decre-
toria celerrime apparent ^{a)}, quoniam natura ad salu-
tem tendit moderate; si pulsus languet, et in peius
ruit, cum fallaci virium robore ^{b)}; si coctionis im-
perfectae ^{c)} indicia apparent, si aegri post fallacem
iudicationem pacatiores visi denuo recidunt in sum-
mam inquietem ^{d)} et debilitatem, febrem vehemen-
torem ^{e)}, deliria ceteraque horrenda symptomata.
Hinc quo grauior accessio, et natura debilior, eo
celerius et certius periculum ^{f)}; quo plura mala sym-

v) Hipp. Progn. §. 24. p. 468.

w) Gal. Comm. II. in I. Epid. t. 25. p. 434.

x) Id. Crif. III. 10. p. 549.

y) Hipp. Epid. I. Sect. 2. p. 658. sequ.

z) Epid. II. Sect. 1. p. 686. Prosper l. c. p. 399.

a) Epid. II. Sect. 1. p. 686.

b) Prosp. l. c. p. 396.

c) Sic ipse expertus PROSPER l. c. p. 397. mortem
vere praedixit.

d) Gal. Crif. III. 10. p. 549.

e) Zimmerm. Erfahr. T. I. B. 3. c. 4. p. 277.

f) Gal. l. c. p. 550. Hipp. Iudic. §. 8. p. 444.

symptomata vrgent, eo certior praedictio exitus mali est; quo plura salutaria, eo certior salus g). Hinc plurimi aut sub febris accessione, aut crescente ac consistente morbo, at perpauci in fine propter imbecillitatem moriuntur h).

§. 692.

Restat, vt, quando *lysis* s. *lenta resolutio* expectanda sit, paucis videamus. Debemus vero eam augurari, si morbi parui et obscuri, vel diuturni sunt, vel tardius mouentur, si post mitiora vel vehementiora cruditatis signa morbus conquiescere et corpus integrum dimittere videtur; functiones vero vitae quodammodo vigent et crescunt; si grauitatis sensus aegrum tenet, praesertim eo loco, quo humor vitiosus subsidit, aut quaedam infirmitas et hebetudo sensuum, cum internorum, tum externorum, oritur, puta, torpor, stupor, sopor, auditus grauis, visus acies hebes, pruritus, dolor, inflatio cet. si haec sensim euanescent et praeter debilitatem molestia nulla est; si sensim vrina copiosa mittitur, in qua multa subsidunt i), vel deiectiones superueniunt. Ex quo intelligitur, cur morbi acuti, qui neque per iudicationem soluuntur, neque per lentam resolutionem imminuuntur, aut cito iugulare debent, aut in alium morbum pessimo cum omine, itemque in diuturnum k) transformari, saepius reuertuntur l). Hinc saepe oritur *crisis metastatica*.

v. SEG.

g) Gal. in Praed. I. Comm. I. 33. p. 667.

h) Id. Cris. III. 9. p. 547.

i) Kloeckhof Diff. de Cris. p. 203.

k) Gal. Cris. III. 7. p. 544.

l) Hipp. Aph. II. 12. p. 73. et Coac. §. 1. p. 533.

v. SEGNER Diff. de depositionibus criticis, Gott. 1748.

HENR. IAC. STÜVEN Diff. de reliquiis post crisi secundum Aph. HIPPOCR. len. 1727.

SCHROEDER resp. IO. ANDR. LOHR Diff. de febrilibus metastasibus, Gott. 1769.

IO. CRIST. TRAVG. SCHLEGEL Diff. de metastasi in morbis, len. 1771.

§. 693.

Huc etiam referri debet *perturbatio critica*, i. e. si in morbis boni augurii per victum vel medicum culpam, vel ob indolem materiae morbosae singularem coctio salutaris quasi sistitur, morbi facies subito immutatur: unde malum non potest non duci ^{m)} ulterius, et in longum delinere, vel ob vires fractas et humoris vitiosi ad interiora delati malignitatem aegrum occidere. Cognoscitur vero ista perturbatio prae ceteris ex siccitate oris, lingua et faucibus fordidis, singultu perpetuo, pulsu debili, paruo, inaequali, et multum a naturali abhorrente, respiratione sublimi, stertorosa, suffocante, tremore, tendinum adsultu, convulsionibus, anxietate praecordiorum, inquieta corporis investigatione, maloque positu, oculo tristi, moroso, truci, fixo vel instabili, lacrymante, delirio miti et laborioso, palpitatione crebra cet. Sub his signis ut plurimum nulla spes superest; egestionibus vero, si quae fiunt, mancae sunt, nec accommodatae satis, et, invito ac inscio aegro, profluunt, i. e. symptomatae. v. c. sanguinis stillae, sudor singula membra occupans, cum extremorum

m) Coac. §. 1. p. 527.

morum algore cet. Quare non male medici statuunt, talem morbum aut mortiferum esse, aut certe periculosissimum, et in lentum transiturum.

Schol. Secundum GALENUM Crif. III. 7.

p. 544. sic distinguenda nomina sunt, primum vt *crisis vera* sit morbi resolutio subita, deinde vero *lysin* duplicem efficiamus, eamque appellemus aut *crisin defectam*, si materia morbi subito diminuitur, aut etiam *lysin proprie sic dictam*, si tempore longiore atque sensim tollitur.

§. 694.

Ex his etiam facile dirimi controuersia illa medicorum poterit, quae priscis abhinc temporibus agitari coepta est, fierine possit, vt qui aegri tum demum, quando morbus decrescit, moriantur, nec ne. Id quod alii aiunt, et, vt nobis videtur, recte, quoniam quotidie obseruatur; alii negant, et omnium maxime GALENVS *). Sed vterque satis vere. Etenim si spectes iudicii notionem, tunc recte GALENVS censuit, *nullum esse mortis periculum tempore status elapso*, quia, humore vitioso rite subacto, morbo ad summum deducto, vbi decernendum erat, veraque curationis via adhibita, natura aut succumbere debet, aut superior esse, quippe mors non nisi superata naturae vis putanda est. Dum ergo illa saepe in statu morbi incidat, necesse est, medici vel aegri culpa accepta referatur, ideoque salua illa doctrina perardua est, qua non nisi post statum morbi exitus sperari debet. Praeter haec vide, intereant aegri in fine accessionis, quae partem, vel quae vniuersum corpus teneat, nec ne, vera, an falsa accessio sit. Prius saepe fieri potest, posterius nunquam.

§. 695.

*) Crif. III. 5. p. 542.

§. 695.

Quibus praemissis, consequens est, ut ea, unde decretoriae egestionis dimanant, loca consideremus, et, quid quaevis portendant, bonae, an malae illae putandae sint, paucis expediamus. Multa enim iam alio loco, quoniam non proprie huc spectare videbantur, quasi delibauimus. Potest igitur, bene monente HIPPOCRATE ^o), *iudicatio morbi fieri aut per gangraenam, aut per abscessum magnum s. suppurationem et eruptiones cutis varias, aut denique per veram humidorum expulsionem*; haec vero iterum in *profluuiis sanguinis variis, sudore, salivae fluxione et sputis, urina, vomitu, deiectione, ac coniunctione plurium egestionum* cernitur. Id tamen praemonendum duximus, *iudicationem* eam, quae egestionis aut lentae resolutionis ministerio peragitur, non per abscessus futuram, si morbus vehemens, acutus et facile subigendus est. Contra si medius ^p) quasi, diuturnus et tardus est, vel hieme incidit; si vires ^q) nondum deficiunt; si urinae exiguae, tennes, crudae, et quae subsidentia ^r) non habent, ante missae sunt, abscessum metuimus. Etenim, ut GALENI ^s) verbis utar, *nihil eorum, quae decretoria existunt, exigui secerni convenit*.

SVBSE.

^o) Coac. §. 1. p. 534. et Gal. Dieb. Decret. I. 1. p. 557.

^p) Gal. In Progn. Comm. II. 65. p. 788. et Comm. III. 30. p. 809.

^q) Ibid. Comm. III. 28. p. 807.

^r) Gal. Crif. III. 10. p. 554.

^s) In I. Praed. I. 47. p. 672.

SUBSECTIO I.

DE IVDICATIONE MORBI PER
GANGRAENAM.

§. 696.

Haud rarum illud *gangraenae siccae* genus est, quod acutis morbis superuenit, et salutare est. Si enim mali pestiferi impetus et materia in membrum aliquod externum deferatur, non possunt non internae partes liberari, et morbus ipse tolli, quippe ex veterum placitis praestat, membrum externum perire, quam intus delitescere amplius humorem vitiosum, et aegrum occidere.

v. THOM. KIRKLAND A treatise on gangrenes, c. IV. et SAVVAGES Nosol. Method. T. II. p. 629. QVESNAI de la Gangrène, p. 683. Cl. BALDINGER von den Feldkrankheit. c. 14. p. 401. ed. sec.

ALB. v. HALLER resp. PAPPELBAVM Diff. de febre maligna per gangraenam pedis dextri, in regione malleoli externi critice soluta, Gott. 1743. TREMEL Diff. de febre maligna vniuersali et corticis peruuiiani in metastases illius efficacia, Argent. 1764.

§. 697.

Praefagiri ergo poterit tale per *gangraenam iudicium*, si febris acuta, cum maxime inflammatoria, antecessit, et paullatim conquieuit, si pulsus remittit et debilis fit, si stupor neruorum alicubi oritur, et humores corporis vniuersi malignitas quaedam peruasit; si symptomata mala aut cessant, aut certe imminuuntur; si praua materia ad membrum externum, v. c. nates, testes, dorsum, deponitur cum aegri

aegri alleuatione. Contra vbi, nata in membro aliquo gangraena, morbus non sistitur, pessimum est, et praesentissimam mortem denunciat.

SUBSECTIO II.

DE IUDICATIONE MORBI PER ABSCESSVS, SVPPVRATIONEM ET ERUPTIONES CVTIS VARIAS.

§. 698.

Iudicatio, quae per *abscessum*, i. e. humoris morbo-
si ad aliquem locum congestionem, cum maxime
hieme ^{t)}, fit, semper indicat, ceteras egestionem de-
cretorias aut deficere, aut certe non statim tempore
apparere; eaque causa subest, cur hac via febres
diurnae ^{u)} secum decernuntur. In acutis vero abs-
cessus tales expectare licet, si nec malum lente re-
soluitur, nec res aegri desperatae sunt, si nulla spu-
ti, vomitus, deiectionum, urinae, sudoris vel san-
guinis erupturi ^{v)} indicia adsunt, vel istae egestionem
subito interruptae ac perturbatae fuerunt; si humo-
res crudi et crassi subsistunt, v. c. urinae crudae,
tenues, aquosae, in quibus nihil subsidit ^{w)}, et mor-
bus sine ullis signis pernicialibus ducitur vel ultra
diem vicesimum ^{x)}; si naturae vires imbecillae et fra-
ctae quodammodo videntur, nec sufficere ad conco-
quendam et expellendam materiam; si dolor subitus,
lassitudo, grauitas, debilitas et sudatio membri vi-

Hh 2

lioris

t) Hipp. Coac. §. 1. p. 533.

u) Gal. Crif. III. 3. p. 536.

v) Hipp. Coac. §. 3. p. 559.

w) Id. Progn. §. 18. p. 463. Gal. Crif. III. 10. p. 556.

x) Progn. §. 24. p. 468. Coac. §. 1. p. 533. Aph.
II. 47. p. 76. et Aph. IV. 44. p. 86. Prosper p.
403 sequ.

lioris ^{y)} oritur; si frigus et horror ^{z)} aegrosprehendunt. Praeter haec accedere signa quaedam bona et salutaria debent, ne natura illico succumbat, v. c. aeger mediocriter se habeat, febris moderata ^{a)} continuetur, cet.

v. PANC RAT. WOLFF Diff. declarans HIPPOCR. regulas et cautelas de febrium crisi per abscessum, erysipelata, tumores arthriticos, variolas cet. Hal. 1705.

Schol. Latiori significato tum abscessum veretalem, tum quaevis eruptionum cutis acutarum genera comprehendimus; quibus ad cutim delatis atque depositis, febris aut penitus remittit, aut saltem minus vrget. cf. PROSPER VI. 12. p. 402 sequ. et L. VII. 21. p. 550 sequ. De differentiis vero istorum abscessuum v. IVNCKER Semiol. c. 10. p. 609 sequ.

§. 699.

Sumuntur vero *propriae abscessus notae* a loco ^{b)}, quem dolor et morbus tunc temporis cum maxime occupant. Sic in *partibus superioribus et pone aures* eum oriturum praedicimus, si horror ^{c)}, certus novae febris cum inflammatione iunctae index, spiratio subito ex difficili in facilem transformata, dolor ac grauitas capitis, stupor, conuulsio, creberrimus arteriarum, quae temporum ossa contingunt,

y) Hipp. Aph. IV. 32. p. 85.

z) Praedict. I. 22. p. 485. et §. 23. p. 486.

a) Aph. IV. 44. p. 86. et 74. p. 89. Gal. Crif. III. 11. p. 551.

b) Hipp. Praed. I. cit. Progn. §. 18. p. 463.

c) Berger Diff. de praesag. ex algore in acut. §. 16. p. 228 sequ. T. II. Opusc. BRENDL.

tingunt, ictus, facies turgidula et pallida ^{d)} vel rubra ^{e)}, sopor profundus, auditus grauis, vel surditas ^{f)}, superueniunt; si praecordia mollia, non tensa, doloris expertia ^{g)} sunt. Contra in *inferioribus partibus*, si morbus trahitur, et ibidem impedimenta multa, torpor, grauitas, tensio, dolor, tumor, rubor, inflammatio, oriuntur, si vrina cruda ^{h)} multo tempore et bonis cum signis continuat, et prae ceteris male se habent praecordia.

Schol. Veteres et maiores nostri abscessuum formas sic distinguendas censuerunt, vt in morbis cerebri parotides praesagirent, in morbis pectoris sub axillis, in morbis infimi ventris abscessus ad extrema; speciatim vero in febre pestilentiali atque lue venerea ad axillas vel inguen, in lienis affectibus ad crus sinistrum, in hepatis vero ad dextrum. Deinde abscessus fieri voluerunt aut ante morbum, aut in morbo, aut in aegris infirmis (v. HIPPOCR. Aph. IV. 31. p. 85.) et conualescentibus. Denique illos accidere contenderant aut *per effluxionem*, i. e. si in loco remotiori atque ignobili magna coctae materiae copia effluit cum aegri alleuamento, veluti *sanguis e naribus, pus ex aure, vrina* cet. (Epid. II. Sect. I. p. 687.), aut *per decubitus*, i. e. si in quacunque parte alia talis humor morbosus deponitur, tardiusque suppurat. v. GALEN.

Hh 3

Comm.

d) Klein Int. Clin. p. 212.

e) Gal. In I. Praed. I. 62. p. 720.

f) Id. Cris. III. 10. p. 556. Juncker l. cit. c. 5. p. 494.

g) Hipp. Coac. §. 3. p. 560.

h) Ibid. §. 5. p. 581. et Epid. VI. Sect. I. p. 797.

Comm. II. in I. Epid. t. 39. p. 437. et Comm. III. 1. p. 461. Multi sub auctore HIPPOCRATE etiam morbi acuti in longum transitum huc referunt. v. HIPPOCR. Aph. 51. p. 87. et GALEN. Comm. II. in I. Epid. t. 21. p. 431. T. III. IVNCKER Semiol. c. 10. p. 610 sequ. At hi periculosiores sunt.

§. 700.

Sunt ergo *abscessus*, qui febribus acutis superueniunt, *boni et decretorii*, si post coctionis indicia, die decretorio, in membro ignobili aut certe a morbi fede remotiori ⁱ⁾ accidunt, si subsistunt, augentur, suppurant, acuminantur, aequaliter maturescunt, et febrem aegrumque leuant. Hinc abscessus molles ^{k)} duris praeferuntur, acuti latis, ab interioribus ab externa ^{l)} delati, satis magni ^{m)}, mediocres, nec cum impetu erumpentes, colore subrubro, flauo, albo praediti, cito et citra dolorem ematurescences, pus album, aequale, laeue, non graueolens exhibentes. At *mali* putantur, in quibus cruditatis signa ⁿ⁾ deprehendimus, qui die intercalari erumpunt, per se mali sunt, aequae concitati et dolentes continuant, nec suppurant; qui copiosi, nimis parui, vel magni, et plenissimi ^{o)} sunt, vehementer rubent, liuent, nigricant ^{p)}, vel ad viscera nobilia et loca minus accommodata deponuntur; qui
aegrum

i) Hipp. Progn. §. 7. p. 453. Epid. II. Sect. 1. p. 687.

k) Epid. VI. Sect. 1. p. 798.

l) Aph. VI. 25. p. 100.

m) Coac. §. 1. p. 534.

n) Coac. §. 1. p. 533.

o) Coac. §. 1. p. 530. Epid. I. Sect. 2. p. 660. Gal. Comm. II. in I. Epid. 35. p. 436. III.

p) Ibid. Sect. 3. Aeg. 2. et 9. p. 673 sequ.

aegrum non decernunt ideoque propter malignitatem suam ^{q)} exitiosi sunt; denique qui statim, ac exierunt, iterum intus dilabuntur ^{r)}, febre consistente, eosque insequuntur pessimo cum omine, delirio, morte, certe mali reuersione, cet.

Schol. HIPPOCRATES Epid. VI. Sect. I.

p. 797 sequ. et GALENVS ad h. l. mo-
nent, iudicationem per abscessus s. suppu-
rationem magis senum esse, iuniorum vero
sanguinis eruptionem.

§. 701.

In his per abscessus iudicationibus eminent *pa-
rotides*. Quae ubi febribus superueniunt, maximam
partem latentis malignitatis indices sunt, siquidem
saepe aegrum non iuuant, at sub incrementibus vel
consistentibus, malignis, fatum denunciant. Dicun-
tur vero *bonae et decretoriae*, quae, morbo paul-
isper decrecente, et praegressis coctionis signis, sine
dolore ac rubore multo, die decretorio, aegri rebus
integris, mediocriter tument, maturescunt et suppu-
rant. *Pessimae et symptomaticae* sunt, quae, morbo
adhuc crudo, vrina cruda vel citius cocta, cum do-
lore vehemente ac febre nec remittente, sed potius
incremente ^{s)} incidunt, nec decernunt, non resi-
dunt, non maturantur, neque suppurant ^{t)}, neque
qua alia copiosa egestionem resoluuntur, v. c. sudo-
re ^{u)}, vrina alba, crassa et subsidencia habente; de-
iectione biliosa, dysenteria, sanguinis profluuium, vel
abscessu articularum; si symptomata non remittunt;

Hh 4

et,

^{q)} Epid. III. Sect. I. Aeg. I. p. 712.

^{r)} Progn. §. 18. p. 463. Epid. VI. Sect. 4. p. 807.
Gal. in Praed. II. 68. p. 790. IV.

^{s)} Coac. §. 2. p. 540.

^{t)} Epid. VI. S. 4. p. 867.

^{u)} *Foësius* Comm. in Coac. T. I. p. 137.

et, aegri viribus fractis, citra rationem atque post algorem et rigorem ^{v)}) euanescunt. Tunc enim aut morbus denuo recrudescit, et aequae concitatus continuat, aut pessima mala et mortem ipsam inducit. Quare parotides peticulis salubriter superuenire creduntur, si cum vrina et sudore bono apparent; contra serosae et inflammatae aut subito iugulant, aut anginam malam accersunt. In diuturnis morbis aurium tubercula, nisi suppurant ^{w)}), mortem adferunt: At parotides, quae ex longo morbo ^{x)}) nascuntur, v. c. serophula, lue venerea, scirrhus, haud facile suppurant, sed periculosae non sunt.

Schol. Parotides interdum curatae citra supurationem sunt per largum vrinae profluvium; sed hoc, bene monente GALENO Comm. II. in I. Epid. t. 84. p. 455. T. III. perrarum est.

§. 702.

Quibus praemissis, reliquas *exanthematum* formas, quatenus huc pertineant, paucis disputabimus. Horum alia *sine febre* sunt, et singularem humorum acrimoniam denunciant, suis quamque notis internoscendam; (de quibus alio loco pluribus); alia *cum febre* incidunt, et, apparentibus illis, febris quasi leuatur, etsi non semper fausto cum omine. Male enim olim STAHLIVS eiusque adseclae istas cutis eruptiones semper decretorias et salutaria naturae molimina ad servandum aegrum esse statuerunt. Spectandus certe est humor vitiosus, ex quo nascuntur, quippe qui aut singularem indolem habet,

v. c.

v) Hipp. L. Humor. §. 11. p. 327. Praedict. I. 24. p. 487.

w) Klein Int. Clin. p. 214.

x) Lieutaud Precis, T. II. S. 2. p. 82,

v. c. in variolis et morbillis, aut putridae naturae est, et haud raro pessimae resolutionis index, v. c. in peticulis, purpura cet. Neque morbi species et tempus, quo erumpunt, negligi debent: Nam ea, quae, ineunte morbo, apparent, pessima sunt, non decretoria: Denique videndum est, vtrum post hanc qualemcumque egestionem febris remittat, an exacerbetur.

Schol. Hac sola via dirimi lis illa celebratissima poterit, quae nuper exorta est, haec exanthemata decretoria sint, an semper arte facta. v. Ill. HAEN Febr. Divisio, Vindob. 1760. et Rat. Med. T. V. c. 1. p. 2. sequ. T. VIII. c. 3. p. 106 sequ. T. X. c. 5. p. 196 sequ. cf. simul Cl. BALDINGER Feldkrankheit. p. 195 sq. et p. 216. sequ. ed. sec.

MATTH. COLLIN Epist. ad Cl. BALDINGERVUM, qua demonstratur, pustulas miliares male a quibusdam medicis factitias et symptomaticas dici, Vienn. 1764. 8.

IO. FANTONI Spec. Observat. de acut. febr. miliaris, cui praemissa est diss. de antiquitatibus et progressu febris miliaris, Niss. 1762.

HARTMANN resp. PITSCH Diss. Controuersias de exanthematum acutorum ortu nuper motas, Frft. 1769.

BOEHMER resp. SVSSEMILCH Diss. Ad quaestionem, an purpura arte extirpari queat? respondetur, Hal. 1766.

§. 703.

Exanthemata decretoria tunc demum nominari possunt, si statò tempore, i. e. praegressa coctione,

ne, talis materia ad cutim deponitur, et illico febris ac symptomata maximam partem se remittunt; si nulla alia egestio copiosa incidit, et aeger optime se habet. At *symptomata* et *periculossissima*, si multitudine incredibili erumpunt, et mali coloris, odoris cet. sunt; si symptomata mala, v. c. anxietas, animi defectio crebra, delirium, sopor, non desinunt, sed perennant et exacerbantur; si vna cum ceteris egestionibus superueniunt, et aeger iam imbecillus est. Tunc enim denotant aut pessimam sanguinis humorumque resolutionem, et euentum sinistrum, aut nimiam acrimoniae morbosae vix expellendae abundantiam; vnde mali finis periculosus et anceps est.

§. 704.

Ex his intelliguntur haec medicorum decreta, exanthemata, quae febribus malignis superueniunt, semper esse symptomata et exitiosa, decretoria nunquam ^{y)}, pestilentiam et febrem vesicularem ^{z)} raro sic decerni, febrem variolosam secundariam ^{a)} periculum et mortem saepius adferre, purpuram ^{b)} raro decretoriam esse, epidemicam ^{c)} saepe fallere medicos, praesertim ubi e primarum viarum fordibus ^{d)} dimanat; peticulas ^{e)} non iudicare, easque tutas non esse, praesertim si copiosae sunt, et coloris

y) Haen Rat. Med. T. II. c. 2. et 3. Klein Int. Clin. p. 222. Pezold Progn. c. 2. §. 31. p. 23.

z) Macbride Einleit. Absch. 18. p. 613 sequ. et Vogel Aph. 96. p. 67 sequ.

a) Macbride l. c. p. 576.

b) Haen l. c. T. VIII. c. 3. Huxham de Febr. c. 7. p. 87. et c. 8. p. 98. II. Valcarengb. de praecip. febrib. p. 158.

c) Vogel Aph. 140. p. 102 sequ.

d) Baldinger Feldkrankh. p. 217 sequ.

e) Pringle Feldkrankh. c. 7. Abf. 2. P. III. p. 350.

ris flauī vel castanei *f*); nam fere putredinem et resolutionem humorum ingentem denunciant; pessimum esse, si istas eruptiones acutas intus *g*) dilabantur, neque iterum eo redeant, vnde abierant; itemque si in febribus malignis cutim et pectus maculae *h*) quaedam deturpant, quae morbillos mentiuntur, sed coloris profundioris et luridi sunt, et marmora variegata quasi referunt rel.

v. ALEX. CAMERARII et GE. SEEGER Exercit. de pleuritide maligna miliaribus critice soluta, Tubing. 1735. rec. in HALLER. Disp. Pract. T. II. p. 225 sequ.

SVBSECTIO III.

DE IVDICATIONE PER EXPVLSIONEM HUMIDORVM.

§. 705.

Longe frequentior apud nos *iudicatio* ea est, quae per *expulsionem humorum* fit. Etenim rarius abscessus decretorii *i*) incidunt, reliqua exanthemata nonnunquam, in ceteris regionibus crebrius. Placet ergo propius ad eas subitas et largas egestionem accedere, quae aliquamdiu continuatae, alleuare aegrum, et materia morboſa liberare debent, et ex naturae lege post coctionem acutae febris debitam oriri talis egestus decretorius solet, quem, auctore GALENO,

f) Huxham de Febr. c. 5. p. 51. II. cf. Sarcone Neap. Krankh. T. III. §. 788. p. 140 sequ.

g) Huxb. Constit. Aeris 1735. T. I. p. 108. Lieutaud Precis, T. I. S. 1. p. 87. Swieten Comm. in Aph. 723. p. 398 sequ. T. II.

h) Huxham de Febr. c. 8. p. 98.

i) Iuncker Semiolog. c. 10. §. 101. p. 628.

LENO ^{k)}, praecedunt arteriarum motus in altitudinem euectus, in distentione in utramque partem, ubi natura id, quod affligit, e corpore excernere molitur.

§. 706.

Sunt vero praecipuae viae, quibus morbi acuti decernuntur, *varia sanguinis profluvia, sudor, salivae fluor et sputa, urina, vomitus, deiectio, tandem plurium egestionum coniunctio*. In his omnis aegrorum salus cernitur.

A) PROFLUVIA SANGVINIS VARIA.

§. 707.

Morbos acutos saepe decernunt *sanguinis fluores*, aegri malique naturae accommodati, et salutis ^{l)} sunt, modo nec copiosius ^{m)} sanguis effluat, et tempore iusto, modo locoque appposito. *Nimia* enim vnaque *subita egestio* inducit debilitatem perinfirmam, scintillas ante oculos obuersantes, colorum varietatem, vertiginem, animi deliquia, convulsiones, pavores et somnum intercisum; *nimia vero et lenta*, palpitationem, respiratum difficilem, torporem, hebetudinem, appetitum deminutum, aluum tardam vel fusam, tussim, tabem cet. Potiora vero emissaria, vnde sanguis erumpere solet, *nares, uterus, anus et vesica* sunt: praecipua vero signa, quae cuique sanguinis profluvio propria sunt, fulgura ante oculos obuersantia, oculi hebetes, rubri, lacrumantes, interdum et malarum nariumque rubor ⁿ⁾, antegressa

k) De Praenot. ex puls. c. 3. p. 827. IV.

l) Hipp. Epid. I. Sect. 3. Aeg. 7. p. 679. Gal. Cris. III. 3. p. 536. Prosper VI. 13. p. 407.

m) Zimmerm. Erfahr. T. II. c. 8. p. 425.

n) Galen. Cris. III. 10. p. 555.

tegreſſa viſcerum ſub praecordiis poſitorum inflammatio, morbi natura, qua ſic reſolui tantum non ſemper ſolet, rigor et iniquies incredibilis. Sed praefat ſingulatim notas iſtas percenſere.

v. IO. ERN. HEBENSTREIT Palaeologiae Therap. Spec. XVII. de haemorrhagiis criticis, Lipſ. 1749.

BYCHNER reſp. LVTGERT Diff. de notis haemorrhagias praefagientibus, Hal. 1755.

§. 708.

Futuram *ſanguinis e naribus profuſionem* denunciant caelum feruentius et anni tempus, aetas iuuenilis ^{o)}, humorum redundantia et impetus, morbus tali via iudicari ſolitus ^{p)}, et reliqua emiſſaria quaſi cluſa, v. c. aluus et vrina parca, cutis ſicca, reſpiratio moleſta, brevis et profunda, praecordia intentata ^{q)}, neque dolentia, dolor capitis et colli ^{r)} multus, aurium tinnitus vel ſurditas ^{s)}, oculi hebetiores, nitidi, turgidi, illacrumantes ^{t)}, praerubri et dolentes, cum morbus ſalutaris iam conſtitit, et cum ſignis bonis incidit, vigiliae, deliria, nonnunquam et ventris palpitatio ^{u)}, cet. At proprie prae ceteris eam portendunt peruigilia, et anxietates repentinae ^{v)}, interdum et pauores ſubiti, quaſi e ſpectris rubris viſis, iisque terribilibus, dolor capitis

^{o)} Gal. Criſ. III. 3. p. 536.

^{p)} Proſp. VII. 2. p. 444 ſequ.

^{q)} Hipp. Praed. I. 21. p. 484. Coac. §. 1. p. 533.

^{r)} Coac. §. 2. p. 538. Epid. I. Sect. 2. p. 662.

^{s)} Coac. §. 1. p. 531. et §. 2. p. 536. Epid. III. S. 3. Aeg. 9. p. 736. Aëtius Tetr. II. Sermon. I. c. 48. p. 199.

^{t)} Epid. I. S. 3. Aeg. 6. p. 678.

^{u)} Taurell. Meth. Praed. I. c. p. 418.

^{v)} Hipp. Coac. §. 1. p. 530.

tis acerbus ^{w)}, sine quo raro esse solet, isque secundum PROSPERVM ^{x)} calidus et distendens, in sincipite pulsans, certe cum quodam grauitatis sensu ^{y)} vrgens, stupor, ceruix tensa et dolens ^{z)}, aures vero rubentes ^{a)}, oris, cum maxime genarum, rubor ingens, oculorum caligatio ^{b)}, simulacra rerum oculis obiectarum rubra et splendida ^{c)}, faucium inflatio, angina falsa ^{d)} et deglutitio difficilis, repentinus anhelitus ^{e)}, vasorum, quae tempora et collum attingunt, distentio ^{f)}, pulsus vehemens, magnus, vndosus ^{g)}, vel subito in tumorem elatus, non in paruum degenerans, sed increescens, dicrotus ^{h)}, praecordia citra dolorem ⁱ⁾ intenta et dura, murmura ventris, aluius adstricta, vrina tenuis et aquosa, extremorum albor et rigor, et omnium maxime grauitas quaedam narium ^{k)}, pruritus incredibilis indeque oriunda scalpendi ^{l)} cupiditas, stillae sanguinis subinde sub die indice profluentes. Hac via febris ardens, interdum phrenitis et acutus laterum

w) Coac. §. 2. p. 536. Epid. III. Sect. 3. Aeg. 7. p. 734. et Aeg. 12. p. 739.

x) L. cit. c. 13. p. 411.

y) Cels. de Medic. II. 7. p. 58.

z) Hipp. Coac. §. 2. p. 536.

a) Holler. ap. Taurell. P. III. p. 423.

b) Coac. §. 1. p. 533.

c) Galen. Praef. ex puls. ad Postum. c. 13.

d) Luncker l. cit.

e) Sic Prosper l. c. p. 413.

f) Glass. de febr. p. 27.

g) Gal. Cris. III. 10. p. 555.

h) Nibell de Puls. P. I. S. 1. c. 1. §. 1 sequ. Swieten Comm. Aph. 741. p. 463. T. II.

i) Klein Int. Clin. p. 121.

k) Hipp. Coac. §. 2. p. 538.

l) Prosper l. c. p. 415. Luncker Semiolog. c. 5. p. 488.

rum dolor, itemque inflammationes hepatis, lienis ceterorumque infimi ventris viscerum, minime pulmonum inflammatio et lethargus, iudicantur, cum maxime si aeger aetate florente est, et aestate in morbum incidit.

§. 709.

Decretoria sanguinis e naribus eruptio ^{m)} censetur, si post coctionis ⁿ⁾ signa oritur, alias non tuta est: si larga est, et aliquamdiu ^{o)} continuat, neque tamen exinanitio vel debilitatio aegri, sed allevatio doloris, febris, delirii, sequitur; si diebus decretoriis ^{p)} accedit, per indices ^{q)} iam praesignificata; si morbi formae, aegri anteactae vitae ac victui ^{r)}, et loco affecto consentit; si omnem morbum tollit aut saltem minuit ^{s)}. Hinc in inflammationibus, quo demum cunque tempore incidat, semper salutaris est, itemque in febre quotidiana remittente ^{t)}, ubi intra primos septem dies orta, die septimo iudicationem futuram praenunciat; nec non in ipsa apoplexia, etsi tunc sanguinem per anum effluere melius est.

§. 710.

At *symptomata et mala* est, si nulla coctionis signa antecefferunt, sed potius periculosissima symptomata ^{u)}, eaque ante, post vel vna incidunt; si abhor-

^{m)} *Prosper* VIII. 4. p. 449. et *Glass.* de Febr. Comm. IV. p. 21 sequ.

ⁿ⁾ *Prosper* VI. 2. p. 439 sequ.

^{o)} *Hipp.* Epid. I. Sect. 2. p. 662.

^{p)} *Coac.* §. 1. p. 534.

^{q)} *Epid.* I. Sect. 3. Aeg. 7. p. 679.

^{r)} *Epid.* I. Sect. 2. p. 662.

^{s)} *Aph.* IV. 60. *Epid.* III. S. 3. Aeg. 12. p. 738.

^{t)} *Vogel* Praenot. Gotting. Pens. I. n. 10. p. 5.

^{u)} *Hipp.* *Coac.* §. 2. p. 536.

abhorret a natura aegri et morbi, v. c. in febre putrida, vbi summam humorum resolutionem et res aegri ad incitas redactas significat, in febre exanthematica cum magna virium defectione, in febre ardente, si die quarto ^{v)} erumpit; at die quinto minus terrere debet; si aegrum non iuuat, sed in deterius ^{w)} coniecit, et debilitatem, pulsum varium, sudorem frigidum, conuulsiones ^{x)} inducit; si sanguinis effluentis copia aut nimia, aut perexigua ^{y)} est, vel lente expellitur; et cum sudore ^{z)} parco atque refrigeratione; si sanguis praetenuis vel praecrassus, iusto fluidior, feculentus, cinereus, liuidusue ^{a)} est; tandem si sanguis substillus ^{b)} die ipso decretorio effluit. Tunc morbus aut longus erit, aut exitialis, quoniam haec iudicium imperfectum et irritum ob morbi sanguinisque malignitatem, vel ob aegri debilitatem ^{c)} denunciant, v. c. in puerperis.

§. 711.

Ex his perspicuum est, *stillas sanguinis* semper malas esse, in mitiori morbo et quartana ipsa ^{d)} semper significare diuturnitatem, interdum, si simul exiguae sunt, fatum instans; in acuto absolutam malignitatem ^{e)}, si quarto die incidant, et periculum
haud

v) Coac. §. 1. p. 532. Epid. II. Sect. 3. p. 700.

w) Epid. II. Sect. 1. p. 688.

x) Lieutaud Precis, T. II. S. 2. p. 108.

y) Hipp. Aph. VII. 9. p. 103. Praed. I. 19. p. 483.

z) Praed. I. 18. p. 482. Coac. §. 3. p. 553.

a) Klein Int. Clin. p. 122.

b) Hipp. Vict. Acut. §. 49. p. 308. II.

c) Prosper l. c. p. 450. Klein l. c. p. 219.

d) Hipp. Aph. VIII. 3. p. 110.

e) Gal. in Praed. I. Com. I. 2. p. 620. IV.

haud leue, si die decretorio, v. c. vndecimo *f*), vicissimque cum signis pessimis, torpore, horrore vago, singultu, vigiliis, comate, delirio et conuulsionibus, sudore exiguo, vomitu, deiectione cet. repetunt, itemque ipsam mortem *g*) ineuitabilem; saepe solas denunciare febres malignas *h*), in continuis vero vermes *i*) latentes.

Schol. Sic facillime de reliquis sanguinis e naribus erumpentis formis iudicari poterit. Nam si acutis febribus aestate vel autumnoderepente superuenit, scire licet, magnam continuamque inflammationem adesse, et postero die tenues vrinas futuras; in robustis conuulsionem et delirium portendere, cum maxime si die impari incidat. v. HIPPOCRATES. L. Vict. Acut. §. 51. p. 310. T. II. ed. Lind. Similiter veteres signa quaedam a loco, unde sanguis e naribus egrediebatur, repetenda, indeque locum affectum ipsum definendum censuerunt, sic, vt, si dextra praecordia morbus occupet, dextra nare sanguis effluere debeat, et sic etiam sinistra, si ibidem malum haereat. v. GALENUS. Cris. III. 10. p. 556.

§. 712.

f) Praed. I. 20. p. 484. Coac. §. 3. p. 553. Epid. I. S. 3. Aeg. 1. p. 673. et Epid. III. S. 3. Aeg. 1. p. 729 sequ. Gal. Com. III. ad Praed. I. 48. p. 714.

g) Praed. I. 9. p. 477. Coac. §. 1. p. 526. Klein l. c. p. 123.

h) Galen. in III. Epid. Com. III. 35.

i) Baglin. Prax. I. p. 60.

§. 712.

Iudicia per sanguinis sputa, quae communi nomine *haemoptysin* comprehendunt, aut perrara sunt, aut nulla, certe non decretoria et salutaria, sed semper symptomata, ut bene naturaeque perapposite monuit Ill. ZIMMERMANNVS ^{k)}. De vomitu cruento fere idem sentiendum est.

§. 713.

Morbi acuti etiam *per uterum* s. *mensēs* in mulieribus aegris iudicantur, etsi apud nos et sub caelo temperato rarius, in Graecia et sub feruentiori caelo frequentius: Negligendum tamen nullo modo videtur. Debet ergo, praecunte consiliis PROSPERO ^{l)}, medicus ex mulieribus sciscitari, menses ante morbum rite fluxerint, nec ne, et quo tempore, quibus symptomatis tunc temporis laborare solitae fuerint; porro considerare aetatem, victum, temperiem, naturam morbi, et signa ea, quae sanguinem erupturum denunciant

§. 714.

Collocantur vero in hisce signis lassitudo corporis vniuersi, grauitas capitis ^{m)} et lumborum ingens, dolor et tensio colli ⁿ⁾, in nonnullis etiam abdominis, intestinorum, inguinum, vteri et crurum, quae ex parte intumescunt; tussicula, oris ventriculi morsus, aestus et ardoris sensus circa spinam ^{o)}, menses suppressi et iam more solito instantes, status morbi et tempus, quo decerni debet, in hanc purgationem quasi incidens, neque alia egestio praesens, refrigerata-

k) Erfahr. T. I. B. 3. c. 8. p. 426.

l) L. cit. c. 14. p. 416.

m) Hipp. Coac. §. 3. p. 577.

n) Gal. Crif. III. 10. p. 556.

o) Coac. §. 2. p. 536.

frigeratio quaedam extremorum sub die decretorio, maxime septimo, horror levis et moderatus, rigor ^{p)}, vrina pauca, nec cocta, aluus quodammodo adstricta ^{q)} rel. Sub his indiciis feminas, febre acutissima laborantes, optime per menses iudicatas vidimus. Contra *symptomaticus atque pessimus* iste fluor est, si post eum torpor, hebetudo vel nimia teneritudo sensuum, tremor, vertigo, convulsio, meticulosus et pusillus animus, iracundia, somnus spectris et phasmatibus interruptus, palpitatio, difficilis et brevis spiratio, animi defectio crebra, appetitio et aluus inordinata cet. oriuntur.

§. 715.

Haemorrhoides decretoriae tantum non semper iisdem signis cognoscuntur, eamque ob causam sexus, temperies, aetas, anteaetate vitae ratio, dies decretorius, iudicium per ceteras vias nullum, morbi forma et causa rel. negligi non debent. Aegri vero, dum haemorrhoides imminet, conqueruntur gravitatem et lassitudinem, lumborum et imi ventris dolorem ^{r)}, qui ad os sacrum usque extenditur, sensum aliquem ingratum quasi trahentis, et consistentem, gravitatem, horrorem extremorum mediocrem, oris ventriculi dolorem ^{s)}, intestini recti ardorem et pruritum, copiam sanguinis in venas ani confluentem et serum tenue destillans. Quare haemorrhoides, si atrabilariis, deliris ^{t)} et phreneticis ^{u)} superueniunt,

li 2

bonae

p) Ib. §. 3. p. 577.

q) Iuncker Semiol. l. c. p. 489. sequ.

r) Hipp. Coac. §. 3. p. 550. Aët. Tetr. II. Serm. I. 49. p. 200. Coll. Steph.

s) Praed. I. 18. p. 482. Prosper VI. 14. p. 416. sequ.

t) Aph. VI. 21. p. 99. L. Indic. §. 10. p. 445. I.

u) Ib. Aph. 11. p. cit.

bonae sunt, et cum maxime in iis, quibus certo tempore fluere solebant, quippe qui, si illae deficiunt, gravissima mala et ipsam mortem epilepticam ^{v)} timere debent. At si *modice fluunt*, symptomatae sunt et decretoriae non decernentes.

§. 716.

Mictus cruentus ^{w)}, etsi saepius a calculo renum et vermiculis, interdum ab meatu urinae, violentia externa, post membrorum chirurgiam, oritur, et ex ea causa, unde dimanavit, aestimari iudicarique debet; tamen haud raro *decretorius* ^{x)} est, si menses vel haemorrhoides suppressae et ad renes delatae hac via expelluntur. Sed multifarie *symptomaticus* est, et pessimi augurii. Hinc si febris malignae et putridae accedit, foedam humorum resolutionem, liquationem, putredinem et haud leue vitae discrimen denunciat, excepta sola nephritide.

B) SVDOR.

§. 717.

Doctrinam de *sudore* superius multis explicavimus, ideoque iam non nisi *decretorium* perconsidere placet. Iudicantur vero frequentissime morbi acuti per sudores, cum maxime in iis, qui sub feruentiori caelo viaunt, et temperie alacri, itemque proclives in sudorem sunt. Quare si, praegressis coctionis signis, iudicium imminet, et suis notis denunciatur, v. c. die decretorio ^{x)}, III. V. VI. VIII. XI. XIII. XVII. XXI. XXVII. XXXI. XXXIII. Si nulla egestio ^{y)} alia incidit, si cutis sensim incalescere, prurire,

v) Coac. §. 3. p. 553.

w) Vogel de Cogn. et Cur. Morb. Aph. 292. p. 226. seq.

x) Hipp. Aph. IV. 36. p. 85. Iudic. §. 1. p. 438.

y) Epid. VI. Sect. I. p. 797. sequ.

prurire, nonnunquam rubere, mollescere, atque madere ^{a)}) incipit, si aeger sub accessione delirat, ^{a)}), faciem turgidam, floridam et madidam, pectoris angustiam ac spirationem difficilem, lassitudinem corporis vniuersi, rigorem ^{b)}) die sexto mediocrem, et horrorem a quavis aerae adspiratione, suaue delirium ^{c)}), et prae ceteris pulsum magnum, vndosum ^{d)}) et mollem, interdum durum ^{e)}), altum et celerem ^{f)}), incidium SOLANI ^{g)}), post iudicationem vero haud raro deficientem et paruum ^{h)}) habet, scire licet, morbum breui finitum per sudorem iri. Qui si vber-
tim e corpore toto ⁱ⁾) erumpit, illudque integrum dimittit, pulsus ^{k)}) vero a celeri, vehementi et duro in mollem naturalem sedatioremque transformatur, vere decretorius est.

§. 718.

At *malus et symptomaticus* sudor ^{l)}) est, si assiduus, nimis vel exiguus, vel copiosus, cum vi-
rium defectione, torpore, sopore, conuulsione est,

l i 3

si

z) Aph. VI. 71. *Iuncker* Sem. I. c. p. 491.

a) Gal. Cris. III. 10. p. 554.

b) Aët. Tetr. II. Serm. I. 50. p. 200. *Prosper* I. c. p. 422. *Taurell.* Meth. Praed. P. IV. p. 427.

c) *Pezold* Progn. Febr. c. 1. §. 25. p. 19.

d) Hipp. Epid. I. §. 3. Aeg. 6. et 14. p. 678. sequ. Gal. Cris. I. c. p. 555. Aët. Tetr. II. Serm. I. 27. p. 195. Coll. *Steph.*

e) *Kloekhof* Diss. de Cris. p. 201.

f) Aët. Ib. c. 50. p. 200.

g) *Nibell.* de puls. P. I. c. 3. §. 6.

h) *Kloekb.* I. c. p. 220.

i) Hipp. Coac. §. 1. p. 534. Gal. in Progn. Com. I. 29. p. 750. IV.

k) *Hoffmann.* Med. Rat. T. III. Sect. 1. c. 14. §. 33. p. 323.

l) *Prosp.* I. c. p. 460.

si intolerandum foetet, frigidus ^{m)}) fertur, et membra singula, cum maxime caput et collum, occupat; si rigor et sudor levis alternant; si subito ad interiora ⁿ⁾) reuertitur, denique si nec die decretorio, sed intercalari et ineunte morbo, cum vrina cocta, nec febre remittente ^{o)}) incidit. Talis enim sub auctore HIPPOCRATE longum, difficilem et periculosum morbum, itemque reuertentem, significat. Aequè *malus* est, etiamsi die decretorio appareat, si modum excedit, guttatim per frontem defluit, et frigidus ^{p)}) est. Hinc *sudor anglicus*, morbus ille acutissimus, malignus, populariter grassans, contagiosus, et ob strages infamis, sub quo sudor manavit vehementissimus, teterrimus, olidissimus, non potuit non aegros miseros intra breuissimum tempus occidere.

§. 719.

In eorum morborum genere, quos sudor decernit, enitescunt febres omnes, praesertim ardentiores ^{q)}), febres, quae cum rigore incidunt, intermittentes, quotidiana, tertiana, quartana, phrenitis ^{r)}), inflammationes malae circa praecordia ^{s)}), parotides, lethargus et omnes fere capitis affectus: Praeter haec etiam cum reliquis egestionibus decretoriis iungitur et copulatur.

C)

^{m)}) Gal. in Progn. Com. I. 29. p. 750.

ⁿ⁾) Id. in Praed. I. Com. I. 1. p. 620. IV.

^{o)}) Hipp. Aph. IV. 36. p. 85. et 56. p. 87.

^{p)}) Aph. VIII. 4. p. 110.

^{q)}) Aët. Tetr. II. Serm. I. 50. p. 200.

^{r)}) Gal. Crif. III. 3. p. 536.

^{s)}) Ibid.

C) SALIVAE FLUXIO ET SPVTA.

§. 720.

Salivae fluorem decretorium, quo passim variolae confluentissimae et purpura alba resolui solent, exspectare licet, si neque sudor, neque alutus, neque urina multa incidunt, si tumor faciei et dolor nuchae et ceruicis vniuersae, insuavis ad parotides congestio, et vehemens arteriarum, quae ad tempora pertinent, assultus, deglutitio praepedita et vera faucium inflammatio, certe magnus oris et maxillarum rubor, manuum inflatio, dolor ossifragus cet. post coctionis signa, iusto morbi tempore atque die decretorio, oriuntur.

§. 721.

Iudicari ergo salivae fluxione solent vehemens et acerbis capitis dolor ^{t)}, vertigo ^{u)}, apoplexia ^{v)}, angina et abscessus faucium ^{w)}, variae febres, puta, tertiana duplicata ^{x)}, quartana ^{y)}, catharralis ^{z)}, continua epidemica ^{a)}, ardens ^{b)}, maligna ^{c)}, hun-

I i 4

garica

t) Hipp. Aph. VI. 10. p. 98. sequ. Nuck. Sialogr. c. 2. p. 33. sequ.

u) Blegny Zod. Med. Ann. I. M. Oct. Obs. 7.

v) Fick Diff. de variol. salivat. p. 17.

w) Hipp. L. Dentit. §. 3. p. 591. Hebenstreit Diff. de sput. crit. f. Palaeol. Spec. 16. p. 4. Wedel Diff. de angina, p. 29.

x) Fick l. cit.

y) Bohn Offic. Med. Duplic. P. I. c. 15.

z) Vater Semiot. Sect. II. thes. I.

a) Sydenham de Variol. Sect. III. c. 2. p. 83. sequ. T. I. et Westphal de ptyal. Period. in Act. N. C. Dec. 2. An. 9. Obs. 102.

b) Rolfinck Ord. Med. Spec. III. 41.

c) Morton. Pyretol. p. 26.

garica ^{d)}), putrida ^{e)}), variolae confluentes ^{f)}) cet. Non defuere quaedam salivae fluoris genera, quae etsi decretoria videbantur, pessimi euentus essent, ideoque prudentis medici est providere, ne quid detrimenti et ars et aeger capiat.

v. WEBER Diff. de signis ex sputo, Gotting. 1774. c. 3. p. 30. sequ.

§. 722.

Sputa decretoria oriri debent post coctionis notas. Bona ergo putantur, quae alba, laevia, aequalia, modice crassa, nec viscida, nec male colorata, sed subflava sunt, quae ex facili et cum leuamine excernuntur ^{g)}), quae sub morbo decresciente, die decretorio, accedunt, et rite continuant. Contra *mala et symptomatica* sunt nimis glutinosa, tenacia, cum raucitate iuncta, fauces et respirationis instrumenta obsidentia, rotundata, ineunte morbo valde cruentata vel aeruginosa, male colorata, candida, sincere alba vel flava, ex viridi pallida, biliosa, caenosa, amurciosa, fusca, nigra, liuida ultra diem septimum, purulenta ^{h)}), spumantia, cruda ⁱ⁾), nimis copiosa vel exigua, nulla, male olentia, porosa instar spongiae aut frustulorum splenis cocti ^{k)}), neque dolorem sedantia, neque iuvantia, neque suppurationem et suffocationem ^{l)}) praevertentia.

§. 723.

d) *Waldschmidt* Instit. Med. III. 7.

e) *Willis*. L. de Febr. c. 10. p. 84.

f) *Sydenh.* l. c. *Hensler* Morb. Variol. p. 71. *Rosenstein* Kinderkr. p. 158.

g) *Hipp.* Aph. II. 47. p. 86. *Praed.* II. 12. p. 497.

h) *Aph.* IV. 47. p. 86. *Klein* Int. Clin. p. 240. sequ.

i) *Gal.* Cris. I. 5. p. 487.

k) *Huxham* Diff. de Pleurit. c. 2. p. 187. II.

l) *Prosper* VII. 17. p. 531. sequ. *Weber* Diff. cit. c. 4. p. 34. sequ.

§. 723.

Praecipua morborum genera, quae sputis iudicantur, sunt angina, acutus laterum dolor, in quo sputa, quae, morbo ineunte, incidunt, breuem eum futurum ^m), quae serius, longum denunciant; pulmonum inflammatio et erysipelas ⁿ), inflammatio hepatis ^o), febris diaria ^p), catharralis ^q), ardens ^r), biliosa ^s), putrida cet. Sed haud raro illa sputa male cedunt, et aegrum interficiunt, id quod ex reliquis notis intelligi debet.

Schol. Signa, quae medicorum plurimi adhibent ad id genus sputa decretoria praefagienda, sunt dolor pungens in obtusum transiturus, febris remissio et pulsus mollis, horror vagus, ponderis grauitatisque in pectore sensus, genarum rubor, et id genus alia. Sed haec minus tuta sunt, et potius inflammationem in suppurationem, abscessum et vomicas perniciosas transformari docent.

D) VRINA.

§. 724.

Per urinam rarius ^t) morbi iudicantur, et si vrina decernit, tantum non semper cum alia quadam

li 5

egesti-

m) Hipp. Aph. I. 12. p. 70.

n) Weber l. c. Sect. II. c. 2. §. 5. p. 49.

o) Duret. ad Aph. Hipp. cit. et Hipp. Coac. §. 3. p. 566.

Vogel Aph. 220. p. 173.

p) Moegling Tentam. Semiot. p. 86.

q) Wucherer l. c. p. 71.

r) Ibid. p. 70.

s) Warren ap. Pringle Feldkrankh. p. 166.

t) Hipp. Epid. I. Sect. 21. p. 661. et Epid III. Sect. 2. Aeg. 5. p. 716. sequ.

egestione copulatur, v. c. deiectionibus, vt SOLANVS antestatur. Obseruatur tamen vrina decretoria in febribus acutis, insania, affectionibus, quae convexam hepatis partem et instrumenta vrinae ^{u)} occupant, deiectione alui et dysenteria. Notae vero, vnde opinamur, hac via morbum finitum iri, sumuntur ex morbi natura, v. c. in febre inflammatoria, pleuritide vera et peripneumonia, interdum et purpura alba; ab aetate et temperie aegri, praesertim si corporis habitu adstricto est; ab eorum signorum, quibus ceteri egestus denunciantur, absentia; a pulsu celeri, interdum frequenti, interdum forti, cum maxime molli ac intermittente ^{v)}, respiratione libera, aestu remissiori, at increcente siti et aritudine oris atque cutis vniuersae, dolore praecordiorum et lumborum perinsigni, regionis hypogastricae tensione ac grauitate circa diem decretorium, itemque quadam ad eum locum, in quo vesica insidet, inflatione, vrina sub die indice, praesertim quarto, bene colorata, mediocriter crassa et coqui coepta, in qua nubecula innatat, atque alba, laeuia, aequalia subsidunt ^{w)}, tandem crebra mingendi cupiditate, sub quo ardor et pruritus ^{x)} ingens extremum vrinae meatum affligit.

§. 725.

Ex his perspicuum est, cur HIPPOCRATES ^{y)} hanc legem sanxerit, iudicationem acuti morbi septimo die futuram antecedere debere, ceteris signis con-

u) Galen. Crif. III. 3. p. 536.

v) Nibell. de Puls. P. I. c. 2. §. 6.

w) Hipp. L. Iudic. §. 1. p. 438. Gal. Crif. I. 16. p. 506.

x) Prosp. l. cit. c. 16. p. 420. sequ. Iuncker l. c. p. 492. sequ.

y) Aph. IV. 71. p. 89.

consentientibus, die quarto *nubeculam subrubram*; cur sine his *urina cruda* sit, i. e. in qua nec nubecula innatat, nec suspenditur aliquid, nec subsidit, quae crassa non est, sed pallida, alba, aquosa ^{z)}, eaque reuersionem morbi die decretorio ^{a)} praefagiat; cur *urina alba et crassa* cum propria quartanae grauioris sit, tum haud raro abscessus auertat ^{b)}; denique cur *urina* ante tempus *maturata et cocta* ^{c)} semper terrere debeat. Etenim *urina*, quae salubriter coquitur, laeuia, aequalia, alba et copiosa subsidentia habere debet, quae post perfectam iudicationem cessant vel minuuntur ^{d)}. Id tamen certum est, ista quo citius appareant, et quo diutius consistent ^{e)}, eo perfectius futurum morbi iudicium.

E) VOMITVS.

§. 726.

Hoc iudicationis genus rarum non est; saepe aestate ac aetate media incidit, et, fere febris tertiana vomitu bilioso, quotidiana pituitoso ^{f)} tollitur. Negari tamen non potest, perraro solo vomitu ^{g)} aegrum a morbo liberatum esse. Praenunciant vero *vomitum* talem *decretorium* cum morbi natura, antegressa coctionis indicia et dies decretorius ^{h)}, tum prae

z) Sic Galen. L. de Tot. Morb. Temp. c. 5. p. 361. T. III.

a) L. Indic. §. 10. p. 445. I.

b) Ibid.

c) Coac. §. 5. p. 581.

d) Gal. Crif. I. 12. p. 499.

e) Haen Rat. Med. T. I. c. 5. p. 77. sequ.

f) Gal. Crif. III. 3. p. 536.

g) Sic bene Taurell. Meth. Praedict. P. III. p. 429.

h) Hipp. Coac. §. 1. p. 534.

prae ceteris dolor capitis vehemens et cum vertigine iunctus, grauis, mordax, acer, vel acutus ⁱ⁾), oculorum caligatio, labii inferioris agitatio vel tremor ^{k)}), frequens salivae tenuis fluor ^{l)}), amaritudo oris, singultus, spiratio difficilis et anxiosa, pulsus vehemens ^{m)}), fortis, inaequalis vel intermittens ⁿ⁾), cum maxime altus et durus ^{o)}), quoniam, auctore GALENO, pulsus altus et vehemens ut egestionem quamvis, sic durus et altus fere vomitum ostendit. Praeter haec ut plurimum adsunt incredibilis corporis inquietudo, extremorum frigus ^{p)}), horror, et levis praecordiorum lumborumque rigor, sudor copiosus ^{q)}), praesertim frontis, isque frigidus, urina cruda et pellucida, alvus adstricta.

§. 727.

Vnde intelligitur, *vomitus* habendos esse *symptomaticos*, qui, morbo ineunte, vel paullo post citra ulla coctionis testimonia aut perobscura oriuntur; qui modum excedunt, nec iuvant, pessime olent, parcius materiam vitiosam reiiciunt, sinceri et parvi sunt, atque in societate signorum exitialium ^{r)} veniunt. Legimus tamen, post *vomitum feri subuividis* ^{s)}), fesequilibras aequantis, acerrimi et acidi, qualis

i) Aph. IV. 17. p. 83. Epid. I. Sect. 2. p. 662.

k) Gal. I. cit.

l) Hipp. Coac. §. 1. p. 533. et §. 4. p. 579. Epid. I. Sect. 3. Aeg. 5. 12, 13. p. 677. sequ. Aët. Tetr. II. Serm. 1. c. 47. p. 199. Coll. Steph.

m) Aëtius ib.

n) Nibell de Puls. P. I. c. 2. §. 3. sequ.

o) Gal. Cris. III. 10. p. 554. sequ.

p) Glaff. de Febr. p. 29.

q) Pezold Progn. c. 1. §. 22. p. 17.

r) Prosp. VII. 9. p. 475.

s) Zimmermann Erfahr. T. I. B. 3. c. 8. p. 412. seq.

lis fere spiritus acidus mineralis est, et post antegressum quouis mane sudorem copiosum, foetidum, croceum, et urinam purpuream, sanatas fuisse horrendas podagrae accessiones, et corpus integrum dimissum.

F) DEIECTIO.

§. 728.

Omniū iudicationum frequentissimae eae sunt, quae *per aluum* s. *deiectiones crebras* fiunt, etsi sub auctore GALENO *) earum notae nec propriae sunt, nec satis certae. Auguramur igitur eam, si iusto tempore, praegressis coctionis indiciis, egestu alio nullo, morbo, qui tum populariter grassatur, hac via decerni solito, sub autumno, aere humido, aetate prouectiori *), accedit, si pulsus vehemens, nec magnus, durior, renitens, inaequalis v), intermittens w), et spiratio libera est; si calor siccus et ingens, transpiratio et urina cruda, imminuta vel suppressa vrgent; humores vero ad interiora delati videntur; si horror a laeuissima aëris adspiratione nascitur; et lumbos dolor grauis, vmbilicum vero palpitans tenet; denique si genuum grauitas x), a veteribus saepe obseruata, superuenit: At *instare deiectiones decretorias* docent praecordiorum et abdominis inflatio ac dolor, punctio, murmura, ructus et flatus crebri y), intestinorum torsiones, crebra desidendi cupiditas.

§. 729.

*) Cris. III. 10. p. 556. et L. Praenot. c. 3. p. 827. IV.

u) Gal. Cris. III. 3. p. 536.

v) Aët. I. c. p. 195.

w) Nibell I. c. §. 1. sequ.

x) Iuncker Semiol. I. c. p. 492.

y) Hipp. Aph. IV. 20. et 73. p. 84. sequ. Coac. §. 1. p. 533.

§. 729.

Contra *malae et symptomaticae deiectiones* sunt, quae nimiae ^{z)} vel exiguae sunt, vel paullo post, ubi coeperunt, desinunt, aut feбри ardenti, materia adhuc cruda, superueniunt; quae biliosae, mordaces, vitellinae, valde aquosae, albae, subpallidae, praerubrae, aeruginosae, liuidae, nigrae, glutinosae, spumantes, pingues, sincereae, foetidissimae, inaequales, variae, vehementer dolentes sunt; quae cum ciborum fastidio, torminibus multis, ventre subtumido, sudore algido et virium defectione iunguntur. Hae enim et per se malae sunt, et in morbis acutis ^{a)} vehementer terrere debent.

G) CONIVNCTIO PLVRIVM
EGESTIONVM.

§. 730.

Fieri tantum non semper in acutis morbis solet, ut natura materiam morbi coctam per plura emissaria simul expellat, et aegrum a periculo vindicet, siquidem et ea materia ex multis constare potest, et sedes mali ^{b)} varia esse, ideoque et variae egestus viae patere. Hinc apud PROSPERVM ^{c)} commemorantur *crises compositae* s. *multae*. Nam febres acutae, ut olim, sic etiamnum iudicantur *haemorrhagia et sudore* ^{d)}, *vomitum et sudore* ^{e)}, *aluo et sudore*

z) Swieten Comm. Aph. 741. p. 487. T. II.

a) Prosp. VI. 17. p. 424. sequ.

b) Gal. Cris. III. 3. p. 536.

c) de Praef. Vit. et Mort. VI. 18. p. 426. cf. Sarcone Neap. Krankh. T. II. §. 412. p. 115. sequ.

d) Hipp. Epid. I. Sect. 3. Aeg. 7. p. 679. I.

e) Epid. ib. Aeg. 3. p. 663. et Gal. Cris. III. 10. p. 554.

sudore copioso f), *sputis multis et sudore g)*, *sudore vehementi h)*, vnaque *urina larga et alba*, in qua multa ad imum deferuntur, *sudore et menstruis i)*, *menstruis et sanguinis e naribus fluore k)* cet. Facile est, nec arduum, has indicationes copulatas bene cognoscere atque definire, modo perspecta habeas ea signa, quae cuique generi quasi propria obseruantur.

§. 731.

Fac ergo, decerni febrem acutam debere *sudore atque sanguinis effusione*. Tunc adsint necesse est vtriusque egestionis decretoriae l) indicia, puta, dolor capitis grauis et pulsans, oculi illacrumantes et rubri, maxillae ac nares rubore suffusae, aurium tinnitus et surditas, respiratio derepente difficilis et intercisa, paullo post iterum remittens, pulsus celer, magnus, mollis, vndosus, cetera emissaria quasi clusa, itemque rigor vehemens, delirium sub ipsa accessione increascens, externorum membrorum calor et maior rel. Similis ratio est, vbi *menfes et sudor in mulieribus*, at *haemorrhoides et sudor in viris*, eruptionae sunt. Tunc enim, notis ceterarum egestionum nullis, oriri debent grauitas, et dolor lumborum ingens, lassitudo corporis vniuersi, cum maxime extremorum, tensio ad spinam acris, oris ventriculi torsio, aestus et ardor. Vbi vero *sudor et vomitus* iunguntur, et ea sudoris signa, quae supra commemorauimus, et vna vomitus propria incidunt, nimirum dolor capitis acutus et mordax, oculi caligantes, labii

f) Epid. III. Sect. 2. Aeg. 5. p. 716.

g) Ib. Sect. 3. Aeg. 8. p. 735.

h) Ib. Aeg. 10. p. 737.

i) Ib. Aeg. 11. p. 738.

k) Epid. I. Sect. 2. p. 665. et 667.

l) Prosp. l. c. p. 427.

labii inferioris tremor, exspuitio crebra, nausea, vomituritio, anxietas praecordiorum, oris ventriculi morfus, spiratio impedita, pulsus inaequalis et durus cet. Tandem *sudor et urina decretoria, sudor et deiectio, sputa et sudor* rel. suis quaeque indiciis satis superque manifestantur: quae cum alio loco prostant, non placet pluribus repetere. Attamen, auctore BAGLIVO ^m), *si eodem tempore in acutis et gravibus morbis duae crises, sudor scilicet et alui fluxus, superveniant cum paucis symptomatum leuamine, fere omnes moriuntur, vel si non moriuntur, perniciose laborant.*

CAPUT VI.

DE MORBIS RECIDIVIS, VT SIGNIS.

§. 732.

Fieri haud raro solet, ut morbi acuti nec tempore iusto penitus decernantur, nec materia bene cocta satisque maturata vno quasi impetu e corpore expellatur, sed egestionis mancae qualesque defectae oriantur. Quae quo parciore sunt ob naturae infirmitatem, morbi naturam et vehementiam, humoris vitiosi et irritantis multitudinem, irritabilitatem partium singularem, perturbationem decretoriam cet. eo minus salutare ac tutae habendae sunt. Intus enim relinquuntur necesse est pessimae materiae copiae, quae tandem, redintegratis veluti viribus, reuertantur, aegrum debilitatum vehementer vrgeant, et aut subito interimant, aut in longos, eosque haud raro exitiales morbos coniiciant. Hi quoniam ex iis, qui iam praeteriisse videbantur, denuo quasi restituuntur

ac

m) Prax. I. p. 67. sequ.

ac recrudescunt, *recidivi* appellantur, ideoque praeclare diuinus HIPPOCRATES ⁿ⁾: *Quae per morbos post iudicationem relinquuntur, reuersiones morborum facere consueuerunt.*

v. KLOEKHOF Diff. de morbis acutis recidiuis, p. 225. Opusc. ed. SCHLEGEL.

§. 733.

Praefagire ergo *morbos recidiuos* debemus, si febres acutae et vehementes aut nullo modo iudicatae sunt, aut imperfecte, sine coctionis ^{o)} signis et egestionem ^{p)} vlla, die nec pari, nec impari pro morbi indole; si turbatae egestionem decretoriae fuerunt, v. c. peruerfa medendi via, aegri amicorumue culpa, victu pleniore ^{q)}, et gulae ^{r)} intemperantia, aluo adstricta, intempestiua aëris adspiratione vel insolatione, vigiliis nimis, vehementi corporis animique motione, phantasia ^{s)}, coitu praemature et immoderate ^{t)}, si egestus propter aegri debilitatem subito quasi refrenati et sopiti videntur, vel maturius, ac fas est, incidunt, neque omnem morbi fomitem ^{u)} extinguunt; si materia morbi omni sanguine ^{v)} circumuehitur, et
indies

ⁿ⁾ Epid. II. Sect. III. p. 1027.

^{o)} Galen. in Hipp. Progn. Comm. III. 24. p. 805. IV. Hipp. Indic. §. 9. p. 444

^{p)} Sarcone Gesch. Neap. Krankh. T. II. §. 416. p. 119.

^{q)} Gal. Dieb. Decret. I. 1. p. 557 sq. IV.

^{r)} Hipp. Epid. IV. 29. p. 765

^{s)} Haen Rat. Med. T. VIII. c. 2. §. 11. p. 80 sq.

^{t)} Caelius Aurel. Morb. Acut. I. 11. p. 33 sq. ed. Ammann.

^{u)} Hipp. L. Humor. §. 3. p. 319. Epid. II. Sect. I. p. 686. et Epid. IV. 29. p. 765.

^{v)} Epid. I. Sect. 3. Aeg. 6. p. 678. et Aeg. 13. p. 683.

indies augetur ^{w)}, aeger vero saepius post iudicationem inhorrescit ^{x)}, solida vero nimis rigida sunt et ad novos febris motus ciendos vel ipsam inflammationem peraccommodata; si, febre defecta et sudore ^{y)} accedente, vrina fulva, in qua alba et cruda subsidunt, mittitur, vel rubra quae similia tarde subsidentia ^{z)} habet, diu consistit, vel colorata tenuis et post iudicium perturbata, vel si sedimentum per aliquot horas crassum ^{a)} derepente tenuatur; vel si conualescentibus ^{b)} vrina cruda, tenuis, turbida, lactea qualique oleosa superuenit.

§. 734.

Praeter haec *morbi recidiui* futuri sunt, si post acutas mala quaedam symptomata ^{c)} aequae concitata continuant, v. c. pervigilia, somni turbati et visis spectrisue horrendis interrupti, corporis imbecillitas et frigus, membrorum dolor, appetitio nulla ^{d)} et digestio tarda, sapor amarus et aeruginosus ^{e)}, nausea, vomitus, anxietas, pulsus debilis et intermittens, excrementa praua, pallor oris ^{f)}, cet. si reliquiae mali in varias corporis glandulas, artuumque iuncturas deponuntur, ibidem haerent, nec suppurant, aegri tamen hoc

w) Aph. II. 10. p. 72.

x) Gorter Prax. L. III. Tit. 2. 176. p. 168.

y) Hipp. Iudic. §. 9. p. 444. Tunc enim quintus dies sine periculo decernit.

z) Gorter l. c. Tit. 3. 189. p. 192.

a) Huxham de Aëre, 1740. p. 237. T. I.

b) Ib. p. 245.

c) Hipp. Iudic. §. 9. p. 444.

d) Bagliu. Prax. I. p. 74.

e) Huxham de Aëre, 1740. p. 245. I. et Hipp. Epid. IV. 22. p. 759.

f) Aët. Tetr. II. Serm. I. 54. p. 201.

hoc decubitu quodammodo releuati g) videntur; et nihilofecius tumores ifti atque dolores vel poft iudicium h) fubfiftunt ac vrgent; fi fubito intus dilabuntur i), neque vlla alia egeftio per alium, vrinam k), fputa l) rel. fuperuenit; fi quaedam mali cauffa remota m) femper fupereft, v. c. cruditās, conuulfio, aut viribus vitae non fatis fubigi poteft, v. c. lues venerea, febris quartana autumnalis, epidemica, endemia, putrida; fi icterici n) integre iudicati non funt; fi in febribus intermittentibus ceterisque continuis o) et poft primae viae impurae remanferunt; fi in inflammatoriis p) fibrarum rigiditas, teneritudo vel irritabilitas diu continuant; (nouum enim malum, idque periculofiffimum, eodem loco recrudefcit) fi poft acutum dolorem laterum q) tufficula leuis et calor vagus fubinde repetens, citra vllam fuppurationem, oritur, vel fi poft apoplexiam r) aeger citra rationem lacrumatur et moeret; denique fi in conualefcentibus s) pulfus inordinatus et acceffiones, cum delirio

Kk 2

et

- g) Hipp. Epid. I. Sect. 2. p. 657.
- h) Epid. I. Sect. 3. Aeg. 10. p. 680. et Aeg. 13. p. 683. et Epid. III. Sect. 3. Aeg. 7. p. 734.
- i) L. Humor. §. 3. p. 319. Iudicat. I. cit. Epid. II. I. cit. Ep. VI. Sect. 4. p. 807.
- k) Praed. II. 29. p. 509. Coac. §. 2. p. 539. et §. 5. p. 583. Epid. I. Sect. II. p. 956.
- l) Praed. I. 24. p. 486.
- m) Gorter Prax. Prooem. §. 28. p. 19 fq.
- n) Hipp. Epid. IV. 3. p. 744.
- o) Epid. I. S. 3. Aeg. 14. p. 684. et Ep. III. S. 1. Aeg. 3. p. 713.
- p) Epid. III. S. 3. Aeg. 8. p. 708. I. Gal. Crif. I. 18. p. 508 fequ.
- q) Aretaeus Acut. Morb. Curat. I. 10. p. 64. Coll. Steph. Bagliu. Prax. I. 9. §. 1. p. 34.
- r) Bagliu. I. c. p. 76.
- s) Sarcone Neap. Krankh. T. II. §. 420. p. 123.

et sudore exiguo iunctae, melancholia simplex et molesta, vigilia horrenda, dolor vagus et lumbaginem mentiens, statò tempore reuertuntur. In his enim casibus, quos adhuc commemorauimus, recidiuus morbus metuendus est.

§. 735.

Quare cum tot atque tam variae causae recidiuorum morborum sint, vnde, tanquam e fonte perenni, dimanant, consequens est, vt paucis videamus, quae auguria inde capienda sint. Id tamen certum est, hanc rem esse perarduam, et praedictiones, si certae atque tutae esse debeant, laborem longum et investigationem multam desiderare.

§. 736.

Periculosum ergo est et haud raro *mali euentus*, vbi morbus alter alteri succedit, viribus aegri iam fractis ^{t)}, idque eo magis, si noua viscerum vitalium inflammatio ex victu nascitur; saepe enim nisi reuertitur, saltem phthisin, hecticam, deiectiones colliquatiuas ^{u)} et mortem ^{v)} ipsam inducit. Similiter aeger periclitatur, vbi febris continua ^{w)} recrudescit, egestio aut nulla, aut non satis apposita ^{x)} vel copiosa accessit; etiamsi in conualescentibus somnus turbatus et tumultuosus, digestio bona, vis vitae aliqua, sudor et vrina, in qua copiosa subsidunt, oriantur; vbi abscessus paruuli ^{y)} oriuntur, quoniam, grauissimis cruditatis signis consistentibus, fere iugulant; tandem
vbi

t) Hipp. L. de Affect. §. 2. p. 163. II.

u) Sarcone l. cit.

v) Hipp. de Morb. IV. 21. p. 139.

w) Gorter Prax. L. III. Tit. 4. 194. p. 198.

x) Sarcone l. c. §. 416. p. 120 sq.

y) Hipp. Iudic. §. 10. p. 445, et Sarcone l. c.

vbi pleuritis ²⁾ denuo cum dolore et fere recrudes-
cit. Quae vt fere mortifera est, ita ea, in qua sola
febris redit, periculosa.

§. 737.

Minus terribile videtur, si ob morbi magnitu-
dinem et vehementiam symptomatum iudicatio ma-
turata est. Si enim vires vitae suppetunt aut
medici arte excitari sustinerique possunt, spes est, fo-
re, vt sensim pedetentimque morbi reliquiae conco-
quantur et conficiantur, post per accommodata cor-
poris emissaria expellatur, vel pristinam naturam in-
noxiam iterum induant. Contra vbi haec deficiunt,
morbi violentiae natura imbecilla succumbat et aeger
moriatur ³⁾ necesse est. Nonnunquam a solo victu
vitium recrudesceat. Tunc euentus varius et an-
ceps est.

§. 738.

Plerumque *tutae morborum reuersiones* sunt,
vbi humor vitiosus lente resoluitur, et tandem, pro-
cedente tempore, viribus ex parte integris, subito re-
siduae eius partes expelluntur; vel perexiguae fe-
brium acutarum moleculae sensim sine febre ^{b)} per
sudorem, vrinam, aluum, dilabuntur, et egestionem
naturae mali et materiae reliquae respondent; vbi
abscessibus ^{c)} vagis alii succedunt, iique perfecte
iudicantur; (alias malum est): vbi inflammationes,
quarum indicia non adeo tuta et certa esse videban-
tur, cum febre redeunt, et bonum iudicium indu-
cunt; vbi febres continuae, intempestiuo pharmaco

K k 3

sup.

²⁾ Bagliu. Prax. I. 9. §. 1. p. 36.

^{a)} Hipp. Epid. II. S. 1. p. 686. Gal. Dieb. Decret. III.
7. p. 607 sq.

^{b)} L. Iudic. §. 9. p. 444 sq.

^{c)} Ibid. et Epid. II. Sect. 3. p. 700 sq.

suppressae, denuo accenduntur, et feliciter decernuntur, vt post HIPPOCRATEM ^{d)} praeclare SYDENHAMVS ^{e)}.

§. 739.

Neque raro ex veterum et recentiorum medicorum ^{f)} obseruatione accidit, vt febris recidiva, diebus decretoriis incipiens, eorumque numerum quasi transiliens, denuo quasi in aliquo decretorio finiatur. Sic febris quartana ^{g)} cortice sopita, vbi diu conquievit, recurrere eo tempore solet, quo accessio futura fuisset.

§. 740.

Praeterea et *longis morbis* sui recursus sunt, iique ex antegressis signis facile praedicendi. Etenim ei, quem syncope ^{h)} tenet, periculosa recidiva est, nisi naturalis color, calor, pulsus bonus et respiratus facilis redeant.

CAPVT VII.

DE SIGNIS MALIGNITATIS.

§. 741.

Mira est eorum symptomatum, quae nonnulla morborum genera insequuntur, frequentia, congeries atque vehementia, vt statim ac aegrum prehendant, is illico de fanitate vitaeque ipsa periclitetur, medicusque timere debeat, ne breui ad plures abire cogatur. Haec *signa malignitatis* vulgo appellantur.

Schol.

d) Epid. VII. 2. p. 825.

e) Const. Epid. Ann. 1661. c. 4. p. 36. Obs. Med. Sect. IV. c. 3. p. 114 sq. T. I. Opp.

f) Gal. Dieb. Decret. II. 5. p. 590. IV.

g) Glafs de Febr. Com. III. p. 15. ed. Bald.

h) Gorter Prax. L. III. Tit. I. 145. p. 128.

Schol. Nostram non facimus illam litem, quam nuper medici haud contemnendi de *vera malignitatis notione* mouendam existimarent, ad morbi naturam pertineat, nec ne, an cumuli loco accedat, eumque deteriorem reddat. Etenim vt saepe acriter disceptantibus vsu euenit, aut sensa sua non satis explicuerunt, aut non bene distinxerunt a se inuicem varios malignitatis gradus variaque adiuncta symptomata, vnde perniciēs capitalis fit. Quae et singula vehementer terrere debent medicum, et longe periculosissima haberi, si omnia simul et subito, magna cum vi vel per insidias et actis quasi cuniculis in aegrum inuadunt debilitatum. Hinc malignitas, tanquam symptoma, morbis superuenit.

v. BVECHNER resp. RVDOLPH Diff. de gradibus malignitatis in morbis malignis, Hal. 1755.

HENR. MATTH. MARCARD Specimen Examinis rigorosioris malignitatis febrilis, Gott. 1770.

§. 742.

Repeti verò malignitatis signa debent a causarum laedentium magnitudine atque effectibus, a temperie et aetate aegri, itemque antegressis morbis, a natura eorum morborum, qui tunc temporis populariter grassantur, et exitiosi fere sunt; ab actione medicamentorum irrita, a viribus vitae subito et, incredibile, quantum sine vlla manifesta causa prostratis, a symptomatis numerosis, insuetis, horrendis, perniciosissimis, quae aut a prima morbi ingressione acciderant, aut sensim et clanculum subrepserant, aut mortem internecinam portenderant, denique ab miti

blandoque morbi aspectu ⁱ⁾), in quo, me quidem iudice, malignitas potissimum cernitur.

v. LOMM. Observat. Med. III. p. 315 sequ. et passim aliis locis.

HAEN Rat. Med. T. III. c. 1. p. 3 sequ. et T. IV. c. 1. p. 2 sequ.

LOESECKE Semiot. c. 5. §. 71 sequ. p. 52.

NEIFELD Rat. Medendi Morbis, P. I. c. 1. Subsect. VI. p. 101.

QVARIN Method. Medend. Febr. c. 5. p. 68 sequ.

§. 743.

Communia *malignitatis signa* commemorantur subitus, nec opinatus virium deiectus, pulsus celer, debilis, parvus, inordinatus, inaequalis, intercisus, intermittens, nonnunquam fortis, durus et celer, itemque pulsus mutatio ^{k)}) aut nulla, aut perexigua, dum cetera signa pessima vrgent; spiratio celeris, anxia, impedita et dolens, tandem valde debilis et cum tussi copulata, animi abiectio et debilitatio, sui rerumque ad aegrum pertinentium incuria, inquietas, tremor, defectiones animae crebrae, stupor, sopor vel vigilia continua, delirium multum, perpetua capitis proiectio, dolor eius atque lumborum vehemens, praesertim vbi derepente cessat, surditas vrgens, vocis interceptio, lingua squalida, exusta, aspera, fissi, nigra, fauces aphthis et nigrore deturpatae, fitis ingens, quam aeger aut non sentit, aut explere non potest, os male olens et sapor foedus, singultus continuus, ciborum fastidium vel turpis reiectus, sub quo serum corruptum, materia putrida eiectitia, bilis acerrima vnaque pessima, itemque sincerus sanguis exiit, deiectiones

i) *Sarcone* Gesch. Neap. Krankh. T. II. §. 441. p. 126.

k) *Neuter* Fund. Med. p. 174.

ctiones assiduae, copiosae, debilitantes, ferosae, exustae, nigrae, fibrosae, foetentes, nec voluntariae, vrina aquosa vel cerevisiam albam ¹⁾ referens, praerubra, nigra, spumans, foetens, in qua nihil subsidit, crebro et aegro inscio vel inuito missa. Praeter haec malignitas subesse dicitur, vbi in febribus, quos sudor discernere debet, aut nullus exoritur, aut praetenuis, continuus, et colliquatiuus, glutinosus, frigidus, foetidus vereque cadauerosus, foeda cutis siccitas et squalor, maculae nigrae, sanguis tumultuose erumpens, vel stillae narium cet.

§. 744.

Certam vero perniciem, vt nobis videtur, augurari licet, si virium impotentia tanta est, vt aeger prae debilitate nec pedibus insistere possit, nec in lectulo sedere, sed semper supinus cubat genibus contractis, aut subinde deorsum fertur et ad pedes deuolvitur; si colorem et vultum identidem mutat; si supercilia, oculi, nares, labra et extrema corporis distenduntur ac conuelluntur, et iudicium morbi aut nullum, aut imperfectum, i. e. decretorium non discernens, insequitur; si sensus deficiunt, et aeger neque videt, neque audit, oculis conuiuentibus, quasi soporatus et attonitus, iacet, familiares non agnoscit, vocem aut amisit, aut certe nihil respondet, si pedes disiicit, et extra lectulum dependere gestit, si muscas et flocculos legit; denique si facies *Hippocratica* incidit cet. Cum his et morbus malignus, et mors ante portas esse debet.

Schol. Febres malignae haud raro perfecte discernunt, auctore VOGEL Praenot. Gotting. P. I. n. 18. p. 16. sed rarissime tuto.

¹⁾ *Kramer ap. Klein Int. Clin. p. 81,*

§. 745.

Haec malignitatis signa, quae adhuc commemoranda duximus, nec semper et coniunctim incidunt, nec necessario requiruntur ad pestem morborum inducendam. In hoc tamen pessimarum notarum acervo enitescere ac sufficere nobis videntur *subita virium defectio, crebra animi deliquia, notabilis animi abiectio et mitior morbus visus*. Quibus quo plura et pestilentiora symptomata superueniunt, eo maior malignitas, eoque magis desperanda salus aegri est.

§. 746.

Neque a malignitatis suspitione immunis morbus est, qui leuatur, malis symptomatis consistentibus, et contra, dum cetera salutem pollicentur ^{m)}, corpus integrum non dimittit, vel praeter rationem ⁿ⁾ conquiescit. Familiare ac proprium etiam febrium malignarum epidemicarum ^{o)} est, in intermittentes quotidianas et tertianas desinere.

CAPVT VIII.

DE SANGVINE RELIQVISQVE
HVMORIBVS, VT SIGNIS.

§. 747.

Non spernenda et omni exceptione maiora olim ea signa videbantur, quae a sanguine repetuntur, re profecto longe fallacissima. Etenim ea interdum humorum, qui vasculis corporis continentur, naturam et indolem vere manifestant, interdum vero aut nihil exinde certi colligi poterit, aut saltem non tantum, quantum multi patrum nostraque memoria viri haud
con-

m) Hipp. Coac. §. 1. p. 526.

n) Gal. Crif. III. 2. p. 534.

o) Vogel Praenot. Gott. Pens. I. n. 22. p. 6.

contemnendi, garruli tonfores, sacrificuli scioi et femellae nasutulae voluerunt. Quare magna prudentia et cautione *p*) opus ad ista praesagia, nisi identidem labi et falli velis.

v. IESSENIVS A IESSEN de sanguine, vena secta, dimisso iudicium, Prag. 1618. 4. et c. not. BRVNONIS, Norib. 1667. 12.

CHRIST. VATER Diff. Iudicium e sanguine per venae sectionem misso, Viteb. 1693.

IO. GAMBS Diff. de sanguinis e vena secta educti iudicio, Argent. 1720.

IAC. PHIL. DAVIER de BREVILLE Thes. an deceptorum in morbis haemorrhosopia? Paris. 1721.

FRID. HOFFMANN Diff. de iudicio ex sanguine per VSnem emisso, Hal. 1727. et Med. Rat. System. T. III. Sect. I. c. 12. p. 289 sequ.

CAR. A BERGEN Diff. de αἱματοσκοπία f. Iudicio medico sanguinis per VSnem emissi, Francof. 1740.

THOM. SCHWENCKE Haematologia f. sanguinis historia, experimentis passim superstructa, Hag. Com. 1743.

ELK. BENED. MAYER Diff. de signis ex sanguine per VSnem emisso petendis, Hal. 1753.

IVNCKER Semiologia, c. 6. p. 505 sequ.

MACBRIDE System. Einleit. in die Medic. Hauptst. VI. p. 359 sequ.

ANT. DE HAEN Rat. Med. T. I. c. 6. p. 80 sequ. T. III. c. 3. p. 129 sequ. T. IV. c. 6. p. 200 sequ.

REGA

p) Schwencke Haematol. c. 15. p. 144.

REGA Methodus Medendi, P. II. c. 7. p. 275 sequ.

FORDYCE Elements of Practice, P. I. p. 5. et P. II. p. 29 sequ. Lond. 1770.

WILLIAM HEWSON Experimental Inquiries, part the first being a second Edition of an Inquiry into the properties of the Blood, with remarks on some of its morbid appearances cet. Lond. 1772.

§. 748.

Dicitur ergo sanguis, cuius explorationem multi maximi habent,

- 1) *Ratione indolis, vel sanus, vel vitiosus.*
- 2) *Ratione consistentiae, vel naturalis i. e. fluxilis atque subtenuis, vel praeternaturalis i. e. pertenuis et resolutus, crassus, lentus, coagulo adsimilis.*
- 3) *Ratione mixturae, refertus lymphā copiosa, sero mucoso et pituitoso, itemque bile.*
- 4) *Ratione coloris est praeruber et quasi minium referens, ex rubro pallescens, albidus, et haud raro veluti lacteus, flauus et subflauus, subviridis vel caeruleus, subniger vel ater.*
- 5) *Ratione saporis est subdulcis, subsalsus, amarus cet.*
- 6) *Ratione odoris, aut inodorus est, aut vere foetens, internae humorum corruptionis index.*

§. 749.

Dicitur vero sanguis missus sanus, purus et fluxus, si quaevis eius partes intime miscentur, inutiles vero ex facili secedunt et egeruntur; si, dum mittitur ^{q)}, libere ac aliquo cum impetu profluit, modice calidus est et cohaeret, post refrigerat, ferum, superius innatans, facile dimittit, pulcre rubet et pel-
lucet.

q) Cels. de Med. II. 10. p. 82.

lucet. Contrarius *vitiosus* est. Hinc etiam *sanguis cum impetu, calore ac vapore multo* e vena profiliens, concitationem et rapidissimum humorum cursum, ardorem perinsignem et motum intestinum nimium denunciat; at *lente dilabens* et quasi *substillus* ^{r)} timorem, foramen venae sectae angustius, vel obturamentum adiposum, vel eius mutatum locum, tardum debilemque humorum circuitum, et spissitudinem multam, irritabilitatem deiectam cet. Ex quo intelligitur, cur *sanguis subruber*, in quo coagulato serum tenue vix coloratum et crassamentum reperitur, nullo malo colore deturpatum, integer et acrimoniae expers ^{t)} perhibeatur.

§. 750.

Sanguis praetenuis ^{†)}, nisi a medicamentis talis est, indicat feri abundantiam, cruoris defectum, digestionis instrumenta infirma, attritum debilem, futurum corporis habitum malum, hydropem, sanguinis resolutionem, liquationem atque putredinem. Vt plurimum in febribus continuis, variolis, morbillis ^{u)} reperitur. Malum est, sanguinem *fluxum, laxiorem* nimisque *floridum*, in quo serum non innatat ^{v)}; pessimum, ubi iis, qui angina et pulmonum inflammatione laborant, superuenit; ingens enim humorum in putredinem propensio subest. Interdum sanguis *post venae sectionem non coagulat* ^{w)}. Tunc fere lymphæ aut degener est, aut nulla, et si *post sugillationes fluxus*

r) Fien. Semiot. P. II. c. 1. §. 4.

s) Macbride Einleit. p. 359 sq.

t) Hewson l. c. p. 10. Rega l. c. Aph. 631. p. 287.

u) Hoffmann Med. Rat. Sect. I. c. 13. §. 13. p. 296.

v) Huxham de Aëre 1742. p. 266. I. et Diff. de Pleurit. c. 2. p. 165. II.

w) Hewson l. c. p. 117.

xus permanet, scire licet, lymphae vim coagulantem deesse. Hinc *sanguis resolutus* *), et cuticula subviridi, pellucida qualique oleosa tectus, in febre peticulari et putrida pessimus augur est. At ubi *sanguis missus* et *pertenuis* est, et quasi *spumans*, et *tarde* vel *parce coagulat* †), fibras sanguinis deficientes vel paucas, calorem, alcalinam et putridam humorum indolem, liquationem, resolutionem significare, et proprium scorbuticorum plurimorum, itemque quarundam febrium malignarum vitium esse fertur.

§. 751.

Sanguis mediocriter crassus beneque coloratus, qualis fere eorum est, qui sanguinis redundantes et robusti sunt, fibrarum cruoris et gelatinae copiam, ideoque et concoctionis instrumenta integra prosperamque valitudinem declarat: Contra ubi *praecrassus* est, et sero omni pene orbatus, in quo *crassamen copiosum* ac *nigricans* ad imum defertur, aquearum particularum, fibrarum densitatem, crebros et fortes arteriarum ictus aestumque magnum.

§. 752.

Saepe etiam accidit, ut *sanguis in serum et crassamentum* quasi diffluat; (id quod sub auctore FRID. HOFFMANNO *) familiare morbo herculeo, anxietati praecordiorum et pectoris horrendae, itemque palpitationi cordis est, et polypum aut praesentem, aut futurum indicare debet); saepius vero una superius innatat *crusta* quaedam *tenax*, qualique *coriacea*, *albida*, *flava*, *subviridis*, *variegata*, *inflammatoria*, in feruida veluti *fibrosa*, eaque eo densior atque

*) *Sarcone* Neap. Krankh. Einleit. p. 37. Haen Rat. Med. T. II. c. 6. p. 119.

†) *Schaarschmidt* Semiot. p. 376.

z) *Diff.* cit. §. 17.

atque solidior, quo tardius sanguis coagulat ^{a)}, et quo facilius serum ab lymphâ secedit. Haec ex opinione plurimorum medicorum significare dicitur lymphæ abundantiam, tenacitatem et spissitudinem humorum nimiam, pituitam et procliuitatem in malum corporis habitum; Hinc morbis longis, quos febris aliqua comitatur, itemque iis, quos rheumatismus, morbus articularius, vel hydrops ^{b)} tenet, tantum non semper inest: In febribus vero acutis et inflammatoriis motum humorum tardum, secretionem lymphæ impeditam et coagulationem ^{c)}, vasorum et ipsius telæ cellulosæ obstructionem et distentionem ab humido restagnante, indeque oriundam inflammationem denotare ac prae ceteris verus et continuus inflammationis index esse debet. Sed illud indicium alii aiunt, alii negant et pernegant, quoniam *crusta* illa *inflammatoria* sæpissime a vario sanguinis iactu, vel ipso stillicidio, a venæ lumine magno vel paruo, a loco, in quo vasculum incisum residet, aëris adspiratione, quiete vel agitatione cruoris cet. repetenda videtur.

v. SCHWENCKE Haematologia, c. 16. p. 155 sq.

TRILLER de Pleuritide, Frf. 1740. p. 23 sq.

SAVVAGES Dissertation sur la theorie de l'inflammation, ad calc. ETIENNE HALES Haemastatique, p. 201 sq.

SWIETEN Comment. in BOERH. Aph. 384. p. 651 sq.

THOM. SIMSON de Re Medica Dissertationes quatuor, p. 108. ed. SCHLEGEL.

ANT. DE HAEN Rat. Med. l. c. p. 101 sq. et T. IX. c. 2. §. 8. p. 69 sq.

ALB.

a) Hewson l. c. p. 90.

b) Bruno in Not. ad Iessen p. 182.

c) Sed hoc, bene monente Hewson l. c. p. 15. non facile in venis fit.

ALB. AB HALLER Element. Physiol. T. II.
p. 127.

FORDYCE Elem. of the Pract. P. I. p. 5. et
P. II. p. 29.

HENR. PALMAT. LEVELING Disquisitio
Crustae inflammatoriae eiusque mire variantium
phaenomenorum, Aug. Vind. 1772.

ERN. PLATNER Supplementa in I. Z. PLAT-
NERI Institutiones Chirurgiae, P. I. p. 29 sq.
Lips. 1773.

KLINKOSCH resp. KRAVSSE Diff. de na-
tura crustae inflammatoriae, in sanguine misso
apparentis, Prag. 1773.

§. 753.

Sed nostri non est, hanc litem iudicare. Et-
enim ista *crusta inflammatoria*, quae, auctore HEW-
SONO ^{d)}, a coagulatione lymphae et secessu globu-
lorum rubrorum nascitur, non ab inflammatione, fere
omnibus inflammationum formis plus minus, ocius
serius, inesse reperitur, interdum prorsus deest, inter-
dum etiam sanorum corpora infestat, primum facile
ferenda, at, procedente tempore, molesta et sola ve-
naesectione auferenda; In acutis saepe nulla ^{e)} est, si
breui decernunt, in longis saepe cum pulsu celeri in-
cidit. Itemque haud raro cum rheumatismo acuto ^{f)}
iungitur, ista *crusta*, itemque cum *febre carcerum* ^{g)},
praesertim *subflava* male ominosa ^{h)} et inflammatio-
nis

d) l. cit. Sect. 2. p. 34. et 39.

e) Kloeckhof Hist. Febr. Epid. p. 32 sq.

f) Sarcone Neap. Krankh. T. I. §. 105. p. 95 sq.

g) Pringle Feldkrankh. c. 7. Abs. 2. p. 343.

h) Morgagni de Sed. et Caus. Morb. Epist. 21. Art. 31.
p. 214 sq. I.

nis putridae ⁱ⁾) index. An ergo MACBRIDE ^{k)}) recte *gravidas sanguine pleuriticoꝝ simili* affectas dixit? Annon haec a cruditate quadam, vt PLATNERO ^{l)}) videtur? An a lymphâ, vt HEWSONO? Superfunt hic multa nondum satis definita. Potest enim hoc sanguinis coagulum ab aëris adspiratione ^{m)}) esse; Potest Helueticorum *sanguis praecras-*
fus ⁿ⁾), crusta tenaci tectus, et striis cruentis interstin-
ctus, et e vena missus illico coagulans, febrem putri-
dam denunciare; contra *sanguis nimis coagulatus*,
omnis *seri expers*, et crusta quasi cinerea obsitus, mor-
bum imminem et bona suspecta; Potest in mor-
bis pectoris *sanguis pelui exceptus* ^{o)}), cuius diameter
est circiter quatuor pollicum, si frigescentem pellem for-
mat vasis orae contiguam vel ei propinquam, non vl-
tra quartam pollicis partem crassam, albam, subcaeru-
leam, cultro facile scissilem, praesagire morbum satis
mitem, oppressionem pectoris tolerabilem satis, arte
facile moderandam, indicare: Contra pellis eadem
crassa valde aut flaua viridescens, tenuis et tenacissima
simul, pectoris perquam grauati comes esse et morbum
prae-graue annunciare cet. Debet praeterea pul-
sus ^{p)}) *celerrimus maximusque* crustam crassissimam
praenunciare, vnaque *mollior*, crassam et teneram, i. e.
nullo negotio scissilem; at *durior* simul, crassam, te-
naci cuticula tegendam; *pulsus* non adeo *celer*, *ma-*
gnus et mollis, tenuiorem et teneriorem pellem; pul-
sus

i) *Sarcone* l. c. T. II. §. 501. p. 193 sq.

k) *Einleit.* p. 359.

l) l. cit. p. 34.

m) *Hewson* l. c. p. 15 sq.

n) *Sarcone* l. c. T. I. p. 97.

o) Sic *Kloekbof* l. c. p. 29.

p) *Ib.* p. 28.

sus celerrimus, nec magnus, idemque durissimus, maceratae chartae pergamenae aemulam portendere: Debet denique sub auctore SYDENHAMO *sanguis e secta vena non recto flumine* exsiliens, sed quasi lentius per cutim repens, et ad perpendiculum dimanans, nec corio sueto tectus, pessimi augurii in acuto laterum dolore esse. Idem sentiendum est, si sanguis, decresciente morbo inflammatorio ^{q)}, missus et concretus, *sanorum adsimilis* est: Iudicium enim intuitum portendit. At si cum *crusta tenuiori* ^{r)} est, lentitiam imminutam et crisin imminuentem. Haud raro *crassamentum sanguinis rubrum* ^{s)} sub corio subest, effectus et index vniuersae lymphae coagulatae, non vero resolutionis putridae; interdum *resolutum* in febre carcerum ^{t)} pessimo cum omine incidit.

§. 755.

A *sanguinis rubore* vario varia indicia sumuntur. At ille adspirationi aëris vnice debetur, vt bene demonstrauit HEWSON ^{u)}, ideoque rei omnium longe mutabilissimae ac fallacissimae credimus. Placet tamen potiora adferre in medium. Debet ergo *sanguis pulcre rubens* ^{v)} attritum et misturam bonam, et vbi cum ceteris signis bonis iungitur, valitudinem integram denunciare; *praeruber* et quasi *scarlatinus*, nec facile serum atque crassamen depositurus, salium abundantiam et acrimonias varias, cum maxime podagricam, scabiem et eruptiones cutis pruriginosas. Hinc familiaris esse dicitur nonnullis neruorum distentionum generibus, rheumaticis, articulariis, scorbuticis,

q) Ib. p. 30.

r) Ib. Diff. de Cris. p. 199.

s) Sic Hewson l. c. p. 94.

t) Pringle Feldkr. c. 7. Abf. 2. p. 343.

u) l. c. p. 7 sq.

v) Rega Meth. Med. P. II. c. 7. Aph. 633. p. 289.

buticis, tabidis, et si qui victu lautiori, salito, vel aromatico vtuntur. Saepe in inflammationibus *sanguis* dum mittitur, *laete rubet*, nec sanorum *absimilis* est: Tunc fere nulla crusta exspectanda est, etsi tandem sequitur v. c. in variolis ^w). Contra si *profunde rubet* ^x), scire licet, eam omnino adfuturam.

§. 756.

Sanguis subruber et nigricans feri tenuioris defectum, terrearum crassarumque particularum redundantiam, spissitudinem haud leuem, et in morbis inflammatoriis ^y) crustam crassissimam vel tenacissimam, haud raro vtramque, denunciat. Commune vitium hypochondriacorum, melancholicorum et quorundam quartana laborantium est, certe *crassus et niger* ^z) semper vitiosus. Vt vero *sanguis nigricans* ^a) in valitudinariis et morbis longis humorum lentitiam et spissitatem, sic in acutis feruorem et aestum summum, et vbi simul *serum deest*, mali magnitudinem, itemque procliuitatem in putredinem denotat; quam etiam *sanguis et calore alcalescens, rubicundior et nigrior* significare dicitur. Interdum *tenuis, laxus et liuidus* ^b) est, eique *serum turbidum, rubicundum vel viride*, et tenella quaedam caerulea membrana innatat, sub qua mollior et subuירidis gelatina latet; ex hoc laxior sanguinis mistura et acrimonia multa colligitur.

L1 2

§. 757.

w) *Kloekhof* Hist. Febr. Epid. c. 2. p. 31 sq.

x) *Ibid.* p. 28 sequ.

y) *Ibid.*

z) *Cels.* de Medic. II. 10. p. 82.

a) *Fien* Semiot. P. II. Sect. 4. c. 1. §. 5. *Rega* l. c. Aph. 636. p. 289

b) *Huxham* de Febr. c. 2. p. 165. II.

§. 757.

Sanguis subpallidus, itemque *albus* et veluti *lacteus*, in quo *serum multum* et *limpidum* innatat, succi alibilis et humorum tenacium atque pituitosorum redundantiam et misturam prauam, cruoris vero penuriam, ideoque vasa debilitata, concoctionis instrumenta laesa, secretiones et egestionis inordinatas, malum corporis habitum indeque oriundos morbos, perraro admistum pus, quod ab abscessu vel vlcere interno dimanat, interdum lepram praesentem vel scabiem ^{c)} futuram indicat. Neque non iis inest, quos rheumatismus, destillatio vel grauedo ^{d)} exercent.

§. 758.

Vbi vero *sanguis missus colore croceo*, *viridi* vel quouis alio malo contaminatus est, scire licet, admistam sanguini bilem obesse, ideoque vitium in hepate vel liene residere, et in intestina viam non patere. At si in febribus contagiosis malignis epidemicis ^{e)} *subuiridis* est, male cohaeret, et frustillatim quasi discerptus diffluit, malo est, cum maxime si simul foetet. Hinc enim *sanguis crusta subuiridi et pellucida obsitus*, vbi iis superuenit, qui humorum redundantes in febrem putridam ^{f)} inciderunt, summae resolutionis index, contra *plumbeus ac viridis* ^{g)}, scorbuti esse creditur.

§. 759.

c) Schmencke Haemat. c. 18. p. 178.

d) Ibid. c. 17. p. 172 sequ.

e) Juncker Semiol. I. c. p. 513.

f) Fordyce Vntersf. der faul. u. Entzündungsfieb. Hauptst. II. Abf. 17. p. 85.

g) Eugalen. ap. Klein Int. Clin. p. 263.

§. 759.

Praeter haec *sanguis bullas* ^{b)} excitat, dum sine impetu mittitur: In quo concitatio humorum, aestus et motus vehemens, aër elasticus et a vinculis suis liberatus, et haud exigua tenacitas, subest. Quare si *spumans* et cuticula variegata tectus ⁱ⁾ ad febres continuas accedit, non possumus non inflammationem aliquam internam, v. c. pulmonum, laterum, renum, congestionem et ardorem fortem, at non adeo periculosum, augurari. In reliquis pectoris morbis, ubi aliqua fluxionis suspicio subest, *mucilaginem* et *bullas copiosas* refert, in peticulis ^{k)} vero praeter bullas, obscurum liuidumque colorem. Per rarum est, sanguinem missum *foetere* ^{l)}: Quod ubi accedit, scire licet, pessimam humorum putredinem intus delitescere, quae iam ex facili sequitur, si *post coagulationem liuidi* vel *obscuri coloris* est.

§. 760.

Sanguis *sine sero* ^{m)} nullus est. Quod si deest, aut non tantum bibitur, quantum satis est, aut exercitiis corporis nimis vacamus, aut per sudores ceteraque emissaria humidum tenue quasi dissipamus, eamque ob causam spissitudo nimia exoriri debet, unde et in febre ardente fere nullum est, et colorem coccineum spumamque multam repraesentat. Contra ubi *serum pellucidum redundat* ⁿ⁾, in quo crassamen tarde aut nunquam ad imum defertur, perspicuum est, adesse debere functiones solidorum laesas,

L1 3

cruo-

b) Rega l. c. Aph. 644. p. 294.

i) Albert. Semiot. Sect. IV. c. 2. §. 7.

k) Ibid. §. 12.

l) Huxham de Febr. c. 5. p. 49. II.

m) Hoffmann Diss. cit. §. 13.

n) Schwencke Haemat. c. 17. p. 171.

cruorem non satis densatum, sed resolutum, sorbitionem minimorum vasculorum impeditam, malum corporis habitum, tumores frigidos, leucophlegmatiam, ceterosque exinde proficiscentes morbos, effusionem, restagnationem et corruptionem humorum intra cavitatem quandam vel telam cellularem, hydropem subsecuturum.

§. 761.

Quod ad *colorem* attinet, *serum* interdum *flavum* s. *croceum* ^{o)} est, v. c. in ictericis, et bilem ad duodenum deferri non posse antestatur: interdum *subrubrum* vel *caeruleum*, certum humorum resolutorum vel in putredinem proclivium testimonium, v. c. in scorbuto, scabie, malo corporis habitu, suppressione menstruorum, et pessimo cum omine malignis febribus superuenit: interdum *serum turbidum et limosum* ^{p)} est, v. c. in lue venerea et scorbuto consummato, et etiam si sanguis omnis impurus ac male coloratus est, crassamentum reperitur; hoc summopere pertimesci debet, quippe tetram sanguinis resolutionem declarat. Pessimum est, ubi vel ipsa *lintea arrodit* ^{q)}, ut in iis, qui ex scorbuto vel lue venerea aegri sunt, haud raro accidit. Contra ubi *serum*, quod alias *pellucidum non* est, in *lacteum* ^{r)} naturam transformatum videtur; sic, ut cremorem striis interstinctum repraesentet, indicio est, resorberi pinguitudinis globulos, non vero fucum alibilem, siquidem ex eo serum turbari solet, et ut plurimum in iis reperitur, qui paullo habitiores sunt, inappetentes et stomacho imbecillo. At ubi sanguis

o) Ibid. c. 18. p. 180. Hoffmann l. c. §. 10. p. 294.

p) Macbride l. et p. cit. Hoffmann l. c.

q) Schwencke l. cit. c. 18. p. 181.

r) Hewson l. c. Sect. VII. p. 134 sequ.

fanguinis boni sero *cuticula* quaedam *subpinguis* innatat, in sanis atque obesis nutritionem optimam, in macilentis et aegris colliquationem futuramque tabem denunciat. Denique *serum variegatum* ^{s)}) familiare eorum vitium est, quos scorbutus, malus corporis habitus, scabies, mensium suppressio vrgent.

§. 762.

Serum subdulce vel *amarum* admistam acrimoniam manifestat: *foetens* vero corruptionem humorum aut incipientem, aut iam praesentem.

§. 763.

Est etiam, vt multis videtur, quaedam *sanguinis vis* in *febris* ceterisque morbis. Sic sub auctore HVXHAMO ^{t)}) in *febre putrida peticulari* prorsus resolutus visus est, colore naturali amisso, in subflauam et nigricantem saniem diffluens ac foetens, qui et per se pessimus est, et malo cum omne sanguinis eruptiones inducit. Similiterque in variis morbis varius esse debuit. Sed tanta est opinionum et euentorum diuersitas, vt huc illuc inter legendum feraris, et tandem, quid vere sentiendum statuendumque sit, ignores. Spectanda enim hoc in examine atque iudicio sunt caelum, aeger, cui sanguis detractus est, aetas, temperies, sexus, victus vitaeque genus, animi motus, tempus morbi et medendi via, medicamenta ^{u)}), modus mittendi sanguinis eiusque quantitas, cet. Certe sine his omne au-

L1 4

gurium,

s) Hoffmann Med. Rat. l. c. p. 295.

t) De Febr. c. 5. p. 57. II.

u) Sic fec. *Sarcone* l. c. p. 99. a *sale Ebsomenfi* sanguis fit rubicundior et magis fluxus, nec facile coagulat; ab *decocto Polygalae* p. 108. magis fluxus est, minus lardi habet, et facilius cum sero copulatur.

guriū, quod a sanguine capitur, lubricum, fallax, incertum, vanum, nec adeo magni habendum, a medico probo maximam partem negligendum est, quippe eum non dedecet, doctam ignorantiam confiteri. Etenim praeclare BALLONIVS ^{v)}: *Pluribus sanguis impurus detractus est, in quibus mortuis et sectis partes omnes integrae deprehensae; aliis purus, quibus viscera et pulmones putres inuenti sunt. Formosissimis mulieribus semper fere impurus detrahitur.*

§. 764.

Praestat ergo *haemanticam* i. e. artem e sanguine vitam necemque praesagiendi, aut solis tonsoribus, balneatoribus et id genus hominibus relinquere, aut ista deliramenta quouis modo e plebeculae animis excutere, ut dudum ante nos HELMONTIVS ^{x)} et HOFFMANNVS monuerunt, aut certe hanc doctrinam, si tanti videatur, experimentis novis certiore tutioreque reddere, quam crambe repetita tyrones occidere.

§. 765.

Praeter haec *succi* possunt *multitudine* vel *qualitate* corpus afficere et functiones eius mirifice turbare. Quod cum nosse plurimum interest medici, potiora signa subiicere animus est, ne qua in re officio nostro defuisse videamur.

§. 766.

Est igitur, bene monente HIPPOCRATE ^{y)}, omne nimium valitudini aduersum, ideoque

v) In Ephem. Obs. 2. p. 91. et ap. *Schwencke* Haemat. c. 14. p. 143. *Sarcone* l. c. T. II. §. 482. p. 169.

x) Humorist. Passiu. Decept. in Schol. c. 1. Art. 50. p. 795. Opp et *Hoffmann* l. c.

y) Aph. II. 51. p. 76. I.

que et *nimia humorum copia*. Hanc subesse docent appetitus integer, digestio et nutritio iusta, respiratus tardus, quem sensus aliquis pectoris ingratus ob difficilem sanguinis per pulmones traiectionem insequitur, itemque difficilis, et a leuissima causa acceleratus atque molestus; subitus calor humorumque concitatio a vino, spiritibus, aromatibus et victu lautiori, motio et quaevis musculorum actio dolens, taediosa et cum torpore ac sudore multo copulata, lassitudo cita, pedum et corporis vniuersi grauitas, somni cupiditas, noctes turbulentae, visis, spectris, furibus, incendiis, scelerum turpitudine, periculo vitae cet. interruptae et infomniosae.

v. LVDWIG Diff. de plethorae differentiis, Lips. 1766. et de venaesectione differentiis plethorae accommodanda, ib. 1767.

§. 767.

Eadem communia indicia et *plethorae verae sanguineae* insunt, propria vero putantur bonus corporis habitus et calor subitus, facies florida, subrubra, rosea, splendens, a motione tumidula, reliquum corpus medium inter album et rubrum colorem habens, oculi rubentes, et ophthalmia crebra, capitis grauitas et dolor, cum maxime sub osse frontis, etincipite, tinnitus aurium, vertigo, oscitatio, pandiculatio, tensio et lassitudo spontanea^{z)}, irritabilitas ingens, breuique iterum conquiescens, insomnia, pulsus fortis, magnus, plenus, tardus, et a leuissima causa concitatus, spiratio libera, magna, tarda, post corporis motum anhelans, sudor multus et olidus, interdum dulcis sine vilo sanguinis vitio, vrina copiosa, crassa, subrubra, sanguis

L1 5

missus

z) Taurell. Med. Praedict. Method. p. 52. cf. Lieutaud Precis de la Medec. T. I. Sect. 1. p. 75 sq.

missus densior, facile coagulans, infra colore atro, supra rubicundo, sero vero perexiguo, contra vasa ipsa sanguinis plena, unde varia eius profluvia per nares, pulmones, ani venas, et apoplexia ipsa metuenda sunt.

§. 768.

Plethora vera obesa cernitur in habitu corporis extumido, quasi spongioso, pinguitudine copiosa, facie florida, nitidula, elegante, ubi ista humorum multitudo nondum adoleuit; alias enim faciem tumentem habet, certam mali corporis habitus testem: Praeter haec pulsu paruo, debili, et vix detegendo, respiratione facili, plena, aequali, post motum anghela, secretionibus et egestionibus variis, aluo et vrina mutabili, sudore glutinoso, sanguine misso viscido et veluti resoluta, frigoris calorisque impatientia magna, animo valde irritabili, at facile sedando.

§. 769.

Plethoram spuriam s. imbecillorum subesse contendunt, si qui corporis habitu macilento et pallido sunt, venis extremorum tumentibus, et ubi infecantur, sanguinem serosum, resolutum verique cruoris expertem reddentibus, facie pallida, post motum corporis minimum florida et genis subrubris interstincta, pulsu debili, paruo, facile accelerando, spiratione libera et anghela, somno tumultuoso, aluo varia, vrina pallida, aquosa, tenui, irritabilitate stupenda, unde facilis subitaque animi motio, cum membrorum tremore, debilitate ac lassitudine multa copulata, itemque frigoris et aestus intolerantia nascuntur.

§. 770.

Plethora febrilis in mala humorum natura et densitate multa, motu intestino et progressivo nimio, pulsu celeri, forti, duro et renitente, potissimum cernitur.

§. 771.

Contraria humorum multitudini *vasorum et cellularum vacuitas* est. Illam cum morbi antegressi, tum pulsus debilis, parvus, inaequalis, intermittens vereque deficiens, crebra animi defectio et syncope, tensio ac convulsio, dolor capitis, spinae dorsii et artuum, prae ceteris manifestant; Post vero laxus, marcidus et luridus corporis habitus, vnaque pulsus concitatus, parvus et debilis insequuntur.

v. LVDWIG resp. ALTENBURG Diff. de oligochymiae differentiis, Lips. 1771.

§. 772.

Qualitas humorum laesa, quam *cacochymiam* appellant, aut in primis viis latet, suis notis facile internoscenda, aut in sanguine, ubi iudicium longe difficillimum et vel post sectam venam fallacissimum est; aut denique ad lympham defertur, et optime ex malo corporis habitu, interdum praeter modum tumido, interdum nimis flacco, colore oris prauo, livido, lurido, caeruleo, oculis veluti limbo aliquo cinctis, labiis subpallidis, flatu et cruditate multa, secretis humoribus varie inquinatis, vrina varia, sanguine misso pallidulo, horrore, caloris frigorisque vicissitudinibus rel. aestimatur.

§. 773.

Cacochymia serosa corpus occupare fertur, si pallor in ore, macies in corpore toto sedet, si corpus uniuersum friget et tumet, cum maxime pedes; si secretiones et egestionem serosam modum excedunt, tandemque

demque cessant; si nec fibrae minimae fatis nutriuntur, et magna actionum imbecillitas, virium defectio cet. incidunt.

§. 774.

Cacochymia pituitosa cognoscitur corporis habitu albidiori, tumidulo, frigido, submolli vel duriusculo, at colore subpallido, subliuido, plumbeo, facie pallida et tumente, lingua alba et molli, salivae insipida, dulci, acida, appetitione moderata, concoctione imbecilla et tarda, sensu hebetiori, motu corporis tardo, membrorum grauitate, torpore, obliuione, somno profundo, itemque pulsu tardo, raro, paruo, debili ac molli, respiratu difficili, post quemuis motum subito concitato. Praeter haec accedunt secretiones et egestionis viscidae et glutinosae, sudor insipidus, viscidus et quasi vnguinosus, vrina pallida, alba, et modo tenuis, modo crassa ^{a)}, aluus sicca et cum pituita copiosa tenacique copulata, mucus multus in pulmone, aspera arteria, faucibus, naribus, exindeque oriunda destillatio.

§. 775.

Cacochymiam atrabilariam denunciant lenticia piceaque quasi humorum tenacitas, pulsus paruus et tardus, spiratio lenta, calor siccus, corporis habitus macilentus et rigidus, facies rugosa et contracta, oculi limpidi atque lucentes, adspectus fixus et terribilis ^{b)}, irritabilitas facile concitanda, serosae secretiones et egestionis parcae vel suppressae, ideoque et sputa parca, sudor parcus, vrina parca, subrubra, fusca, varia, aluus tarda et sicca, contra bilis copiosa, spissior, atra, acrior et derepente mota, dolores, conuulsio abdominis et vniuersi corporis.

Pessimum

^{a)} *Taurell.* l. c. p. 53.

^{b)} *Ibid.* p. 55 sequ.

Pessimum est, corpus male nutriri, et sensim pedetentimque hominem in morbos neruorum grauiores incidere, vel phantasiam mire turbari.

§. 776.

Cacochymiae acidae, donec in primis viis infidet, praecipua indicia habentur ructus acidi, sapor acidus et cum rosione ac hebetatione dentium iunctus, sitis vel nulla, vel perexigua, appetitus ingens, et haud raro illud famis genus, quod *bulimos* dicitur, torsiones ventris, et intestinorum murmura, aluus fusca, viridis vel subuiridis, dolor ab acido increfcens, at post ea medicamenta, quae acidum resorbent, et alcalina decrefcens. Sed perarduum est, istam humorum naturam acidam, vbi vltcrius processit, certo definire. Sunt tamen memoratu dignissimae, nec adeo fallaces notae sudor copiosus et acidus, cutis valde laxa, et erofionibus lentis, palidis, raro vlceratis, vel purpureis deturpata, vrina cum dolore missa, lactea, turbida, in qua crassa subfidunt, sanguis missus egregie floridus, obstructio lenta, v. c. glandularum abdominis, non inflammatoria, lymphae coagulatio cet.

§. 777.

Cacochymia muriatica subesse dicitur, vbi sitis vehemens, cutis orisque ficcitas magna, sapor falsus, itemque eruptiones cutis rubrae, inflammatoriae, et post sudorem, horrendum, quantum prurientes, vrina crassa, turbida, acris, tarde putrescens, quasi oleosa et splendens aegrum exercent: At *cacochymiam alcalinam volatilem* sitis magna, sapor putridus et vrinam redolens, foetor oris nefandus et cadauerosus, appetitio nulla, aluus fluxa, splendida, subnigra, foetidissima, sanguis resolutus, et statim ac missus est, in putridum tabum diffuens, vrina crassa, spumans

spumans et facillime putrescens, rosiones cutis cinereae, nigrae, serpentes, inflammationes subitae, gangraena et sphacelo finiendae, praesignificant.

§. 778.

Sin vero *cacochymia rancida et biliosa* hominem tenet, non possunt non oriri sitis vehemens, mala, clamosa, os siccum, lingua exsucca, fissa vel mucosita, sapor amarus, rancidus et ferruginem mentiens, ructus nidorosi, ciborum, cum maxime iurium, fastidium, alius feruentior, splendida foetidissima, transpiratio nulla, cutis papulis cinereis, fuscis, nigris foedata, vrina exigua et cum dolore missa, subrubra, foetens, sanguis, e vena profluens, spissior et ater, inflammationes validae, proserpentes, mortiferae.

§. 779.

Restant sic dictae *cacochymiae specificae*, quarum notae cum non satis pateant, non attinet iis enumerandis et subtiliter explicandis inhaerere. Per arduum enim, me iudice, semper est, inuenire ac iudicare, quae humidorum vitia sint, quae indicia, et medici hac in re vel inuiti falluntur saepissime.

CAPVT IX.

DE HABITU CORPORIS, VT SIGNO.

§. 780.

Multae sunt variaeque partes, quibus corpus humanum constat, eaeque ita fabricatae, vt altera cum altera perfecte coagmentata conspirationem aliquam functionum efficiat, et donec ea non tollitur, homo valere dicatur. At incommoda, quae post haec ab dissensu oriuntur, indeque repetenda signa superius commemorauimus. Reliquum est, vt nec

nec membra corporis externa, quatenus oculis vſur-
pari aestimariſue poſſunt, negligamus, et, quatenus
in morbis aut conſiſtunt, aut immutantur, quod hinc
augurium capiendum, quae praefagienda ſint, pau-
cis videamus: Nam iſta partium externarum conſi-
deratio ad euenta malorum praeuidenda valet pluri-
mum. Haec *habitus externi ſigna* ſunt.

v. PROSP. l. c. V. 1. ſeq. p. 276 ſequ. PEZOLD
Prognof. Febr. Acut. c. 2. §. 28. p. 21 ſequ.

§. 781.

Huc referri ſolet, *corpus bene valenti ſimile
vel diſſimile eſſe*, vel nimis atque ſubito in longitu-
dinem extendi, nimis emacreſcere vel tumefieri, cale-
re vel frigere, cutim madere vel ſiccam eſſe, vel co-
lore vario foedari, pruritus exoriri, et varias pa-
pulas effloreſcere. Praeter haec facies eiſue partes
conſiderandae videntur, puta, tempora, auriculae
externae et ſordes aurium, frons, nares, genae at-
que maxillae, labia et mentum, os, dentes atque
gingivae, lingua et fauces, ex quibus omnibus vehe-
menter mutatis efficitur facies Hippocratica: poſt
collum et ceruix, dorſum, thorax eiſue percuffio,
praecordia, tandem corporis extremitates. Sed prae-
ſtat, ſingulas partes exindeque profecta indicia per-
cenſere.

SECTIO I.

CORPVS BENE VALENTI SIMILE VEL DISSIMILE.

§. 782.

Habitus corporis athleticus ^{c)} in ſanis ſemper terre-
re debet, quoniam facile in morbos incidunt.
Etenim, auctore CELSO, ſi plenior aliquis, et
ſpecio-

c) Hipp. Aph. I. 3. p. 68. I. et Celf. de Medic. II. 2.
P. 48.

speciosior, et coloratior tactus est, suspecta habere bona sua debet. Quae quia neque in eodem habitu subsistere, neque ultra progredi possunt, fere retro, quasi ruina quadam, reuoluuntur.

§. 783.

In morbis vero, praesertim *acutis*, bonum signum est ubi habitus corporis quam minime a statu naturali deflectit, i. e. calore, colore, nutritione, levitate ac agilitate membrorum cet. fere idem est; Contrarium vero malum est, et certum corporis graviter affecti indicium. Quare si qua, febre acuta ineunte, mutatio nimia et subita habitus corporis uniuersi vel partis, v. c. faciei, oritur, scire licet, aegrum pessime se habere *d)* atque periclitari, cum maxime si plura mala symptomata simul vrgent.

SECTIO II.

NIMIVM ATQVE SVBITVM STATVRAE
INCREMENTVM.

§. 784.

Fieri haud raro solet, ut quis puer aut adolescens iusto citius et magis, ac fas et opus erat, in longitudinem vel latitudinem membra porrigat, tantumque *staturae* subnascatur *incrementum*, ut gigantem coram intueri tibi videaris, non puerum. Ex quo non potest non subita et insolita solidorum humidorumque mutatio exoriri, et corpus propter nimiam membrorum porrectionem morbis variis patere. Subest tamen ea diuersitas, ut infantum, puerorum et adolescentum proprium quasi sit, in longitudinem ex-

d) Prosper V. 2. p. 277.

excrefcere, iuuenum vero et virorum, in latitudinem, ideoque his magnitudo accedit ratione voluminis, illis ratione molis atque diftentus.

v. ANDR. EL. BÜCHNER resp. MALLINKROT
Diff. de celeri corporis incremento poft febres,
Hal. 1752. et de infolito corporis augmento,
frequente morborum futurorum figno, ib. eod.
CHRIST. GOTTL. LVDWIG Diff. de celeri
corporis incremento, cauffa debilitatis in morbo,
Lipf. 1760.

§. 785.

Etenim fi cui *ftatura excelfior* eft, laxitas corporis nimia, et fibrarum porrectio, diftentio, ruptio, folidorum inertia et imbecillitas, inaequalis fanguinis reliquorumque humidorum motus, indeque fecretionum ac egeftionum augmentum vel diminutio, congestio, reftagnatio et corruptio, malus corporis habitus, et multa praeter haec mala grauiora metuenda videntur. Porro hoc ex fonte dimanant in infantibus crebrae febrium accessiones, hydrocephalus, parotides, ceterarumque glandularum tumores, ferofae oculorum et aurium fluxiones, mucosae nares, deftillatio vel grauedo, fternutatio, infuauis gingiuarum pruritus, dentitio et fpiratio difficilis, tuffis et fingultus, catarrhus fuffocans, ardor ventriculi, vomitus, tormina et crebra ventris profluuia, glandularum mefaraicarum obftructio, nutritio laefa veraque rachitis. Tandem hinc peffimae intertrigines, foedaeque cutis vlcufcula, achores, faui, crufta lactea, capitis tineae, impetigo rel. ortae fuiſſe perhibentur.

§. 786.

At fi *pueri nimis in longitudinem* exporriguntur, ſcire licet, eos obnoxios futuros ob folidorum

imbecillitatem variis congestionum generibus, crudeli aurium dentiumque dolori, oculorum malis, quae sero vel sanguini stagnanti debentur, vuulae laxationi, raucitati et tussi immanissimae, destillationi diuturnae, faucium tumori ac inflammationi, strumae, buboni, ventris inflationi, torsioni vel fluori, crebrae irritaeque desidendi cupiditati, vesicae calculo, et urinae reddendae vitiis, verrucae manuum pensili et sessili, denique ne rite nutriri corpus posse. Accedit, quod facile vasa rumpuntur, unde pueris sanguis creberrime e naribus profluit, puellis vero maturius, ac fas est, ex utero, et debilitas nascitur haud raro per omnem vitam reliquam duratura.

§. 787.

Neque non *adolescentes* similia a staturae incremento timere debent. Sed praeter haec iis imminet palpitatio cordis, lateris dolor verus et spurius, pulmonum cerebrique inflammatio, variaeque febres acutae, quae eo vehementius et periculosius aegros exercent, quo magis imbecilla eorum solida sunt. His identidem succedunt rheumatismi ceruicis, scapularum, thoracis et lumborum, morbus articularius, malum hypochondriacum et haemorrhoides caecae; in feminis vero varia menstruorum vitia, obstructions, et decolorationes, fluor albus, chlorosis, uteri praefocatio, mammae induratae vel inflammatae, at in grauidis abortus. Quid? quod hisce hominibus propter vniuersi corporis infirmitatem sputa sanguinis, vomicae ac scirrhi pulmonum, phthisis ceteraque tabis formae praesagiri possunt.

§. 788.

Contra *viris* proprium est, mole corporis augeri atque *pinguescere*, quoniam eorum vasa ultra porrigi non possunt, ideoque staturae incrementum cauent,

cauent, at succos in telam cellulofam effufos et re-
ftagnando corruptos nullo modo. Quare illis molefta
potiffimum effe debent fenfus vacuitas, torpor et
motio difficilis, deliquia animae, vertigo, fopor,
fpiratio impedita et anxietas ab motu leuiffimo, hu-
midorum rancor et acritudo, quae vel ipfa offa ex-
edant. Hinc febres ardentes, inflammationes ventris
viscerum varias, dolorem colicum, dyfenteriam et
haemorrhoides, itemque hydropem, apoplexiam et
mortem e) fubitam metuere debent, et feminae praec-
ter haec fluoris menftrui cum rubri, tum albi vitia,
abortum, furorem, et fanguinis profufiones nimias
atque crebras, cum maxime vteri, abfceffus, vlcera,
cancrum, fphacelum, varia tumorum fuppurantium
genera, v. c. fteatomata, melicerides, atheromata, rel.

cf. IO. HENR. BACHIENE Diff. de adipe hu-
mano, Trai. ad Rhen. 1774.

§. 789.

Quare valitudo hominis praecocis ac obefi non
potest non omnium maxime fufpecta effe, partim quia
quod cito fit, cito perit, et illud corporis excelfioris
praecox genus non temere vnquam peruenit ad fru-
gem, partim quod habitus fpeciofior ac plenior diu
confiftere non potest, fed, bene monente CELSO f),
retro, quafi ruina quadam, homo reuoluitur, neque
male diuinus HIPPOCRATES g) iis, qui procero
corpore funt, malam fenectutem ominatus eft. Ni-
mia vero pinguitudo perfonatus morbus eft, eamque
ob cauffam eos, qui paullo habitiores funt, *ταχυδα-
νάρης* h) dixerat.

M m 2

SECTIO

e) *Lieutenant* Précis de Medec. T. II. Sect. I. p. 1. feq.

f) de Medic. II. 2. p. 48.

g) Aph. II. 54. p. 77. I.

h) lb. 44.

SECTIO III.

NIMIA MACRITVDO VEL TVMOR.

§. 790.

Frequens morborum signum est, corpus aegri *extenuari vel in tumorem attolli*. Prius dum fit, neque alimentis tollitur, verendum est, ne corpus male nutriatur, et vera *macies* s. pinguedinis et lymphae bonae penuria, atrophia et tabes insequantur. Quae de re semper mali augurii in febribus acutis est, si quis, morbo ineunte ⁱ⁾, derepente atque adeo emacuit, ut quasi per multum temporis spatium decubuisse videatur; nam in his quae defunt, non est, quod ipsum morbum ferat. Terrere etiam debet, ubi morbis longis iam decrefcentibus superuenit; Nam solidarum corporis partium imbecillitatem, succorum penuriam et acrimoniam depascentem, nec non reversionem mali denunciat.

Schol. Atrophiam variasque eius formas huc referendas existimamus, quatenus, tanquam symptomata, aut, futuros morbos praecurrit, aut insequitur. cf. PROSP. V. 3. p. 278. sequ. LIEVTAVD *Precis de la Medec. Prat.* T. II. Sect. I. p. 3. sequ. FARR *Aph. de Marasmo*, Altenb. 1774.

§. 791.

Neque raro incidit, corpus nimis post febres acutas, largas humorum qualiumcunque profusiones, longam inediam, vigilias et graues curas rel. extenuari: id quod, nisi alia grauiora accedunt, terribile non est. At pessimum, ubi *facies* in acuta febre
emacuit

i) *Aph.* II. 28. et 31. p. 74. *Cels.* I. cit.

emacuit et immutata fuit. Ex his enim colligitur virium vitae iactura, infirmitas aegri, morbique malignitas, et haud raro mors imminens, v. c. in tabidis et phthisicis ^k). In his suspectum est, corporis habitum contabescere.

§. 792.

Praeter haec ubi eos occupat, quos febris ardens diu affligerat, scire licet, marasum incipere, et morbum fere insanabilem futurum. At ubi ista tabes post inflammationem laterum vel pulmonum ^l), sputis non rite iudicatam, oritur, vitium inemendabile, ac in phthisin et exitium finiendum subest.

§. 793.

Contra *corpus uniuersum* vel *membra* nimis *tumesceri*, semper malum est, etsi crapulenti, pinguiore, debiles atque senes minus periclitantur; magis, si talis tumor ab internis causis proficiscatur, ideoque eae febres, quae *glandulis tumentibus* ^m) debentur, excepta diaria, malae sunt, et grauis morbi periculum est, ubi in febre putida omne aegri corpus turgescit, quippe summa fibrarum infirmitas humorumque resolutio putrida fere subest.

§. 794.

Saepe pars aliqua corporis inflatur et tumet. Sic *cutis arida, circumtenta*, et *dura* ⁿ), nisi sudor successerit, in acutis pessima est; *anserina* ^o) vero i. e. tuberculis minutulis interstincta, princeps scor-

M m 3 buti

k) *Benedict. Theatr. Tabid. p. 111. sequ.*

l) *Prosp. l. c. p. 278.*

m) *Hipp. Aph. IV. 55. p. 87.*

n) *Hipp. Epid. VI. Sect. 6. p. 813.*

o) *Roupe vom Scorbut, §. 11. n. 7. p. 50.*

buti signum. At si *facies* in tumorem attollitur, magnam humorum ad caput congestionem, et restagnationem, vasorum distentionem, solidorum debilitatem, humorum copiam ac malam indolem denunciat, et febris synochae, parotidibus, leucophlegmatiae atque hydropi, quem anasarca nominant, frequentius superuenit, nec malum leuat, vereque lethargicos subtumidos et genas inflatas habentes exitio addixit HIPPOCRATES *p*). Interdum et facies, dum apoplexia imminet sanguinea *q*), rubet ac tumet; at si a pituita oriatur, male colorata est et cum maxime oculis pallidis ac turgidis cognoscitur. Interdum *palpebrarum supernarum tumor* post morbos acutos remanet, ceteris partibus circumcirca desidentibus *r*); Tunc fere morbus reuertitur.

§. 795.

Et *praecordia, venter, coxae, pedes inflantur*, dum febris acuta vrget, pessimo cum omine ac magno vitae discrimine. Certissimum vero febris autumnalis intermittentis breui abiturae *s*) signum esse aiunt, ubi abdominis regio tumescit et duratur, ac si quis visceribus scirrhus contineatur, aut a flatibus illa distendatur. At pessima febris est, post quam aqua intercus *t*) oritur: *Non enim sedat febrem, sed dolorem infert ac mortem, fereque incipit ex parte inani, lumbis et iecore.* Praeter haec periculum et mortem propinquam tumida *suppuratorum, tabidorum et phthisicorum* *u*) facies, manus, crura pedesque ostendunt.

§. 796.

p) Hipp. Coac. §. 1. p. 532.

q) Swieten Comm. Aph. 1020. p. 293. III.

r) Hipp. Epid. VI. Sect. 8. p. 821.

s) Sydenh. Febr. Interm. 1661. p. 60. T. I.

t) Sic Hipp. Progn. §. 8. p. 458.

u) Prosp. l. c. p. 283.

§. 796.

Sed inter haec talis membrorum tumor spem superesse docet, vbi eo tempore, quo morbus acutus decernitur, incidit: nam iudicium per abscessus fere futurum est: At vbi post grauem morbum, siue acutus sit, siue longus, *pedes intumescunt*, debilitatem solidorum indicat, quae, resumtis viribus, tollitur, nisi quod vitium intus latet. Tunc enim hydropem praesignificat. Etiam bono est, febres intermittentes sponte sua tali pedum inflatione solui; at pessimo, vbi ab adstringenti medicamento dimanat. Quare in his prudentis est medici, prouidere, ne quod signum reliquum sit, vnde certior fiat.

§. 797.

Haud raro *tibiae vel malleoli inflantur*; quae si interdiu et inter stragula desidunt, periculosum per se non est; magis, si a praua succorum natura vel viscere obstructo vitium nascitur. At saluti est, vbi post egestionem aliquam temere suppressam aut eruptiones cutis intus reuertentes inferiora corporis membra intumescunt. Neque terrere debet, vbi grauiditati, magno sanguinis profluuiio, vel fasciae adstrictiori debetur, vel conualescentibus, quorum viscera integra sunt, sed debilitata, superuenit. Vt vero *oedema pulmonum*, laterum, mediastini, cet. tandem hydropem pectoris inducit, et dyspnoea fere tollitur, si pedum vel naturalium tumor ^{v)} accedit; sic ad vltimum iam ventum esse testatur, vbi phthisicis ^{w)} conclamatis incidit.

§. 798.

Huc etiam *emphysema* pertinet, quod cum quadam pelluciditate, interdum rubore ac inflam-

M m 4

matione

v) Bagliu. ap. Klein. p. 201.

w) Benedict. Theatr. Tabid. p. 111.

matione est, interdum in tela cellulosa insidet, interdum sub periosteo atque membranis, musculos vel viscera ambientibus. Est igitur talis tumor non adeo malus, si membro relaxato et sano incidit, vel post vulnus capitis incuruatum, aut quod in cavitatem thoracis et asperam arteriam penetrauit, exortum est. Magis periculosus est, si qua pulmonum vel laterum ulceratio subest: anceps vero, si variolas insequitur; denique mortiferum, quod ad costas contusas ac fractas *) accedit. Subitaria inflatio ex singulari corporis conditione ac materiae morbosae indole definienda esse videtur.

SECTIO III.

CALOR ET FRIGUS CORPORIS, MADOR ET SICCITAS CUTIS.

§. 799.

Familiares morborum cum acutorum, tum longorum, symptoma *calor* vel *frigus* est, eamque ob causam, si subito inter se alternent, morbum imminuentem praedixit diuinus HIPPOCRATES †). Potest vero *calor mitis* esse ac *tepidus*, *vehemens* et *acutus*, isque iterum aut *uniuersum corpus* occupare, aut *membrum*. Porro *calor a sensu*, qui ex attactu oritur, aut *inflammatorius* s. *ardens* est, ubi cum pulsu forti ac celeri, siccitate cutis magna ac siti inexplibili, dolore variarum corporis partium iungitur, aut *acer* s. *mordax* est, et proprius febrium putridarum atque malignarum index, cum maxime si vna pulsus

*) Boerhaave Aph. 323. et Swieten Comm. ad h. l. p. 536. sequ. T. I. cf. Klein. Int. Clin. p. 74.

†) Aph. IV. 39. p. 86. I.

pulsus nec fortis, nec plenus est, ac aeger nauseam continuam et praecordiorum anxietatem conqueritur; aut *localis* s. *hecticus*, v. c. in tabidorum volis manuum ac plantis pedum continuus insidet et corruptionem lentam denunciat; aut denique *volaticus* ^{z)} est, communis morborum, qui nervos tenent, hypochondriacorum, hystericarum rel. comes. Qua de re ex eo non possunt non varia signa proficisci.

v. PROSPER II. 13. p. 116. sequ. et PEZOLD
Prognos. Febr. Acut. c. 2. §. 32. p. 24.

§. 800.

Est igitur *calor corporis*, cuius vim crebriores ac vehementiores cordis arteriarumque ictus definiunt, certissimus motus maioris index, haud raro in perniciem aegri finiendi. Qui sicubi immaniter vrit, ibi sedem mali esse putato. *Bonus* est, qui *mitis ac placidus* est, et post modicum frigus oritur, itemque si corpus aequaliter *molle* ^{a)} est, nec nimis praeter consuetudinem calidum. Etenim moderatos solidorum motus et vasorum angustias apertas; at si *inaequaliter* incaluit, membrum aliquod affectum vel vires prostratas docet. Neque terrere calor debet, si sub ipsa febris accessione ^{b)} temperatus, suavis, aequaliter et cum madore quodam per omne corpus ^{c)} diffunditur, etiamsi in febre ardenti vehementior atque intensior esse videatur, quoniam ex eo colligimus, viscera in-

Mm 5

flam-

z) *Macbride* Einleit. P. I. B. II. Hauptst. 4. p. 70. seq.
Gorter Prax. L. III. Tr. 2. 158. p. 146.

a) *Hipp.* Progn. §. 8. p. 454. et *Coac.* §. 3. p. 559.
Cels. II. 3. p. 49.

b) *Swieten* Comm. in §. 579. p. 25. T. II.

c) *Hipp.* l. c. et *Gal.* in Progn. Comm. II. 5. p. 761.
sequ. IV.

flammatione non teneri ^{d)}); si cutis prae ceteris, vnaque extremæ corporis partes incalescunt; si, morbo decrescente, calor potissimum pedes ^{e)} occupat, et extrema corporis ^{f)} rubent vel inflammantur.

§. 801.

Contra grauis periculosi que morbi testimonium est, vbi membrum aliquod, non vniuersum corpus tenet, diu consistit qualique conficit, quippe ex eo virium defectio, siccitas, colliquatio, et post conuulsiones ^{g)} exitium certum oritur: vbi cum marcore ac tabe totius corporis continuat, v. c. in tabidis, in quibus calor aequalis et assiduus suspectus atque perniciosus est; vbi in febribus acutis nimius et intolerandus incidit, cum siti oris multa copulatus, et corpus quasi adurit, vel vbi magnitudini mali ^{h)} non respondet; vbi acer, mordax qualique pungens ⁱ⁾ ex digitorum iudicio deprehenditur, isque sensus diu remanet. Pessimum etiam signum est, si vehemens calor febricitantis caput exercet: metuenda enim sunt deliria, conuulsiones, phrenitis et haud raro subita mors: si faciem, pectus, praecordia ^{k)} infestat, quippe inflammatio fere subest: si calor aestuosus circa ventriculum ^{l)} et dolor oris eius, vel aestus laterum cum dolore ac rigore ^{m)} persentiscitur; si interna viscera vri videntur, externa aut modice

d) *Gal. in Aph. Hipp. VII. 1. p. 200. VII.*

e) *Hipp. Vict. Acut. §. 10. p. 276. II.*

f) *Id. Progn. §. 15. p. 460.*

g) *Hipp. Aph. VII. 13. p. 103.*

h) *Gal. in L. Vict. Acut. Comm. II. 1. p. 615. seq. VI.*

i) *Sarcone Neap. Geschicht. T. II. §. 400. p. 109.*

k) *Swieten Comm. Aph. 609. p. 151. II.*

l) *Hipp. Aph. IV. 65. p. 88. I.*

m) *Praedict. I. 8. p. 476.*

modice calere, aut prorsum frigere ⁿ⁾; id quod, attestante THVCYDIDE ^{o)}, in pestilentia Atheniensi et etiamnum in febribus pessimis ^{p)} accidit; si post egestionem ^{q)} aeger magis magisque recalescit, vel post refrigerationem nullus calor exoritur, certe non nisi extrema et summa corporis cacumina ^{r)} peruadit, si aeger de interno frigore vehementer conqueritur, vel calor et frigus inter se alternant; tandem si vires naturae subito frangit.

§. 802.

Ex quo perspicuum est, non nimis fidendum *calori blando* esse, si qui *morbis malignis* superueniat, quippe calor intimis corporis compagibus inclusus eo vehementior est, et perniciem clanculum accelerat: *calorem tabidorum*, cum inaequalis ac squalidus sit, et a quouis cibo quasi accendatur, semper esse terribilem, adeoque HIPPOCRATEM ^{s)} non immerito calorem acrimoniae testem ac indicem appellasse: *calorem* in febre ardente ac inflammatoria *vehementissimum* ^{t)}, sub quo ne summa quidem corporis incalescunt, aut omnia membra aequaliter vruntur, pessima quaevis denunciare, et imminentem gangraenam, certam morbi clausulam; *praecordiorum ardorem* ^{u)}, febre remittente, semper malum esse, cum maxime si corpus insudat; denique
hydro-

ⁿ⁾ Aph. IV. 48. p. 87. et VII. 72. p. 109.

^{o)} Ap. Gal. Comm. I. in VI. Epid. t. 29. p. 612. III.

^{p)} Swieten Com. ad Aph. 579. p. 25. II.

^{q)} Hipp. Coac. §. 1. p. 525.

^{r)} Epid. I. Sect. 1. p. 655.

^{s)} Epid. VI. Sect. 6. p. 812.

^{t)} Gal. in I. Praed. III. 69. p. 724. IV. et in Aph. VII. l. cit.

^{u)} Hipp. Praed. I. 1. p. 472. I.

hydropicorum crura v), quae ante fuerant instar marmoris frigida, iam vero recalescunt, stagnantem et putrescere incipientem lympham atque fatum portendere.

§. 803.

Similiter magna *frigoris* s. *algoris* vis et significatio in febribus acutis, cum maxime incipientibus, est. Nam per se semper suspectum signum est, indeque praesagimus nervorum distentionem, et retardatum humorum circuitum, vel perfectam quietem, eamque eo periculosiorem, quo magis frigus vrget et tactu persentiscitur, vires vitae fractas, ac morbi causam haud leuem, inflammationem horrendam atque gangraenam. Hinc aegri salus semper anceps et desperanda est, si cetera signa pessima simul aegrum affligunt, et tandem post anxietatem incredibilem mors sequitur.

§. 804.

Spectandae ergo in hac frigoris aestimatione variae causae variaque morborum genera sunt. Nam *moderatum* vel *aequale frigus* w) periculosum non est; magis, si *magnum* vel *inaequale* est, vel *continuat* aut *cum calore* vicissim intenditur, vel *inordinate* redit. Quare *bonum frigus* esse contendunt, ubi post coctionem et egestionem copiosam, v. c. per aluum, vrinam, sputa, incidit, quoniam hoc signo morbum iudicatum existimamus; at *malum*, et haud raro *perniciosum*, si febribus continuis supervenit, quippe hic aut mors subest, ut in debilitatis, phrenitide vera, febribus malignis, nec exanthematicis, ceterisque acutis, quae non rite iudicantur, lethargo, caro, apoplexia, convulsionibus, cum primis maxil-

v) Swieten Com. in Aph. 85. p. 122. I.

w) Gorter Prax. L. III. Tit. II. 166. p. 155. T. I.

maxillae inferioris distentione x) cet. aut certe, si vires superant, longa valitudo y) metuenda est. *Malum* etiam est, vbi ab rigore z) prouenit, vnaque dolor capitis ac colli, vocis defectio, levis sudor accedunt, neque calore insequente frigus tollitur; vbi die decretorio a) post sanguinis egestum increfcit, vel vrinae b) simul intercipiuntur. *Minus* tamen *periculosum frigus* est, si sine febre, hieme vel senibus incidit, nisi plura mala indicia aegrum exercent.

§. 805.

Praeter haec frigus, quod *stato-tempore reuertitur* c), latentem febrem intermittentem denunciat; in *hystericis* d), quas haud raro columna marmorea frigidiores reperias, pulsū ceteroquin bono, nec egestione aliqua larga praegressa, accessionem nouam; *posticarum corporis partium*, v. c. ceruicis, colli, dorfi, vel vniuersi corporis e), praesertim si cum animi deliquio, oculorum hebetatione, vrina spumante iungitur, conuulsionem; in *dysenteria* f) fere mortem: at *sensus refrigerati abdominis* g) post antegressos dolores intolerabiles, funestam gangraenam, cum maxime in puerperis, portendit. Idem de frigore eo sentiendum statuendumque est, quod, eruptionibus adhuc florentibus, vel introrsum re-

uerfis,

x) Brendel in Coac. Praesag. Pens. I. n. 3. p. 173 sq. Opusc. T. I.

y) Prosp. l. cit. c. 14. p. 121.

z) Hipp. Praed. I. 8. p. 476.

a) Coac. §. 3. p. 552.

b) Ibid. §. 1. p. 522.

c) Gorter. l. et p. cit.

d) Sydenham Diss. Epist. ad Cole, p. 259. I.

e) Hipp. Coac. §. 1. p. 523. et p. 528. et Praedict. I. 15. p. 480. I.

f) Sydenh. Constit. Epid. Sect. IV. c. 3. p. 109. I.

g) Pezold Progn. Febr. c. 4. Sect. 2. §. 107. p. 66.

uersis, oritur, vel inflammationes, suppuratione bona non iudicatas, et cum pulsu debili ac inaequali, virium defectione, oculorum acie hebetiori cet. copulatas insequitur. Quare et in moribundis, dum frigent et insudant, vires vero defunt, ac corpus quasi induratur, mors ante portas est.

§. 806.

Sed aegri prae ceteris de *extremorum frigore* conqueruntur, i. e. capite, manu ac pede ^{b)}, itemque naribus, atque auribus ⁱ⁾. Hinc si in febre acuta incidit extremorum algor, scire licet, aut mortem ^{k)} instare, aut morbum malignum ^{l)} subesse. At vbi largam egestionem, arte facta sit, an spontanea, vel syncopen, itemque viscerum inflammationem ^{m)} insequitur, periculosum et fere mortiferum est. Minus terribile est, si sub iudicio imminente oritur: Etenim aut vere illud succedit, aut febris continua in intermittentem ⁿ⁾ transformatur. Porro pessimum signum est, vbi, morbo ineunte ^{o)}, iam vsu euenit; si malis cum indiciis, et die decretorio intenditur atque consistit; si membra non amplius recalescunt ^{p)}, et periculosa symptomata aut antecesserunt ^{q)}, citra alleuamentum, aut adiuncta sunt, v. c. deliria, vigiliae, coma, obliuio, singultus, tremor, conuulsio, dolores continui et vehementif-

b) Sic secundum Hipp. Progn. §. 8. p. 454.

i) Sic Galen. in VII. Aph. 1. p. 200. VII.

k) Hipp. Aph. VII. 60. p. 117.

l) Praedict. I. 6. p. 474.

m) Gal. in VII. Aph. 1. cit.

n) Prosp. l. c. p. 124.

o) Ibid.

p) Hipp. Epid. I. Sect. 2. p. 659. et Epid. III. Sect. 3. Aeg. 3. p. 732.

q) Praed. I. 8. p. 476. et Epid. I. Sect. 3. Aeg. 2. p. 674.

mentissimi ^{r)} cet. aut denique successerunt; si vna aestus vehemens interiora exurit et sitis inexplebilis ^{s)} fatigat; si tabidis ^{t)} exitio addictis superuenit, itemque si moribundorum membra marmoris frigidi sensum digitis imprimunt, vnaque dura ac liuida ^{u)} deprehenduntur.

§. 807.

Neque negligendae videntur *subitae caloris frigorisque vicissitudines*, quas prae ceteris medici reformidant, si derepente et extra accessionem incidunt, vel continuant ^{v)}. Hinc *bonum* signum est, vbi refrigerationi calor sensim pedetentimque succedit: Ex eo enim colligitur, abesse omnem materiae acrimoniam vel malignitatem, obstructionem, inflammationem, contra meatus vasculorum minimorum apertos esse ac vires vitae ad coctionem iustam sufficere. At *malum* est, si membra refrigerata inaequaliter calefiunt, vel subito frigus et calor ^{w)} inter se permutantur. Ex his aut mors nascitur, aut morbus diuturnus et periculosus praesagiri debet. Possunt etiam istae vicissitudines, si sub coctionis signis appareant, decretoriam humorum perturbationem ^{x)} praesignificare, et spes aliqua vel in febre maligna

^{r)} Epid. I. Sect. 3. Aeg. 5. p. 676. et III. Sect. 3. Aeg. 3. p. 732.

^{s)} Gal. in VII. Aph. I. cit.

^{t)} Hipp. Praed. I. 8. p. 476.

^{u)} Praed. I. 10. p. 477. Epid. I. Sect. 3. Aeg. 1. 2. 8. p. 673 sequ. Epid. III. Sect. 2. Aeg. 6. 7. 8. p. 717 sequ.

^{v)} Prosop. II. 16. p. 128 sequ.

^{w)} Hipp. Aph. IV. 40. p. 86. et VII. 60. p. 107. L. Iudic. §. 8. p. 445. Praed. I. 14. p. 479.

^{x)} Coac. §. 1. p. 531.

ligna superest, modo aeger se melius habuisse y) videatur.

§. 808.

Restant pauca de *madore* ac *siccitate corporis*. Colligimus vero ex corporis vniuersi humiditate, vascula minima esse repleta, et morbum acutum breui iudicatum iri, cum maxime per *sudorem*, modo iusto tempore accedat. At *malus mador* est, qui sub morbi principio euenit: Nam aegri debilitatem, morbi malignitatem et periculum denunciat; *Pessimus*, qui continuus et copiosus est. At ubi tabidis et phthisicis incidit, siue omne corpus teneat, siue aliquod membrum, mortem et perniciem certam indicat. Ad *siccitatem* quod attinet, malo est, si morbo increcente, perdurat: ideoque partes singulas siccitas in moribundis damnandas censuit HIPPOCRATES z). At corpus siccescere, gracile fieri et marcere, tabidorum est.

v. PROSPER II. 17. p. 131 sequ.

SECTIO V.

COLOR CORPORIS VNIVERSI VEL PARTIVM VITIATVS.

§. 809.

Color in morbis interdum naturalis esse videtur, interdum morbosus est, et varie immutari solet, quippe, bene monente CELSO a), si plenior aliquis, et speciosior, et coloratior factus est, suspecta habere bona sua debet. Quae quia neque in eodem habitu subsistere, neque ultra progredi possunt, fere retro,

y) Epid. V. 22. p. 785.

z) Epid. III. Sect. 3. Aeg. 16. p. 742.

a) De Medic. II. 2. p. 48.

retro, quasi ruina quadam, reuoluuntur. Qui color cum in sano et bene valenti non satis tutus est, tum nullo modo in morbis acutis ac longis negligi debet.

v. PROSPER de Praefag. Vit. et Mort. V. 4. p. 283 sequ. PEZOLD Prognof. Febr. Acut. c. 2. §. 29. p. 22.

§. 810.

Boni morbi testimonium est, colorem naturalem subsistere, vel si is crebro permutatur, ex ratione talem esse, i. e. propter aliud morbi tempus, diem decretorium, neque cetera signa abhorrere; id quod ex iis, quae antecefferunt, facile elucet: itemque colorem malum in bonum transformari. Contra pessimum est, si citra rationem incidit. Nam si color alius alium ^{b)} insequitur, scire licet, conuulsioni corpus patere, sub qua egestio decretoria speranda non est, exindeque aut mortem orituram, aut morbum longum futurum.

§. 811.

Color cutis albus, si sine febre est, haud raro pituitam redundantem, vasa laxa et debilitatem, restagnationem feri et tumorem aquosum denunciat. Interdum *pallidior* est, et in sanis sanguinis rubri penuriam et temperiem phlegmaticam, in aegris malum corporis habitum, in femina nubili et vidua chlorosin s. febrem albam, amatoriam, icterum album virgineum ^{c)}; denique in febribus acutis, ubi cum malis signis iungitur, exitium ^{d)} et mortem propinquam indicat.

§. 812.

b) Hipp. Aph. V. 40. p. 86.

c) Lieutaud Precis, T. II. S. 1. p. 249.

d) Hipp. Coac. §. 2. p. 540.

§. 812.

Color ruber sanguinis multitudinem maioremque ad illa membra, in quibus apparet, congestionem, restagnationem, inflammationem indeque oriunda incommoda, itemque irritamentum a materia quacunque acri, siue externa, siue interna sit, v. c. pinguedine, bile, transpiratione suppressa, pure, in empyis, tabidis, phthificis, praeterea calidas fomentationes et fricationem multam denunciat. Si *rubor cum tumore ac dolore* ^{e)} incidit, haud leuem sanguinis intra vasculorum angustias moram et causam perpetuam; at si *tumor modicus* subsistit, tenuem acrimoniam ibidem haerentem; denique si *subitus* est, facileque fugit, animi motiones designat, et fere proprius phthisorum tabidorumque esse solet.

§. 813.

Prae ceteris *facies rubore* suffunditur, dum aegri morbis impliciti decumbunt. Tunc vero aut inflammatio subest, ceteris signis facile internoscenda, aut iudicatio per sanguinem e naribus ^{f)}, si aetas et coctio antegressa consentiant, itemque per parotides ^{g)}. Contra ubi, morbo crudo, facies nimis rubet, inflammatio eius, phrenitis ^{h)}, convulsio, cum maxime in pueris ⁱ⁾, itemque angina ^{k)} pertimescenda est: In qua si rubor ad externas partes defertur, bonus plerumque, haud raro malus, observatur. Neque in febre acuta terrere debet, si *brachia* vel *crura* erysipelate correpta rubent; at malum est, si febris ar-

denti

e) Gorter Prax. L. II. Tit. 3. 106. p. 86. T. I.

f) Galen. Praesag. ad Postum. c. 13.

g) Hipp. Praed. I. 23. p. 486. Coac. §. 2. p. 539.

h) Praed. I. 6. p. 475. Coac. §. 3. p. 567.

i) Coac. §. 1. p. 530.

k) Aph. VII. 49. p. 106. et Epid. III. Sect. 2. Aeg. 7.

P. 718.

denti et syncho malignae rubores ac maculae rubrae f. peticulae ^{l)} superueniunt, eaeque eo peiores, quo copiosius erumpunt. Vide tamen, ne soli *macularum febrilium rubori* ^{m)} fidas: Ista enim signa non satis certa sunt, quippe papulae subrubrae haud raro malignitatem indicant, at rubidae saepe minus periculosae sunt.

§. 814.

Color cutis flauus ut plurimum bilis in sanguinem reductum indeque oriundum morbum regium, qui saepissime ab duodeni ⁿ⁾ vitio nascitur, interdum conuulsionem aliquam, humores vitiosos et malum corporis habitum ^{o)} designat. Est vero talis icterus in febre acuta bonus, si non ante diem septimum, sed potius eodem die, vel nono, vndecimo, decimo et quarto vel septimo, primo et vicesimo ^{p)}, post coctionem antegressam, perfecte iudicatur ^{q)}, et adiunctum habet rigorem et salubrem deiectionem, neque praecordia dura ^{r)} relinquuntur; Praecipua icteri decretorii indicia, auctore PROSPERO ^{s)}, sunt coctio, quae antecessit, dies decretorius, vrina nec crocea, nec tingens, feces non albae, quae certe reliquis morbi regii formis semper insunt; praecordia ^{t)} dextra nec dura vel tumida, nec calida, morbi iudicatio

N n 2

vel

- ^{l)} *Prosp.* l. c. p. 286. et *Klein* Int. Clin. p. 78 sq.
- ^{m)} *Kloekhof* Hist. Febr. Epid. c. 4. p. 100.
- ⁿ⁾ *Ludwig* Progr. Monit. Semiot. in diuid. inf. ventr. dolor. Lips. 1759.
- ^{o)} *Gorter* Prax. l. c. 108. p. 87.
- ^{p)} *Hipp.* Coac §. 1. p. 531. I. et L. Viēt Acut. §. 54. p. 313. II. *Galen.* Loc. Affect. V. 7. p. 137. IV. *Sarcone* Neap. Krankh. T. II. §. 438. p. 134.
- ^{q)} *Gal.* in IV. Aph. 62 et 64. et *Hipp.* ad h. l. p. 88.
- ^{r)} *Bagliu.* Prax. l. p. 82.
- ^{s)} l. cit. c. 5. p. 290.
- ^{t)} *Hipp.* Aph. IV. 64. p. 88.

vel alleuamentum aegri. Sed talis icterus decretorius perrarus est, eamque omni causam colorem luteum, si qui ad febres acutas accedit, in pessimis ac funestis signis collocandum ARETAEVS ^{u)} censuit. Interdum icterus dolorem colicum ^{v)} resoluit, cum maxime in hypochondriacis et hystericis, interdum ad finem febris intermittentis oritur.

v. BRVENING de ictero spasmodico infantum
Essendiae 1772. epidemico, Vesal. et Lipf. 1773.

§. 815.

Malus vero icterus habetur, si in febre acuta maturius, i. e. sub principio morbi, egestu largo ^{w)} et malis cum signis incidit, v. c. praecordii dextri duritia ^{x)}, singultu ^{y)}, citra rigorem ^{z)} cet. Qua de re si icterus febre acutissimae superuenit, quam *flauam* nominant, incolis zonae torridae quasi propriam, etli apud nos haud raro cum febre putrida ^{a)} iungitur, scire licet, putridam humidorum, cum maxime bilis, resolutionem subesse et adiunctam concauae partis hepatis vel ductus communis inflammationem, et vitae discrimen summum.

v. HILLARYS Observat. on the changes of the air and the concom. epidem. diseases in Island of Barbados, p. 149 sq. ed. sec.

IO. MOVLTRIE Diff. Med. de febre maligna biliosa Americae, anglie the yellow fever, ed. BALDINGER, len. 1768.

§. 816.

^{u)} De Sign. Morb. Diut. I. 15. p. 33. Coll. Steph.

^{v)} Klein Int. Clin. p. 53.

^{w)} Hipp. Iudic. §. 7. p. 442.

^{x)} Aph. IV. 64. p. 88. et VI. 52. p. 106.

^{y)} L. Iudic. §. 8. p. 444.

^{z)} L. Viét. Acut. §. 54. p. 313.

^{a)} Bucholz in Act. N. C. T. V. ni fallor.

§. 816.

Color cutis viridis, i. e. ex pallido in nigrum vel liuidum inclinatus ^{b)}, semper malus est, praesertim in acutis. Interdum male affectum iecur ^{c)}, interdum vero post venenum, v. c. ab ictu yiperae, summum humorum infectum et corruptionem ^{d)} denunciat. At si *color liuidus* ad febres acutas accedit, siue vniuersum corpus deturpet, siue partes, v. c. palpebras, genas, nasum, labia, pectus, dorsum, lumbos, naturalia ^{e)} cet. pestifer est, ac certus putredinis mortisque ^{f)} praenuncius. Hinc iis, qui veneno hausto vel pestilentia obierunt, fere incidit, et vbi post acutum laterum dolorem thoracem foedasse visus est, gangraena subest. Perrara enim, me iudice, morbi acuti per liuidas cutis maculas iudicatio esse debet. Idem periculum *niger color* ^{g)} ostendit; qui quo foedior est, eo maius discrimen et mortem ipsam portendit. Saepe spleneticos occupat, itemque ex eo colliges, musculorum abdominis abscessum ^{h)} latere. Aiunt etiam, eum bonis cum signis decretorium ⁱ⁾ fuisse.

§. 817.

Etiam ex STAHLII doctrina bonum est, *naeuos maternos*, in quo demum cunque membro insideant, neque figuram, neque *colorem mutare*: at pessimum, eos decolorari, flaccescere, emarcescere,

N n 3

vna-

b) Sic *Galen.* in Progn. Comm. I. 10. p. 735. IV.

c) *Gal.* Diff. Resp. III. 12. p. 299. III.

d) *Id.* Loc. Affect. V. 7. p. 131. IV.

e) *Hipp.* Coac. §. 1. p. 527.

f) *Ib.* p. 527. et §. 3. p. 571. *Thucyd.* de Bell. Pelop. II. 49.

g) *Gal.* in Progn. l. et p. cit.

h) *Id.* Loc. Affect. l. et p. cit.

i) *Id.* in Progn. Com. I. 10. p. 735. IV.

vnaque grauiâ mala aegrum exercere. Quare in laeuitate intestinorum ^{k)} ephelides versicolores, cum multo faciei rubore copulatas, HIPPOCRATES non immerito annotauit.

SECTIO VI.

PRURITVS ET CVTIS VLCV- SCVLA LONGA.

§. 818.

P *pruritus* s. vehemens et inuitum scalpendi desiderium, si quod a scabie, post opium vel sudores copiosos oritur, metuendum non est; etsi ex eo colligas, materiam acrem ad cutim delatam ibidem inhaerere, atque fibras neruorum sensiles afficere. Hinc familiare vitium macilentorum, biliosorum, melancholicorum atque senum est. At in febribus acutis fere macularum, papularum vel pustularum eruptionem antecedit vel insequitur, et *decretorius* censetur, si coctionis signa in excrementis apparuerunt, et aeger quodammodo releuatus est. Id tamen certum est, vim morbi eo maiorem et periculosiorem esse, quo vehementius aegrum vrgeat, et haud raro icterum mortiferum praenunciare. Itemque grauis morbi testimonium est, pruriginem totum corpus, vel membra, vel linguam summam tenere, vnaque torporem ac frigus ^{l)} vrgeret; Contra vbi post pruritum magnum illico inferiores corporis partes ^{m)} laeduntur, metus est, ne vrina fabulosa insequatur vel supprimatur. Si quis autem hystericis quasi internus incidit,

vel

^{k)} Hipp. Praed. II. 31. p. 510.

^{l)} Klein. Int. Clin. p. 46.

^{m)} Hipp. Coac. §. 3. p. 570.

vel omne corpus cum quodam insuauitatis sensu pervadit, terrere non debet.

v. IO. LVD. SEEGER Diff. de pruritu, Lips. 1756.

§. 819.

Achores infantum retrogradi vel temere intra repulsi, oculis auribusque insensum sunt, nisi deiectione longa, serosa et acris accedat: At pessimi, qui parentibus articulariis ⁿ⁾ inde a nascentia debentur. *Tinea inueterata*, contumax, ad frontem et faciem proserpens, et defluvia capillorum inducens, itemque quae excrescentia habet, grauis morbi testimonium est; Contra ut *recens* ac *mitior* haud raro futurae valitudinis bonae auctor est, et mala grauiora aueruncat, sic *temere siccata* surditas vel caecitas, itemque deliria, sopor, mors, fere insequuntur. Denique *eruptiones infantum volaticae*, si aures, oculos, fauces, os, ferotum ^{o)} occupant, fatales utplurimum ad interitum sunt.

§. 820.

In *cutis eruptionibus longis* semper et aetas et pertinacia spectanda sunt: Saepius enim aut lues venerea, aut vermes subsunt; et si ex interna viscerum labe profiscuntur, quae auferri nullo modo potest, in tabem et hydropem desinunt. Praeter haec variae id genus papulae, maculae, vel vibices lati, caerulei, fusci, nigri ^{p)} feminis incidunt, in quibus contusionem et nimia menstrua, interdum et grauiditatem denunciant; in viris vero haud leuem ad sanguinem fundendum propensionem, et in phthisicis ^{q)} ubi pustulae exoriantur, scire licet, insanabile esse vitium.

N n 4

At

n) Klein p. 157.

o) Sennert ap. Klein p. 169.

p) Huxham de Febr. c. 5. p. 49. II.

q) Benedikt. Theatr. Tabid. p. 105.

At *bonas scorbuticorum* ^{r)} *maculae* habentur, si laete rubent, et in magnitudinem aliquam se attollunt; *malae*, si liuent vel nigrescunt magis, ac in melancholicis moris est, vel in vlcera foeda transeunt, vel per omnem tibiam diffunduntur ac tument. Euanes cere vero, iterumque erumpere, hoc fere morientium est.

§. 821.

Restat *scabies*, omnium longarum cutis eruptionum ingratissima et opinione hominum foedissima. Grauior est, quae cutim vehementer exasperat, et prurit, pluraque membra aut senes occupat; rebellis, quae scorbuticis inest, inueterauit, et ferinam refert; pessima denique, quae ex labe viscerum prouenit. Ferunt, eam decretoriam ^{s)} in febre acuta intermittente atque scorbuto fuisse. Neque raro accidit, vt post variolas, morbillos, febrem quartanam grauem et imperfecte iudicatam, tetra scabies caput tenuisse bono cum euento videretur. At pessimum signum est, illam et formam et locum subito mutare, atque intra dilabi. Exinde enim periculosissima mala ^{t)} suboriri solent, febris inordinata, acuta, maligna, lenta, et tabes, ophthalmia, et epiphora pessima, *Ψωροφθαλμία*, caecitas, surditas, dolor capitis et viscerum vrgens, aures manantes, tumores glandularum colli, distentio neruorum, morbus comitialis, sopor pestiferus, apoplexia, mors; in pectore palpitatio cordis et angores horrendi, asthma conuulsium, phthisis et catarrhus suffocans, tussis ferina, singultus, stertamenta insueta et nimia; in abdomine, ardor ventriculi et dolor colicus, grauia mesenterii vitia, vesicae conuulsio, vrina cruenta, tumor membrorum inferiorum, malus corporis habitus, et hydrops ascites.

§. 822.

r) Klein l. c. p. 267.

s) Kramer ap. Klein p. 257.

t) Hoffmann ap. Klein p. 158. et p. 257 sq.

§. 822.

Vlcera in morbis acutis ^{u)} sicca, pallida, viridia vel liuida fieri, mortiferum signum est. At terere non debent, si recentia ^{v)} sunt, et iuuenes vel succis bonis redundantes exercent; magis, si senes; omnium maxime, si post erysipelam vel scirrhum oriuntur, vel iis superueniunt, quos malus corporis habitus, scorbutus, morbus gallicus, scrophulae occupant. Itemque vlcera aut nunquam, aut difficulter sanescunt, quae in naribus, mammis vel naturalibus nascuntur; quae putrida sunt et vermibus plena; quae pus foetidum, glutinosum, cruentum, subuiride, nigrum, et quouis alio modo decoloratum, vel faniem oleosam ac nigricantem fundunt; quae oras diductas et hiantes, carnem mollem, fungosam, subuiridem, liuidam, nigram habent, hinc inde proserpunt, fistulosa fiunt et in cariem pessimam desinunt. Vbi vero e locis affectis sanguis erumpit, aut pus sorptum sputa, deiectiones, urinam inficit, scire licet, aegrum periclitari. In senibus vlcera inueterata tolerare, quam repellere praestat, etsi negari non potest, ea marasmodum et febrem lentam haud raro induxisse.

SECTIO VII.

CAPVT EXTERNVM.

§. 823.

Malum in morbis signum est, *caput esse frigidum*^{x)}, cum maxime ubi pectus et venter calent: Melius est, omne caput reliquumque corpus aequabiliter molle ac calidum esse. Nonnunquam longo morbo decum-

N n 5

ben-

^{u)} Hipp. Progn. §. 4. p. 450. et Coac. §. 3. p. 571.

^{v)} Lieutaud Precis, T. II. Sect. 2. p. 15 sq.

^{x)} Hipp. Progn. §. 3. p. 454. et Coac. §. 3. p. 570.

bentes *caput* identidem *fricant* 1) et difficulter spirant: In his periculum subest: interdum phthificis *capilli defluunt* 2), ex quo colligitur, breui mortem adfuturam.

SECTIO VIII.

FACIES, EIVSQUE PARTES.

§. 824.

Mira est *faciei* vis et significatio, cum imaginem quasi corporis animique exprimat, eamque *tempora*, *auriculae externae*, *frons*, *nares*, *genae* atque *maxillae*, *labia*, *mentum*, *os*, *dentes*, *gingivae*, *lingua*, *fauces* efficiunt. Congeries vero horum omnium quasi *facies Hippocratica* est. Quae oris partes singulae multifariam affici possunt, et medico varia signa ad praefagia certa et indubitata exhibere. Dicitur ergo *facies*

- 1) *Ratione morbi*, *naturalis*, valde *immutata*, et *Hippocratica* s. *mortifera*.
- 2) *Ratione coloris*, *florida* s. *rubicunda*, *pallida*, *plumbea*, *liuida*, *subnigra*.
- 3) *Ratione habitus*, *turgida* et *plena*, vel *contracta*, *rugosa*, *flacca*.
- 4) *Ratione animi* s. *vultus*, qui proprie ad mores spectat, *facies serena*, *tranquilla*, *mansueta*, *laeta*, *seria*, *meditabunda*, *meticulosa*, *tristis*, *iracunda*, *furibunda*, *desperata*.

v. PROSPER de Praefag. Vit. et Mort. V. 6. p. 295 sq.

IVNCKER Semiol. c. 13. n. 116. p. 680 sq.

STAHL

1) Vogel Praen. Gott. Pens. I. n. 9. p. 5.

2) Hipp. Aph. V. 11. 12. 14. p. 91.

STAHL Diff. de facie, morborum indice, f.
Morborum aestimatione ex facie, Hal. 1700.

QVELLMALZ Diff. Profoposcopia Medica,
Lips. 1748.

DELIVS de vultu sereno morientium, Erl.
1769.

Sinenſium vero ſigna ex facie v. ap. CLEY-
ERVM Fragm. p. 52.

A) FACIES VNIVERSE DICTA.

§. 825.

Ordiamur igitur a *facie generatim ſpectata*,
quam, qualis in homine ſano fuerit, cognitam habere
debet medicus. Eſt vero ſemper bonum ſignum, fa-
ciem in morbis, etiamſi magnis, quam minimum a
naturalis ^{a)} abhorrere, quippe ex eo colligimus, mor-
bum nec grauem, nec periculoſum eſſe; Contra ubi
vultus ſubito permutatur, modo in triſtem, modo in
hilarem, citra manifeſtam cauſſam, malo eſt. Nam
vt facies bona magnis in malis metum et periculum
minuit, ſic mala in paruis auget, ſic naturalis et bene
colorata ^{b)} in longis obſtructionem nullam ſubeſſe
docet. Interdum *in febribus facies ſana* eſſe videtur,
et cum pulſu arteriae, quae ad tempora pertinet, con-
citatori, itemque praecordiis duris ac intentis iungi-
tur: Tunc ſcire licet, morbum longum futurum,
nec rite iudicandum ^{c)}, niſi largiter e naribus ſanguis
profluat, aut ſingultus et conuulſio, aut coxendicis
dolor accedat.

§. 826.

a) *Hipp.* Progn. §. 2. p. 448. et *Gal.* ad h. l. Comm. I.
3. p. 733. IV. Epid. VI. Sect. 2. p. 802. Coac.
§. 2. p. 540. *Linds* Papers on fevers, p. 89.

b) *Bagliu.* Prax. I. p. 78.

c) *Hipp.* Coac. §. 1. p. 531.

§. 826.

Pessimum signum et mortis imminentis indicium est, vbi *facies* mire *contorquetur*, vel vehementia morbi immutatur sic, vt longe alia esse, et iuuenis senis decrepiti formam amicis offerre videatur. Hinc in laeuitate intestinorum semper mali ominis est. De fabulosa parentum et cognatorum similitudine paullo ante mortem v. BORELI. Cent. II. Obs. 89. PETR. A CASTRO Tr. de febre maligna pe- tech. c. 4. §. 34. ROLFINCK Diff. de Causo, Ien. 1665.

§. 827.

Facies florida et rosea ^{d)} sanitatem, at intutam denunciat; in morbis acutis vero aestus magnitudinem, congestionem sanguinis ad caput, febrem, periculum ^{e)}, delirium imminens ^{f)}, praesertim si cum asperitate in respondendo, pulsu vehementi earum arteriarum, quae ad tempora pertinent, adpectu torvo et fixo, oculis rubris ac fulgentibus est; saepe etiam decretoriam sanguinis per nares ^{g)} egestionem, si ad has notas, quas modo commemoravi, dolor capitis grauis, spiratio difficilis, praecordiorum tensio et id genus alia accedunt; itemque abscessum pone aures ^{h)}. Plerumque in accessione febris synochi vel ardentis, pulmonum inflammatione ⁱ⁾, in qua vna difficilis spiratio vrget cet. incidit, et ex reliquis signis, talis rubra facies terrere debeat, nec ne, defini-

d) Id. Aph. I. 3. p. 68. Cels. II. 2. p. 48.

e) Coac. §. 2. p. 540.

f) Praed. I. 6. p. 475.

g) Hipp. Coac. §. 1. p. 533. Lieutaud Precis, T. I. Sect. I. p. 7.

h) Hipp. Praed. I. 23. p. 486. et Gal. ad h. l. Epid. VI. Sect. 2. p. 800.

i) Aërius Tetrabl. II. Sermon. I. 3. p. 190.

niendum videtur. Neque raro de *faciei rubore fugaci* ^{k)} ii conqueruntur, qui scorbuto, mala humorum natura, nervorum distentione, longo morbo laborant, et saepius id primarum viarum sordes ^{l)} indicat, praesertim si aeger stomachi regionem identidem manu quasi palpat atque contrectat; in purulentis vero et phthisicis febrem lentam ac perniciem certam.

§. 828.

Mala vero facies est, quae in ardente febre *rubet* vnaque *sudore* ^{m)} *calido* vel *frigido* suffunditur: Nam ista indicio sunt, sanguinem spissum et inflammatum alieno loco haerere, exiguum humidi copiam expelli, vasa exhalantia resolui, ac fata instare. Mala etiam est, quae sub morbi principio, nulla causa euidenti antegressa, a naturali, incredibile, quantum recedit, et cadauerosa fit, ideoque cum malis signis copulata interdum praesagit phrenitidem, eamque pernicialem, si in convulsiones ⁿ⁾ desit, si calet, ruborem quasi flammeum repraesentat, insudat, at citra rigorem ^{o)}, siquidem sudor ex signis decretoriis est, et, nisi decernit, malignitatem morbi atque periculum denunciat, et dolores capitis graues, convulsionem, inflammationem pulmonum cet. inducit.

§. 829.

Ex his intelligitur, cur *rubor faciei vagus* et cum pulsu inaequali iunctus, motus animi, verecundiam, pudorem et amorem, at *facies praerubra*, quae cum voce subrauca et oculo fulgente est, iram significare

k) Gorter Prax. T. II. L. I. 290. p. 7.

l) Sarcone Neap. Krankh. T. II. §. 569. p. 258.

m) Swieten Comm. in Aph. 741. p. 485. II.

n) Hipp. Coac. §. 2. p. 535.

o) Praed. I. 8. p. 476. et Gal. ad h. l. Comm. I. 33. p. 667. IV.

ficare dicatur; cur *facies rubra* cum oculis prominulis et inflatione, congestionem, dolorem capitis, et partium huc pertinentium inflammationem indicet, cum maxime si spiritus ore hianti ducatur; cur *rubor in grauidis* ^{p)} tabescentibus malus, nisi destillatio narium subsequatur; cur *rubor consistens et longus* ^{q)}, in liuorem inclinatus, viscerum, in primis hepatis, portendat; cur *facies florida* derepente in *luridam et plumbeam* transformata, iis, qui hydrope pectoris vel abdominis laborant, propinquam mortem denunciet; denique cur *facies bene colorata et subrubra* moestorum et afflictorum mali augurii esse putetur.

§. 830.

Facie subpallida esse, fanis praestat, quam praerubra ^{r)}; At si diutius subsistit, scire licet, humorum indolem ac misturam prauam subesse, indeque nasciturum malum corporis habitum, praesertim vbi iam intumescit. Hinc in infantibus vermes, in feminis menstruum fluorem inordinatum aut suppressum significat, eumque fere in virginibus, viduis, mulieribus, quae frigidae in deserto lecto iacent, *chlorosis* s. *febris alba amatoria* sequitur. Hanc vero subesse docent facies ante florida, paullatim in pallidam, subalbidam, subuiridem et flauam, liuidam, luridam et plumbeam foede permutata, extumidus, mollis, laxus et flaccus corporis habitus, torpor, lassitudo, pedum inflatio et tumor, deambulatio tarda et vacillans, et vbi per accliuia et scalas adscenditur, spiratio difficilis et anxia, subitus aestus et genarum lacteolarum rubor, irritabilitas incredibilis, sensuum hebetudo, pulsus debilis, inaequalis, intermittens, sanguis refo-

p) Coac. §. 3. p. 575.

q) Fien. Semiot. p. 158.

r) Bagliu. Prax. I. p. 73.

resolutus ac pallidus, appetentia ciborum aut nulla, aut vitiosa, egestionibus parcae ac tardae, rel. Quare medici non temere *faciem pallidam* veneris occultae flammaeque absumentis testem ac indicem esse contendunt.

v. IO. CASP. KORTE Diff. de pallore virginum venerem indicante, Hal. 1759.

§. 831.

Praeter haec *facies pallida, contracta, tenuata*, aut nervorum distentionem denunciat, aut humorum penuriam. Prius fit in febrium accessione, convulsionibus, dolore oris stomachi, nausea et defectione animi; posterius vero post exantlatos grauiore morbos et egestionibus largas oritur. Ad quam colorem naturalem accedere, bonum est. Ex quo etiam perspicuum est, cur, auctore STAHLIO, facies talis et colore subfusco deturpata, sanguinis spissitudinem et vitiata misturam, et si *labia* simul pallor occupat, oculorum vero vigor superest, diuturnum et vrgens malum superatum indicare, debet; *pallida et tumida*, sub qua pedes tument, hydropicorum esse. Neque raro *pallor cum vultu toruo*^{s)} in peripneumoniae decessione observatur; at *pallor cum foeditate*^{t)} inflammationis sphacelo finiendae praenuncius est.

§. 832.

Facies pallida et subflava in feminis chlorosin denunciat, at si simul *tenuata* est, cum oculis concavis, labiis pallidis, naso mentoque acuminatis, magnam vasorum exinanitionem, et in hydropicis^{u)} mortem aliquot ante mensibus exinde praesagire licet. Si vere *flava* s. *crocea* est, et cum maxime album
oculi

s) Zimmerm. Erfahr. T. I. B. 3. c. 8. p. 402.

t) Hoffmann Med. Rat. T. III. S. I. c. 15. §. 19. p. 347.

u) Hoffmann l. c. p. 349.

oculi tenet, malam humorum indolem, obstructionem hepatis et icterum flauum; at si *subnigra* vel *subliuida* est, icterum nigrum ^{v)} denunciat. Porro *facies liuida*, si ab sanguinis ^{w)} reditu denegato oritur, stagnationem, corruptionem et extremum periculum ostendit, et in febribus acutis gangraenam ac mortem propinquam ^{x)}, praesertim si sub inflammatione vehementi nares acuminantur, et labia liuescunt ^{y)}. Vt vero *pallida*, *subliuida* quasque *tabida* in sanguinis sputatoribus nouam mali accessionem portendit, auctore STAHLIO, sic *lurida* et quae cum oculis concauis et circulo liuido quasi obsignatis, nec non labiis pallidis est, saepe malam humorum misturam malumque corporis habitum, gonorrhoeam et fluorem album, cum maxime suppressum, denotat. Tandem et *facies plumbea* identidem obseruatur, ex qua magna humorum corruptio, viscera affecta, scorbutus ^{z)} et pessima quaeuis colliguntur, et si malum corporis habitum, vel hydropem pectoris vel abdominis ^{a)} derepente talis facies sequitur, mors fere ante portas est. Haec coloris vitia saepe inter se iunguntur, et grauiorem morbum declarant: Omnium tamen pessima *facies nigra* est.

§. 833.

Facies turgida ^{b)} tantum non semper capitis vel visceris dolorem, humores vitiosos et malum corporis habitum, in longis morbis pituitam, hydropem, incrementum mali, in tussiente ac vomente periculum,

v) *Wepfer* Obs. p. 420. et *Iuncker* l. c. p. 702.

w) *Gorter* Prax. T. II. L. I. 290. p. 7.

x) *Hipp.* Coac. §. 1. p. 527.

y) *Zimmerm.* l. cit.

z) *Eugalen.* ap. *Klein* p. 263.

a) *Bagliu.* Prax. I. p. 78. et c. 13. §. 5. p. 139.

b) *Hipp.* Praed. II. 39. p. 517.

lum, in acutis vero maiorem humorum ad caput impetum, delirium, phrenitidem, conuulsionem, haemorrhagiam et parotides ^{c)}, praesertim si cum rubore oculorumque caligatione est; in variolis paullum inflata laeteque rubens felicem pustularum prouentum, at nimis tumida et rubida, pustulas copiosas et confluentes ^{d)} denunciat. Porro *facies tumidior*, in primis *circa palpebram* vtriusque oculi inferiorem, splenicorum et lethargicorum esse solet, *tumida et rubra* apoplecticorum, itemque post nimias vigilias oritur. Contra ubi *detumescit*, et cum voce laeuiori ac debili ^{e)}, et respiratione rara est, remissionem portendit, sic² vt, ubi hoc die impari ^{f)} accidat, sequenti iudicium futurum sit, et si die impari non remittat, recidiua febris pertimesci debeat.

§. 834.

Contraria *facies flacca et tenuata* est. Quae, si in febrium acutarum initio, citra vigilias vel deiectiones copiosas, vel post haec subito incidit, scire licet, robur fibrarum deiectum, vim vitae prostratam, morbum malignum ^{g)}, et haud raro exitium; at si *sensim pedetentimque* talis est, atrophiam et tabem subesse. Hinc ubi in acutis *facies derepente contabescit*, et colorem decoremque amittit, semper suspecta et mala est, ex meditatione nimia ^{h)} pessima et quouis modo fugienda.

§. 835.

c) Galen. Comm. ad Praed. III. 73. p. 274. Lieutaud
Precis, T. I. Sect. I. p. 8. Gorter Prax. T. II. L. I.
290. p. 8.

d) Rosenstein Kinderkr. XII. p. 124 sq.

e) Hipp. Coac. §. 2. p. 540.

f) Epid. II. Sect. 5. p. 707.

g) Tissot Nachr. ans Landv. §. 245.

h) Galen. Crif. II. 13. p. 532. IV.

§. 835.

Facies morosa et austera ⁱ⁾, quae cum taciturnitate est, delirium et insaniam futuram praesignificat; at *vultu austero, moroso*, tetrico, decolore esse, commune valitudinariorum signum est. Itemque ex *facie anxia* sui que valde dissimili, morbi iudicatio difficilis, haud raro mors colligitur; at ex *anxia et pallida*, sub qua tenuis et copiosa saliva effluit, dolor oris stomachi, crebra vomendi cupiditas et vomitus ipse. Grauis etiam morbi testimonium est, ubi quis faciem tristem ac meditabundam, vnaque vocem debilem ac submissam habet, nisi haec inediae, alui profluuium vel vigiliis debeantur. Saepe infantes dormientes, dum dentiunt, *subridere* videntur, unde nervorum distentio et convulsiones praesagiri possunt.

B) TEMPORA.

§. 836.

Temporum grauitas, quae cum dolore capitis et caligine oculis offusa est, haemorrhagiam narium ^{k)} indicat; *vehemens vero arteriarum*, quae huc pertinent, *succussus* ^{l)} cum colore bono et praecordiis intentis atque elatis, longum morbum, sanguine e naribus fundendo, singultu, nervorum distensione abigendum, in genere narium haemorrhagiam ^{m)}, deliria, convulsiones, et ea omnino mala, quae a copioso sanguinis ad cerebrum aditu proficiscuntur. Interdum

tem-

i) Hipp. Coac. §. 1. p. 527.

k) Progn. §. 3. p. 449. et Gal. in I. Epid. Comm. II. 55. p. 442. IV. Vogel-Praen. Gott. Pens. I. n. 21. p. 6.

l) L. Indic. §. 8. p. 445. Coac. §. 1. p. 531.

m) Huxham de Febr. c. 8. p. 98. II.

tempora adstricta ⁿ⁾ sunt, membra inhorrescunt, et spiritus grauior est: Tunc fere morbus imminet.

§. 837.

Vt vero a *temporum sectione* ^{o)} conuulsio in contraria parte oritur, sic etiam a *musculis* hisce vehementer *percussis* ^{p)} carus, in quo secundum GALENVM aeger tum motu, tum sensu tempore aliquo priuatur, etiamsi vel stimules, vel ferias, vel in-clamites.

C) AVRICVLAE EXTERNAE ATQVE SORDES AVRIVM.

§. 838.

Auriculae, post dolorem ac febrem *rubentes* ^{q)}, faciei erysipelam, vocis viriumque defectionem, conuulsiones, et ipsos abscessus pone aures ^{r)} praesignificant. Qui si, febre acuta vrgente, ac praecordiis duris, post deiectiones foetidas oriuntur, nec attolluntur, mortem accersunt. Contra vbi *auriculae pellucidae*, *frigidae*, languidae, pendulae, contractae, et imis partibus leniter inuersae ^{s)} sunt, robur fibrarum sublatum et mortem in propinquo esse testantur.

§. 839.

Neque negligendae *aurium sordes* sunt, quae natura subflauae ac amarae esse solent. Vbi vero dulcescunt, aut colorem amittunt et mutant ^{t)}, ma-

O o 2

lum

n) *Cels.* II. 2. p. 48.

o) *Hipp.* Coac. §. 3. p. 572.

p) *Gal.* in I. Praed. I. 30. p. 666. IV.

q) *Coac.* §. 2. p. 539.

r) *Ibid.*

s) *Aph.* VIII. 14. p. 111. *Coac.* §. 2. p. 538.

t) *Hipp.* Epid. VI. Sect. 5. p. 811. *Klein.* Int. Clin. p. 35.

lum signum est. Nonnunquam *aures ulceratae et manantes* salubriter incidunt, et grauem capitis dolorem ^{u)} excutiant. Quae si temere supprimuntur, scire licet, infantes saepenumero carie ac tabie periisse, nisi achor vel fauus decreuit, ceteros cum morbo herculeo, auditu graui et pessimis cerebri vitiis ^{v)} fuisse conflictatos.

D) FRONS.

§. 840.

Frontis vis vt in sanis tanta est, quanta est maxima ad intelligenda sensa et commotiones animi, sic in aegris non potest non optima eorum, quae intus aguntur, index atque interpret haberi, quippe his per raro licet sensum mali dissimulare.

v. BVECHNER resp. IOACH. LVD. WILLMANS Diff. de fronte morborum interprete, Hal. 1755.

§. 841.

Est igitur *frons contracta et collapsa*, neque infudans ^{w)}, vel frigido sudore diffluens, communis morientium nota; interdum, vbi cum malis signis iungitur, imminentis phrenitidis ^{x)}, nisi decretoria haemorrhagia accedat. At si hypochondriacorum et hystericarum frontem sudor frigidus occupat, aut frons contracta a neruorum distentione, splenis, iecoris, haemorrhoidumque vitio est, terrere non debet.

§. 842.

Frontis color pallidus aut contuisionem denunciat, indeque oriundum tardiolem sanguinis circuitum,

^{u)} Hipp. L. Iudic. §. 12. p. 446.

^{v)} Klein Int. Clin. p. 156.

^{w)} Hipp. Epid. VI. Sect. 7. p. 1817. Progn. §. 2. p. 448.

^{x)} Coac. §. 2. p. 540.

tum, aut vaforum exinanitionem. Hinc in febre intermittente accessionis instantis praenuncius est, et in febribus acutis, praesertim si vna decolor et frigida frons est, pessimus augur. Hinc fere post nimias sanguinis egestionem et morbos longos, vbi aliqua viscerum et humorum labes subest, deprehenditur. Contra vbi *frons rubet ac calet*, scire licet, adesse sanguinis multitudinem et congestionem, et metuenta hac de re esse grauissima capitis mala, nisi largiter sanguis e naribus profluat, vel deiectione et parotides oriantur, v. c. dolorem acerbum capitis, oculorum, aurium, dentium et faciei erysipelam, grauedinem, vertiginem, apoplexiam; in acutis vero febribus, si vna spiratio difficilis, praecordiorum anxietas, continuae vigiliae, deliria et conuulsiones vrgent, internam inflammationem, cum maxime cerebri, et mortem ipsam praesagiri posse. Etiam *rubor fugax* vel *liuor* iis accidit, qui cum morbis longis conflictantur; In his vtplurimum vitium aliquod viscerum, quae ad pectus vel abdomen pertinent, cum primis iecinoris, subesse solet.

§. 843.

Frons pustulis deturpata modo bona, modo mala est. Nam vt in febre intermittente haud raro decretoria esse videtur, ita in acuta, praesertim sic dicta catarrhali, exiguae papulae serpentes vehementerque prurientes *) humorum copiam et aditum, breuique adfuturum sanguinis vel feri ac muci egestum denunciat. Qui vbi aut non incidit, aut parcius, ac fas est, materiam expellit, horrendum et letale delirium imminet. In iis, qui morbo longo aegri sunt, viscera abdominis fere affecta sunt; et si vlcera ma-

O o 3

ligna,

*) Fien. Semiot. p. 103.

ligna, serpentia et faniosa facile sicca crusta obducuntur, scorbutum; at si furunculos vel pustulas exedentes referunt, luem veneream portendunt.

§. 844.

Neque raro accidit, vt aegri *frontem et supercilia* identidem *palpent* *) atque contrectent: Hi aut deliri sunt et raro euadunt, aut intestinorum sordibus laborant. Interdum de *dolore* conqueruntur, qui in multis rheumatismum denunciat; At qui in antica frontis parte, quae ad nasum pertinet, dum febris acuta exanthematica vel inflammatoria tenet, grauis, obscurior aut pungens est, decretoriam narium haemorrhagiam, et, iis viis interclusis, pessima mala, puta, delirium, phrenitidem et apoplexiam sanguineam, in febre catarrhali egestionem serosam vel pituitosam e naribus, aut certe parotides, abscessus, grauedinem, dolorem oculorum, aurium, dentium grauem, et in senibus apoplexiam serosam. Restat *frons dolens continuo noctuque vrgens*, certissima luis venereae, interiora exedentis, index.

E) N A R E S.

§. 845.

Narium pallor et frigus sanguinis penuriam, neruorum distentionem, et si cum malis signis est, extremum periculum; iis, qui febre intermittente laborant, accessionem nouam, et feminis, quibus menstrua inordinate redeunt, chlorosin denunciat. Neque raro hypochondriacis, hystericeis, amantibus, ad litterarum studia strenue incumbenibus incidit. Contra vbi *nasus rubet*, ex eo sanguinis multitudinem, et concitatiorem motum, facilem aditum, et, iudica-

*) *Sarcone* Neap. Krankh. T. II. §. 569. p. 258. et Zimmerm. Erfahr. T. I. B. 3. c. 8. p. 432.

iudicatione imminente, narium haemorrhagiam, dejectiones ^{a)}, delirium ^{b)}, v. c. in furiosis, colligas.

v. PROSPER de Praefag. Vit. et Mort. V. 8. p.

314. BVECHNER resp. ROLLE Diff. de morborum signis, quae a naribus desumuntur, Hal. 1754.

§. 846.

Narium pruritus, si qui febribus acutis superuenit, delirium et haemorrhagiam cum futuram, tum praesentem, destillationem ^{c)}, et synochum simplicem ^{d)}, in longis vero, si alia causa nulla subest, vermes ^{e)} praefagias. Itemque *larga destillatio* ^{f)}, per vim *suppressa*, quandoque convulsiones induxit.

§. 847.

Narium foetor interdum mucum stagnantem et corruptum manifestat, interdum ozaenam, cum maxime veneream, eamque medicabilem, carnes excrescentes, polypum, vel cariem ossium; at in acuta febre pessimum augurium exinde capiendum est. Id tamen annotandum videtur, *ulcera narium*, quo magis recentia sunt et boni moris, eo facilius, at quo magis inueterata, sordida, putrida, eo difficilius sanescere, et in cancrum saepius degenerare: Itemque *polypum* ^{g)} mollem, album vel rubrum curari facilius posse, quam durum, liuidum, dolentem,

O o 4

tem,

a) Prius Galenus, posterius Hipp. Coac. §. 2. p. 541. hoc negat Foësius ad h. l. cf. Fien. Semiot. p. 103.

b) Büchner Diff. cit.

c) Quellmalz Profoposc. §. 8. p. 37.

d) Sic Waldschmidt ap. Bagliu. Prax. I. 13. §. 6. p. 141.

e) Avicenna L. IV. Fen. II. Tr. I. c. 35. p. 823.

f) Hipp. Coac. §. 3. p. 553.

g) Heister ap. Klein p. 190.

tem, et cancerum mentientem, crassiori radice insidentem, a spina ventosa proficiscentem, scorbuticos et venereos occupantem, ad fauces usque descendentem et vtramque narem obsidentem.

v. HVNDERTMARK Progr. de ozaena venerea, Lips. 1758.

§. 848.

Nares si peruertuntur ^{b)} et cum malis signis copulantur, mortem significant. Idem iudicato, ubi *spiritus creber et multus* ⁱ⁾ effertur. Certe conuulsio grauis et periculum extremum subest. At si in febribus acutis *alae* ^{k)} *narium* sub quauis aëris reciprocatione mouentur, diducuntur, vicissimque contrahuntur, fatum ineuitabile est, in dyspnoea impedimenta grauia portendit. Haud raro *narium pinnae graciles et tenuatae* ^{l)} apparent, v. c. in iis, quos longus morbus paene confecit, qui labore vel inedia franguntur, vel animo linquntur, vel moriuntur; Sunt etiam *compressae* ^{m)}, et incipientem musculorum, quorum ministerio nares diducuntur, resolutionem ac futuram apoplexiam praesignificant; *contractae*, sub quibus et pectus angustum quasique collapsum derepente incidit, in phthisicis ⁿ⁾ mortem proximam; denique *acutae* s. *acuminatae*, *arcuatae* quasique *elatae*, cum naso simo et facie mala, itemque *pallidae*, *nigricantes*, *liuidae*, *frigidae*, *distortae*,

b) Hipp. Aph. IV. 49. p. 87. I.

i) Ibid. Vict. Acut. §. 48. p. 307. II. Gal. Loc. Affect. IV. 8. p. 102. IV.

k) Gal. l. cit. Detbarding Fund. Semiol. Med. Aph. 238. p. 106. ed. Hafn. 1740.

l) Galen. in Progn. I. 9. p. 733. IV.

m) Swieten Comm. in Aph. 1020. p. 293. III.

n) Bened. Theatr. Tabid. p. 111 sequ.

tortae °), in morbis acutis pessimae. Nam funestam fibrarum resolutionem et exitium in propinquo esse denunciant.

F) GENAE ATQVE MAXILLAE.

§. 849.

Praesagia, quae a *genis* repetuntur, non satis certa sunt: Placet tamen, potiora commemorare. *Genae rubentes* vel in ipsis sanis suspectae sunt. Qui rubor, si subito post coenam oritur, occultam viscerum labem vel conuulsionem, in tabidis exacerbationem, in feminis cancerum vteri p) denotat, et praeter haec familiaris hypochondriacorum, hystericarum vel haemorrhoidibus laborantium est. At in acutis inflammatio cerebri q), laterum, pulmonum r), cum maxime si tussis et spiratio difficilis vrget, decretoria narium haemorrhagia s) vel suppuratio pectoris fere subest, et prae ceteris timeri debet, si iuuenes, qui delicatiori pectore t) sunt, occupat. Porro pessimum signum est, ubi in morbis longis et *lentis rubor et febricula continua* u) quouis vesperi insurgit, respiratus difficilis, tussis crebra, sputa exigua, pallida, viridia, liuida, spumantia, oculi concavi, vngues manuum incurui, digiti summi vehementer calidi, pedes tumidi, et ciborum fastidium

O o 5

oriun-

o) Hipp. Aph. IV. 49. p. 87. Bagliu. Prax. I. 13. §. 9. p. 146.

p) Bagliu. l. c. §. 2. p. 136.

q) Hipp. Epid. VII. 19. 20. p. 844 sequ.

r) Ibid. p. 834.

s) Hipp. Epid. VII. 26. p. 851. Gal. Praef. ad Postum. c. 13.

t) Lieutaud Precis de la Med. Prat. T. I. Sect. 1. p. 8.

u) Hipp. Progn. §. 16. p. 461.

oriuntur, et phlyctenae hinc inde efflorescunt. Tunc empyema et tabes adfunt. Similiter *maculae genarum liuidae* vel *nigricantes* in acutis febribus mortem; at *subflavae* in feminis haud raro grauiditatem denunciant. Etiam *buccarum furunculus* ^{v)} quartanam abegisse dicitur.

§. 850.

Dentem euellere, ad *maxillae dolorem* ^{w)} auferendum saepe valet plurimum: at eam in tetano vel opisthotono laxari ^{x)}, fere mortiferum est. Neque minus *maxillae inferioris distentio* ^{y)} in infantibus terrere debet, quae iram et conuulsiones, vermes, vulnera, luxationes et fracturas extremorum consequitur, et in febre maligna, itemque in intermittente sopora, pessimi euentus, et vtplurimum mortis ipsius praenuncia est. Saepe et *maxilla inferior et labium* eo pertinens cum sensu horroris *son-tremiscit*; saepissime primarum viarum fordes ^{z)}, et, auctore GALENO, vomitum decretorium imminuentem annunciat.

G) LABIA ET MENTVM.

§. 851.

Elegans *labiorum forma* in sanis decorem, in morbis leuiorem vim et mentis constantiam adesse testatur: At si talis est, qualis *subridantium*, in hysteriis et epilepticis neruorum distentio non continuo periculosa subest, etsi in febre acuta magis terrere debet. Vt vero in hac *labia tremula* vomitum decre-

v) Vogel Praen. Gott. Pens. I. n. 15. p. 6.

w) Hipp. Coac. §. 2. p. 543.

x) Ibid. §. 3. p. 555.

y) Brendel Progr. 32. p. 189. T. I. Opusc.

z) Sarcone Neap. Krankh. T. II. §. 569. p. 258.

decretorium ^{a)}, *exalbida* ^{b)} magnam debilitatem et periculum, *arida*, *fissa*, in squamas vel pustulas diffluentia, aestum magnum et res aegri desperatas, per raro iudicium bonum, praenunciant; sic mors in propinquo ^{c)} est, si *subuertuntur* atque *distorquentur*, et malis cum signis sunt, aut si *subalbida*, *liuida*, *frigida*, *dependentia*, *resoluta* ^{d)} apparent, interdum horrenda conuulsio ^{e)} sequitur. At si *contrahuntur* ^{f)}, alius biliosa fere subest.

v. PROSPER de Praef. Vit. et Mort. V. 8. p. 314.

§. 852.

Saepe *labia ulcerantur* ^{g)}, dum febres intermittentes, et cum maxime acutae, decrescunt, bono cum augurio: Nam salutarem exitum pollicentur. Idem praesagium locum habet, si *labia intumescunt* ^{h)}, et quasi scabie quadam atque pustulis ardentibus ac vehementer prurientibus foedantur: id quod in pulmonum inflammatione ⁱ⁾ fere quarto die incidit. Etiam *mentum* ^{k)} sua signa in morbis habet, si cum pessimis reliquis, v. c. facie tenuata, iungitur et *acuminatum* est.

v. III. DELII Diff. de efflorescentia labiorum.

H) OS,

a) Hipp. Epid. III. Sect. 2. Aeg. 5. p. 716. Galen. Cris. III. 2. p. 535 sequ.

b) Epid. VI. Sect. 8. p. 821.

c) Aph. IV. 49. p. 87. Coac. §. 1. p. 527.

d) Aph. VIII. 13. p. 111. Progn. §. 3. p. 449. Rhas. ad Mans. X. 21.

e) Coac. §. 2. p. 543.

f) Epid. VI. Sect. 8. p. 4. Coac. l. cit.

g) Ibid. Avicenna L. IV. Fen. II. Tr. I. c. 38. p. 823. et Cantic. P. I. Cont. 477. p. 1072. Lieutaud Precis, T. I. S. 1. p. 8.

h) Huxham de Aëre, 1740. p. 245. I. et de Febr. c. 8. p. 98. II.

i) Vogel Praen. Gott. Pens. I. n. 24. p. 6.

k) Luncker Semiol. l. c. p. 707.

H) OS, DENTES, ATQVE GINGIVAE.

§. 853.

Oris amaritudo ^{l)}, cum aestu copulata, bilem corruptam intestina occupare testatur; at si *grauolet*, vt plurimum dentes cariosos, abscessus, vlcera oris, v. c. in iis, quos lues venerea vrget, et pulmonum, primas vias fordibus variis inquinatas, vermes intus latentes, si in infantibus cibis coacuit, in adultis cruditatem putridam ^{m)}, foedam succorum omnium corruptionem, scorbutum cet. nonnunquam et menstrua futura, in morbis acutis mortem proximam ⁿ⁾ augurari licet.

v. BVCHNER resp. ZIMMERMANN Diff. de ore, vt signo, Hal. 1752.

§. 854.

Ore hiante aegrum dormire ^{o)}, supinum, pedibus contortis atque inflexis, letale est. Indicat enim in acutis morbis masseterum et pterygoideorum muscutorum resolutionem, debilitatem extremam, insaniam et mortem. At vbi os *arctius clausum* est, istorum muscutorum contractionem violentam et subsequuturas conuulsiones denunciat. Saepius accedit ad variolas ante, quam erumpunt, et post haec sponte sua desinit. Etiam *os foede distortum* ^{p)} spasmodicum cynicum et neruorum resolutionem sequitur, interdum haec alterum oris angulum occupat, et apoplexiam praesignificat. Praeter haec *os conuellitur*, et aut epilepsia, aut quaeuis alia neruorum distentio

l) Hipp. Aph. IV. 17. p. 83.

m) Lieutaud Precis, T. II. Sect. 2. p. 133.

n) Lemsius Opt. Praedic. Rat. III. 8. p. 138. a.

o) Pezold Progn. Febr. c. 2. §. 45. p. 31. et Rhaf. ad Mansf. X. 21.

p) Lieutaud Precis, T. II. Sect. 2. p. 119.

stentio subest, ita tamen, vt in priori morbo aegri angulum oris quasi ab aure refugientem mouere nequeant, in posteriori vero admouere queant. Hinc in melancholicis et furiosis ab his oris mutationibus imminentem accessionem et valitudinem dubiam auguramur. Denique si *os tumidum, pallidum, splendens* et quasi pinguedine inunctum, vel in angina ^{q)} corpus et collum omne inflatum et cadauerosum esse videtur, scire licet, sanguinem in vasorum capillarum angustis haerere, fibras vim elasticam perdidisse, et aegrum de vita periclitari. Itemque *oris spuma* ^{r)} in apoplexia mortiferum signum est, in epilepticis malum graue designat.

§. 855.

Varie *os exulcerari* solet. Illud vt plurimum humores vitiosos indeque oriundos morbos, v. c. malum corporis habitum, fluorem album et turpe feminis profluum, in acuta et intermittente febre saepenumero iudicationem propinquam, in leuitate intestinorum et hydrope vitae discrimen et mortem appropinquantem, denunciat. At elephantiasis ^{t)} proprium fere signum est, *os intumere*, labiaque quasi retrahi et inuerti.

§. 856.

Neque raro *os infantum* aphthae ^{u)} tenent, easque inquietas magna, vigilia, spirandi, sugendi, deglutiendique difficultas, saliuu tenax et spissior, leuis linguae tumor, oris calor vel ipsis mammis nutricis insensus, itemque aestus pectoris saepe reuertens, febris

q) Huxham. Diss. de Angin. mal. p. 107. II.

r) Hipp. Aph. II. 43. p. 76. Tulp. Obs. I. 6. p. 10. sequ. ed. sext. Forest. X. Obs. 74. in Schol.

s) Lomm. Obseru. Med. I. p. 65 sequ.

t) Klein Int. Clin. p. 155. Rosenst. Kinderkr. Abschn. 9. p. 35 sequ.

bris aphthosa popularis cet. fere praesignificant. Communis morbus infantum verminantium, feminarum grauidarum, eorum, qui loca humida accolunt, atque senum est, et pessimus habetur, si aphthae liuent vel nigrescunt, minus vero terribilis, si albae et pallidae sunt, ideoque et quaedam decretoriae ⁿ⁾ referuntur. Si quae vero phthificis incidunt, mors ante portas est.

§. 857.

Dentes fortes, densi, numerosi ^{v)}, bonam valetudinem et longaeuitatem pollicentur. Qui si in febre acuta *lento glutinosoque humore* ^{w)} inficiuntur, indicio est, vascula minima serosa obserata, loquelam atque deglutitionem difficilem esse, morbum grauem, et res aegri periculosas: Contra vbi quis non febricitans ^{x)} sordidos viscidosque dentes habet, etiamsi os quotidie eluatur, tunc fere dolor capitis a prandio, stomachus infirmus, concoctio tarda, anima foetens, dura dormiendi necessitas et molestia subsunt. Ex quo perspicuum est, cur ex obseruatione CONCILIATORIS ^{y)} febrem vehementissimam et mortem ipsam *dentium ariditas* portendere dicitur.

§. 858.

Dentium conuulsio vel stridor ^{z)}, qualis inter manducandum auditur, saepe naturalis et nullo modo

n) *Lieutaud* Precis, l. c. p. 124.

v) *Hipp.* Epid. II. Sect. 6. p. 708. et *Aristotel.* Probl. Sect. 10. Probl. 47.

w) *Aph.* IV. 53. p. 87.

x) *Coac.* §. 2. p. 543. *Bagliu.* Prax. I. p. 64. *Klein* p. 301.

y) *Ap. Lemof.* Opt. Praedic. Rat. III. 7. p. 137. a.

z) *Avicenna* L. IV. Fen. II. Tr. 1. c. 37. p. 823. ed. Basil. 1556.

do terribilis est; saepius vero in morbis motum maxillae non voluntarium, neruorum distentionem, periculum, febris intermittens accessionem, delirium ^{a)}, et post insaniam fatum propinquum ^{b)} denunciat, praesertim si cum signis exitiis est. Minus tamen terrere debet, si in infante lactente ^{c)} accidit: Nam haec acidae bilis acrimoniam indeque oriundam neruorum distentionem, in pueris vero et vermes praesagiunt. Qua de re *dentitio difficilis* ^{d)} semper periculosa est, eamque insequuntur salivae fluor, tumor gingivarum, inflammatio, gangraena, dyspnoea, eiulatus, singultus, tussis, neruorum distentio, epilepsia, inquietas, vigilia et timor in somno, vomitus, alvus viridis et cruenta, febris, rel.

§. 859.

Dentis corruptio ^{e)}, si qua incidit, gingivarum abscessum tollit; at pessimum est, si vehemens febris atque delirium insequuntur, neque suppuratio oritur. Sed prae ceteris grauis morbus *dentium dolor* ^{f)} est, isque pertinax in iis, quos scorbutus vel lues venerea tenet; pessimus, qui in articulariis et rheumaticis fere nullus est, atque febrim, vigilias, delirium et convulsiones inducit; tandem immedicabilis, qui in intima nerui medulla insidet. Etiam *maxillam inflammari*, bono est: nam dolorem resoluit.

§. 860.

^{a)} Hipp. Coac. l. cit. Lemos. l. c. p. 135 sequ. Bagliu. l. c. p. 70.

^{b)} Praed. I. 6. p. 475. Progn. §. 4. p. 450. et Gal. ad h. l. p. 746. IV. it. Epid. VII. 20. p. 845 sq. Prosper V. 8. p. 318.

^{c)} Paullus de Medic. IV. 57. p. 531. Coll. Steph.

^{d)} Klein. Int. Clin. p. 161.

^{e)} Hipp. Coac. l. cit.

^{f)} Sennert. ap. Klein p. 100.

§. 860.

Gingivae laxae, tumidae, onerosae, rubidae 3), si cum dentium squalore sunt, salivam et lympham vitiata[m] indicant: At *prurientes* 4) infantibus, dum dentiunt, quasi propriae sunt, *cruentae* scorbuticis 5), lienosis et haemorrhoeicis. Quibus si accedit alius liquida, putrida sanguinis et vasorum ipsorum resolutio 6) fere subest, et mors in propinquo 7). Etiam decretoriae 8) fuisse perhibentur. Vt vero *gingivae crassae, firmae* et dentes erupturos cohibentes saepenumero convulsiones ac mortem inducunt, et *arrosoe*, si subsistunt, salivae sanguinisque corruptionem, nonnunquam vermes intestinorum 9), denotant; sic *excrecentes* atque *dolentes* 10) ob cancrum fungosum periculosa[e] putantur.

I) LINGVA ET FAVCES.

§. 861.

Linguae cura et inspectio, quam Celsus Senex *γλωσσοματεῖαν* dixit, in morbis acutis ac longis a medico negligenda non est, quippe illi magna vis ad solidarum corporis partium conditionem, succorum pravorum indolem et copiam, morbi vehementiam,

g) Bagliu. Diff. II. de Salivae Nat. p. 426.

b) Hipp. Aph. III. 25. p. 81.

i) Praed. II. 42. p. 518. Coac. §. 2. p. 545.

k) Hillary Obs. on the changes of the air, p. 151. et Bruce ap. Lind Krankheit der Europ. in heissen Laendern, p. 236. ubi testantur in regionibus calidis et sub zona torrida sitis sanguinem atrum per vomitum, alium, itemque ore, naribus, oculis, ipsisque cutis emissariis reici.

l) Hipp. Coac. §. 2. p. 543.

m) Sic Dodonaeus et Lusitan. ap. Klein p. 201.

n) Hildan. ap. Klein p. 200.

o) Lieutaud Precis, T. II. Sect. 2. p. 120.

tiam, primarum viarum, cum maxime ventriculi et pulmonum mala, intelligenda et diiudicanda inest, ut bene GALENVS P). Etenim *lingua sani hominis* subrubra, pura, aequalis, mollis, humida, calida, mediocris, mobilis ad gustatum et tactum aptissima, esse debet. Quare et huc potiora praefagia adtulisse iuuat.

v. PROSPER de Vit. et Mort. Praefag. V. 9. p. 319 sequ.

PROTH. CASVLANVS de lingua, qua maximum est morborum acutorum signum, Florent. 1621. 4. Colon. 1626. 8.

IO. MAVR. HOFFMANN resp. GREG. HORSTIO Diff. Γλωσσογραφία τεμερής, Linguae statum naturalem, praeternaturalem, et signa exinde petenda exponens, Altorf. 1677. 4.

FRID. HOFFMANN Diff. de necessaria salivae inspectione ad conseruandam ac restaurandam sanitatem, Hal. 1698. 4.

IO. REINH. KVSTNER Diff. de lingua sana et aegra, Altorf. 1716.

IO. IAC. FICK Diff. de lingua morborum praefaga, Ien. 1725.

ANDR. EL. BVCHNER resp. PAVLI Diff. de Prognosi ex lingua in quibusdam morbis formanda, Hal. 1748.

REGA Method. Medend. P. II. c. 5. Aph. 519. p. 200 sequ.

SWIETEN Comm. in BOERH. Aph. 739. p. 448 sequ. T. II. ed. Hildb.

Sinen-

p) Comm. V. in VI. Epid. 14. p. 733. III. et Hipp. Epid. VI. Sect. 5. p. 810 sequ.

Sinenſium vero doctrinam de ſignis ex lingua v. ap. CLEYER de Indic. Morb. ex linguae color. et affect. p. 1 ſequ.

§. 862.

Poteſt ergo lingua

- 1) Ratione coloris eſſe rubra vel ſubrubra, pallida vel alba, flaua, viridis, liuida, nigra.
- 2) Ratione molis vel nimis aucta, vel imminuta ſ. gracilis.
- 3) Ratione habitus mollis vel dura, denſa, ſicca, aduſta, caenosa ſ. ſordida, viſcida, glutinoſa, inaequalis, aſpera, dimidiata ſ. biſulca, fiſſa, ulcerata, bullans, puſtūlata.
- 4) Ratione virium tremula, contracta, conuulſa, reſoluta.
- 5) Ratione ſenſus dolens vel indolens, calida vel frigida.
- 6) Ratione ſaporis, dum acidum, acerbum, auſterum, amarum, ſordidum cet. refert, de quo iam alio loco pluribus.

v. PROSPER l. cit.

§. 863.

Lingua rubra, i. e. naturali longe floridior, quae certe ſemper modice rubet et madet, maiorem ſanguinis aditum, reſtagnationem, incipientem inflammationem, fere denunciat; at in angina et pulmonum inflammatione ^{q)} peſſima quacuiſ, praeſertim ſi nec cetera ſigna exitioſa deſunt. Hinc in febre putrida quodammodo ſplendet et praerubra eſt, et fere *cruenta* ^{r)} in peſtilentia et eryſipelate: quae
ſi

q) Hipp. Epid. III. Sect. 2. Aeg. 7. p. 718.

r) Sic Thucyd. de Bell. Pelop. II. 49. et Gorter. Prax. T. II. L. I. 298. p. 15.

si vna *arida*, *impura* et ad radicem *pustulis liuidis* ^{s)} obsita deprehenditur, in febre acuta, cum maxime lateris dolore, periculosi morbi testis est. Contra *lingua subrubra* securitatem ^{t)} pollicetur: Nam exinde absentiam humoris vitiosi, tingentis, exusti, putridi, et aperta vasculorum minimorum oscula, certoque subsecuturam membri huius humiditatem auguramur.

§. 864.

Lingua pallida et *alba* contraria omnia portant, quippe, auctore CASVLANO, in acutis morbis albida principium, pallida augmentum, flaua s. nigra statum manifestat. Ex *alba* vero salua viscida et glutinosa, pituita primarum viarum ^{u)} copiosa, morbus diu consistens, inflammatio et febris vehemens, eaque continua colligitur, si vna *sordida lingua* est. Inest fere feбри continuae ^{v)}, pulmonum inflammationi ^{w)}, ceterisque pectoris morbis, quae a lymphā affecta oriuntur, feбри putridae in aphthas desinenti, vel neruosaе, itemque rheumatismo et iis valitudinis aduersae generibus, quae irritationi vel glutino ^{x)} debentur. Saepe *linguae dorsum crusta alba et crassa* ^{y)} obducitur, vnde vascula membranae externae imperuia, siccata et rigida, salua vero nulla vel valde immutata colliguntur: Saepe *album* deprehenditur, quasi *farina inspersa* vel

P p 2

casco

s) Huxham Diff. de Pleurit. c. 2. p. 194. II.

t) Prosper l. c. p. 320.

u) Hipp. Praed. I. 3. p. 473. Epid. VI. Sect. 5. p. 810. Sennert Instit. III. P. I. Sect. 4. p. 583.

v) Fien. Semiot. l. c. p. 168.

w) Coac. §. 3. p. 560. Epid. VII. 5. p. 830. Cael. Aurel. Acut. Morb. II. 27. p. 138. ed. Amm.

x) Sarcone Neap. Krankh. T. II. §. 463. p. 154.

y) Kloeckhof Hist. Epid. Febr. c. 4. p. 86.

casco. lardoque ^{z)} obductum efflet: Tunc fere nausea, vomitus et alui fluxiones continuæ insequuntur, et morbi augmentum vitæque periculum summum hæc denunciant.

§. 865.

Lingua flava s. *viridis* HIPPOCRATIS, eadem fere, quæ prærubra, indicat, sed maiora et vehementiora, præ ceteris vero bilem copiosam et primas vias obsidentem, humorum corruptionem et morbum putridum. Quare quo foedior et inquinatior colorë croceo est, eo maior febris biliosæ impetus, aestus, et sitis ob vascula incommensabilia erit, eoque difficilior morbi iudicatio ^{a)}. Si ergo *lingua biliosa* ^{b)} in principio acuti laterum doloris incidit, die septimo decernetur; at si die tertio vel quarto, tunc dies nonus decretorius futurus est.

§. 866.

Lingua fusca, punicea, perarida ^{c)}, vascula papillarum peregrina materia referta, et halitu bilioso infecta docet, et familiaris febrium ardentium comes est. At si *plumbea* ^{d)} in hydrope incidit, scire licet, mortem in propinquo esse. Itemque *liuida* ^{e)}, quæ sæpiissime febres continuas et inflammatorias sequitur, pessimam corruptionem, gangraenam et sphacelum incipientem, et ipsam mortem præsignificare dicitur, et si *liuida, frigida, aphthis* ^{f)} caeruleis

^{z)} *Sarcone* l. c. §. 424. p. 127. *Swieten* Comm. ad Aph. 642. n. 2. p. 220. T. II.

^{a)} *Hipp.* Epid. VI. Sect. 5. p. 810.

^{b)} *Coac.* §. 3. p. 587.

^{c)} *Kloekhof* l. et p. cit.

^{d)} *Bagliu.* Prax. l. p. 64.

^{e)} *Prosper* l. c. p. 322.

^{f)} *Huxham* de Febr. c. 8. p. 96. II. *Ketelaer* de Aphth. p. 25-39.

ruleis vel nigricantibus obsita apparet, fatum ineuitabile instat.

§. 867.

De *lingua nigra* idem fere sentiendum est. Ex ea enim motum humorum intestinum aequè concitatum, ardorem summum, expirationes humidorum aut nullas, aut acerrimas, inflammationem ^{g)} et gangraenam praesagire licet. Communis ergo nota febrium ardentium ^{h)}, pestilentialium et inflammatarum est, nec, nisi cum pessimis symptomatis iuncta et sub nigrore humectata, terrere debet. Interdum et iudicationem die quarto et decimo ⁱ⁾ futuram denunciat, eamque eo celeriore, quo citius lingua nigrescit. Attamen in acuta febre delirium ^{k)}, in putrida, si vna sicca est, nec facile exporrigitur, summam succorum putredinem, et tantum non semper exitium futurum portendit. Neque raro post pulmonum morbos in iis, quos malus corporis habitus tenet, in extrema lingua materia quaedam nigra et spongiosa remanet.

§. 868.

Ex his perspicuum est, cur *lingua nigra et pallida* s. ex pallida nigricans, itemque *nigra et viridis* vel *ex viridi pallescens* ^{l)} omnium periculosissima habeatur: etenim febrem ardentissimam ^{m)} et fere

Pp 3

ipsam

g) Hoffmann Med. Rat. T. IV. P. I. p. 369. ed. Hal.

h) Gal. Loc. Affect. I. 5. p. 22. IV.

i) Hipp. Aph. VIII. 9. p. 110. L. Dier. Iud. §. 5. p. 435. et §. 8. p. 437. Coac. §. 2. p. 542. I.

k) Gal. in L. Vict. Acut. Comm. IV. 4. p. 686 seq. VI. et Bagliu. Prax. I. p. 102.

l) Hipp. Coac. I. cit.

m) Gal. Loc. Affect. I. 5. p. 22. IV.

ipsam mortem ⁿ⁾ praesignificat: cur eandem et extremam debilitatem *nigra et tremula* ^{o)} praefagiat, et foedus ille color in deliris ^{p)} pessimus augur dicatur; cur denique *nigra, sicca, scabra, scissuris* et veluti vstione quadam notata ab R I V E R I O letalis perhibeatur.

§. 869.

Praeter haec *lingua* in ingentem *molem extendi* atque *tumesceri* potest, sed semper pessimo cum omne, nisi per decretoriam suppurationem ^{q)} finiatur. Hinc *lingua extumida* in angina periculosa est, et plurimos aegros suffocatos dimittit; at longe periculosior est, si, quae paullo ante vehementer intumuit, de repente concidit ^{r)} atque imminuitur: tandem periculosissima et mortifera, quae *magna et nigra* ^{s)} est. Minus timeri debet, nisi alia signa peiora superueniant, ubi lingua inde a nascentia exstantior fuit, vel a pituita aut carne excrecente talis est, vel in variculis et aphthis ^{t)} incidit, itemque ubi post resolutionem linguae et grauiora ventriculi vel pulmonum mala, et in hystericis oritur. Etiam *lingua tumidior, sicca et balbutiens* ^{u)} delirium in propinquo esse docet. Quae si in pulmonum inflammatione *exserta* ^{v)} est, scire licet, vehementiorem aestum et graue

ⁿ⁾ Hipp. Epid. I. Sect. 3. Aeg. 11. 12. p. 682. et III. Sect. 1. Aeg. 2. p. 712. Hoffmann Diff. cit. Membr. III. Art. 43. p. 25.

^{o)} Coac. I. cit. p. 543.

^{p)} Avicenn. L. IV. Fen. 2. Tr. 1. c. 38. p. 823.

^{q)} Klein Int. Clin. p. 174.

^{r)} Hipp. Coac. §. 3. p. 556.

^{s)} Epid. VII. 37. p. 860.

^{t)} Klein l. c. p. 165. et 174.

^{u)} Baglin. Fibr. Motric. II. p. 256.

^{v)} Hipp. Epid. V. 22. p. 785.

graue malum subesse, cum maxime vbi praeter voluntatem per os manducantium more fertur. Contra *lingua nimis imminuta et contracta* haud raro febris vehementiam, aestum et humidi defectum propter oscula minima clusa denunciat, atque ex ceteris signis aestimari diiudicarique debet.

§. 870.

Bonum in acutis morbis signum est, *linguam humidam et mollem* esse: Nam haec transpirationem idoneam, aestum mediocrem et inflammationem nullam aut longe minimam subesse docent, ideoque prosperrima quaevis augurari licet, vbi post grauem accessionem et siccitatem lingua humectari et crusta fordida defluere incipit. At malum est, eam citra rationem *mollescere* ^{w)} cum nausea, aluo fusa et sudore frigido; Niger vomitus expectandus est. Neque male HIPPOCRATES ^{x)} linguam madidam in hydropis sanabilis signis collocandam censuit.

§. 871.

Lingua dura ^{y)} fere inflammationem, *dura et horrida* ^{z)} phrenitidem, et haud raro mortem ^{a)}, siccitatem magnam ^{b)} et prae ceteris febrem ardentem denunciat. Vt vero *aspera et scabra* ^{c)} stomachum, ventriculum et intestina non rite humectari ob denegatum aquosarum molecularum aditum docet; ita

Pp 4

lingua

w) Coac. §. 2. p. 543.

x) Praed. II. 11. p. 496.

y) Gorter. l. cit. p. 15. T. II.

z) Hipp. Praed. I. 3. p. 473. Epid. VI. Sect. 5. p. 810. Coac. l. cit.

a) Praed. I. 1. p. 471. et Foëf. ad h. l. *Casulan. de Lingu.* III. 12.

b) Galen. in Praed. I. Comm. I. 3. p. 622. IV.

c) Aretaeus de Curat. Acut. II. 3. p. 71 sequ. Coll. Steph.

lingua sub principio morbi *horrida* et coloris subsistentis, post *aspera*, *liuida*, et *scissa* ^{d)}, mortifera est.

§. 872.

Familiaris februm, cum maxime ardentium ^{e)}, et phrenitidis, comes *lingua sicca* est, et ex eo colligitur, salivam ac serum deficere, papillas nervosas quasi subcrispas, atque rigidas, sanguinem vero spissorem esse, ideoque subesse inflammationem internam viscerum, praesertim cerebri, pulmonum ^{f)}, ventriculi. Quae lingua si madescere incipit, indicio est, convulsione sublata, vascula minima reserari, et si reliqua consentiant, valitudinem tutam futuram. At ubi aegri *linguam adustam* habent, neque *sitim* conqueruntur, delirium, phrenitis, et si cum signis malis est, mors ^{ff)} ipsa imminet. Pessima *lingua sicca* est, quae, ore clauso ^{g)}, talis est, vel simul *inaequalis*, *horrida*, *aspera* vel *glabra*, *fissa*, *ulcerata*, *nigricans* ^{h)} deprehenditur. Porro *sicca*, *exusta* et *subnigra crusta* obiecta ⁱ⁾ morbum grauem, et in peticulis ^{k)} euentum funestum, in acuto laterum dolore ^{l)} *sordida* et *nigricans* incipientem

d) Hipp. Coac. §. 2. p. 542.

e) Gal. I. cit.

f) Hipp. Epid. VII. 12. et 14. p. 837 sequ.

ff) Gal. Comm. I. in III. Epid. 5. p. 504. III. Hipp. Coac. §. 2. p. 542. Epid. I. Sect. 3. Aeg. 12. p. 682. et Epid. III. Sect. 1. Aeg. 2. p. 712. Avicenn. L. IV. Fen. 2. Tr. 1. c. 38. p. 823. Prosper I. c. p. 344. Rega Meth. Med. P. II. c. 5. Aph. 523. p. 206.

g) Gorter I. c. p. 15.

h) Prosper I. c. p. 323.

i) Lieutaud Precis, T. I. Sect. 1. p. 8.

k) Hoffmann Med. Rat. T. IV. P. I. Sect. 1. c. 11. §. 5. p. 259.

l) Swieten Comm. in Boerb. Aph. 901. p. 66. T. III.

tem gangraenam, *sicca et frigida* in inflammatione quacunque exitium, at *sicca, calida et aspera* ^{m)} in principio periculum vitae magnum, in statu minus; denique *præsicca lingua* in iis, quos febris ardens et angina ⁿ⁾ exercet, inflammationem extremam et suffocationem propinquam denunciat. Etiam *sicca et glabra*, et vernice quasi obducta in febre putrida incrementum incidunt; *Glabra vero et exusta* ^{o)} vt humidi defectum, sic *aspera et exulcerata*, quae veluti frustulum carnis bubulae crudae repraesentat, febrem aphthosam annunciat. Tabidorum ^{p)} propria *sicca et dura* est.

§. 873.

Lingua mucosa, coenosa s. *sordida* ^{q)} et pelli-
cula tecta, in morbis acutis suspecta est, etsi non
semper mala ^{r)}, quippe multis sanis ^{s)} familiaris est.
In hac tamen salivæ viscida, pituita multa, solidorum
laxitas, ventriculi inertia, et cruditates pituitosae ^{t)},
aestus, febris, inflammatio ^{u)}, fere subesse putan-
tur. Quae si vna *saporem malum* ^{v)} efficit, scire li-
cet, digestionem laesam et lymphæ naturam vitia-
tam esse, indeque haud raro febres stomachicas prae-
sagiri posse. Grauis etiam morbi testimonium est,
vbi aeger citra ullam evidentem causam omnia *foe-
tere* putat; spes tamen aliqua superest, vbi *foeda et*

P p 5

aspera

m) Hipp. Epid. III. Sect. 1. Aeg. 2. p. 712.

n) Ibid. Sect. 3. Aeg. 7. p. 734.

o) Gorter Prax. T. II. L. I. 298. p. 15.

p) Hoffmann l. c. p. 554.

q) Bagliu. Prax. I. 13. §. 5. p. 149.

r) Ballon. Epid. II. p. 116.

s) Hipp. Epid. VII. 2. p. 826.

t) Rega Method. Med. l. c. Aph. 526. p. 210.

u) Prosper l. c. p. 321.

v) Bagliu. Prax. l. cit. et Diff. II. Exper. circa saliv.

aspera in *subalbidam* ^{w)} transformatur: Nam haec febris remissionem praesignificat.

§. 874.

Lingua fissa et ulcerata ^{x)} pestiferae inflammationis atque febris vehementissimae index est. Hinc in iis, qui maligna febre ^{y)} decumbunt, *squalida, scissa, ulcerata et pustulis obsita*, pessima est, at *horrida* inde a febre ineunte, *aspera, fissa, sublivida* ^{z)}, letalis. Hinc *scissa et nigra* ^{a)} febris ardenti fere inest. Neque raro *lingua bifurca* s. *dimidiata* incidit, eaque et inflammationem, et febris remissionem breui adfuturam denunciat, in primis ubi simul *muco albo et crasso* ^{b)} media vel extrema lingua obducitur. Qui quo crassior est, eo propinquior iudicatio, etsi non semper satis tuta. Contra ubi *lingua bullans et pustulosa* ^{c)} est, quasi ab ferro candente, aut ferro in oleum intincto, ex eo laticem salivalem acriorem, humorum ad linguam aditum interclusum, exspirationes pulmonis vel ventriculi rodentes, et iudicium morbi difficile ^{d)}, certe die decimo et quarto demum per sanguinis sputa auguramur, interdum, praesertim si *vna linet* ^{e)}, et pessima signa adsunt, mortem proximam. Vnde perspicuum est, cur apud

Mo-

w) *Duret.* in *Coac.* p. 135.

x) *Hipp.* *Dieb. Iudic.* §. 5. p. 435.

y) *Prosper* l. c. p. 323.

z) *Hipp.* *Coac.* §. 2. p. 542.

a) *Hoffmann* *Med. Rat.* T. IV. P. I. Sect. 1. c. 11. §. 5. p. 391.

b) *Hipp.* *Dieb. Iud.* §. 2. p. 433. *Coac.* §. 2. p. 542.

c) *Rega Meth. Med.* P. II. c. 5. *Aph.* 528. p. 213.

d) *Hipp.* *Coac.* §. 3. p. 557.

e) *Rhas.* ad *Mans.* X. 21. *Alfahar.* *Theor.* Tr. VI. c. 18. *Constantin.* *Afric.* X. 10.

Mosen *f)* bullae in lingua turgentes magnitudine pentedactyli hominem breui obituro praesignificare dicantur.

§. 875.

Lingua tremula, impotens, contracta, si in morbis accidit, neruorum distentionem aut instantem, aut iam praesentem, resolutionem, deliria *g)*, soporem, pulmonum affectus, deiectiones *h)*, et post summum febris impetum, aestum atque siccitatem fatum ineuitabile denunciat. Hinc deliris et phreneticis *i)* vox stridula et tremula linguae conuulsio incidit. Interdum *contremiscit* ac cum *narium rubore* est, et iudicationem salutarem per haemorrhagiam vel vomitum praenunciat, interdum cum deiectione multa et symptomata *k)* iungitur, ubi verendum est, ne purgationes citatae ac perniciosae vitae clausulam imponant. Certe *insolitus linguae tremor l)* in signis malignitatis collocatur. Pessima *lingua tremula et conuulsa* est: Nam nimiam sanguinis ad caput congestionem, siccitatem, debilitatem, cerebrum graniter affectum, deliria *m)*, conuulsiones, phrenitidem, mortem, perraro iudicationem instantem, quae signis adiunctis aestimari debet, praesignificat. Vnde intelligitur, cur veteres ea linguae symptomata, quae a siccitate dimanant, valde, ab plenitudine vero non adeo reformidant, quoniam illa vehementiam morbi consequuntur, haec aut sub principio apparent, aut in signorum decretorio-
rum

f) Aphorism. Sect. V. 18. p. 102.

g) Bagliu. Prax. I. p. 102.

h) Coac. l. c. p. 543. et §. 6. p. 589.

i) Hipp. Praed. I. 3. p. 473. Coac. l. cit.

k) Coac. §. 2. p. 542.

l) Boerb. Instit. Med. §. 919.

m) Galen. in I. Praed. I. 20. p. 637. IV.

rum ⁿ⁾ societate. Tandem *lingua resoluta* ^{o)} post apoplexiam oritur, eaque perraro sanabilis, cum maxime in prouecta aetate hominibus. Facilius tamen manducandi et deglutiendi vis, quam sermo restituitur.

§. 876.

Contra ubi *lingua sensus ac gustus* expers est, sic, ut aegris omnia fatua et veluti lignosa esse videantur, scire licet, saliuam deficere et papillarum neruosarum sensum oblitteratum, certe paullo hebetiorem esse. Sin vero *ardens* est, valida in inflammationem propensio aut vera inflammatio subest. At omnium longe periculosissima *frigida* ^{p)} habetur, quippe in morbis acutis et pestiferis mortem in propinquo esse docet.

§. 877.

Ex his perspicitur, medico, nisi falli velit, attendendum esse morbi tempus, in quo accidant, et qua ratione alia aliam excipiat. Praestat enim, linguam a mala specie sensim ad bonam deflectere, quam contra. Hinc bene DVRETUS ^{q)}: *Si ex hiulca aspera fiat, ex aspera rigidiuscula, ac tandem pristinam lacuitatem et mollitiem amissam recipiat, eademque si progressus, vel potius, ut ita dicam, retrogressus faciat ex nigra in flauam, indeque in pallidam, mox in suaue rubentem, sane ex ea mutatione ac veluti retrogressu in suum decorem coloris natiui, pro metu sinistri iudicii consolabitur medicum spe summa secundi.* Porro nec illud negligendum videtur, ut in isto

ⁿ⁾ Hipp. Epid. III. Sect. 1. Aeg. 1. p. 712. Prosper l. c. p. 326.

^{o)} Klein Int. Clin. p. 211.

^{p)} Gorter. Prax. T. II. L. I. p. 15. et Riuer. ap. Rega Meth. Med. P. II. c. 5. Aph. 530. p. 215.

^{q)} In Coac. p. 105.

isto iudicio linguam cibis aliis nec coloratam, nec detergendo vel abluendo repurgatam inspicias, neque loco obscuro, crepusculo vel diluculo, sed solis candelaue radiis lucido examines.

§. 878.

Fauces graciles, dolentes et suffocandi metum incutientes ^{r)} vt plurimum neruorum distentionem significant, praesertim si post capitis dolorem oriantur; *liuidae* vero in scorbuto ^{s)} mortem. At si in febre continua serum ad fauces ^{t)} confluit, inflammatio ventriculi fere subest; si *pituita vitrea* ^{u)}, alius vitata. Praeter haec in morbis acutis *fauces dolentes, graciles, paruae* velutique *constrictae* cum hiatu oris, delirium, et phrenitidem perniciosam, *exulceratae* vero, quae *cum febre* ^{v)} sunt, itemque *leuiter asperatae* et cum signis malis ^{w)} iunctae, v. c. torsione ventris, crebra desidendi cupiditate, dolore faciei, flocculorum venatu cet. periculum summum; et si ad has ex improviso accedit *suffocatio* ^{x)}, nullo in faucibus tumore conspicuo, funestum exitum denunciant. Ex illis enim mala succorum corruptio et gangraena ipsa colligitur, ex his pestiferi morbi ad interiora gutturis et pulmones demigratio. Prae ceteris attendendae fauces in *angina* sunt, in quibus *tumidae et inflammatae et foras conuersae* plerumque saluta-

r) Hipp. Praed. I. 14. p. 479. Coac. §. 2. p. 545.

s) Klein Int. Clin. p. 268.

t) Ibid. p. 301.

u) Vogel Praen. Gott. Pens. I. 36. p. 7.

v) Hipp. Progn. §. 22. p. 466. Praed. I. 11. p. 477. Coac. §. 2. p. 546.

w) Coac. l. cit.

x) Aph. IV. 34. p. 85. Coac. §. 2. p. 546. Galen. in Progn. Comm. III. 18. p. 803. IV. Pezold Progn. Febr. c. 2. §. 49. p. 34.

salutares sunt; optimae vero, si simul ceruix, collum et pectus tali rubore suffunduntur y). Sed de variis anginae formis et signis v. Semiotices specialis auctores.

K) FACIES HIPPOCRATICA.

§. 879.

Omnia omnino signa, quae adhuc commemoranda duximus, mala et pestifera per se esse possunt, et faciem vultumque mutare incredibiliter. Sed eo magis aeger periclitari debet, quo vehementiusurgent, et quo magis inter se consentiunt, et sub hac pessimorum symptomatum congerie ac conspiratione facies, horrendum, quantum a naturali forma deflectere, veramque mortis proximae imaginem repraesentare solet. Haec celebratissima praeis abhinc temporibus *facies Hippocratica* est.

v. CHRIST. LANGE *Facies Hippocratica leui penicillo adumbrata*, Lips. 1651.

§. 880.

Insunt vero in *facie Hippocratica* z) cutis circa frontem dura, intenta, sicca, at frons ipsa contracta et sudore frigido diffuens, supercilia et palpebrae subuersae, pallidae, nec per somnum commissae, inter quas ex albo oculorum aliquid apparet, cornea tunica splendens et quasi argentea a), humoris vitrei obscuratio et visus acies hebetata, oculi lumen refugientes, illacrumantes, peruersi, imminuti vel sublimes, tumidiores vel concaui b), sordidi, liuidi,

y) *Hipp. Progn.* §. 23. p. 467. *Prosp.* V. 10. p. 327.

z) Hanc optime descripsit HIPPOCRATES. *Praenot.* §. 2. p. 448. et *Coac.* §. 2. p. 540. I.

a) *Pezold* l. c. §. 41. p. 29.

b) *Galen.* in *Progn. Comm.* I. 13. p. 741.

di, nigricantes, nares acutae, earumque imae partes veluti inuersae, subpallidae, decolores, labia lurida, mentum acuminatum, color totius faciei perpallidus, subuiridis, plumbeus, liuidus, niger planeque corruptus, tempora collapsa, aures contractae, languidae, et imis partibus leuiter versae, pellucidae, frigidae, itemque frigus faciei intolerandum. Quae species dum statim ab morbi principio citra euidentem causam oritur, exitium futurum, et si in morbo vetere talis est, in propinquo mors ^{c)} est. Minus vero ista facies terrere debet, quae a malignitate morbi non proficiscitur, sed a vigilia, ventris resolutione, inedia, egestionem quauis alia copiosa, moestitia ^{d)} cet. In his eam extenuari et collabi, periculosum non est, nisi vna pessima symptomata aegrum exercent.

L) COLLUM ET CERVIX.

§. 881.

Procliuiiores ad sputa sanguinis et phthisin creduntur, qui *collo procero et tenui* ^{e)} sunt; at vero ad apoplexiam et morbos soporos, qui *collum crassum et breuius* habent. Vehemens *arteriarum*, quae ad *collum* et tempora pertinent, succussus ubi in febre acuta incidit, dolorem capitis grauem, delirium, phrenitidem, conuulsiones ^{f)}, in angina ceterisque faucium morbis, impeditum sanguinis traiectionem, in longis tenacitatem humorum significat: contra *dolor*
et

c) Id. l. cit. p. 735. et Cels. de Medic. II. 6. p. 54.
Lieutaud Precis de la Med. Prat. T. I. Sect. 1. p. 7.

d) Hipp. Praen. et Coac. l. cit.

e) Gorter Prax. T. II. L. II. 366. p. 22.

f) Gorter. l. cit.

et tensio *g*), si cetera signa non defunt, narium haemorrhagiam, et *inuersura* ex conuulsione vel resolutione neruorum, grauissima cerebri mala, in acutis vero *subita* *h*), sub qua deglutitio laeditur, nec tumor apparet, periculum summum, et si *cervix* vna *dura* est, et *dolet*, maxillae vehementer constringuntur, arteriae temporum perniciosissime se dilatant et contrahunt, atque tetanus *i*) accedit, perniciem certam; Sin vero *insudat* *k*) et pessimis cum indiciis copulatur, vomitam portendit.

§. 882.

In *angina* *l*) bonum est, aegrum melius respirare, loqui, deglutire, febrem remittere, et collum rubere atque leuiter intumescere: Nam ex eo colligimus, malum foras efferri: Contra ubi, subsistentibus illis signis, vel in peius transitis, et praerubrum collum est, et inflatur, scire licet, vtrasque faucium partes cum externas, tum internas, pessime se habere, et desperandum aegrum videri. Pessimum signum est, si colli externi inflammatio derrepente et citra vllam euidentem causam desinit, ad interiora descendit, et grauitatem pectoris, delirium, duram dormiendi necessitatem inducit: Spes tamen aliqua superest, ubi denuo eo, vnde abierat, rediit, id quod dolor, rubor, tumor, fatis superque docent.

M) DOR-

g) Hipp. Praed. I. 19. p. 483. Coac. §. 1. p. 530. Epid. I. Sect. 2. p. 662. I.

h) Aph. IV. 35. p. 85. et VII. 58. p. 196.

i) Coac. §. 2. p. 545.

k) Ibid. §. 3. p. 560.

l) Coac. §. 3. p. 555. *Pezold* Progn. Febr. Acut. c. 2. §. 50. p. 35.

M) DORSVM.

§. 883.

Neque *dorsum* in morbis acutis ac longis negligi debet, quippe eius inspectio plurimum valet ad naturam malignarum febrium intelligendam et praefagiendum exitum.

v. PROSPER de Praef. Vit. et Mort. V. 10. p. 326 seq.

§. 884.

Erumpunt vero prae ceteris hoc in loco *pustulae milio* vel *pulicum morsibus* adsimiles, quas vulgo *petriculas* nominant, interdum *maculae magnae et latae*. Dicuntur ergo *bonae*, quae decretoriae sunt, i. e. post coctionis signa et cum aegri allevamento apparent, rubent, numero et magnitudine ^{m)} augentur; id quod raro accidit. Contra *malae* censentur, et tantum non semper *exitiales*, si morbum malignum consequuntur, et nimia multitudine ⁿ⁾ efflorescunt; si colore livido vel nigro sunt, certae putredinis humorum indices; si exiguae ^{o)} subsistunt, nec attolluntur; si subito intra ^{p)} reuertunt, vel pessimis cum signis ^{q)} incidunt. In *longis* vero *cutis dorsi* facile *detegitur*, et nisi colorem foedum refert, terrere non debet.

N) THORAX EIVSQUE PERCVSSIO.

§. 885.

Qui *thorace angusto* sunt, *asthma* et *phthisin* timere debent; *gibberos* vero et *anheli* haud raro vitae bre-

m) Hipp. Coac. §. 1. p. 530.

n) Thucyd. de Bell. Pelop. II. 49.

o) Hipp. Epid. I. Sect. III. Aeg. 2. p. 674.

p) Ib. Sect. II. p. 660.

q) Ib. Sect. III. Aeg. 9. p. 680.

breuioris sunt. Hinc, auctore HIPPOCRATE^{r)}, *pectus quadratum et hispidum* cum cartilagine modica et carne iusta in sanis bonum est, et *papillae pallidae*^{s)} in feminis labem vteri subesse testantur. Neque defunt obseruationes, vbi ex *cartilaginis ensiformis prolapsione*^{t)} marcor, ab *cartilaginum costarum ossescentia*^{u)} asthma, a *depressione ossis pectoris*^{v)} asthma et orthopnoea orta fuisse perhibentur.

§. 886.

Inter bona indicia *pectus* est, quod in febrilibus *nec tumescit, nec dolet*^{w)}, neque a sano discrepat. At si *praecalidum*^{x)} est, et extremae partes membrorum inalgescunt, indicio est, sanguinis cursum per minimorum vasculorum angustias non fieri, per maiora ferri perniciosissime, ideoque fere fata instare. Si in pulmonum inflammatione *pectus rubet ac tumet*, et spiratio facilior^{y)} incidit, bonum signum est, quippe mali materia ad exteriores partes efferri et spes superare videtur. Contra periculosissimum et funestum est, si atro vel liuido colore quasi inficitur, et maculis discoloribus interstinctum apparet, dolor vero, spirandi difficultas ceteraque non remittunt, sed exacerbantur. Tunc enim communis inflammatio et gangraena in propinquo esse solet.

§. 887.

r) Praed. II. 12. p. 497.

s) Epid. VI. Sect. 5. p. 811.

t) Tulp. Monit. Med. n. 35. ad calc. Obs. Med. p. 387. ed. sext.

u) Vogel Progr. Obs. binae de asthma singul. ex cartil. cost. ossescentia, Gott. 1773.

v) Vater Cas. Singul. Asthmatis a depress. sterni, Viteb. 1730. rec. in Haller. Disp. Pract. T. II. n. 48. p. 127 sq.

w) Hipp. Praed. I. 7. p. 475.

x) Pezold l. cit. c. 2. §. 51. p. 35.

y) Hipp. Aph. VII. 49. p. 106.

§. 887.

His signis, quae a pectore sumuntur, *percussio-
nem thoracis* nuperrime LEOPOLDVS AVEN-
BRVGGER addidit, et *ex eius sonituum resonan-
tia varia de interna constitutione caui huius iudicium
ferri posse* contendit. De huius inuenti praestantia
pluribus anquirere non attinet, cum, si satis vera et
certa ista exploratio fuerit, ad morborum abstrusio-
rum cognitionem et curationem plurimum conferre
debeat. Est certe inuentori tam certum, quam quod
certissimum, vtilitatem haud spernendam hoc ex signo
in artem medicinalem redundaturam, quippe illud
*primum locum post explorationem pulsus et respiratio-
nem promereatur.* Sed nostri est, potiora attulisse.

v. AVENBRVGGER Inuentum nouum ex percuf-
sione thoracis humani, vt signo, abstrusos inter-
ni pectoris morbos detegendi, Vindob. 1761.

CAR. LVD. NEVHOF, Praef. III. ISEN-
FLAMM, de difficili in obs. anat. epicrifi,
Comment. IV. Erl. 1773. vbi similia se in mor-
bis pectoris obseruasse profitetur.

§. 888.

Est igitur sonitus thoracis, qualis tympani inuo-
luti vel tecti, et varie impellitur, sic, vt in sinistro la-
tere, vbi ad cordis regionem ventum est, quandam
plenitatem, fortemque resonantiam reddat, os pecto-
ris et spina dorsi clare resonent, salua macilentorum
et toroform differentia. Inuestigatio vero digitis
summis adductis ad se artius et in rectum porrectis
lente ac leniter fiat, indusio super pectus extento, ma-
nu munita manica, aëre varie ducto et reddito, anti-
ca thoracis pars, latera, dorsum pulsantur, et tunc
temporis, nisi aequaliter resonent, vel alibi fortius,

alibi remissius, alibi denique carnis mollis sonum referat cet. vitium aliquod in pectore insidere dicitur.

§. 889.

Est vero *sonus non satis respondens, manifestus et inaequalis*, sub auctore AVENBRVGGERO^{z)}, index *magnae extravasationis liquidorum in vasis huius cavi certissimus*. Qua de re nec infrequenter in febribus acutis, in pectoris inflammationibus^{a)}, etiam in exanthematicis, incidit; *sub termino decursus autem, si excretiones materiae peccantis non respondent morborum magnitudini*. Itemque hoc inflammationis signum apparere debet *die indice*, i. e. quarto vel serius, in latere affecto, si membranam laterum succingentem, vel pulmones, vel utraque simul humida tussis exercet, contra abesse in pleuritide sicca, inflammatione mediastini, pericardii, cordis; debet etiam inde ab hoc die pro morbi natura crescere vel decrescere^{b)}, tandem die decretorio vel morte fini-ri, vel veram iudicationem per egestum consequi, vel in morbum alium transformari. Hinc eo periculor inflammatio putanda est, quo minus sonus distinctus est, et eo magis diffunditur, si sinistrum latus, pars thoracis inferior, et omnium maxime posterior affecta sunt. Mortiferum est, vniuersum thoracis latus et os pectoris sonitum non reddere, vel in cordis regione talem esse, qualis a carne percussa^{c)} nascitur.

§. 890.

Sonus thoracis praeternaturalis in diuturnis morbis ^{d)} a multis et longe diuersissimis causis provenit.

z) l. cit. Obs. 4. p. 27.

a) Ib. p. 30.

b) Ib. p. 35 sq.

c) Ib. p. 38 sq.

d) Ib. Obs. 6. §. 26. p. 40 sq.

venit. Sic *fartores* e) et *molitores*, quorum pulmones sunt debilissimi, sonitum quasi suffocatum reddunt, et proclivitatem ad phthisin denunciant; *futores et textores* certo anhelii fiunt, et semper pessimum signum est, vbi quis sub tali vitio emacuit, vel vires marcuerunt f). Tunc enim colligitur, *pulmonem aut a vicinis heterogeneis pressum, aut a morbosa materie infarctum, aut ab acrimonia intus genita exesum esse.*

§. 891.

Tali sono obscurato etiam *magna humidorum extravasatio* g), v. c. succi alibilis, sanguinis, feri, lymphae, detegitur. Quod dum accidit, sonitus ad illum vsque locum, quo humor restagnans h) pertinet, et altitudinem, quam habet, quasi obscuratur. Attamen *percussioni non parent* i) tussis stomachicae et convulsivae infantum, grauidarum, pituita redundantium, tussis, qua durata materia rejicitur, difficilis spirationis varia genera, asthma hystericum et hypochondriacum, asthma senum nervosum, phthisis, exiguus pulmonum callus et scirrhus, vomica exigua et restagnatio humidi levis cet. At paullo post k) hoc signo vomica operta vel in asperam arteriam effusa, itemque alia vitia manifestari auctor est.

§. 892.

Hydrops pectoris l) in quo demum cunque latere haereat, ista percussione sola facillime cognoscitur. Debet enim *affectum latus et ex integro aqua plenum,*

Qq 3

fi

e) Ib. p. 46.

f) Ib. p. 51.

g) Ib. Obs. 7. §. 30. p. 52.

h) Ib. p. 55.

i) Ib. Obs. 8. §. 33. p. 56 sq.

k) Ibid. p. 56. vbi de ceteris signis multa praeclara.

l) Ib. Obs. 12. §. 45. p. 81 sq.

si percusseris, nusquam resonare; magis in loco vacuo. Similis fere ratio est, si in utroque latere aqua haeret. At si *hydrops pericardii* ^{m)} subest, sonitus eo loco, quo cor situm est, veluti suffocatus, obtusior, et talis, qualis ex frustulo carnis percussa est, observatur. A *sanguine restagnante* ⁿ⁾ sonus in eo loco, in quem humidum arteriae profiliit, nullus est; at in *aneurysmate* locus is, quo cor collocatur, percussus circumquaque resonat, quasi ex carne impulsus. Reliqua signa si cuius scire curate interest, apud AVENBRUGGERVM legi relegique possunt.

Schol. HIPPOCRATES Coac. §. 3. p. 565. I. perhibet, in suppuratis humeros motos, si multum strepant, minorem puris copiam, quam si qui modice strepant, et colorem spirationemque bonam habeant, indicare: Contra si strepitus nullus subsequatur, dyspnoea valida vrgeat, et ungues lineant, pus abundare, et perniciem certam esse.

o) PRAECORDIA.

§. 893.

Magna in morbis acutis ac longis vis *praecordiorum* est ad euenta praefagienda, eamque ob causam diuinus HIPPOCRATES ^{o)} et arterias et praecordia tangi a medico voluit. Hoc nomine vulgo comprehendunt, quicquid costis spuriis et iliis in utroque latere subiacet, ideoque et ipsa viscera intra sita. De diuerso praecordiorum significato videatur PROSPER ALPINVS ^{p)}.

v. LV.

^{m)} Ib. p. 88.

ⁿ⁾ Obs. 13. §. 47. p. 91.

^{o)} Hipp. Praedict. li. 5. p. 491. I.

^{p)} De Praef. Vit. et Mort. V. 11. p. 319.

v. LVTHER Diff. de peritonaeo integrae sanitatis et ambig. morb. indice, Erford. 1734.

ACKERMANN Diff. Praefagia Medica ex praecordiis, Gott. 1752.

SCHMIEDEL Diff. de praecordiis, Erlang. 1753.

ANDR. EL. BVECHNER resp. BOEHME Diff. de inflatione hypochondriorum frequentius sinistrum, quam dextrum infestante, Hal. 1758.

§. 894.

Inter *bona* indicia sunt *praecordia*, si in morbis sanorum et recte valentium adsimilia apparent, i. e. modica naturalique crassitudine ^{q)}, si nec dolent, et in utroque latere mollia ac aequalia ^{r)} reperiuntur; si decretorie tensa, inaequalia, tumida, modice dolentia ^{s)}: haec enim narium haemorrhagiam significant, cum maxime si sine dolore intenduntur; at si cum dolore ^{t)}, inflammationem, praesertim septi transversi, itemque abscessus decretorios et parotides ^{u)}, ubi anxietas, aestus et dolor capitis accedunt.

§. 895.

Ex his perspicuum est, *praecordia paullo tumidiora, mollia*, digitis cedentia, nec dolentia ^{v)}, minus timenda esse, et longum morbum, certe feram, at tutam iudicationem denunciare; *tensa citra dolorem*

Qq 4

prae-

q) Hipp. Aph. II. 35. p. 75.

r) Hipp. Progn. §. 5. p. 452. Coac. §. 2. p. 546.

s) Praedict. I. 20. p. 484. et Gal. Praef. ad Post. c. 13. Swieten Comm. in Aph. 741. p. 462. II.

t) Coac. §. 2. p. 547. Gal. Loc. Affect. V. 3. p. 122. IV. et Cris. III. 12. p. 552. sq.

u) Coac. ib. p. 548.

v) L. Iudic. §. 5. p. 441. Coac. §. 2. p. 547. Progn. §. 6. p. 452. Cels. II. 3. p. 49.

praecordia haud raro esse decretoria, eaque praecedere febrem acutam, capitis grauitatem, surditatem, aciem oculorum hebetem, ruborem oris rel. vnde intelligitur, conuulsiones abdominis sanguinem ad caput vrgeré, eumque per nares erupturum; contra si *subito attolluntur praecordia*, vnaque murmura ventris et lumborum dolor incidunt, deiectiones ^{w)} adfuturas, nisi flatus vel vrina multa subsequantur: *praecordia distenta* cum laterum dolore ac splenis tumore ^{x)} in febre acuta haemorrhagiam narium portendere, post iudicium vero recidiuam; *praecordiorum grauitatem* ^{y)}, si qua inter respirandum citra febrim perferentiscitur, obstructionem aut quamuis aliam hepatis affectionem; *dolorem* ^{z)}, post quem febris oritur, terribilem non esse; itemque bonum esse, ubi *partes circa umbilicum et pubem* ^{a)} naturaliter crassa planaue cute sunt; at malum, emarcidas et liquatas; tandem pessimum, si intra rumpuntur ^{b)}.

§. 896.

Mala vero et haud raro *exitiosa* sunt *praecordia*, quae in morbis acutis intenta, dura, dolentia, inaequalia ^{c)} apparent; vel tenuata et tabida ^{d)}, inflammata, dextra sinistraque parte inaequaliter affecta ^{e)}, tumidiora ^{f)}, cum maxime si vniuersa compages talis

w) Aph. IV. 73. p. 89. Coac. §. 2. p. 548.

x) Epid. II. Sect. 3. p. 700.

y) Gal. Loc. Aff. II. 8. p. 48. IV.

z) Hipp. Aph. VI. 40. p. 52. Coac. §. 2. p. 484.

a) Aph. II. 35. p. 75. et Lomm. Obs. Med. III. p. 337.

b) Coac. §. 2. p. 547.

c) Ibid. et Progn. §. 5. p. 452.

d) Aph. II. 35. p. 75.

e) Avicenn. L. IV. Fen. II. Tr. 1. c. 44. p. 824.

f) Hipp. Coac. I. cit.

lis est; minus, si sinistrum *g*). Haec enim sub principio mortem citam, et post vicesimum diem suppurationem denotant, nisi sanguis e naribus profluat. Mala etiam *praecordia* sunt, quae ex aluo suppressa *h*) tument, praesertim in morbis longis tabidis vel deiectione; quae cum suppuratione *i*), copiosa alui proluvie, fastidio multo et vomitu, syncope, febre continua, nec, aegro integro, sunt; quae *pulsant digitos* *k*) extra tempus iudicationis, et sub quibus siccitas multa oris et vniuersae cutis aegrum exercet, quippe haec in acutis inflammationem grauem indeque oriundum singultum, perturbationem rerum, delirium, vehemens, quocum creberrime oculi mouentur *l*), et cum ceteris signis malis exitium annunciant.

§. 897.

Praeter haec *praecordia sublimia* vel *introrsum reuulsa* *m*) inflammationem septi transversi vel alius visceris opertam et periculum magnum testantur; *exstantiora, dura, calida* *n*), inflammationem non penitus iugulatam, eamque mortiferam, si larga puris egestio non confert, aeger defetiscitur, vires languent, et plura mala signa vrgent. Hinc recte HIPPOCRATES *o*) *praecordia tensa, dolentia*, et post copiosum

Qq 5

ege-

g) Progn. §. 6. p. 452.

h) Coac. §. 2. p. 548. et §. 3. p. 565.

i) Progn. I. 4. p. 474. Coac. §. 2. p. 547.

k) Progn. §. 5. p. 452. Coac. §. 2. p. 548. Gal. in Progn. Comm. I. 32. p. 752. Bagliu. Prax. I. p. 63. Fien. Semiot. p. 171.

l) Progn. I. cit.

m) Epid. III. Sect. 1. Aeg. 3. p. 714. et Gal. in Progn. I. cit.

n) Bagliu. I. cit. et prae ceteris Hipp. Progn. §. 6. p. 453. Prosp. I. cit. p. 338.

o) Coac. §. 2. p. 548. Epid. I. Sect. III. Aeg. 11. 12. p. 681 sq.

egestum subsistentia letalia pronunciauit, cum maxime in febribus putridis, siquidem haec ab humorum putredine, resolutione ventriculi atque intestinorum profiscuntur, et in moribundis ^{p)} frequenter apparent.

§. 898.

Quare nec *ventris meteorismus* negligendus est, sub quo aegrorum venter, praecordia, intestina, ad finem accessionis conuulsivae vel morbi acuti, incredibile, quantum sine dolore atque cum grauitatis sensu inflantur atque attolluntur. Quae inflatio si in acutis subsistit et cum malis signis ^{q)} est, scire licet, mortem in propinquo esse, certe morbum intutum, cum viscerum vis exinde labefactari debeat: In putridis ^{r)} vero putredinem pestiferam ab aëre fixo in elasticum transformato et ipsam mortem denunciat: In acuto laterum dolore ^{s)} si a flatibus oritur, et venter se attollit vicissimque submittit, securitatem, et die decimo iudicationem bonam pollicetur. Vt vero in morbis longis ^{t)} venter praeter rationem et repente extumidus, itemque sub quo necessaria egestio non cohibetur, conuulsionem aliquam subesse attestatur, sic *tumor is*, qui *post partum* nascitur, ubi inueterauit, insanabilis est: recens nonnunquam largo sanguinis vel alui proluvie resoluitur.

v. MORGAGNI de Sedib. et Causs. Morb. Epist. 38. n. 23. p. 98. T. II.

SAR-

p) Huxham de Febr. c. 8. p. 97. II.

q) Hipp. Aph. VIII. 17. p. 111. Bagliu. Prax. I. p. 63.

r) Ballon. Defin. Med. p. 198. Huxham l. c. Sarcone l. c. §. 717. p. 123 sq.

s) Bagliu. Prax. I. 9. §. 1. p. 37.

t) Hipp. Praed. I. 13. p. 479. Coac. §. 1. p. 528.

SARCONE Gesch. Neap. Krankheit. T. III.
§. 710. p. 117 sq.

COMBALVSIER Trait. des Maladies ven-
teuses, chap. 1. n. 6. p. 8 sq.

§. 899.

Neque raro accidit, vt, dum crebrae deiectiones ^{u)} aegrum fatigant, manu in ventrem imposita, *motus nullus* persentiscatur, etsi copiosi flatus mittuntur: Tunc spes proxime finiendi morbi est. At vbi *abdomen frigidum* in iis apparet, quos intestinorum tenuit inflammatio aut puerperium, gangraena in propinquo est, vel si tardius oritur, hydrops ascites et febris erratica tandem iugulans pertimesci debet.

P) EXTREMITATES CORPORIS.

§. 900.

Latiori sensu GALENVS ^{v)} isto nomine etiam aures et nares complexus est; quae quid in morbis acutis ac longis significant, superius multis explicatum est. Hinc nos solos recentiores medicos secuti per extremas partes *manus et pedes* intelligimus.

v. PROSPER de Praesag. Vit. et Mort. V. 14.
p. 341.

BVECHNER Diff. de varia manuum gestulatione in morbis ominosa, Hal. 1754.

§. 901.

Signum ergo in morbis acutis semper *bonum* est, vbi *extrema* quam minime a naturali lege abhorrent, vbi nec nimis incalescunt, nec inhorrescunt, certe subito calor moderatus redit; vbi color membrorum est, qualis, sanitate integra, fuit, et non, nisi sanguis

^{u)} Praed. II. 32. p. 511.

^{v)} In Progn. Comm. II. 21. p. 661. IV.

sanguine decretorie huc delato, subruber ac inflammatus; ubi quis manus pedesque lectulo continet, neque nudat, vel inaequabiliter dispergit, cet. *Malè* vero et tantum non semper *perniciæ* morbi testimonium est, si in acuta febre brachia et crura frigent ^{w)}, si externa refrigerantur, interna vruntur ^{x)}, neque illa recalescunt, sed sitis vehemens ^{y)} vrget; si pallescunt, vel colore liuido ac nigro ^{z)} deturpantur; si ipsi musculi, per volas manuum pedumque plantas dispersi ^{a)}, contabescunt, et lineae quasi abolitæ videntur; si proterue huc illuc iactantur, vel frigida et nuda dependent, etsi nullus calor ^{b)} subest; si subito et præter spem permutantur ^{c)}; si aegri, abiecta verecundia, pudenda identidem reuelant ^{d)}: id quod aut delirium, aut imbecillitatem vniuersi corporis manifestat; si manus sæpius naribus admouent, quasi aliquid absterfuri; si in veste floccos et festucas legunt, fimbrias diducunt, vel in adiuncto pariete, si qua minuta eminent, studiosius carpunt ^{e)}. Sed de his alio loco pluribus.

§. 902.

Porro et periculosi morbi testimonium est, si post grauem ventris dolorem ^{f)} extremorum frigus oritur, aut aegri manum tangenti medico subtrahunt.

w) Hipp. Aph. VII. 1. p. 103.

x) Coac. §. 1. p. 530. Epid. I. Sect. III. Aeg. 1. p. 673. Cels. II. 4. p. 51.

y) Aph. IV. 48. p. 87. et VII. 72. p. 199.

z) Epid. I. Sect. III. Aeg. 1. 2. p. 672 sq.

a) Cleyer de Medic. Sinic. P. II. §. 38.

b) Hipp. Progn. §. 3. p. 450. Coac. §. 3. p. 571.

c) Aph. IV. 48. p. 87. Coac. §. 1. p. 526.

d) Prosp. I. c. p. 342.

e) Hipp. Progn. §. 4. p. 451. Gal. in Progn. Comm. I. 26. p. 748. IV. Cels. II. 6. p. 55.

f) Hipp. Aph. VII. 26. p. 104.

hunt g). Sin vero *manus* in febre acuta *contremiscunt*, febrem longam et iudicationem intutam h), conuulsionem, delirium i), et narium haemorrhagiam k) portendunt. At *pedes tumere*, commune hydropis l) vitium est.

§. 903.

*Digit*i longis in morbis fere frigent m), in tabidis calent; in raphania n) si *stupent*, sanitatem, *extremi recurvati* o) vero malum grauius ostendunt, et si liuent ac plumbei p) videntur, funestum exitum et mortem propinquam: nam in extremis arteriis sanguis restagnat. Idem fere de *unguibus* sentiendum est, si in febre acuta vel hydrope laborantibus accidunt. Attamen *pallidi* q) in acutis, si cetera signa consentiunt, horrorem decretorium; in phthisicis vero aequae atque *adunci* r) mortem portendunt. Saepe *digiti vehementer mouentur* s), id quod febrem validam, delirium propinquum et periculum vitae haud leue, in pueris etiam rossiones vermium designat. At si manus, genua et pedes calent, nares atque

g) Lieutaud *Precis*, T. I. Sect. I. p. 11.

h) Hipp. *Iudic* §. 8. p. 443.

i) L. *Vict. Acut.* §. 49. p. 308.

k) Ib. §. 48. p. 307. II.

l) Galen. in *Progn. Comm.* II. 2. p. 759.

m) Ib. t. 60. p. 785.

n) *Lentin Beobachtung*. n. 1. p. 79.

o) Ibid. p. 80.

p) Hipp. *Aph.* VIII. 12. p. 111. *Progn.* §. 8. p. 454.
Cels. II. 6. p. 55. *Huxham Obs. de Aëre* 1740.
p. 285. T. I.

q) Hoffmann *Med. Rat.* T. III. Sect. I. c. 15. §. 14.
p. 345. et p. 352.

r) Gal. *Loc. Affect.* I. 5. p. 22. IV.

s) *Zimmerm. Erfahr.* T. I. B. 3. c. 8. p. 433.

que aures frigent ¹⁾), ut plurimum lienis obstructio subesse solet.

v. CAMILL. BALDI Comm. de naturali ex vnguine inspectione praesagio, Bonon. 1629.

§. 904.

Huc etiam referenda videtur *cutis in vola corii instar tensa et dura* ^{u)}). Quae si iis superuenit, quos inflammatio viscerum, cum maxime vteri, occupat, scire licet, mortem appropinquare, eamque paucis diebus post adfuturam esse.

CAPVT X.

DE AEGRI CVBITV, VT SIGNO.

§. 905.

Decubitus aegri negligere, nefas et turpe medico est. Hinc enim coniectando adsequimur, qualis sit virium vitae constantia vel infirmitas, siquidem varii in variis morbis corporis motus, variaque membrorum grauitas esse debet, et aeger sursum deorsum, prorsum retrorsum, ferri, supinus vel pronus cubare, interdum nullo modo se mouere, versare, erigere, sustinere potest, ideoque ex his multa elici signa possunt ad euentum morbi definiendum, v. c. delirium, neruorum distentio, haemorrhagia, abortus, partus, inflammatio, sphacelus, aphthae, iudicatio, cet.

v. PROSPER. III. 2. p. 160 sq.

FRID. HOFFMANN resp. FEVERLIN

Diff. de situ erecto in morbis periculosis valde noxio, Hal. 1732.

BVECH-

¹⁾ *Hipp. Epid. VI. Sect. II. p. 800.*

^{u)} Hanc in propria vxore obseruauit Cl. PEZOLD Progn. Febr. Acut. c. 2. §. 55. p. 38 sq.

BVECHNER Diff. de necessaria medici ad aegrot. cubitus attentione, Hal. 1753.

III. TRILLERI Clinotechnia Medica, Frf. et Lipf. 1774.

§. 906.

Bonus est decubitus, qui a consuetudine naturali non abhorret ^{v)}, i. e. si aeger in vtrumque latus molliter cubat, prouti visum est, ceruice, brachiis cruribusque paullulum reductis, quocunque se vertere, ex facili adsurgere, membra sustinere, et corporis situm quam accommodatissimum ^{w)} quaerere potest. Etenim ubi in latus cubare ^{x)} non licet, locus affectus vel debilitas extrema indicatur.

§. 907.

Contra *malus* et haud raro *exitialis* est *cubitus*, qui ab iis, quos iam commemoravi, modis dissentit, eoque magis desperanda salus est, quo magis praeter consuetudinem est. Huc refertur grauitas totius corporis ^{y)}, ceruicis, spinae dorsi, brachiorum et crurum ^{z)}, nulla causa euidenti antegressa; cubitus, sub quo mentum elatius vel ad pectus adpressum apparet, cubitus supinus ^{a)}, extremis passis et dispersis, cubitus pronus ^{b)}, qui aut ventris dolorem, aut delirium, aut debilitatem pestiferam subesse testatur; cubitus vero in alterutrum latus continuus ^{c)} inflammationis sedem fere denunciat.

§. 908.

v) Hipp. Coac. §. 3. p. 571.

w) Progn. §. 3. p. 450. et §. 8. p. 454.

x) Gal. in Progn. Comm. I. 16 p. 743. IV.

y) Hipp. Progn. et Coac. l. cit.

z) Gal. in Progn. Comm. II. 7. p. 762.

a) Hipp. Progn. §. 3. p. 450. et Gal. in Comm. ad h. l.

b) Progn. §. 4. p. 450. Epid. V. 34 p. 794. VII. 57.

p. 876. Galen. in Progn. Com. I. 18. p. 741.

c) Pezold Progn. Febr. c. 2. §. 34. p. 25.

§. 908.

Malum etiam signum est, vbi aeger hianti ore ac multum dormit ^{d)}, genubus contractis vel vehementer complicatis; id quod delirantium ^{e)} est, praesertim si citra somnum incidit; vbi crebro situm mutat, certum anxietatis vel ventriculi affecti ^{f)} indicium; vbi brachia et crura nudat et inaequaliter dispergit ^{g)}, eaque, etsi calor non subest, propendula ^{h)} et tanquam inanima habere gestit, itemque stragula de pectore remouet; vbi aeger non delirus ad lectuli oram deuoluitur, vel, etsi ab amicis repositus, breui deorsum ad pedes delabitur ⁱ⁾; Hoc enim debilitas summa, musculorum vis marcida, succi nervosi penuria, et si vna adspectus languens, labra dependentia, pusillus animus, et coma accedunt, mors propinqua praenunciatur.

§. 909.

Pessimum est, si aeger, quem vltima tenet infirmitas, surgere ac corpore erecto ^{k)} esse tentat, et nisi coërceatur, aut vere surgit, aut sponda excidit; si sub febre acuta vigente decumbere amplius recusat, verum sedere percupit, etsi caput titubat, et antrorsum in pectus vel humeros fertur, malo cum omine, praesertim in pulmonum laterumque inflammatione ^{l)}, in
purpu-

d) Hipp. Progn. §. 3. p. 450.

e) Galen. l. c. p. 745.

f) Id. Comm. l. 19. p. 744.

g) Cels. de Medic. II. 6. p. 55.

h) Hipp. Progn. et Coac. l. cit. et Gal. in Progn. Com. l. 19. p. 744.

i) Cels. l. c. Gal. L. de Rigore, c. 3. p. 198. III. Kloeckhof Diff. de strepit. in pect. p. 171 sq.

k) Hipp. Epid. VII. 5. p. 830. Prosp. l. c. p. 165.

l) Hipp. Progn. §. 4. p. 450. Bagliu. Prax. I. 9. §. 1. p. 34. Zimmerm. Erfahr. T. I. B. 3. c. 8. p. 434 sq.

purpura puerperarum ^{m)} cet. Ex his enim spirandi difficultas haud levis, anxietas, inquietas, delirium ⁿ⁾ et periculum colliguntur.

§. 910.

Tandem mors ^{o)} in propinquo est, si in acuto laterum dolore aeger male spirat, et inter horrendum pectoris strepitum situ erecto esse voluit: subita enim praefocatio et apoplexia insequuntur.

§. 911.

Quibus praemissis, cetera signa, quae a certo membrorum situ ac cubitu repetuntur, per se perspicua futura arbitrator. Sic *cubitus tumultuosus* s. *inquietus* prae ceteris in primarum viarum cruditate, fastidio, acrimonia, bile corrupta, rodente, putrida, dolore colico, inflammatione vel erysipela horum viscerum, itemque post materiae morbosae migrationem observatur: At si in angina, pulmonum laterumque inflammatione, empyemate, phthisi, tussi vel dyspnoea ^{p)} incidit, pectoris et respiratus vitia; in delirio, phrenitide, sopore, turbatam cerebri actionem; in febre acuta, ardente, continua, remittente, inflammatoria, periculum, anxietatem horrendam, et malam materiae ad interiora demigrationem, v. c. in variolis, morbillis, peticulis, purpura fel. praesignificat.

§. 912.

Saepe etiam *caput pronum* ^{q)} sub acuto morbo est, et in arthritide acuta ceterisque dolorum generibus magnam et periculosam anxietatem subesse testatur.

m) Klein Int. Clin. p. 217.

n) Galen. in Progn. Comm. I. 23. p. 745.

o) Klein l. c. p. 238.

p) Gorter Prax. L. III. Tit. 2. 170. p. 159.

q) Zimmermann l. et p. cit.

tur. At in infantibus et aegris morosis minus terre-
re debet. Vt vero malum et exitiosum fere signum
est, vbi sub peripneumoniae et delirii finem *pedes in-*
aequabiliter et extra spondam *disiiciuntur*, sic scire li-
cet, aegrum non periclitari ⁷⁾, vbi a dolore artuum
et iuncturarum, non a debilitate vltima vel rheuma-
tismo, febris comite, proficiscitur. Tunc spes eua-
dendi superest.

§. 913.

Cubitus in affectum latus ⁸⁾ iis molestus est,
quos spurius lateris dolor occupat, in sanum vero
nullo modo, vnaque aliquis punitionis dolentis, nec
pulsantis inter respirandum sensus, dolor a compressu
ingrauescens, rigor in accessione nullus est. Hinc in
iis, qui morbo articulario, haemorrhoidibus, hemi-
crania, malo hypochondriaco et hysterico laborant,
crebro accidit, et haud raro in abscessus musculorum
abdominis variaque mala grauissima desinit. Hinc
in hydrope pectoris ⁹⁾ et pericardii saepe anxietas in-
credibilis a cubitu profundo oritur, sed signum illud
fallax est: Si aqua in utroque pulmone restagnat, cu-
bitus aequabiliter difficilis est, minus tamen in latere
affecto, tandemque in summo malo spina antrorsum
inclinatur. Etiam is, si vomica pulmonum operta
subest, in loco affecto molestiam et dolorem excitat,
at intolerandus fere est, si in utroque latere vitium
insidet.

CAPVT

7) Kloekhof l. c. p. 173.

8) Klein Int. Clin. p. 242.

9) Zimmerm. l. c. p. 435 sq.

CAPVT XI.

DE MORIBVS AEGRI, VT SIGNIS.

§. 914.

Et moribus sua signa in morbis constant, atque bonum censetur, si aeger sibi conscius est, nec a moribus, quos dum prospera valitudine fruebatur, secutus est, nimium deflexisse videtur. Contrarium vero semper malum est.

Schol. Caue, ne ante, quam sedulo aegrorum temperiem exploraueris, de eorum querimoniis iudices. In hac enim causa est, quare alii nullo modo lamentant vel vultum moresque mutant, alii parum, multum, vehementer et quasi cum furore quodam.

§. 915.

Huc referre licet, si aeger, cui a natura mitior leniorque animus est, aspere respondet ^{u)}, et se suosque amicos acerbius atque durius tractat; id quod in homine turbulento et imperioso pertimescendum non est: si in morbis longis praeter consuetudinem tristis ^{v)} est, et a causa leuissima lacrymatur: (mortem enim non euadit:) vel si praeter modum in dolore summo placidus et patientissimus ^{x)} est, aliter ac morbus requirit, v. c. in hydrope; vel in sanguinis sputo ^{y)} et vomica animum non abiicit, sed semper, dum spirat, sperat: id quod pulmones sensu priuari testatur: si quid studiosius facit, et supra modum lo-

Rr 2

quax

^{u)} Hipp. Epid. VI. Sect. 7. p. 817.

^{v)} Vogel Praen. Gott. Pens. I. n. 8. p. 5.

^{x)} Zimmerm. l. c. p. 465.

^{y)} Ibid.

quax ^{z)} vel taciturnus ^{a)} est: illud delirium, hoc soporem vel melancholiam indicat: si in febre acuta et maligna medico pulsum exploraturo manum quasi tremulam subtrahit ^{b)}; si falsis rerum imaginibus mens terretur atque turbatur, v. c. hostibus armatis, spectris, daemone malo, vel tibicines se audire ^{c)} putat, illosque expelli iubet, vel odores quosdam tetros et pondera incumbencia, graua, calefacientia, refrigerantia, mordentia, incusat; si adfidentium adspectum auersatus ad parietem et lecti oram vltimam deuoluitur; si eorum, quae multis cum precibus desiderauit, protinus obliuiscitur; vel aliquod membrum crebro fricat ^{d)}: Tunc enim fere delirium subest.

§. 916.

Ad vltima ventum est, si aeger amicos et familiares non amplius agnoscit, si digitis micat, floccos in veste, festucas in stragulis legit, fimbrias diducit, vel in adiuncto pariete, si qua minuta eminent, carpit ^{e)}; si, extremis frigidis atque liuidis, motum, visum, auditum amittit. In his mors ante portas est, nisi salutaria signa malis longe antistant.

v. SAM. AVG. WAGNER. Diff. de crocidismo et carphologia, signo in morbis acutis plerumque letali, Witeb. 1757. Ill. TRILLER Exercit. IX. de morbo per sapientiam mori, p. 508 sq. T. I. Opusc.

§. 917.

^{z)} Hipp. Coac. §. 1. p. 525.

^{a)} Galen. Comm. III. in Epid. I. 1. p. 460. et Comm. III. in Ep. III. 88. p. 583. III.

^{b)} Bagliu. Prax. I. p. 73.

^{c)} Lemos. Opt. Praed. Rat. III. 14. §. 1. p. 148. b.

^{d)} Galen. Com. III. in I. Ep. 1. cit.

^{e)} Saepe debetur vitae generi, Kloekbof. diff. de strepitu, Opusc. p. 176. vel bili mordaci, Hipp. L. Dieb. Iudic. §. 3. p. 433. neque adeo timeri debet.

§. 917.

Haec *floccorum venatura* in morbis acutis saepe delirium mite ^{f)} praecedit, et vires vitae fractas, itemque periculum summum denotat. Idem sentiendum est, si in moerore confectis indeque febricitantibus, in prima morbi accessione ^{g)}, pulmonum inflammatione, dolore capitis acerbo, vel phrenitide ^{h)} incidit.

§. 918.

Praeter haec *aegrum* huc illuc *iactari et anxium* ⁱ⁾ esse, grauis morbi testimonium est: Tunc fere magna mali vis et animi motio subest, et tantum non semper debilitatem, vigilias atque coctionem perturbatam ostendit, et pro causa varia ^{k)} haemorrhagias narium, sputa cruenta et vomitum, deiectiones, syncopen, delirium, neruorum distentiones, sudorem, eruptiones cutis et abscessus, in primis parotides, novam accessionem, iudicationem vel recidivam, abortum, partum cet. denunciat. Quae anxietas, iactatio et morositas, si iusto maior et praeter consuetudinem est, eo magis aegrum fatigat, medicum vero terrere debet, ne quid oscitanter agat.

v. PROSPER III. 4. p. 166 sq. vbi simul monuit, apud HIPPOCRATEM veteresque medicos voc. *δυσφορία*, *anxietas*, *inquietas*, *iactatio*, *implaciditas*, *taedium sui* cet. sibi fere respondere. De causis huius anxietatis ibidem pluribus.

Rr 3

§. 919.

f) Hipp. Epid. IV. 10. p. 749. et VII. 7. p. 832.

g) Epid. III. Sect. 3. Aeg. 15.

h) Praed. I. 8. p. 476. Coac. §. 1. p. 527. et 529.

i) Progn. §. 3. p. 450.

k) Gorter Prax. L. III. Tit. I. 148. p. 133.

§. 919.

Dantur vero *duae* prae ceteris *anxietatis formae*, quarum altera ab pulmonum angustiiis proficiscitur, altera a praecordiis et ventre infimo. Illa spiratione difficili, pulsu vacillante, celeri, debili, inordinato, summa pectoris angustia, extremorum membrorum frigore cognoscitur, et in febre semper sinistri augurii est, quippe aut subita mors sequitur, aut a restagnatione polypus, dirae et perpetuae cordis palpitationes, a leuissimo motu quasi internecinae, dyspnoea, crebra animi defectio nascuntur. Huic vero pulsus et respiratio non adeo immutata, sed horrendus oppressionis ad scrobiculum sensus inest, cuius causa ni auferatur, pessima quaevis ominanda sunt. Ex his perspicuum est, *anxietatem hystericam et hypochondriacam* praecordia potissimum occupare, et in nervis fere solis insidere.

§. 920.

Est ergo talis *anxietas* indicio, sanguinem aut difficulter per cor, pulmones, ceteraque vasa, cum maxime minora, itemque per venam portarum et arteriam coeliacam et mesentericam superiorem ^{l)} permeare, aut prorsus traici non posse, bilem corruptam et acrem vel quemvis humorem vitiosum et flatu in intestinis inclusos haerere, viscera conuelli, et, si in morbis acutis incidit, iudicationem difficilem futuram. Hinc quia in febribus frequens est, *febrilis* dicitur, et incredibilis fere in iis est, in quibus febris brevis et recidiva ^{m)} expectari debet.

§. 921.

^{l)} Klockhof Hist. Epid. Febr. c. 3. p. 44.

^{m)} Klockhof l. cit.

§. 921.

Quare non immerito omnis *anxietas* a medicis *mala* ⁿ⁾ esse statuitur, excepta decretoria ^{o)} et quae a nervorum distentione est, v. c. in hystericis et hypochondriacis, quam tantum non semper mira urinae albae profusio comitatur. *Mediam* vero, nec nisi alia signa accedant, per se satis tutam censent, si a ventriculi vitio nascitur, vnaque nausea et vomitus ^{p)} vel alius cita ^{q)} vrgent; si feбри intermittenti vel aliis morbis ^{r)} cum fastidio supervenit, et post vomitum desinit; si, febre continua vigente ac calore perinsigni, iactatio multa ^{s)} oritur, i. e. dum iudicatio, signis suis praenunciata, imminet; si varias cutis eruptiones acutas, v. c. variolas, morbillos, purpuram, antecedit, et, materia vitiosa ad cutim deposita, cum aegri alleuamento mollitur et finitur.

§. 922.

Contra *mala* est et fere *exitiosa anxietas*, quae post exanthematum ad interiora demigrationem oritur, quae in vena portarum latet, et ob compressionem ac restagnationem vasorum corruptionem, humorum effusionem, gangraenam, vomicas hepatis putridissimas, dysenteriam olidissimam ^{t)} et mortem praesignificat. Mala etiam est, quae praecordia quasi constringit et coarctat, et cum spiratione tremula, singultu, languore, animae deliquio ^{u)} est; quae in fe-

Rr 4

bre

n) Hipp. Praed. I. §. p. 474. et §. 10. p. 477.

o) Epid. I. Sect. III. Aeg. 2. p. 674. III. Sect. II. Aeg. 5. p. 716. et Aeg. 12. p. 720.

p) Galen. in Praed. I. cit.

q) Sarcone Gesch. Neap. Krankh. T. I. §. 61. p. 68.

r) Hipp. Epid. VII. 3. p. 826.

s) Coac. §. 1. p. 530.

t) Swieten Comm. in Boerb. Aph. 632. p. 195. II.

u) Huxham de Aëre 1740. p. 235. I.

bre maligna ab initio vsque ad finem ^{v)} aequae concitata continuat; quae vomitu non leuatur ^{w)}, verum augetur; et sub qua partes extremae frigent ^{x)}, nec recalescunt ^{y)}; quae cum rigore, sudore nullo vel malo, i. e. frigido et singula membra ^{z)} occupante, die decretorio ^{a)} et nulla egestione salutari ^{b)}, virium infirmitate atque languore ^{c)} est, vel post iudicationem et tempus, quo febres decerni debent, subsistit ^{d)}; quae in phrenitide ^{e)} vel peripneumonia ^{f)} cum intolerabili pectoris oppressione et crebra situs mutandi cupiditate copulatur, vel ex erysipelate ac inflammatione ventriculi ^{g)} oritur, vel vulnus et percussione ^{h)} insequitur; denique quae dolori, circa inferiores partes orto, si subito desit ⁱ⁾, succedit.

§. 923.

Praeterea scire licet, *anxietatem immedicabilem* esse, quae cordi, grumoso sanguine pleno, vel calculo obducto, vel inflammato ^{k)} debetur; eam, quae ad variolas discretas ^{l)} accedit, phrenitidem portendere;

v) *Prosper* l. cit. p. 169.

w) *Hipp. Coac.* §. 1. p. 525.

x) *Progn.* §. 7. p. 475. *Coac.* l. cit. *Epid.* VII. 9. p. 834.

y) *Epid.* I. Sect. III. Aeg. 2. p. 674. et III. Sect. II. Aeg. 12. p. 720.

z) *Praed.* l. cit. *Epid.* I. 1. et p. cit.

a) *Praed.* I. 7. p. 475. *Coac.* §. 1. p. 525. I.

b) *L. Viçt. Acut.* §. 21. p. 285. II. et *Galen.* ad h. l.

c) *Epid.* VII. 11. p. 837.

d) *Gorter Prax.* L. III. Tit. I. 148. p. 130.

e) *Hipp. Praed.* I. 4. p. 473.

f) *Swieten Comm.* in *Aph.* 632. p. 194. II.

g) *Gorter* l. cit.

h) *Hipp. Epid.* V. 24. p. 786.

i) *Epid.* III. Sect. 3. Aeg. 5. p. 733.

k) *Gorter* l. cit.

l) *Sydenham Const.* *Epid.* Sect. III. c. 2. p. 92. T. I.

dere; nocturnam suffocationem ^{m)}), si crebro incidat, in malo corporis habitu et hydrope: tandem perniciem adferre, in febre acuta motum, iactationem, et somnum turbulentum ⁿ⁾), itemque in infantibus tunc temporis aluum suppressam, vigiliam, calcitrationem, crebram coloris mutationem, et ruborem neruorum distentiones ^{o)}); subitam vero anxietatem cum delirio ^{p)}) haemorrhagiam, timorem et abiectiōem animi ^{q)}); in iis vero, qui spasmis sunt obnoxii, v. c. epileptici, hysterici, hypochondriaci, nouam accessiōnem denunciare.

§. 924.

Omniū vero frequentissima et summa *anxietas moribundos* ^{r)}) apprehendit, ipsamque mortem spiratio difficilis, densa, cita, anhela, suspiria crebra, pectoris stridor, pulsus debilis, vacillans, intermittens, magna situs erecti cupiditas et inquietas vltima, pallor et frigus extremorum rel. antecedunt.

CAPVT XII.

DE MORTIS SIGNIS.

§. 925.

Est in prouerbio: *mors vltima linea rerum!* suntque homines ea naturae lege nati, vt

Per varios casus, per tot discrimina rerum

Rr 5

ad

m) Vogel Praen. Gott. Pens. I. 46. p. 7.

n) Hipp. Coac. §. 1. p. 528.

o) Ib. p. 530.

p) Ib. §. 2. p. 537.

q) Brendel in Coac. Praenot. Pens. I. n. 4. p. 174. T. I. Opp.

r) Boerhaave Aph. 633. et Swieten ad h. l. p. 197. T. II.

ad vitae finem et superos perueniant. Qui discessus e vita cum varius sit, tum eius indicia haud raro nec satis certa sunt, nec placitis medicorum parent. Quae ex re forte accidit, vt alii satis certas finitae vitae mortisque emeritae notas dari affirmarent, alii negarent, alii denique media quasi via sibi procedendum existimarent. At omnis dissensus materia facile tolli posse videtur, modo varia mortis genera, gradus, tempora cet. bene a se inuicem secernenda curassent. Detracta enim ista cautione, pernecessaria, vereor, ne medicorum in vtramque partem disceptantium labor sit irritus.

v. IAC. BENIGN. WINSLOW Diff. an mortis incertae signa minus incerta a chirurgicis, quam ab aliis experimentis? Paris. 1740. et rec. ad calc. seq. lib. p. 793.

IAQVES IEAN BRVHIER Abhandl. von der Vngewisheit der Kennzeichen des Todes, und dem Misbrauche, der mit übereilten Beerdigungen vorgeht, übers. von IO. GOTTFR. LANCHE, Leipz. 1754.

LOVIS Lettres sur la certitude de la mort, où l'on rassure les citoïens de la crainte d'être enterrés vivans, avec des observations et des experiences sur les noïés, à Paris 1752.

I. P. BRINCKMANN Beweis der Moeglichkeit, dass einige Leute lebendig koennen begraben werden cet. Dusseldorf 1772.

LOESECKE Semiot. c. 11 et 12. p. 101 sq.

§. 926.

Est igitur naturae lege cautum, vt moriamur, sed qua via et ratione id fiat, quibus indiciis cognoscatur, hoc minus certum et fixum est, nisi diligenter distin-

distinguatur *mors naturalis* s. *senilis*, i. e. quae a fenecta et hebetatis quibuscunque vitae membrorumque functionibus prouenit; *mors praeternaturalis* s. *morbosa*, eaque omnium mortium longe frequentissima; tandem *mors violenta*, i. e. si cui per naturae leges diutius victuro vitae usura subito et per vim demitur, v. c. globi plumbei igniti vel gladii ministerio, vel id genus instrumentis aliis. Quae cum a causis variis varia esse debeat, consequens esse videtur, ut illa *mors violenta* sit aut *absoluta*, s. *perfecta*, i. e. in qua vitam resuscitare nullo modo nullisque remediis licet, aut *imperfecta*, i. e. in qua vis vitae quasi soporata intus delitescit, et aliorum opera excitari plerumque solet, v. c. in *submersis*, *laqueo iugulatis*, *vapore maligno suffocatis*, *attonitis*, *frigore rigidis*, *hystericis syncope laborantibus*, porro et in illis, qui *casu graui* periisse, aut a globi bellici caput transeuntis impetu quasi siderati fuisse putantur, qui post haemorrhagiam largam, apoplexiam, epilepsiam, catalepsin, morbos soporos, polypum cordis, catarrhum suffocantem, debilitatem ex partu cet. omnis vitae expertes visi sunt. Huc etiam aestimatio *vulneris letalis* pertinet: cuius signa scire quoniam saepe iudicis multum interest, neque hic praetereunda existimamus.

Schol. Cl. BRINCKMANN l. c. Sect. II. §. 28. p. 90 seq. *mortem naturalem, violentam, subitam et morbosam* esse contendit. Sed haec, ut videtur, non satis accurate, quippe mors subita, me quidem iudice, violentae pars est, et certissima vis illatae index.

§. 927.

Sequitur vero *mors naturalis* s. *senilis* antegressam corporis vniuersi duritiam, vasculorum minimorum obliterationem, irritabilitatem Hallerianam et neruorum sensum aut sublatum prorsus, aut certe plurimum imminutum, malam succorum naturam et penuriam, puta, spissitudinem nimiam, acrimoniam, terrae abundantiam, solidorum muscutorumque rigorem, arterias in osseam fere naturam transformatas, indeque secretiones et egestioniones retardatas, oculorum caligationem, sensus externos ac internos hebetiores et paene nullos, spinae curuationem et staturae imminutionem, marcorem corporis vniuersi, foedum oris hiatum et salivae fluorem, pulsus intermittentem, rarum, durum, cet. Ad haec paullo ante mortem pedum frigus, respiratio lenta, laboriosa, interrupta, stertens, et anxiosa cor a motu quasi quiescens iterumque reuertens, tandem prorsum cessans et irreuocabilis accedunt. Quod, quia cum irritabilitate cordis irreparabili est, quae certe senibus aut nulla est, aut non potest excitari, pereat necesse est vita et neruorum sensus, subsequantur membrorum frigus et rigor, tandemque oriatur vera putredo, quae omnium omnino signorum mortis sine dubio vnicum est et longe certissimum.

v. III. HALLER Elem. Physiol. T. VIII. Sect. III. p. 68 sq.

BRINCKMANN l. c. Sect. II. p. 67 sq.

§. 928.

Mors morbofa in antecedente morbi genere potissimum cernitur. Qui quo vehementius vrsit, quo maiora et truculentiora symptomata sunt, quae aegrum exercuerunt, v. c. coma, obliuio, neruorum distentio et tendinum adsultus, syncope repetens, egestio

egestio symptomatica, sudor frigidus, reliquaque signa ^{s)} pessima cet. eo certior sublata respiratione, pulsu et calore naturali, ac morbofo, mors est, si in putridis morbis calor aliquis et flexus membrorum multus ab motu intestino et putredine incipiente aliquamdiu continuant, in ceteris vero frigus corporis vniuersi et liuor, duritia perpetua, verusque rigor, odor cadauerosus, putredo et compagis resolutio apparent et subsistunt. Qua visa, de morte profecto nemo dubitat.

Schol. De reliquis mortis notis sociis infra pluribus. Interim diffiteri non licet, non satis certa vel a medicis non curate notata esse, quibus vnumquodque morbi genus mortem intulisse putandum est. Alia enim in iis esse debent, qui febre inflammatoria pereunt; alia, si ex morbo longo. Pauca, sed nondum satis indubitata et confirmata in Semiot. Special. ab auctoribus referuntur.

§. 929.

Quae *mortis futurae indicia* cum CELSVS^{t)} curatius annotauit, eius verba huc adtulisse iuuabit. *Ad ultima iam ventum esse testantur nares acutae, collapsa tempora, oculi concaui, frigidae languidaeque aures et imis partibus leniter versae, cutis circa frontem dura et intenta, color aut niger, aut perpallidus, multoque magis, si ita haec sunt, ut neque vigilia praecesserit, neque ventris resolutio, neque inedia. Ex quibus causis interdum haec species oritur, sed vno die finitur. Itaque diutius durans, mortis index est.* Si

^{s)} Prosp. II. 15. p. 127. et Klein Int. Clin. p. 87. haec multis adduxit.

^{t)} De Medic. II. 6. p. 53 sequ. ed. Kraus.

Si vero in morbo vetere iam triduo talis est, in propinquo mors est: magisque si praeter haec oculi quoque lumen refugiunt et illacrumant, quaeque in iis alba esse debent, rubescunt, atque in iisdem venulae pallent, pituitaque in iis innatans, nouissime angulis inhaerescit, alterque ex his minor est, iique aut vehementer subsederunt, aut facti tumidiores sunt; perque somnum palpebrae non committuntur, sed inter has ex albo oculorum aliquid apparet, neque id fluens aliis expressit, eademque palpebrae pallent, et idem pallor labra, et nares oculique, et palpebrae, et supercilia, aliquaue ex his peruertuntur; isque propter imbecillitatem iam non audit, aut non videt. Eadem mors denunciatur, ubi aeger supinus cubat, eique genua contracta sunt; ubi deorsum ad pedes subinde delabitur: ubi brachia et crura nudat, et inaequabiliter dispergit, neque iis calor subest: ubi hiat; ubi assidue dormit: ubi is, qui mentis suae non est, neque id facere sanus solet, dentibus stridet: ubi ulcus, quod aut ante, aut in ipso morbo natum est, aridum et aut pallidum, aut liuidum factum est. Illa quoque mortis indicia sunt, ungues digitique pallidi, frigidus spiritus, aut si manibus quis in febre, et acuto morbo, vel insania pulmonisue dolore, vel capitis, in veste floccos legit, fimbriasue diducit, vel in adiuncto pariete, si qua minuta eminent, carpit cet. Sub his ceterisque notis malis, quas passim commemorauimus, salus aegri in praecipiti esse debet.

v. PROSPER l. cit. et LOMM Obs. Med. III. p. 315 sequ. ed. Wedel.

AVG. HENR. FASCH de praedictione mortis, len. 1686.

CHRIST. VATER Diss. de praesagiis vitae et mortis in aegrotis, Viteb. 1708.

FRID.

FRID. HOFFMANN resp. CL. MATTHIAE Diff. de certo mortis in morbis praefatio, Hal. 1730.

ANDR. EL. BVCHNER resp. SELD Diff. de signis mortis prognosticis, Hal. 1747.

§. 930.

Restat *mors violenta*, eaque satis frequens et multiplex, ideoque etiam varia eius indicia et aestimatio esse debent. Quae nisi curate a se inuicem separet et gradus definias, non poteris non confundi et incertior fieri. Hinc *submersorum*, *laqueo*, *vaporibus*, *frigore*, *venenis* rel. *intersectorum* signa potiora percensere placet.

Schol. Istaes mortes plerumque *imperfectae* sunt, perraro *absolutae*.

§. 931.

Recitantur *mortis aqua submersorum* signa per multa, sed ea nee sibi satis respondentia, nec omni exceptione maiora. Siue enim causam mortis statuas aquae in corpus aditum, siue cum PLATERO *) et LOVISIO eam, quae sub vltima inspiratione pulmones ingreditur, siue denique cum CAMERARIO et WALDSCHMIDIO **) denegatam aëris reciprocationem, de quo certe hodie nemo dubitat, id genus homines pro vere mortuis haberi non possunt, sed tentanda ea sunt remedia, quae recentiorum medicorum diligentia vberim adduxit. Id vnum certum est, in quibus lingua conuellitur quasque stringitur ante, quam corpus vndis submergatur, neque in aspera arteria et pulmo-

*) Observat. Med. L. I. p. 170.

**) Ap. GVMMER Diff. de caus. mort. submersor. Groning. 1761. p. 33. et LOVIS sur la certitude des signes de la mort, Epitr. VI. p. 250 seq.

pulmonibus spuma redundat, vasa non scissa et caua a sanguine restagnante fere libera sunt, eos vt plurimum in vitam reuocari posse: Contra eos desperandos videri, quorum pulmones magna aquae spumaeque vis occupat. In hac ergo obscura rerum et temporis diuersitate omnis iudicii infirmitas continetur. Quare nisi color liuidus atque luridus, odor cadauerosus et verae putredinis notae apparent, desperandum vel ab opera temere desistendum non est.

v. BRINCKMANN l. cit. Sect. IV. p. 168 sequ. et p. 188.

DETHARDING de methodo subueniendi submersis per laryngotomum, Rostoch. f. a. 4.

IAEGER resp. EBERH. GMELIN diff. Experimenta de submersis, cum subiuncto examine phaenomenorum in iis obseruandorum, Tubing. 1769.

ANT. DE HAEN Ratio Medend. T. XIII. c. 3. p. 192 sequ.

CHAMPEAVX et FAISSELE Experimenta et Obseruata de mortis in demersis, nec non commitum symptomatum causa, Lugd. et vers. germ. Gedan. 1772.

HENSLER Anzeige der vornehmsten Rettungsmittel cet.

IO. CHRIST. GVIL. REDLICH Diff. de submersorum resuscitatione, Lips. 1773. vbi prae cipuae auctorum opiniones recensentur, diiudicantur, confutantur.

§. 932.

Ex his etiam, si qua cadauera in aquis vel litore reperiuntur, definiri debet, iine miseri *viui*, an *mortui* vndis submersi fuerint? Illorum enim bronchia ob vehementiorem aëris reciprocationem et operam

operam euadendi ut plurimum aqua spumans occupat, et pulmones exinde, nimium, quantum distenduntur, lingua intra dentes posita, septo transuerso deorsum inclinato, abdominis visceribus extrorsum latis, et prae ceteris ventriculo ^{w)} aqua pleno; In his vero contraria quaeuis apparent. Attamen aquae haustae in ventriculo copia, tumor abdominis, cutis varie desquamata cet. minus tuta indicia videntur, cum saepe desunt.

v. LVDWIG Medicina Forens. P. II. Tr. 2. c. 2. Sect. 4. §. 304 sequ. p. 118.

REDLICH l. cit. Sed ista signa sufficere negat HAENIVS Rat. Med. T. XV. c. 2. p. 26 sequ. ait CHAMPEAVX l. cit.

§. 933.

De iis, qui, *faucibus laqueo praeclusis*, obitusse videntur, idem fere sentiendum est. Hi enim, cum sanguis pulmones permeare amplius non potest, et venae iugulares fortiter constrictae sunt, apoplexia correpti moriuntur. Quare donec ignoramus, vascula cerebri ob denegatum sanguinis reditum rupta esse, spes aliqua vitae superest, at ea nulla est, si vniuersum corpus resolutum est, et vrina sponte sua redditur; tandem incerta est, ubi laqueus fauces sub gutture arete adstrinxit cum magnarum venarum laesione.

v. BRINCKMANN l. cit. p. 128. et p. 194 sequ. LVDWIG l. cit. §. 307. p. 119.

STOLTE Diff. de morte suspensorum, Groning. 1766.

§. 934.

w) Sic *Lentin* Beobachtung einiger Krankheit. n. 10 et 11. p. 118 sequ. Spuma tamen si nulla in aspera arteria est, nec nota esse potest, sub hoc auctore, hominem mortuum in undas deiectum esse.

Grun. Semiot.

S s

§. 934.

Isti miseri *viui*, an *mortui suspensi* fuerint, ex eo potissimum colligitur, quod priores ostendant sanguinem supra funem restagnantem locumque deturpatum, faciem extumidam, subcaeruleam, liuidam, oculos exstantiores, quasque e sede naturali deiectos, spumam oris sanguinolentam, venas capitis et cerebri bene completas, pulmones expansos, cor antea sanguine refertum rel. posteriores vero non item.

v. LVDWIG 1. c. Sect. II. §. 260 sequ. p. 100.

FASEL. Elem. Medic. Forens. P. I. Sect. 2. c.

2. Sect. 3. §. 181. p. 76 sequ.

§. 935.

In *infantibus recens natis* indicia *suffocationis* minus certa sunt: In his tamen enitescunt et magnam suspicionem mouent facies tumens, rubra, liuida, spuma oris, lingua tumidula et prominula, maculae liuidae et fugillationes colli, auriculae cordis anterioris sanguine abundantes, pulmones liuidi et sanguine suffusi, venae iugulares et piae matris vasa cruore turgida, funiculus vmbilici, aëre per pulmones nondum meabili, inhumaniter compressus, mucus copiosus, fauces et asperam arteriam occupans, vel peregrina quaeuis corpora intrusa, v. c. cineres calidi, deiectio praeceps in vndas, fontes, cloacas, vapor sulphuris haustus naribus, perinsignis thoracis compressio, vera nuchae luxatio, variae calvariae laesiones, denique pulmones minus densi, albidiores, integri, non subsidentes.

v. Cl. CAMPERI Gerichtl. und Anat. Abhandl. ueber die Zeichen des Lebens u. Todes bei neugebohrnen Kindern, cuius versio proxime apud BAERSTECHEVM, bibliopolam Cliuiensem, prostabit.

§. 936.

§. 936.

Neque semper satis certum est, *infantes in utero uiuant*, nec ne. Huc tamen artis obstetriciae magistri referunt motionis absentiam, abdomen non ulterius excrescens, agitationem vehementem antegressam, horrorem et frigus matris, mammas molliusculas, detumescentes atque collapsas, serum copiosius *) profundentes. Nam sub his signis *foetus mortuus* fere subest. Quare si ad iudices ista res deferenda est, prae ceteris attendi debent *putredo manifesta* cum cuticula abscedente, habitus corporis flaccus, marcidus, rugosus, abdomen collapsum, maculae cutis liuidae et stigmata discolora, inter quae nulla laesionis externae indicia apparent, placenta submollis, tabo quasi diffuens, exsucca, funiculus umbilici contractus, corrugatus, ob putredinem lacerabilis y), tandem profluens e matris genitalibus putris liquor. Ceterae vero notae haud raro fallaces sunt.

§. 937.

Infantes, qui *nutricum incuria* pereunt, plerumque apoplexia vel suffocatione pereunt. Hinc, quoad eius fieri possit, iisdem remediis suscitandi videntur. Contra *mors irreuocabilis* putanda est, si toti, quanti quanti sunt, in latitudinem complanati sunt, si sanguis ex ore atque naribus copiosus effluxit, et quaedam viscera, sine quibus vita consistere non potest, vehementer laesi sunt.

§. 938.

Mors, a *vaporum* qualiumcunque expirationibus oriunda, est quasi quaedam sensuum abrogatio. Hinc in metallicis, qui *aura pestilenti* (Schwaden) pereunt,

Ss 2

reunt,

x) Roederer Elem. Art. Obstetr. p. 165.

y) Ludwig l. c. §. 240. p. 92 sequ.

reunt, magna pulmonum irritatio, vasorumque ruptio, sanguis ore naribusque fluens, cor et pulmones grumis referti atque constricti *) apparent: At iis, quos *carbonum candentium vapor* interficit, dolor capitis vehemens, spiratio difficilis, anxietas horrenda, sensuum externorum et internorum hebetudo, cerebri compressio, sopor, tandemque mors superuenit, et post haec membranae inflammatae, sinus sanguine redundantes, corporis superficies maculis liuidis interstincta reperiuntur. Eadem fere mortis notarumque ratio est, si qui ab *liquorum fermentescentium exspirationibus* vel *conclusis sepulchurarum et cauernarum subterranearum* quarumcunque *vaporibus putridis* extinguuntur. Nam eos anxietas ob compressas pulmonum angustias aëremque immeabilem et neruorum distentio tenet, et subita mors aufert. Huc etiam mortes a *vapore fusoriarum plumbi fodinarum, parietum recens dealbatorum, florum fragrantia* cet. pertinent.

v. Journal Oeconom. 1760. Gazette Salulaire 1761. Sammlung auserlesener Wahrnehmung. Strasb. B. V. p. 8 sequ.

BRINCKMANN l. cit. p. 200. et III. TRILLER Diff. de morte subita ex nimio violarum odore, p. 237. T. I. Opuscul.

§. 939.

Attoniti tantum non omnes suffocati obeunt, ideoque iisdem signis iudicantur, vita superstes futura sit, nec ne. Insunt enim illis sanguis extra cerebri vasa missus et in durae matris sinibus aquae instar fluidus ac resolutus, vascula membranarum externa cruore atro et crasso repleta, maculae subrubrae,

*) Loefsecke Semiot. c. 12. §. 230. p. 120. Brinckm. l. c. p. 152. et p. 197.

brae, liuidae, nigrae, lymp̃ha superne coacta, magna feri vis in cerebri cauis diffusa, ima caluariæ pars perforata, et vniuersum cerebrum vna cum membranis succingentibus in pulticulam veluti resolutum, immo atro humore perfusum, crebrae in pulmonibus maculae, nec iis absimiles, quas supra commemorauimus, itemque collapsi et quasi ambulati pulmones, vasa sanguine vacua, contra cordis ventriculi modo confertissimi, modo vacui rel. Iam vero cum fulguritorum et de caelo tactorum mors debetur vehementi neruorum laesioni per materiam electricam, concitatam a), perspicuum est, vitam eorum vt plurimum esse irreuocabilem, artis medicinalis vero auxilia et ministeria quaeuis irrita, nisi mors a terrore vel expiratione sulphuris, saluis externis corporis partibus, profecta fuerit. Tunc enim aliqua spes superest.

v. BRINCKMANN l. c. p. 138. et 203 sequ.

IO. GVIL. VOLMAR Diff. de fulmine tactis, Argent. 1765.

ANDR. EL. BVCHNER Diff. de morte in fulmine tactis, Hal. 1766.

BIDERMANN Diff. de causa mortis fulmine tactorum, Lips. 1768.

§. 940.

Frigore pereuntium mors fere somnus aliquis altus est, et saepissime medicorum ministerio abigitur, etsi diu mortui videntur. In iis vero, qui *casu grauiori* obisse putantur, haud raro propter terrorem et commune sentiendi instrumentum vehementer concussam vita quasi intus conclusa latet, ideoque ex facili reuocari potest. Itemque mors, quam a *globi bellici transitu* oriri dicunt, vera suffocatio

Ss 3

catio

a) Bidermann l. c. §. 16. p. 23.

catio est. Etenim, aëre externo sic impulsio fortiter et rarefacto, at interno inertii vel residuo paene nullo, collabefiant pulmones, et motio omnis pereat necesse est. Qua de re nec ista mors semper certa est.

§. 941.

Mors a laetitia, moerore, timore, ira cet. interdum vera est, interdum non nisi longa nec mortis ablimilis animae defectio. Hinc medici est providere, ne quem cito exitio raptum et conclamatum iudicet, qui quasi soporatus est.

v. IO. PETR. EBERHARD Diff. de morte subita absque ullo manifesto laesionis in corp. signo, Hal. 1764.

§. 942.

Huc etiam referenda *lipothymia* et *syncope* videtur, quae post apoplexiam, epilepsiam, nervorum distentiones, catalepsi, cordis polypum, asthma convulsivum, malum hysteri- cum, morbos soporos rel. mortem mentitur. In his enim, bene monente GALENO ^{b)}, etsi uniuersum corpus pallet, et membra frigent ac rigent, saepius vita quasi semisepulta intus delitescit, et adhuc suscitari potest, ideoque omnia artis auxilia adhibuisse, quam miseros temere perdidisse praestat. Quare nec *feminae hystericae*, in quibus defectio animae veraque syncope saepenumero per biduum et ultra ^{c)} consistunt, incon- sultius humandae sunt, nisi putredo ^{d)} iam appareat, ne quae viuae sepeliantur, ut olim crebro ^{e)} factum fuisse

b) Praefag. ex Puls. I. 4. p. 416. IV.

c) Galen. Loc. Affect. VI. 5. BRINCKMANN l. cit. p. 148 sequ. GAVBII Pathol. §. 783. p. 423. ed. Lips. Journal des Savans 1748.

d) Riuer. Opp. Med. p. 381.

e) Welsch. Obs. Med. Epifagm. 100. p. 67 sequ.

fuisse videtur. Et si qua *grauida* f) in syncopen letalem incidit, tentandum prius est, quid ars valeat, quam a medicis deferatur, et vbi sectione caesarea opus est, prouideri debet, ne aliter, ac si viueret, peragatur.

§. 943.

Sequuntur *venenorum signa*, quibus fata accelerari possunt. Quae siue rodendo, siue stupefaciendo corpus afficiant, semper per se mortifera sunt, eaque effugere posse, homini datum non est, nisi aliae res adiunctae pestem illam auertant.

v. FASELIVS l. cit. P. I. Sect. II. c. 2. Sect. I. p. 51.

TEICHMEYER l. cit. c. 20. Quaest. 7. p. 176.

LINDESTOLP de venenis et BACCIVS de venenis p. 21.

LIEVTAUD *Precis de la Medecine pratique*, T. I. Sect. 1. p. 186 sequ.

MORGAGNI de Sedib. et Causs. Morb. per anat. indagat. Epist. 59. p. 373 sq. T. II. ed. Venet.

IO. DAV. HAHN *Or. de vsu venenorum in medicina*, Traiect. 1773.

THOM. PERCIVAL *Observations and Experiments on the poisons of Lead*, Lond. 1774. 8.

§. 944.

Suspiciari ergo *mortem a veneno rodente*, cum maxime *arsenico*, licet, si protinus, ac cibus vel potio sumta est, dolores acerbissimi et forssiones ventriculi horrendae, sitis ingens et clamosa, faucium et oris stomachi ardor, singultus continuus, nausea, vomitus, cholera mucosa vel cruenta, aluus cita et sanguinolenta, in qua materia corrupta excernitur, ileus, anxietas propter sanguinem copiosius ad

Ss 4

atria

f) *Teichmeyer Instit. Med. Legal. c. 3. p. 7.*

atria cordis confluentem intolerabilis, vertigo, visus acies hebetata, aurium tinnitus, febris, pulsus primum durus et inflammatorius, deinde debilis, intermittens, conuulsuus, spiratio difficilis, anxia, citatior, deliria leniora, mox grauiora, crebra animi deliquia, sudor vniuersi corporis largus et frigidus, facies pallida, vera mortis imago, membrorum frigus ac tremor, immanes neruorum distentiones incidunt, et inter haec mors exoptata venit. Post accedunt vngues vacillantes, liuidi, nigri, dorsum inde a scapula vsque ad praecordia caeruleum, facies turpis et lurida, labra et fauces tumidiores, cruentae, liuidae, vehementer mutatae, lingua extumida et quasi adusta, abdomen derepente, horrendum, quantum intumescens, putredo subita et cuticula in tabum diffluens, maculis liuidis foeda, foetor corporis cadauerosus, oris, faucium, ventriculi, intestinorum inflammatio, rosio, destructio, gangraena et sphacelus aut praesens, aut imminens, certe in superficie interna maculae multae, fugillatae, praerubrae, liuidae, nigrae, hinc inde sparsae, certae corruptionis talis indices, magna pituitae albae spumosaeque copia in ventriculo, interdum et membranae interaneorum submolles, fluentes, lacerabiles, putrescentes, itemque liquorem putridum in abdominis cauum profundentes. Neque negligenda reliquiarum exploratio est, quippe hac via veneni genus saepe detegitur, ideoque, bene monente Cl. B O S I O §), hae prae ceteris attendi debent, ne qua in re medicus deliquisse videatur.

§. 945.

Minus certum medici de *venenis lentis*, indeque petendis signis iudicium est, quoniam quasi per infidias

g) Progr. de Diagnosti veneni ingesti et sponte in corp. geniti, Lips. 1774. p. 13.

insidias agunt, et sensim pedetentimque in languorem, marcorem, ac mortem coniiciunt. Quo in numero collocantur variae *plumbi calces*. Quae cum vascula ventriculi et lactea, nec non mesenterii glandulas clandestine, at arcte constringunt, et imperuina efficiunt, vnde lenta tabes oritur, perspicuum est, ea saepe medici scientiam frustrari, nec licere ei edocere, vere quis isto veneno mortuus sit, nec ne. Mira enim paeneque incredibilis, si fides habenda auctoribus est, compositionum multitudo est, et ex eo genere ipsum *arsenicum*, modo exigua quantitate et aqua multa dilutum offertur, maximeque perinfamis *aqua della Toffana* s. *Toffanina*, *aqua del Petesino*, *aqua mirabilis* (l'eau mirable), *pulvis successionis* (poudre de succession), *pulvis febrifugus* empiricorum germanorum, *tinctura* febrifuga cet.

v. MOEHSEN Beschreibung einer Berlin. Medaillensammlung, T. I. p. 148 seq. qui *aquam Toffanam* arsenico conflatam experimentis certis approbavit. cf. LE BRET Magazin T. IV.

STAHL Anchiater s. Venenum pro remedio venditum febrifugum nequissimum, in eius Opusc. Chymico-Phys. Med. p. 430 sequ.

IOS. LANZONI Opp. T. I. p. 69. Laus. 1738.

§. 946.

Post *venenum*, cui *vis stupefaciendi* inest, haustum oritur nausea, vomitus, vertigo, lethargus, delirium ferox et nervorum distentio, et post *cicutam* ^{b)} subitus haud raro stupor, vertigo, oculorum caligatio, obliuio, delirium, conuulsio, singultus, vomitus, viscerum ardor et dolor, inflatio regionis epigastricae, sanguinis per aures fluor, oris spuma, et pessima quaevis indicia. At tardius et saepe duodecim horis post, ubi quis *fungos venenatos*

Ss 5 come-

b) Lieutaud Precis, T. I. Sect. 1. p. 189.

comederat, insequuntur nausea, vomitus horrendi, cholera, deiectiones, urinae cruentae, morbus cardiacus, et ventris tormina, fitis ardens, anxietas, inflatio praecordiorum, extremarum partium frigus, pulsus frequens, concitatus, vehementissimus, sic, ut haud raro ipsum arteriae magnae vel coeliacae succum sentire liceat. Quae fungi reliquiae nisi penitus egeruntur, ingratus ille sensus, quem barbare crampum appellant, neruorum resolutio, membrorum contractura et corporis vniuersi languor subsequuntur.

§. 947.

Mors ab morfu et veneno viperarum, cum maxime *crotali*, fit, vbi sanguinem contaminauit. In loco affecto, statim ac bestiola momordit hominem, oriuntur bina puncta rubra, vehemens dolor, tumor magnus, subruber, breuique liuidus, partes propinquae intumescences, facies primum pallida, post sensim pedetentimque liuescens, et ictericorum non absimilis, pulsus celer, parvus, et haud raro intermittens, tremor corporis vniuersi, anxietas summa, moestitia, inquietas, horror, palpitatio cordis, vomitus acer et biliosus, sudor frigidus, irritabilitas deiecta, neruorum distentio vel resolutio, tandemque, nisi succurratur, mors, quam teterrimus et intolerandus odor excipit.

v. Osservazioni intorno alle Vipere, fatte da FR. REDI, in Fiorenza 1664. 4.

MOS. CHARAS Experimenta circa viperam, in T. III. Opp. Gen. 1684. p. 155 sequ.

NICHOLLS Expositio mechanica venenorum Tentam. I. de vipera, acc. Cl. ARESKINI Observat. Anat. De viperis, et Cl. NICHOLLS Anat. Descriptio earum viperarum et serpentis caudifoni partium, quae pertinent ad eorum venenum. FEL.

FEL. FONTANA Ricerche fisiche sopra il veneno della vipera, Lucc. 1767.

§. 948.

Reliquum est, vt paucis *de morte a vulneribus* edisseramus, quae, vt inter omnes constat, aut *absolute* talis est, aut *sub conditione*. Prior adesse dicitur, si medelam non admittit, sed semper fereque subito iugulat, nulla alia caussa manifesta accedente, aut vbi vitium quoddam inueteratum iungitur, v. c. aneurysma ruptum, apoplexia rel. si partes ad vitam sustinendam pernecessariae laeduntur, vel discinduntur; si, vasis maioribus apertis, sanguis in caua vberim effunditur, nec arte medicinali cohiberi vel euocari potest: Posterior vero, vbi mors a quauis caussa alia aduentitia, non a vulnere, proficiscitur.

§. 949.

Sunt igitur *absolute letalia vulnera*, quae caput internum, sinus durae matris et arterias maiores afficiunt, cerebrum et cerebellum, medullam oblongatam et spinalem profundius intrant, et adiunctam habent effusionem humidi cuiuscunque non auferendi, v. c. in ventriculis cerebri, basi caluariae, vnde lenta, sed certa mors; quae ossa temporum, cribrosum vel orbitam inferiorem permeant. At *per accidens letalia* putant, si partes capitis externas, integumenta, ossa, faciem infestant, aut certe, vbi intra feruntur, cerebrum illaesum relinquunt; Hinc vulnera durae matris, saluis sinibus et maiori arteria, perhorrescenda non sunt.

§. 950.

Idem *de colli vulneribus* sentiendum est. Semper enim et per se vitam tollunt, quae venas iugulares internas, arteriam temporum et vertebrarum, maxillarem internam, sublingualem, neruum octaui paris, intercostalem magnum, phrenicos collo decur-

decurrentes, plexum ex medulla spinali ortum et ad brachium accedentem laedunt, guttur discindunt, intro quasi reuertente arteria scissa, vel vehementer percutiunt ac destruunt, denique omnes primae et secundae vertebrae colli luxationes. Contra alia res est, vbi externae venae iugulares et arteriae eae, quae ad tempora pertinent, itemque stomachus extra et leuiter vulnerantur. In his enim ars multum valet.

§. 951.

Praeter haec *absolute letale vulnus cordis* ⁱ⁾ est, ex quo intra breue temporis spatium immensa sanguinis vis profunditur, nec fluor coërceri potest, cum auricularum, ventriculorum, arteriarum venarumue magnarum, itemque coronariarum et venae sine pari, arteriae subclauiae, axillaris, mammariae internae integritas sublata est. Sub his enim laesionibus vita superstes nullo modo esse potest, a leuiori cordis vulnere ^{k)} subortaque inflammatione mors biduum forte trahi, non abigi.

§. 952.

Similis ratio *vulnerum* est, quae *vasis maioribus* in quo demum cunque loco inaccessio inferuntur: Nam perraro stringi comprimue possunt, si vel externa sunt, ac sanguis sisti, perraro animae defectio et vera syncope in magnarum arteriarum vulneratione et copiosis vteri haemorrhagiis ^{l)} saluti fuit. Per *accidens* iugulant, si arteriae intercostales vel pericardii discinduntur.

§. 953.

Eadem ratio *vulnerum* est, quae *thoracem* ibique collocatas partes offendunt. Hinc *vulnera stomachi*,

i) Galen. Loc. Affect. V. 1. p. 112. IV. k) Ibid.

l) Gaub. Pathol. §. 783. p. 423. Journal des Savans 1748, Brinckmann l. c. §. 49. p. 141. et 156 seq.

machi ^{m)}), tracheae subclauicalis et bronchiorum magna, pulmonum, si vasa maiora aperiuntur, vel via aëris meabilis subito praecluditur, septi transuersi in parte tendinea, ductus thoracici, denique nervorum cardiacorum, phrenicorum, intercostalium, paris vagi cet. semper per se homines tollunt. Huc etiam pertinent magnae pectoris parietum contusiones et laesiones, quae cum arteriarum intercostalium laceratione sunt, vel si qua vulnera vtrumque cauum permeant ac destruunt.

§. 954.

Contra *sub conditione* vim vitae necemque inferunt, quae septi transuersi musculos eorumque superficiem externam attingunt, in quibus simplex luxatio vel fractura costarum est, vel alterutrum latus apertum et perfossum.

§. 955.

Quod ad *viscera abdominis* attinet, ea timere debemus vulnera, quae magno cum sanguinis non sistendi, nec facile euocandi, sed putrescentis profluvio eueniunt, v. c. in omento et hepate, praesertim si profundius immissum telum est, et simul ad ductum hepaticum, cysticum et communem s. choledochum, vesiculam felleam, venam portarum et arteriam iecoris rel. pertinet, itemque vbi qua ruptio facta est, qualia hepatis et splenis ⁿ⁾ exempla prostant, quae ventriculum eo loco, per quem nervi vel vasa copiosa discurrunt, quasi diffringunt, et alimenta in communem ventrem deponunt, i. e. vulnera extremi ventriculi, fundi, curvationis magnae vel vtriusque lateris; quae intestinum tenue versus pylorum et mesenterium penitus discindunt; quae succi

m) Boerhaave Hist. rar. sed atroc. morbi, p. 48 sequ. ed. Lugd.

n) Pohl Progr. de liene rupto, Lips. 1758.

fucci alibilis receptaculum, arteriam magnam, venam cauam inferiorem, nervos abdominis maiores, pancreatis glandulam, mesenterii vasa insignia, sanguinem vel succum alibilem continentia; quae renes et cum iis iunctos meatus liquoris obsceni sic afficiunt, ut is euocari nequeat; tandem quae vterum gravidum magna cum vi ac impetu disrumpunt.

§. 956.

Minus mortifera et non nisi cum pluribus signis malis copulata habentur, quae integumenta musculosae abdominis externos, lineam albam, umbilicum vel anulum disseciunt, itemque interius adiunguntur, illaesis visceribus et vasis quibusque; id quod etiam de iecinoris, lienis, omenti, renum, vesicae vulnusculis, nec non de iis, quae ad intestina tenuia atque crassa procul a ventriculo pertinent, aut non omnem compagem resoluunt. De genitalibus sexus potioris externis laesis, compressis, collisis, vulneratis, idem iudicato.

§. 957.

Vulnera extremarum corporis partium periculosa non sunt et securius infliguntur, praeter illud, quod propius a trunco vasculum laedit, ideoque simul prohibet, quo minus sanguis sisti possit: Tunc gangraena in propinquo est. Hinc etiam violentae capitis, pectoris et abdominis percussiones, contusiones graues, sugillationes, foeda plurimorum musculorum laceratio, articuli prope ab pectore vel abdomine laesio, itemque *vulnera*, quae *telo venenato* dantur, ut plurimum funesta sunt, quippe gangraena vitae clausulam imponit.

§. 958.

Ex his perspicuum est, *vulnus per accidens letale* haberi oportere, ubi quis sibi solus relinquitur et sine chirurgorum auxilio. Quo pertinent ea capi-

tis vulnera, quae terebrae ministerio auferri et poterant, et debebant; porro quae in vasis magnis vel visceribus, in conspectum medici venientibus, accidunt, et medicamentis fere parent; in quibus, quod tuto fieri poterat, humidum et peregrina corpora non euocantur; tandem quae per incuriam aegri, per errorem vel imperitiam medici atque chirurgi, per culpam amicorum et familiarium, vel per accessum noui morbi, v. c. phthiseos, vomicae cet. interficiunt. Negligenda tamen in his non sunt aegri aetas, et temperies, symptomata, quae vulneri comitantur, instrumentum, quo vulnus inflictum est, tempus, sub quo mors infecuta est, medendi via et ratio rel. ne quid indiligenter vel illiberaliter fiat. Nam mors subita post vulnerationem non semper vera et vnica mortis causa putanda est.

§. 959.

Quibus praemissis, ex facili de illa signorum mortis lite, quam superius commemorandam duximus, iudicari poterit. Ceterae notae vt mortem certiore reddere possunt, ita eam vere adesse sola, me quidem iudice, *putredo* denunciat. Quae vbi incidit ocyus serius, quippe haec ex morbi natura, instrumentorum vi et magnitudine, virium vitae et irritabilis cordis constantia, e loco affecto, ab adspiratione aëris puri, vel impuri, frigidi vel calidi, ab aetate et sexu vario cet. potissimum pendent, consentaneum et consequens est, vt de vera sempiternaque hominis morte dubitare amplius non liceat. Etenim tunc temporis vna cutis lior et nigror, odor cadauerosus, vermes hospites aduentitii et putredinis fautores, accedant necesse est. At donec ista putredo afuerit, miseros negligere atque deferere nefas est, et etiamsi saepe omnis medici opera irrita sit, tamen et aliquot

aliquot diebus post multi in vitam quasi ab inferis suscitati reuixerunt.

§. 960.

Caue tamen, ne cetera indicia, quae ut plurimum moribundis ac vere mortuis insunt, temere spernas. Quo referuntur oculorum obscuratio et tunica cornea pituita alba suffusa, sublata functionum omnium vis, distentio pectoris ne minima quidem, vel vasculis impositis internoscenda, membrorum rigor,isque saepenumero sensim pedetentimque subsequens ^o), haud raro flexibilitas et mollitudo vel post fata consistens, v. c. in vampyris, interdum et calor, qui ab motu humorum intestino augefcente, v. c. in morbis putridis, a vasis magnis laesis ^p), a putredine incipiente atque odore suo satis cognoscendo oritur; maculae cutis liuidae, non ulcerosae, et, horrendum, quantum foetentes, frigus incredibile, vis stimulorum et punctorum, ferramentorum, cauteriorum, ignis ^q), fricationum ^r) inefficax et omnis opera irrita cet. In tanta enim mortium diuersitate notarumque fallacia praestat crudelem esse medicum, quam aliquos viuos per negligentiam, stultitiam, praeiudicatarum opinionum vanitatem sepeliendos curasse. Hinc solutis corporis compagibus et in puluerem breui dehiscenibus, animo vero ad Deum immortalem, vnde profectus erat, reuerso, dedecet nos pietatis iustae esse immemores, et defunctis illud poetae apprecemur: *Molliter ossa cubent!*

^o) Hamburg. Magaz. B. 10. St. 5. p. 535.

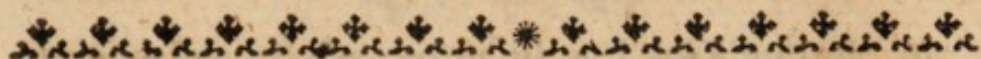
^p) Brinckmann l. c. p. 106.

^q) Lancis. de mort. subit. L. II. 5. n. 11.

^r) Ephem. Nat. Cur. Dec. I. Ann. 8. p. 159.

TABVLAE I.
 QVAE PVLVS SINENSIVM
 EX
 CLEYERO
 REPRESENTAT,
 EXPLICATIO.

Fig. 1.

Modus Sinensium medicorum pulsus explorandi: statuuntque illi tres locos, qui appellantur

1. *Cún* 2. *Quoan* 3. *Chě*.

Fig. 2. *Septem pulsus externi* in tribus locis vtriusque manus morbos indicantes.

- a. Pulsus *Feu* i. e. natans: Hunc digitus percipit deorsum deflectere, et ad superficiem abundare, vti folium ceparum molliter depressum se sursum eleuat.
- b. Pulsus *Keu* i. e. in medio ruptus et in extremis plenus est similis natanti, sed quia sine viribus in medio deficit et est vacuus, habet duo capita.
- c. Pulsus *Hie* i. e. acuto-creber est tactus, qualis fit ab vnione rotando decurrente, etsi rursus palpes locum, cadens ictus videtur, et nec ingredi, nec egredi.
- d. Pulsus *Xě* i. e. plenus et solidus, cum eleuatur, habet excessum: Aliqui eundem cum longo esse dicunt.
- e. Pulsus *Hieñ* i. e. chordae extensae similis.

Grun. Semiot.

T t

f. Pul-

- f. Pulsus *Kieh* i. e. intensus excedit, et, cum eleuatur, valde celer est, assimilatur torrentis cursui intento.
- g. Pulsus *Huim* i. e. exundans infra valde magnus est, cum eleuatur, excedit.

Fig. 3. *Octo pulsus interni.*

- a. Pulsus *Vi* i. e. parvus: Ictus eius est, qui cum quaeritur, abit, et venit, modo videtur esse, modo non; prorsus ita se habet, ac si filum sericum palpes.
- b. Pulsus *Chin* i. e. profundus, deorsum videtur percipi, sed vbi eleuatur, non apparet; prope ossa deprehenditur, instar mollis gossypii.
- c. Pulsus *Huon* i. e. remissus, ex magno et tardo componitur, tardus et lentus est ictus, ad digitum cum accedit, abscedit.
- d. Pulsus *Cy* i. e. obtuso-rarus, esse infra videtur, sed vbi eleuatur, non percipitur, initio vacuus, in fine plenus similis videtur, ac si quis cultro superficiem arundinis saepius rodit.
- e. Pulsus *Ch* i. e. tardus, digitus non nisi fortiter applicatus illum reperit: nam est occultior: Tardus dicitur, quia vnica spiratione tres ictus tantum habet.
- f. Pulsus *Foi* i. e. cadens, diligenter est perquirendus, ad ossium fortem tactum reperitur; est ictus instar demersae rei et mox emergentis rei.
- g. Pulsus *Nu* i. e. mollis, subtilissimus et debilissimus est, cum reperis, mox abiisse videtur, et elabenti similis, repente fallit, plane est, ac si tangeres gossypium intra aquam.

h. Pul-

- h. Pulsus *Niè* i. e. debilis, digitus ab illo, sicut a lana, leuissimo attactu afficitur ad pellem et carnes, mollissimus, forti facta impressione euanesceat.

Fig. 4. Nouem viarum pulsus f. Extraordinarij.

- a. Pulsus *Châm* i. e. longus, a calore primigenio etiam proprio loco egreditur similis hastae vibratae.
- b. Pulsus *Tuòn* i. e. brevis, ab humido radicali deficiens, nec pertingens ad locum proprium, similis grano oryzae.
- c. Pulsus *Hiũ* i. e. vacuus ab humido radicali; cum eleuatur, non pertingit, similis est fili serici globo.
- d. Pulsus *õ* i. e. celer a calore primigenio.
- e. Pulsus *Kiẽ* i. e. alligatus ab humido radicali, est creber et cumulatim veniens et sistens, dein rediens.
- f. Pulsus *Tay* i. e. vicarius, ab humido radicali, nititur se eleuare, sed non potest, violenter se subinde eleuat.
- g. Pulsus *Kieñ* i. e. trahentis ab humido radicali, non inuenitur, nisi valde premas.
- h. Pulsus *Tuĩm* i. e. motus ab humido radicali, cum eleuatur, euanesceat.
- i. Pulsus *Sý* i. e. subtilis ab humido radicali, recedit et venit valde paruus, videtur, ac si gossypium tangas.

Hi in antiquo aliquo codice adiciuntur :

- k. Pulsus *Tay* i. e. magnus a calore primigenio.
- l. Pulsus *Hũ* i. e. frequens a calore primigenio.

Fig. 5. *Sedecim pulsus monstrofi s. mortales, ex modernis et antiquis codicibus.*

1. Pulsus *Hiâ Yerê mē* i. e. ranae saltantis pulsus. Spatio vnuspirationis nunquam integer apparet, semel tantum pulsat.

2. Pulsus *Rú Rú* i. e. piscis caudae immotae pulsus, qui mouet digitum, vt piscis natans mouet caput immota cauda, redit, deinde sistit.

3. Pulsus *Yeh taō* i. e. absconditi gladii. Vnica spiratione duos ictus tantum dat, apparet et dispareret celeriter, vti gladius qui subito vibratur et mox euanescit.

4. Pulsus *feū lieñ* i. e. versi floris pulsus: *Lieñ* est flos in aqua crescens, Lusitanice dicitur *golfaon*. Vnica spiratione semel tantum pulsat, initio paruus, postea oblique descendit.

5. Pulsus *Keim Xam fi* i. e. iusculi natantis pinguedo, seu sicuti iusculum pingue sursum ebulliens. Vnica spiratione duodecim ictus dat, dein sistit, initio paruus, dein magnus, semper tamen debilis.

6. Pulsus *Châm Keu* i. e. calicis orificium. Vnica spiratione octo vel nouem ictus dat, duo capita seu labia, seu extrema tantum attingit, in medio vacuus.

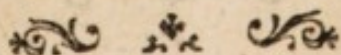
7. Pulsus *Ciō Chui* i. e. auis vel gallinae rostro carpentis grana. Vnica spiratione interdum tres, vel octo, vel nouem ictus dat; cum veniunt, sunt celeres et digitum pungunt.

8. Pulsus *Vō tēu* i. e. domus stillicidium cadens a tecto. Vnica spiratione tres ictus habet, et cursum abruptit; cum adueniunt, pleni sunt, cum abeunt, debilissimi.

9. Pul-

9. Pulsus *Tam Xē* i. e. proiecti lapidis, f. ictus, quem facit lapis proiectus. Vnica spiratione vel duabus vnicum tantum dat ictum.
10. Pulsus *Kiai Sō* i. e. solutae chordae. Multis spirationibus vnum dat ictum.
11. Pulsus *Sie Kieū* i. e. herbarum sic dictarum pulsus. Vna spiratione nouem vel decem dat ictus, deficere comperitur; et, cum eleuatur, impleri.
12. Pulsus *Tū uofū* i. e. terrae globulis similis. Vna spiratione nouem vel decem dat ictus, pulsus percipitur plenus et magnus, nec principium habet, nec terminum.
13. Pulsus *Faiū pā* i. e. euertens ac destruens, similis duabus fabis in aqua natantibus. Vna spiratione septem vel octo habet ictus; cum venit, est plenus; cum abit, est tardus, post horam moritur in delirio febris.
14. Pulsus *Tā Kiē* i. e. poli pulsus. Vna spiratione dat duos ictus; cum venit, est magnus; cum abit, est plenus.
15. Pulsus *Kiai tō* i. e. dissoluentis lumbos, similis motui complicantis aliquid. Vna spiratione dat decem ictus, dein sistit, parvus sine capite, nec potest redire.
16. Pulsus *Tō xi* i. e. auferens cadauer, similis clauicymbalo, aut chordae personantis ictus intenso. Vnica spiratione dat vnum ictum vel tres, nec sistunt, vel octo, et deinde sistunt, cum veniunt creberrimi; cum abeunt, minus celeres sunt.

TABVLAE II.

QVAE

CL. FOVQVETI

PULSVS ORGANICOS

REPRÆSENTAT,

EXPLICATIO.

Fig. I.

Modus explorandi pulsus organicos docetur.

Fig. 2. Pulsus cephalicus s. capitalis simplex.

Fig. 3. Pulsus pectoralis simplex.

Fig. 4. Pulsus gutturalis simplex.

Fig. 5. Pulsus nasalis simplex.

Fig. 6. Pulsus inferior s. ventralis, abdominalis, epigastricus, intestinalis *Fouqueti*.

Fig. 7. Alia pulsus intestinalis species.

Fig. 8. Pulsus stomachalis simplex s. Pulsus vomitus *Bordenii*, gastricus *Wetschii*.

Fig. 9. Pulsus vterinus simplex s. menstruus.

Fig. 10. Pulsus vterini species apud Cl. *Fouquetum*.

Fig. 11. Alia eiusdem pulsus vterini forma, eaque, auctore Cl. *Fouqueto*, in iunioribus, delicatulis, neruosis et in melancholiam pronis perfrequens.

Fig. 12. Pulsus hepaticus simplex.

Fig. 13. Pulsus splenicus simplex.

Fig. 14. Pulsus haemorrhoidalis simplex.

Fig. 15. Pulsus dysentericus.

INDEX.

Fig. 2.

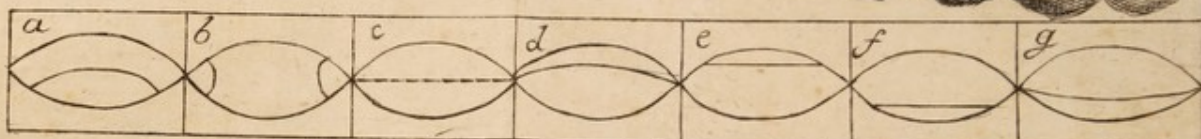

Fig. 3.

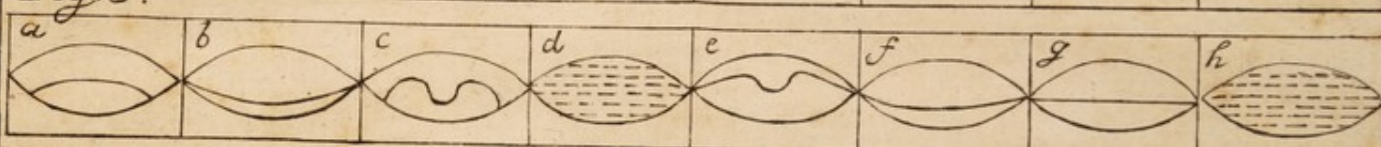

Fig. 4.

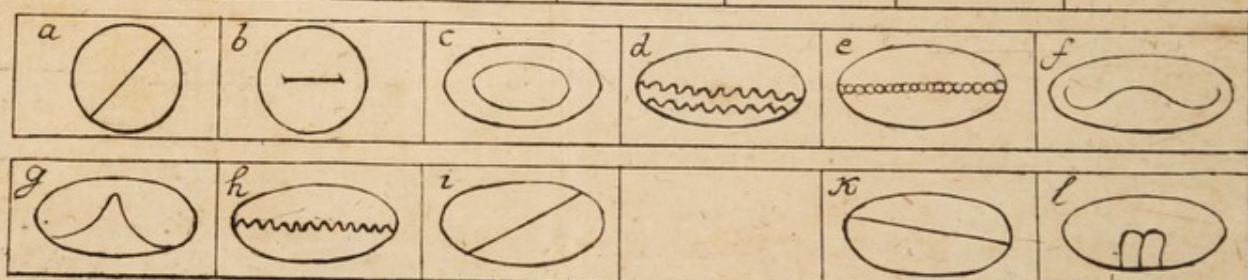
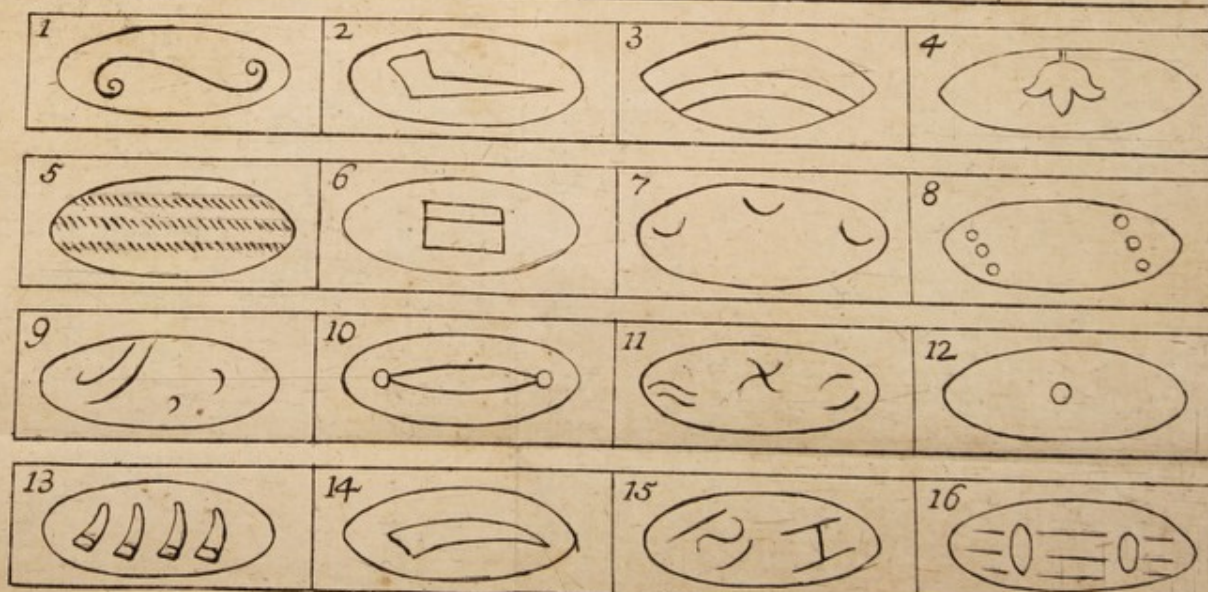
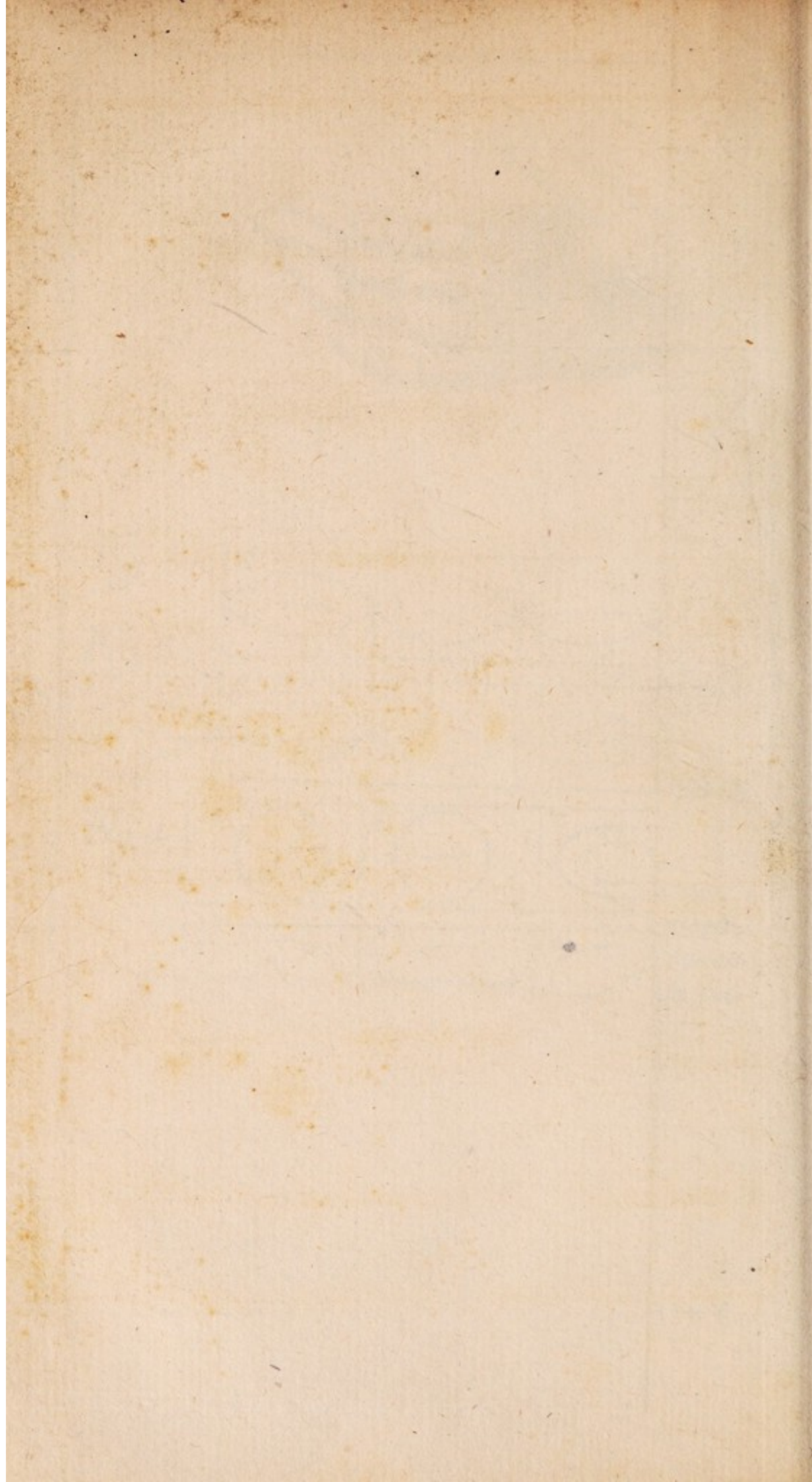

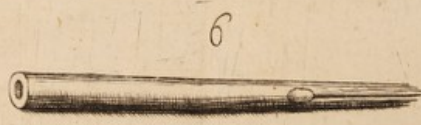
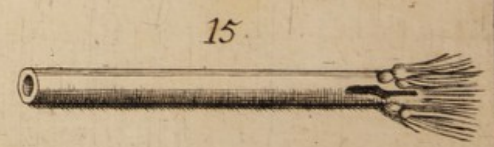
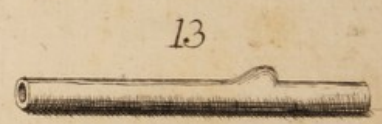
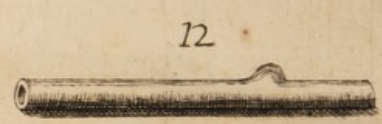
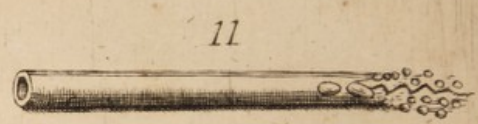
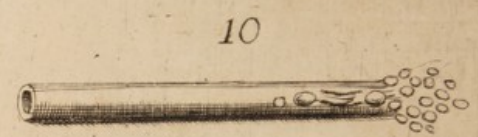
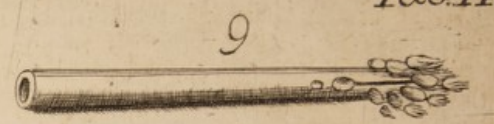
Fig. 5.

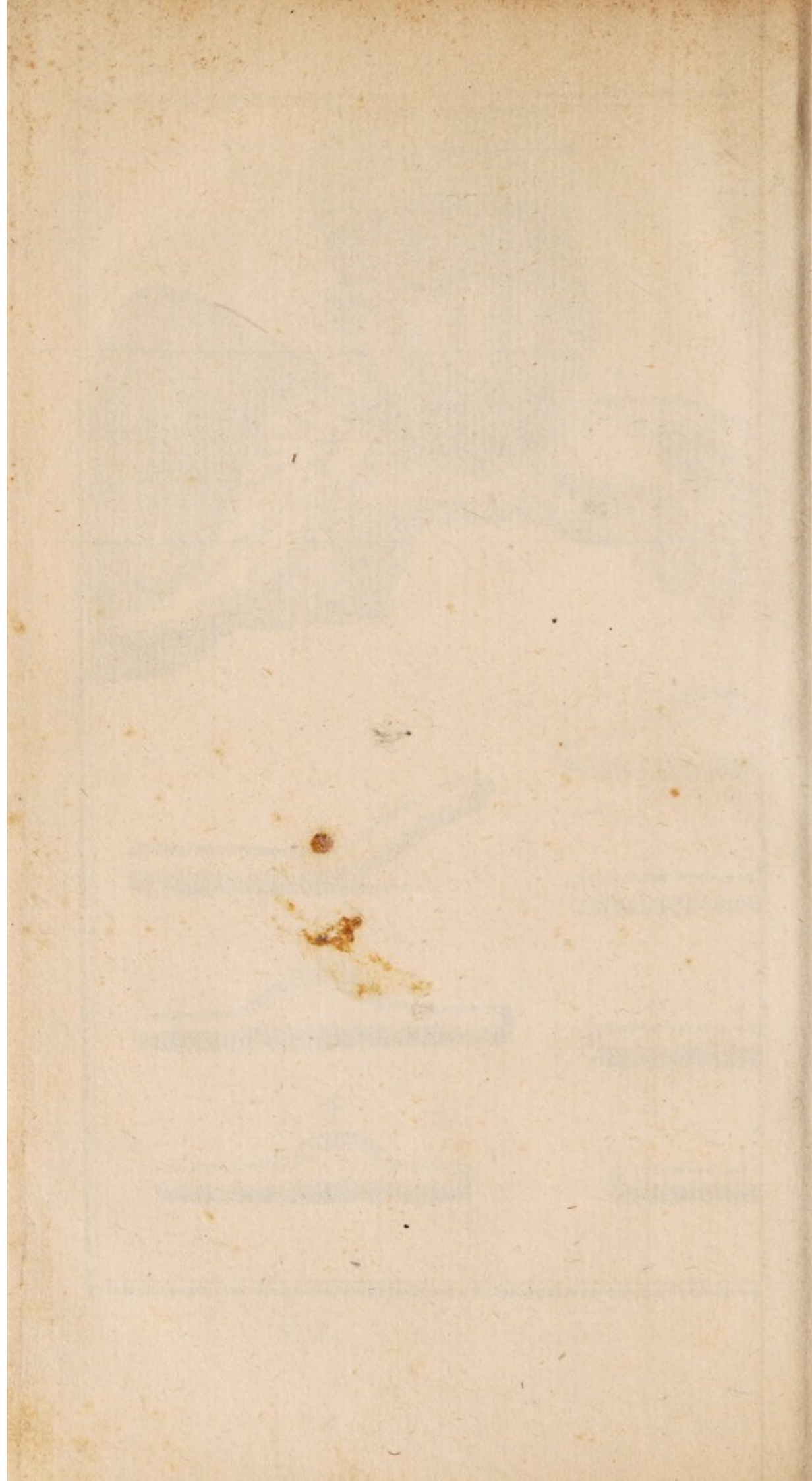

INDEX.

A.

Abdominis tumor, qui eius pulsus secundum Sinenses 70. quid indicet, si in deiectione crebra motus nullus persentiscitur 619. si frigidum est ib.

Abortio, frequens quid indicet 440.

Abscessus decretorii, quid denotent 483. quando in acutis morbis expectandi ib. notae abscessus futuri in superioribus corporis partibus 484. in inferioribus 485. boni et decretorii, qui 486. mali ib.

Achores, retrogradi pessimi 567.

Actiones, quatenus sanitatem indicant 25. vitales 26. animales 27 et 194. naturales 28. 304. sexus 29. quatenus morbum 40. actiones primarum viarum laesae, ut signa 304 sequ. secundarum viarum 342 sequ. sexus 423. potioris ib. sequioris 429 sequ.

Aetas, quae signa sanitatis praebet 20. infantilis ib. puerilis 21. iuuenilis ib. adolescentum 22. virilis et senectutis viridis ib. decrepitae 23. aetas aetatem corrigit ib. aetatum pulsus secundum Galenum 115.

Affectuum pulsus varii secundum Galenum 117.

Algor v. Frigus.

Altus pulsus qui 113.

Aluus soluta quid indicet 337. quid nimia, pauca ib. quid incscio et inuito aegro deposita 339. qualis sanorum 328. notae perliquidae et mollis ib. aquosae ib. contractae 329. durae ib. perliquida quando mala ib. quid denotet aluus tarda 336. adstricta et suppressa ib. decretoria 509.

Amaurosis, eius notae 250.

Amoris pulsus 117.

Anaesthesia, v. Sensus vacuitas.

Angina, proprius eius pulsus 121. quae eius ex collo signa 608.

Animi deliquium, periculosum in morbis 234. imminuentis signa ib.

Anni tempora, eorum pulsus secundum Galenum 118.

Anxietas, quid in morbis significet 629 sequ. duae eius species, et cuiusque notae 630. quae anxietas mala 631. media ib. immedicabilis 632. qualis in moribundis 633.

Aphonia, in morbis semper mala 230. media 231.

Aphthae, earum signa 589 sequ.

Appetitus, eius in morbis vis 311. consistens 312. deficiens in sano ib. in febribus ib. in conualescentibus reuertens bonus ib. deficiens in ebriosis periculosus 313. nimius semper malus ib. quid in sanis vel febris vigore denunciet 313. peruersus 314.

Apyrexia Hippocratis, quid denunciet 236.

Ardor ventriculi, quid denotet 316.

Auditus, eius in morbis vis et potestas 255 sequ. difficilis notae 257.

Aures, quae sanae 36. earum susurrus, quid denunciet 255. ulceratae et manantes 579.

Aurium sordes, earum notae 579.

Auriculae, earum varia in morbis signa 579.

B.

- Bilis*, eius notae in morbis 326 sequ.
Bordeuii diuisio pulsuum 130. criticus 133. non criti-
 cus 134. eius nasalis quis 140.
Bulimor, eius pulsus 122.

C.

- Cacochymia*, unde cognoscatur 539. serosa ib. pituito-
 sa 540. atrabilaria ib. acida 541. muriatica ib.
 alcalina volatilis ib. rancida et biliosa 542. spe-
 cificae ib.
Calculus, eius indicia 417.
Calor, eius variae formae 552. quando bonus vel ma-
 lus 553 sequ. blandus fere malus augur 555. quid
 in variis morbis portendat ib. alternans cum frigo-
 re 559 sequ.
Caprizans pulsus, qui 99. eius significatio 104.
Caput, quod sanum 27 et 35. Signa male affecti 569.
Carphologia v. Floccorum venatura.
Carus, eius notae 266.
Catochus et Catalepsis, eorum pulsus 119 sequ.
Cephalaea, mala 288.
Ceruix, dura et dolens quid denunciaret 608. quid in-
 fudans ib.
Chlorosis, eius notae 574.
Circummuens pulsus, quis 114.
Clauus, qui metuendus 288.
Coctio quid 8 et 466. quae bona 467. est duplex ib.
 indicia coctionis bonae 468.
Colica, qui eius pulsus ex Sinensium doctrina 70.
Collum, eius signa 607. si procerum vel crassum et
 breue est ib. si arteria, quae huc pertingit, vehe-
 menter appellitur ib. si collum dolet a tensione vel

inuersura 608. quae exinde signa in angina rependa ib.

Color, in facie respondens pulsui secundum Sineses 61. *oculorum* quid notet 246. quid vniuersi corporis 560. quando bonus 561. notae coloris albi et pallidi ib. rubri 562. flauo 563. viridis 565. liuidi et nigri ib. quid in naevis maternis valeat ib.

Coma vigil, quid indicet 265. *coma somnolentum* quid 266. *coma placidum* quid ib.

Comitialis morbus, qui eius pulsus secundum Sineses 69.

Conceptio, v. Grauiditas.

Convulsio, quid indicet 220. futurae signa ib. quando bona vel mala 221 sequ. quid potiora eius genera denuncient 223. quae singulorum membrorum ib.

Convulsivus pulsus quis 99. significatio 104.

Cor, quando sanum 36. quid eius destructionem denotet secundum Sineses 62.

Corpus, eius habitus, vt signum 542 sequ. quid denunciet bene valenti simile vel dissimile in morbis acutis 544.

Crisis, v. Iudicatio.

Cruditus quid 8 et 464. eius notae 465.

Cubitus, in morbis negligi non debet 622. qui bonus 623. qui malus et exitialis 623 sequ. qui pessimus 624. qui mortis praenuncius 625. quid indicet cubitus tumultuosus ib. cum capite prono ib. vel pedibus disiectis 626. in affectum latus ib.

Cutis ulcerata post sudores, quid denotet 364. quid mador 560. vel ficitas ib. quid tensa in vola corii instar et dura 622.

D.

Debilitas post morbos graues, ab irritabilitate est 199. quid significet 224 sequ. pessima, quando 225.

Decreta medicorum generalia de signis 13 sequ.

Decubi-

Decubitus, v. *Cubitus*.

Decurtatus pulsus, v. *myurus*.

Deglutitio, eius in morbis signa 308 sequ. bona vel mala 309. in scorbuticis et hypochondriacis 310. sonora pessima 310.

Deiectio, quae bona 327 sequ. mala 328. quid indicet viscida et pituitosa 330. mucosa ib. alba ib. chylosa et pinguis 331. purulenta ib. viridis s. crocea ib. flaua 332. fusca ib. nigra et livida ib. spumans 333. praerufa ib. cruenta 334. bene colorata 335. odora et foetens ib. putrida et cadauerosa ib. decretoria 509. symptomatrica 510.

Delirium, qui eius pulsus secundum Sinenses 69. quid delirium indicet 272. signa imminentis 273. futuri 274. praesagia ex delirio semper mala 275. signa delirii acuti et vehementis ib. in febrium acutarum vigore ib. mitis atque continui 276. longi ib. continui et ferocis ib. moderati, taciturni ib. ceterarum delirii formarum 277. deliria periculosa, quae 278. eorum, quae a debilitate, notae 279. pessima species, elatio animi ib.

Dentes, eorum notae 590. si glutinoso humore inficiuntur ib. arent ib. strident vel conuellantur ib. corrumpuntur vel dolent 591. si difficulter erumpunt ib.

Diarrhoea, eius pulsus secundum Sinenses 70. eius notae 337. quae bona vel mala 338. quae letalis ib.

Dicrotus pulsus 97. eius significatio 101. secundum Solanum 131.

Dies decretorii, irritabilitati debentur 200 sequ. vere dantur 448 sequ. sunt pares et impares 449. quomodo numerandi 451. in his septimus eminet 452. qui pares dicuntur, qui impares 453. quomodo quisque decernit ib. eorum diuasio 456. indicum potestas ib. intercalares, qui 457 sequ. causae dierum decretoriorum 460. boni vel mali sunt ib. his

his continetur vis medici 462. et diuifio variorum ftadiorum 463.

Digestio, quae mala 325. in acutis 326. in conualefcen-
tibus ib.

Digit, eorum notae, fi frigent, calent, ftupent 621.
fi videntur recuruati ib. liuidi vel plumbei ib.

Diplopia, quid notet 244.

Dolor, eius in morbis vis 283. 301. variae formae ib.
qui minus malus 284. qui peffimus 285. dolor ca-
pitis quid denotet ib. quid cum variis fignis iun-
ctus 286 fequ. quid fixus 287. quae a loco do-
lente capitis repetuntur 288. dolor verticis et
temporum ib. aurium 289. qui periculofi ib. cer-
uicis ib. faucium 290. pectoris ib. fcapulae 291.
mammarum ib. laterum ib. dorfi 292. ventris ib.
praecordiorum 293. fcrobiculi cordis 294. oris
ventriculi 295. quando is dolor malus 296. dolor
inteftinorum ib. lumborum 297 fequ. veficae 299.
dolor a calculo 300. ad partum fpurius ib. penis
ib. podicis ib. extremorum 300 fequ. quid, fi fu-
bito remittit 301.

Δορκαδίζων pulfus, v. caprizans.

Dorsum, eius in morbis infpectio neceffaria 609. quid
indicent maculae hic enatae ib. in longis defqua-
matum non metui debet ib.

Dysenteria, eius pulfus fecundum Sinenfes 70.

E.

Εκλυσις v. exfolutio.

Emphyfema, quid indicet 551.

Εφιδρωσις, quid denunciet 357.

Exanthemata, varii generis funt 488. quando decreto-
ria 489. fymptomatica 490. generalia de his me-
dicorum decreta ib. quid indicent volatica infan-
tum 567. quid diuturna ib. in fcorbucis 568.

Exfolutio, quid indicet 236.

Extremi-

Extremitates, sanae quae 37. quae hoc nomine comprehendendae 612. quae in morbis bene ominosae ib. quae malae 620 sequ.

F.

Facies et pulsus sibi respondent ex doctrina Sinensium 61. quid denotet rubra 562. variae eius formae 570. quid portendat in morbis sana 571. mire contorta 572. florida et rosea ib. rubore fugaci suffusa 573. rubra et insudans ib. cadauerosa ib. pallida 574. et tenuata 575. flava ib. livida 576. lurida et plumbea ib. turgida ib. flacca et tenuata 577. morosa et austera 578. anxiosa ib. tristis, meditabunda, subridens ib. Hippocratica 606. huius notae ib.

Fames, quae metuenda 314. letalis 315. canina, quid designet 315.

Fastidium, eius signa 315. periculosum, quando 316.

Fatuitas, quid 280. semper mala ib. praesertim in perspicacioribus 281. insanabilis, quae ib.

Fauces, quid designent graciles, dolentes, ulceratae 605. asperatae ib. cum suffocatione iunctae ib. in angina tumidae et inflammatae ib.

Febris alba amatoria, eius notae 574.

Febris maligna, eius signa secundum Sinenses 68 sequ. maligna a fermento calido et frigido 69. febrium auctor irritabilitas 199.

Feces, v. Deiectio.

Ferrens bis pulsus, v. dicrotus.

Flatus, qui bonus vel malus 317. creber in acutis 318. foetens ib.

Floccorum venatus, quid denunciaret 628 sequ.

Foetor, eius in morbis notae 252.

Formicans pulsus, quis 98. eius significatus 105.

Fouquetus, eius descriptio pulsus non critici 134. organici notae 135 sequ. eius epigastrici, qui 153.

Frigus,

Frigus, quid in morbis indicet 556. quid varii eius gradus ib. quando bonum vel malum ib. quid si varia membra occupet 557. extrema 558. alternans cum calore 559.

Frons, eius in morbis vis 580. signa ex collapsa et contracta ib. pallida ib. rubente et calida 581. rubore fugaci suffusa ib. liuida ib. pustulis deturpata ib. dolente 582.

G.

Galenus, eius de pulsibus doctrina 110 sequ. eius hac de re merita 114. primus inuentor pulsuum organicorum 122.

Gangraena decretoria, quando expectanda 482.

Gastricus pulsus, v. pulsus organici.

Genae, earum signa, si rubent 585. si maculis contaminantur 586.

Gingivae, earum varia signa in morbis 592.

Gracilescens pulsus, v. myurus.

Grauiditas, eius potiora signa 438. magna in aestimanda eorum vi cautio 439. falsae grauiditatis indicia ib. si ducitur 441.

Gustus, eius notae in morbis 253. nullus vel alienus, ingratus ib. amarus, dulcis, vrinofus, acidus, falsus, intolerandus 254. aeruginofus ib. foetens 255.

Gutta serena, v. Amaurosis.

H.

Habitus corporis bonus quis 37 sequ. eius varia signa 542 sequ. athleticus malus est 543.

Haemantica, fallax est 536.

Haemoptysis decretoria, an detur 498.

Haemorrhagia, eius pulsus secundum Sinenses 70. saepe in acutis morbis decretoria 492. quando metuenda ib. potiores eius viae ib. potiora signa ib. notae

notae haemorrhagiae narium futurae 493. decreto-
riae 495. symptomaticae 495 sequ.

Haemorrhoides decretoriae, earumque signa 499.

Helicus pulsus 99. eius significatio 104.

Hemicrania, quando mala 288.

Hepar sanum, quando 37. eius pulsus secundum Sinen-
ses 66. et destructio 67.

Hippocrates, quid ap. eum τεκμήριον et σημεῖον 7.

Horror, quid 201. eius signa ib. bonus, quando 202.
malus 203. horror qualis singularum febrium est
204 sequ. in continua 205. in putrida 206. in
exanthematicis ib. inflammatoriis 207.

Humores, eorum motus signum valitudinis 26. etiam
multitudo 27. qui sani 30. deficientium signa 539.

Hydrops, qui pulsus secundum Sinenfes eum indicent
71. secundum Galenum 122.

Hystericæ, earum pulsus secundum Galenum 122.

I.

Icterus, eius pulsus secundum Galenum 122. quando
in acutis bonus et decretorius 563. eius notae ib.
quando malus 564.

Idiosyncrasia, ab irritabilitate est 198 sequ.

Inciduus pulsus Solani, v. vndosus, et *Solanus*.

Incontinentia urinae 397.

Inferior pulsus 145.

Inflammatiō, eius pulsus 119.

Immuens pulsus, v. circumnuens.

Insomnia, in morbis semper mala 269. cautiones in his
praesagiis ib. sunt grata vel ingrata, eorumque signa
270. turbulentorum notae 270 sequ.

Intercifus pulsus, v. dicrotus.

Intercurrens pulsus, qui 97. significatus 101.

Intermittens pulsus, quid secundum Solanum indicet
131 sequ.

Intestina sana, quae 37.

Iris opaca, quid significet 249.

Irritabilitas naturalis, quae bona 28. eius natura 195 sequ. hac firmatur facilis neruorum distentio in pueris, feminis 197. affectuum vis ib. pulsuum crebritas et mutatio 198. ipsa idiosyncrasia ib. februm auctor est 199. et debilitatis post morbos graues ib. variorum sub vario caelo morborum 200. in ea forte causa latet, cur variolae semel hominem inuadunt 200. glutini debetur ib. firmior ab hac doctrina de diebus decretoriis est 200 sequ.

Iudicatio morborum, irritabilitati debetur 200. quomodo fieri debeat 445. quid sit 469. variae eius species 470. quando futura iudicatio 471 sequ. quando nulla expectanda 472. notae imminentis et futurae 473. certae et salutaris 475. bonae, nec semper tutae ib. exitiosae 477. iudicationis modi 481. per gangraenam 482. per abscessus, suppurationem, exanthemata 483. per expulsionem humorum 491 sequ. per haemorrhagias 492 sequ. per sanguinis sputa 498. menses ib. haemorrhoides 499. mictum cruentum 500. sudorem ib. salinae fluorem et sputa 503 sequ. urinam 505 sequ. vomitum 507. deiectionem 509. per coniunctionem plarium egestionum 510.

K.

Καρδιαγμός, quid significet 295.

Καρδιαλγία, eius notae 295.

Kiao pulsus apud Sinenses qui, eorumque significatus 51 sequ.

L.

Labia, eorum vis in morbis 586. si tremula sunt ib. alba, arida, distorta, resoluta cet. 587. ulcerata ib. tumida ib.

Lacrumae, earum in morbis signa 247 sequ. pituitosae 248. ex glandula lacrumali notae ib.

Lactatio, quid significet nimia 443. deficiens ib. impotentia lactandi 444.

Lassitudo,

Lassitudo, quid denunciaret 226. quando bona vel mala ib.

Lectio veterum commendanda 10.

Lethargus, eius notae 267. periculosus ib.

Lethargicorum pulsus, qualis 119.

Leuitas corporis, signum sanitatis 27.

Li pulsus Sinensium, qui, eorumque significatus 53.

Lingua, eius inspectio in aegris pernecessaria 592. varie mutata 594. notae linguae rubrae ib. cruentae ib. pallidae et albae 595. flavae s. viridis Hippocratis 596. biliosae ib. fuscae, puniceae, plumbeae, liuidae ib. nigrae 597. et varie compositae ib. tumidae 598. contractae 599. humidae et molles ib. durae, horridae, asperae, scabrae ib. ficcae 600. adustae ib. mucosae, sordidae ib. malum saporem referentis ib. foetorem reddere visae 601. fissae, ulceratae, bisulcae 602. bullosae vel pustulosae ib. tremulae 603. convulsae ib. resolutae 604. ardentis, frigidae ib. quid augurandum, si lingua sine sensu ac gustu est ib. in his signis spectari debet tempus et modus coniunctionis ib.

Lippitudo, quid denunciaret 248.

Lysis, quando expectanda 478.

M.

Macies, v. *Macritudo*.

Macritudo, in morbis subita pessima 548. quando non adeo metuenda ib.

Maculae, earum color in acutis notandus 583.

Mador cutis, quid denunciaret 560.

Malacia, quid indicet 314.

Malignitas morbi, quid 518 sequ. vnde petenda eius signa 519. communia signa 520. et certae pernicii 521. potiora 522.

Grun. Semior.

Uu

Man-

- Manducatio*, eius in morbis vis 308.
- Manus tremor*, quid denunciet 621.
- Marcescentium pulsus*, v. Tabidi.
- Maxilla*, quid indicet eius distentio 586.
- Medici*, eorum mores quoad praefagia 2 sequ. sola si-
gnorum scientia magni 4. veteres hac de re clari
9 sequ.
- Membrorum motus*, facilis bonus 228.
- Memoria deleta*, v. Oblivio.
- Menstrua*, v. Purgatio.
- Mentis constantia*, in morbis semper bona 271. cautio-
nes in praedicendo 272.
- Mentum*, eius in morbis significatio 587.
- Meteorismus ventris*, quid 618. quid in variis morbis
portendat ib.
- Mictus cruentus*, eius notae 416. interdum decreto-
rius 500.
- Mola*, eius notae 440. variae formae ib.
- Morbi varii* sub vario caelo ab irritabilitate dimanant
200. morbi letalis notae 279. malus eius exitus,
quando 461. recidivi 512 sequ.
- Mores aegri*, semper attendendi 627. varia eorum si-
gna ib. sub quibus mors expectanda 628 sequ.
- Morientium pulsus* 106.
- Mortis signa* secundum Sinenses 56 sequ. eius hora in
acutis, quomodo definienda 462. an in morbi de-
cremento accidere possit 480. an eius signa incer-
ta 634. distinguenda est mors naturalis, morbosa,
violenta 635. violenta varii generis est ib. notae
mortis senilis 636. morbosae ib. mortis futurae
637. violentae 638. signa mortis aqua submerso-
rum 639. viui, an mortui vndis submersi sint 638.
signa eorum, qui faucibus laqueo praecclusis obie-
runt 641. viui, an mortui suspensi 642. indicia
suffoca-

suffocationis in infantibus recens natis ib. an in
 vtero viuant 643. si incuria nutricum perierunt ib.
 signa mortis a vaporibus ib. carbonibus 644. ce-
 teris effluuiis ib. attonitorum ib. frigore pereun-
 tium 645. ex casu grauiori ib. a globi bellici trans-
 itu ib. ab commotionibus animi 646. ex lipothy-
 mia et syncope ib. mortis a venenis signa 647.
 ab arsenico ib. ab venenis lentis 648. eorum
 signa minus certa ib. ab plumbi calcibus 649.
 a venenis stupefacientibus ib. a cicuta et fungis
 venenatis ib. ab morfu viperarum 650. a vul-
 neribus 651 sequ. ista mors duplicis generis ib.
 mortis certissimum et vnicum signum putredo 655.
 at cetera indicia non negligenda 656. istorum re-
 census ib.

Motus tonicus, quid 194. eius diuisio 195. facilis
 membrorum motus bonus 228.

Musculi, quae signa sanitatis praebeant 27.

Μυρμηκίων pulsus, v. formicans.

Myurus pulsus, qui 96. signa 101.

N.

Naeui materni, quid eorum mutatus color denunciet
 565.

Nares, notae ex pallidis et frigidis 582. rubris ib.
 prurientibus 583. ex earum foetore ib. ab vlceri-
 bus ib. polypo ib. quid denuncient nares peruer-
 sae 584. diductio alarum ib. pinnae graciles et te-
 nuatae, compressae, contractae, acutae cet. 584.

Nausea, eius notae 318. in febre acuta ineunte non
 metuenda 319. quae mala ib. in grauidis ib. spi-
 rituum potioribus ib.

O.

Oblivio, eius in morbis notae 282. quando pessima ib.
 insanabilis ib. sanabilis 283.

U u 2

Oculus,

- Oculus*, qui sanus 35. qui bonus in morbis 242. quid significet *bebes* ib. *caligans* 243. si quis *aliter videt* ib. *varii oculi motus et splendores* 244. *diplopia* ib. *bulbus oculi eminulus*, quid denunciet 244. cetera eius vitia 245. *circulus sub oculo*, eiusque color varius, quid significet 246. qui oculi pessimi 250 sequ.
- Odor*, eius in morbis notae 251 sequ. *sublatus* ib. *amissus* 252. *foetida redolens*, quid significet 252. *putridus et cadauerosus* ib. *odor alienus* 253.
- Oedema pulmonum*, v. *Pulmones*.
- Olfactus*, eius in morbis notae 251 sequ.
- Organici pulsus*, v. *Pulsus*.
- Orthopnoea*, eius pulsus 121.
- Os*, eius notae, si amarum est 588. *graeolet* ib. *hiat vel artius clauditur* ib. *distorquetur vel conuel-litur* ib. *tumet* 589. *spumat vel ulceratur* ib. *aphthis tenetur* ib.
- Oscitatio*, quid denotet 228. in febricitantibus 229. in haemorrhagiis ib. in ceteris morbis 230.

P.

- Palpebrae*, variae earum formae, quid annuncient 247.
- Palpitatio*, quid designet 240. in quibus perhorrescenda ib. quae medicabilis vel immedicabilis 241.
- Parotides decretoriae*, quae bonae vel malae 487.
- Partus instantis* signa 441. facilis 442. difficilis ib. eius purgamenta 442 sequ. suppressa ib.
- Pavor*, ubi malus 217. quibus inest ib.
- Pectus*, eius pulsus secundum Sinenses 63. in eo stre-pitus 233. quadratum et hispidum 610. eius notae, si non tumet nec dolet 610. si praecalidum est vel rubet ib. si male coloratur ib.

Penis impotentia, quid indicet 424. quid flaccus ib. facile arrectus iterumque desidens 425. nimis et perpetuo arrectus ib. conuulsus ib. breuior vel longior 426.

Percussio thoracis, v. Thorax.

Peripneumonicorum pulsus, qualis 120.

Perturbatio critica, quid 479. vnde cognoscenda ib.

Peticulae, quae bonae vel malae 609.

Phreneticorum pulsus, qualis 120.

Phthysicorum pulsus secundum Galenum 121.

Pica, quid significet 314.

Pinguitudo, virorum et adultiorum est 546 sequ. eius noxae 547.

Plethora, eius in vniuersum notae 537. et verae sanguineae ib. verae obesae 538. spuriae ib. febrilis 539.

Pleuriticorum pulsus, quis secundum Galenum 120.

Ponderis sensus circa digestionis instrumenta, quid denotet 325.

Praecordia, eorum in morbis magna vis 614. quae bona 615. quid denuncient tumida et mollia ib. varie tensa 616. dolentia, grauias, ib. quae mala et exitiosa sint ib. quid portentant sublimia, reuulsa, exstantiora, dura, calida 617.

Praedictio, in ea cautiones adhibendae 10 sequ.

Priapismus, eius notae 425.

Pruritus genitalium, quid indicet 411. vnde 566. interdum decretorius ib.

Pubertas, eius in viris notae 424. quid denunciet, si tunc labes venerea efflorescat ib. in mulieribus signa 430.

Pulmones, qui sani 36. eorum pulsus secundum Sinenses 63. quando indicet destructionem 64. eorum oedema malum 551.

Pulsus sanus quis 36. signum in morbis 41 sequ. multiplicis generis ib. a variis auctoribus varie descripti 42. *pulsus Sinensium* 43 sequ. eorum *pulsus* praecipui 46 sequ. significatio 49 sequ. alia *pulsuum* diuisio 51. *pulsus* nouem viarum 54 sequ. vitae ac mortis 56. celer, inaequalis, intermittens, quid secundum eos significant 57 sequ. *pulsus* vernus, aestatis, autumnus, hiemis 58. anni temporum ib. fexus, praesertim sequioris 59. foetus et grauiditatis ib. fenum 60. *pulsus* quinque principalium corp. partium 61. cordis et pericardii ib. pulmonum et mediastini pectoris 63. stomachicus, eiusque signa 64. hepaticus 66. renalis, quid indicet 67. *pulsus* febris malignae 68. haemorrhagiae, spirationis difficilis, vermium, dysenteriae 70. iudicium de his *Sinensium* *pulsibus* 72.

Pulsus cognitio pernecessaria 72. eius diuisio 73 sequ. celer et tardus, quis 73. quid significant 78 sequ. longus et brevis, altus, profundus, latus, angustus, frequens, et rarus, qui 74. rari signa 81. fortis et debilis, qui 75. quid denotent 81 sequ. quid significant 84 sequ. vehemens et exilis 75. magnus et parvus ib. plenus et vacuus 75. vndosus quis 76. 97. quid indicet 76. durus et mollis 76. quid notent 86 sequ. *εὐρυθμὸς* et *ἀγρυθμὸς*, aequalis, inaequalis, intermittens, qui 77. signa 88 sequ. ordinati et inordinati 77. crepitans 78. cautiones, quoad *pulsus* inaequales 89 sequ. signa inaequalis 91. intermittens 92. deficientis 93 sequ. *pulsuum* varia coniunctio et significatio 94 sequ. *pulsus* inaequales singulares 96. eorum signa 100 sequ. de *pulsibus* inaequalibus cautiones 105 sequ. *pulsus* sanus, quid in morbis denunciet 106. *pulsus* morientium 106. *pulsus* in morbis, qui boni maliue 107. cautiones quoad explorationem *pulsuum* 107 sequ.

Pulsus Galenici, qui qualesue 110 sequ. eorum diuisio 111. inaequales, qui 112 sequ.

Pulsus organici 125 sequ. difficulter cognoscuntur et explicantur 127. cautiones ad explorandum et iudicandum necessariae 128 sequ. eorum auctores etiam reliquos pulsus, in primis Galenicos, statuunt 130. pulsuum istorum diuisio ib. criticus Bordeuii 133. non criticus s. irritationis 134. organicus ib. eius notae 135 sequ. proprietates subsidiariae 136. criticus triplex 137. quae criticam euacuationem denotent 137 sequ. critici, ubi fiant 138. superior est et inferior ib. superioris signa 139. tres eius species sunt ib. pulsus pectoralis simplex, quis et eius significatio 140 sequ. gutturalis simplex 141 sequ. nasal simplex eiusque signa 142 sequ. cephalicus 143. eius signa 145. pulsus inferior, eiusque formae 145. eius proprietates ib. stomachalis simplex 146. cardiae s. stomachicus superior et gastricus inferior 147. intestinalis simplex 148. eius species pulsus hydropis abdominis s. ascitis 149. dyentericus 150. haemorrhoidalis simplex 151. hepaticus simplex 152. splenicus simplex 153. vterinus simplex 154. differentia eius a nasali et intestinali ib. haemorrhagiarum pulsus 156. signa pulsus vterini simplicis 156. pulsus grauidarum et partus purgamentorum 157. vesicae s. vrinae simplex 158. sudoris decretorii 159 sequ. organicus vnius lateris 160. pulsus compositi 160 sequ. pulsus superiores omnes iuncti, quid indicent 161 sequ. superiores et inferiores iuncti 162. pulsus suppurationis 163. pulsus irritationis s. non criticus 164 sequ. iunctus cum decretorio 166. in morbis acutis boni malique exitus 166 sequ. in febre maligna 167. in morbis singulis 168 sequ. pulsus conualescentium et morientium 170. post balnea frigida et calida ib. post medicamenta 171 sequ. iudicium de pulsibus organicis 172 sequ.

Pupilla, eius varie mutatae notae 249.

Purgamenta partus, v. Partus.

Purgatio menstrua, eius signa ante pubertatem 430. praecocis ib. deficientis 431. in grauidis 432. si

nimia ib. decolorata 433. decretoria, eiusque notae 498 sequ.

Putredo, vnicum et certissimum mortis signum 655.

R.

Recidivi morbi, qui 512 sequ. quando praefagiendi 513 sequ. quando periculosi 516. minus terribiles 517. tuti ib. et longis morbis recursus sui sunt 518.

Reciprocus pulsus, quis secundum Galenum 113. quotuplicis generis ib.

Renes, fani qui 37. eorum pulsus secundum Sinenses 67. destructio 68.

Resolutio neruorum, quid de variis eius formis sentiendum 228.

Resolutorum pulsus 121.

Respiratio, quae sanitatem indicet 27. difficilem, quae indicant secundum Sinenses 70. respirationis praestantia 173. varii eius modi 174 sequ. signa respirationis celeris 176 sequ. tardae 177. frequentis ib. rarae et magnae 178. paruae 179. fortis 180. altae et sublimis ib. facilis 181. difficilis ib. sonorae, clangentis, suspiriosae, luctuosae 183. stertorosae 184. suffocativae ib. dolentis et non dolentis 185. aequalis et inaequalis ib. intermittens et interruptae 186. calidae et frigidae ib. foetentis 187. naturalis respiratio ib. respiratio composita 188 sequ. cautiones necessariae 192 sequ.

Rigor, quid 208. eius signa ib. boni 209. mali ib. pessimi 210. in hypochondriacis et hysteris ib.

Rifus, quid significet 213.

Ructus, quid indicet 317 et 328. cum flatu iunctus 317. in laeuitate intestinorum ib.

S.

Saliva, eius utilitas 342. nimia, quid indicet ib. quando bonus vel malus eius fluor 343. multae indicia ib.

ib. deficientis 344 sequ. tenacis, tenuioris 345.
sapidae ib. viridis 345. decretoriae 503.

Sanguis, eius stillae in morbis semper malae 496. signa
ex sanguine fallacissima 522. sanguis sanus, quis
524. substillus 525. praetenuis ib. non coagulans ib.
crassus 526. in serum et crassamentum diffluens ib.
crusta varia tectus 527. inflammatoria cute tectus
527. et subflava ib. sanorum adsimilis 530. crassa-
mentum eius rubrum et resolutum ib. rubor eius,
vnde ib. variae eius formae et indicia 530 sequ. pal-
lidus et albus 532. croceus et viridis ib. bullosus
533. spumans ib. foetens ib. in febribus acutis va-
riis, qualis 535. eius signa incerta 536.

Sanguinis serum, deficiens, quid indicet 533. quid mul-
tum et pellucidum ib. flauum vel croceum 534. va-
rie coloratum ib. rodens ib. pingue 535. varie-
gatum ib. subdulce, amarum, foetens ib.

Sanitas, quid 19. eius signa ib. ab aetate 20 sequ. ab
actionibus 25 sequ. ab temperie 30 sequ. ab singu-
lis corporis partibus 34 sequ.

Sanorum pulsus secundum Galenum 115.

Sapor, v. *Gustus*.

Satyriasis, eius signa 425.

Scabies, eius varii gradus et signa 568.

Σκωληκίζων pulsus, v. vermiculans.

Semen, eius vitia et signa 427. copiosa effusio 428.
incontinentia ib.

Semiotice, quid 1. eius necessitas, vtilitas 2. iucunditas
3. semiotice physiologica, quid 19 sequ. pathologi-
ca, quid 39.

Sensus externi, qui sani 27. interni 28. externorum signa
241 sequ. internorum 261 sequ.

Sensus vacuitas, eius signa mala 260. 302. nimius, quid
designet 260. exquisitior in morbis malus 284.

Serpentinus pulsus ib. eius significatio 105.

Serratus pulsus, quis 100. eius significatio 105.

Serum sanguinis, v. Sanguis.

Sexus morbi 423. potioris ib.

Siccitas corporis, eius in morbis vis 560.

Signa, quoad illa quid obseruandum medico 4. varii generis sunt 4 sequ. signa anamnesticæ, eorumque vtilitas 7. diagnostica 8. prognostica 9. quomodo adhibenda a medico ib. generalia a singularibus discernenda 11. signa ætatum, v. Aetas.

Sinenfes, eorum de pulsibus doctrina 43 sequ. tres locos, quibus explorandi sunt, statuunt 44. quid indicent 45. cautiones 46. v. rel. sub voc. *Pulsus*.

Singultus, quid denunciet 214. non adeo malus, qui 215. periculosus ib.

Sitis, quid in morbis indicet 305. modum excedens ib. quæ bona vel mala 306. vitiosa 307. deficiens 308.

Solani de pulsu obseruationes 131. signa dicroti et intermittentis ib. incidui 132. iudicium de eius decretis 132 sequ.

Somnus, eius pulsus 118. eius notæ in morbis 261 sequ. turbulenti, sine vel cum virium instauratione, multi et profundi 262. bonus vel malus, qui 263.

Sopor, in morbis sæpe malus 263. variae eius notæ 264. malus, qui ib. mortiferus 265. periodicus ib.

Sputatio crebra, quid denotet 344.

Sputum, quid 345. facilis spuitio, quid indicet 346. quid sero vel nihil exspuere 347. quid dolorem releuans ib. copiosum vel paucum ib. subito suppressum 348. in tabidis ib. nullum ib. tenue, crudum, crassum, viscidum, glutinosum 349. pituitosum, praealbum, subaridum 350. sincerum ib. sapidum 351. foetidum ib. varie coloratum 352. notæ purulenti 353. flauī ib. male colorati ib. hoc quando minus periculosum ib. quid denotet cruentum

tum 354. cum multa tussi expectoratum ib. figuratum 355. bonum vel malum ib. pessimum 356. decretorium 504 sequ. quibus in morbis eueniat 505.

Stabilis pulsus v. *hecticus*.

Stativa, eius subitum incrementum, malum 544. excellentioris noxae 545. in pueris ib. adolescentibus 546.

Sterilitas, quae insanabilis 444. periculosa ib. temporaria ib.

Sternutamentum, quid in morbis indicet 211. quod bonum ib. malum 212.

Stomachus, eius pulsus secundum Sinenses 64. et destructio 65. quis secundum Galenum 121 sequ.

Strepitus in pectore, quid in morbis indicet 233. interpretandum 310.

Struthius, eius de pulsibus merita 123. eius diuisione 124. habet etiam multa de pulsibus organicis ib.

Stupor, quid 259. eius notae 260. in variis morbis 301. semper malus 302.

Stuprum violentum, non datur 437. eius indicia 438.

Succus nutritius, v. *Digestio*.

Sudor, eius variae formae 358. generalis fere bonus 359. fingulorum membrorum non semper ib. manus et pedis in sanis ib. in his, quid denunciet 360. vernus et autumnalis ib. copiosus in acutis 361. qui bonus vel malus 362. colliquatius 363. coloratus ib. sanguineus, croceus ib. pinguis, viscidus, foetens ib. acidus 364. nidorofus ib. calidus vel frigidus ib. subito suppressus vel deficiens 365. decretorius 500. symptomaticus et malus 501. itemque anglicus 502.

Superior pulsus 139 sequ.

Suppuratorum pulsus 120. secundum inuentores pulsum organicorum 163.

Surditas,

Surditas, eius notae 257 sequ. post migrationem materiae 258. *purulentorum* 259. sanabilis vel insanabilis 259.

Susurrus aurium, unde 255. quid notet 256. malus, qui ib.

Syncope, quid portendat 234. quae timenda 235. eius signa 235.

T.

Tabidorum pulsus 120.

Tactus, varia eius signa 259 sequ. *deprauatus*, quid indicet 260. *amissio* ib.

Τεχνήσιον, v. Hippocrates.

Temperies, index sanitatis 30 sequ. sanguinea, quae ib. eius signa 31. phlegmatica ib. eius signa 32. cholericæ, eiusque signa ib. melancholica, eiusque signa 33.

Tempora, notae exinde in morbis petendae 578 sequ.

Tendinum saltus, quando timendus 218. bonus ib. malus 219.

Tenesmus, quid denunciet 339.

Testiculi, eius vitia et signa 426.

Thorax, quae exinde signa petenda 609 sequ. eius percussio, qualis 611. sonitus varius ib. quomodo inuestigandus et aestimandus ib. quid indicet sonus inaequalis et obscurus 612. quando apparere debeat et quibus in morbis ib. quid in diuturnis significet morbis ib. qualis sonus, si cetera humida extravasata 613. quando nullus est ib. hydropem pectoris designat ib. et hydropem pericardii 614. sanguinem restagnantem et aneurysma ib.

Tinea, quid significet 567.

Torpor, vt plurimum malus 227.

Transpiratio, in morbis semper bona 357. quid indicet parca ib. suppressa ib.

Tremens pulsus, quid 99. eius significatio 104.

Tremor, quid denunciet 237. qui malus 238. a pota 239. mortiferus ib.

Tumor corporis, semper malus 549. quid si partes occupat, denotet ib. tumor cutis ib. faciei 550. ventris ib. pedum 551. tibiae vel malleoli ib. pulmonum ib.

Tussis, eius signa 213. quae potissimum metuenda 214.

V.

Variolae, cur non nisi semel inuadant 200.

Venenum, qui post id pulsus sequitur ex Sinensium doctrina 70.

Ventriculus sanus, quis 37. eius ardor 316.

Ventris inflatio, v. Meteorismus.

Vermes, qui eorum pulsus secundum Sinenses 70. eorum notae 340 seq.

Vermiculans pulsus 98. eius significatio 103.

Vertigo, quid 302. quae mala 303.

Vibratus pulsus, quis 99. signa eius 104.

Vigilia, quae portendat 267. quid diu consistens 268. in conualescentibus ib. eius in ceteris morbis notae ib.

Virginitas, eius notae fere incertae ac falsae 434. certiores 435. quae diuisio et cautio adhibenda ib.

Visus, eius vis et potestas 242 seq.

Vita longa, quando speranda 38. eius pulsus 68.

Vitae genus, eius in sanitatem vis 24.

Ulcera oculorum, periculosa 250. eius vis in acutis 569.

Vndosus,

Vndosus pulsus, quis 97. quid indicet 102.

Vndulans pulsus, quid 98. eius significatio 102.

Vngues, eorum in morbis signa 621. si pallidi sunt ib. adunci ib. si vehementer mouentur ib.

Vomitus, bonus 320 seq. malus 321. anceps 322. pessimus et letalis ib. notae vomitus pituitosi, crocei, viridis, biliosi, aeruginosi cet. 323. rubri et cruenti 324. vomitus sanorum 320. decretorius 507. eius signa 508. *Vomitus pulsus*, v. Pulsus organici.

Vox rauca, eius in morbis significatio 233. *acuta*, ceteraque eius vitia, ib. *Vocis defectio*, v. Aphonia.

Vrina, eius in morbis vis 365. cautiones 365. 420. varia genera 366. naturalis, quae ib. in morbis bona vel mala, quae 367. signorum ex vrina diuifio 367 seq. signa ex sapore ac sono ridicula 369. vrina tenuis 370. cruda et incocta 372. pellucida 373. crassa ib. quando mala 375. turbida, cuius variae species 375. signa 376. iumentaria 377. oleosa f. pinguis 378. alba 379. flaua f. crocea 381. fulua f. aurea 382. aurantia ib. citrina 383. viridis 384 seq. prasina 385. rubra ib. quae mala 386 seq. subrubra 387. rutilans f. rufa veterum 388. rosea ib. rubea ib. latericia 389. nigra ib. non semper mala 390. quaenam mortifera ib. cineracea 391. vinea et paslea 392. veneta ib. oleacea ib. liuida ib. varia et inconstans semper mala ib. item iterato mutatus color malus 393. signa ex odore ib. ex copia 394. multa in sanis 395. malae et symptomaticae vrinae, quae ib. vrina pauca 396. mala 397. vrinae incontinentia ib. inuito aegro missa ib. suppressa 398. eius stillicidium ib. sanorum simillima 420. decretoria 505 seq. eius notae ib.

Vrinae contenta et commixta, quid significant 399 sequ. nubecula 400. varie colorata ib. enaeorema 402. corona et bulla, an certae eius notae 403. sedimentum varium 403. in sanis 404. in morbis, quando

do bonum vel malum est ib. quae sedimenta pessima ap. veteres ib. quid indicent tenue, album 405. croceum 406. rubrum ib. nigrum 407. farina-
ceum ib. latericium 408. in conualescentibus ib. oroboides ib. polentam referens 409. sandarachoi-
des ib. sputiforme ib. laminosum, pinguedinosum
cet. ib. diuulsum 410. copiosum ib. aequale ib.
exiguum ib. deficiens ib.

Vrinae permixtae partes, quid denuncient 411. sabulum
et arena ib. corpuscula arenae simillima et splen-
dientia 412. quid sint 413. carunculae et membra-
nae ib. furfures 414. squamulae ib. mucus 415.
sanguis ib. pus 417. unde proueniat 418. semen
ib. spuma ib. bullae 419. vermes ib.

Vroscopia turpis 422.

Vulnera oculorum, semper periculosa 250. quae letalia
651. absolute vel sub conditione ib. et 654 sequ.
vulnera colli, quae mortifera 651 seq. cordis ab-
solute letalia 652. et vasorum maiorum ib. item
thoracis et stomachi ib. quae conditionate 653. in
visceribus abdominis, quae metuenda ib. quae mi-
nus 654. quid de iis sentiendum, quae extremis
membris inferuntur ib.

Errata.

P. 2. l. 9. fore lege futurum. P. 44. l. 17. Reye-
reo l. Cleyero. P. 53. l. 22. tempus l. temporis. P.
56. l. 18. fore l. futuram. P. 80. l. 11. angustia l. an-
gustiam. P. 84. l. 6. parvissimus l. minimus. P. 100.
l. 1. at l. ab. P. 119. l. 22. vehentissimus l. vehemen-
tissimus. P. 126. l. 4. Lugue l. Luques, similiterque
p. 132. P. 138. l. 3. post, perturbatae, adde, indi-
cia. P. 155. l. 13. teste l. testis. P. 160. l. 22. fami-
liaris iste l. familiares illius. P. 161. l. 9. indicatio-
nes l. iudicationes. P. 177. l. 9. post vim, adde, il-
latam. P. 194. l. 7. poterit l. possit. P. 199. lin. 29.
contianae l. nicotianae. P. 205. l. 22. horrendas l.
horrendam. P. 235. l. 11. debentur l. debetur. P.
242. l. 11. fidissima leg. fidissimi. P. 255. l. 4. com-
munes leg. communis. P. 263. n. tt. Durel. l. Duret.
P. 281. l. 5. perspicaciores leg. perspicacioris. P. 303.
l. 14. post, pessimus, adde, morbus. P. 321. l. 10.
acuturam leg. acutarum. P. 326. l. 4. concoctio leg.
ubi concoctio. P. 361. l. 17. insequitur l. insequun-
tur. P. 382. lin. 24. efferitur l. egeritur. P. 386. l.
25. fore l. futuram. P. 416. l. 11. aegri leg. aegris.
P. 438. lin. 13. horror - anxietas - moeror l. horrorem,
anxietatem, moerorem. P. 446. lin. 12. post usque,
adde, ad. P. 453. lin. 20. iudicium perrarum l. iudi-
cationem perraram. P. 460. lin. 3. adfectis l. g. adse-
clis, et lin. 5. Aepino leg. Alpino. P. 463. lin. 25. de-
certiorum leg. decretiorum. P. 466. lin. 7. secu-
ritarem l. securitatem. P. 467. ad not. x. adde, Pa-
thol. Gen. P. IV. c. 5. p. 178. P. 471. l. 24. Morb.
leg. Medend. P. 486. l. 16. ab leg. ad. P. 517. l. 10.
expellatur leg. expellantur. P. 544. l. 1. tactus leg.
factus. P. 545. l. 29. frustra leg. crusta. P. 549. l.
17. putida l. putrida. P. 614. l. 5. percussa leg. per-
cusso.

